

# Lagafrumvörp felld.

## 1. Sala og útflutningur á vörum.

Á 2. fundi í Sp., 3. okt., var útbýtt frá Nd.:  
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 11 12. febr. 1940,  
um sölu og útflutning á vörum [12. mál] (pm-  
frv., A. 12).

*Ffm. (Einar Olgeirsson):* Herra forseti. Frv. þetta er að orðanna hljóðan alveg eins og frv., sem var flutt á síðasta þingi. Þetta frv. fór fyrir fjhn. þessarar d. og fékk þar þá undarlegu afgreiðslu, að þeir hv. þm., sem þar áttu sæti, vildu ekki taka afstöðu til þessa máls, hvorki með né móti. Málið kom því aldrei til atkvgr., þó að ég skilaði nál. Það kann að vera, að það hafi vakað fyrir meðnm. mínum, að í sambandi við komandi breytingu yrði þetta frv. óþarft. Ætlunin var að gera verzlunina frjálsari en verið hafði. Var það mín ætlun að fá samkomulag um þetta efni, en frv. ekki borið fram til að gera þetta að stefnumáli, heldur til að leggja fram praktiska till., sem gæti náð fylgi. Ég sagði í fyrri, að ég teldi annað fyrirkomulag heppilegra en það, sem ég legði til. Ég ætla ekki að fara lengra út í það, því að ég veit, að hv. þm. vita, hvað ég á við. Um þá stefnu þarf ekki að ræða, þar sem engir möguleikar eru á að fylgja henni við það ástand, sem við búum nú við. Þegar miðað er við það að hafa einokunina þannig í höndum fárra manna, sem nota vald sitt á þennan hátt, álit ég, að þrátt fyrir þá gífurlegu galla, sem eru á því, sem oftast er kallað frjáls verzlun, þótt það sé það í rauninni aldrei, þá hafi þó slíkt skipulag yfirburði yfir einkaeinokun nokkurra manna, eins og sú frjálsa verzlun, sem var á 19. öld, hafði mikla yfirburði yfir einkaverzlun Dana. Það væri þess vegna, með tilliti til þess vandræðaástands, sem nú ríkir í sambandi við útflutninginn, stór bót að því að samþ. þetta frv.; það mundi leysa höftin, sem nú eru á útflutningnum og draga úr framleiðslu og þar af leiðandi úr atvinnu, enda hefur hvað eftir annað farið svo, að beinlínis hefur verið stöðvuð framleiðsla bæði á sild og öðrum fiski undir því yfirskini, að ekki væri til markaður fyrir þessa vöru, á sama tíma og vitanlegt er, að auðvelt er að selja allar þessar vörur. Atvinna þjóðarinnar er þannig minnkuð, gjaldeyrisforði þjóðarinnar minnkaður, mögu-  
Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

leikar til þess að kaupa inn vörur og borga þær með gjaldeyri eru líka minnkaðir. Og ég held, að jafnvel sjálfar útflutnings- og innflutnings-skýrslurnar í ár komi til með að sýna, hve óheppileg sú aðferð er, sem nú er og hefur verið notuð, þ. e. að gera innflutninginn að einhverju leyti frjálsan, kaupa inn vörur, sem verða að verðmæti upp undir 900 millj. kr., og viðhalda margföldum höftum á öllum útflutningi, með þeim afleiðingum, að útflutningsframleiðslan verður hlutfallslega eins lítil og hún hefur verið undanfarin tvö ár, en vex ekki í neinu samræmi við það, sem hún gæti gert, sem hlýtur að leiða til óhagstæðs viðskiptajafnaðar við önnur lönd.

Nú hefur þetta mál aldrei fengizt rætt hér í þinginu. Samt vil ég vekja athygli á því, að þau bönn, sem eru á útflutningnum, eru margþætt. Það eru í fyrsta lagi þau bönn, sem ríkisstj. hefur á hann lagt, og þar að auki sérstök l., sem binda útflutninginn í hendur vissra aðila, t. d. Sölusambands íslenskra fiskframleiðenda, og svo eru í þriðja lagi þau bönn, sem venjulega eru mjög erfið í okkar þjóðfélagi gagnvart framleiðendum, en það eru þau bönn, sem bankarnir hafa jafnan beitt í þessum efnum. Hér í þessu frv. er aðeins farið fram á að skera eitt af þessum böndum, þ. e. ríkisstj. sjálfrar, þannig að mér er ljóst, að ekki er verið að gera verzlunina fullkomlega frjálsa með þessu. Hins vegar er alþjóð manna kunnugt frá stjórnarblöðunum, að allviða hefur verið allmikill áhugi fyrir því að leysa slík bönn enn meir, t. d. að því er saltfisksverzlunina snertir. Það er varla hægt til lengdar að banna mönnum að flytja út framleiðslu sína gegn sæmilegu verði, ef þeir standa næmast við það lágmarksverð, sem hér er gert ráð fyrir, og skylda þá til þess að afhenda framleiðslu sína einhverjum og einhverjum mönnum, sem ef til vill vinna vel og ef til vill ekki vel að sölu hennar, láta vöruna e. t. v. liggja tímum saman og rýrna og gera þá kannske upp við þá seint og síðar meir. Menn ættu ekki að þurfa að setta sig við slíkt. Ég álit, fyrst ekki er hægt að stíga betri og róttækari skref viðvíkjandi skipulagningu útflutningsins, að þá væri það, sem felst í þessu frv., spor fram á við frá því vandræðaástandi, sem nú ríkir. Væri ég mjög reiðubúinn til samkomulags um breyt. á

Sala og útflutningur á vörum. — Tekjuskattur og eignarskattur (frv. GJ).

frv., ef einhver von væri um að fá eitthvað í gegn, áður en þingi lýkur.

Fyrst ríkið tekur ekki að sér að ábyrgjast öllum þeim aðilum, sem framleiða t. d. fisk í landinu, ákveðið verð fyrir sína vöru og tekur vöru þeirra af þeim og ráðstafar henni, finnst mér ríkið ganga allt of langt, ef það bannar mönnum að selja vöru sína fyrir lágmarksverð, sem það telur hæfilegt, og skellir þeim þunga á herðar framleiðenda sjálfra að verða að þola hvers konar einokun af hálfu þeirra manna, sem þarna ráða, en hafa enga möguleika sjálfir til að gera þetta. Við vitum, að ástandið er þannig hjá fjölda manns úti um land nú, að þeir eru raunverulega ofurseldir þeim stjórnun og mönnum í Reykjavík, sem hafa með þessi mál að gera, og tel ég, að þetta komi sérstaklega hart niður á framleiðsluútflytjendum bæja og þorpa úti um allt land. Í þessu frv. er þessum mönnum aðeins gefinn kostur á að reyna að bjarga sér eins og þeir best geta. Með því að ríkisstj. setti lágmarksverð á vöruna, væri þannig tryggt, að þeir gætu ekki spilt hver fyrir öðrum með því að bjóða fyrir neðan þetta verð eða lægra en eðlilegt væri.

Ég mun gera það að till. minni, að þessu máli verði að lokinni þessari umr. vísað til fjhn., og vildi ég eindregið vonast til, að hægt væri að fá einhverja lausn á þessu máli á þinginu. Mér fyndist það eitt vera í einhverju samræmi við þá yfirlýsingu, sem komið hefur frá hæstv. ríkisstj., að stefna hennar væri að losa um höftin á þessu sviði, og fæ raunar varla skilið, hver þessi sterku öfl eru, sem halda svona gífurlega fast um einokunina á útflutningnum, megininu af landsmönnum til óþurftar.

#### ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Nd., 7. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Nd., 10. des., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 12, n. 294).

*Frsm. minni hl. (Einar Olgeirsson):* Herra forseti. Ég hef nú áður gert grein fyrir þessu máli, bæði við framsöguna og eins á síðasta þingi, og ég held, að ég þurfi ekki að bæta þar neinu við nú. Sem frsm. minni hl. vil ég eindregið mælast til þess, að þetta frv. sé samþ. Vil ég benda á, að það er að öllu leyti í samræmi við stefnu hæstv. ríkisstj. um að leyfa frjálsari innflutning og útflutning á vörum. Vil ég svo vænta þess, að hv. þm. sjái sér fært að verða með þeirri breytingu, sem ég hef lagt hér til.

*Skúli Guðmundsson:* Herra forseti. Ég vil aðeins benda á, að það er ekki komið nál. frá meiri hl. Hins vegar get ég ekki á þessari stundu sagt um það, hvenær meiri hl. muni taka ákvörðun um afgreiðslu málsins. Þetta vildi ég aðeins benda hæstv. forseta á.

*Frsm. minni hl. (Einar Olgeirsson):* Herra forseti. Ég vil aðeins vekja athygli á því, að hv. meiri hl. hefur hvorki í ár né í fyrra getað skapað sér neitt álit á þessu máli, hefur hann hvorki getað tekið afstöðu með því né á móti. Þess vegna er ekki hugsandi, að það komi nál., þegar ekkert álit hefur skapast um málið.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Nd., 11. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

#### ATKVGR.

1. gr. felld með 12:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EOJ, JÁ, SG, ÁKJ, ÁS.

nei: EystJ, GG, GTh, IngJ, JóhH, JG, JPálm, JR, PP, PO, StgrSt, SB.

HÁ, HelgJ, JS, JörB, KS, SÁ, SkG, MJ, AE, AB greiddu ekki atkv.

8 þm. (EmJ, FJ, GPB, LJós, ÓTh, GIG, ÁA, BÓ) fjarstaddir.

2.—7. gr. felldar með 13:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÁKJ, ÁS, EOJ, JÁ, SG.

nei: StgrSt, AE, ÁA, EystJ, GTh, IngJ, JóhH, JG, JS, JR, PP, PO, SB.

MJ, AB, EmJ, GG, HÁ, HelgJ, JPálm, JörB, KS, SÁ, SkG greiddu ekki atkv.

6 þm. (GIG, BÓ, FJ, GPB, LJós, ÓTh) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv.:

*Emil Jónsson:* Mér virðist það undarlegt að vera að greiða atkv. um þessar gr. frv., þar sem búið er að fella 1. gr. þess, og get ekki tekið þátt í slíkri atkvgr. og greiði því ekki atkv.

Fr. v. þar með fallið.

## 2. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. GJ).

Á 17. fundi í Ed., 19. okt., var útbýtt:

Fr. v. til l. um afnám l. um tekjuskatt og eignarskatt [70. mál] (þmfrv., A. 96).

Á 18. fundi í Ed., 22. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Film. (Gísli Jónsson):* Eins og hv. þdm. er kunnugt, hefur svo að segja á hverju þingi verið borin fram brtt. við skattalöggjöfina. Út af þessu hefur verið borin fram áskorun til ríkisstj. að láta fara fram gagngerða athugun á skattalöggjöfinni, án þess þó að slík áskorun hafi borið nokkurn jákvæðan árangur enn sem komið er. Á þessu þingi, sem nú stendur yfir, hafa einnig verið borin fram tvö frv. um breyt. á skattalöggjöfinni fyrir utan það frv., sem hér um ræðir á þskj. 96, þar sem lagt er til, að skattalöggjöfin verði afnumin.

Þetta sýnir allt, hversu óviðeigandi er að hafa skattalögin eins og þau eru og hversu

nauðsynlegt er annaðhvort að afnema l. eða að fá á þeim gagngerðar breyt., því að sjálfsögðu væru þm. ekki að bera fram slíkar breyt. árlega, ef ekki væri knýjandi þörf fyrir breyt. Á síðasta þingi var eitt slíkt frv. borið fram af hv. 8. þm. Reykv., þingmál nr. 38, og þegar það var til athugunar í fjhn. þessara d., bar ég fram brtt. við það, þess efnis að afnema að fullu og öllu l. um tekju- og eignarskatt og láta þau falla úr gildi í árslok yfirstandandi árs. Ég gerði þá allýtarlega grein fyrir málinu í löngu nál. og færði fram mörg og ýtarleg rök fyrir því, að þessa löggjöf bæri að fella niður. Þegar málið var til umr. í þessari d., þótti það vera svo viðurlutamikilið, að e. t. v. væri ekki þinglegt að ræða það sem brtt., en hefði verið heppilegra að bera það fram sem sérstakt frv. Þó að forseti féllist ekki á þann skilning, fór svo, að tillagan var felld. Kann þetta form málsins að hafa haft einhver áhrif á atkvgr. Mér þótti því rétt að bera málið nú fram á ný í frv.-formi, eins og það er á þskj. 96. Einkum og sér í lagi hef ég gert þetta vegna þess, að síðan í fyrria hef ég átt tal við fjölmarga menn í landinu af öllum stéttum, sem töldu, að um svo merkilegt mál væri að ræða, að engan veginn væri sömi fyrir þingið að afgr. það á þann hátt, sem gert var. Það hefði átt að fá betri og meiri athugun á síðasta þingi.

Ég get að mjög miklu leyti látið nægja að vísa til nál., sem gefið var út í fyrria á þskj. 318 og dags. er 9. des. s. l. Í því eru dregin fram sterk rök fyrir því, að eðlilegt og sjálfsagt sé að afnema l. Samt vil ég fara nokkrum orðum um frv. við þessa l. umr. Skál ég þá draga fram meginástæður fyrir því, að rétt sé að afnema þessi l. Í fyrsta lagi: Engin l. eru brotin á svipaðan hátt og þessi l., og líklegt er, að á flestum öðrum lagabrotum sé tekið fastari tókum. Mönnum er ljóst nú orðið, að ákaflega stór hópur manna í landinu annaðhvort sniðgengur l. eða brýtur þau til þess að komast undan ákvæðum þeirra og það án þess að beitt sé viðurlögum þeirra. Liggur í þessu nokkurs konar viðurkenning frá ríkisvaldinu um það, að laga-fyrirmælin séu ekki eðlileg og þess vegna sjái það í gegnum fingur. Kom þessi afstaða langskýrast fram í lagasetningunni um eignakönnun, þar sem ákveðið var, að fella skyldi niður sektir fyrir brot á þessum l., ef menn vildu telja framvegis rétt fram. Þetta er svo mikið siðferðisatriði, að af þeim sökum ætti að afnema l., þó að ekki kæmi annað til greina. Ef haldið verður áfram á þessari braut, verður það algerlega óþolandi. Verður þá næsta krafa, að svo sé búið um hnúta, að hver maður, sem brýtur þessi l., sæti þeim viðurlögum, sem l. ákveða, og engum sé sleppt við hegningu. En sú stefna hefur ekki verið tekin upp, eins og þegar hefur verið bent á.

Önnur ástæðan er sú, að þessi l. eru sterkar hömlur á lífrænum atvinnurekstri í landinu og draga stórkostlega úr framleiðsluafköstum. Það hefur sýnt sig, að fjölmargir menn, sem reka atvinnu, hafa staðið í því árum saman að vinna fyrir 4 aðila: Í fyrsta lagi ríkissjóð, sem tekur meginhlutann af þeim arði, sem fæst. Í öðru

lagi fyrir bæjarsjóð. Í þriðja lagi fyrir bankana með því að bera þunga byrði í vöxtum. Þá hafa þeir og unnið fyrir það fólk, sem hjá þeim er, en sjálfir hafa þeir áhættuna og sama sem engan arð, þegar öllum þessum greiðslukröfum er fullnægt. Afleiðingin hefur aftur orðið sú, að fleiri og fleiri einstaklingar hafa hætt við atvinnurekstur og bærinn eða hið opinbera hefur neyðzt til að taka á sig þennan atvinnurekstur til þess að halda uppi atvinnulífi í landinu.

Þá hefur einnig sýnt sig, að tekjuhæstu menn í framleiðslunni, svo sem menn á togurum, hafa ekki viljað vinna fullt vinnuár, vegna þess að þá vinna þeir að langmestu leyti fyrir ríkissjóð. Er það kannske mannlegt að vilja ekki eyða svo og svo miklu af sínum tíma á hafinu til að slita sér út fyrir næstum eintóma ríkissjóðsskatta. Þetta hefur gengið svo langt, að skipstjóra á togara, sem hefur háar tekjur eða um 300 þús. kr., þykir hagkvæmara að vinna ekki nema einn þriðja úr árinu og hafa hægt hinn tímann. Þarf þá í raun og veru þrjá menn í staðinn fyrir einn í það sæti.

Nú er svo komið, að gerðar hafa verið ýmsar breyt. á tekjuskattstiganum. Sumart hafa verið reiknaðar um lágtekjurnar til þess að fylgja ekki skattstiganum. Auk þess er hætt að reikna tekjurnar um á vissu stigi, sem er ranglátt. Það hefði átt að gera það jafnt um allan tekjustigann. Er þetta því í framkvæmd ranglátara heldur en áður var. Þar að auki hefur verið reynt að fá breytt persónufrádrættinum, og þingmál nr. 26 er um það, þar er gerð till. um hækkaðan persónufrádrátt. Það er fyrir þessa rökun á skattstiganum, að þetta er borið fram. Þá er lagt fram frv. um, að hjón skuli telja fram hvort í sínu lagi, sem er gert til þess, að skatturinn verði lægri. M. ö. o., allar þessar till. eru í þá átt að létta skattabyrðina, að visu ekki í heild, heldur fyrir einstaka aðila. Háværar kröfur hafa komið til ríkisstj. um að láta endurskoða skattalögin, bæði sökum þess, að vegna breyt. á verðgildi peninganna verkar skattstigin öðruvísi, og af því, að þótt hefur ástæða til að hækka persónufrádráttinn.

Enn ein ástæðan fyrir að nema skattal. úr gildi er sú, að lögin kosta ríkissjóð of fjár í innheimtu og eftirliti. Ég sýndi fram á með rökum í nál. í fyrria, að kostnaður við álagningu og innheimtu skattsins og eftirlit mundi hafa verið á 7. milljón. Og ég geri ráð fyrir, að árið 1951 verði þessi kostnaður hækkaður eins og allur annar kostnaður í sambandi við opinberan rekstur. Það, að enn þá skuli vera haldið þeirri reglu að reikna út skattgreiðslurnar í mörgum pörtum, — í tekju- og eignarskatti, tekjuskattviðauka og stríðsgróðaskatti og hvað það nú heitir allt, auk tekju- og eignarskattsins venjulega, í stað þess að hafa þetta í einni upphæð, — veldur mikilli tímaeyðslu, sem verður af þessum ástæðum. Kostar það ríkissjóð mikið fé að hafa þetta kerfi í þessu efni.

Enn ein ástæðan fyrir niðurfellingu þessara laga er sú, að tekjuskattsl., eins og þau nú eru, ganga svo nærri tekjustofnum sveitar- og bæjarsjóða, að veruleg hætta stafar af. Það er komið svo, að fulltrúar frá sveitar- og bæjar-

félögunum hafa séð sig knúða til þess að stofna til fundar hér í Rvík til þess að mótmæla því, að ríkissjóður gangi svo nærri þeirra tekjustofnum, að sveitarfélögin hafa næstum ekki neitt til þess að standa undir nauðsynlegum útgjöldum. Það má segja, að þetta sé að einhverju leyti kannske gert til þess að reyna að láta líta svo út, að þeir þurfi meira fé, og það sé kannske ekki rétt að taka það eins alvarlega og útlit er fyrir, að þessir fulltrúar koma hér saman. En skýrasta sönnunin fyrir því, að þetta sé ekki þannig, heldur sé hér einmitt brýn nauðsyn á ferðinni, er það, að fyrir Alþingi eða fjn. liggur skrá yfir þær ábyrgðir, sem ríkissjóður hefur orðið að greiða fyrir sveitarfélögin, og er það hvorki meira né minna en 8 millj. kr., sem ríkissjóður beint hefur orðið að taka á sig að greiða, vegna þess að tekjustofnar sveitarfélaganna hafa brugðizt, fyrst og fremst vegna þess, hve ríkissjóður hefur gengið nærri tekjustofnum í landinu almennt, þ. e. a. s. tekið of mikið fé af skattþegnunum. Á fjárlagafrv. fyrir árið 1952 er gert ráð fyrir 7 millj. kr. til þessara gjalda. Kemur þetta til viðbótar þeim 5,5 millj. kr., sem áætlaðar voru fyrir árið 1951, svo að hér er hvorki meira né minna en um 20 millj. kr., sem komnar eru og greiða þarf úr ríkissjóði til þess að standa undir greiðslum á skuldum, sem ríkið er í ábyrgð fyrir, en sveitarsjóðirnir eiga í raun og veru að greiða. Þetta er svo alvarlegt mál, að þótt ekki væri annað en þetta, þá ætti að nema úr gildi skattalögin fyrir það eitt.

Það er eðlilegt, að ég verði spurður að því, hvað ætti að koma á móti, ef tekinn væri í burtu þessi tekjustofn, sem ætlað er að gefi 42,5 millj. kr. á næsta ári. Því er nú að svara í fyrsta lagi, að það er mín skoðun, eins og ég lýsti áður, að af þessari upphæð komi mjög mikið til baka í beinum sparnaði í sambandi við álagningu og innheimtu skattsins og eftirlit með þessu, þannig að það sé hægt að fækka mjög fólki, sem starfar við þetta hér, það færi til starfa við framleiðsluna og þarna spóruðust miklar upphæðir. Í öðru lagi er mín skoðun sú, að niðurfelling þessara laga mundi hleypa svo miklu meira lífi í atvinnuvegina, að sú aukning framleiðslunnar gæfi ríkissjóði hærri upphæð en það, sem hann tapar við niðurfellingu þessara tekjustofna, í tollum og leyfisgjöldum, miðað við, að engu væri raskað í sambandi við tollalöggjöfina. Ég byggi þetta álit mitt á því, að þegar verzlunarhöftin voru leyst í verulegum mæli á þessu ári, þá sýndi sig, að nýr vöxtur hljóp í verzlunina, sem aftur gaf ríkissjóði stórkostlegar tekjur, miðað við það, sem áður hafði verið, svo að nemur líklega um 100 millj. kr. á þessu ári, og afnám þessara laga mundi vafalaust hafa sömu verkanir. Menn mundu hugsa um að setja af stað nýjar athafnir í atvinnulifinu og finna nýja framleiðslumöguleika, eins og sýndi sig á tímabilinu 1933–35, þegar atvinnulífið var hér komið í kaldakol, því að þá var sett sú löggjöf, að ef menn byrjuðu á nýjum fyrirtækjum, skyldu þau vera skattfrjáls í 5 ár. Þá risu upp fjöldamörg fyrirtæki, vegna þess að athafnamennirnir vissu, að meðan fyrirtækin væru að koma fyrir

sig fótunum, yrði þeirra ágóði skattfrjáls. Að vísu eru þetta ágizkanir hjá mér, sem ég hygg að muni þó standast, að allur þessi hluti af tekjum ríkissjóðs komi til baka. En ég hef þá trú og hef nokkuð fyrir mér í því, að þegar lagður væri saman sá hlutur, sem kæmi í ríkissjóð í auknum tollum og leyfisgjöldum, og hinn, sem sparast með minni vinnu við innheimtu og eftirlit í sambandi við skattinn, eins og þetta er nú, þá yrði mjótt á mununum fyrir ríkissjóð.

Af öllum þeim ástæðum, sem ég hef hér borið fram, tel ég, að þetta mál sé þannig, að það beri að rannsaka mjög gaumgæfilega. Ég geri ráð fyrir, að að lokinni þessari umræðu verði frv. sent til hv. fjhn. og n. sendi það til umsagnar ýmissa aðila í landinu og fái um það álit þeirra. Og ég geri ráð fyrir, að fyrst og fremst komi fram í þeim álitum það, sem styður það, sem ég flyt hér, að tekju- og eignarskattsl. verði afnumin.

*Hannibal Valdimarsson:* Herra forseti. Hv. þm. Barð. flutti þetta mál inn í þingið í fyrri í brtt.-formi við annað mál, að lagður skyldi niður tekju- og eignarskattur og tekjuskatts- viðauki með tekjuáætlun upp á um 35 millj. kr., eins og þá var. Nú hefur hv. þm. Barð. tekið þráðinn upp að nýju og flytur nú þessa hugmynd sína í frv.-formi, og er það þinglega séð náttúrlega miklu nær af honum að gera það í því formi. Hins vegar býst ég við, að á ágrein- ingur, sem var um efnislegu hlið málsins í fyrri, blasi eins við mönnum nú og að þeir, sem þá voru andvígir því efnislega, að þessi lagabreyt. væri gerð, að fella tekju- og eignarskattslögin með öllu niður, séu því enn þá andvígir. Þannig er það með mig og minn flokk, að hann mun vera andvígur því, að slíkt spor verði stigið á löggjafarsviðinu að hætta með öllu að innheimta í ríkissjóð beina skatta, hætta við að innheimta tekju- og eignarskatt.

Það mun vera fátítt í veröldinni, ef það er nokkurs staðar þekkt nema hér, að langmestur hluti tekna ríkissjóðs sé innheimtur með óbein- um sköttum. Hér eru þó um 40 millj. kr. inn- heimtar með beinum sköttum, en yfir 200 millj. kr. með óbeinum sköttum.

Ég er þeirrar skoðunar, að það sé eðlilegt og sanngjarnt, að allverulegur hluti af ríkistekjun- um sé innheimtur með stighækkandi beinum sköttum, sem leggist létt á lágar tekjur og litlar eignir, en fari stighækkandi eftir því, sem tekjurnar hækka og eignirnar aukast. Að þessu leyti tel ég að engir tekjustofnar ríkisins séu eins réttlátir og skattarnir, sem hér er lagt til að verði afnumdir. Ég hefði því talið það spor í réttlætisátt, að fram hefði komið till. um hækk- un á tekju- og eignarskatti og þó sérstaklega till. um að fyrirbyggja hin mjög umtöluðu skatt- svik, sem eiga sér stað í þjóðfélaginu.

Ég er ekki sammála hv. flm. um það, að eign- arkönnunarl., sem voru í raun og veru fyrirgef- ing á skattsvikunum á mörgum undanfórnum árum, hafi verið fyrst og fremst viðurkenning ríkisvaldsins á því, að þessir skattar væru rang- látir, sem þarna átti að innheimta í raun og veru samkvæmt gömlu l. vegna skattsvika á

löngu tímabili áður. Ég er ekki sammála hv. flm. um, að niðurfelling á þessari innheimtu hafi verið viðurkenning af ríkisins hendi á því, að tekju- og eignarskattsl. væru ranglát. Ég hygg, að þegar átti að framkvæma það að innheimta svona upphæðir í einu lagi, þá hafi mönnum sýnt þetta lítt gerlegt og að það hafi ekki verið annað, sem meðferð þess máls sýndi þá. Hins vegar sýndi sig annað. Hv. þm. talaði um, að undir núverandi skattafyrirkomulagi ynnu menn fyrir ríkissjóð og bæjarsjóði, en ekki fyrir sjálfa sig, það væri þjóðfélagsins þjónusta, sem menn ynnu að verulega miklu leyti vegna skattinnheimtunnar, eins og hún er nú. En eignakönnunarl. og framkvæmd þeirra sýndi, að þeir höfðu unnið meira fyrir sjálfa sig og atvinnulífið í landinu en þeir höfðu viljað vera láta áður. Þeir höfðu eignast meira en þeir höfðu gefið upp.

Hv. þm. Barð. sagði, að fyrstu rök sín fyrir að fella niður þessa löggjöf væru, að engin lög séu eins brotin og þessi. Þá virðist önnur lækning liggja nær, sú að leggja meiri áherzlu á að fyrirbyggja, að lögin séu brotin, því að það er vitanlega leiðin til þess, að þau nái tilgangi sínum.

Hv. flm. málsins talaði um, að embættismenn ríkisins, sem ekki gætu komið við að skjóta undan skatti af sínum tekjum í framtölum, yrðu fyrir rangindum vegna framkvæmdar þessara laga, þar sem þeir yrðu að borga skattinn til fulls af sínum tekjum, en aðrir margir hverjir slyppu við það og gæti haldið uppi að fremja skattsvik. Ég held, að embættismenn verði þarna í raun og veru ekki fyrir rangindum. Þeir borga keisaranum það, sem keisarans er, þ. e. skatta samkvæmt ákvæðum laga. En þeir eiga bara heimtingu á því, að það sé látið eitt yfir alla ganga um framkvæmd laganna. En þar þarf annaðhvort umbætur á löggjafarsviðinu eða framkvæmdarsviðinu eða báðum þeim sviðum, og það ætti að verða til þess, að létt yrði skattaþyrðinni að einhverju leyti af embættismönnum ríkisins. Það er því fyrst og fremst það, sem ber að heimta í þessu máli, ekki afnám löggjafarinnar, heldur strangara eftirlit með, að l. sé framfylgt og skattsvik eigi sér ekki stað.

Önnur ástæðan, sem virðist marka sjónarmið hv. flm., er sú, að l. kosti ríkissjóð of fjár í framkvæmd. Nú spyr ég hv. flm.: Hvaða embætti eru það, sem hann telur, að geti fallið niður, ef tekju- og eignarskattsl. eru numin úr gildi? Það eru starfandi sýslumenn og bæjarfógetar, og ekki yrðu sýslumanna- og bæjarfógetaembættin lögð niður. Ég efast um, að fækkað yrði um einn einasta starfsmann hjá þessum embættismönnum, þó að þetta frv. væri samþ., og ég spyr: Ætlast hv. þm. Barð. til, að skattstjóraembættinu og því starfsfólki, sem vinnur á skattstofunni, yrði létt af fótum hjá ríkissjóði? Ég býst varla við, að það yrði gert. Því að eftir sem áður yrði að safna framtölum og skýrslum, sem þetta fólk vinnur úr vegna beinnar skattinnheimtu hjá bæjarfélögunum, sem hv. þm. leggur ekki til að verði felld niður. Ég held, að það hefði átt að vera till. hv. þm. Barð. líka að hætta innheimtu á útsvörum jafnhliða. Þá yrði virkilega

hægt að fækka starfsfólki í sambandi við álagningu og innheimtu beinna skatta. En ef ríkið hætti að innheimta beina skatta, en sveitar- og bæjarfélögin halda því áfram, efast ég um, að sparist neitt verulega við það fyrir ríkið. Það væri e. t. v. sanni nær að leggja til, að útsvörum hjá sveitar- og bæjarfélögum og tekju- og eignarskatti hjá ríkinu yrði steipt saman í einn tekjustofn og það innheimt í einu lagi, sennilega þá þannig, að ríkið annaðist innheimtuna með innheimtuapparati því, sem ríkið hefur nú í fullum gangi til þess að innheimta sinn hluta af sköttum, og að bæjarfélögin og sveitarfélögin fái löghelgaðan sinn hlut af þessum skatti. Það gæti verið sparnaðarráðstöfun. Það mundi hjálpa líka upp á innheimtumöguleika á tekjustofnum sveitarfélaganna. Nú er það þannig, að ríkisinnheimtan gengur fyrir. Svo koma bæjarfélögin á eftir, og þá verða stórkostleg vanhöld á útsvörum, þar sem ríkið er búið að fara með sína innheimtu á undan. Ég tel réttara, að allt verði innheimt í einu lagi og einmitt af sýslumönnum og bæjarfógetum, til þess á þann hátt að koma í veg fyrir of mikinn kostnað við innheimtu hjá ríkinu. Það væri hagræði fyrir sveitar- og bæjarfélögin.

Hv. flm. viðurkenndi, að með því að innheimta þessa beinu skatta í ríkissjóð, 42,5 millj., væri gengið af ríkinu of nærri tekjuöflunar- móguleikum sveitarfélaganna. Það má vera. En það eru ýmsar aðrar leiðir til þess að víkja ofur lítið til baka á þeirri braut, og till. um það hafa komið fram. Það væri kannske öllu fremur ráðlegt að fella eitthvað niður af hinum geysilega þungu óbeinu sköttum, sem ríkið innheimtir nú, t. d. söluskattinn. Söluskatturinn heggur drjúgum í gjaldgetu hvers borgara á Íslandi, því að hann leggst á hvern bita og sopa, sem hver einstaklingur í þessu landi þarf að kaupa, og hverja þá flik, sem maður þarf að kaupa sér til klæðnaðar, og gerir þannig útgjöldin til þess að lifa miklu þyngri og erfiðari en nokkur þörf er á, að því er menn telja 11–12% dýrari en væri, ef söluskatturinn væri lagður niður. Ég held, að niðurfelling á innheimtu þessara skatta mundi tryggja miklu meira, að sveitarfélögin kæmu ekki að tómun kofunum hjá gjaldendum, vegna þess að afnám söluskattsins mundi lækka dýrtíðina verulega og gera það að verkum, að menn yrðu betri skattborgarar, bæði fyrir sveitarfélögin og ríkissjóð.

Ég þarf ekki að fara miklu fleiri orðum um þetta. Ég er sem sé andvígur því, að sú leið sé farin að hætta að innheimta beina stighækkandi skatta af eignum og tekjum, og tel ég, að það væri öllu fremur sanngjarnt að hækka þá skatta og sérstaklega að bæta eftirlit með því, að innheimta þeirra væri í heiðri höfð. En ég álit, að ef það eigi að létt sköttum af þrautpíndum skattborgurum, þá eigi að taka þá úr hópi hinna óbeinu skatta, og bendi ég þá sérstaklega á söluskattinn.

*Flm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Ég þarf ekki að vera margorður við þessa umr. En mér þykir rétt að svara nokkru því, sem kom fram í ræðu hv. 6. landsk. Ég er honum ósammála um

það, að tekju- og eignarskatturinn sé réttlátasti tekjustofn ríkissjóðs. Hér er um mismunandi skoðanir á þessu máli að ræða, sem við getum lengi deilt um. En máli mínu til stuðnings vil ég m. a. benda á, hvaða áhrif framkvæmd tekju- og eignarskattsl. hefur á atvinnulífið í landinu, en því sneiddi hv. 6. landsk. alveg fram hjá. Hversu réttlátir skattar sem tekju- og eignarskattarnir eru „teoretískt“, þá hefur sýnt sig, að þessi lög hafa fært atvinnulífið úr höndum þeirra manna, sem höfðu miklu meiri áhuga fyrir atvinnuvegunum áður en þessi lög voru sett, og komið áhættunni og ábyrgðinni af atvinnuvegunum yfir á ríkið og bæjarfélögin, eins og hv. þm. er kunnugt um. Þetta er eitt af því, sem hefur skapað þá stórkostlegu hættu, sem er samfara atvinnuleysi í landinu. Ég tel þess vegna, að það, sem hv. þm. færði fram, að þessir skattar séu réttlátustu skattarnir, geti aðeins átt því teoretískt, en ekki í raunveruleikanum, og það er ákaflega mikið meginatriði. Að hækka tekju- og eignarskattinn, er vitanlega að fyrirbyggja enn meira en verið hefur, að menn vilji taka á sig að halda uppi atvinnulífinu í landinu, því að þegar svo er komið, að menn vegna skattálagningar hafa ekki eftir af ágóða atvinnufyrirtækja sinna nema 10%, eins og er í sumum tilfellum og það hjá mjög áhættusömum fyrirtækjum, þá er það sama og að loka fyrir möguleikann til þess, að þau geti haldið áfram sinni atvinnugrein. Ég held, að ef t. d. atvinnufyrirtæki er komið í 10 millj. kr. skuld, þá sé alveg útilokað undir núverandi skattalögum, að slíkt fyrirtæki geti nokkurn tíma greitt sína skuld, ef ákvæðum núverandi skattal. er haldið í fullu gildi. Það gæti ekki orðið undir neinum öðrum kringumstæðum heldur en að viðkomandi skattþegn gerði kaup á einhverjum hlutum og seldi þá svo aftur eftir nokkur ár fyrir herra verð, því að af viðkomandi atvinnuvegum er vissulega ómögulegt að græða nóg til þess. Þetta er orðið alvarlegt mál.

Í stríðsbyrjun var gerð breyting á skattalögum á þá leið, að menn fengju að greiða skuldir sínar án þess að þurfa að greiða skatta af þeim tekjum, er til þess færu. Ef þetta hefði ekki verið gert, hefðu skuldirnar ekki verið greiddar. Þetta held ég að ætti að vera nóg til að sýna, að þetta eru ekki réttlátir skattar. Tekju- og eignarskattar geta að visu verið eins réttlæt看legir og aðrir skattar, ef ekki er gengið lengra en góðu hófi gegnir. En hér er farið lengra. Ég hygg, að ekki sé hægt að finna sterkari og ljósari viðurkenningu frá Alþingi og ríkisstj. á, að viðurlög séu röng, en að fella þau burt, eins og gert var, þegar skattsvikurum var gefin syndakvittun á sínum tíma. Þá voru öll þessi viðurlög felld burt til að fá fólk til að telja rétt fram næst, svo að ríkissjóður gæti fengið sinn hluta af því fé, sem dregið var undan.

Menn mundu e. t. v. segja, að nær væri að fyrirbyggja lögbrotin en að afnema lögin. Ég hef tekið fram, að það yrði að gera, ef lögin yrðu ekki afnumin. Ég get trúað, að ef alvarlegt eftirlit væri haft með framkvæmd laganna og hver, sem bryti þau, yrði að greiða sína sekt,

stæðu lögin ekki lengi á eftir. Slíkt mundi vekja svo mikla andúð skattþegnanna, og kostnaður ríkissjóðs við innheimtuna yrði svo mikill, að lögin stæðu áreiðanlega ekki lengi. Ég er sannarlega ekki á móti því, ef lögin standa áfram, að þessi háttur verði tekinn upp.

Þá spurði hv. þm., í hverju sparnaðurinn væri fölginn. Ég vil benda á, sem ég tók ekki fram í framsöguræðu minni, en benti á í fyrra, að að sjálfsögðu breytist allt launalagakerfið í landinu, því að sjálfsagt er að lækka launin sem nemur tekju- og eignarskattinum. Í öðru lagi er sjálfsagt að leggja niður skattstofuna, ríkisskattanefnd og allar skattanefndir. Þær stofnanir hafa það hlutverk að dæma um ríkisskatta og nú í seinni tíð einnig útsvör. Bæjarsjóður Reykjavíkur tekur nú þátt í kostnaðinum, en vitanlega heldur ríkissjóður ekki uppi neinni stofnun vegna útsvaranna. Þeir bæjarsjóðir, er þeim vilja halda, yrðu því að sjálfsögðu að standa undir kostnaðinum. Það starf er mun minna en við tekju- og eignarskattinn. Þó að sýslumannsembættin væru ekki lögð niður, mætti þó fækka á skrifstofum þeirra, þar eð starf þeirra verður mun minna, er þeir losna við innheimtuna. Við það yrði stórkostlegur sparnaður. Ég fór allverulega yfir þetta í sambandi við till. mína í fyrra og athugaði, hver gjöld væru við þetta, og hygg, að fari ekki langt frá því, að það hafi verið 600 þús. kr. 1950 og miklu meira nú.

Það, sem hv. þm. sagði um söluskattinn, er allt annað og óskyld atriði. Þó að hann væri lagður niður, mundi það ekkert bæta fyrir sveitarfélögunum. Þeirra kvartanir voru komnar fram löngu áður en honum var komið á. Hann hefur komið fram í hækkuðum launum hjá launþegum og hefur ekki sömu þýðingu fyrir sveitarfélögin almennt og tekju- og eignarskatturinn.

Ég ætla svo ekki að ræða þetta nánar. Það gefst tækifæri til að ræða það, þegar það kemur aftur úr nefnd. Þá mun einnig liggja fyrir grg. frá ýmsum aðilum, er ég sendi málið til umsagnar, og gefst þá færi á að ræða það nánar.

*Hannibal Valdimarsson:* Herra forseti. Ég ætla ekki að eyða orðum um það grundvallaratriði, hvort afla eigi ríkinu tekna með beinum eða að öllu leyti óbeinum sköttum. Það bil, sem er á skoðunum okkar á því máli, hef ég enga von um að geta brúað. Ég er ekki viss um, að þau áhrif, sem hv. þm. telur beinu skattana hafa haft á atvinnulífið og atvinnurekstur einstaklinganna, séu á rökum byggð, og að hann dragist þannig úr höndum einstaklinga til bæjar- og sveitarfélaganna. Það álit ég stafa af því, að menn séu að sannfærast um, að það, að atvinnureksturinn færast á hendur bæjar- og sveitarfélaga, sé hið rétta fyrirkomulag. Greinilegasta sönnunin fyrir þessu er, að jafnvel stærstu andstæðingar þessa fyrirkomulags hafa tekið það upp. Reykjavíkurbær, sem stjórnað er af íhaldinu, rekur stærstu togaraútgærd, sem rekin er á landinu, útgærd, sem á 8 togara. Þetta tel ég alls ekki standa í sambandi við það skattaform að taka 40 milljónir af skattþegnun-

um í beinum sköttum, heldur af því að menn hafi gert upp milli yfirburða þessa fyrirkomulags. Það er ekkert vit í því, að þegar gróði er að fyrirtækjum, hafi einstaklingar stórgróða af þeim, en þegar töpin eru svo gífurleg, að enginn einstaklingur getur staðið undir þeim, lendi þau á ríkinu. Það er því ekkert vit í, að einstaklingarnir fái stöð við rekstur stóriðju. Auk þess hefur þetta fyrirkomulag ýmsa yfirburði þjóðhagslega séð. Tökum t. d. saltfisksveiðarnar við Grænland. Frá sjónarmiði einstaklingsins er vafamál, hvort borgar sig betur að leggja aflann upp hér eða sigla með hann til Esbjerg. Frá þjóðhagslegu sjónarmiði er mikill ávinningur að því, að aflinn sé lagður hér upp. Ef fiskurinn er lagður hér upp, verður sú vinna, er af því leiðir við uppskipun og þökkun á fiskinum, þjóðinni til hagsbóta. Ef togarnir væru nú ríkisreknir, yrði ekki siglt með fiskinn 4 sólarhringa siglingu fram hjá Íslandi til Danmerkur, 4 sólarhringa siglingu til baka og 7 dögum eytt í að losa. Er þannig eytt 15 sólarhringum frá veiðum, af því að einstaklingunum er hagstæðara að selja þar en hér. Það kostar þjóðina, að það eru ekki íslenskar hendur, sem við þetta vinna. Auk þess eru togarnir teknir frá veiðum 10—13 sólarhringa í hverri veiðiför við að sigla með aflann til Danmerkur fram hjá atvinnulausum íslenskum höndum. Þetta dæmi sýnir, hve stórkostlega yfirburði þjóðnýttur rekstur hefur fram yfir einstaklingsreksturinn. — Ætla ég svo ekki að fara lengra út í þetta. Hins vegar ætla ég að víkja að einu atriði í ræðu hv. þm. Hann fullyrði, að hægt yrði að leggja niður embætti skattstjórans í Reykjavík og allar skattanefndir á landinu. Ég held, að honum missýnist mjög í því. Ég held, að það sé ekki hægt, á meðan sveitarfélögin enn halda áfram að afla sér tekna í formi beinna skatta. Þá fullyrði hann, að hægt yrði að fækka starfsfólki hjá sýslumönnum. Það hagar nú svo til, að hjá sýslumönnum eru yfirleitt aðeins 1—2 starfsmenn og þeir yrðu 1—2 áfram, þó að innheimtu skattanna væri létt af þeim. Meira að segja hjá bæjarfógetaembættum yrði starfsfólk óbreytt. Það yrði því ekki til stórfellds sparnaðar í rekstrarkerfi ríkisins, þótt hætt væri innheimtu beinna skatta. Sú ástæða er því fallin. En til þess að trygging væri fyrir því, að hægt væri að lækka öll laun í landinu, sem mér finnst ekki óeðlilegt í samræmi við skattarýmkinina, finnst mér að þyrfti að fylgja þessu frv. till. um endurskoðun launalaganna. En um það er ekki stafur í frv. og heldur ekki í grg., að ég held.

*Flm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Ég skal ekki deila mikið um það atriði, er fyrst kom fram hjá hv. 6. landsk. Það er skoðun hans á opinberri útgerð og einstaklingsútgerð, sérstaklega í sambandi við togarana. Það er rétt, að stærsta bæjarútgerðin er í Reykjavík, en það er ekki af því, að það fyrirkomulag sýni yfirburði, heldur af því, að það voru of fáir útgerðarmenn, sem fengust til að halda þessari útgerð áfram undir þessari skattalöggjöf. (HV: Já, af því að þeir hafa ekki noga gróðamögu-

leika.) Einnig af því að bæjarútgerðirnar eru ekki skattlagðar eftir skattalöggjöfinni. Öll þau ár, sem bæjarútgerð starfaði í Hafnarfirði, urðu einstaklingsútgerðir að greiða 500 þús. kr. í ríkissjóð, meðan bæjarútgerðin gat safnað þessu fé í sína sjóði. Þrátt fyrir þetta gat bæjarútgerðin aðeins bætt við sig einu skipi. Þetta sýnir, að hæfnin er ekki meiri en hjá einstaklingunum. En vegna skattalaganna hafa bæjarfélögin orðið að fara inn á þessar brautir sárnaðug. Skýrt dæmi um þetta er uppgjöfin á sérleyfisbifreiðunum undir stjórn flokksbróður þessa hv. þm., þegar milljónagreiðslur þurfti til að halda þeim uppi og hans ágæti flokksbróðir varð að fara ofan í orlofsjóðinn til að halda þeim uppi. Þetta sýnir, að það er rangt, sem hv. þm. sagði um hæfni þess opinbera til að reka fyrirtæki, og sýnir, að það á að samþ. þetta frv.

Hv. þm. sagði, að það yrði ekki farið svona með saltfiskinn, ef togarnir væru ríkisreknir. Ég vil benda á, að það var bæjarútgerð Reykjavíkur, sem tók fyrst upp þann sið að láta sigla með fiskinn til Esbjerg. Það var ekki einstakur útgerðarmaður, heldur bæjarútgerð, sem innleiddi þennan sið. Vel gæti verið, að ef ríkið tæki togarana, yrði annar háttur hafður á til að skapa vinnu handa atvinnulausu fólki, sem annars gæti fengið noga vinnu ríkinu að kostnaðarlausu, ef skattalögin væru afnumin. — Á árunum 1933—35 voru í gildi lög um, að ný fyrirtæki væru skattfrjáls, og risu þá upp fjöldamörg ný fyrirtæki til að bæta úr atvinnuleysisinu. — Skal ég svo ekki orðlengja þetta frekar við þessa umr.

*Páll Zóphóníasson:* Herra forseti. Ég ætla ekki að blanda mér í þessar umræður nú. En þegar fram kemur frv. um afnám laganna um tekju- og eignarskatt frá göðum sjálfstæðismanni, finnst ég ástæðu til að hryggjast yfir þeirri stefnu-breytingu, sem orðin er síðan Magnús Guðmundsson flutti hér frv. um tekju- og eignarskatt og fékk það samþ. Þá sáu sjálfstæðismenn, að menn með miklar tekjur stóðu betur að vígi en hinir til að borga. En nú er eigin-girninn orðin svo rík hjá þeim, að þeir vilja, að allir borgi jafnt, og því meira í ríkissjóðinn, því fleiri munna sem þarf að fæða. Ég vil þakka Magnúsi Guðmundssyni og þeim, sem með honum stóðu að setningu þessara laga, og hryggjast yfir hinum, sem vilja afnema þau.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 7:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SÓO, VH, GJ, KK, LJóh, Rþ, Þþ.

nei: HV.

StgrA, FRV, PZ greiddu ekki atkv.

6 þm. (BSt, BBen, BrB, HG, HermJ, JJós) fjarstaddir.

Fr. vísar til fjhn. með 9 slj. atkv.

Á 62. og 63. fundi í Ed., 18. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 64. fundi í Ed., s. d., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 96, n. 346 og 384).

*Frsm. meiri hl. (Karl Kristjánsson):* Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er lítið fyrirferðar, þótt stórt sé málið. En þótt málið sé stórt í sjálftu sér, get ég látið vera að eyða löngum tíma í framsögu fyrir nál., af því að afgreiðsla frv. hlýtur að verða einföld.

Fjhn. hefur haft málið til meðferðar, og sendi hún það nokkrum aðilum til umsagnar. Svör hafa komið frá einum aðila, en það er ríkisskattanefnd, og svarið er, að hún mælir gegn samþykkt frv.

Fjhn. klofnaði mjög eðlilega um málið. Fjórir nefndarmanna leggja til, að frv. verði fellt, en fimmti nefndarmaðurinn, flm. frv., leggur auðvitað til, að frv. verði samþ. Rök hans fyrir samþykkt frv. eru ýmiss konar. Hann telur það óheppilegt að afla tekna með hinum beinu sköttum, tekju- og eignarskatti, og leiðir rök að því, að sú skattalöggjöf sé mjög gölluð, sem við eigum við að búa.

Engum dettur í hug að mótmæla því, að tekju- og eignarskattslöggjöfin er að mörgu leyti úrelt og að hún nær ekki fullkomlega tilgangi sínum, enda hefur nú verið ákveðið á Alp., að endurskoðun hennar skuli fara fram, en meiri hluti n. leit svo á, að ekki væri rétt að fella skattalögin niður og sitz nú, þegar verið er að hefja endurskoðun þeirra.

Ég tel ekki ástæðu til að orðlengja þetta meira. Málið var ýtarlega rætt við 1. umr. þess og tekin afstaða til þess þá. Ég hef ekki orðið var við neina aðila, sem við nána athugun málsins treystast til þess að mæla með afnámi þessarar löggjafar eða hafa það sjónarmið, að ekki þurfi að innheimta skatta, enda stoðar það lítið að mæla þar eins og menn vilja.

*Frsm. minni hl. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Mig minnir, að hv. frsm. meiri hl. fjhn. segði, þegar málið var hér fyrst til umr., að það væri skemmtileg fjarstæða, þessi till. um að afnema skattalöggjöfina. Ég vil nú nota sömu orðin og segja, að það sé skemmtileg fjarstæða hjá meiri hl. fjhn. að leyfa sér að afgreiða málið eins og hv. frsm. hefur nú gert með sinni ræðu hér í kvöld og eins og gert er á þskj. 346. Mér sýnist, að hv. fjhn. hafi ekki til að leggja venjuleg rök varðandi afgreiðslu þessa máls. Það er ekki gerð minnsta tilraun af meiri hl. til þess að færa rök fyrir því, að þetta mál eigi að fella, eða farið inn á það í nál. hans, hvaða ráðstafanir eigi að gera í framtíðinni í þessum efnum, og þess vegna sé rétt að fella frv. eða fresta afgreiðslu þess. Í nál. meiri hl. er bara lagt til, að frv. verði fellt, og þar með búið.

Nú hefur verið upplýst í sambandi við þetta mál, að frv. var sent ríkisskattanefnd, skattstjóranum í Reykjavík, tollstjóranum í Reykjavík og fjármálaráðuneytinu til umsagnar, og fengu þessir aðilar sjö vikur til þess að svara og senda fjhn. svörin, og hafa sumir aðilarnir ekki látið svo lítið að verða við þessu. Ég vil leyfa mér að nota þetta tækifæri til þess að víta slíka aðferð stofnana að leyfa sér að svara

ekki fyrirspurn frá Alp., þegar það þarf á því að halda að senda mál sín til umsagnar. Það hefur a. m. k. í þessu efni eitthvað lært af flutningi þessa frv. Ég skal viðurkenna, að það er fullkomin afsökun hjá hæstv. fjmrh. í sambandi við þetta mál, því að hann hefur lýst því yfir, að hann óski ekki eftir, að þingnefndir sendi honum mál sín til umsagnar, því að hann geti kynnt sér málin á Alp. og rætt þau við n. þar. Þetta víti ég ekki, en ég víti þær stofnanir, sem hafa sýnt Alp. þá ókurteisi að virða ekki svars fyrirspurnir þess. — Undantekning frá þessu er þó ríkisskattan., sem hefur svarað fyrirspurnunum. Og það er síður en svo, að það svar sé fullkomlega neikvætt. Nefndin vill nokkuð skjóta sér undan því að svara beinlínis, þar sem hún telur, að það sé frekar hlutverk ráðuneytisins, en ég vil benda á það, sem stendur hér, að skiptar skoðanir eru meðal nm. um málið.

Hins vegar hefði ekki verið lítið upplýst, hefði þeim fyrirspurnum verið svarað, sem hér eru bornar fram í sambandi við þetta mál. En fyrsta spurningin var: „Hvaða áhrif teljið þér, að frv. komi til með að hafa í för með sér á tekjur og gjöld ríkissjóðs, ef frv. yrði að lögum?“ — Ég tel ekki lítills virði fyrir Alp. að fá umsögn skattstjórans og tollstjórans í Reykjavík um þetta atriði. — Önnur spurningin var: „Hvaða embætti teljið þér að leggja mætti að fullu niður eða fækka starfsfólki hjá, ef frumvarpið yrði samþykkt?“ — Ég tel það heldur ekki lítið mál fyrir Alp. að fá það upplýst, hvað mikið mætti fækka starfsfólki í ýmsum embættum. Það hafa verið rengdar þær tölur, sem ég hef sett fram í sambandi við þetta mál. Því hefði ekki verið ófróðlegt að heyra álit þeirra aðila um þetta, sem kunnugir eru þessum málum. — Þriðja spurningin var á þessa leið: „Sérhvað annað, sem þér teljið að geti orðið til að upplýsa málið í sambandi við afgreiðslu þess.“

Ég vil í sambandi við þetta mál benda á, að eftir að málið kom hér fyrir Alþingi á síðasta ári og sérstaklega eftir að það var borið fram nú og eftir að það hefur verið rætt ýtarlega á fundi í Stúdentafélagi Reykjavíkur, þá hefur málið vakið geysimikla athygli um allt land, ekki vegna þess, að menn væntu þess, að þeir losnuðu við að greiða þennan skatt, því að mönnum er það ljóst, að það er ekki hægt að halda uppi alls konar framkvæmdum í landinu, nema ríkissjóður afli sér tekna, heldur er það hitt, sem hefur vakið mikla athygli, og það er, hvað það kostar mikið að leggja skattana á og innheimta þá. Það er þetta, sem vakið hefur athygli hjá þjóðinni, og þau rök, sem færð hafa verið fyrir því, að þjóðin mundi þéna á því, að þessi lög yrðu afnumin, hvernig það mundi koma blóma í atvinnulífið og skapa meiri vinnu fyrir fólkið og auka þannig veltu ríkissjóðs.

Hv. frsm. meiri hl. n. sagði, að það væri nú ákveðið að endurskoða skattalöggjöfina, en ég vil benda á, að það var ekki ákveðið, þegar þetta var afgr. í n. Till. um endurskoðun skattalöggjafarinnar er nýkomin fram. Hv. fjhn. getur því ekki komið frá þessu máli á þann hátt að vísa til þess, að skattalöggjöfin verði endur-

skoðuð, því að það er enn þá síður en svo víst, að hún nái fram að ganga. Í fyrsta lagi er það, að þessi till. um endurskoðun skattalaganna er ekki álitin neitt mál málaanna, og í öðru lagi hefur n. ekki lagt neina vinnu í að undirbúa málið, þar sem meiri hl. hafði ákveðið að fella þetta frv. Það eina, sem n. gerir, er að skrifa bréf, sem hún fær aldrei svarað.

Nú er það vitanlegt, að það væri stór styrkur fyrir málið, ef það væri afgreitt með rökstuddri dagskrá í trausti þess, að það yrði tekið til athugunar að afnema eða endurskoða skattalöggjöfina. En meiri hl. leggur ekkert slíkt til. Nú hefði ég vænt þess, að einhver hefði fundizt hér, sem vildi bera fram rökstudda dagskrá-till. með þeirri forsendu að vísa málinu frá og þetta verði tekið til athugunar í sambandi við fyrirhugaða endurskoðun skattalöggjafarinnar.

Eitt er ég alveg viss um, og það er, að þetta mál er stórt mál. Það hafa verið bornar fram ekki færri en fimm till. til breytingar á skattalögunum á þessu þingi, og ef allar þær till. hefðu verið samþ., mundi ekki nást mikið af tekjum í ríkissjóðinn til þess að standa undir útgjöldum. Það þýddi það, að þegar búið væri að endurskoða skattalöggjöfina og allir búinir að fá sínum vilja framgengt, þá væri ekkert eftir hjá ríkissjóði.

Það kom skýrt fram í umr. á Stúdentafélagsfundinum, að afnema þarf stríðsgróðaskattinn og hækka persónufrádráttinn. Og hvað er þá eftir til þess að taka í ríkissjóðinn? Það er ekkert eftir, nema bólið af því að hafa þessa skattalöggjöf. En í landinu mundu rísa upp hundruð og jafnvel þúsundir blómlegra fyrirtækja, ef þau fengju að vera frjáls í sambandi við skattamálin. Í þessu sambandi má nú benda á samvinnufélögin, sem náð hafa þeim friðindum að vera ekki þýngt með háum sköttum, sem aðrir verða við að búa.

Ég skal ekki fara mikið út í einstök atriði málsins núna, en meiri hl. n. hefur gengið þannig frá því, að ég er viss um, að þetta verða ekki síðustu átökin um það mál. Komi fram till. frá hæstv. ríkisstj. um nýtt skattafyrirkomulag, sem ég skil ekki að verði, get ég bent á það, að ég stakk upp á því í fjhn., að við skyldum semja annað frv. um endurskoðun skattalöggjafar ríkisins. En ef marka má nokkuð af framkomu nm., þá vilja þeir ekki, að skattalöggjöfin sé endurskoðuð. Ég hef því litla trú á því, að þessi till. verði samþ. í Sp.

Ég skal svo ekki ræða þetta mál meira, en benda á að síðustu, að það er síður en svo, að ríkisskattan. sé á móti þessu atriði. Hún hefur skiptar skoðanir um málið, en heldur má þó segja, að hún sé ekki með því, að skattar séu felldir niður og tollarnir hækki, en þetta frv. fer ekki fram á að hækka neina tolla og þess þarf ekki, það hef ég sýnt fram á. Miklu fremur væri hægt að lækka tollana, ef halda ætti söluskattinum eins og hann er nú, því að hann mundi hækka og þá mætti um leið lækka tolla. En það vilja menn bara ekki láta athuga.

Ég mæli með því, að till. meiri hl. fjhn. verði felld og að frv. verði samþ. eins og það liggur hér fyrir.

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

*Bernharð Stefánsson:* Herra forseti. Ég ætlaði ekki að blanda mér inn í þessar umr., en það er vegna þess, að hv. frsm. minni hl. deildi á vinnubrögð n., að ég kveð mér hljóðs.

Ég verð að kannast við það, sem hann sagði, að n. hefði ekki lagt mikla vinnu í þetta mál, en það var af því, að fjórir nefndarmanna voru sannfærðir um, að málið væri, eins og það var fram borið, ef ekki skemmtileg fjarstæða, þá að minnsta kosti fjarstæða.

Ég veit ekki til þess, að nokkur menningarþjóð sé án beinna skatta. Og hvað okkur Íslendinga snertir höfum við greitt beina skatta í 900 ár, og ég held, að ef það væri sýnt, að hægt væri að komast hjá því að hafa nokkra beina skatta, þá væri einhver þjóð búin að finna það upp, ef það þætti heppilegt og sanngjarnt. Ég ætla ekki að ræða þetta mál í bili, en bendi bara aftur á það, að fjórum nm. fannst frv. vera svo fjarstætt, að þeir sáu ekki ástæðu til þess að leggja á sig mikla útreikninga í sambandi við það.

Að öðru leyti vildi ég segja nokkur orð út af því sem hv. ræðumaður sagði. Hann gaf í skyn, að þeir menn, sem vildu fella þetta frv., væru með skattfrelsinu í samvinnufélögunum. En ég veit ekki til þess, að S. Í. S. sé skattfrjálst. En sköttum samvinnufélaganna er komið fyrir á alveg sérstakan hátt. Það mætti þá alveg eins segja, að Eimskipafélag Íslands sé skattfrjálst. Sannleikurinn er, að þau bera allþunga skatta.

Hv. frsm. sagði, að þetta mundu ekki verða síðustu átökin um þetta mál. Ég þykist vita, að hann muni enn eiga lengi sæti hér á Alþ. og þá bera þetta mál hér fram, því að það dettur engum öðrum en honum í hug, að hægt sé að afnema með öllu skattalöggjöfina. Hitt er svo allt annað mál, þótt Alþ. samþykki nú að endurskoða skattalöggjöfina.

Það, sem hv. þm. sagði um, að það þyrfti ekki að hækka tolla, þótt þetta frv. yrði samþ., sjá allir að er bein fjarstæða, því að einhvers staðar þurfa þær tekjur að koma, sem skattarnir gefa nú. Hv. þm. Barð. getur víst trúnað því, að mikið líf og fjör hlapi í atvinnuvegi landsmanna, ef skattar verða afnumdir, en það verða víst fáir til þess að trúa því með honum.

*Frsm. meiri hl. (Karl Kristjánsson):* Herra forseti. Hv. þm. Barð. var hneykslaður á því, hvað ég hafði stutta framsöguræðu fyrir nál. meiri hl. um þetta mál. En við áttum nokkur orðaskipti um málið í fyrra, og þá hafði ég um það orð, sem hann hefur ekki getað gleymt og endurtekur nú hvað eftir annað, en það var, að málið væri „skemmtileg fjarstæða“. Og ég held því enn fram, að þetta mál sé „skemmtileg fjarstæða“. Ég hef haft gaman af því, og hv. flm. þess hefur sýnt í því rökfimi sína og sagt margt skemmtilegt, sem vakið hefur athygli, þó að frv. sé engu minni fjarstæða eftir sem áður. Það má deila um skattal. endalaust, en lengri deilur eru óþarfar nú. Þau verða endurskoðuð.

Málið er sjálfdautt, og engin ástæða til þess að halda langar ræður og niðast á takmörkuðum tíma deildarinnar með umræðum um dauðan hlut, þótt skráttinn sé hann og skemmtilegur — og skapara sínum harmdauði.

*Frsm. minni hl. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Í þessari síðustu ræðu sinni sagði hv. frsm. meiri hl. allt annað gegn þessu máli en hann hefur verið vanur. En hvaða rök kom hann með gegn frv. og álit minni hlutans?

Ég vil fyrst svara hv. 1. þm. Eyf. Hann sagði, að samvinnufélögin væru ekki skattfrjáls. Ég hef ekki haldið því fram, en þau búa við mildara skattafyrirkomulag en önnur fyrirtæki í landinu. Það hefði aldrei verið hægt að halda þjóðinni uppi gegnum tvær styrjaldir, ef framleiðslan hefði ekki verið gefin skattfrjáls. Ég get nefnt mörg önnur dæmi, og það eru þess vegna engin rök, að hér sé um skemmtilega fjarstæðu að ræða. Það kom greinilega fram hjá hv. 1. þm. Eyf., að hann teldi vera sorglega fjarstæðu að heimta skatt af samvinnufélögnum. Hann taldi sjálfsgætt, að þau fengju áfram að búa við skattfríðindi. Skattur samvinnufélaganna er takmarkaður við 8%, meðan skattar annarra eru 22%. Hann taldi þetta vera nauðsynlegt fyrir félögin. Það þýðir ekki fyrir hann að halda því fram, að samvinnufélögin búi við sömu skattalög og aðrir í landinu. Ég harmaði það ekki, að samvinnufélögin fengu þessi skattfríðindi, á meðan þau þurftu á þeim að halda. Ég veit vel, að þessi félög hafa skattfríðindi, og ég vil fella þau úr gildi. Meginástæðan til, að ég vil koma þessari breyt. á, er, að ríkissjóður verður að taka á sig mikla byrði vegna þessara skattfríðinda. — Og svo er það skemmtileg fjarstæða að ræða þetta.

Kjarninn er, að það getur enginn eða vill taka af áhuga undir þessi ákvæði skattalaganna. Það hafa komið margar raddir frá skattgreiðendum um að milda skattalögin. Hv. 1. þm. Eyf. sagði, að það væri fjarstæða, að ekki þyrfti að hækka tolla og skatta, ef lögin væru afnumin. Það er ekki fjarstæða, því að velta og framleiðsla í landinu mundu strax aukast um hundruð þúsunda króna, og strax kæmu fram milljónir í söluskatti, án þess að skatturinn væri hækkaður, og meira í öðrum tollum, vegna þess að tollur yrði greiddur af því fé, sem þá væri í veltunni. Veltan mundi margfaldast, og kæmi mikið í ríkissjóð án þess að hækka skatta og tolla. Það er alveg ljóst, að það er hrein fjarstæða, að það þyrfti að hækka tolla, þó að skattalögin væru afnumin. Ég get vakið athygli á því, að ríkið hefur lágar tekjur af þessu. Það hefur haft 36 millj. kr., en hefur nú um 40 millj. Og það þarf að kosta embættismenn til að leggja þetta á, og kostar það ríkissjóð um 8 millj. kr. Það er ekki hægt að minnka þennan skatt og gefa eftir af honum. Það er því engin fjarstæða að ætla að afnema þessi l. Ég hygg, að það sé meiri fjarstæða hjá hv. 1. þm. Eyf., að þegar ég verð farinn af þingi, verði enginn til að taka þetta upp. Lífið sjálft kennir mönnum að fara inn á aðrar leiðir en að halda skattalögnum áfram eins og þau eru á Íslandi, ef það á að vera hægt að búa við þau. — Það er því sorgleg fjarstæða að afnema ekki sem fyrst þessi lög.

*Jóhann Jósefsson:* Herra forseti. Umr. um þetta mál hafa orðið talsvert miklar síðan það var lagt fram, og ætla ég, að þau rök, sem flutt hafa verið fyrir málinu, hafi bæði verið mörg og ýtarleg. Hv. flm. hefur margt fyrir augum, og hefur það verið eftirtektað, ekki sízt hvað þeir skattar, sem hér um ræðir, hafa litla þýðingu í sambandi við aðrar tekjur ríkissjóðs. Það eru margar upplýsingar, sem hv. flm. dregur fram í þessu máli, og tel ég það vel gert. Það er athugasemjaverð fyrir mig, og hygg ég, að svo sé um fleiri hv. dm., að þeir hafi ekki athugað skattalögin frá þessu sjónarmiði. Af hálfu þeirra, sem ekki geta fallið á frv., hafa aftur á móti verið minni rök færð af skiljanlegum ástæðum, vegna þess — býst ég við — að agnár eru of miklir að samþ. svona mál fyrirvaralaust. Ég tel, — burt séð frá því, hvort ég tek undir öll þau rök og fullyrðingar, sem færð hafa verið þessu máli til framdráttar, — að hv. flm. hafi unnið nokkuð þarft verk að því leyti að draga fram ýmislegt í sambandi við innheimtu á tekju- og eignarskatti og þýðingu hans fyrir þjóðarþúskapinn, verk, sem þarft er að vinna, ekki sízt á þeim tímum, sem nú eru fyrir dyrum, þegar allra hugur stefnir að því, að skattalögin verði tekin til endurskoðunar. Það er vitanlegt, að það er vilji meiri hl. Alp., síðan þetta frv. kom fram, og hefur Alp. gert ályktanir um að skora á ríkisstj. að láta fara fram allsherjar endurskoðun á skattalögnum. Við þessa endurskoðun verður þetta mál vitaskuld krufið betur til mergjar en gert hefur verið hér snarlega í þingumr. Mér virðist, eins og nú horfir, eftir því mikla efni, sem hv. flm. hefur dregið saman í þessu máli, bæði á síðasta þingi og nú, að þeir menn, sem fara með þessa endurskoðun skattalaganna, muni líka meta og vega það, sem nú kemur fram af hálfu flm. í þessu máli hans.

Út af þessum hugleiðingum hefur mér komið í hug og ég ákveðið að koma fram með till. til rökst. dagskrár í þessu máli, svo hljóðandi:

„Með því að Alp. hefur nú samþ. áskorun til ríkisstj. um að endurskoða skattalöggjöfina í heild og í trausti þess, að við þá endurskoðun verði m. a. athuguð þau rök, sem talin eru til gildis frv. því, er hér ræðir um, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Ég vona, að form þessarar till. nægi, en tilgangur hennar er sá, sem ég hef þegar lýst. Þessa dagskrá vildi ég mega afhenda hæstv. forseta með beiðni um, að hún verði tekin til atkv., áður en það verður lagt undir úrskurð að fella eða samþ. frv. það, sem hér um ræðir.

#### ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 676 felld með 5:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu  
já: JJós, LJóh, SÓÓ, BBen, GJ.

nei: HV, HG, RÞ, VH, BrB.

KK, ÞÞ, BSt greiddu ekki atkv.

4 þm. (HermJ, PZ, StgrA, FRV) fjarstaddir.

1. gr. felld með 8:1 atkv.

Frv. þar með fallið.

# Lagafrumvörp afgreidd með rökstuddri dagskrá.

## 1. Eftirlit með opinberum sjóðum.

Á 30. fundi í Ed., 16. nóv., var útbýtt:  
*Frv. til l. um viðauka við l. nr. 111 9. okt. 1941,  
um eftirlit með opinberum sjóðum* [118. mál]  
(stjfrv., A. 230).

Á 31. fundi í Ed., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Þetta frv. er lagt fram af fjmrh., en er undirbúið í dómsmrn. Svo er mál með vexti, að breyttir þjóðhættir hafa haft það í för með sér, að ýmis ákvæði í skipulagsskrám ýmissa opinberra sjóða fá ekki lengur staðizt, og hefur verið óvissa um, hvort heimilt væri að breyta skipulagsskrám þeirra í samræmi við breytta þjóðhætti. Það er ljóst, að sjóðirnir eyðast, ef ekki verður leidd í lög breyting á þessu, og er þetta frv. um það. En ætlunin er sú, að eins lítil breyting verði gerð í hvert skipti og hægt er að komast af með, miðað við breyttar aðstæður. Ég skal aðeins geta þess, að beint tilefni til þessarar breytingar er sjóður einn í Eyjafjarðarsýslu, sem er skyldaður til að eiga jörð eina. Sýslumaðurinn í Eyjafjarðarsýslu taldi augljóst, að sjóðurinn mundi gufa upp og verða máttlaus, ef ekki yrði gerð breyting á þessu ákvæði. Þannig er nú komið fyrir því, sem eitt sinn var kjarni fjármálakerfisins, að það borgar sig ekki lengur að eiga fasteignir.

*Páll Zóphóníasson:* Herra forseti. Ég tel, að frv. þetta sé mjög þarft, en mig langar til þess að fá nokkrar upplýsingar um það. — Það munu vera tvö ár síðan Alp. sá, að þessa var mikil þörf, þar sem til eru nokkrir sjóðir, er standa í sambandi við ýmsar fasteignir, svo sem kristfjárjarðir, og eru þeir nú óvirkir. Ómögulegt var að láta þetta ganga lengur þannig, og var ríkisstj. falið að athuga, hvort selja mætti jarðirnar, svo að sjóðirnir yrðu virkir. En í þessu sambandi er mér ekki ljóst, hvort dómsmrn. á að

fjalla um þetta, því að mikið af þessum sjóðum heyrir undir önnur ráðuneyti og sumir ekki undir neitt sérstakt ráðuneyti. Ég tek til dæmis jörðina Reyni á Akranesi. Sú jörð var gefin af Brynjólfi biskupi, og átti afgjaldið að vera styrkur til fátækra, sem fyrst átti að ganga til fátækra í Borgarfjarðarsýslu, en síðan í Mýrasýslu, Húnavatnssýslunum báðum, Skagafjarðarsýslu og Þingeyjarsýslum. Prófasturinn í Borgarfjarðarprófastsdæmi á að sjá um jörðina og fá vissan hluta af afgjaldinu fyrir umsýsluna, sem er víst mestur hluti þess. Nú er búið að breyta þessari jörð í höfuðból, og hver á þá að taka við henni, því að á jörðinni býr nú barnlaus ekkja með tveimur systkinabörnum? Nú er mér ekki ljóst, hvernig á að leggja breytingu á þessari skipulagsskrá fyrir dómsmrn. — Sama er að segja um jörðina Vallholt í Skagafirði. Sá sjóður, sem við hana er kenndur, á að renna til fátækra í erfiðum árum, og finnst mér þetta heyra undir félmrn., en ekki dómsmrn. Þetta bið ég hv. n. að athuga. Mér fyndist eðlilegast, að það rn., sem sjóðurinn samkvæmt eðli sínu heyrir undir hverju sinni, ætti að fjalla um breytingar þær, er gera þarf á skipulagsskrá hans, en ekki dómsmrn. Þetta er ekki af því, að ég treysti ekki hæstv. dómsmrh., heldur af því, að mér virðist hvert einstakt rn., sem sjóðurinn heyrir undir, eiga að breyta skipulagsskránni.

*Bernharð Stefánsson:* Herra forseti. Ég tek undir það með hv. síðasta ræðumanni, að mikil þörf var á, að mál þetta væri flutt, og það er fyllilega tímabært, að mál þetta komi hér fram.

Eins og komið hefur hér fram, eru margir sjóðir, sem fengið hafa skipulagsskrá sína staðfesta, þannig að þeir geta ekki sinnt tilgangi sínum eða þeim verkefnum, sem sjóðnum var ætlað að leysa. Stafar þetta af gömlum fyrir-mælum, sem nú henta ekki. Meðal annars er ég þakklátur fyrir það, að þetta mál kom fram, sökum sjóðs, sem er í mínu kjördæmi, legats-sjóðs Jóns Sigurðssonar. Hann var stofnaður til þess að afstýra hallæri í Eyjafjarðarsýslu og

sérstaklega í Svarfaðardalshreppi. Nú er að visu spurning, hvernig sjóðurinn getur afstýrt hallæri með því að hafa eignir sínar í jarðeignum. Hins vegar mun vera erfitt að búa á þessum jörðum sjóðsins sökum þess, að ekki hefur verið lagt í endurbætur á húsum sem lög ákveða. — Ég er samþykktur þessu máli, en vildi fá það upplýst hjá hæstv. dómsmrh., hvort það væri leyfilegt að breyta jarðeignum slíkra sjóða í peninga og hvort ekki væri leyfilegt að breyta starfssviði sjóðs, ef tilgangur hans væri sá sami. Ég spyr að þessu, nánar tiltekið, út af sjóði í Eyjafjarðarsýslu, því að ef stjórn sjóðsins fengi staðfestingu á breytingu, væri með því móti hægt að leitast við að fyrirbyggja harðrétti af óáran. Hins vegar, eins og ákvæði sjóðsins eru nú, þá má aðeins veita hjálp, ef harðæri er skolið á.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Ég vefengi ekki, að skoðun hv. 1. þm. Eyf. sé rétt. Í síðasta málsgr. 1. gr. frv. er gert ráð fyrir því, að þegar breytt er ákvæðum skipulagsskrár, sé og haft í huga, að breytingin raski sem minnst tilgangi sjóðsstofnanda, eftir því sem aðstæður leyfa.

Hv. 1. þm. N-M. gerði þá aths. í ræðu sinni, að vafamál væri, hvort þetta mál heyrði undir dómsmrn. Í frv. er gert ráð fyrir staðfestingu á sjóðsreglum, en það mál heyrir undir þetta ráðuneyti. Að öðru leyti munu þessi mál heyrja undir félmrn., en mér skilst, að dómsmrn. sé sett hér til frekara réttaröryggis.

Ég leyfi mér svo að leggja til, að málinu verði vísað til 2. umr. og allshn.

#### ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Ed., 26. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 230, n. 265).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

*Frsm. (Páll Zóphóníasson):* Herra forseti. Það hefur orðið prentvilla í brtt. n., þannig að ég held, að réttast væri, ef hæstv. forseti vildi taka málið af dagskrá nú. Ég sá ekki þessa prentvillu fyrr en nú á fundinum og gat því ekki leiðrétt þetta fyrr, en nú er verið að prenta þskj. upp.

Umr. frestað.

Á 35. fundi í Ed., 27. nóv., var fram haldið 2. umr. um frv.

*Frsm. (Páll Zóphóníasson):* Herra forseti. Þetta mál var tekið út af dagskrá í gær, þar sem það urðu mistök við prentun nál. og efni þess ruglaðist svo hrapallega, að það var lítt skiljanlegt. Var þetta þskj. því prentað upp, en enn hafa orðið mistök í prentun þess, þar sem síðasta málsgr. a-liðs 1. gr. féll nú úr, en úr þessu má bæta, og er nú verið að prenta þetta þskj. upp á ný.

N. var sammála um að leggja til, að frv. yrði samþ., og telur á því mikla nauðsyn. Það er augljóst mál, að þeir fjöldamörgu sjóðir, sem stofnaðir hafa verið á ýmsum tímum, hafa nú með rás tímans orðið óhæfir til þess að fullnægja þeim kröfum og gegna því starfi, sem þeim var ætlað í upphafi, nema skipulagsskrá þeirra verði breytt. Margar voru þessar skipulagsskrár staðfestar af konungi, og þarf forseta-samþykki til að dæma um, hvort leyfa skuli að breyta þeim eða ekki. Hefur svo farið, að ýmis ákvæði skipulagsskránna eru orðin úrelt og óhagkvæm, þar sem allar aðstæður hafa óumflýjanlega breytt með tímanum. Þarf því að breyta þeim, þar sem ekki er þörf fyrir, að sjóðirnir gegni nú sama hlutverki og þeim var ætlað að starfa að. En það, sem hefur fallið niður í prentun, er 3. málsgr. 1. gr. þessa frv., sem á að koma síðast undir a-lið í brtt. Þar á að standa eins og í frv.: „Gæta skal þess, þegar breyting er heimiluð í skipulagsskrá, að farið sé svo nærri óskum stofnenda hennar sem hinar breyttu aðstæður leyfa“. Þetta datt okkur ekki í hug að fella niður. En nú er verið að prenta till. aftur með þessari málsgr., en hún verður ekki komin, þegar gengið verður til atkvæða. Ber ég því fram skriflega brtt. til þess að bæta þessu í gr.

Breyting sú, sem n. gerir, er fyrst og fremst sú, að í stað þess að í 1. gr. frv. stendur, að dómsmrn. fjalli um þau málefni, er um ræðir í þessari gr., þá er því sleppt úr 1. gr. í brtt. og sett aftan við síðustu gr. og öðruvísi orðað. Margar af þessum skipulagsskrám heyrja undir önnur rn. Þessar gjafajarðir eru menningarlegs eðlis og heyrja því undir kennslu- eða félmrn. Þeim er ætlað að styrkja ýmiss konar menn, sem þess þurfa, stundum prestsekkjur eða lækni-sekkjur og stundum þá, sem fátækir eru í sveitinni, og heyrja þess vegna undir félmrn. Þess vegna var þessu breytt dálítið og ætlað til þess, að allar þær brtt., sem stjórnir viðkomandi sjóða vildu gera, væru sendar því ráðuneyti, sem samkvæmt eðli sínu ber að hafa umsjón með viðkomandi sjóðum. Væru þær síðan staðfestar af dómsmrn. í umboði forseta. — Enn fremur hefur sú breyt. verið gerð á b-lið, að sú n., sem nú starfar og heitir eftirlitsn. með opinberum sjóðum og í eru tveir þm., þeir hv. 11. landsk. þm. og hv. þm. Mýr., skal gera yfirlit yfir sjóðina. Að visu hefur þetta verið gert annað slagið, en víst ekki nú nýlega. Það er ætlunin, að b-liður verði 8. gr. Þessir eftirlitsmenn skulu yfirfara skipulagsskrárnar, sem þeim eru áður kunnar, þar sem þeir hafa haft eftirlit með þessum sjóðum. Skulu þeir gera till. og senda viðkomandi ráðuneyti um það, hvaða skipulagsskrám þurfi að breyta í þessu sambandi. Skal svo athuga í samráði við forráðamenn viðkomandi sjóða, hvort breyta þurfi skipulagsskránni eftir till. nefndarinnar. N. treystir því ekki, að stjórnir allra þessara sjóða muni gera till. um breytingar á skipulagsskránum, þó að nauðsyn bæri til þess. Ég skal nú ekki nefna neinar ákveðnar sjóðsstjórnir. Það er samt sýnilegt, að sumar sjóðsstjórnanna hafa beinan hag af því að láta ekki breyta

skipulagsskrám sjóðanna, þó að aðstæðurnar hafi breytzt þannig með rás tímans, að nauðsynlegt sé að breyta þeim. Þess vegna þótti n. réttast að láta þessa eftirlitsmenn sjóðanna dæma um það, hvort þörf sé á að breyta skipulagsskrám þeirra. Þessir eftirlitsmenn eru þrír, og eru þeir kosnir af hæstv. Alþingi. Mun eiga að endurnýja kosningu þeirra á þessu þingi. Voru þessir menn fyrst kosnir 1940 eða 1941 og voru kosnir til fimm ára. Það er augljóst, að ef nú verður gerð breyting á skipulagsskránum, hefur sjálf sjóðsstjórnin beinan skaða af því, þó að ekki sé mikill. Þess vegna vildum við ekki treysta því, að þessar till. um breytingu kæmu fram frá þeim, og lögðum þess vegna þessa kvóð á eftirlitsnefnd sjóðanna. Ég veit, að þetta er allmikið starf, því að sjóðirnir eru margir. Hygg ég, að þeir sjóðir, sem hér um ræðir, séu töluvert mikil á annað hundrað eða jafnvel fleiri. Það er því töluvert verk, sem lagt er á eftirlitsmenn sjóðanna, að láta þá fara yfir þetta og gera till. En ég tel samt, að þetta sé nauðsyn. Sé ég ekki ástæðu til að ræða meira um þetta, því að það liggur ákaflega ljóst fyrir.

Þar sem þskj. er ekki komið úr prentun, vil ég leggja fram skriflega brtt. þess efnis, að á eftir 2. málsg. í a-lið brtt. bætist ný málsg., svo hljóðandi: „Gæta skal þess, þegar breyting er heimiluð á skipulagsskrá, að farið sé svo nærri óskum stofnenda hennar sem hinar breyttu aðstæður leyfa.“

Að lokum vil ég svo segja það, að ég vona, að þessi lög verði til þess, að augu manna opnast fyrir því, að það er alveg óumflýjanlegt, að selja verður ýmsar fasteignir þessara sjóða. Hef ég áður látið þá skoðun mína í ljós í þessari hv. d. og skal ekki ræða frekar um það nú, en það er augljóst mál, að þess er brýn þörf. Get ég fært að því mörg rök, ef á því þarf að halda. En það mun koma í ljós, þegar farið er að breyta skipulagsskrám þessara sjóða, að þetta er óhjákvæmilegt. Þá mun finnst sú lausn, sem ekki hefur fundizt, hvort heimilt sé að selja gjafarðir, sem standa að þessum sjóðum og sumar eru orðnar til hreinustu vandræða. Skal ég ekki tala meira um það. Læt ég hæstv. forseta um það, hvort hann ber upp til atkv. nál. á þskj. 265 eins og það nú er, þar sem leiðréttingin er ekki komin úr prentun, eða mína skrifl. brtt.

*Hannibal Valdimarsson:* Herra forseti. Ég er samþykkur þessu frv. og ætla, að það sé til bóta, að það verði samþ. En ég stend upp í tilefni af því, að ég held, að það sé heppilegra að lagfæra orðalagið á þessari brtt. frá því, sem það var síðar borið fram. Talað er um, að þess skuli gætt, þegar breyting er heimiluð á skipulagsskrá, að farið sé svo nærri óskum „stofnenda hennar“ sem hinar breyttu aðstæður leyfa. Datt mér því í hug í sambandi við, að hv. 1. þm. N-M. var að tala um leiðréttingar, að beina því til hans, hvort ekki væri réttara og heppilegra að breyta þessu þannig, að þarna stæði: að farið sé svo nærri óskum sjóðsstofnenda sem hinar breyttu aðstæður leyfa, — í stað þess að nú stendur: „stofnenda hennar“.

*Forseti (BSt):* Mér hefur borizt skrifleg brtt. frá allshn. við a-lið brtt. á þskj. 265: „Við a-lið brtt. bætist ný málsg., svo hljóðandi: Gæta skal þess, þegar breyting er heimiluð á skipulagsskrá, að farið sé svo nærri óskum sjóðsstofnanda sem hinar breyttu aðstæður leyfa.“

Brtt. þessi er skrifleg og of seint fram komin og þarf því tvöföld afbrigði.

#### ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 280) leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 280 samþ. með 11 shlj. atkv.

— 265,a, svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.  
— 265,b samþ. með 11 shlj. atkv.

1. gr. þar með ákveðin.

2. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 36. fundi í Ed., 29. nóv., var frv. tekið til 3. umr. (A. 284).

Enginn tók til máls.

#### ATKVGR.

Frv. samþ. með 11 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 35. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 36. fundi í Nd., 4. des., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 37. fundi í Nd., 6. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

#### ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Á 60. og 61. fundi í Nd., 17. og 18. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 65. fundi í Nd., 21. jan., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 284, n. 604).

*Frsm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Þetta frv. er fram komið frá hv. Ed. Efni þess er það að veita dómsmrn. heimild til þess að gera breyt. á skipulagsskrám sjóða, ef óskir koma fram um það frá forráðamönnum sjóða eða stofnana eða till. koma fram um það frá eftirlitsmönnum opinberra sjóða. Fjhn. hefur haft þetta frv. til athugunar, og skilar hún álit á þskj. 604. Nefndarmenn voru allir á einu máli um það, að rétt væri að fara varlega í þessum efnum og að yfirleitt ætti ekki að gera breyt. á þeim skipulagsskrám, sem stofnunum eða sjóðum hafa verið settar, nema að vel yfirveguðu máli og brýna nauðsyn beri til. Í frv. er gert ráð fyrir, að eftirlitsmenn opinberra sjóða skuli gera á þessu ári skrá yfir alla þá sjóði, er þeir telja eðlilegt að breyta skipulagsskrá fyrir.

Fjhn. lítur svo á, að eðlilegast sé, að þessar skrár eða upplýsingar liggi fyrir, áður en Alþ. tekur ákvarðanir um málið, og væri þá hægt að setja l. um breyt. á skipulagsskrám ákveðinna sjóða, ef ástæða þætti til, og sé þetta réttari aðferð en veita svo rúma heimild sem gert er ráð fyrir í frv. Ef þessi skrá um sjóðina verður gerð, ætti hún að geta legið fyrir næsta þingi, og er sýnilegt, að engu er spillt, þótt frestað sé að taka ákvörðun um breyt. á skipulagsskránum til næsta þings. Nefndin gerir það því að till. sinni, að frv. verði afgreitt með þeirri rökstuddu dagskrá, sem prentuð er á þskj. 604. Eg sé ekki ástæðu til að lesa hana hér upp, þar sem ég vænti þess, að hv. þm. hafi þskj. fyrir framan sig.

#### ATKVG.R.

Rökst. dagskrá á þskj. 604 samþ. með 20 shlj. atkv.

## 2. Bygging nokkurra raforkuveitna.

Á 17. fundi í Ed., 19. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 52 3. marz 1945, um byggingu nokkurra raforkuveitna [66. mál] (þmfrv., A. 92).

Á sama fundi var frv. tekið til l. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. -- Afbrigði leyfð og samþ. með 14 shlj. atkv.

*Flm. (Bernharð Stefánsson):* Herra forseti. Þetta litla frv., sem ég hef leyft mér að flytja á þskj. 92, er ekki nýmæli, heldur er það aðeins um það, að meira en sex ára gömul lög verði framkvæmd og verk verði unnið á næsta ári, sem Alþ. ákvað á sínum tíma, að unnið yrði 1945 eða 1946.

Með l. nr. 52 3. marz 1945, um byggingu nokkurra raforkuveitna, er heimilað að byggja allmargar rafveitur, sem ég verð að líta svo á, að Alþ. hafi þá talið eðlilegt að gengju fyrir og væri þá þegar hafizt handa um byggingu þeirra. Þessar rafveitur eru: Frá Hafnarfirði til Keflavíkur og Njarðvíkur, Grindavíkur, Gerða-, Miðnes- og Hafnahreppa og frá Sogsvirkjuninni til Selfoss, Hveragerðis, Eyrarbakka, Stokkseyrar og Þykkvabæjar í Rangárvallasýslu og frá Laxárvirkjun frá Akureyri lina til Dalvíkur og Hríseyjar. Eg hygg, að þessi l. hafi nú að mestu leyti verið framkvæmd og þessar línur séu komnar, aðrar en línar frá Akureyri til Dalvíkur með viðbótarlinu í Hrísey. Eg ætla nú ekki að ásaka neinn fyrir það, að þessi lina hefur orðið eftir, en það er ákveðið í l., að hún verði lögð. Eg hygg, að til þess liggi m. a. sú ástæða, að rafmagn var ekki það mikið, sem Laxárstöðin framleiddi, að hægt væri að bæta miklu álagi þar á, og geti það því verið afsakanlegt, þó að þessi lina væri sett hjá þrátt fyrir þessi lagaákvæði og aðrar línur séu komnar, sem síðar voru ákveðnar. En þessi ástæða, sem verið hefur til

þess að draga framkvæmdir, er nú burt fallin á næsta ári, þar sem Laxárvirkjunin á þá að vera fullgerð, og væri þá vitanlega gott, að þessi lina yrði jafnframt komin og hægt að taka hana til notkunar um sama leyti og Laxárvirkjunin verður fullgerð.

Fr. þetta gengur út á það, að þessi lina verði byggð á árinu 1952, þ. e. a. s., l. gr. frv. er um það að framlengja frestinn til ársins 1952 í stað 1946. Eg veit nú ekki, hvort nauðsynlegt er að fá slíkt lögtekið, en ég tel það þó rétt, því að héðan af er ekki hægt að framkvæma neitt á árinu 1946. Sumar þessar línur voru þó byggðar eftir 1946, svo að l. hefur ekki verið fullnægt bókstaflega.

Svo hef ég þar að auki lagt til um það, hvar taka eigi peninga til framkvæmdanna, og er það í 2. gr. frv. Eg veit nú ekki, hvort hefur verið nauðsynlegt að gera uppástungu um það, hérna er nú ekki um stóra upphæð að ræða, en ég lít svo á, að það sé ábyrgðarleysi að stinga upp á útgjöldum án þess jafnframt að benda á, hvar taka eigi fjármuni til þeirra. Mér sýnist, að vel sé hægt að gera þetta og nota til þess nokkuð af tekjuafgangi ríkissjóðs á þessu ári. Mér er þó vel ljóst, að það eru aðrar þarfir, sem þjóðfélagið þarf líka að sinna, þýðingarmiklar þarfir, sem tvímælalaust eiga að ganga fyrir þessum og ýmsu öðru, sem þm. hafa verið að stinga upp á í þessu sambandi. En þrátt fyrir það að þeim þörfum verði fullnægt, sem ég á við, veit ég, að tekjuafgangur á þessu ári verður svo mikill, að hægt er að framkvæma þetta. Að svo miklu leyti sem tekjuafgangurinn verður ekki notaður til alveg bráðnauðsynlegra þarfa, þá hugsa ég, að það sé meining allra, að hann sé notaður til þess að greiða skuldir. Eg lít svo á, að þegar gefið hefur verið slíkt fyrirheit eins og felst í l. frá 1945 um byggingu nokkurra rafveitna og þegar þess er gætt, að þau lög hafa verið framkvæmd, nema um þetta atriði, þá fer mér að finnast, að það nálgist mikið skuld, siðferðislega skuldbindingu, sem ríkið sé í um að inna þetta af hendi. Eg átti tal við raforkumálastjóra um það, hvað þetta mundi kosta, og hann sagði, að það væri áætlað um 4,5 millj. kr. Háspennulínan er komin um það bil hálfa leið, eða til Hjalteyrar, en heimtaugar hvergi komnar. Nú skal ég taka það fram, að ég tel það svo mikils vert, að háspennulínan komist til Dalvíkur og Hríseyjar, að ég tel mikið unnið, þótt heimtaugar verði ekki lagðar heim á hvern einasta bæ; þær koma síðar, þegar aðallínan er komin. Ef ekki verður nema um háspennulínu að ræða, verður fjárupphæðin lægri. (*Landbrh.*: Er þetta með heimtaugum á leiðinni til Dalvíkur?) Já. Og þegar tillit er tekið til þess þar að auki, að ríkið á ekki að bera allan kostnað af þessu, þá er ekki um meiri upphæð að ræða en svo, að vel er hægt að taka fjárveitingar til þessa upp á fjárlög næsta árs, og yndi ég því vel.

Eg vil svo að lokum segja þetta: Það er ákveðin von mín, að þetta loforð, sem á sínum tíma var gefið, verði nú uppfyllt og frv. afgr. sem lög. Og ég lít svo á, að hér sé staðhættir slíkir, að ef ríkið sér sér ekki fært að leggja þessa línu til Dalvíkur, þá getum við eins hætt við að

hugsa um rafveitur frá raforkuverum úti um byggðir landsins. Eins og menn vita, er Dalvík stærsta þorpið út með Eyjafirði, með nærri því 1000 íbúa. Milli Akureyrar og Dalvíkur eru 3 þorp, sem til greina koma, eða reyndar 4, en í eitt þeirra er þegar komið rafmagn frá Akureyri. Á milli þessara staða er einhver þéttbýlasta sveitabyggð landsins, Kræklingahlið og Arnarneshreppur. Það eru því ákaflega litlar líkur til, að nokkur slík rafveita geti borið sig, ef þessi getur það ekki.

Ég þarf svo ekki að orðlengja þetta frekar. Ég er að sjálfsögðu reiðubúinn til að ganga að samkomulagi, ef þessu máli þókar eitthvað áfram. Eins og ég hef tekið fram, geri ég það ekki að aðalatriði, að 2. gr. verði samþ. óbreytt, heldur er hún hér meira til ábendingar. Ég vona þó, að hv. Alp. gangi ekki svo á sínar gerðir, þó að ýmsir nýir þm. hafi bætzt í hópinn síðan, að þessi eina byggð, sem mun vera fjölmennust af þeim, sem l. frá 1945 nefna, verði afskipt með raforku, sem þegar hefur verið ákveðin henni til handa.

*Landbrh. (Hermann Jónasson):* Herra forseti. Ég hef ekki við höndina upplýsingar um þær rafveitur, sem fyrirhugaðar eru á næstu árum. En sú n., sem fjallar um málið, getur fengið hjá mér upplýsingar um allar þær rafveitur, sem samþ. eru af raforkuráði og fyrirhugaðar eru á næstu árum. Ég man það, að þegar í fyrria var dæmið reiknað þannig, þegar þessi áætlun kom fram, að með sams konar fjárveitingu og Alp. hefur veitt mundi taka 3 ár að fullgera þær rafveitur, sem þá var búið að samþ. Raforkuráð gerði ráð fyrir að halda áfram með þessari rafveitu. Þá var málið sent til Alp., til þess að því gæfist kostur á að sjá till. Ég man ekki, hvaða n. tók málið til meðferðar. Í meginatriðum var farið eftir þessum till. Það var mikill halli á rafveitunni á Sauðárkróki, því að hún framleiddi meira rafmagn en þurfti að nota. Þess vegna var lögð stutt lína fram að Löngumýri og Varmahlíð. Að öðru leyti var barna fullgerð rafveita áður og löggilt af raforkuráði, sem jafnframt löggilti þessa veitu. Það má því alveg gera ráð fyrir, að þær rafveitur, sem verða samþ. núna, verði ekki fullgerðar á minna en 3–4 árum hér frá, með svipuðum fjárveitingum og verið hefur til þessara veitna. Það er eins og með annað, að menn hafa ekki gert sér ljóst, hve mikið þessar rafveitur kosta. Það var upplýst af hv. l. þm. Eyf., að línan út á Dalvík, með því að leggja á bæina í leiðinni, mundi kosta um 4.5 millj., en þá er ólagt í Svarfaðardal, sem mundi eflaust kosta annað eins. Ég geri ráð fyrir, að veitan kostaði ekki minna en 10 millj. Ég slæ upp mynd af því, hver kostnaðurinn mundi verða við að leggja þessar veitur, en till. nær ekki lengra en til Dalvíkur.

Ég vil sérstaklega vekja athygli á því, að með þeim fjárveitingum, sem veittar hafa verið undanfarið og núna eru veittar, mundi taka mörg ár að koma rafmagni á þá staði, sem fá það frá stórum orkuverum. Kröfur um rafveitur eru nú orðnar geysialmennar, og sú n., sem fær þetta

mál til meðferðar, kynnir sér það að sjálfsögðu. Það er t. d. svo í Borgarfirði, að rafmagnið er ekki að fullu notað, og það var halli á stöðinni, þegar ég tók við þessum málum. Þennan halla tók ríkið á herðar sér og breytti rekstrarfyrirkomulaginu, en þó getur stöðin ekki selt verulegan hluta af sínu rafmagni. Kröfurnar um rafveitur eru víða úr Borgarfirði, eins úr Skagafirði og á Suðurlandi. Úr Þingeyjarsýslu kom n., sem krafðist rafveitu í sveitina, o. s. frv. Þó að ég bendi á þetta, er ég ekki að draga úr því, að rétt sé, að byggja þurfi þessar veitur. Það er gert ráð fyrir því, þó að horfið hafi verið frá því að byggja veitur á þeim stöðum, þar sem ekkert rafmagn er til. Síðastliðið sumar var reynt að leggja háspennulínu þar, sem tap var á orkuverunum og þau gátu ekki selt allt sitt rafmagn. Nú er það vitað, að innan skamms tíma verður lokið við að byggja Sogs- og Laxárvirkjanirnar. Þá verður áherzla lögð á að leggja háspennulínu um þau svæði, sem geta notað þessi orkuver. Þá kemur lína frá Akureyri og út á Dalvík. Ég tel rétt, þó að ég sé ekki að draga úr nauðsyn þess að leggja háspennulínur, að vekja athygli þeirrar n., sem fer með þetta mál, á því, að réttmætar kröfur um línur eru víða að, og þarfnast málið því alvarlegrar athugunar. Sérhverjum, er óskar eftir línu um sveit, er hann býr í, finnst hann geta krafizt hennar með rétti. Það var ekki þægilegt, þegar línan var lögð fram í Varmahlíð, að vita af átta bæjum skammt frá, sem allir höfðu lagt til sín rafmagn með olíumotor, og þurfa að neita þeim. Það var ekki hægt annað en neita, vegna þess að peningarnir voru ekki til. Að mínu áliti þarf þetta mál því alvarlega athugun.

*Flm. (Bernharð Stefánsson):* Herra forseti. Mér láðist áðan, er ég lauk máli mínu, að stinga upp á n. til að vísa málinu til. Ég geri það hér með og legg til, að málinu verði vísað til hv. fjhn. Þetta er fjárhagsatriði, og mér finnst þetta eiga þar heima.

Út af ræðu hæstv. landbrh. hef ég ekkert sérstakt að athuga, en vil benda á, að það gegnir sérstöku máli um þessa rafveitu, sem hér um ræðir. Hún verður byggð samkv. tvennum l., hinum almennu raforkul. og þeim l., er með þessu frv. hér er lagt til að breyta og eru frá 1945. Þessi l. eru sett á undan hinum almennu raforkul. og hafa enn þá ekki verið numin úr gildi, það hef ég rannsakað. Það er almennt framkvæmdamál, og raforkuráð og ríkisstj. ákveða, hvar framkvæmdin skuli gerð, eftir því sem fé er fyrir hendi. Áður en sú skipun var gerð, var Alp. búið að ákveða með l., að nokkrar rafveitur skyldu byggðar. Þessum l. er nú búið að fullnægja, nema í þessu eina atriði. Hefðu þessi l. ekki verið fyrir hendi, hefði ég ekki borið fram till. um þessa sérstöku rafveitu, heldur reynt að hafa áhrif á hæstv. ráðh. og raforkuráð, að meira fé verði veitt til nýrra raforkuframkvæmda á fjárl. En þar sem sérstök fyrirmæli Alp. sjálfs eru fyrir hendi, finnst mér eðlilegt, að Alp. geri nú ráðstafanir til að framkvæma það, sem það áður var búið að ákveða. Þess vegna ber ég nú fram þetta frv.

Þó að deila megí um, hvar þörfin er mest, þá hygg ég, að hún sé óviðá meiri en á Dalvík. Þar er t. d. töluverður iðnaður, sem er í bráðri hættu, ef vélar þær, sem nú framleiða rafmagn þar, bila, og mundi þá leiða af því atvinnuleysi og alls konar vandræði.

Eins og hæstv. ráðh. nefndi, var lögð lína frá Sauðárkróki til Varmahlíðar samkv. hinum almennu raforkul., áður en búið var að framkvæma eldri l. Ég vona fastlega, að tillit verði tekið til þessarar sérstöðu vegna þess, að ég álít þetta eiginlega réttarkröfu, og auk þess er óneitanlega gefið fyrirheit með l. frá 1945 um þessa rafveitu. Það er ekki hægt að líta á þessi l. öðruvísi en loforð um, að þessi rafveita verði byggð. Þess vegna er það óórðheldni hjá ríkisvaldinu, ef ekkert er gert. Nú vita allir, að þetta er hægt og rafmagnið verður fyrir hendi, þegar línan er fullgerð. Ef þessi l. hefðu ekki verið fyrir hendi og ég hefði viljað bera fram till. um sérstaka rafveitu í mínu héraði, er óvist, að ég hefði borið fram till. um þessa línu. Sennilega hefði ég borið fram till. um að leggja línu fram Eyjafjörð. Það er sjálfsagt mál, að kaupún eins og Dalvík fái rafmagn. Það er einungis vegna þessara l., að ég ber fram þetta frv., en þó er enginn dómur lagður á það, að þetta sé sú framkvæmd, sem fyrst ætti að koma. En þetta er a. m. k. sú framkvæmd, sem Alb. hefur ákveðið að skyldi koma og átti að vera komin fyrir 5 árum.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Hv. flm. hefur lagt til, að þetta mál fari til hv. fjhn. Öll raforkumál hafa verið lögð fyrir iðnn. Ég tel óheppilegt að taka út eitthvert sérstakt mál, því að það eru fleiri en þetta mál af þessu tagi, sem koma til umr. Þess vegna finnst mér eðlilegt, að eitt mál sé ekki slitið úr samhengi við önnur mál af sama tagi. Iðnn. beggja d. hafa fulla samvinnu við raforkumálastjóra, og finnst mér eðlilegt, að svo sé einnig í þessu máli, en því sé ekki vísað til fjhn. Ég segi þetta ekki af því, að ég hafi meiri afskipti af málinu í annarri n. en hinn, því að ég á sæti í þeim báðum, heldur til að slíta það ekki úr samhengi við önnur skyld mál. Ég legg til, að frv. verði vísað til iðnn., eins og venja er um raforkumál. Það er rétt hjá hv. flm., að þetta sé fjárhagsmál, en svo er um öll raforkumál. Þetta er ekki stærra en virkjun Dynjanda, sem er upp á 60 millj., og ýmis önnur mál, sem koma til umr.

Að öðru leyti ætla ég ekki að ræða efnislega um málið, því að ég fæ tækifæri til að lýsa afstöðu minni til þess í n. En sannarlega á þetta mál heima í iðnn., enda hefur hv. rn. samvinnu við þá n. um öll iðnaðarmál.

*Flm. (Bernharð Stefánsson):* Herra forseti. Ég get ekki verið alveg sammála öllu, er hv. þm. Barð. sagði, vegna þess að eins og ég hef leitast við að sýna fram á, hefur þetta frv. sérstöðu, og er hér einungis um að ræða ráðstöfun til að framkvæma l., sem sett voru fyrir 6 árum. Það er aðeins þetta eina atriði eftir, til að búið sé að framkvæma þessi l. Ég veit ekki, hvort ástæða er til að taka raforkumálin í heild til

meðferðar. Hér er um að ræða fyrirheit og hvort Alb. ætlar að standa við það, sem það hefur lofað.

Ég ætla ekki að gera það að kappsmáli, í hvora n. málið fer, því að þótt ágætir menn séu í fjhn., eru þeir líka ágætir í iðnn. A. m. k. er hv. þm. Barð. í báðum n. og hefur sömu aðstöðu til að fjalla um málið, og kann svo að vera um fleiri. Ef rétt þykir, get ég tekið mína upphaflegu till. aftur og fallist á, að þetta mál fari til iðnn.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 11 shl. atkv. og til iðnn. með 11 shl. atkv.

Á 38. og 39. fundi í Ed., 6. og 7. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Ed., 10. des., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 92, n. 317).

*Frsm. (Páll Zóphóníasson):* Herra forseti. N. hefur rætt þetta mál ýtarlega og auk þess fengið þann ráðh., sem fer með raforkumál, hæstv. landbrh., og hæstv. fjmrh. á sinn fund og rætt við þá. Enn fremur hefur raforkumálastjóri mætt á fundum n. til viðræðna við hana. Við þessar umr. hefur það komið í ljós, að eftir er að leggja þrjár línur af þeim línunum, sem ríkinu ber að leggja, og enn fremur, að það fé, sem lagt er til raforkuveitna, er að mestu bundið. N. lítur svo á, að ríkisstj. hafi tekið á sig loforð um, að þessi lína yrði lögð, og allir eru líka sammála um það, að þegar Akureyri fær rafmagn frá Laxárvirkjuninni, þá yrði nóg rafmagn, svo að hægt væri að selja það til Dalvíkur. Enn fremur eru vélarnar á Dalvík slitnar og spurning, hve lengi þær endast. N. er því sammála um að mæla með því, að línan verði lögð.

Hæstv. landbrh. hefur upplýst, að ef hann fengi greiddar þær 1½ millj. kr., sem ríkið skuldar raforkusjóði, og tekin yrði að láni 1½ millj. kr., sem heimilað var að taka að láni til raforkuveitna af síðasta Alb., og Alb. gæti bætt við fjárframlag til raforkuframkvæmda á árinu 1952 ½ millj. kr., þá mundi vera fært að leggja línuna til Dalvíkur, svo að orkuveitan yrði komin þangað um sama leyti og Laxárvirkjuninni væri lokið. Hins vegar er ekki talið gerlegt að leggja til, að línan verði að öllu leyti lögð.

N. hefur því orðið sammála um að leggja til við hv. d., að hún afgr. málið með rökst. dagskrá, og er hún byggð á því, að hægt verði að fá þetta fé, sem hæstv. ráðh. telur sig þurfa að fá.

Ég sé, að hér hefur orðið prentvilla í nál. að því er varðar fjárframlagið 1952. Þar stendur 1½ millj. kr., en á að vera ½ millj. kr.

Við treystum því öll í n. — það er leitt, að hæstv. ráðh. skuli ekki vera við — að þetta verði framkvæmt á þann hátt, sem gert hefur verið ráð fyrir.

*Bernharð Stefánsson:* Herra forseti. Ég get ekki neitað því, að ég hefði orðið þakklátari hv.

iðnn., ef hún hefði mælt með frv. mínu með eða án breyt., heldur en fyrir þessa afgreiðslu, og ég verð að taka það fram, að ég álit vel hægt að samþ. frv. mitt með breyt. Ef það þykir ófært að vísa á tekjuafgang ríkissjóðs á þessu ári, þá hefði mátt setja í frv. lánsheimild. Ef það er ekki ætlunin að leggja heimaugar til bæja á leiðinni milli Hjalteyrar og Dalvíkur, þá er þetta ekki há upphæð, og hugsanlegt væri að veita fé til þess á fjárl. En samt sem áður, þó að ég hefði verið ánægðari með þá afgreiðslu, þá er á hitt að líta, að samkv. till. n. á þetta að koma í sama stað niður eins og ef frv. mitt væri samþ. Eins og upplýst er í nál. og eins og dagskrártil. ber með sér, þá liggur fyrir um það loforð frá þeim hæstv. ráðh., sem með þessi mál fer, þó að það sé að visu nokkrum skilyrðum bundið, að linunni til Dalvíkur skuli vera lokið um svipað leyti og Laxárvirkjuninni. Standist það, kemur þetta í sama stað niður. Að visu eru nokkuð mörg „ef“ í nál., en ég álit þó, að þar séu ekki svo mikil „ef“, að ekki sé hægt á þessu að byggja.

Það er sagt, að sigraðir menn verði að sætta sig við allt, og ég er sigraður í þessu máli, því að öll n. leggur til, að því verði vísað frá með rökst. dagskrá. En þess ber að gæta, að málinu er vísað frá á eins vinsamlegan hátt og hægt er að vænta. M. ö. o., það er lagt til, og því vil ég slá föstu, að efni frv. verði framkvæmt. (J.Jós: Það er rétt.) Þar af leiðir, að ég get ekki verið óánægður með þessa afgreiðslu. Ég vil því þakka n. fyrir þá vinsemd, sem kemur fram í þessu, og ég treysti því, að málið verði framkvæmt á þann hátt, sem dagskrártil. gerir ráð fyrir.

Eitt atriði er í þessu, sem mér er ekki fyllilega ljóst, en það er, hvort ummæli hæstv. ráðh. varðandi þetta mál binda eftirmann hans, ef svo vildi til, að annar maður færi með þessi mál. Ég verð þó að líta svo á, að ummæli ráðh. staðfest í þskj., jafnhliða dagskrá, sem lætur þennan þingvilja í ljós, hljóti að vera bindandi, þegar þar að kemur, hvort sem ráðh. heitir Hermann Jónasson eða eitthvað annað.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Ég vildi gjarnan sem form. n. láta það koma fram, að það er skoðun n., að þetta eigi að framkvæma eins fljótt og hægt er, en það er bundið því skilyrði, að það fjármagn fái, sem hæstv. ráðh. hefur upplýst að þurfi.

Ég skal einnig geta þess, að iðnn. lítur svo á, að loforðið sé bindandi, þó að annar ráðh. taki við. — Þetta þótti mér rétt að taka fram.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 317 samþ. með 14 shlj. atkv.

### 3. Öryrkjahæli.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var útbýtt frá Ed.:  
Frv. til l. um öryrkjahæli [112. mál] (þmfrv., A. 212).

Á 30. fundi í Ed., 16. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Frv. þetta, sem hér er flutt á þskj. 212, er, eins og sagt er í greinargerð þess, flutt samkvæmt tilmælum félmrh. og er samhljóða frv., sem flutt var á síðasta þingi af hv. þm. S-Þ., en náði þá ekki afgreiðslu. Frv. þessu var á síðasta þingi vísað til heilbr.- og félmn. Ed., og sendi n. það þá til umsagnar tveim aðilum og fékk svar frá öðrum þeirra, yfirlækninum á Kleppi, og fólst í þeirri umsögn að nokkru leyti svar þeirra beggja, þar sem hinn aðilinn, sem var landlæknir, vísaði til svars Helga Tómassonar. Að þessum svörum fengnum þótti n. rétt að leita fyrir sér með áframhald þessa frv. og sendi því félmrn. ósk um, að það leitaði umsagna sveitarfélaganna um málið. Þetta var gert á s. l. vori og frv. síðan undirbúið af félmrn., sem óskaði þess svo, að heilbr.- og félmn. bæri málið fram á þingi nú. N. varð þó ekki sammála um flutning frv., og standa því aðeins 4 nm. að því, og hafa þeir allir óbundnar hendur um einstök atriði frv. og málið í heild. N. er þó öll sammála um meginefni þessa máls, að það þurfi sem skjótasta og bezta úrlausn.

Eins og kom fram á síðasta þingi, er þetta mál hið mesta vandræðamál fyrir sveitarfélögin, og er það fram borið vegna þess, að þau standa uppi alveg úrræðalaus með fávita, geðsjúklinga og aðra vandræðamenn, sem þau geta á engan hátt séð um og ógerlegt er að hafa á heimilunum. Þetta mál hefur verið allengi á döfinni hjá sveitarfélögunum, en það var fyrst hafinn ræki- legur undirbúningur að því á landsþingi Sambands ísl. sveitarfélaga 1946, þar sem kosin var nefnd til að safna skýrslum um þetta vandræðafólk og koma fram með till. um, á hvern hátt verði heppilegast að ráða bót á þessu máli. Árangurinn af þessari starfsemi sambandsins var svo það frv., sem borið var fram á síðasta þingi, og eins og kemur fram í grg. þess, var það borið fram með það fyrir augum að bæta úr þeirri brýnu þörf, sem er fyrir hendi að skapa þessu vandræðafólki tryggan dvalarstað. Eins og segir í frv. sjálfu, er ætlunin að gera þetta með þeim hætti, að sveitarfélögin fái heimild til að reisa og reka öryrkjahæli fyrir þá öryrkja, sem þeim ber að annast framfærslu á og eigi verður með öðrum hætti séð fyrir viðunandi dvalarstað. Svo er til þess ætlazt, að sveitarfélögin leggi fram ákveðna fjárupphæð í stofnkostnað hælising og ríkissjóður leggi fram í eitt skipti fyrir öll 1½ millj. kr. til stofnunar þess. Gert er ráð fyrir, að félmrh. ákveði, að fengnum till. stjórnar Sambands ísl. sveitarfélaga, hvar hælið skuli reist og hvenær hafizt verði handa um framkvæmdir og starfsemi þess. Með öðrum orðum er aðeins gert ráð fyrir, að

þetta verði heimildarlög og ákvörðunarvald um framkvæmd málsins verði í höndum félmrh.

En það er eitt atriði sérstaklega athyglisvert í þessu máli, sem ég vildi undirstrika í þessum umr., og það er samningsumleitun sveitarfélaganna við Reykjavíkurbæ út af hælínu í Arnarholti. Eins og kom fram í greinargerð þeirri, sem fylgdi frv. í fyrria, rekur Reykjavíkurbær hæli að Arnarholti á Kjalarnesi fyrir ýmiss konar sjúklinga og öryrkja. Á þessu hæli hafa dvalið um 60 manns til jafnaðar, og hefur verið á því nokkur rekstrarhalli, en þó er talið, að hann mundi hverfa með öllu, ef hælið yrði stækkað nokkuð. Nú er það álitíð heppilegast með framkvæmda- og kostnaðarhlíð málsins fyrir augum að reka aðeins eitt hæli á landinu fyrir þetta fólk. Því var það, að Samband ísl. sveitarfélaga ákvað að reyna að komast að samkomulagi við Reykjavíkurbæ um að gerast aðili að rekstri þessa hælís, sem þá yrði stækkað eftir þörfum. Þetta tókst þó ekki, og hefur komið í ljós, að Reykjavíkurbær telur ekki grundvöll til slíks samnings fyrir hendi, þar sem vanti í lög ákvæði, sem legðu kvöð á sveitarfélögin um að standa við sinn hlut í þessu efni. En í 17. grein þessa frv. er sérstaklega gerð grein fyrir því, hvernig bregðast skuli við, ef bæjarstjórn Reykjavíkur gengur til samninga við Samband ísl. sveitarfélaga um þetta mál, og vildi ég vekja athygli deildarinnar á þessu atriði, að með þessu ákvæði fellur niður sú hindrun, sem hefur orðið til að koma í veg fyrir samkomulag Reykjavíkur og sveitarfélaganna um rekstur Arnarholtshælísins.

Nú er mér óhætt að segja, að þótt heilbr.- og félmn. hafi látið þann fyrirvara fylgja frv., að nm. hefðu óbundnar hendur um málið, var öll n. sammála um nauðsyn á úrlausn þessa máls og þörfinni fyrir hæli handa þessu fólki, einnig sá nm., sem vildi ekki vera með í flutningi frv. Það, sem n. greindi á um, var aðeins það, hvor leiðin væri heppilegri fyrir skjóta lausn þessa máls, að flytja frv. eða ekki. En það er óhætt að segja, að n. hefur öll skilning á þessu máli og því, að það krefst sem skjótastrar úrlausnar, en þarf þó að vera vel undirbúið. Það kom fram í þeirri umsögn, sem okkur barst, og einnig í umr. um málið, að það eru talin á því nokkur vandkvæði að ætla að reka aðeins eitt hæli fyrir alla þá flokka vandræðamanna, sem talið er að þyrftu að dvelja á slíku hæli, en á síðasta þingi var þessu vandræðafólki skipt niður í 7 flokka. Það eru á því greinilegir erfiðleikar að ætla þessu fólki öllu einn dvalarstað. Þegar þetta mál var athugað fyrir nokkru, kom í ljós, að af 154 sjúklingum, sem talið var að þyrftu hælismat fyrir, voru um ⅓ geðsjúkt fólk og fávitar, en ⅓ var úr hinum 5 flokkunum. Erfiðleikarnir stafa af því, að við höfum svo til allar tegundir slíkra sjúklinga, sem þurfa að dvelja á sérstökum hælum, en í sumum flokkunum er svo fátt, — sem betur fer, má segja, — að tæplega er hægt að hugsa sér að reisa fyrir þá sérstakt hæli, en erfitt er að koma þeim fyrir með annars konar sjúklingum. Þetta var sem sagt eitt af þeim atriðum, sem heilbr.- og félmn. sá að mundi verða örðugt að ráða

fram úr í sambandi við byggingu hælísins. Hins vegar voru allir nm. einhuga um að gera það, sem mögulegt væri, til að greiða fyrir því, að málið fengi heppilega lausn, og flm. þessa frv. töldu sig best geta unnið að því með því að flytja það. — Ég leyfi mér svo að óska þess, að málinu verði vísað til heilbr.- og félmn. á ný til athugunar.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Eins og kemur fram í grg. þessa frv., sem hér er til umræðu, eru nm. ekki óskiptir um flutning þess, og þeir, sem standa að því, eru ekki skuldbundnir til að fylgja því. Ég gat ekki orðið samferða hv. með nm. mínum í þessu máli, og tel ég rétt að gera nokkra grein fyrir afstöðu minni.

Ég er þeirrar skoðunar í fyrsta lagi, að þótt þetta frv. næði samþykki, mundi það síður en svo verða til að leysa þetta vandamál, sem hér er um að ræða, heldur mundi það miklu fremur verða til að tefja lausn þess. Þetta er meginástæðan fyrir því, að ég hef ekki viljað taka þátt í flutningi frv., að ég held, að það muni einungis tefja nauðsynlega lausn málsins, og kom þetta sjónarmið einnig fram hjá félmrh., er hann ræddi við n.

Önnur ástæðan fyrir því, að ég hef ekki viljað vera með í flutningi frv., er sú, að með þessu frv. er verið að gera kaupsamning við ríkissjóð um það, að hann kaupi sig í eitt skipti fyrir öll undan þeirri skyldu, sem á honum hvílir, að taka við þessu vandræðafólki og sjá því fyrir hælismat. Og það er einmitt vegna þess, að ríkið hefur ekki rækt þessa skyldu sína, að Samband ísl. sveitarfélaga hefur fundið sig knúð til að fara inn á þessa braut. Það hefur gert það í algeru vonleysi um það, að ríkið mundi nokkurn tíma rækja sína skyldu í þessu efni. Samkvæmt upplýsingum, sem voru gefnar á þskj. 514 frá síðasta þingi, var gert ráð fyrir, að af 110 sjúklingum, sem þyrftu að byggja hæli yfir, væru 60 geðsjúkt fólk, 44 fávitar og 6 ofdrykkjumenn. Nú er það vitað, að í hálfa öld hefur ríkið látið reka spítala til að taka á móti geðveiku fólki og fyrst og fremst þeim sjúklingum, sem taldir eru upp í 1. flokki á þskj. 514, þ. e. alþjálfuð fólk og öðru, sem þarf að hafa sérstakar gætur á, en þetta fólk er þyngsta byrðin á sveitarfélögunum. Og það er frámunalegt, að ríkið skuli ekki geta tekið við þessu fólki, og stafar það mikið af því, að á þessum geðveikraspítala dvelur allt of margt fólk, sem á þar alls ekki heima, heldur á allt öðru hæli. Hér hefur ríkisvaldið brugðizt skyldu sinni gagnvart sveitarfélögunum og þessum vesalingum, og ég vil ekki vera með í því að losa það undan því að rækja þessa skyldu sína. — Í öðru lagi var svo talið, að um 44 fávita skorti nú hælismat. Nú er það upplýst í heilbr.- og félmn. og einnig í fjvn., að nú liggur fyrir óeydd ½ millj. kr., sem veitt hefur verið til fávitahælís í Kópavogi og ekki verið snert, og einnig framlag frá Laugarnessspítalanum, sem nemur ½ millj. kr. og hefur haldur ekki verið snert. Samt hefur ekki verið hægt að ljúka við byggingu þessa hælís, og það hefur verið upplýst, að það er eingöngu að kenna því, að húsa-meistari ríkisins hefur ekki sinnt þessu máli

sem skyldi. Ég vil ekki heldur vera með í að losa ríkið undan skyldunni til að byggja þetta hæli, þegar vanrækslan líka stafar eingöngu af því, að ein stofnun hefur ekki haft áhuga fyrir framkvæmdinni. En ef hægt væri að koma byggingu þessa hælis á, mundi það stuðla mjög að því að leysa þetta vandamál, sem hér um ræðir. — Í þriðja lagi hefur ríkið samkvæmt l. allmiklar skyldur gagnvart ofdrykkjumönnum, og nú hefur verið lögð til hliðar ½ millj. kr. til að standa undir byggingu drykkjumannahælis. Hér vil ég ekki heldur taka þátt í að losa ríkið undan ábyrgð sinni í þessum efnum. — Þá er ekki eftir af þessu vandræðafólki samkvæmt þessum skýrslum nema 44 einstaklingar. Af þeim eru 12 ellisjúkt fólk. Venjulega á þetta fólk heima á sjúkrahúsum og elliheimilum, og í sambandi við marga spítala landsins hefur verið komið upp deildum fyrir ellisjúkt fólk, og virðist það munu vera betur komið þar heldur en ef farið verður að safna því öllu á eitt hæli. — Þá koma 5 flogaveikisjúklingar, og lamaðir og aflvana sjúklingar eru taldir 6, og get ég ekki séð, að rétt sé að láta þetta fólk dvelja á hæli með geðveiku og öðru andlega óheilbrigðu fólk, ef aðeins er um líkamlega lömun að ræða og fólkið er alveg andlega heilbriggt, heldur ætti þetta fólk að dveljast á sjúkrahúsum. — Að lokum eru svo 19 skapgallaðir sjúklingar. Þegar landlæknir mætti hjá n., gaf hann þá yfirlýsingu, að hann væri því mótfallinn, að þetta fólk yrði allt sett á eitt og sama hælið, jafnvel þótt því yrði komið upp. Sjúklingarnir væru svo ólíkir, að ógerlegt væri að hafa þá alla á sama hæli. Hann taldi hins vegar, að það bæri að stefna að því að auka við Kleppsspítalann, svo að hann gæti tekið við öllum þeim sjúklingum, sem þangað ættu að fara. Hann benti líka á, að alltaf væri að losna húsnæði á Kristneshæli og líkur væru til, að bráðlega yrði unnt að flytja alla sjúklinga þaðan til Vífilsstaða, og virðist þá eðlilegt að athuga, hvort ekki mætti nota það húsnæði, sem þá losnaði á Kristnesi, fyrir einhvern hluta af því fólk, sem á að fara á öryrkjahæli samkvæmt frv., t. d. fyrir taugaveikt fólk, sem nú skipar allt of mikið rúm á Kleppi og á þar raunar ekki heima. Með þessu móti væri hægt að leysa úr stórum hluta þessa vandamáls með mun skjótari og auðveldari hætti en hægt er með frv. Nú er vitað, að á þessu þingi á að reyna að leysa mál ofdrykkjumanna, og hvað fávitana snertir, munu þeir allir komast fyrir á því hæli, sem nú er verið að byggja fyrir þá. Væri þannig ráðið fram úr vandanum með fjóra flokkana á mun auðveldari hátt en gert yrði með samþykkt þessa frv. Ég spurði hins vegar meðnm. mína í heilbr.- og félmn., hvort þeir vildu ekki leggja vinnu í að breyta frv. á þann hátt, að hægt væri að skapa meiri hl. í n., sem væri sammála um málið, því að hér er alls ekki um samkomulag að ræða, þar sem aðeins 3 nm. standa að frv. og allir með þeim fyrirvara, að þeir skuldbindi sig ekki til að greiða því atkvæði, og 4. nm., hv. 7. landsk. þm., lýsti sig algerlega andvígna ákvæðum frv. og að mér skildist fylgdi því eingöngu af vorkunnsemi við ríkissjóð. En ég get ekki verið með í að

setja nafn mitt undir svona vinnubrögð. Og ef það er meiningin að visa nú málinu til nefndar, hvar stendur þá nefndin? Hún verður þá að vinna að því að breyta frv., svo að eitthvert samkomulag náist um það, eins og ég óskaði áður en hún lét það frá sér. Og n. hefur engar ábendingar fengið um það frá ráðh. eða landlækni, hvernig þeir óskuðu eftir, að frv. yrði afgreitt.

Ráðh. gat engar upplýsingar gefið um afstöðu stj. til málsins, aðrar en þær, að það væri mikill léttir fyrir ríkissjóð, ef hann gæti létt af sér þeirri byrði, sem á honum hvílir í þessu efni, með því að greiða 1½ millj. í eitt skipti fyrir öll, og í þeim leik vil ég ekki taka þátt. Í þessu sambandi vil ég benda á, að með þessu frv. er verið að leggja á sveitarfélögin utan Reykjavíkur hvorki meira né minna en 3 millj. kr., ef aðeins er tekið tillit til stofnkostnaðar hælisisins, á sama tíma og þau ganga hungurgöngu til Alp., biðjandi um, að það taki frá sér þann kaleik, sem nú er að gera út af við þau. Ég get ekki séð samræmi í þessum vinnubrögðum. Það er verið að ræða um það í alvöru að gefa þeim eftir hluta af tekjustofni ríkisins, en á sama tíma á að leggja á þau þunga fjárhagslega byrði, sem þau geta ekki og munu aldrei reyna að standa undir. Þetta er aðeins til að hrinda málinu frá sér og skilja það eftir í sama öngþveitinu og það hefur verið. Og það er athyglisvert, að stærsta bæjarfélag landsins, Reykjavíkurbær, skuli ekki vilja vera með í þessum vinnubrögðum, og það er af því, að þetta félag hefur sýnt viðleitni til að bjarga þessu máli við og það veit, hversu þungur ríkissjóður er í þessu efni, og vill ekki losa hann við ábyrgðina, sem á honum hvílir gagnvart þessum sjúklingum. Það væru sannarlega góð viðskipti fyrir ríkissjóð, ef hann gæti keypt sig frá þessari ábyrgð með 1½ millj. kr. í eitt skipti fyrir öll. En ég vil ekki vera með í þeim kaupsamningi.

Ég tel mig þá hafa á þessu stigi málsins gert nægilega grein fyrir minni afstöðu, og ef málið kemur frá n. aftur, mun ég gera enn frekari grein fyrir viðhorfi mínu. En ég vænti þess og það er óhjákvæmilegt, að n. finni aðra leið í þessu máli en hún hefur nú farið.

*Karl Kristjánsson:* Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir, er, eins og sagt hefur verið, sama frv. og ég flutti hér fyrir Samband íslenskra sveitarfélaga eða stjórn þess í fyrra. Málið fékk vinsamlegar undirtektir hér í d., og var því vísað til heilbr.- og félmn., sem að minnu álti fór réttilega með málið og leitaði umsagnar embættismanna, sem fara með vandamál þess fólks, sem hér er verið að reyna að skapa viðunandi aðstöðu. N. óskaði þess, að málið yrði einnig lagt fyrir sveitarfélögin til umsagnar, því þó að sambandið stæði að þessu máli, þá er fyrst og fremst, að í því eru ekki öll sveitarfélög, og þar að auki höfðu ekki sveitarfélögin í sambandinu sérstaklega rætt málið heima fyrir. Umsagnir sveitarfélaganna, sem fram hafa komið, skilst mér yfirleitt að hafi verið jákvæðar fyrir málið, og þannig liggur það þá aftur fyrir heilbr.- og félmn. hér, þegar þing kemur saman, að segja má, að sveitarfélögin hafi að

fáum undanteknum mælt með frv. Hins vegar hefur félmn. ekki orðið sammála um að verða við þeim óskum félmrn. að flytja málið að nýju, og þess vegna kemur það nú fram með nokkrum ágreiningi af hennar hálfu. Samt virðist mér, að sá ágreiningur sé þess eðlis, að ekki sé verið að deila um það, að hér sé stungið upp á úrlausnum málefni, sem ekki þurfi að leysa, og þó að hv. þm. Barð. hafi gert sterkorðar aths. við frv., þá er hann þó stefnunni fylgjandi, og aths., sem hann gerir, eru að sumu leyti byggðar á því, að honum virðist, að sveitarfélögin ætli með þessu frv. að létta af ríkissjóði skyldum, sem á honum hvíli. Það er oftast — að mér virðist — talað um það og að því fundið, að margir aðilar vilji koma á ríkissjóðinn öllum erfiðleikum. Nú hefur hv. þm. Barð. aftur á móti álasað sveitarfélögunum fyrir það, að þau gangi of skammt í slíku efni. Má því segja, að hér gangi klögumálin á vixl. Eg er hv. þm. Barð. sammála um það, að frá sjónarmiði sveitarfélaganna væri æskilegt, að ríkissjóður leysti þessi mál einn, en af því að hann hefur ekki gert það og af því að þetta er svo mikið vandræðamál í sveitarfélögunum, þá hafa þau nú óskað eftir því, að hann tæki þátt með sér í að leysa þau á þann hátt, sem vafalaust er erfitt fyrir sveitarfélögin að gera. Þetta er aðeins sönnun fyrir því, hvað mikið liggur á úrbótum.

Hv. þm. Barð. benti á, að það væri mikið ósamræmi í því, að sveitarfélögin, sem gengju um þessar mundir „hungurgöngu“ til ríkissjóðs til að biðja um aðstoð, bjóðist til að bæta á sig böggum. Við það er fyrst og fremst það að athuga, að það eru nú bæjarfélögin, sem hann sjálfsagt á við í þessum efnum, og því ekki öll sveitarfélög. En þannig eru líka málavextir, að í raun og veru er alls ekki um „hungurgöngu“ að ræða, eins og hv. þm. virðist vilja útleggja, þótt bæjarfélögin hafi á nýlega afstöðnum fundi hér í Reykjavík leyft sér að biðja um það, að löggjafarsamkoman ætli þeim ákveðna tekjustofna til þess að standa undir sínum skyldum, því að þannig hefur það verið í raun og veru á undanförunum árum, að ríkissjóður hefur meir og meir gengið inn á tekjuöflunarsvið sveitarfélaga og þau hafa meir og meir misst sinn réttmæta afla til ríkisins. Þeirra aðaltekjustofn hefur verið útsvarsálagningin. En það er beinn skattur, sem vitanlega er óvinsæll eins og aðrir beinir skattar, enda hefur ríkið meir og meir forðazt að nota þá. Hins vegar hefur þessi óvinsæli tekjustofn þótt fullgóður handa sveitarfélögunum. Það hefur verið erfiðara og erfiðara að komast af með hann, og það, sem þau biðja um, er í rauninni ekki annað en það, að þau fái hlutdeild í þeim aðferðum, sem ríkissjóður notar, og geti létt á útsvarsálagningunni. Þetta er ekki í sjálfu sér rétt að kalla „hungurgöngu“, þvert á móti ósanngirni að nota það orðbragð. Svo er annað, sem mér virðist vera mishugsað hjá hv. þm. Barð. Hann segir, að jafnhliða því sem sveitarfélögin kvarti, vilji þau leggja á sig nýjar byrðar, þungar byrðar. En það er ekki um nýjar byrðar að ræða hér. Þessar byrðar hvíla á sveitarfélögunum, þau standa svo sem undir vandræðafólkinu. En þau vilja nú fá að-

stöðu til að geta framsært á þolanlegri hátt. Þau vilja létta byrðar sínar með því að koma upp hæli fyrir það. Hv. þm. Barð. bendir á það, að stærstu bæjarfélögin vilji ekki vera með að þessu leyti, þau vilji leysa málið á annan hátt með sínum sérstökum hælum. En fyrir hvað hafa þau hæli? Þau hafa sérstök hæli vegna þess, að þau geta það, af því að þau hafa bolmagn til þess, en smærri sveitarfélögin geta það ekki, það er í raun og veru nákvæmlega hið sama, sem smáu sveitarfélögin vilja gera, og Reykjavíkurbær hefur gert í þessu máli. Þau vilja með samlögum koma upp hæli til þess að geta haft þar sitt vandræðafólk, sem hvert þeirra einstakt hefur ekki getað, þótt Reykjavík gæti það. Satt að segja þykir mér heldur slæmt fyrir málið, að Reykjavík hefur ekki fengizt til enn sem komið er að ganga inn á að vera í samlögum við hin sveitarfélögin um að leysa málið á þann hátt, sem hún hefur í rauninni gert og talið hagfelld fyrir sig. — Annars sé ég ekki ástæðu til að setja upp kappræður við hv. þm. Barð. um málið, því að í rauninni erum við sammála, þó að hann leiti raka fyrir sinni skoðun á dálitið veikan og áttavilltan hátt, eins og ég hef bent á.

Mín reynsla í sveitarstjórnarmálum er sú, að það séu 4 flokkar vandræðafólks, sem eru erfiðastir í meðferð. Þar er fyrst að telja fólk, sem er brjáláð. Vegna þess, hvað örðugt er fyrir heimili og sveitarfélög að annast slíkt fólk, þá hefur oft og tíðum orðið ótrúlegur kostnaður í sambandi við það. Kleppur hefur alls ekki annað því að taka á móti þessu fólki, og ég hef sjálfur reynt, að það hefur ekki verið til neins að snúa sér til hans með fólk, sem hefur brjálázt skyndilega. Aðrir hafa af veikum mætti orðið einhvern veginn að annast það — þrátt fyrir ógurlegan tilkostnað — langtímum saman, áður en fengizt hefur pláss á Kleppi. Mér er sagt, að í fyrra hafi það komið fyrir, að mann, sem brjáláðist, hafi orðið að geyma í 14 daga, og varð kostnaðurinn 1000 kr. á dag eða 14000 kr. alls. Þetta er aðeins sýnishorn af því, hvað kostnaðarsamt er fyrir sveitarfélögin að standa straum af svona vandræðafólki heima fyrir, og þetta er alls ekki ný byrði, sem sveitarfélögin óska eftir að leggja á sig. Þau óska þvert á móti eftir að létta af sér slíkum byrðum sem þessum, og það er meira en peningaspursmálið í sambandi við þetta fólk, sem telst til erfiðleika. Það er orðið ákaflega örðugt í fámenninu að fá stað til þess að geta haft þetta brjáláða fólk á og menn til að gæta þess. Venjuleg heimili geta ekki tekið þetta að sér. Sveitarfélög hafa orðið að leggja á menn ótrúlegustu þegnskaparkvaðir í þessum efnum. Bændur verða að fara heiman frá sér frá verkum sínum til að taka á sig til skiptis gæzlu slíkra sjúklinga. Eg tel þennan flokk vandræðafólks allra erfiðastan, og sérstaklega tel ég erfiðleika í sambandi við þá, sem tapa sér snögglega, og ég vil óska þess, að hv. félmn., sem tekur aftur við þessu máli, athugi rækilega, ef hún sér sér ekki fært að mæla með byggingu hælis, hvort ekki er hægt að gera Klepp að skyldu að taka samstundis við fólk, sem svona veikist. Eg hygg, að eins og Kleppur

er nú orðinn stór, þá sé ekki óbærileg kvöð fyrir hann að vera við þessu búinn, því að mér skilst, að svona tilfelli séu ekki mörg árlega, 4–6 á ári venjulega, hefur mér verið sagt.

Þá er annar flokkur vandræðafólks, sem verður og er ákaflega erfiður fyrir sveitarfélögin, það eru fávitarirnir, en þeir eru ein tegund öryrkja. Þeir eru vissulega ákaflega dýrir í framfærslu, og þar að auki eru þeir þungbær plága og kross fyrir heimilin, sem taka þá að sér. Enn fremur eru í þeim flokki margir, sem ekki eru sagðir til sveitar, en brýn nauðsyn væri að létta af vandamönnum. Ég hugsa, að sú talning, sem gerð hefur verið á fávítum í sambandi við þetta mál, sé alls ekki tæmandi. Vandamenn annast víða þessa vesalinga. Ég hygg, að aðallega hafi í talningunni verið miðað við þá, sem sveitarfélögin sjá um. Og þegar málið á að fara aftur til heilbr.- og félmn., þá vildi ég óska þess, að n. tæki til mjög rækilegrar athugunar, hvort ekki gæti komið til mála, að Tryggingastofnun ríkisins tæki að sér að sjá um þennan flokk vandræðafólks, sem eru öryrkjar, eins og ég tók fram áðan.

Hinn þriðji flokkur vandræðafólks, sem er mjög erfiður, er hið ellíæra fólk. Það eru gamlarnir, sem eru mjög fyrirhafnarsöm og heimilin stynja undir og sveitarfélögunum reynist oft ógerningur að koma fyrir á viðunandi hátt. Mér skilst, að félmrn. hafi látið sér detta í hug að gera samning við Hafnarfjarðarbæ um að taka að sér, eftir því sem húsrúm þar leyfir, þetta fólk, og vildi ég líka óska þess, að n. athugi það, hvort þar og máské á fleiri stöðum gæti verið lausn sú, er létti á sveitarfélögunum umsjá þessa fólks. Ég heyri sagt, að hæli það, sem búið er að reisa í Hafnarfirði, sé meira en fyrir þann bæ og verulegt rúm afgangs handa öðrum.

Fjórdi flokkur vandræðafólks, sem er ákaflega erfiður víða, er hið skapgallaða fólk, sem engu eirir, ef svo mætti að orði komast, og truflar svo heimilislíf, að nálega enginn fæst til að hýsa það. Þessu fólki líður einnig venjulega mjög illa í sambúð við annað fólk. Á Húsavík hafa verið byggð yfir tvær slíkar manneskjur sérstök smáhýsi. Þetta er ákaflega leiðinleg niðurstaða, því þó að fólkinu líði skár með því móti að vera út af fyrir sig, þá lifur því þó illa, og þyrftu að vera til heimili, sem tækju að sér að hlúa að því. Samt eru ekki eins miklir erfiðleikar með þennan flokk og hina þrjá, sem ég nefndi áður. En ég vil vekja athygli á því, að þarna er tegund manna, sem veldur miklum erfiðleikum og verið er að reyna að hugsa fyrir með till. um öryrkjahæli.

Ef nú fyndist flötur á því að koma fyrir fólki því, sem ég hef hér aðallega nefnt, þá finnst mér mikið hafa unnizt, og þá finnst mér að sveitarfélögin mættu vel láta um stund till. um sameiginlegt hæli falla niður, því að vitanlegt er það og ég viðurkenni það að sjálfsögðu, að með frv. er í mikið ráðizt fyrir sveitarfélögin, og það væri æskilegt, að þau kæmust hjá slíku. Ekki mundu sveitarfélögin hafa á móti því, að þjóðfélagið sæi fyrir þessu fólki, án þess að þau þyrftu að leggja annað fram en meðlög,

sem rétt þætti að þau greiddu fyrir sína skyldu-ómaga, sem í ríkishælum dveldu.

Ég held ég hafi ekki ástæðu til að segja fleira. En ég endurtek það, að ég vænti þess, að n. athugi vel þau atriði, sem ég hef nefnt. Ég treysti fyrir mitt leyti vel hv. þm. Barð. til þess að leggja á sig að reyna að brjóta málið til mergjar, þótt hann virtist blása á móti því í ræðu sinni hér áðan, og ég skora á hann að sýna í þessu máli, að hann sé sterkur til umbóta.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Út af ræðu hv. þm. S.-Þ. skilst mér, að hann væri í ræðulok eiginlega kominn inn á mína skoðun í málinu, að sveitarfélögin vilji raunverulega losa sig undan þessari byrði. Mér þykir það ekkert ein-kennilegt, því eins og ég tók fram fyrst hér, þá er farið út á þessa braut í hreinum vandræðum vegna þess, að ríkisvaldið hefur ekki gert sína skyldu í sambandi við þessa menn. En þegar upplýst er í málinu, og það við heilbr.- og félmn., að ríkið ætli sér ekkert að koma nálægt þessu, ef frv. nær fram að ganga, vegna þess að þá séu þeir búnir að losa sig undan þessari skyldu með 1½ milljón, og hins vegar vegna þess, að hér er aðeins um heimildarl. að ræða, þá sé ég ekki, að vandinn sjálfur sé leystur. Og alveg sérstaklega er vandinn um rekstur hælisins engan veginn leystur, þó að hægt væri að koma hælunu upp. Ég sé, að sveitarfélögin eru það bjartsýn að halda, að hægt væri að reka þetta sem sjálfseignarstofnun og þurfi ekki annað að koma til heldur en venjulegur styrkur, sem látinn er öryrkjum í té. En það er misskilningur, og mér þykir rétt að upplýsa það, sem hv. þm. S.-Þ. veit eins vel og ég, að nýlega er búið að koma upp stofnun eða heimili fyrir vandræðabörn, og ég hef athugað, hvað margir hafa unnið við þessa stofnun. Það er lækknir, forstöðukona, ein ráðskona, 4 vinnustúlkur, svo er vinna við flutning og aftur vinna við flutning og svo er stjórnarkostnaður. Og hvað haldið þið svo, að það séu margir vistmenn? Það eru 3 börn. Þetta er rannsóknarstöðin í Elliðahvammum. Þetta kostar ríkið eitthvað á annað hundrað þús. kr. Þetta var fyrst byggt af sveitarfélagi, Reykjavíkurbær kom þessari stofnun upp, síðan var þessu ýtt á ríkissjóðinn, og er þá ekki bezt að taka þessi mál strax frá byrjun með einhverju skynsamlegu fyrirkomulagi?

Ég er sammála hv. þm. S.-Þ. um það, að það á að þvinga ríkissjóð til þess að taka slíka sjúklinga eins og vitfirringa inn á Klepp. Hugs-um okkur slíka skyldu sem hvílir á landsspítalanum. Ég veit ekki betur en að landsspítalan-um beri siðferðileg, ef ekki lagaleg skylda til þess að hafa ætíð til rúm í slysastofunni, ef slys ber að höndum, til að geta tekið inn menn, og það gæti oft legið við dauða, ef ekki væri strax að gert. Ég sé ekki annað en að sama skylda ætti að hvíla á Kleppi til þess að taka við mönnum, sem verða brjáláðir og kosta sveitarfélögin 1000 kr. á dag. Það var þetta form, sem ég ræddi um að leggja frv. í, áður en það færi inn í d., þ. e. að skylda heilbrigðisstjórnina til þess að geta alltaf tekið við slíkum sjúkling-

um, því að það er alveg óverjandi, að ríkið skuli reka hæli fyrir vitfirringa, en útiloka svo vitfirringana frá því hæli. Það er að snúa málunum við. Hvað mundi vera sagt, ef Reykjalundur tæki ekki lengur á móti berklasjúklingum, heldur tæki geðveika menn, eða heilsuhælið á Vífilsstöðum tæki aðeins menn, sem væru gigtveikir? Þetta er frámunalegt að skuli hafa verið liðið öll þessi ár, að neita að taka inn á Klepp geðveika menn, en taka í þess stað taugaveiklaða sjúklinga, sem sjálfsagt er og nauðsynlegt að lækna, en spítalinn er ekki byggður til þess að taka á móti þeim mönnum, fyrr en hann hefur rúm til að taka á móti öllum hinum. Ef umr. um þetta mál verða til þess, að þessu sé kippt í lag, þá er vel, en þær umr. gátu farið fram í n. eins og á Alp., því að þessu máli var hreyft þar.

Hv. þm. segir, að ég hafi verið að álasa sveitarfélögunum fyrir að létta kostnaði af ríkissjóði. Ég hef reynt að gera greinarmun á réttu og röngu. Ég tel rétt, að ríkissjóður sjái fyrir þessu máli. Það hefur verið ætlað til þess, að viðkomandi stofnun fengi til þess fé, að vísu stundum skorðið við nögl, en oft allmikið. Ef það fé hefði verið notað til þess að innna af hendi þetta hlutverk fyrst og fremst, að sinna hinum brjáluðu mönnum, þá hefði verið nægilegt rúm á Kleppi fyrir þá menn, svo að þeir þyrftu ekki að ganga lausir eða vera í gæzlu fyrir 1000 kr. á dag. Ég er ekkert að álasa sveitarfélögunum með þessu, ég skil vel, hvers vegna þau hafa verið þvinguð inn í þetta, en ég vil ekki vera að stuðla að því, að þau séu skuldbundin til þess að fara út á þessa braut. Mér skildist á hv. þm., að hann sé sammála um það og óski ekki heldur eftir, að þau neyðist til að fara út á hana. — Hann vildi segja, að ég væri of þungorður í garð sveitarfélaganna í sambandi við hungurgöngur. Ég vil benda hv. þm. á það, og alveg burtséð frá þeim göngum, sem gengnar hafa verið til fjvn. í sambandi við nýja tekjustofna, að okkur er báðum kunnugt um það, að ríkissjóður hefur orðið að greiða 8 milljónir af ábyrgðum fyrir bæjar- og sveitarfélögin, og það hefur orðið að gera sérstakar ráðstafanir til þess að geta fengið það fé inn aftur. Ég ofmæli því ekkert um það, að svo miklar byrðar séu á sveitarfélögunum, að þau eigi ekki að vera að gera sérstakar ráðstafanir til þess að leggja á sig nýja byrði og taka hana af þeim aðila, sem samkv. l. á að bera hana. Nú er mér líka kunnugt, og sjálfsagt veit hv. 4. þm. Reykv. það einnig, að sveitarfélögunum gengur erfiðlega að rísa undir tryggingunum, og er því ótækt að fara að auka við útgjöld þeirra. Ríkinu ber skylda til að sjá þessum mönnum fyrir viðeigandi hælum, en það hefur ekki gert það. Ég vil taka höndum saman við hv. þm. S-Þ. um að þvinga það til að gegna skyldu sinni, en ég er alveg undrandi á því, að þm. fyrir sveitakjörðæmi skuli ljá máls á því að taka þátt í samningum, sem leysa það undan þessari skyldu sinni. Ég fengist aldrei til að gera það. Ég tel, að þeir menn, sem unnið hafa að samningu frv., hafi ekki gert sér ljósan hinn gífurlega kostnað, sem það mundi leggja á sveitarfélögin,

ef það yrði að lögum. Mér er kunnugt, að sjúkrahúsin stynja undan rekstrarkostnaðinum, og það hafa hópað beðnir frá þeim til fjvn. um að létta á þessum kostnaði, og það hafa komið fram kröfur um, að lögnum um sjúkrahús verði breytt. Ég get því ekki séð, að sveitarfélögin fengu klofið rekstrarkostnað slíks hælis. Kostnaðurinn við slíkt hæli yrði ekki minni á rúm en t. d. á Kleppi, sem er ódýrasta hæli hér á landi nú, en samt allþungur baggi á ríkinu. En í þessu frv. er ekkert á það minnst, hver eigi að standa undir rekstrarkostnaði slíks hælis.

Mér virtist, þegar hv. þm. S-Þ. var að flokka þetta fólk hér áðan, að þá væru hinir brjáluðu og fávitararnir erfiðastir viðureignar. Í sambandi við fávítana vil ég taka það fram, að mér er kunnugt um flokk manna, sem vill taka að sér að starfrækja hæli fyrir 20—30 fávíta, þangað til ríkið hefur komið sér upp slíku hæli, gegn því að fá löglega meðgjöf með þeim og auk þess verði hælið á Úlfarsá afhent þeim til umráða. Ég álit, að það væri tilraun fyrir hæstv. forsrh. og Framsfl. að reyna að þvo af sér smánarblettinn í sambandi við drykkjumannahælið á Úlfarsá með því að fá þessum mönnum það í hendur. Það hefur verið upplýst hér á hv. Alp., að hæli þetta hefur staðið tilbúið í meir en ár, en enginn sjúklingur gist þar enn, sennilega aðeins af því, að þar fæst ekkert brennivín.

Hv. þm. S-Þ. gat þess, að vera mætti, að nokkru af þessu fólki yrði hægt að koma fyrir í Hafnarfjarðarspítala. Ég er því ekki kunnugur. Það er verk heilbrigðisstjórnarinnar, og það væri sannarlega nær fyrir hana að sannreyna það, heldur en að leggja á dúnkoddann.

Ég skal svo ekki ræða málið meir á þessu stigi, en ég er fús til hvenær sem er að ræða það við form. n. Þetta var ég fús til að gera strax í haust, en hv. form. var þá eigi til viðræðu.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Ég skal ekki blanda mér mikið inn í þessar umr., en vegna þess að mér voru þessi mál kunnug áður fyrr, meðan ég var borgarstjóri, vildi ég fara um þau örfáum orðum.

Ég verð að játa það, að ég sé ekki nein rök fyrir því, að Samband ísl. sveitarfélaga reki þetta hæli frekar en ríkið og Tryggingastofnunin. Samband ísl. sveitarfélaga er meira félagsskapur almenns eðlis, og þrátt fyrir góðan vilja, gæti ég trúað, að erfitt yrði fyrir sveitarfélögin að koma sér saman í svona máli, þegar á á að herða.

Ég verð að taka undir það með hv. þm. Barð., að það skýtur dálítið skökku við, þegar sveitarfélögin vilja nú fara að reisa slíkt hæli, en gera jafnframt harða sókn að ríkissjóði um aukna tekjustofna. Ég er því ekki viss um, að með þessu frv. sé fundin lausn á þessu máli. En hér er um vandamál að ræða, sem verður að taka föstum tókum. Hér er um menn að ræða, sem eiga ákaflega bág, og því nauðsynlegt að hjálpa þeim, en vegna þess, hve gífurleg útgjöld það eru fyrir sveitarfélögin, hafa þau neyðzt til að ráðstafa þeim á allt annan hátt en sómasamlegt meg teljast, t. d. á Litla-Hraun. Þar

dvelja nú menn, sem eiga þar alls ekki heima og fangarnir kvarta um að hafa í samfélagi við sig.

Í þessum umr. féllu ummæli í þá átt, að Kleppur hefði vanrækt að taka á móti sjúklingum og að geðstírt og umgengnisvont fólk ætti að vera á Kleppi. Meðan ég var borgarstjóri, ræddi ég oft um þessi mál við yfirlækninn þar, dr. Helga Tómasson, og verð ég að segja, að þetta er á misskilningi byggt. Ef laus rúm eru á Kleppi, verður að gera sér grein fyrir því, hvernig allar aðstæður eru. Því hefur verið fylgt að láta sitja fyrir fólk, sem von hefur verið til, að hægt væri að lækna. Það hefur ekki þótt skynsamlegt að nota plássíð á Kleppi handa fólk, sem ekki hefur von um bata, ef vonir hafa staðið til, að hægt væri að lækna þar annað fólk. Annars er yfirlæknirinn og hans fólk sett í erfiða aðstöðu, annars vegar að geta veitt manni fyrirgreiðslu og ef til vill læknað hann, en á hinn bóginn að taka við ólæknandi sjúklingi, sem fer illa um. Ég álit, að flestir líti svo á, að betra sé að taka þann inn, sem von er til að megi lækna. Ég vildi ekki ljúka þessum umr. án þess, að þetta yrði skýrt fyrir hv. d.

Það, sem hér skortir á, er fjármagn til að koma upp svona hæli á skömmum tíma. En lítil þjóð eins og Íslendingar hefur ekki enn allar þær stofnanir, sem telja má nauðsynlegar, en við munum koma þeim á, þegar tími gefst. En þetta má ekki verða til þess að halla á það, sem gert er í þessu máli.

*Haraldur Guðmundsson:* Herra forseti. Mér þykir miður, að hvorki hæstv. forsrh. né hæstv. fjmrh. hafa séð sér fært að vera viðstaddir þessar umr. — Ég hygg, að ég segi rétt frá, að meiri hl. n. telji sig engan veginn bundinn við að samþykka frv. óbreytt. En hann telur æskilegt, að brtt. komi við það. Einn nm., hv. þm. Barð., er andvígur frv. og álitur, að ef það náí fram að ganga, tefji það fyrir annarri og betri lausn á málinu. Að þessu er vikið í grg. með frv., en þar segir, með leyfi hæstv. forseta:

„Ráðuneytið telur hins vegar, að eigi að biða þess, að t. d. Kleppur verði stækkaður svo, að hann geti tekið við öllum, sem sveitarfélögin þurfa að sjá fyrir hælsvist vegna þeirrar örorku, sem frumvarpið fjallar um, eða ríkið reisi nýtt hæli fyrir þá annars staðar á landinu, muni þær framkvæmdir dragast enn um langt árabil. Ráðuneytið er þeirrar skoðunar, að rétt sé, að ríkissjóður leggi fram nokkra fjárhæð þegar í upphafi til stofnkostnaðar, eins og ráðgert er í frv., og að Tryggingastofnun ríkisins verji fé ellistyrktarsjóðanna fyrst og fremst til að styrkja byggingu deildar fyrir elliaer gamalmenni, sem einna fyrst yrði að koma upp, þegar hafin er bygging hælís þessa“.

Önnur ástæðan er sú, að hann telur, að biða eigi þess, að ríkið taki þetta að sér.

Ástæðan fyrir því, að þetta frv. er flutt og sveitarfélögin vilja taka á sig þær byrðar, sem því eru samfara, er sú, hversu dráttur hefur orðið á, að svona hæli yrði reist. Og sveitarfélögin vilja taka þetta á sig vegna þess, að þau gera sér vonir um, að með því verði ódýrara

fyrir þau að sjá öllu þessu fólki fyrir dvalarstað.

Það, sem skiptir meginmáli í sambandi við öryrkjahælið, er, hvers má vænta af fjárveitingarvaldinu, hvaða fé er veitt til þessara framkvæmda. Sé aftur á móti ekki á það bent, að líkur séu til framkvæmda af hálfu ríkisins, hvað á þá að gera?

Nú er af sumum rætt, að það sé óeðlilegt, að sveitarfélögin reki spítala og hæli. Ég er ósammála þessu. Ég veit ekki betur en þar sem þessi mál eru lengst komin, þá sé þetta algengt. Aftur á móti er ég alveg sammála því, sem kom fram í n., að í litlu þjóðfélagi sem okkar væri æskilegt, að nokkur verkaskipting færi fram. Landlæknir telur það æskilegt, að ríkið reki sjúkrahús eins og t. d. Klepp og hæli fyrir berkla-sjúklinga, en sveitarfélög almenn sjúkrahús. Ég er þessu sammála, og það, sem ég tel aðal-agnúann á þessu hæli, eins og frv. gerir ráð fyrir, er, að þar verði bæði brjálaðir menn, fávitar og öryrkjar. Ég held, að það sé mjög óheppilegt að hafa sama hæli fyrir þá, sem eru andlega veikir, og þá, sem eru líkamlega gallaðir. Það yrði vitanlega á valdi heilbrigðis-stjórnarinnar að ákveða, hvaða tegundir öryrkja ættu að fá þar vist.

Hv. þm. Barð. sagði áðan, að með þessu frv. væri ríkisstj. að kaupa sig undan skyldu, sem á henni hvílir, en eins og ég sagði áðan, tel ég verkaskiptingu á þessu sviði mjög æskilega. Það er ástæða til vegna Klepps að taka undir það, sem hæstv. dómsmrh. sagði hér áðan. Aðalmarkmið hans á að vera að taka þá, sem von hafa um bata, en það ætti ekki að útiloka, að jafnan sé hægt að halda þar nokkrum rúmum lausum fyrir menn, sem verða skyndilega brjálaðir, því að það er ekki hægt að segja um, hvort hægt er að lækna þá, fyrr en þeir hafa verið undir læknisrannsókn. Ég held, að það sé rétt, að með því að hafa 5—10 rúm laus á Kleppi mætti léttu mestu erfiðleikunum af í þessu efni. Ef ekki er hægt að hafa þessi rúm laus, þá er til-tölulega auðvelt að byggja þar viðbót og setja ákvæði um að halda þar lausum rúmum fyrir menn, sem verða skyndilega brjálaðir.

Ég vil að lokum geta þess í sambandi við það, sem sagt hefur verið um Tryggingastofnunina, að ég tel það mjög misráðið að fela henni að reisa og reka slíkt hæli. Til eru önnur verk-efni, sem standa henni nær, svo sem að vinna að því að koma upp hælum fyrir menn, sem hafa misst hluta af starfsorku sinni, til þess að hægt sé að nýta þá orku, sem þeir eiga eftir, sjálfum þeim og þjóðfélaginu til gagns.

*Karl Kristjánsson:* Herra forseti. Hæstv. dómsmrh. taldi ekki alls kostar réttmætt að halda því fram, að Kleppur hafi ekki fullkomlega gegnt þeirri skyldu, sem honum bar til þess að taka við því fólki fljótt og biðlaust, sem hefur brjálazt. Ég hygg, að það væri ekki of mikið, þó að þessi skylda væri lögð geðveikrahælinu á herðar, og því síður nú, þegar aukið hefur verið við húsnæðið. Þessir menn, sem tapa sér snögglega og verða óðir, eru oft menn, sem gætu læknazt, og menn, sem þurfa að komast fljótt undir læknishendur. Ég vil því ekki taka það

aftur, sem ég sagði í þessu efni, þótt hæstv. dómsmrh. kunni að þykja það að einhverju leyti ofsagt. Um hitt er ég honum sammála, að þeir, sem von er til, að hægt sé að lækna, eiga að sitja fyrir dvöl á Kleppi. Þess vegna er varla hægt að hugsa sér, að skapgallað fólk geti fengið þar dvöl, nema því meira afgangsrúm sé. Það verður að finna einhver önnur ráð til þess að sjá slíku fólki farborða. En hins vegar er það ekki nema í fjórða þingsta flokki fyrir sveitarfélögin að standa straum af því.

Hæstv. dómsmrh. sagði, að hann sæi engan vinning í því, að sveitarfélögin kæmu sér upp slíku hæli sem þau eru að óska eftir heimild til að reisa. Ég er honum alveg ósammála í þessu efni. Ég álit það mikinn ávinning og bót frá því ástandi, sem nú ríkir. Mér finnst líka, að sönnun þess liggi í því, sem Reykjavík hefur gert, þar sem hún hefur komið upp slíku hæli. Hins vegar má ekki skilja það svo sem hæstv. dómsmrh. virðist hafa skilið það, að sveitarfélögin séu í raun og veru að sækjast eftir því að koma slíku hæli upp, ef þau ættu völ á öðru jafngildu eða betra. Þau hafa gert þetta að til lögu sinni og óskað eftir þessari heimild af því, að ástandið er algerlega óviðunandi. Og þó að það sé illt og erfiðleikum bundið að koma upp hælisybyggingu, þá er það lausn og bót á því, sem nú er.

Ég álit, að heilbr.- og félmn. hafi farið rétt með þetta mál, og einnig álit ég, að þingið í fyrra hafi afgreitt það skynsamlega til athugunar, og er ekkert á móti því, að n. hefur látið málið koma fram í því formi, sem það var í, til umr. í hv. deild. Hins vegar þætti mér meðferðin ill nú, þegar málinu verður aftur vísað til n., ef því yrði stungið undir stól og látið sofna. Sannarlega eru málavextir þeir, að við það væri ekki unandi, ef hæstv. Alþingi léti þetta mál sofna. Það verður að finna einhverja úrlausn. Ég treysti því, að n. leiti rækilega þeirrar úrlausnar, og ég treysti því líka, að hv. þm. Barð. standi við sín stóru orð um að leita vandlega eftir viðhlitandi niðurstöðum. Ég hlakka til að heyra þær niðurstöður. Mér er óhætt að lofa því, að ef n. tækist að finna hæli fyrir það fólk, sem talið er upp í grg. frv. og erfiðast er fyrir sveitarfélögin að standa straum af og finna hæli fyrir með öðru móti en á vegum ríkisins, þá yrðu sveitarstjórnarmenn ánægðir. Þá mundi þeim þykja þetta frv. heppilega fram borið og sent inn í Alþingi. Ég er viss um, að annars hefði málið ekki verið tekið upp til meðferðar. — Sé ég svo ekki ástæðu til að lengja þessar umr., en leyfi mér að vænta hins bezta, eins og nú horfir.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Ég ætla aðeins að segja nokkur orð út af ummælum hæstv. dómsmrh. í sambandi við Klepp. Það virðist sem hann hafi skilið orð mín þannig, að ég væri á einhvern hátt að sneiða að dr. Helga Tómasyni, forstöðumanni Klepps. Það var ekki til þess ætlazt, að orð mín skildust þannig. Þjóðinni er hins vegar kunnugt um það, að í upphafi var Kleppur sérstaklega byggður til þess að taka á móti þeim sjúklingum, sem hér um ræðir og

valdið höfðu erfiðleikum hjá sveitarfélögunum. Síðar tók dr. Helgi Tómasson, sem hefur mikla sérþekkingu í taugalækningum, við forstöðu Klepps. Er hann þeirrar skoðunar, eins og kom fram hjá hæstv. dómsmrh., að það beri að leggja áherzlu á að taka það fólk, sem sterkar vonir væru til, að hægt væri að bjarga sem fyrst. Fyrir það hefur hinum verið þokað burt. Ég fyrir mitt leyti hygg, að slíkt hæli eigi að vera aðskilið frá Kleppi, en ætti ekki að byggjast í sambandi við hann. — Dr. Helgi Tómasson hefur unnið þarna mikilsvert og stórt starf, en hins vegar er því ekki að neita, að vegna þessarar starfsemi hefur ekki verið hægt að láta Klepp inna af hendi það hlutverk, sem honum var upphaflega ætlað. Það getur enginn sagt um það, hvort hægt er að bjarga lífi og framtíð þeirra manna, sem brjálást skyndilega, ef þeir komast strax undir læknishendur. Það er því sannarlega aðkallandi að ætla þeim mönnum rúm á hæli jafnt og öðrum sjúklingum. Það er einmitt vegna þessa sjónarmiðs, sem landlæknir hefur bent á, að það væri kannske heppileg lausn þessa máls að rýma Kristneshæli og koma sjúklingum þaðan að Vífilstöðum fyrir minni kostnað. — Hv. 4. þm. Reykv. spurði, hver ætti að gera þetta. Hann vísaði m. a. í grg. og ummæli rn. í sambandi við málið og sagði, að það, sem hæstv. dómsmrh. hafi undirritað, væri í raun og veru sín skoðun. Ég vil því spyrja: eru þá engar líkur til þess, að leysa meg þennan erfiðleika á þann hátt, að ríkissjóður leggi strax fram sína 1½ millj. kr., sem hann virðist tilbúinn að leggja fram nú, og sveitarfélögin láni þá ríkissjóði 3½ millj. kr.? Væru þá komnar 5 millj. kr., og mætti þá halda áfram að byggja við Klepp og reisa fávítahæli. Gætu sveitarfélögin sjálfsagt fengið 6% vexti af lánunum, eins og bændur eiga að fá nú, þegar þeir lána ríkissjóði til þess að skera niður féð. Þetta væri kannske lausnin á málinu, ef þetta fé er nægilegt til þess. — Ég er reiðubúinn að ræða þetta í n. og við hv. þm. S-Þ. og vita, hvort hann telji, að sveitarfélögin muni vilja snúa sinni lántöku upp í þá aðferð að lána þetta fé og taka á sig þá skuldbindingu að innheimta það. Óneitanlega yrði allur rekstur hælisisins miklu ódýrari, ef það væri rekið í sambandi við hæli, sem fyrir eru. Mætti þá nota sama starfsfólk og sömu tæki, svo sem þvottahús og annað, sem annars þyrfti að byggja í sambandi við rekstur hælisisins.

*Finnbogi R. Valdimarsson:* Herra forseti. Það hefur þegar komið fram í þessum umr. af hálfu þeirra nm. úr heilbr.- og félmn., sem standa að flutningi þessa frv., að þótt þeir vilji verða við þeirri ósk hæstv. félmrh. að flytja þetta mál, þá er ekki þar með sagt, að þeir vilji ljá þessu frv. fylgi sitt óskorað. Ég hygg, að það þurfi að gera skarpan greinarmun á því, sem til er, og þeim leiðum, sem kunna að vera færar til þess að bæta úr þessari nauðsyn. Ég hygg, að það sé óumdeilanlegt, að hér sé um stórkostlega nauðsyn að ræða.

Þegar ég flutti hér á Alþingi till. um stofnun

öryrkjahælis, var mér þegar ljóst, að ekki getur verið um það að ræða að setja á stofn eitt hæli fyrir alla öryrkja í landinu. Ástand alls þess fólks, sem kallast öryrkjar, er svo ólíkt og svo margvíslegar ástæður til þess, að það er óvinnufært, að það getur ekki komið til mála, að það eigi allt heima á einu og sömu stofnuninni.

Í grg., sem fylgdi þessu frv., þegar það kom fyrst fram, var skýrt frá því, að fram hefði farið athugun á því, hvers konar fólk það væri, sem sveitarfélögin teldu hvíla svo á sínum höndum og á almenningi, að hæli þyrfti fyrir það. Var fólkið flokkað eftir þeim ástæðum, sem lágu til örorkunnar. Kom í ljós, að ¾ hlutar af þessu fólki var geðveikt fólk og fávitar. Einnig var þar meðtalið flogaveikt fólk, sem er skylt þessu fólki. Við umr., sem fram fóru í heilbr.- og félmn., var það atriði orðið alveg ljóst, að það má ekki hugsa sér að setja upp eitt hæli fyrir allt þetta fólk. Af læknisfræðilegum ástæðum getur það ekki komið til mála, að það sé verjandi, og það hefur ekki verið bent á nein skynsamleg rök fyrir því, að það væri rétt, jafnvel ekki þótt þetta hæli væri aðeins hugsað sem biðhæli fyrir fólk með alveg óskylda sjúkdóma, meðan það biði eftir vist á réttu hæli. — Þetta er eitt meginatriði þessa máls. Þess vegna tel ég m. a., að ekki geti komið til mála að samþ. þetta frv. eins og það liggur fyrir. En þar með er ekki sagt, að menn vilji ekki viðurkenna þá nauðsyn, sem fyrir hendi er, og telji ekki sjálfsagt, að úr verði bætt.

En nú er spurningin: Hver á að bæta úr þessari nauðsyn? Ríkið hefur þegar viðurkennt skyldu sína til þess að koma upp og reka hæli fyrir geðveikt fólk og fávita. Árið 1949 var ákveðið að hefja byggingu stórs fávitaðælis, sem tæki um 60—70 fávita. Þar með var talið að nokkurn veginn væri bætt úr þeirri þörf, sem væri fyrir slíkt hæli. En í skýrslum sveitarfélaga var upplýst, að það væri 40—50 manns, sem telja yrdi fávita og hefðu ekki fengið vist á hæli. Þessi bygging var þá hafin, og stendur hún enn yfir. Var upphaflega ráðgert að byggja þrjú hús, sem hvert rúmaði 22 sjúklinga, en aðeins var ráðizt í að byggja eitt. Þessi bygging hefur nú staðið yfir 2½ ár, og er sýnilegt, að þau verða 3, áður en henni verður lokið. Á Kleppi var byrjað að reisa viðbótarbyggingu fyrir 34 sjúklinga. Eru nú liðin 6 ár síðan byrjað var á henni. — Það er þessi dráttur, sem er ástæðan til þess, að sveitarfélögin bera sig upp og krefjast úrbóta í þessum efnum. Þessi dráttur er hreinasta hneyksli. Ég hef reynt að gera mér grein fyrir því, hvernig á því stendur, að það hefur tekið 6 ár að byggja viðbótarbyggingu fyrir 34 vistmenn. Ég hef einnig reynt að gera mér grein fyrir því, hvernig það getur tekið 3 ár að byggja þetta hús fyrir 22 sjúklinga. Ég hef haft þessa byggingu fyrir augunum í 2½ ár, og ég hef komizt að þeirri niðurstöðu, að þessi dráttur sé hreinasta hneyksli. Stafar þetta af því, að þær stofnanir, sem eiga að fara með þessi mál, vinna hver gegn annarri og vinna þessi skemmdarverk. Sökin liggur m. a. hjá fjárhagsráði. Ég hef fengið upplýsingar um þetta hjá húsameistara ríkisins. Litur út fyrir, Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

að fjárhagsráð hafi sýnt þeirri ráðstöfun ríkisins að ráðast í að byggja hæli fyrir fávita alveg sérstakan ímugust. Það telur hana ekki rétta og hefur hvað eftir annað neitað um fjárfestingarleyfi fyrir þessa byggingu, eftir að ríkisvaldið hafði ákveðið að ráðast í hana. Árið 1950 takmarkaði það fjárfestingarleyfi, sem þurfti til þess, að hægt væri að halda byggingunni áfram. Gjaldeyris- og innflutningsyfirvöldin neituðu ríkinu um nauðsynlega hluti, sem áttu að vera til þessarar byggingar. — Ég hef ekki kynnt mér eins, hvaða ástæða var til þess, að það tók 6 ár að byggja smáviðbót við geðveikrahælið. En ég hef fullar sannanir fyrir því, að það hafi aldrei staðið á fé. Húsið kostar um 900 þús. kr., eins og það er nú komið. En það voru til yfir 800 þús. kr. í sjóði, þegar ráðizt var í byggingu þess. Auk þess hefur verið viðbót á hverju ári síðan, sem er um 500 þús. kr. Það hefur því ekki þurft að standa á fé. Það er annað, sem hefur staðið á: Fjárhagsráð telur vist bezt, að öll gjaldeyrisleyfi séu veitt heildsölum í Reykjavík, en ekki ríkinu sjálfu, sem er að byggja. Það er þess vegna, sem húsameistari ríkisins, sem stendur fyrir þessari byggingu, fær ekki gjaldeyrisleyfi. Heildsalar hér í Reykjavík krefjast svo gjaldeyrisleyfa fyrir byggingarefni af honum. Þeir vilja ekki láta hann hafa byggingarefni, nema hann afhendi leyfi, sem hann getur ekki fengið. Heildsalarnir vilja fá gjaldeyrisleyfi frá ríkisstofnunum fyrir hvern hlut, sem þær selja þeim, og vilja ekki selja hann að öðrum kosti. Þannig vilja þeir fá tvöföld gjaldeyrisleyfi fyrir vörunni. Það er óskiljanlegt, að ríkið skuli geta látið bjóða sér slíkt, að það geti ekki fengið þau gjaldeyrisleyfi hjá sjálfu sér, sem nauðsynleg eru talin af heilbrigðisstjórninni.

Þetta er ástæðan til þess, að það hefur tekið 3 ár að koma upp hæli fyrir fávitanana í landinu. Þess vegna stendur nú þjóðin uppi með sína fávita í tugatali, sem hún getur ekki ráðstafað. Og því dettur sveitarfélögunum í hug að ráðast í að byggja fyrir þetta fólk. Það er ekki þar með sagt, að þetta sé rétta leiðin í málinu, heldur er hún sú, að ríkið haldi áfram þeim byggingum, sem ráðizt hefur verið í, og það láti ekki viðgangast það sleifarlag og þann slóðaskap, sem ég hef sýnt fram á.

Ég skal ekkert segja um, hvað verður ofan á hjá heilbr.- og félmn. í þessu máli. Ég tel, að hið eina rétta í þessu sé, að ríkið auki byggingarnar og hælir fyrir fávita og geðveikt fólk í landinu. Einnig gæti verið ástæða til að koma upp hæli fyrir andlega heilbrigtt, en líkamlega vanheilt fólk. Ætti það ekki aðeins að vera hæli, heldur heimili, sem gæti veitt þeim, sem vildu, vinnu og gæti tekið að sér vinnu fyrir fólk, sem dvelur þar ekki. Í þessu efni stendur á rannsókn, sem Tryggingastofnun ríkisins átti að láta fara fram, en hefur ekki gert. Átti hún að láta þessa rannsókn fara fram fyrir nokkrum árum, og átti henni að vera lokið fyrir næstu áramót. En það er augljóst, að Tryggingastofnun ríkisins hefur ekki áhuga á að taka að sér forustu í þessum málum, sem snerta líkamlega öryrkja. Það er skylda, sem var lögfest, þegar trygg-

ingalögin voru sett, að Tryggingastofnunin hefði forustu um þessi mál, en það hefur hún ekki gert.

Ég vil svo að síðustu segja, að ég vona, að það komi fram — fyrst og fremst frá Sambandi íslenzkra sveitarfélaga og þeim áhugamönnum, sem lita skynsamlega á þessi mál — till. um lausn þessa máls, sem byggist á öðrum grundvelli en hér er í þessu frv. eins og því er nú komið. Vona ég, að það takist að finna ráð til þess að koma áfram þeim framkvæmdum, sem þegar eru hafnar og sjálfsagt er að halda áfram í þessu efni.

#### ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shl. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 11 shl. atkv.

Á 56. og 57. fundi í Ed., 10. og 11. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 58. fundi í Ed., 14. jan., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 212, n. 487).

*Frsm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Eins og sést í grg. á þskj. 212, þá var þetta frv. flutt af heilbr.- og félmn. samkvæmt ósk félmrh. Ég taldi ekki rétt þá að taka þátt í flutningi frv., því að ég var mótfallinn því í öllum meginatriðum.

Nú hefur n. athugað þetta mál og orðið sam-mála um að gefa út nál. á þskj. 487, n. er þar óklofin, og ég vil nokkuð lýsa málinu í heild og gangi þess.

Fr. er samhljóða frv., sem hv. þm. S-Þ. flutti í fyrra á þskj. 514, og fylgdi því þá ýtarleg grg. Með frv. er sveitarfélögunum gefin heimild til að koma upp og starfrækja öryrkjahæli. Samkvæmt grg. í fyrra var gert ráð fyrir 60 geðsjúkum mönnum, sem þyrftu hælsvist, 44 fávítum og 6 ofdrykkjumönnum. Nú er vitað, að hér starfar geðveikraspítali og verið er að koma upp fávítahæli, og ættu þessar stofnanir að geta tekið við þessu fólki. En auk þessa fólks eru í grg. talðar 44 persónur í viðbót, sem þurfa hælsvist, af þessu fólki er 12 talið ellisjúkt, 5 flogaveikt, 8 lamað og aflvana og 19 stórlega skapgallað.

Hugsun flm. var, að allt þetta fólk fengi vist á þessu hæli, ef því yrði komið upp. Hvert sveitarfélag skyldi greiða 35—50 kr. stofngjald á hvern íbúa að viðbættum 50%, ef þess yrði þörf, til að koma hælínu upp. Ekki var ætlað til, að ríkið legði annað fram en ríkisstyrk í eitt skipti fyrir öll sem stofnframlag. Ætlunin var svo, að sveitarstjórnirnar rækju hælið á sinn kostnað, og má ætla, að hann hefði orðið allmikill, ef marka má afkomu sjúkráhúsanna. Ef miðað er við fólksfjölda nú, mundi Reykjavík eiga að greiða í stofnkostnað 2.8 millj. kr., en önnur sveitarfélög 3.5 millj. En ekki er sannað, að Reykjavík vilji vera með, svo að vafasamt er að reikna með 2.8 millj. kr. framlagi þaðan, en með því mundu greiðslur sveitarfélaganna nema alls 6.3 millj. kr., en með ríkisframlaginu mundi þetta nema alls 7.8 millj. kr., þar sem ríkið átti

að leggja fram 1½ millj. kr. En það er tekið fram í grg., að ekki sé vissa fyrir því, að Reykjavík verði með, og þá má gera ráð fyrir því, að önnur sveitarfélög verði að leggja fram þessar 2.8 millj. kr. eða að nota yrði heimildina um að bæta 50% ofan á stofngjaldið. Þetta torveldar sveitarfélögunum að koma hælínu upp og einnig rekstur þess.

Með tilvísun til þess, sem ég hef sagt, er ekki vissa fyrir því, að þessi ákvæði komi til framkvæmda, þó að frv. yrði að lögum. Svo gæti farið, að þetta yrðu bara pappírslög, sem ekkert mundu bæta ástandið, en gætu hins vegar orðið til þess að draga úr því, að farnar væru aðrar leiðir til þess að leysa þetta vandamál. Setti ég þetta sjónarmið strax fram við 1. umr. málsins.

Í grg., sem fylgdi frv., var það upplýst, að 154 persónur væru hjá 76 sveitarfélögum víðs vegar um landið, sem telja mætti að þyrftu hælsvist, en einhverjar breyt. kunna að hafa orðið á þessu síðan.

Heilbr.- og félmn. ræddi þetta mál við landlækni og lagði þá spurningu fyrir hann, hvort hann teldi ráðlegt að setja alla þessa flokka sjúklinga á slíkt hæli. N. taldi nauðsyn að fá upplýsingar um þetta, því að ef heilbrigðisstj. taldi þetta ekki heppilegt, var nauðsynlegt að hafa fleiri hæli. Landlæknir taldi alveg ógerlegt að hafa alla þessa flokka saman. Allri n. fannst, að þetta raskaði svo meginatriði frv., að ekki væri rétt að samþykkja það óbreytt. Auk landlæknis hefur n. rætt þetta mál við dr. Helga Tómasson, sem einnig er þeirrar skoðunar, að ekki komi til mála að starfrækja hæli með svo ólíkum sjúklingum. Læknarnir voru einnig spurðir að því, hvort ekki væri ódýrara, að sjúklingunum væri skipt þannig niður, að bætt væri úr húsnæðisleysinu á þeim hælum, þar sem þeir eiga heima, á Kleppi og fávítahælunum, og töldu þeir báðir hyggilegt að stækka Klepp og flýta byggingu fávítahælis, en þá minnkar hópurinn um 104 menn. Yfirlæknirinn á Kleppi hefur upplýst, að eins og nú stæði væru 35 auð rúm á Kleppi, og taldi hann, að stefna bæri að því að stækka Kleppsspítalann og bæta skilyrðin þar, svo að hann gæti tekið við öllu fólki, sem þar á heima.

Þá er það vitað, að allmikið fé er fyrir hendi til þess að halda áfram byggingu fávítahælis, og ef því máli er hraðað eins og unnt er, þá leysist það vandamál.

Þá er líka til allmikið fé til byggingar og starfrækslu hælís fyrir drykkjusjúka menn. Fyrir þinginu liggur frv., sem hefur verið afgr. í þessari hv. d., að vísu hefur eitthvað staðið á afgreiðslu þess í hv. Nd., en ég veit, að ég get sagt það fyrir munn heilbr.- og félmn. þessarar d., að það er einlæg ósk hennar, að það mál nái fram að ganga, til þess að húsnæðisleysi þessara manna verði leyst.

Með tilliti til þess, sem ég hef sagt, þykir n. ekki rétt, að málið verði samþ., heldur afgr. með rökst. dagskrá, sem prentuð er á þskj. 487.

Út af umr. um Kleppsmálið, sem tekið var út af dagskrá áðan, vil ég víkja að því, að hæstv. dómsmrh. taldi rétt, að þessu máli yrði einnig

frestað. Eg fæ ekki betur séð, ef þessi rökst. dagskrá verður samþ., en að það styðji að því að ýta undir lausn þess máls, því að í rökst. dagskránni stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Í trausti þess, að ríkisstj. láti hraða svo sem unnt er byggingu fávítahælis í Kópavogi, eins og það er fyrirhugað, og láti enn fremur á næsta ári reisa hæli fyrir drykkjusjúka menn, en vitað er, að fé er fyrir hendi til þessara framkvæmda, og geri enn fremur nauðsynlegar ráðstafanir til þess, að geðveikrahælið á Kleppi geti jafnan tekið á móti geðveikisjúklingum, sem óðir eru og ekki er unnt að vista í venjulegum sjúkrahúsum eða á heimilum, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Með þessari afgreiðslu er það lagt á vald hæstv. ríkisstj. að ráða fram úr þessum vand-ræðum. Um hælina er þegar vitað, að allverulegt fé er fyrir hendi, og hvað Klepp snertir standa vonir til þess, að fullt samkomulag náist við yfirlækninn um lausn málsins, sem báðir aðilar sætta sig við og miðar að því að leysa þau vandræði, sem við er að stríða.

Eg sé ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta. N. leggur til, að frv. verði afgr. með þeirri rökst. dagskrá, sem prentuð er á þskj. 487.

*Karl Kristjánsson:* Herra forseti. Eg flutti þetta frv. á Alp. í fyrra fyrir hönd Sambands íslenskra sveitarfélaga. Frv. var flutt af því, að telja má, að neyðarástand sé ríkjandi í þessum efnunum. Málum er þannig komið, að geðsjúkt fólk og fávitar hafa valdið sveitarfélögunum úti um landsbyggðina ótrúlegum erfiðleikum. Í Reykjavík hefur minna borið á þessu, því að þeir hafa séð fyrir sínum hag með því að koma upp fávítahæli. Mér er ljóst, að með frv. taka sveitarfélögin á sig þungan fjárhagslegan bagga með stofnun þessa hælis, en það er gert vegna þess, að ástandið, eins og það er nú, er óvið-unandi.

Nú vil ég þakka hv. heilbr.- og félmn. fyrir það, hvað hún hefur tekið þetta mál alvarlegum tókum og hvað mikið hún hefur lagt að sér til þess að leita úrlausnar, sem heppileg væri fyrir bæði sveitarfélögin og ríkið.

Ef allt fer að vonum, ætti að vera unnt að leysa þetta mál að því er varðar geðsjúka menn, fávita og drykkjusjúklinga. Eg tel því rökstuddu dagskrána, ef samþ. verður, vera jákvæða afgreiðslu á málinu og tel, að frv. hafi náð tilgangi sínum með þeirri afgreiðslu og sveitarfélögin geti að minnsta kosti látið sér vel líka og beðið þá með að taka málið upp aftur að nýju, ef þær vonir bregðast, sem byggt er nú á í sambandi við þetta mál. — Þetta vildi ég taka fram sem flm. þessa frv. í upphafi.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 487 samþ. með 9 shlj. atkv.

#### 4. Fasteignamat o. fl.

Á 26. fundi í Nd., 12. nóv., var útbýtt:

*Frv. til l. um endurskoðun fasteignamatsins frá 1942 o. fl.* [107. mál] (þmfrv., A. 200).

Á 28. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. tekið til l. umr.

*Frsm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Mál þetta er flutt af fjhn. að beiðni fjmrh. Það er hv. þdm. kunnugt, að mál þetta var flutt á síðasta þingi, en náði þá ekki afgreiðslu. Málið er nú að mestu flutt í sama formi og fjhn. hafði gert till. um á síðasta þingi, en þær till. komu ekki til atkv. þá.

Samkvæmt frv. er svo ráð fyrir gert, að endurskoðað verði fasteignamatið frá árinu 1942. Gert er ráð fyrir, að sérstakar n. verði skipaðar heima í héruðunum til þess að framkvæma endurskoðun fasteignamatsins, en niðurstöður þeirra verði svo afhentar yfirmatsnefnd, sem sérstaklega sé þar til skipuð. Ætlunarverk þeirrar n. er að endurskoða og samræma mat héraðsnefndanna. Ekki er gert ráð fyrir, að þessar n. skoði hverja fasteign, en byggja till. sínar á gamla matinu frá árinu 1942.

Það nýmæli er í frv., að gert er ráð fyrir, að fasteignaskatturinn renni til bæjar- og sveitar-sjóða í stað þess að hann hefur runnið til ríkis-ins. Í þessum efnunum hefur ríkt óviðunandi rang-læti. Fasteignir hafa að undanförmu ekki verið taldar fram á skattframtölum nema með litlum hluta af því verðgildi, sem þær raunverulega hafa. Hins vegar hefur sparifé og annað lausafé verið talið fram á fullu verði.

Eg sé ekki ástæðu til þess að fara fleiri orð-um um þetta frv. nú, það skýrir sig sjálft. Í grg. er þess getið, að einstakir nm. hafi óbundnar hendur varðandi atkv. sín um einstök atriði frv., en það hefur verið venja, er mál er flutt af þn. af hálfu ráðuneytanna.

*Jón Pálmason:* Herra forseti. Eins og fram var tekið af frsm. fjhn., var þetta mál til umr. á síðasta Alp. Við þær umr., er þá fóru fram hér í d., tók ég fram, að ég teldi óþarft að hafa svo mikla vafninga við framkvæmd þessa máls sem gert er ráð fyrir í frv., því að eins og kunnugt er, þá á fasteignamat að fara fram á 25 ára fresti. Og ég tel, að þar sem allar skýrslur og reikningar til að byggja þetta verk á eru til, sé óþarft að kosta til þessa verks dýru skrifstofu-bákni ásamt öllu, er því tilheyrir. Það eru til skýrslur um þetta hjá Búnaðarfélagi Íslands og öllum búnaðarfélögum, og er skylt lögum samkvæmt að láta fara fram millimat, þegar ástæða gefst til, og er það vanræksla skattanefnda, sem bera ábyrgð á því, ef svo hefur ekki verið gert. Þess vegna tel ég, að það, sem gera þurfi, sé ákaflega einfalt, en það er, að þingið ákveði hækkan fasteignamatsins með lögum. Þetta væri hægt að gera án mikils kostnaðar og fyrir-hafnar, en með þessu frv. er stefnt út í að viðhafa mikinn kostnað, að því er virðist að ástæðulausu.

Ég sé ekki ástæðu til að fara um þetta fleiri orðum í þetta sinn, en ég mun flytja brtt. við þetta frv., eftir því sem mér þykir við þurfa, eins og ég gerði á síðasta þingi.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):* Það getur varla verið ágreiningsmál, að það er ekki vansalaust að búa við það ástand, sem er á fasteignamatinu hjá okkur. Það er orðin hreinasta háðung, hvernig þeim málum er komið, en það er ákaflega þýðingarmikið, að þessi mál séu í góðu lagi og að þeim verði komið í gott lag sem fyrst. En þá er það spursmál um aðferðir. Hv. þm. A-Húnv. stingur upp á því, að ákveðnu álagi sé bætt ofan á það fasteignamat, sem nú er í gildi. Á þessari aðferð eru þeir gallar, að hún er að mínum dómi ekki fær. Það hafa í okkar þjóðlífi orðið svo miklar breytingar á öllum sviðum, að ómögulegt er að gera þetta sómasamlega með því að leggja á nógildandi fasteignamat með hundraðshluta. Þá kom til greina að láta fara fram nýtt fasteignamat, en við höfum ekki viljað fara þá leið, heldur millivegin eins og gert er í þessu frv. Með því móti verður verkið ekki eins viðamiklið og nýtt mat og ekki heldur eins einfalt og hundraðshlutaálagning, en ég er þeirrar skoðunar, að líta beri einnig á, að niðurstaðan sé sómasamleg, og tel ég, að yrði þá að fara þessa leið.

Ef ég man rétt, þá var siðurinn hér áður, að fasteignamat færi fram á 10 ára fresti, en var svo breytt í 25 ára millibil. Ég vil því benda á, að nú munu um það bil 10 ár síðan síðasta fasteignamat fór fram, og á þeim 10 árum hafa orðið meiri breytingar á þjóðfélagsháttum okkar en nokkurn tíma áður, og væri af þeim ástæðum sízt vanþörf á endurskoðun á fasteignamatinu.

*Pétur Ottesen:* Ég held, að þetta frv. sé byggt nokkuð líkt upp og brtt., sem bornar voru fram hér í d. við frv. um sama efni í fyrra, en þá var málið lagt fram þannig, að ein nefnd, sem gert var ráð fyrir að sæti í Reykjavík, ætti að hafa þessa endurskoðun á hendi. Ég minnst þess, að ég benti m. a. á, að þetta væri óheppileg aðferð gagnvart öðrum landshlutum, að láta nefnd manna í Reykjavík eina ákveða um breytingar á fasteignamatinu. Niðurstaða þessara aths. varð sú, að bornar voru fram brtt., líkar að efni til frv. því, er hér er til umr. nú. Í þessu frv. er gert ráð fyrir, að í hverju sýslu- og bæjarfélagi verði skipaðar nefndir til að framkvæma endurskoðun og samræmingu fasteignamatsins. Síðan skal fjmrh. skipa þriggja manna yfirnefnd, er endurskoðar og samræmir mat héraðsnefnda. Ég skal taka það fram, að ég tel rétt að farið við ákvörðun verkefnis og starfsaðferða héraðsnefnda, en hins vegar er sagt um yfirmatsnefnd, að hún skuli samræma og endurskoða mat héraðsnefnda, og virðast henni ekki vera bundnar hendur um hæð matsins. Ég vildi því spyrja hæstv. fjmrh., hvort þetta orðalag að „endurskoða og samræma“ sé ekki alveg tæmandi, — hvort þessi n. hafi nokkra heimild til að hækka matið. Það er náttúrulega hægt að samræma bæði til hækunar og lækkunar, svo-

leiðis að í þessu orðalagi getur falizt bæði hækkan og lækkun. Ég vildi því sem sagt spyrjast fyrir um, hvort þessi yfirmatsnefnd hefur heimild til að gera nokkra allsherjarhækkan frá mati héraðsnefnda. Þetta er töluvert atriði í málinu. Ég álit, að héraðsnefndir hafi best skilyrði til að meta jarðir, hver á sínu svæði, í samræmi við búskaparhátta og samgöngur á hverjum stað. Aðstaða til búskapar er svo breytileg í hinum ýmsu sveitum landsins, að matið hlýtur af þeim orsökum að verða mismunandi. Ég vil enn fremur benda á, að sá tími, sem héraðsnefndum er ætlaður til að ljúka störfum, er nokkuð naumur, en það eru 12 vikur samkv. 7. gr. frv. Ég vildi því skjóta því til n. þeirrar, er málið hefur meðferðis, að athuga, hvort þessi tími sé ekki of stuttur, og gæti það orðið til þess, að setja yrði brbl. um framlengingu hans, þar sem þetta er svo strangt og ófrávikjanlega að orði komizt í frv.

Þá má segja það um ákvæði 11. gr., að í því felist úrbót fyrir sveitarfélögin, þar sem skatturinn rennur til þeirra að loknu þessu fasteignamati, eftir að endurgreiddur hefur verið í ríkissjóð kostnaðurinn af matinu. Verður að telja það til bóta og er fyrsta sporið í þá átt að slaka til í þessum málum við sveitarfélögin. Það er hins vegar vitað, að fasteignaskatturinn hrekkur skammt, en með þessu er stefnt í rétta átt.

Ég held, að þær till., sem hv. þm. A-Húnv. kom með í þessu sambandi, séu ekki heppilegar, þótt málið yrði með því móti dálítið umfangsmínna. Það er fullkomlega vitað, að svo miklar breytingar hafa orðið á í þessum efnun, að full nauðsyn er staðbundinnar þekkingar við lausn þessa máls, en ekki er um það að ræða, að hennar njóti með því fyrirkomulagi, sem hv. þm. A-Húnv. vildi viðhafa, og því síður, ef farið væri að eins og gert var ráð fyrir í frv. því, er borið var fram um þetta efni hér í fyrra.

Ég óska svo eftir svörum um störf yfirmatsnefndar. Ef það væri svo, að n. hefði óskorað vald til að hækka matið, þá álit ég að þurfi að reisa skorður við því í þessu frv. Ég álit, að héraðsnefndir hafi það góða sérþekkingu til að bera, að rétt sé, að starf yfirnefndar sé aðeins að samræma matið, en að hún hafi ekki vald til allsherjar lækkunar. Við verðum að gæta hófs í þessum efnun sem öðrum, því að við lifum á þeim tímum, þegar verð er hátt á öllum hlutum, og vil ég að lokum vara alvarlega við því að spenna fasteignamatið upp úr hófi fram.

*Jón Pálmason:* Herra forseti. Það er kunnugt mál, að þegar fasteignamat er ákveðið, þá er það fyrst og fremst skattagrundvöllur. Það er ekki aðeins skattagrundvöllur fyrir fasteignaskatti, heldur einnig eignarskatti, vegagjöldum o. fl. o. fl. Ég tek undir það með hæstv. fjmrh., að breyta þurfi fasteignamatinu, og ég tel ákaflega auðvelt að breyta því án mikillar fyrirhafnar, eins og ég hef bent á áður. En það er einnig annað, sem ég vildi vekja athygli á, og það er, að ég álit, að í þessu frv. séu allmiklar mótsagnir og það sé í mótsögn við frv. það, sem

kom fram í fyrri, því að í 4. gr., sem er aðal-ákvörðunargrundvöllur mats héraðsnefnda, segir svo: „Til grundvallar endurskoðun fasteignamatsins skulu héraðsnefndir leggja fasteignamat það, sem nú er í gildi, en því til viðbótar“ o. s. frv. M. ö. o., það á að grundvallar þessa endurskoðun á hinu gildandi fasteignamati. Það tel ég hægt að gera á einfaldan hátt og þurfi enga dýra nefnd og engar héraðsnefndir, ef það er gert á þann hátt, sem ég hef lagt til. Ég tel, að þetta sé hægt vegna þess, að það eru allar skýrslur fyrir hendi um nýjar jarðræktarframkvæmdir og undir mat á öllum nýjum húseignum, og hafi verið vanrækt að gera þessar skýrslur, ber fjmrh. að sjá um, að sú vanræksla haldi eigi áfram.

Ég tel þess vegna að sú aðferð, sem fara ætti eftir samkvæmt þessu frv., sé óhæf. Annaðhvort verði þetta reiknað sem dæmi, Alþ. ákveði þá, hversu mikið hækka skuli fasteignamatið, og auk þess verði tekið tillit til þeirra skýrslna, sem fyrir liggja um breytingar þær, er orðið hafa, ellegar verði látið að öðrum kosti fara fram nýtt fasteignamat með þeim frjálsum möguleikum að taka til greina allar breytingar, sem orðið hafa síðan síðasta fasteignamat fór fram. En ég tel, að mestu breytingar, sem orðið hafa, séu þær, að margar jarðir hafa farið í eyði. Það má ekki hækka matið á þeim jörðum, það er nægilega hátt eins og er, og annað hitt, að oft er ekki hægt að innheimta gjöld lengur af þeim jörðum. Aðra hvora þessa aðferð tel ég að verði að hafa, — hækka matið af Alþ., sem er tiltölulega ódýrt og einfalt, eða láta fara fram hreinlega nýtt fasteignamat. Héraðsnefndir hefðu þá alveg frjálssar hendur, án tillits til gamla fasteignamatsins, að gera nýtt mat, sem þó vitanlega yrði eins og öll önnur verk gallað. Ég tel, að annaðhvort verði að hafa þann hátt á, að Alþ. hækki matið og það starf verði unnið af nokkrum rökum mönnum, sem fá allar nauðsynlegar skýrslur, ellegar verði að breyta l. og stytta tímenn milli fasteignamata. Og þá gefur það að skilja, að það verður ekki framkvæmt á einu ári.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):* Herra forseti. Ég held, að hv. þm. A-Húnv. hljóti að sannfærast um, að sú uppástunga, sem hann kom hér með áðan, sé fjarstæða, að hægt sé að koma þessum málum í lag með því að bæta ofan á fasteignamatið, sem nú gildir, eftir ákveðinni hundræðstölu, og það ætti ekki að þurfa að tala um það. Við sjáum, hvernig það tæki sig út, ef t. d. ætti á þann veg að bæta ofan á fasteignamatsverð eyðijarða með sömu hundræðshlutastölu eins og um góðar jarðir væri að ræða, þar sem fasteignamat hefur stórhækkað á þeim síðar töldu frá því, sem það var fyrir tíu árum. — Þá segir hv. þm. A-Húnv., að ef þessi aðferð dæmist ekki fær, væri réttara að hafa þetta öðruvísi þó en í frv. þessu er gert ráð fyrir, og taldi ósamræmi í því, sem ég héldi fram. Þetta er byggt á mis- skilningi hjá hv. þm. Hann vitnaði í 4. gr. frv., en gekk fram hjá 6. gr. þess. Það er gert ráð fyrir, að þessi leiðrétting á fasteignamatinu fari þannig fram, að matið sé byggt á fasteigna-

lýsingum, sem lágu fyrir við síðasta fasteignamat. Þetta er samkv. 4. gr. Svo kemur 6. gr. frv. til, og þar segir, að það skuli einnig við fasteignamatið taka til greina þær breyt., sem orðið hafa síðan fasteignamatið fór fram vegna verðlagsbreytinga síðan 1940 og vegna breyt. á samgönguskilyrðum, rafmagnslagningum og öðrum félagslegum umbótum, sem gerðar hafa verið síðan 1940. Þetta þýðir það, að t. d. verður mat eyðijarða lækkað frá því, sem það var, o. s. frv. Þetta þýðir m. ö. o. það, að fram fer nýtt fasteignamat í raun og veru, en gömlu fasteignalýsingarnar eru notaðar í staðinn fyrir þá skrifinnsku að gera nýjar jarðalýsingar, nema að því leyti, að gera þarf lýsingar á því, sem gert hefur verið til umbóta fasteignunum síðan gömlu jarðalýsingarnar voru gerðar, og þá er grundvöllurinn kominn fyrir endurskoðun matsins. En vegna þeirra breyt., sem orðið hafa á jörðum og fasteignum öðrum, verður að hafa möguleika til þess að meta hverja eign á ný, miðað við breyttar ástæður, en nota bara gömlu lýsingarnar jafnframt. Ég held, að allir sjái, að með þessu er hægt að spara mikið verk, ef notaðar eru gömlu lýsingarnar ásamt lýsingum á því, sem hefur bætt við verðmæti fasteignanna.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. Borgf. sagði, vildi ég benda á, að það hlýtur að geta orðið nauðsynlegt að breyta matinu til hækkunar eða lækkunar í einstökum héruðum. Það er engin trygging fyrir því, að það verði samræmi í matinu, nema þetta sé hægt, vegna þess að undir- matsnefndirnar hafa ekki með sér svo náð samráð fyrir fram um matið, að því sé hægt að treysta, að þar verði samræmi á milli. En það er mikilsvert höfuðatriði, að samræmið sé sem bezt í þessu efni. Ég er ekki reiðubúinn að gefa yfirlýsingar um það, hvort sú yfirmatsn. gæti hækkað allt matið alls staðar, og þyrfti það að athugast nánar. En ég hygg, að n., sem fer yfir þetta mál á milli umr., taki þá það atriði til íhugunar fyrir 2. umr. og eins athugi það, hvort ástæða væri til að breyta þessu, sem hv. þm. Borgf. minntist á.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 29. fundi í Nd., 16. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv.

Á 32., 33. og 34. fundi í Nd., 23., 26. og 27. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Nd., 4. des., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 200, 328).

*Jón Pálmason:* Herra forseti. Þegar 1. umr. fór fram um þetta frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 200, þá gerði ég nokkra grein fyrir afstöðu minni til þessa máls. Og í samræmi við þá skoðun, sem ég hélt þar fram, þá hef ég flutt hér brtt. við frv. á þskj. 328.

Með 1. nr. 70 12. apríl 1945 var sú breyt. á gerð um fasteignamatið, að í stað þess að áður

var svo ákveðið, að fasteignamat skyldi fara fram á 10 ára fresti, þá var með þessum 1. ákveðið, að almennt fasteignamat skyldi fara fram á 25 ára fresti. En jafnframt var þá ákveðið í 1. gr. 1., að heimilt væri, ef miklar verðbreyt. gerðust í landinu, að hækka fasteignamatið hlutfallslega á milli þess tíma, sem fasteignamat færi fram.

Nú er það svo, að þetta frv., sem hér liggur fyrir og lagt er fram að tilhlutun hæstv. fjmrh., er ákaflega undarlegt frv., því að það er tekið fram í því, að þetta sé endurskoðun á fasteignamatinu og sé í rauninni ekki nýtt fasteignamat, og samkv. 4. gr. þessa frv., að hið nýja, endurskoðaða fasteignamat skuli vera byggt á gamla fasteignamatinu. Nú er það augljóst, að hér rekur sig hvað á annars horn, vegna þess að í þessu máli er í raun og veru ekki um nema tvennt að ræða, sem getur komið til greina: annaðhvort nýtt og fullkomið fasteignamat eða að það sé hækkað hlutfallslega frá því, sem hið gildandi fasteignamat er, eins og fullkomlega er gert ráð fyrir í 1. frá 1945. Hæstv. fjmrh. var að klóra í bakkann um það við 1. umr., að þetta bæri að skilja svo, að þetta ætti að vera nýtt fasteignamat, en byggt að því leyti til á gamla fasteignamatinu, að lýsingu á jörðum o. s. frv. skyldi ekki verða breytt. Nú er gefið, að ef nýtt fasteignamat á að fara fram, eins og sýnilega er gert ráð fyrir samkv. þessu frv., þá er eðlilegt að breyta lýsingu á jörðum í samræmi við breytingar, sem á þeim hafa orðið síðan fasteignamat átti sér stað, því að það er kunnugt, að á flestum jörðum í okkar landi hefur orðið mikil breyting síðan 1942, og sú breyting hefur orðið fyrst og fremst fyrir auknar jarðabætur, fyrir nýjar girðingar, sem að visu má líka telja jarðabætur, fyrir íbúðarhúsabyggingar, peningshús, votheys- og þurrheysgeymslur o. s. frv. Nú er það skoðun mín, að það sé algerlega óþarft að fara inn á þá braut, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, að stofna til nýs fasteignamats, heldur sé hægt á mjög einfaldan hátt að breyta mati á fasteignum frá því, sem hefur verið reiknað með undanfarin ár, því að í sjálfu sér er hér fyrst og fremst miðað við það, hvaða skattgrundvöllur fasteigna skuli vera á hverjum stað. Þar er ekki einasta um að ræða fasteignaskatt, sem er tiltölulega lágur skattur, heldur er þar um að ræða eignarskatt og alls konar fasteignagjöld, bæði í sveit og bæ. Í sveitum eru almennustu fasteignagjöldin vegagjöld og, þar sem einkasímar eru, símagjöld, sem miðuð eru við verðgildi fasteigna. Í bæjum eru þetta aftur á móti miklu fleiri gjöld, sem lögð eru á eftir mati fasteigna. Það eru vatnsskattur, rafmagnsgjöld, hitagjöld og margt og margt fyrir margvíslegar framkvæmdir, sem gerðar eru og gerðar hafa verið í bæjum landsins. Eftir því sem fasteignamatið er hærri, eftir því verða allir þessir skattar og öll þessi gjöld sjálfkrafa hærri.

Nú skal ég í framhaldi af þessu fara nokkrum orðum um þær brtt., sem ég flyt hér fram og eru í sjálfu sér umturnun á þessu frv., þannig að það sé ekki um að ræða neitt nýtt fasteignamat, heldur er ætlunin að taka inn í það um

leið allar umbætur, sem gerðar hafa verið síðan fasteignamat fór fram.

1. gr. ætlast ég til að verði á þá leið, að notuð sé sú heimild, sem er í 1. gr. 1. nr. 70 frá 12. apríl 1945, um það að hækka skattmat á fasteignum frá því, sem nú er, í stað þess að samkv. 1. gr. frv. segir, að það skuli endurskoða fasteignamatið. Það er sagt, að á árinu 1952 skuli fara fram endurskoðun fasteignamatsins 1942 í því skyni að samræma það þeim verðlagsbreytingum, sem orðið hafa síðan fasteignamat fór fram. Ég vil segja, að þetta sé nokkuð teygjalega orðað, að samræma það verðlagsbreytingunum. Í mörgu falli mundi það vera mjög margfalt frá því, sem nú er, ef ætti að samræma það öllum þeim verðlagsbreytingum, sem orðið hafa síðan 1942. Þá ætti sem sagt að færa fasteignamatið í sama horf og á sér stað nú með meginhlutann af þeirri fjármálalegu spilaborg, sem hrúgast hefur upp undanfarin ár í okkar landi og á rætur sínar að rekja til margra hluta, en fyrst og fremst til visitölulaganna og þeirrar skrófu, sem þau settu af stað, og um leið á það líka rót sína að rekja til verzlunarhafta, sem hafa frá upphafi orðið til þess að stórhækka alla vöru, sem aðflutt er í okkar landi. Ef það er virkilega ætlun þeirra manna, sem standa að þessu frv., að fara að setja allt fasteignamat í landinu í samræmi við verðlag á aðfluttri vöru, peningum og öðru, sem nú gengur kaupum og sölum og er orðið í margföldu verði við það, sem var 1942, þá er komið út í hreinar ógöngur frá mínu sjónarmiði, því að það yrði þá til þess um leið, ef ekki er önnur breyt. gerð, að margfalda á sama hátt alla skatta, sem á jarðeignum hvíla, og miða beinlínis að því að rúina þá menn í landinu, sem eiga eitthvað til eftir það ástand, sem verið hefur að skapast undanfarin ár. Nú lít ég svo á, að sú fjármálalega spilaborg, sem hér hefur hrúgast upp með sköttum, ofstopalegum ríkisgjöldum, ríkisafskiptum og öllum þeim verðhækkunum, sem orðið hafa, hljóti fyrr eða síðar að hrynja saman, og þá álit ég það mjög öfugt að vera búið að flana að því að setja mat á öllum fasteignum í landinu í samræmi við þetta eins og það nú er komið. Þess vegna er það mjög fjarri mínum skoðunum, að þessi 1. gr., eins og hún er orðuð í frv., eigi nokkurn rétt á sér, ef ætti að framkvæma hana eins og hún er þar orðuð.

2. gr. vil ég orða á þá leið, að það sé fjmrn., með aðstoð yfirséðanefnda, sem sjái um það að breyta fasteignamatinu og annast um útreikninga og skýrslur, sem nauðsynlegt er til þess að sú breyt., sem gert er ráð fyrir samkvæmt mínum till. um fasteignamatið, komist í framkvæmd. Ég tel það alveg óþarft að fara að setja á fót nýja stofnun í þessu sambandi, og það er vegna þess, að ég ætlast ekki til, að þarna fari fram neitt mat, heldur útreikningar eftir föstum reglum; það sé eðlilegt, að það séu þau stjórnarvöld, sem við höfum til, sem annist það. Auðvitað geri ég ráð fyrir því, að fjmrn. setji í það eitthvað af sínum fulltrúum að hafa yfirstjórn á þessu, e. t. v. þyrfti að fá einhverja nýja starfsmenn til að annast þessa útreikninga, og á sama hátt ættu yfirséðanefndir, sem sjái um það að breyta fasteignamatinu og annast um útreikninga og skýrslur, sem nauðsynlegt er til þess að sú breyt., sem gert er ráð fyrir samkvæmt mínum till. um fasteignamatið, komist í framkvæmd.

nefndir í bæjum og héruðum landsins að hafa stjórn á því, að þessir útreikningar fari fram á eðlilegan hátt. Og þá geri ég ráð fyrir, að þessi stjórnarvöld, yfirséðirnefndirnar, hafi sér til aðstoðar till. og skýrslusafnanir frá undirskattanefndum, því að þessi stjórnarvöld eru kunnug þessum málum, og eftir því, sem þurfa þætti, yrðu yfirséðirnefndirnar að sjálfsögðu að fá sér þá aðstoðarmenn, sem þeim þætti nauðsynlegt, til að semja þær skýrslur, sem hér koma til greina.

3. gr. frv., sem er um það að skipa þriggja manna yfirmatsnefnd, legg ég til að falli niður, því að hún er óþörf, í samræmi við það, sem ég hef hér sagt um þá breyt., sem hér á að koma til greina.

4. gr. frv., sem yrði eftir mínum till. 3. gr., er nokkuð breytt, en þó tekið upp talsvert úr henni, og ætlast ég til, að þar sé það ákveðið, að til viðbótar gildandi fasteignamati séu teknar allar ræktunarframkvæmdir og aðrar meiri háttar umbætur, sem gerðar hafa verið síðan matið fór fram, einnig hús og mannvirki, sem reist hafa verið frá því 1942, en kunna að hafa fallið undan aukafasteignamati, því að eins og kunnugt er, þá á aukafasteignamat að fara fram árlega á þeim meiri háttar umbótum, sem orðið hafa, og þar sem skattanefndir fylgja sinni skyldu um það að stjórna þessu, þá er þetta gert. En ég get vel hugsað mér það, að einhverjar skattanefndir í landinu hafi vanrækt það, og annað það, að ef þetta aukafasteignamat hefur farið fram á húsum, þá verður við þessa athugun að leggja áherzlu á, að þau mannvirki, sem fallið hafa undan aukafasteignamati, komi inn eins og allar ræktunarframkvæmdir og aðrar meiri háttar umbætur, sem gerðar hafa verið í sambandi við hverja fasteign, á jörð og við hús. Nú ætlast ég til, að það sé reiknað út alveg á sama hátt og gert var þegar síðasta fasteignamat fór fram og því bætt við verðgildi fasteigna eins og hús eru nú, samkvæmt gildandi fasteignamati.

Þá er það 5. gr., sem ég einnig umorða og legg til að verði 4. gr., og hún er í raun og veru það atriði, sem mestar deilur gætu orðið um í sambandi við þetta mál, einkum og sérstaklega í sambandi við mínar till., þrátt fyrir það að þm. vildu ganga inn á þær að öðru leyti. Og þessi gr. fjallar um það, að allt fasteignamat, þegar búið er að taka umbæturnar inn í og reikna þær út, verði tvöfaldað, — bætt við það 100%, og það sé gert yfir landið allt með þeim undantekningum, sem greindar eru í næstu gr. á eftir. Mönnum þykir sjálfsagt, þeim sem eru sólnastir í að hækka fasteignamatið sem mest, að þetta sé ákaflega lágt í farið, að fara ekki fram á annað en það að tvöfalda matið frá því, sem það er, þegar búið er að taka umbæturnar inn í. Á síðasta þingi flutti ég ásamt hv. 2. þm. Skagf. brtt. í sömu átt og þetta er, og fórum við þá fram á, að fasteignamatið væri almennt tvöfaldað, en þó þrefaldað í þremur stærstu bæjunum. Nú, þegar ég hef athugað þetta nánar og rétt við ýmsa menn um þá hluti, þá hef ég komið að þeirri niðurstöðu, að það gætu orðið allverulegir árekstrar á milli, ef það

ætti að fara að gilda önnur regla í þeim, þannig að það væru aðeins teknir þessir þrír stærstu bæir. Og sannleikurinn er sá, að skattar t. d. í þessum þremur bæjum, skattar og fasteignagjöld, sem hvíla á fasteignum, þeir eru svo margir og svo háir, að ég held, að það yrði fasteignaeigendum kaupstaðanna nægilega erfitt, að þetta væri tvöfaldað frá því, sem nú er. Við skulum segja, að samkvæmt upplýsingum frá borgarstjóranum í Reykjavík, þá er vatnsskatturinn hér í Reykjavík 2 millj. Ef fasteignamatið er tvöfaldað, mundi hann fara upp í 4 millj., og ef það er tífaldað, eins og sumir vilja gera, þá yrði vatnsskatturinn 20 milljónir. Það er gefinn hlutur, að um leið og skatturinn væri svona stórkostlega hækkaður á öllum húsum og öðrum fasteignum í bænum, hlyti húsaleiga um leið að verða að hækka stórkostlega frá því, sem nú er, og þykir þó öllum almenningi hér í Reykjavík og víða annars staðar í bæjum húsaleiga nægilega há, þó að hún hækkaði ekki vegna þess, að stórhækkaðir væru allir skattar, sem á fasteignum hvíla. Ég hef þess vegna við nánari umhugsun fallið á, að það skuli vera aðalreglan, sem gildi í þessum efnum, að tvöfalda fasteignamatið frá því, sem nú er, og eins umbætur, þegar búið er að reikna þær út á sama grundvelli og gert var við fasteignamatið 1942.

En þá kem ég að þeim undantekningum, sem ég vil hafa frá þessari reglu, og tel ég mjög eðlilegt, að frá henni séu undantekningar um afskekktar jarðir. Það eru í fyrsta lagi jarðir, sem eru í eyði, afréttarlönd og hús, sem hætt er að nota, og lóðir, sem þeim fylgja. Ég tel ekki einasta eyðijarðir, heldur líka eyðihús, vegna þess að dæmi eru til þess á nokkrum afskekktum stöðum í landinu, að hús hafi farið í eyði. Ég man eftir einum stað sérstaklega, þar sem heilt smáþorp er svo að segja alveg komið í eyði, þ. e. Hesteyri, og að svo miklu leyti sem þetta á sér stað annars staðar, vil ég láta þessa reglu gilda, að eyðijarðir og eyðihús séu ekki hækkuð neitt. — Í öðru lagi legg ég til, að yfirséðirnefndir geti að fengnum till. undirskattanefnda ákveðið, að jarðir, sem eru illa settar með samgöngur eftir þær samgöngubætur, sem orðið hafa undanfarin ár, séu undanþegnar hækkuninni að hálfu eða öllu leyti. Þetta þýðir, að almennasta reglan í sveitum landsins yrði sú, að matið yrði tvöfaldað, en svo yrði heimilt fyrir yfirséðirnefndir í samráði við undirskattanefndir að flokka afskekktar jarðir í annan flokk, enda þótt þær séu í byggð. Í öðrum floknum eru jarðir, sem hækka ekki neitt, en í hinum jarðir, sem heimilt er að hækka um 50%, eða helmingi minna en aðalreglan á að vera. Enn fremur tek ég fram í þessari gr., að ef fjmrn. telur einhverja yfirséðirnefnd nota þessa undantekningarheimild óeðlilega mikið, þá hafi það rétt til þess að gera þær áðs. við, en þó skal breyt. áður hafa verið borin undir hlutaðeigandi yfirséðirnefnd og leitað samkomulags við hana.

7. gr., sem ég ætlast til að verði 6. gr., er um það, að Búnaðarfélagi Íslands sé skylt að gefa hverri yfirséðirnefnd skýrslu um allar framkvæmdir, sem teknar hafa verið út og styrks

hafa notið frá árslokum 1942 til ársloka 1951. Ég tiltek þau áramót vegna þess að ég tel, að það sé ekki svo mikið verk að gefa þessar skýrslur og reikninga, sem hér er farið fram á, að það eigi ekki að vera hægt að gera það á til-  
tölulega stuttum tíma af þeim stjórnarvöldum, sem hér eiga hlut að máli. Á sama hátt er öllum undirskattaneftndum skylt að láta yfirskattaneftndum í té allar þær upplýsingar varðandi matið, sem þær geta, og aðstoða þær á allan hátt. — Í samræmi við þetta legg ég svo til, að 8.—9. gr. frv. falli niður, því að það leiðir af sjálfu sér, í samræmi við þær till., sem ég hef hér lagt fram, að þessar gr. eru báðar óþarfar.

Við 10. gr., sem verður 7. gr., legg ég til að komi sú breyt., að þegar fjmrn. hefur lokið þessari endurskoðun eða breyt. á matinu, þá skuli gerð sundurliðuð skrá um matsverð allra fasteigna í landinu og gefnar út bækur um það, sem séu sendar öllum sýslumönnum, bæjarfógetum, lögreglustjórum, bæjarstjórum, hreppstjórum, oddvitum og skattstjórum. Þá legg ég að sjálf-sögðu til, að yfirskattaneftndir og undirskattaneftndir fái greiðslu fyrir sín störf og sinna hjálparmanna til þess að ljúka þessum skýrslum og reikningum og endurskoðun og ríkissjóður borgi þetta. Ég ætlast ekki til, eins og segir í frv., að það sé tekið af fasteignaskattinum, sem lagt er til samkvæmt frv. að bæjar- og sveitarfélögin fái. Ef ætti að taka það af fasteignaskattinum, þá má í rauninni segja, að matskostnaðurinn sé allur lagður á bæjar- og sveitarfélögin. Varðandi alla þá fyrirhöfn og tilkostnað, sem fjmrn. þarf að hafa samkvæmt þessum till. vegna þessara breyt., þá er auðvitað sjálfsagt að telja það sem kostnað við það rn., og þarf ekki neina sérstaka ákvörðun þar um.

Þá er að síðustu brtt. við 12. gr. Hún fjallar um það, að þegar þessi hækkun á fasteignamatinu gengur í gildi, þá skuli fasteignaskatturinn renna til bæjarfélaga og sýslufélaga, í stað þess að frv. gerir ráð fyrir, að þetta renni til bæjar- og sveitarfélaga. Mér finnst miklu eðlilegra, að skatturinn renni til sýslufélaga; það kemur að vísu í sama stað niður, vegna þess að það kemur þá til lækkunar á sýslusjóðsgjöldum frá viðkomandi sveit, og sýslusjóðsgjöldin eru, eins og kunnugt er, að miklu leyti reiknuð út eftir matsverði fasteigna í hverri sveit.

Þá er í síðasta lagi, að fyrirsögn frv. verði sú, að þetta heiti frv. til 1. um hækkun á skattmati fasteigna. — Ég sé, að hér í hv. d. eru fáir af þm. viðstaddir, enda bráðum komið miðnætti, og eru umr. um þetta mál því ekki svo mjög þýðingarmiklar til þess að ná eyrum þm., úr því að þetta stórmál er tekið fyrir svona um miðja nótt. Ég sé þess vegna ekki ástæðu til að fara um þetta að svo stöddu fleiri orðum, en vænti þess, að þeir hv. þm., sem hér eru viðstaddir, sjái það og skilji, að hér er stungið upp á miklu einfaldari og eðlilegri leið til þess að framkvæma þetta verk, og það án tillits til þess, hvort þeir eru að öðru leyti ánægðir með þessa uppástungu, sem er að nokkru leyti meginmál þessara till., að tvöfalda matið, en fara ekki í hærri tölur. Og þá gætu þeir að sjálfsögðu gert

brtt., sem fara svo langt út í þessa hluti, að þeir vilji hækka matið miklu meir en sem því nemur.

*Pétur Ottesen:* Ég vildi, af því að hér er um allþýðingarmikið mál að ræða, mælast til þess við hæstv. forseta, að hann slíti ekki umr. nú um þetta mál, því að það er, eins og hv. þm. A-Húnv. sagði í ræðu sinni, harla tilgangslítið að vera að ræða þetta mál hér yfir 5 þm., 2 skrifurum og 2 pallagestum. Ég hefði þess vegna viljað fara fram á það við hæstv. forseta, að hann slíti ekki umr. um þetta mál nú, svo að það gæfist tækifæri til þess að ræða það í áheyrn hv. þm. og annarra, sem vilja á þær umr. hlýða og hafa til þess ástæður. Ég hef ekki heldur fengið svar við spurningum þeim, sem ég beindi til hæstv. fjmrh.

*Frsm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Ég minnst þess, að við 1. umr. þessa máls var töluvert um það rætt. Þá hreyfði hv. þm. Borgf. aths. eða fyrirspurn um, hvert væri valdsvið þeirrar yfirnefndar, sem gert er ráð fyrir að verði skipuð af fjmrh. samkv. 3. gr. frv. til þess að endurskoða fasteignamatið. Hann ræddi nokkuð um valdsvið hennar. Þetta hefur verið athugað síðan og borið saman við gildandi 1. um fasteignamat frá árinu 1945, og það er alveg sams konar orðalag þar um valdsvið n. og er í þessu frv., og ég vænti, að það sé óbreytt frá því, sem var áður í gildi um þetta efni. Í 10. gr. 1. frá 1945 segir svo um þetta mál, með leyfi hæstv. forseta: „Fjármálaráðherra skipar þrjá menn í yfirfasteignamatsnefnd og þrjá til vara.“ og síðan segir: „Hlutverk nefndarinnar er að hafa eftirlit með störfum undirmatsnefnda undir yfirumsjón fjmrh. Hún skal endurskoða og samræma mat allra fasteigna. Ef henni þykir eitt-hvað óljóst eða rangt, getur hún heimtað nánari skýringar hjá undirmatsn. og eiganda eða notanda fasteignar.“ — Hún á að endurskoða og samræma. Alveg á sama hátt er sagt hér í þessu frv. í 3. gr., að nefndin skuli endurskoða og samræma mat héraðsnefnda. Það er sem sagt engin breyt. ákvörðuð um hennar verksvið eða valdsvið.

Hv. þm. A-Húnv. flytur hér allmargar brtt. og hefur flutt um þær allanga ræðu. Mér virtist hann hneykslast mjög á því í sinni ræðu, að í 1. gr. frv. er talað um að samræma fasteignamatið þeim verðlagsbreyt. og framkvæmdum, er orðið hafa í landinu frá 1940. En ég vil benda hv. þm. á það, að í 1. gr. 1. frá 1945 stendur svo, með leyfi hæstv. forseta: „Nú breytist verðgildi peninganna að verulegu leyti milli þess, að aðalmat fer fram, og má þá með lögum ákveða breyting á matsverði allra fasteigna í landinu í samræmi við það.“ Þarna er sem sagt talað um að breyta matinu í samræmi við verðlagsbreyt., og alveg eins er í þessu frv., sem hér liggur fyrir.

Hv. þm. A-Húnv. talaði um það síðar í sinni ræðu, að það sé hugmyndin að leggja matskostnaðinn á bæjar- og sveitarfélög. Þetta hefur ekki við neitt að styðjast. Fasteignaskatturinn er ekki eign bæjar- og sveitarfélaga, heldur ríkisins. Og það er ekki greitt frá bæjarfélögum, þó að lagt sé fram af fasteignaskattinum til

greiðslu á matkostnaðinum, en þá fyrst er fasteignaskatturinn afhentur þeim, þegar það er búið.

Ég þarf ekki að hafa um þetta mörg orð, því að við 1. umr. málsins var rætt ýtarlega um frv., og þá var gerð grein fyrir því, að í þessu frv. er gert ráð fyrir, að skipaðir séu menn til þess að framkvæma endurskoðun fasteignamatsins, alveg með sama hætti og gert er, þegar menn eru valdir í fasteignamatsnefndir þegar aðalmat fer fram, og framkvæmdin virðist sú sama hjá héraðsnefndum og yfirmatsnefnd, að því fráskildu, að hér er ekki gert ráð fyrir, að skoða þurfi allar fasteignir, heldur fara eftir skýrslum, sem til eru um þær, og síðan framkvæma endurskoðun á matinu í samræmi við þær og breytingar, sem orðið hafa og telja má að gefi ástæðu til hækkunar. Með þessu móti verður þetta ódýrara og einfaldara í framkvæmd en aðalmatið. Er starf nefndanna nauðsynlegt vegna þess, að í hverju héraði og innan einstakra sveitarfélaga eru svo mismunandi ástæður, að það er ekkert réttlæti í því að breyta matinu með því að leggja sama hundraðshluta ofan á verð allra fasteigna. En aðalefnið í brtt. hv. þm. A-Húnv. er að ákveða þetta hundraðshlutaálág, og um þetta þarf ekki að ræða, því að það er svo mikil fjarstæða að láta þetta gilda um allt land. Það er vitað, að gangverð fasteigna er sums staðar tvöfalt eða þrefalt fasteignamat. Annars staðar á landinu er það tí- til fimmtánfalt og jafnvel þar yfir. Og að leggja sömu hækkun eða sama álag ofan á þetta allt, er svo mikil fjarstæða, að um það þarf ekki að ræða, og sé ég því ekki ástæðu til að eyða tíma í það.

Út af því, sem hv. þm. Borgf. sagði, bendi ég á, að þetta er 2. umr. málsins, og hefur málið dregið lengur en skyldi, og það er hægt að koma brtt. að við 3. umr. og athugasemdum. Og ég mælist til þess, að þessari umr. verði lokið á þessum fundi, með tilvísun til þess líka, að ekki er ráðgerður fundur á morgun í Nd., heldur í Sp. Þess vegna legg ég áherzlu á það, að umr. þessari verði lokið nú. Það er hægt fyrir menn að koma aths. og breyt. að við 3. umr., þó að þessari umr. sé lokið nú.

*Pétur Ottesen:* Ég vildi beina því til hæstv. forseta, að ég fór fram á, að umr. um þetta mál yrði frestað, þar til hægt yrði að tala við hv. þm. um það. (*SkG:* Þeir eiga að vera hér á fundi. Ég geri ekki ráð fyrir, að þeir hafi allir fjarvistarleyfi.) Ég vildi því spyrja hæstv. forseta: Er meiningin að ljúka umr. um þetta mál nú?

*Forseti (SB):* Ég hygg, að það verði mjög örðugt um vik að ljúka umr. nú, það eru þegar nokkrir hv. þm. á mælendaskrá. Það var ætlað að ljúka henni nú, en mér virðist örðugt að gera það. En ég vil fullvissa hv. þm. V-Húnv. um það, að af hálfu forseta mun ekki verða lagður steinn í götu málsins.

*Frsm. (Skúli Guðmundsson):* Ég sé enga ástæðu til að fresta umr. um þetta mál nú, og ég mótmæli því, að það sé gert, því að jafnvel Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

þó að tveir eða þrír menn séu á mælendaskrá, þá er þeim í löfa lagið að halda sínar ræður síðar. Og það er búið að taka þetta mál fyrir á mörgum fundum.

*Forseti (SB):* Ég bendi hv. þm. á, að mjög veigamiklar brtt. hafa komið fram við frv. og ekki óeðlilegt, að hv. þm. gefist kostur á að vera við umr. málsins.

Umr. frestað.

Á 37. fundi í Nd., 6. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

*Pétur Ottesen:* Ég hafði kvatt mér hljóðs, er málinu var frestað í fyrradag.

Ég minnstist á nokkur atriði þessa frv. við 1. umr. og m. a. það ákvæði þess, sem vafi getur leikið á, hvort er heppilegt eða hyggilegt, þ. e. a. s. að láta síðustu ákvörðun um hámark fasteignamatsins hvíla á herðum yfirmatsn., sem frv. gerir ráð fyrir að gangi endanlega frá matinu. Í þessu sambandi bar ég fram fsp. til hæstv. fjmrh. varðandi ákvörðunarrétt yfirmatsn. Hæstv. fjmrh. var ekki við því búinn að gefa svör um þetta efni, en aftur á móti hefur hv. frsm. fjhn., hv. þm. V-Húnv., gefið þau svör við þessu, að orðalagið um ákvörðunarrétt yfirmatsn. sé það sama og nú er í gildandi lögum og var þegar síðast var gengið frá fasteignamatinu. Þetta hafði ég raunar kynnt mér og vissi, að svo var, en það fullnægði ekki þeirri aths., sem ég vildi gera.

Það stendur svo á, að nú er allt mjög á hverfanda hveli, örur breytingar á verðmætum í landinu og verðgildi peninganna sízt stöðugt. Það er því meiri ástæða en áður að gjalda hér varhuga við. Þó að áður hafi ekki verið ástæða til að kveða fastar á um þetta, þá er nú þannig komið, að full ástæða er til þess að reisa hér nokkrar skorður. Ég á þá við, að tekið sé fram í frv., hve miklu margföldunin á verðgildi fasteignanna má í hæsta lagi nema. Ég geri ráð fyrir því, að fram komi brtt. nú eða við 3. umr., þar sem leitast verður við að koma þessari hugsun á framfæri innan þeirra takmarka, er ég tel skynsamlegt að setja um þetta. — Ég skal svo ekki ræða frekar um þetta út af fyrir sig.

Ég er fylgjandi þeirri athugun á fasteignamatinu, sem gert er ráð fyrir í frv., og einmitt á þeim grundvelli, sem lagður er í frv. Ég tel undir öllum kringumstæðum heppilegra og tryggara að láta matsnefndir í héruðunum leggja grundvöll að matinu en að fela það eingöngu fjmrn. eða yfirmatsn. Þar sem viðkomandi sýslun. á að ráða vali tveggja manna í n. leiðir það af sjálfu sér, að þessu verður hagað á þann hátt, að fram komi sá nauðsynlegi kunnugleiki, sem þarf til þess að koma á þetta traustri skipan. Yfirleitt hafa till. héraðsn. staðizt vel; þó að nokkurs ósamræmis gæti, er það þó minna en búast hefði mátt við, grundvöllurinn er ekki óhyggilega lagður og næst því, sem raunverulegt er í því efni.

Það leiðir af sjálfu sér, að ég get ekki tjáð till. hv. þm. A-Húnv. mitt samþykki, þar sem

þar er gert ráð fyrir að kippa því burt, sem ég tel öruggastan grundvöll undir matið, þ. e. a. s., að frumákvörðunin í þessu efni sé falin nefndum heima í héraði. Þau áhrif, sem gert er ráð fyrir í till. hv. þm. A-Húnv. að yfir- og undirskattan. heima í héraði hafi, beinast að því, að þær gefi upplýsingar, en hafi engan úrslitarétt til að leggja grundvöll að matinu. Allur endanlegur frágangur á því hvílir á herðum fjmrn. í Reykjavík. Og þó er raunverulega ekki gert ráð fyrir því í þessum till., að nýtt mat fari fram nema á þeim mannvirkjum, sem orðið hafa til frá því að síðasta mat fór fram, að því leyti sem verðmætisaukningin hefur ekki komið fram í millimati. Það ætti því að vera öruggara, að sú athugun færi fram af þar til kvöddum mönnum heima í héraði, sem í mörgum tilfellum verða sömu mennirnir og unnið hafa að matinu áður, heldur en fjmrn. hafi þetta með höndum og framkvæmi það á grundvelli þeim, sem byggt var á við síðasta fasteignamat.

Ég hygg ekki heldur, að fasteignamatið verði kostnaðarminna með því fyrirkomulagi, sem felst í till. hv. þm. A-Húnv., því að þótt fjmrn. annist þetta verk, þá er gert ráð fyrir því, að greiða verði fyrir það sérstaklega, og eftir því sem maður þekkir til, þá eru litlar líkur til annars en að leggja verði því til nýja starfskrafta. Það er því ekki sennilegt, að það verði ódýrara en að skipa þriggja manna yfirmatsn. til þess að hafa þetta með höndum.

Hitt er ekki heldur líklegt, að það hafi sparnað í för með sér að fela þetta tveimur aðilum í héraði, yfir- og undirskattaneftndum, í stað þess að fela það einum aðila, sem sé þremur mönnum, sem samkv. frv. eiga að hafa þetta með höndum í hverjum kaupstað og sýslu. Ég tel líka betur séð fyrir öryggi um framkvæmd matsins með þeim hætti, sem gert er ráð fyrir í frv., heldur en að því verði hagað á þann veg, sem lagt er til í till. hv. þm. A-Húnv.

Þá er það eitt atriði, sem ég vildi benda á í sambandi við þetta mál. Ég mundi telja það heppilegt, að því yrði komið svo fyrir um innheimtu þessa skatts, eftir að hann hefur fallið í skaut viðkomandi hrepps- og bæjarfélaga, að hann væri innheimtur af sýslumönnum á manntalsþingum í sýslunum. Hitt leiðir af sjálfu sér, að eðlilegt er, að bæjarfélögin hafi þetta með höndum. Það er enginn vafi á því, að hagkvæmt er að láta sýslumenn innheimta þetta gjald; það mundi í flestum tilfellum ganga til sýsluvegasjóðs eða sýslusjóðs eða hvors tveggja og því eðlilegt, að sá háttur sé hafður á.

Ég sé, að verið er að útbýta brtt. þeirri, sem ég minntist á, og hv. 2. þm. Skagf. mun þá gera grein fyrir henni við þessa umr., úr því að hún hefur verið lögð fram.

Ég tel, að þetta mál eigi að fá afgreiðslu nú á þessu þingi á þeim grundvelli, sem byggt er á í frv., að viðbættu því meginákvæði, að sett verði inn í það hámarksákvæði um það, hvað margfalda megi núverandi fasteignamat mikið. Það er að vissu líka lagt til í till. hv. þm. A-Húnv., og það er réttmætt, svo langt sem það nær, en ég tel, að þau ákvæði þurfi að vera rýmri en gert er ráð fyrir í till. hans, og í þeirri brtt.,

sem nú var verið að útbýta hér, er leitast við að haga því svo.

Það virðist eðlilegt, að nú fari fram nýtt fasteignamat samkv. þessu frv. með þeirri breyt., sem ég hef talað um, að bætt verði inn í það. Ég tel, að ef brtt. á þskj. 355 kæmust inn, þá ætti þetta þing vissulega ekki að láta undir höfuð leggjast að samþ. málið, svo að farið væri að sinna því eftir áramótin.

Það má ef til vill segja, að sá tími, sem starf héraðsnefnda hefur verið takmarkaður við, sé of naumur og þurfi því að rýmka hann. Má athuga það atriði, áður en málið er afgr. í þessari deild.

#### ATKVGR.

Afbrigði um brtt. 355, sem of seint var útbýtt, leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):* Ég gat ekki verið við, þegar 2. umr. hófst, og heyrði því ekki ræðu hv. þm. A-Húnv., en ég kvaddi mér hljóðs til þess að segja nokkur orð um till. hans, en mun líka segja nokkur orð um till. á þskj. 355.

Það er auðséð, að hv. þm. A-Húnv. er á móti því, að endurskoðun fari fram á fasteignamatinu, og það væri hreinlega að fella alveg frv. en að samþ. þær till., sem hann ber fram á þskj. 328. Ég er hissa á því, að ekki skuli allir hv. þm. vera sammála um það, að endurskoða þurfi fasteignamatið. Þar sem það er mælikvarði á gjöld og greiðslur, ætti það ekki að vera deilumál, að æskilegt er, að það sé í sem beztu samræmi við raunverulegt verðmæti á hverjum tíma. Ég skil ekki, að menn skuli ekki geta sameinast um það, þó að deila megi um aðferðina.

Það er ekki ástæða til að taka upp kappræður um þetta mál. Ég vil benda á, að í gömlu l. var ákvæði um það, að fasteignamat skyldi fara fram tíunda hvert ár, af því að menn vildu láta endurskoða matið á 10 ára fresti vegna þeirra breyt., sem urðu, og af því að menn voru sammála um að byggja gjöldin á réttlátum grundvelli. Á þeim 10 árum, sem liðin eru síðan síðasta mat fór fram, hafa orðið meiri verðlagsbreyt. en nokkru sinni áður á 10 árum, svo að endurskoðun matsins er orðin knýjandi nauðsyn. Allir viðurkenna líka, að fasteignamatið er nú hrein skrípamynd og kemur ekki að neinu gagni sem mælikvarði. En auk almennra verðlagsbreytinga hefur þróun atvinnulífsins tekið meiri breytingum á síðastliðnum tíu árum en nokkru sinni áður. Sums staðar hefur hallað undan fæti um afkomumöguleika, en á öðrum stöðum hefur afkoman orðið betri og glæsilegri. Hlutföllin eru því orðin rangari en þau hafa sennilega nokkru sinni verið. Þetta hygg ég, að sé á vitund allra hv. þm. Ranglætið, sem er viðhaft, er svo augljóst, að það er undravert, að menn skuli ekki vilja ráða bót á því.

Fasteignamatið er sá grundvöllur, sem eignarskattur og fasteignaskattur byggjast á. Það er því svo, að þeir, sem eiga lausafé eða verðbréf í peningum, verða að telja fram með nafnverði, en þeir, sem eiga fasteignir, telja aðeins fram örlítið brot af eign sinni. Ástandið í þessum málum, eins og það er nú, er óþolandi og grefur

undan öllum sómasamlegum vinnubrögðum, enda botna menn ekki í, að því skuli viðhaldið, því að það er engin glóra í þessu.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta, en vil aðeins ráða d. til að fella till. hv. þm. A-Húnv. á þskj. 328.

Varðandi till. á þskj. 355, þá var verið að útbýta þeim rétt núna, og vildi ég beina því til hv. flm., að þeir tækju þær aftur til 3. umr. Þó er eitt ákvæði í þeim, sem ég vildi sérstaklega vara við. Það, sem við leitum eftir að fá, er tvennt: annars vegar rétt hlutföll í fasteignamatið og hins vegar að færa matið sem næst hinu eðlilega gangverði á fasteignum, þó að það hljóti alltaf að verða lægra. Ég vil benda hv. flm. á, að ef sett verða lög um það, að fasteignamatið verði ekki nema fjórfaldað, þá er komið í veg fyrir, að rétt hlutföll fáið í fasteignamatið, og það held ég að geti engan veginn vakað fyrir flm. að setja þannig lagaákvæði. Það hljóta að verða röng hlutföll þannig, vegna þess að víða um land verður eðlilegt og sanngjarnt mat meira en fjórfalt með núgildandi verðlagi. Get ég ekki séð annað en rétt sé, ef á annað borð á að leggja í það að endurskoða fasteignamatið, að það vaki fyrir mönnum að reyna að fá sem mest samræmi í matið. Þess vegna finnst mér ekki koma til mála að binda slík ákvæði með lögum. Ég held, að það hafi ekki komið til mála áður að binda þannig fyrir fram hendur fasteignamatsmanna með lögum. — Í þessum till. eru ýmis atriði, sem mér finnst ihugunarverð, og þess vegna vil ég stinga upp á því við hv. flm., hvort ekki mundi vera heppilegast að taka þær til baka til 3. umr.

*Jón Sigurðsson:* Herra forseti. Það er nýbúið að útbýta brtt. um endurskoðun fasteignamats. Þar sem ég er 1. flm. brtt., vil ég gera nokkra grein fyrir þeim.

Í 1. till. er kveðið nokkru skýrar á um það en í frv., hvernig haga skuli matinu, þannig, að fyrst á að leiðrétta það mat, sem þegar hefur verið gert, og bæta síðan við því, sem ekki hefur verið metið á undanförunum árum, og sömuleiðis að bætt sé við hinum breyttu aðstæðum, sem skapast hafa að ýmsu leyti, t. d. vegagerð og rafveitum, sem verður að telja til nokkurra þæginda og hækkað hafa fasteignir í verði. Þetta verður að sjálfsögðu allt að koma fram í þessu nýja mati, því að okkar hugsun er sú, að þetta viðbótarmat verði reiknað á sama hátt og þegar aðalmat fer fram. Þetta virðist okkur að skuli vera grunnmat, sem svo skuli hækka með hliðsjón af þeim breytingum, sem orðið hafa á verðlagi á hverjum tíma.

Fjmrh. vék að 1. lið þessarar brtt., þar sem þessu eru takmörk sett. Hann sagði á þá leið, sem rétt er, að slík takmörkun hefði ekki verið sett á áður. Þar er því til að svara, að þetta mat er að nokkru leyti endurmat. Í öðru lagi lifum við á óvenjulegum tímum. Nú er hér á landi mikil verðbólga og allir hlutir í óeðlilega háu verði. Ég geri ráð fyrir því, að menn hafi ekki trú á, að þessi verðbólga haldist. Við teljum því rétt að fara varlega í þessar sakir og því frekar ástæðu til að fara varlega, þar sem heyrzt

hefur frá ýmsum ábyrgum mönnum, að óhætt sé að margfalda, jafnvel 10-falda fasteignamatið, til þess að fá eitthvert samræmi. Slík hækkun mundi valda svo mikilli röskun á verðlagi, að það yrði með öllu óþolandi. Því teljum við flm. þetta vera sem nokkurs konar öryggisráðstöfun.

Ráðh. sagði, að tvenns konar tilgangur væri með frv.; það væri að fá rétt hlutföll í matið og færa ýmislegt til betra horfs. Ég er því sammála, að það sé þetta, er stefna ber að. Hitt er svo annað atriði, að okkur greinir á um, hvernig fara eigi að því. Ég fullyrði, að hægt sé að koma á réttum hlutföllum, þó að bilið verði ekki haft stærra en þetta. Það er hægt mikið til, þó að ekki sé farið herra en þetta, að ná sæmilega réttum hlutföllum og betri en nú gilda. Með þessu mundi þetta færast í nokkru réttara lag nú í augnablikinu, því að ekki er hægt að tala um neitt normalverð nú vegna verðbólgunnar. Ég hef því ekki getað sannfærzt um ástæðuna til þess að breyta þessu.

Um 11. gr. frv. er það að segja, að þar er gert ráð fyrir, að fasteignamatsskatturinn renni til bæjar- og sveitarfélaga. Þessu erum við sammála, en teljum eðlilegt, að þessi skattur renni í sýslusjóð, þar sem sýslumenn eru framkvæmdastjórnar í þessum efnum og hafa m. a. innheimtu á sýslusjóðsgjaldi. Það mundi auk þess léttu töluvert störf oddvitanna að vera lausir við þessar innheimtur. Á hinn bóginn er það engin viðbót fyrir sýslumenn, þar sem þeir hafa nú á hendi innheimtu á fasteignaskatti. Á hinn bóginn teljum við, að þetta eigi ekki að vera fastbundið, að skattarnir eigi að renna í sýslusjóð, því að gert er ráð fyrir, að fasteignaskatturinn geti orðið meiri en sýslusjóðsgjald það, sem hrepparnir þurfa að greiða. Vænti ég, að ekki þurfi að vera neinn ágreiningur um þetta. Sýslan fær þarna fyrir greidd nokkur gjöld og oddvitarnir losna við þessar innheimtur.

Um 3. brtt. er það að segja, að ef frv. þetta verður gert að 1. og af því leiðir hækkunir, hverjar sem þær yrðu, segjum fjórfaldar, mundi það þýða það, að ýmis gjöld, sem eiga að greiðast í ákveðnu hlutfalli við þetta, segjum t. d. 5–10%, mundu fjórfaldast og það fé, sem þannig væri innheimt, yrði of há upphæð fyrir þau fyrirtæki, sem þetta eiga að fá, því að það er miðað við þörf þeirra án hækkunar, því að þessi prósentutala er miðuð við þörf þeirra fyrirtækja, sem gjöldin eiga að fá. Í öðru lagi eru svo reglugerðir um þessi gjöld, t. d. eins og vatnsskatt í kaupstöðum, og þessu öllu þyrfti að breyta. Hér yrði ekki farið í breytingar á einstökum liðum, heldur yrði að reikna þau öll, ef grunnmati fasteigna væri breytt. Með því að breyta þessu, mundi þetta smám saman falla burt. En með því að gera enga breytingu á þessu væri verið að heimila stofnunum fé, sem enga þörf hefðu fyrir það.

Sé ég svo ekki ástæðu til að ræða þetta frekar að svo stöddu, en við flm. erum fúsir til að verða við óskum fjmrh. um að taka brtt. til baka til 3. umr.

*Jón Pálmason:* Herra forseti. Það var nú þannig ástatt með fyrri hl. umr. þessa máls hér

í hv. d., að hún var um hánótt og ekki nema örfáir þm. á fundi, svo að þm. almennt gátu ekki heyrt rök þau, sem ég hafði fram að færa, og ráðherra sá, sem mál þessi heyra undir, var ekki viðstaddur. Vegna þessa verð ég að endurtaka sumt af því, sem ég sagði í minni fyrri ræðu.

Fjmrh. tók það fram, að auðsætt væri, að ég væri andvígur endurskoðun fasteignamatsins. Þetta er að vissu leyti rétt. Ég vil ekki stofna til nýs fasteignamats, enda þótt ég sé þeirrar skoðunar, að rétt muni vera að hækka það nokkuð og hafa náði eftirlit með því, sem og öllum endurbótum, sem gerðar hafa verið síðan metið var síðast. Allar byggingar hafa verið teknar af skattanefndum, eða a. m. k. þar, sem þær hafa gert skyldu sína. Hins vegar liggur orð á, að skattanefndir sums staðar hafi brugðist skyldu sinni. Annars hafa jarðræktarframkvæmdir ekki verið teknar inn í matið. Þetta vil ég láta setja inn í matið og allar umbætur verði reiknaðar á sama hátt og gert var þegar fasteignamat fór fram. Hitt er svo annað mál, hvað er rétt er að hækka matið mikið.

Hæstv. ráðh. sagðist vera undrandi yfir því, að allir væru ekki á sama máli um endurskoðun matsins. Við erum sammála að vissu marki. Báðir viljum við láta hækka matið, en ég vil ekki stofna til nýs mats, heldur láta Alb. ráðstafa því, hvað mikið skuli hækka matið. Ef hér væri um meiri hl. þm. að ræða með því að skipa undir- og yfirmatsnefnd, þá held ég að væri nær að afnema l. frá 1945 og taka upp þá reglu að láta matið fara fram á 10 ára fresti. Ég vil ekki láta vera þarna neitt millistig eða ófullkomna endurskoðun. Lögin frá 1945 um að framlengja matið úr 10 í 25 ár voru samþ. vegna þess, að mönnum óx í augum sá kostnaður, sem varð við síðasta fasteignamat, og hefði verið haldið áfram eins og var, þá hefði það haft þá þýðingu, að fasteignamat hefði alltaf verið í gangi hér í landi. Það þarf a. m. k. 5 ár til að ganga frá fasteignamati. Hér er því um gagnstæða skoðun að ræða hjá mér. Ég vil ekki fara út í þann kostnað, sem af því mundi leiða að endurskoða matið, heldur hækka það eitt-hvað. Á grundvelli minna tillagna geta menn komið með till. um meiri hækkun.

Undantekning frá þeirri reglu að tvöfalda matið er, að þetta sé flokkað í 3 flokka. Aðalreglan sé tvöföldun, en þó sé veitt sú heimild, að ekki sé gerð hækkun á eyðjörðum eða afreittarlöndum. Hins vegar sé heimilt á öðrum jörðum að hækka um 50%. Ég ætla yfirskattanefndum að reikna út og ákveða flokkun á jörðunum.

Annars hafa komið hér fram undarlegar skoðanir, ekki sízt frá hæstv. ráðh. og hv. þm. V-Húnv. Hv. þm. V-Húnv. sló því fram, að alltaf mætti 10- til 15-falda núverandi fasteignamat, og svipaðrar skoðunar gætti hjá hæstv. ráðh. Nú er það auðvitað, að ýmsir eru þarna á milli, eftir því, hvaða hugmynd menn gera sér um þetta. Ég hef þá skoðun, að sú ólga, sem nú er í öllu fjármálakerfi okkar, sé spilaborg, sem bráðlega hrynni, og ekki sé lengi hægt að hafa útgjöld ríkissjóðs 400 millj. og miða við það

söluverð, sem nú fæst. Ég vil fullyrða, eins og nú er ástatt hér í Rvík, ef þetta yrði 10- til 15-faldað og ýmis gjöld yrðu látn haldin því hlutfalli, þá yrði að taka eignirnar með lögtaki upp í skattana. Og ég vil segja, að ef þetta kæmist á, yrðu flestar fasteignir eign bæjarfélagsins, því að fasteignaskattarnir eru nú þegar allerríður baggi á flestum. Það er t. d., að í stað þess að vatnsskattur er nú 2 millj., þá yrði hann 20 millj., og annað eftir því. Hitt má segja að sé lágt í farið, að gera till. um að tvöfalda matið. Þetta er álitamál, en þýðir að tvöfalda alla skatta af þessum fasteignum í landinu og meira en það, vegna þess að samkv. mínum till. er til þess ætlað, að allar umbætur, sem gerðar hafa verið síðan fasteignamat fór fram, séu teknar inn í matið á sama grundvelli.

Hæstv. fjmrh. var að tala um, að það væri stór breyting orðin á þessu tímabili á öðrum sviðum, sem hefði raskað hlutföllunum í þjóðfélaginu. Þetta er satt. En hver segir, að það hlutfall haldist lengi óbreytt, t. d. í 10—15 ár? Hver veit, hvort ekki eru meiri líkur til þess en verið hefur, að það verði allt eins arðvænlegt að búa í sveitum, sem fólkið hefur flúið frá, eins og að vera í fjölmennustu bæjunum, þar sem er yfirvofandi atvinnuleysi? Hér er því um það stórt mál að ræða, að bezt er að hafa vaðið fyrir neðan sig og fara ekki út í öfgar á þessu sviði. Ég vil láta Alb. ákveða hækkunina, en ekki leggja það undir þriggja manna n., hverjir sem í henni kynnu að vera, því að samkvæmt frv. á þriggja manna n. að ákveða það með aðstoð, hvað matsverðið skuli vera hátt og hvaða hutfall eigi að vera innan einstakra héraða, en undirmatinu getur þessi yfirnefnd breytt eftir vild. Ég tel, að bezt sé að hafa valdið á þessu sviði í höndum þeirra manna, sem mestan kunnugleika hafa á þessum hlutum og með þetta hafa haft að gera undanfarnir ár, en það eru yfirskattanefndir og undirskattanefndir í hverju héraði, því að það eru þær, sem á hverju ári reikna út, hvernig skuli leggja skatt á þessar eignir. Þessar nefndir hafa bezt skilyrði til þess að skera úr um það, hvaða flokkun eigi að vera þarna á milli, en hið raunverulega mat vil ég ekki leggja í þeirra hendur, annað en að flokka í þrjá flokka. Það er ekki einasta fasteignaskattur, sem hækkar við þetta, heldur er það eignarskattur, vegagjöld, símagjöld, vatnsskattur og margvisleg fasteignagjöld, sem öll bæjarfélög munu hækka stórkostlega og sum jafnmikið og fasteignamatið hækkar. Þetta verkar á svipaðan hátt og það, að t. d. verðtollur, söluskattur o. s. frv. hækkaði alltaf eftir því, sem vörur hækkuðu í verði, og eftir því sem erfiðara er fyrir almenning að kaupa vöruna. Það vita allir, að þær miklu tekjur, sem ríkissjóður hefur fengið á þessu yfirstandandi ári, stafa eingöngu af því, að vörurnar hafa hækkað í verði og innflutningurinn vaxið vegna minnkandi viðskiptahafta. Um leið og allar fasteignir hækka stórkostlega frá því, sem er, þótt ekki væri nema fjórfalt, sem mér þykir of mikið, þá þýðir það gífurlega hækkun á húsaleigu í hverju bæjarfélagi og jarðaleigu í öllum sveitum, því að afgjöld af eignum hlytu að hækka um leið

og skattarnir yrðu hækkaðir til muna á þessum eignum.

Hv. þm. Borgf., hv. 2. þm. Skagf. og hv. 2. þm. Eyf. hafa flutt hér brtt., sem útbýtt er á þessum fundi, og hafa tveir þeirra talað fyrir þessum brtt. hér. Samkvæmt þeim vilja þessir þm. láta fara fram mat og vilja gefa það á vald matsnefnda, hvað eigi að hækka mikið; þó má ekki fara yfir fjórföldun á því mati, sem nú er, og fjórfalda jarðabætur og húsabætur, sem gerðar eru á öllum fasteignum. Þetta er aðalatriði, sem gerir það að verkum, að ég gæti aldrei samþ. 1. till. þeirra, sem er á þskj. 355; það er vegna þess, að þeir gera ráð fyrir að halda yfirmatsnefndinni, sem á að ráða, hvernig hlutföllin eru gerð, en ekki láta Alþ. skera úr um það, hvernig hlutfallshækkunin á að vera. Þar að auki er undarlegt, að þeir segja hér í 1. lið till., að það eigi að meta samgöngubætur og enn fremur eigi að meta rafmagnslagningar og aðrar félagslegar umbætur. Ef á að meta þetta allt, þá verður það nokkuð mikið, sem þar kemur til greina. En að mínu áliti kemur aðeins til greina, hvernig á að flokka eftir því, hvaða umbætur hafa orðið í hlutaðeigandi byggðarlagi eða jörð. — En ég vil svo aftur segja, að ég get fallist á 2. brtt. þessara manna, því að það er alveg í samræmi við 12. brtt. mína á þskj. 328. Það er aðeins nákvæmar orðað hjá þessum mönnum, en er alveg það sama, sem fyrir okkur vakir, svo að út af fyrir sig þarf sú till. ekki að valda ágreiningi. Varðandi 3. till., um það, að gjöld skuli miðast við grunngjald á eign, þ.e. allt nema fasteignaskatturinn, þá stent það ekki vel. Það gæti staðist með einstök gjöld, t. d. vegagjöld, en til þess er þessi breyt. öll gerð, að fasteignaskatturinn skuli fylgja sömu hlutföllum og hækkunin, og þá er tæplega hægt að komast hjá því, að eignarskatturinn lúti sömu lögum og hækkunin á fasteignum verður, því að það er kannske aðalatriðið.

Hv. þm. Borgf. fór nokkuð út í að lýsa því, af hvaða orsökum það væri, að hann gæti ekki fallist á að fylgja mínum brtt. Hann vill ekki sleppa matsnefndunum, og það er eitt aðalatriðið í þessu máli.

Við höfum nóg stjórnarvöld til þess að reikna út þá hækkun, sem hér á að gera. Fjmrn. er ekkert of gott til að gera þá reikninga, og þó að það þyrfti að taka einhverja nýja starfsmenn, þá yrði það miklu ódýrara en að fara að setja saman þriggja manna n. með skrifstofustjóra og nýrri skrifstofu, sem ekki væri ódýrari, heldur miklu dýrari en fasteignaskrifstofan, sem var á Amtmannsstíg 1 í nokkur ár. Það þarf enga nýja skrifstofu til þess, það er hægt að gera það í einhverju herbergi í Arnarhvoli og láta þessa útreikninga fara fram, þegar búið er að undirbyggja þá af skattyfirvöldunum heima í héruðunum.

Þá var hv. þm. Borgf. að tala um, að það mundi ekkert verða ódýrara að fara eftir minni till. um það að láta skattaneindir og fjmrn. annast þetta en að setja upp matsnefndir í hverju héraði og eina yfirnefnd. Ég er honum ósammála um þetta. Það er hægt að hafa það ódýrara samkvæmt minni till. en eftir því, sem

frv. gerir ráð fyrir. Það eru aðallega yfirskattan., sem ég ætlast til að hafi þetta verk með höndum í héruðunum, en með leiðbeiningum, tillögum og upplýsingum frá undirskattan., sem á hverju ári verða að láta þær af hendi við yfirskattan. hvort sem er, sem þó yrði nákvæm-ara en ella, og yfirskattan. yrðu þá að hafa í þetta sinn nánara eftirlit með því, að undirskattan. fylgdu þeirri skyldu að láta millimat fara fram á öllum eignum, sem það á að fara fram á. — Varðandi jarðabætur, þá liggur einfaldast fyrir, þar sem þær eru mældar á hverju ári og Búnaðarfélag Íslands hefur skýrslur um allar jarðabætur, að það sé skyldugt til þess að gefa þær skýrslur upp sem nákvæmst við hverja yfirskattan.

Þá kom það fram hjá hv. þm. Borgf., sem kemur fram í till. hans og hans félaga, að hann vill hafa rýmra ákvæði til þess að breyta hlutföllunum í matinu. En það er það stóra mál, sem ég er ekki sammála um. Þó að aðferðin væri óbreytt eins og hún er í mínum till., þá yrði það áreiðanlega ódýrara. Annars verður auðvitað meiri hl. hér á Alþ. að ráða um það, þó að mínar till. að öðru leyti væru samþ. Meiri hl. verður að ráða því, hvaða hlutfall á að hafa, en ekki einhver þriggja manna n., hvort sem hún er skipuð af fjármálaráðherra eða hún er kosin af Alþingi.

Hv. þm. V-Húnv., frsm. og form. n., talaði hér nokkur orð í nótt, eftir að ég talaði um þetta mál, og fór að vísu ekki langt í frv., því að hann hafði gert það áður, en tók það fram, að samkv. 1. frá 1945 væri gert ráð fyrir því að samræma matið, ef miklar verðlagsbreyt. yrðu, og það er náttúrliga tilgangurinn með öllum þeim till., sem hér liggja fyrir, að samræma að einhverju leyti þær skiptu skoðanir um það, hvað langt eigi að ganga í því.

Þá sagði þessi hv. þm., að rangt væri að tala um, að samkv. frv. ættu öll bæjarfélög að borga allan kostnað af matinu. En þetta er ekki rangt, því að samkvæmt frv. er gert ráð fyrir því, að bæjar- og sveitarfélög fái fasteignaskattinn, en frá honum sé dreginn allur kostnaður við matið, og það þýðir, að bæjar- og sveitarfélögin verða að kosta allt þetta mat, hvort sem það er ein eða fleiri milljónir, en það verður áreiðanlega dýrt, ef frv. er samþ. — Þá sagði hv. þm. V-Húnv., að engin sanngirni væri í því að láta sömu reglur gilda um t. d. allar jarðir, því að það væru mjög mikil bil á milli þeirra, m. a. innan sömu sveitar, og þetta er rétt, enda geri ég ráð fyrir því í mínum till., að það megi flokka jarðir í þrjá flokka. Það er t. d. svo um allar jarðir, sem ekki hafa fengið samgöngur, þannig að viðunandi sé, að þær eru undanþegnar hækkuninni að hálfu eða öllu leyti. Annars er það svo, að samkvæmt upplýsingum, sem gefnar eru á árinu, þegar lokið var við þetta fasteignamat, þá stendur það, að hús hér í Reykjavík voru metin þrisvar sinnum hærra verði en hús í sveit. Við skulum segja, að einhver maður, sem hér á heima í Reykjavík, t. d. hæstv. forsrh., ætti jafngott hús og ég norður á Akri, þá á samkvæmt þeim reglum, sem við höfðum, þegar matið fór fram, að meta hans hús þrisvar sinn-

um herra en mitt, og þess vegna tel ég, að í þeim hlutföllum sé komið nokkurt bil til þess að jafna það, sem eðlilegt er, að öll hús séu miklu herra metin hér í fjölmenninu en í sveitunum. Þetta er áreiðanlega rétt, enda hlaut það svo að vera.

Ég hef orðið var við, að þau ákvæði, sem hér voru samb., þegar núv. ríkisstj. tók við, varðandi stóreignaskattinn, þar sem gerð var sú ráðstöfun að sexfalda allt matsverð fasteigna hér í Reykjavík og í lægsta hlutfalli þrefalda, — ég hef orðið var við, að þetta verkar illa, því að þetta var mjög fjarstætt ákvæði og kom illa við þá, sem þessi skattur lagðist á. Ég veit dæmi þess, að það hefur gerzt samtímis, að útgerðarmenn hafa verið settir í nokkurra tuga þúsunda stóreignaskatt, en jafnframt verið auglýstir í Lögbirtingablaðinu til skuldaskila. Ætli það yrðu ekki margir auglýstir til gjaldþrota, ef ætti að fara að tífalda allt fasteignamat í bæjum, þó að ekki væri farið svo langt í sveitunum? Hér er þess vegna það á ferðinni, að það er miklu betra að fara varlega í þessa hluti en að flana að svona stórmáli eins og sumu öðru, sem hér er sett í gegnum Alþ., bæði á undanförnum árum og verið er að nú.

*Emil Jónsson:* Herra forseti. Ég vildi aðeins ekki láta þetta mál fara hér í gegn við umr. án þess að minnst á eitt atriði sérstaklega, sem í frv. felst. — Það er út af fyrir sig með leiðréttingu á fasteignamatinu, að það getur á vissan hátt verið eðlilegt og hefur sín rök, en í niðurlagi frv., 11. gr., er gert ráð fyrir, að eftir að kostnaður við fasteignamatið hefur að fullu verið greiddur samkv. þessum l., þá skuli fasteignaskatturinn renna til bæjar- og sveitarfélaga. Ég minnst þess í sambandi við svipað mál áður, þar sem var frv. til l. um, að helmingur söluskattsins rynni til sveitarfélaga, að hæstv. fjmrh. tók létt á því og sagði eitthvað á þá leið, að ríkisstj. mundi sjá vel fyrir því með því að afhenda bæjar- og sveitarfélögum fasteignaskattinn. Mér skilst, að með þessu frv., þó að það heiti frv. til l. um endurskoðun fasteignamatsins, þá sé verið að uppfylla þetta fyrirheit. Að visu er gert ráð fyrir því, að þessi skattur renni ekki til bæjar- og sveitarfélaga fyrr en greiddur hafi verið kostnaður við matið. Eftir því sem ég skildi hv. þm. A-Húnv., þá getur sá kostnaður orðið mikill, og þess vegna er spurning, hvort það verður á næsta ári, sem bæirnir fá að sjá einhvern hluta af þessum skatti. Fasteignaskatturinn er áætlaður í fjárlfrv. nú 700 þús. kr., og það mætti vel segja mér, að kostnaður við þetta mat næmi kannske þeirri upphæð og jafnvel meira, svo að það mundi vera borin von, að bæjar- og sveitarfélögin fitnuðu mikið af því svona á næstunni. En þar til svarar hæstv. ráðh. því, að með hækkuðu fasteignamati komi þetta betur út fyrir bæina, því að þeir fái hækkaðar tekjur á þann hátt. En út af því sérstaklega vil ég segja það, að það var ekki á þann hátt, sem bæirnir óskuðu eftir því að fá tekjur sínar hækkaðar, og þeir geta ekki fengið þær að verulegu leyti hækkaðar á þennan hátt. Það er komið svo um borg og bæ og víða í sveitum

landsins einnig, að það er ekki hægt að kreista meira út úr fólkinu, sem þar býr, vegna þess að ríkið er áður búið að taka álíka upphæð úr vasa almennings og nemur öllum útsvörum, eða 100 millj. kr. og vel það. Hér er þess vegna lagt til, að bæjar- og sveitarfélögum verði hjálpað með því að vísa þeim á þá tekjustofna, sem raunverulega eru ekki til. — Í frv. því, sem ég minntist á áðan um skiptingu á söluskattinum, er lagt til, að tekinn verði hluti af honum, ef honum verður fram haldið, og lagður til bæjanna, og það er annað mál en að vísa þessum aðþrengdu bæjarfélögum á að leggja hærri skatta á sína meðborgara. Það gætu þau gert án þessa frv. með því að hækka útsvörin, ef skattstofn væri fyrir hendi, en það er hann ekki. Það, sem þess vegna þarf í þessu tilfelli til að draga sum þeirra að landi og bjarga öðrum út úr neyð, er það, að það séu, án þess að leggja frekari byrðar á skattþegnana, auknar tekjur viðkomandi bæjar- og sveitarfélaga. Nú hefur það sýnt sig, að tekjuafgangur ríkissjóðs á síðasta ári hefur orðið æði mikill. Mönnum ber að visu ekki saman um, hve mikill hann sé; hæstv. fjmrh. hefur viljað draga nokkuð úr því, hvað hann væri mikill, en því hefur verið haldið fram af þm. hér og komið fram í þingskjölum, að söluskatturinn væri kannske lægri, þó að hann væri yfir 100 millj. kr., heldur en tekjuafgangur ríkissjóðs, þannig að ríkissjóður hefði getað felld hann alveg niður og samt komið út án þess að hafa greiðsluhalla. Nú hefur ekki verið farið fram á í því frv., sem ég minntist á, að ríkissjóður legði fram nema helming af söluskattinum, og mætti þá virðast, að hann mundi komast sæmilega af, miðað við þá útkomu, sem varð árið sem leið, með þeim helmingi, sem þá yrði eftir.

Ég vildi aðeins ekki láta þetta frv. fara fram hjá, án þess að á þetta væri bent, og ef bæjar- og sveitarfélög ættu að fá 700 þús. kr. til skipta, þá væri það að meðaltali 5 kr. á hvert mannbarn, eða svona 5—10 þús. kr. á hvert sveitarfélag, og allt, sem umfram væri framfærslu, væri jafnvel tekið til viðbótar við aðra skatta, sem m. a. ríkissjóður gengur bezt fram í að hirða. Þetta er þess vegna ekki leið til að bjarga bæjarfélögum, hvort sem leiðin er farin með söluskatti eða ekki. Æskilegast væri að geta afnumið hann, því að ef söluskatturinn er afnuminn, þá hækka útsvörin eða hægt væri að taka upp einhvern skatt eins og þennan. En að taka hvort tveggja, halda söluskattinum og bæta þessu við, það er ekki hægt.

Umr. frestað.

Á 38. fundi í Nd., 7. des., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Nd., 10. des., var enn fram haldið 2. umr. um frv. (A. 200, 328, 355).

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Nd., 11. des., var enn fram haldið 2. umr. um frv.

## ATKVGR.

Brtt. 328,1 felld með 16:8 atkv.

1. gr. samþ. með 16 shlj. atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: StgrSt, AE, AB, EmJ, EystJ, GG, GPG, HA, HelgJ, JG, JS, JörB, LJós, PP, PO, SkG.

MJ, ÁÁ, GTh, IngJ, JóhH, JPálm, JR, KS, SA, SG, SB greiddu ekki atkv.

8 þm. (GÍG, ÁkJ, AS, BÓ, EOÍ, FJ, JÁ, ÓTh) fjarstaddir.

Brtt. 328,2 felld með 15:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JR, KS, SA, SG, ÁÁ, GTh, IngJ, JóhH, JPálm, SB.

nei: JörB, PP, PO, SkG, StgrSt, AE, AB, EmJ, EystJ, GG, GPG, HA, HelgJ, JG, JS.

LJós, MJ greiddu ekki atkv.

8 þm. (ÓTh, GÍG, ÁkJ, AS, BÓ, EOÍ, FJ, JÁ) fjarstaddir.

2. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 328,3 felld með 16:8 atkv.

3. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 328,4 felld með 17:4 atkv.

4. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 328,5—14 teknar aftur.

5. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 355 tekin aftur til 3. umr.

6.—13. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19:2 atkv.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 43. fundi í Nd., s. d., var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 200, 355, 410, 424, 425).

*Jón Pálmason:* Herra forseti. Við 2. umr. þessa frv. flutti ég nokkrar brtt. við það, sem prentaðar eru á þskj. 328. Voru þær allar felldar hér í þessari hv. d., og er því auðsætt, að meiri hl. þeirra þm., sem sæti eiga í þessari þd., vill stofna til þessarar endurskoðunar fasteignamatsins frá 1942 og með því móti að hafa í því allar þær nefndir, sem frv. gerir ráð fyrir, yfirnefnd með 3 mönnum og nefndir í hverju héraði. Er því sýnilega svo til ætlazt, að um algerlega nýtt fasteignamat sé að ræða, og er það því orðaleikur einn, að hér sé um endurskoðun að ræða. Hér er því um það að ræða að stofna til nýs mats. — Hins vegar, með tilliti til þess, að allar mínar brtt., sem ég flutti við 2. umr., hafa verið felldar, vildi ég nú freista að bera fram nokkrar nýjar brtt., en þær eru prentaðar á þskj. 410, tölul. 1—2.

Fyrri brtt. á þskj. 410 er um það, að yfirmatsnefndin við endurskoðun fasteignamatsins verði kosin hlutfallskosningu af sameinuðu Alþingi, en í frv. er gert ráð fyrir, að n. sé skipuð af ráðherra. Hér er um svo valdamikla nefnd að ræða, sem kemur til með að ráða yfir matsmálum hér á Íslandi, að tryggt ætti að vera, að í henni ættu menn úr fleiri en einum stjórnmálaflokki. Úr því að menn eru þeirrar skoðunar, að nauðsynlegt sé að hafa þessa n., er sjálfsagt, að Alþingi kjósi hana.

Síðari brtt. mín á þskj. 410 er við 13. gr. frv. Hún er þess efnis, að aftan við gr. bætist: Hið hækkaða fasteignamat gengur þó eigi í gildi fyrir en tryggt hefur verið með löggjöf, að eigendur fasteigna geti fengið veðlán með hæfilegum kjörum út á eignirnar, er nemi að minnsta kosti ⅓ hins nýja matsverðs. — Það er gefinn hlutur, að er hækkan verður gerð á matinu, þá koma svo mikil gjöld á hendur eigenda fasteigna, að þeim verður það brýn þörf að fá veðlán, og ef matið er 10—15-faldað, þá verður þetta svo mikið, að veðlánin mega ekki vera minni en þetta. Það má ekki minna vera en hlutaðeigendur megi eiga von á þessum lánum, því að nú er verðbréfasala gersamlega eyðilögð síðan eignakönnunin fór fram.

Í þriðja lagi vil ég nokkuð minnst á þær brtt. frá hv. þm. Skagf. o. fl., sem prentaðar eru á þskj. 355. Ég talaði nokkuð um þessar brtt. við 2. umr., en taldi mig þá ekki geta greitt till. atkv., þótt sumt það, sem í till. felst, sé réttmætt, t. d. að því séu takmörk sett, hversu mikið megi hækka eignirnar. Ég tel óeðlilegt, að í fasteignamati séu vegir og rafmagnslagnir. Slíkt hefur ekki áður verið í mati. Það er nægilegt, að þær jarðir, sem ekki hafa fengið vegi, verða ekki hækkaðar eins mikið og annars. Þetta vil ég því fella niður. Í síðari hluta till. er gert ráð fyrir, að hækkanin megi ekki vera meiri en svo, að heildarmatsverð fasteignar fjórfaldist, þ. e. a. s. húsverð og landverð, en ákveðið hlutfall er sett á. Ég sé, að búið er að bæta við, að áætlað hámark sé þrefalt. Jörð að matsverði 20 þús. kr. yrði í hámarki 80 þús. og 10 þús. kr. umbætur í 30 þús. kr., eða samtals 90 þús. kr. Þetta er því ekki aðalatriði, ef hækka á matið.

Því hefur verið haldið fram, að megintilgangurinn með þessu frv. væri sá að bjarga bæjar- og sveitarfélögum með því að láta þau hafa fasteignaskattinn. Þetta er hinn mesti misskilningur, að það bjargi nokkuð bæjar- og sveitarfélögunum, þótt 700 þús. kr. sé varið til þeirra. Það er hin herfilegasta blekking.

Enn fremur er athugandi í þessu sambandi, að ef mat á fasteignum er hækkað, við skulum segja, að það yrði tífaldað, þá tífaldast öll gjöld af fasteignunum, bæði fasteignaskattur, eignarskattur, vatnsskattur o. fl. En þetta verður ekki tekjuauki fyrir bæjar- og sveitarfélögin, þar sem allir þessir skattar eru frádráttarbærir við álagningu útsvara. Hér er því um nýja hlið á málinu að ræða, og þó að ég sjái ekki annað fært fyrir mig en beygja mig undir meiri hlutann, þá vil ég þó reyna að setja þar nokkra bremsu á.

Að athuguðu máli vil ég ekki fylgja þessu frv., enda held ég, að fáir telji það til bóta.

*Áki Jakobsson:* Herra forseti. Ég hef ekki fyrir tekið þátt í umr. um þetta mál. Ekki stafar það af því, að mér finnst málið ekki þurfa athugunar við, heldur af því, að það fór í aðra n. en ég á sæti í.

Það er verið að tala um, að það sé réttlætismál að hækka mat á fasteignum, fasteignamatið sé nú allt of lágt og miklu lægra en mat á öðrum eignum. Þetta er ekki aðalatriðið í þessu

máli, heldur það, hvaða afleiðingar hækkun mats á fasteignum mundi hafa. Með þessu frv. er ekki verið að koma á neinni leiðréttingu, heldur verið að leggja á nýja skatta. Þegar þetta frv. var flutt á síðasta þingi, þá var það meiningin að hækka tekjur ríkisins, en málið dagaði þá uppi. Nú er málið flutt á ný, og eru í frv. mörg ákvæði, sem eru beinlínis furðuleg, t. d. það, að kærufrestur yfir mati er aðeins 4 vikur, sem er ákaflega bagalegt, þegar um mat er að ræða, sem á að gilda í tíu ár. Fjögurra vikna kærufresturinn nær ekki nokkurri átt. Það er allt of mikill ruglingur í öllum okkar skattamálum til þess að svo stuttur frestur fái staðizt.

Nú er frv. flutt með þeirri breytingu, að nú á það að veita bæjar- og sveitarfélögum auknar tekjur. Þetta minnir mig á skrípamynd af banhungurðum hundi, sem var að naga á sér skottið. Þeir, sem flytja þetta frv., virðast þekkja lítið inn á málefni bæjar- og sveitarfélaga, ef þeir halda, að þetta sé einhver úrlausn á fjárhagsörðugleikum þeirra. Ég veit það að minnsta kosti, að á Siglufirði er þetta engin lausn, enda gera menn þar bara grín að þessu frv. Tekjur bæjarfélaga af fasteignum eru nú 1% af matsverði húsa, 2% af matsverði lóða og ½% af matsverði túnbletta, þ. e. a. s., bæjarfélögunum er heimilt að innheimta þennan skatt, og sum þeirra hafa notað sér heimildina til fulls. Ég er sannfærður um, að það yrði bjarnargreiði við bæjarstjórnina á Siglufirði að gefa henni þessa ávísun. Það er svo mikil fásinna, að engum í bæjarstjórn Siglufjarðar dettur í hug að treysta nokkuð á það.

Þessi breyt. á frv. frá því í fyrra er gerð í fljótfærni, af því að fjmrh. hefur séð, að hann gæti ekki komið málinu í gegn nema gera þessa breyt. á því. Hann hefur séð, að vegna þess að nú lítur út fyrir að verði um 100 millj. kr. tekjuafgangur hjá ríkissjóði, þá þýddi ekki að sýna hv. alþm. frv. í sama formi og í fyrra, og lét hann því gera þessa breyt. á því. — Ég vil undirstrika það með hv. þm. A-Húnv., að það er engin lausn á fjárhagsörðugleikum bæjarfélaganna að gefa þeim ávísanir á ekki neitt. Það er einnig rétt hjá hv. þm. A-Húnv., að bæjarfélögin hafa óbundnar hendur um álagningu útsvara, og með útsvörnum eru bæjarfélögin raunverulega búin að leggja á þennan skatt, sem um getur í frv., því að vandamálið er það, að fólkið geti borgað. Þetta vandamál hefur aukizt síðan söluskatturinn var lagður á, því að innheimta hans er svo óhófleg, að fyrirtækjum, sem ekki geta staðið í skilum, er lokað, og þetta eru flest fyrirtæki, sem hafa verið hæstu útsvarsgreiðendur. Bæjarsjóðurinn verður að víkja fyrir hinni óhóflegu innheimtu á söluskattinum; þetta er reynslan á Siglufirði, og ég býst við, að önnur bæjarfélög hafi svipaða sögu að segja. Það verður að gæta þess, að menn séu ekki gerðir gjaldþrota. Þessi heimild ríkisstj. að loka fyrirtækjum, sem ekki standa í skilum með söluskattinn, er óhæfa. Vandamál bæjarfélaganna er innheimtan, en ekki útsvarsálagningin; það verða að vera einhverjir, sem geta borgað. En það er eins og hæstv. fjmrh. geri sér ekki ljóst,

hvað ástandið er alvarlegt. Ef nú á að fara að 10- eða 15-falda mat á fasteignum, eins og fram kemur í grg. við frv., þá er ég sannfærður um, að fjöldi manna, sem hafa verið að koma sér upp smáhúsum, mun hreinlega missa þau, þegar öll gjöld, sem miðuð eru við fasteignamat, hækka svona gífurlega. Öll þessi gjöld hvíla samkv. l. nr. 66/1921 og 67/1945 með lögveði á húsunum, en það gengur fyrir samningsveði. Erfiðleikarnir að fá lán út á fasteignir munu því enn aukast, því að séð er, að það mun mörgum reynast ofvaxið að borga þessi hækkuðu gjöld, og þeir aðilar, sem lánað hafa, verða að reikna með því, að það geti lent á þeim að borga þennan skatt. Þetta eykur því enn á erfiðleikana að fá lán, erfiðleika, sem eru orðnir svo miklir, að nálgast hrún. Eftir kenningum þeirra, sem að frv. standa, á að plokka húsin af eigendum þeirra. Það sjá allir, að það er fásinna að tala um þetta sem lausn á fjárhagsörðugleikum bæjar- og sveitarfélaga.

Samkv. l. nr. 66/1921 má leggja á hús 1.5‰, og samkv. l. nr. 67/1945 má leggja 1% á hús, 2% á lóðir og 0.5% á erfðafestulönd, tún, garða o. s. frv. Ef við tökum hús, sem er metið á 20 þús. kr., en það eru t. d. gömlu húsin í miðbænum í Reykjavík, sem eru hæst metin, miðað við söluverð, — ef við tökum eitt slíkt hús sem dæmi, þá er fasteignaskattur af því nú 230 kr., en ef hann er 15-faldaður, verður hann 3500 kr. Auk þess mundu þá öll gjöld, sem miðuð eru við fasteignamat, einnig 15-faldast, en það eru t. d. vatnsskattur, heimaugargjald og gott ef ekki einnig holræsagjald og gatnagjald. Það er því fjöldi gjalda, sem mundu stórhækka, ef þetta frv. yrði að lögum, og það yrði fjöldi manns, sem hefði enga möguleika að innna þessi gjöld af hendi. Það er óforsvaranlegt af ráðherra að hafa ekki látið rannsaka, hvaða áhrif þetta hefði til hækkanar, a. m. k. hér í Reykjavík.

Ég er því sannfærður um, að þetta frv. gengur í ranga átt. Hitt er svo annað mál, að þeir, sem eiga miklar fasteignir, borgi meira en aðrir, vegna þess að þeir hafa mikinn arð af fasteignum sínum. En jafnvel þó að með þessu frv. yrði hægt að skattleggja nokkra auðmenn, þá veit ég, að fyrir hvern slíkan gullkálfi mundi hundruðum fátæklinga verða greitt rothögg.

Ég er þeirrar skoðunar, að ótækt sé að íþyngja enn með sköttum því fólki, sem við erfiðastar aðstæður á að búa á þessum erfiðu tímum. Þetta fólk getur ekki bætt neinu á sig. Almennigur er nú svo þrautpindur af alls konar sköttum og tollum, að óhugsandi er, að hann geti nokkru á sig bætt. Það er staðreynd, að það er fjöldi manns hér í Reykjavík, sem er að missa íbúðir sínar. Það væri ef til vill einhver vegur að bera þetta frv. fram, ef söluskatturinn yrði felldur niður í staðinn eða einhverjir aðrir skattar, sem svöruðu til hinna auknu útgjalda, sem hljótast mundu af hækkuðu fasteignamati.

Það virðist svo sem hæstv. fjmrh. geri sér það ekki ljóst, að meginþorri allra íbúða er eign þeirra, sem í þeim búa. Húsunum er skipt í íbúðir, sem eru eign þeirra, sem í þeim búa.

því að þróunin hefur verið sú hin síðari ár, að fólk hefur frekar reynt að kaupa sér íbúðir en að búa í leiguhúsnæði, og þegar svo er komið, að þetta fólk ris ekki undir þeim gjöldum, sem á það eru lögð, hlýtur það að missa íbúðirnar. Þetta verða allir að gera sér ljóst.

Ég er á móti þessu frv. og tel það hið mesta áfall fyrir það fólk, sem hefur lagt allt sitt í það að eignast þak yfir höfuðið, ef ríkið ætlar nú að reka smíðshöggð á að gera því ókleift að halda því, m. a. með því, eins og ég hef áður sagt, að útiloka það frá því að fá lán og bæta enn við skattabyrðina, sem á því hvílir. Ég á vont með að skilja þá menn, sem láta bjóða sér að flytja annað eins frv. og þetta. Ég held, að þeir hafi ekki gert sér ljóst, hversu ástandið er alvarlegt. Nú er allt útlit fyrir það, að þegar liður á veturinn, muni skella yfir stórkostlegt atvinnuleysi, sem mun auka stórkostlega við þær erfiðu kringumstæður, sem allur almenn-ingur á nú við að búa. Nei, bæjarstjórnirnar munu frábiðja sér þessar till., þær þurfa ekki að halda á heimild til að leggja á auknar álögur. Það, sem þær vantar, er greiðslugeta hjá almenningi. Það stendur hæstv. ríkisstj. miklu nær að láta endurskoða allt fjármálakerfið í landinu. — Ég vil því leyfa mér að flytja eftirfarandi dagskráartill.:

„Með því að frv. það, sem hér liggur fyrir, hefur allverulega hækkun á opinberum gjöldum í för með sér, ef að lögum verður, ofan á skatta- og gjaldabyrði, sem er orðin það þung, að allur þorri manna ris ekki undir henni, og með því að frv. leysir ekki fjárhagsvandamál bæjar- og sveitarfélaga, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

*Magnús Jónsson:* Herra forseti. Margt af því, sem ég hafði hugsað mér að segja, hafa þeir hv. þm. A-Húnv. og hv. þm. Siglf. komið inn á í ræðum sínum. Málið hefur að vissu leyti tekið nýja stefnu með dagskráartill. þeirri, sem hv. þm. Siglf. hefur lagt fram. Mér þykir þó rétt að segja nokkur orð, þar sem ekki er séð, hvaða afgreiðslu dagskráartill. fær. Auk þess hef ég í hyggju að flytja brtt. við till. á þskj. 355, og mun ég víkja að henni seinna.

Á þessu þingi hafa, að því er ég hygg, komið fram frv. frá þm. úr öllum stjórnmalaflokkum, sem sæti eiga á þingi, þar sem áherzla er lögð á það, hvernig lækka eigi skattana. Það sýnir, að skattarnir eru orðnir óhóflega háir. Hvaða afgreiðslu þessi frv. fá, skal ég engu um spá, en ég geri ráð fyrir því, að það verði erfitt að samþ. þau. Þau sýna hins vegar, að þm. í öllum flokkum er orðið það ljóst, hve nauðsynlegt það er að létta skattabyrðina. Eitt frv. hefur þó verið lagt fram, sem stefnir í öfuga átt, og það er það frv., sem hér er til umr., um endurskoðun fasteignamatsins frá 1942, og þar er gert ráð fyrir því, að þessi endurskoðun verði framkvæmd á næsta ári. Fljótt á lítið virðist þetta frv. vera tiltölulega meinlaust. Það er að vísu ljóst, að það hefur í för með sér hækkun á eignarskattinum. Sá skattur er þó aðeins brot af þeim gjöldum, sem hvíla á fasteignum, en þau eru mörg, eins og hv. þm. A-Húnv. hefur bent á.

Alpt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

Í grg. frv. er talað um það, að í sumum byggðarlögum séu fasteignir í 12- til 15-földu verði eða meir, miðað við fasteignamat, og hefur verið talað um, að ekki væri óeðlilegt að 12-falda fasteignamatið. Ég skal ekki fara nánar út í það, en vil aðeins benda á, að í Reykjavík mundi það hafa í för með sér jafnmikla aukningu á eignauðsvörum og öll útsvörin eru nú.

Hv. þm. Hafnf. benti á það, að frv. fæli ekki í sér neina aðstoð við bæjarfélögin, þar sem þau hafa leyfi til að leggja á útsvör eftir efnahag. Það er líka kunnugt, að í Reykjavík er fasteignamatið 3-faldað við álagningu eignauðsvars. Til þess þarf því ekki neina nýja löggjöf frá Alp.

Ég vil taka það skýrt fram, að ég álit ekki, að fasteignamatið eigi að vera óbreytt. Ég tel eðlilegt, að það breytist í samræmi við verðlagið, en ég vil leggja áherzlu á það, að ég tel ekki rétt, að það sé miðað við gangverð, er breytist frá ári til árs.

Ég er aðili að nokkrum brtt. við frv. með tveimur öðrum hv. þm. Þar er lögð áherzla á það, að hækkun matsins verði sett ákveðin takmörk, í stað þess að n. verði gefið vald til að ákveða, hve miklu hún skuli nema. Ég tel, að komið hafi í ljós í umr., að fráreitt sé að framkvæma þessa endurskoðun án þess að setja slík takmörk.

Hv. þm. Siglf. benti á það, og það liggur í augum uppi, að þótt fasteignir hafi hækkað í verði og segja meg, að þær séu 10-falt verðmeiri í dag en þær voru fyrir áratug, þá er það ekki neinn mælikvarði á greiðslugetu manna. Það er margt annað, sem kemur til greina, og ég hygg, að öllum hv. þm. sé það ljóst, að útilokað væri að samþ. ákvæði um að 10-falda matið og þar með skattana. Það mundi leiða til þess, að fjöldi manna mundi þurfa að selja eignir sínar. Í þessu efni gildir hið sama um kaupstaði og sveitir. Ég geri ráð fyrir því, að flestum bændum mundi t. d. þykja það hart, ef sýsluvegasjóðsgjald og heimtaugargjald yrðu 3-falt, 7-falt eða jafnvel 8-falt hárrí en þau eru nú. Í frv. hæstv. fjmrh. virðist gert ráð fyrir því, að þessi hækkun verði á öllum gjöldum.

Þá hefur líka verið bent á, að hætt sé við því, að hækkun lögveða í fasteignum muni hafa vandræði í för með sér, þar sem erfitt yrði að fá lán út á eignir, sem hlaðnar væru lögveðum. Er þetta atriði, sem nánar þyrfti að athuga.

Sannleikurinn er sá, að útkoman úr þessu virðist verða dálítið einkennileg fyrir bæjarfélögin og ríkið. Fyrir bæjarfélögin yrði þetta ekki tekjuauki, en segja mætti, að það yrði það fyrir ríkið. En þess ber að gæta, að þetta mundi hafa aukinn kostnað í för með sér. Meira yrði að draga frá fyrir skattskyldum tekjum og hækkuðum fyrningarfrádrætti. Formælendur málsins kynnu að segja, að þær ráðstafanir gerðu, að óhætt væri að framkvæma þetta, en því fer fjarri. Eftir á leiðir þessi hækkun gjaldanna til erfiðleika með að standa í skilum. Mín skoðun er sú, að gjaldahækkunum verði að setja ströng takmörk og að mæla beri svo fyrir, að gjöldin hækki ekki að krónutölu, nema svo verði ákveðið með breytingum á þar til heyr-

andi reglugerðum og gjaldskrá, því að sannleikurinn er sá, að ekki hafa komið fram óskir um, að þessi gjöld yrðu hækkuð. Enginn óskar t. d., að vatnsskatturinn yrði hækkaður úr 2 kr. í 20 kr., og sama er um fleiri gjöld, t. d. sýsluvegasjóðsgjald. Það liggur fyrir frv. um hækkun á því, en hún nemur aðeins broti af þeirri hækkun, sem margföldun fasteignamatsins mundi hafa í för með sér.

Ég hef þess vegna lagt til, að fari svo, að þessi hækkun fasteignamatsins verði ákveðin, þá skuli opinber gjöld, sem miðuð eru við ákveðna hundraðstölu af fasteignamati, reiknuð af sama fasteignamati og verið hefur. Þetta er þriðja brtt. á þskj. 355. Ég skal taka það fram strax, að það er önnur brtt. við þá brtt. Er verið að prenta upp það þskj., því að orði var þar ofaukið. En mér sýnist, að orðalag till. á þskj. 355 sé ekki nógu skýrt. Ætlun okkar var, að till. ætti aðeins við fasteignaskatt til ríkisins. Þess vegna höfum við fjórir viljað bera fram brtt. við hana á þá lund, að á eftir orðunum „önnur en fasteignaskatt“ komi: samkv. lögum nr. 66 1921. — Þau lög fjalla um fasteignaskatt til ríkisins, en til bæjarfélaga er fasteignaskattur miklu hærri, og er ekki ástæða til að ákveða, að hann skuli hækkaður.

Ég skal ekki fara um þetta fleiri orðum, þó að ef til vill væri full ástæða til þess. Mér virðist það mestu skipta, að viðhorf margra hv. alþm. er, að með samþykkt frv. sé greiðslugetu margra manna misboðið, þar sem það hafi í för með sér stórhækkuð útgjöld fyrir fjölda manna, sem ekki hafa greiðslugetu, þó að þeir hafi eignast íbúð eða jarðnæði, sem þeir hafa litlar tekjur af.

Ég orðlengi svo ekki frekar um þetta, en leyfi mér að afhenda hæstv. forseta þessa brtt., sem ég vona að verði samþ., ef málinu verður ekki vísað frá samkv. þeirri rökst. dagskrá, sem borin hefur verið fram.

*Einar Olgeirsson:* Herra forseti. Ég vildi mælast til þess, út af þeim brtt., sem fram hafa komið, að fjhn., sem flutt hefur málið fyrir hönd fjmrn., tæki málið til athugunar fyrir næsta fund.

Umr. frestað.

Á 44. fundi í Nd., 14. des., var fram haldið 3. umr. um frv. (A. 200, 355, 410, 424, 425, 441, 442).

Brtt. 442 of seint fram komin. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 slj. atkv.

*Frsm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Ég hef áður rætt nokkuð þær brtt., sem hér liggja fyrir, fyrst brtt. frá hv. 2. þm. Skagf. og tveimur öðrum þm. á þskj. 355, sem lá hér fyrir við 2. umr., en var tekin aftur til 3. umr. Síðan hafa hinir sömu þm. flutt brtt. við till. á þskj. 425. Um till. þessa er það að segja, að ég tel, að hægt sé að fallast á hana með brtt. á þskj. 425. Þó er þar einn liður í l. mgr., sem ágreiningur er um, og vildi ég lesa hann, með leyfi hæstv. forseta: „Þessi hækkun má þó hvergi vera meiri en svo, að heildarmatsverð fasteignar fjórfald-

ist“. Vildi ég fara fram á það við hæstv. forseta, að þessi liður verði borinn upp sérstaklega við atkvgr. Mér skilst, að það muni vera auðvelt að koma þessu þannig fyrir, en það er síðasti máls. í l. till. á þskj. 355, og vildi ég biðja hæstv. forseta að haga því þannig.

Það hefur aldrei verið ákveðið í l., hvert matsverð fasteigna skuli vera. Tel ég, að Alþ. eigi ekki að taka upp þann nýja sið, heldur leggja það á herðar n. eins og verið hefur. Að öðru leyti tel ég, að hægt sé að fallast á brtt.

Hv. 2. þm. Eyf. flytur till. á þskj. 442, og tel ég rétt, að hún sé samþ.

Það eru fleiri till., sem liggja hér fyrir. Hér er till. frá hv. þm. A-Húnv. á þskj. 424 við brtt. á þskj. 355. Ég tel, að sú till. mundi versna, ef þessi breyt. yrði á henni gerð. — Sami þm. flytur brtt. á þskj. 410, og er það allveruleg breyting frá frv., og er hún þannig, að Alþ. kjósi yfirmatsnefnd. Ég vil benda á, að sú regla hefur ætíð gilt, að ráðh. skipi nefnd þessa.

Þá virðist mér síðari brtt. á þskj. 410 vera þannig, að ekki sé hægt að fallast á hana. Finnst mér hún lýsa talsverðu hugmyndaflugi hjá hv. þm. — Sé ég ekki ástæðu til að eyða í þetta fleiri orðum.

Ég vil einnig gera aths. við það, sem hv. þm. A-Húnv. sagði við 2. umr. Hann sagði, að ég hefði sagt, að mér fyndist að mætti 10–15-falda matið. Þetta er ekki rétt. Ég sagði, að söluverð fasteigna væri nú á sumum stöðum 10–15 sinnum hærra en fasteignamatið. Hins vegar sagði ég ekki, hvað nýja matið ætti að vera, og vil ég, að það sé í höndum fasteignamatsnefndanna að ákveða það. Sé ég ekki ástæðu til að fjölyrða meir um þetta.

Það er búið að ræða mál þessi nokkuð hér, og ég hef gert grein fyrir afstöðu minni. Í þessum málum ríkir hið mesta siðleysi, og má ekki við svo búið standa lengur. Þetta hefur m. a. þau áhrif, að ósamræmi verður mikið í sköttum og skattgreiðslum. Það er alls ekki rétt, sem hv. þm. Siglf. sagði áðan, að þetta hefði engin áhrif á skattana. — Sé ég ekki ástæðu til að svara hv. þm. A-Húnv. og Siglf. frekar, og læt því útrætt um mál þetta.

*Jón Pálmason:* Herra forseti. Ég ræddi hér í gær tvær brtt., sem ég hafði lagt fram, og málið í heild. Hv. frsm. er nú farinn að draga inn, því að hann vill nú ekki kannast við það, sem hann sagði við 1. umr., að sanngjarnt væri að 10-falda matið. Þetta sama kemur og fram í ræðu hæstv. fjmrh., en þetta fer að verða dálítið skrátið, ef allir þeir, sem flytja þetta frv., ganga úr skaftinu og geta ekki kannast við sín fyrri orð. Það fer að verða dálítið skrátið, ef frv. þetta verður samþ., sem ég er ekki með. Skattarnir, sem fylgja, eru margir, og verður um stórar fjárhæðir að ræða. Ég vil endurtaka það, sem ég sagði í gær, að það, að tilgangurinn sé sá að bjarga sveitar- og bæjarfélögum, er blekking, því að sveitar- og bæjarfélögin mega leggja á útsvör eins og þeim þóknast. Að þessu leyti er hér ekki um gagnráðstöfun að ræða, ef það á að ganga svo, að það eigi að ákveða í l., að allir aðrir skattar, sem ákveðnir eru í hlutfalli

við fasteignamatið, eigi að vera samkv. því, sem matið er nú.

Varðandi það, að það sé óvenjulegt, að sá háttur verði á hafður, að Sp. kjósi þessa n., er yfirumsjón á að hafa með matinu og ráða því, vil ég segja það, að ég vil ekki fallast á, að það verði á valdi pólitísku ráðh., hvaða menn nefnd þessa eiga að skipa, og á hans valdi, hvaða reglur verði settar um mat þetta. Ég skora því á hv. þm. að samþ. mína till., og sé ég ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um hana. Viðvíkjandi hinni greininni, þá er hún þannig, með leyfi hæstv. forseta: „Við 13. gr. Aftan við greinina bætist: Hið hækkaða fasteignamat gengur þó eigi í gildi fyrr en tryggt hefur verið með lög-gjöf, að eigendur fasteigna geti fengið veðlán með hæfilegum kjörum út á eignirnar, er nemi a. m. k. ½ hins nýja matsverðs“. Eins og nú standa sakir er áreiðanlegt, að ef þessari nýju skipun yrði komið á, yrði ýmislegt annað hækkað af þessum sköttum en fasteignagjöld, enda þótt ég játi, að þeim ákvæðum væri hægt að breyta á næsta þingi.

Hv. frsm. talaði mikið um siðleysi, sem ríkti í þessum málum nú. Ég veit ekki, hvort ég hef skilið þetta rétt hjá honum, en helzt skildist mér, að það væri mikið siðleysi, að ekki væri hægt að hækka skattinn á þessum eignum alveg ótakmarkað. Það er kunnugt, að hv. þm. V-Húnv. hefur manna mest barizt fyrir því að hækka skatt á öllum hlutum. — Það má því helzt líta þannig á, að þetta siðleysi felist í því, að ekki sé hægt að leggja á fasteignir nógu háa skatta. Þótt hann vilji fylgja till. hv. 2. þm. Skagf., þá tryði ég honum til þess að flytja till. á næsta þingi um að afnema þau ákvæði. Annars held ég, að eftir þeim umr., sem hér hafa farið fram um þetta mál, þá færi bezt á því að samþ. dagskrártill. hv. þm. Siglf.

*Jóhann Hafstein:* Herra forseti. Mál það, sem hér liggur fyrir, er nokkuð efnismikið, enda hafa margar brtt. komið fram í því. Hins vegar er það svo, að fjhn. hefur ekki athugað ýtarlega sjálf málið. Það var lagt fram að beiðni ráðh.

Ég hef látið í það skina, að ég kysi helzt, að mál þetta yrði látið biða heildarendurskoðunar á skattal., sem kemur væntanlega fyrir á næsta þingi. Þó hef ég ekki viljað flytja frávísunartill. við málið, m. a. vegna þess, að í þessu frv. er eini visirinn til stuðnings við bæjarfélögin til að afla þeim meiri tekna. Hér er gert ráð fyrir nýjum tekjustofnum fyrir bæjarfélögin, en m. a. vegna þess, að enn eru að koma fram nýjar brtt., vil ég mælast til þess við hæstv. forseta, að málið verði látið koma til n. áður en atkvgr. fer fram í því.

*Frsm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Það eru aðeins nokkur orð viðvíkjandi ræðu hv. þm. A-Húnv. Það er víst ekki ástæða til að tala hér um misskilning, sem fram kom hjá hv. þm. Ég býst við því, að það sjái það allir aðrir fundarmenn, að brtt. 2. þm. Skagf. o. fl. getur ekki snert eignarskattinn, því að hann er ekki miðaður við ákveðna hundraðstölu af fasteignamati. Það gæti verið eðlilegt, að endurskoðun

færi fram á reglum um fasteignagjöld, og því getur verið heppilegt, að þetta sé látið vera óbreytt, þangað til yfirvöldin hafa sett nýja reglugerð, og er það á valdi bæjarstjórna að ákveða slík gjöld. Það sjá allir, að þessar brtt. hafa ekki áhrif á eignarskattinn.

Viðvíkjandi till. hv. 5. þm. Reykv. um, að n. taki málið til athugunar á ný, þá gæti ég, ef þess er óskað, reynt að boða fund í n. seinni partinn í dag. Mér finnst það rétt, ef einn nm. óskar eftir því.

Umr. frestað.

Á 46. og 53. fundi í Nd., 17. des. og 4. jan., var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Nd., 11. jan., var enn fram haldið 3. umr. um frv. (200, 355, 410, 424, 425, 441, 442, 566).

*Jóhann Hafstein:* Herra forseti. Þetta mál, sem hér er um að ræða, þ. e. endurskoðun fasteignamatsins, hefur verið til meðferðar í n., sem ég á sæti í, þ. e. fjhn., og hefur nú ekki verið samkomulag um málið þar. Undir meðferð málsins hér í d. hafa komið fram ýmsar brtt., og sýnist vera nokkur skoðanamunur milli hv. þm. um afgreiðslu málsins. Það er rétt að láta það koma fram, að þess hefur verið freistað að ná samkomulagi um afgreiðslu málsins, sem ekki hefur nú orðið, og í framhaldi af því hef ég leyft mér að flytja brtt. við hina rökst. dagskrártill., sem hv. þm. Siglf. (ÁkJ) flytur í þessu máli. Efnislega er enginn munur á till. minni og till. hv. þm. Siglf., en ég hef þó lagt til, að sú breyt. verði á henni gerð, að hún um-orðist eins og fram kemur á þskj. 566. Aðalefni málsins er svo samkv. þessum till. báðum að vísa frv. frá á þessu stigi málsins, og vil ég fyrir mitt leyti rökstyðja till. mína með því, að fyrir dýrum standi heildarendurskoðun skattal. í framhaldi af till., sem ég hef flutt í Sp. ásamt hv. þm. Ak. Er í till. vitnað til þess, að telja meg, að sú till. verði samþ. vegna þess að það er vítað, að minn flokkur mun styðja till., og hæstv. forsrh. hefur lýst yfir hér í d. og einnig á öðrum vettvangi, að þetta mál muni ná fram að ganga í þinginu. Nú kynni svo að vera, að þm. sýndist samt sem áður, að ekki væri með öllu viðkunnannlegt að afgr. slíka till. eins og þessa, meðan ekki lægi beint fyrir um afgreiðslu hins málsins. En þar sem ekki er gert ráð fyrir, að þingið standi lengi úr þessu og till. til þál. um endurskoðun skattalöggjafarinnar er til meðferðar í hv. fjvn., sýndist mér ekki óeðlilegt, að að lokinni þessari umr. yrði atkvgr. frestað, því að ef henni yrði frestað, þó að ekki væri nema til næsta fundar, mundi kannske liggja fyrir nánari vitneskja um þau örlög, sem á-minnzt till. um endurskoðun skattalöggjafarinnar mundi hljóta í sameinuðu þingi.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):* Ég hef áður látið í ljós álit mitt um sumt af brtt., en ekki fullkomlega um þær allar. Ég vil mæla með því, að brtt. frá hv. 2. þm. Skagf. á þskj. 355 verði samþ., að undanskildum síðasta máls. 1. till. En hinar

till. sýnast mér geta verið til bóta, og þar af leiðandi koma svo þær viðaukatill., sem sumir þm. hafa gert við þessa sömu liði. En till. á þskj. 410 og 424, frá hv. þm. A-Húnv., sýnast mér vera til hins lakara, og vildi ég mælast til þess, að þær yrðu felldar.

Annars kvaddi ég mér aðallega hljóðs til þess að minnst á dagskráartill. þær tvær, sem hér liggja fyrir um að vísa málinu frá. Ég vildi eindregið mæla á móti því, að þessar dagskráartill. væru samþ. Er sama, hvor þeirra er, þar sem báðar eru um það að vísa málinu frá, nokkurn veginn með sömu aðalrökum, en aðalrökin eru þau, að með því að frv. þetta hafi í för með sér allverulega hækkun á opinberum gjöldum, sé ekki rétt að samþ. það. Þessi rök fá ekki staðizt, og er mjög auðvelt að sýna fram á það. Í frv. er ekki gert ráð fyrir, að fasteignaskatturinn renni til ríkissjóðs, heldur er gert ráð fyrir, að hann renni til bæjar- og sveitarfélaga. Þess vegna mundi það verða þannig, ef fasteignaskatturinn hækkadi fyrir það, að nýtt fasteignamat færi fram, eða ef t. d. bæjar- og sveitarfélögum væri heimilað að hækka hann, — þá mundi það ekki verða til þess að hækka opinber gjöld, heldur til þess að lækka heildarupphæð útsvaranna og þar með útsvörin sjálf. Það væri m. ö. o. aðeins um tilfærslu að ræða hjá bæjar- og sveitarfélögum, og þess vegna fær þessi aðalrökstuðningur fyrir dagskráartill. alls ekki staðizt. Það liggur ekkert fyrir um það, að tekin yrði nokkuð hærri fjárhæð af landsmönnunum í heild, þó að fasteignaskatturinn hækkadi, en áður, heldur mundi heildarupphæð útsvaranna og þar af leiðandi útsvörin sjálf vitanlega lækka sem því næmi.

Ég skal svo ekki fara út í að rökræða þetta öllu meira, þetta liggur svo í augum uppi. Þeir, sem eru á móti því að framkvæma nú nýtt mat, — en gamla matið er, eins og allir vita, ekki nothæft lengur, bæði gamalt og úrelt, — þeir geta ekki haft á móti því nema bara vegna þess, að þeir eru á móti því að hækka fasteignaskattinn og vilja heldur, að bæjar- og sveitarfélög taki svo að segja allar sínar tekjur með útsvörum. — Ég skal sem sagt ekki rifja hér upp aftur allar þær umr., sem um þetta mál hafa farið fram, en vildi aðeins með þessum rökum mæla á móti þessari dagskráartill., sem fram hefur komið, og rifja upp aftur, hver afstaða mín er til brtt., sem fram hafa komið.

Áki Jakobsson: Hæstv. fjmrh. var ekki við, þegar ég mælti fyrir dagskráartill. minni. En eins og ég benti á, fyrst þegar málið kom fram, var það upphaflega hugsað sem tekjuöflun fyrir ríkissjóð, þó að það hafi síðar breytzt, því að nú á þetta að vera björgun fyrir bæjar- og sveitarfélögin. Ég benti á það áður, að þarna hefði ekki verið leitað ráða hjá bæjarfélögunum. Bæjarstjórar voru hér á fundi í haust, en þetta kom ekkert fram þar. Síðan hef ég dálitið athugað viðhorfið og átt tal við ýmsa þessa menn, og ber þeim saman um, að þetta sé engin lausn á fjárhagsvandamáli bæjarfélaganna. Þess vegna er þetta tiltæki hæstv. ráðh., að flytja þetta mál sem tekjuöflunarmál fyrir bæjarfé-

lögin án þess að hafa um það samráð við þau, gersamlega út í loftið; það er enginn að biðja hann um slíka starfsemi. — Bæjarstjórafundurinn hér gerði ákveðnar samþykktir, sem þessi ráðh. lagði slíkt ofurkapp á að kveða niður, að hann hótadi að segja af sér ráðherraembætti, ef á nokkurn hátt yrði tekið tillit til þeirra till., sem hér um eitt skeið var búið að samþ. í þessari d., þannig að það er næstum furðuleg framkoma hjá honum að koma með þetta mál á þennan hátt, án þess að hafa samráð við bæjarfélögin, og hefur enga þýðingu; það nægir ekki til þess að hjálpa bæjarfélögunum fjárhagslega.

Nú, það, sem hæstv. ráðh. sagði, að þetta hækkadi ekkert gjöldin, er eins og hver önnur fjarstaða. Það veit hver einasti maður, að þessi fasti gjaldstofn verður alltaf til þess að hækka gjöldin, og hjá flestum bæjarfélögum er þannig ástatt, að þar er engu hægt við að bæta. Ég skal að visu viðurkenna, að útsvarsupphæðin kynni að lækka eitthvað við það, að fasteignaskatturinn hækkadi, en ég er viss um, að samantölgð upphæð fasteignaskatts og útsvara verður hærri en áður. Ég vil benda hæstv. ráðh. á það, að mjög mörg bæjarfélög eru þannig á vegi stödd, að þetta kemur þeim ekki að neinu haldi. Það hefur ekki staðið á því, að hægt væri að leggja þetta á. Bæjarfélögin hafa ekki verið neitt bundin við fasteignamatið, þegar þau leggja gjöld sín á. Þau hefðu eins getað reiknað það þannig, að miða við þrefalda eða fjórfalda upphæðina. Það er ekkert í fasteignalögunum, sem bannar þeim að útbúa sína skala yfir þetta sjálf. Bæjarfélögin geta tekið tillit til eigna manna í fasteignum við álagningu sinna gjalda, ef þau vilja, og þurfa ekki á slíkri aðstoð að halda frá hæstv. fjmrh. Það vantar ekki fleiri lagaheimildir til þess, að leggja megi gjöld á almenning. Erfiðleikarnir hafa verið í því fólgnir, að fólkið hefur ekki getað borgað gjöld sín til bæjarfélaganna, og það hefur gengið svo langt undanfarið, síðan hæstv. ráðh. fékk heimild til þess að innsigla fyrirtæki manna, að bæjarfélögin hafa orðið að vikja með að innkalla gjöld í bæjarsjóðinn vegna þess offors, sem hæstv. ráðh. hefur komið á með innköllun gjalda í ríkissjóð; á ég þar við innheimtu söluskattsins. Bæjarfélögin hafa tekið þá afstöðu að biðja með að innkalla sínar álögur, því að það er ekki líklegt, að menn geti frekar borgað sín útgjöld, ef fyrirtæki þeirra eru innsigluð og atvinnurekstur þeirra stöðvaður. Þannig hefur söluskatturinn verið innheimtur. (Fjmrh.: Vill þá hv. þm., að söluskatturinn verði ekki innheimtur?) Ég vil að minnsta kosti, að menn hafi nokkurn tíma til þess að greiða hann. Hæstv. ráðh. veit, að söluskatturinn er skattur, sem gefur tugi milljóna og er innheimtur af fólkinu, og hann veit, að skattur þessi kemur mjög óréttlátlega niður. Því er það, að ég er á móti þessum skatti og hef alltaf verið það. Það er enginn skattur, sem kemur eins ranglátlega niður á almenningi og söluskatturinn, það verður líka að vera hóf í allri innheimtu hans. Einn sinni voru menn settir í fangelsi, ef menn voru skuldugir, það þótti sjálfsagt að láta mann ekki ganga lausan, ef hann borgaði ekki skuldir sín-

ar. Fjármálaráðherrar þeirra ára hefðu sjálf-sagt risið upp hneykslaðir yfir þessu ástandi. En ég hélt, að við værum komnir það langt, að við mætum persónufrelsi manna meira en þetta og við létum fjármálalega hagsmuni víkja fyrir persónufrelsi manna. Þarna hefur hæstv. ráðh. fengið vald til þess að innsigla fyrirtæki manna, ef þeir borga ekki ákveðinn skatt. Fjhn.-maður hefur upplýst, að um það hafi verið talað að beita mjög varlega þessari heimild, en reynslan hefur verið sú, að engin önnur aðferð hefur verið reynd. Það hefur ekki einu sinni verið reynt að taka lögtök, heldur bara sendur inn-sigluarmaður til þess að innsigla fyrirtækin. Þessu ákvæði hefur verið beitt af slíku tillits-leysi, að einstætt má telja, og hefur það orðið til þess, að mörg bæjarfélög hafa þegar lent í vandræðum með innheimtu útsvara hjá þeim mönnum, sem fram að þessu höfðu verið bezt færir um að borga þau. Það kemur því úr hörð-ustu átt, ef hæstv. ráðh. ætlar núna að breiða sig svona út yfir bæjarfélögin. Hann ætti bara að biða eftir því, sem bæjarfélögin hafa að segja í þessu máli. Hann hlýtur að sjá, að það er lítið gagn í því fyrir bæjarfélögin að reyta íbúð-irnar ofan af þeim bæjarbúum, sem ekki eru menn til þess að borga gjöld sín. Það lendir á bæjarfélaginu að bjarga fólkinu og hjálpa því til að lifa. Hæstv. ráðh. hefur getað innheimt þetta fyrir ríkissjóðinn, en það er þýðingarlaust fyrir hann að halda, að lausn vandamálsins fyrir bæjarfélögin fáið með því að gefa þeim heimild til aukinna álaga á fólkið. Það, sem gera þarf, er að auka atvinnu fólksins, svo sem komið hefur fram á mörgum bæjarstjórnarfundum viðs vegar um land.

Ég vil nú fara nokkrum orðum um till. hv. 5. þm. Reykv. (JóhH). Mér finnst till. þessi nokkuð einkennileg, og það er í fyrsta skipti, sem ég hef séð slíkan rökstuðning hér á Alþ. Þar er ætlað til, að frv. verði vísað frá, af því að fyrir Sp. liggi nú till. til þál. um heildarendurskoðun á skattal. og þar á meðal tekjuskiptingu og verka-skiptingu ríkisins og bæjar- og sveitarfélaga. En það er ekki vitað, hvort þessi till. verður afgr. á þessu Alþ. eða hvort hún verður nokkurn tíma afgreidd, en að við eigum að fara að vísa til þessara till. til að fresta þessu máli, finnst mér svo kjánalegt, að ég ætla að vera á móti þessari till. til rökst. dagskrár. Hv. þm. hefur e. t. v. ekki getað fengið sig til þess að greiða atkv. með frávísunartill. minni. Ég get ekki séð aðra röksemd með því að flytja þessa brtt.; hún er svo kjánaleg.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að ræða frekar um þetta, en ég vil undirstrika, að þetta mál verði endurskoðað, því að nýtt fasteignamat er á engan hátt lausn fyrir bæjar- og sveitarfé-lögin, eins og málið er borið fram af hæstv. ráðh., og verður til þess að auka gjöldin og gera þau miklu verri bagga á fólkinu. Ég sé ekki, hvað það er, sem dregur hæstv. fjmrh. sér-staklega til þess að þurfa endilega að telja það svo stórt atriði að fara nú að leiðrétta fast- eignamatið. Hann segir, að það sé ekki höfuð-atriðið að auka á gjöldin, heldur sé þetta bara leiðrétting á fasteignamatinu. En fasteignamatið

er ekkert annað en gjaldstofn. Það er orðið til á þann hátt, að ríkið setur reglur um það, hvernig leggja á gjöld á. En ef þetta er ekki gert í því skyni að hækka gjöld, þá er þessi endurskoðun fasteignamatsins gersamlega til-gangslaus. En vitanlega er ástæðan sú að láta gjöldin hækka og útvega auknar tekjur í ríkis-sjóð, en það var erfitt að koma með það fram fyrir Alþ. að biðja um stórauðnar tekjur fyrir ríkissjóð, þegar hann skilar jafnmiklum tekju-afgangi sem hann gerði á þessu síðasta ári og þegar gjaldabyrðar á almenningi eru svo miklar, að hann er ekki fær um að standa undir þessum gjöldum. Hæstv. ráðh. veit líka, að þessi breyt-ing á fasteignamatinu mundi hafa þau áhrif og er gerð í þeim tilgangi að hækka gjöld al-menningis. Það er eðlilegt að miða gjöld manna við eignir manna, en ef hækka á fasteigna-matið, þá verður að slaka til á öðrum gjöldum. Ef hæstv. ráðh. vill láta afnema söluskattinn, þá er ég til viðtals um það að endurskoða fast- eignamatslögin. Afleiðingin yrði sú, að bank-arnir hækkuðu lán út á fasteignir og að öðru leyti yrði um að ræða allmiklar hækkarnir.

Ég tel ástæðulaust að ræða um þetta frekar, því að mál þetta er ekki flutt í samráði við bæjar- og sveitarfélögin á neinn hátt. Þau hafa ekki gefið hæstv. fjmrh. neitt umboð til þess að bera þessa till. fram fyrir þeirra hönd, og hæstv. ráðh. hefur snúit öfugur við öllu, sem frá bæjarfélögum hefur komið í þá átt að létta undir með þeim.

*Emil Jónsson:* Herra forseti. Það má segja, að aðalatriði þessa máls séu eiginlega tvö. Annars vegar er það að láta framkvæma nýtt fasteigna-mat og færa fasteignamatsverðið meira til sam-ræmis við núverandi verðlag en áður hefur verið gert. Í öðru lagi er hitt aðalatriði frv., að færa fasteignaskattinn, sem byggður er á þessu mati, yfir á bæjarfélögin og reyna að færa þeim þannig á einhvern hátt úrbætur, vegna þess að tekjustofnar þeirra hrökkva hvergi nærri til þess að standa undir gjöldum bæjarfélaganna.

Ég tel eðlilegt og sanngjarnt, að athugun fari fram á fasteignamatinu og það verði fært meira til nügildandi verðlags, því að eins og nú er, þá njóta eigendur fasteigna alveg sér-stakra vildarkjara, ekki bara við álagningu fast- eignaskattsins, heldur líka við álagningu tekju- og eignarskattsins, þar sem fasteignir eru metn- ar með verði, sem er langt fyrir neðan sann- virði, miðað við verðlag almennt. Allir þeir, sem hafa átt fasteignir, hafa því farið langtum bet- ur út úr þeim verðbreytingum, sem orðið hafa á öllum sviðum í landinu. Þeir, sem áttu fast- eignir og skulduðu í þeim peninga, hafa stór- hagnast á þeim verðbreytingum, sem orðið hafa í landinu. Þeir hafa hagnast meira en nokkur önnur sérstök stétt manna. Þess vegna er það réttlátt, að fasteignamatið verði fært til rétt- látara verðs en það er í dag, og þessum hluta frv. er ég fyrir mitt leyti fyllilega samþykkur.

En svo kemur hitt atriðið, á hvern hátt þetta frv. leysir úr vanda bæjar- og sveitarfélaganna, og þar er öðru máli að gegna. Fasteignaskattur- inn er nú í fjárlögum fyrir þetta ár áætlaður

um 700 þús. kr. Það, sem jafnað er niður á alla bæjar- og sveitarsjóði í landinu, eru þessar 700 þús. kr., sem er upphæð, sem má segja að sé einskis virði eins og gildi peninga er nú háttáð, og þar með er fasteignaskatturinn einskis virði til þess að bæta úr tekjuskorti bæjar- og sveitarfélaganna, nema hann verði hækkaður og tilsvarendi hækkuð gjöld á þegnum bæjar- og sveitarfélaganna.

Ég hef við annað tækifæri, og sérstaklega í umræðunum um söluskattinn, lýst yfir, að ég tel, að bæjar- og sveitarfélög landsins séu komin á það stig fyrir atbeina ríkisvaldsins, að rekstur þeirra sé um það bil að stöðvast; þau geta ekki innheimt gjöldin af þegnum sínum til þess að reka þau á þann hátt, sem verið hefur undanfarið og ætlað er til. Söluskatturinn, sem nú er tekinn af landsfólkinu, er eins hár og öll útsvör landsmanna til samans. Þetta gefur auga leið, hvað verður, ef þessu er haldið áfram, fyrst að ganga þannig eftir sköttunum og svo að loka fyrirtækjunum, ef þau geta ekki greitt þessa skatta upp á stundinni. Þetta hefur orðið til þess, að bæjarfélögin hafa orðið að vikja með sínar innheimtur fyrir ríkissjóði, sem hefur gengið svo hart að með sínar innheimtur, að bæjarfélögin eiga nú útistandandi skuldir svo að milljónum króna nemur, sem eru ógoldin útsvör, og geta svo ekki sjálf staðið í skilum með sínar greiðslur.

Hæstv. fjmrh. sagði, að það gerði hvorki til né frá með þennan skatt, — að ekki þyrfti að vera um hækkun eða lækkun að ræða á honum, hér væri bara um tilfærslu að ræða. Þetta er ekki rétt. Skyldi ekki eignarskattur til ríkissjóðs hækka, ef fasteignamatíð verður fimmfaldað? Skyldi þetta þá bara vera tilfærsla? Nei, ég held ekki. Þetta er raunveruleg hækkun á gjöldum í ríkissjóð.

Þó að allt réttlæti máli með því, að skattar á fasteignum verði hækkaðir frá því, sem þeir eru nú, þá kemur þetta þannig út, að það hvorki hjálpar þegnum bæjarfélaganna til þess að standa strauð sinna útsvara né bæjunum til þess að innkalla skuldir sínar, en verður hins vegar til þess að auka tekjur ríkissjóðs og gera bæjarfélögunum enn ómögulegra en áður að ná sínum tekjum inn. Því verður ekki á móti mælt, að þetta verkar á þennan hátt, þótt það væri ekki þetta, sem hæstv. ráðh. vildi láta í veðri vaka.

Ég held því, að þetta frv. sem ákveðið úrræði fyrir bæjar- og sveitarfélögin verði að athuga og undirbúa betur. Ég tel því rétt að samþ. rökstudda dagskrá, til þess að málið verði betur undirbúið. Ég hef trú á því, að hv. 5. þm. Reykv. hafi örugga vissu fyrir því, að till. hans um endurskoðun á skattal. verði samþ., en það sé ekki eins og hv. þm. Siglf. vill vera láta, að hann flytji sína rökst. dagskrártill. út í bláinn. Það hafa mörg önnur mál verið afgreidd hér með hliðsjón til annarra mála, og í þessu máli sé ég ekki neitt því til fyrirstöðu, og mun ég því greiða atkv. með dagskrártill. hv. 5. þm. Reykv. Ég tel það ekki neitt aðalatriði, hvort málið fær afgreiðslu á þessu þingi eða síðar, heldur að þegar það verður samþ., þá greiði það

eitthvað úr fyrir bæjar- og sveitarfélögunum, en eins og það nú er flutt, bætir það ekkert úr tekjubörf þeirra. Það mál er jafnóleyst, þótt þetta mál verði samþykkt. Ég er kominn á þá skoðun, að þetta vandamál bæjar- og sveitarfélaganna um tekjuöflun þeirra verði ekki leyst með því að leggja nýjar álögur á bæjarbúana og sveitarfélögin, heldur fengist lausnin með því að losa bæjarbúana við eitthvað af þeim gjöldum, sem þeir hafa, og ríkið taki á sig eitthvað af því, sem þeir bera. Það hefur sýnt sig, að ríkissjóður hefur ekki þurft á að halda öllum þeim tekjum, sem hann hefur innheimt af bæjar- og sveitarfélögunum og þegnum landsins, og eru það a. m. k. milli 50 og 60 millj. kr. (Fjmrh.: Mér sýnist hv. þm. hafa lýst á að ráðstafa þeim.) Það er svo allt annað mál, þó að ríkissjóður endurgreiði eitthvað af þessu til þeirra á einhvern hátt, en þær greiðslur fara ekki allar á þá staði, þar sem þörfin er mest, og sýnist mér þá, að hæstv. ríkisstj., sem lætur innheimta þessar álögur, hefði getað sparað sér mikið ómak og létt mikið erfiðar byrðar bæjar- og sveitarfélaganna með því að sleppa innheimtu þessara skatta.

Ég er með því, að skattamatið verði lagfært og samræmt. En ég vil um leið gera þá kröfu, að bæjar- og sveitarfélögin njóti þess tekjuauka, sem þannig kemur inn, en þetta komi ekki fram sem hækkaður eignarskattur, sem ríkissjóður hefur e. t. v. ekkert að gera við, nema þá til þess að úthluta á næsta þingi. En ég sé hins vegar ekki, að þetta mál sé það vel undirbúið, að það sé skynsamlegt að ganga frá því á þessu þingi, núna í þinglokin. En ég tel rétt, að úrslit þess fengjust í millþm., sem gerði till. um öll skattamál ríkisins og bæjar- og sveitarfélaganna og hvernig þessum tekjum verði skipt milli þessara aðila.

Ég mun því samkvæmt framansögðu greiða atkv. með dagskrártill. hv. 5. þm. Reykv.

Jóhann Hafstein: Herra forseti. Það er nú ekki af neinni feimni við að fylgja till. hv. þm. Siglf., svo sem hann áleit, að ég flyt mína brtt. við till. hans, heldur af því, að till. hans er að verulegu leyti á misskilningi byggð og það, sem hann sagði um brtt. mína, svo sem fram kom í ræðu hans, en samkvæmt málflutningi hans hefðum við getað verið sammála um aðalatriði þessa máls. Hv. þm. Siglf. rökstuddi sína dagskrártill. með því að segja, að þetta frv. leysti ekki vandræði bæjar- og sveitarfélaganna og þess vegna ætti að vísa því frá. Mér hefur aldrei komið til hugar, að þetta frv. væri flutt í þeim tilgangi að leysa fjárhagsörðugleika bæjar- og sveitarfélaganna, en til þess vísar hv. þm. í þeirri rökst. dagskrártill., sem hann flytur. En með hliðsjón af því, að fyrir Alþ. liggur nú önnur till. til þál., þar sem gert er ráð fyrir því, að endurskoðun fari fram á skattakerfinu í landinu, þar sem öll meginatriði þess komi til athugunar, þá þykir mér rétt að rökstyðja dagskrártill. með tilvísun til þeirrar þáltill., eins og gert er á þskj. 566. Það, að ég flyt rökstudda dagskrá með tilvísun til þessarar þáltill., þýðir ekki það, að ég hafi vissu fyrir því, að sú till.

verði samþ. Vitanlega veit ég ekki um það, þótt ég viti um afstöðu míns flokks til hennar og hafi heyrt hér það, sem hæstv. fjmrh. hefur sagt í þessu máli. Ef þetta reyndist svo rangt hjá mér, að hún eigi fylgi að fagna hér, þá er minn rökstuðningur ekki réttur. Það er af þessum ástæðum, að ég flyt mína brtt. við till. þm. Siglf., þótt báðar till. leiði til hins sama, — að málinu verði vísað frá.

Ég er alveg sammála hv. þm. Siglf. um, að endurskoðun fasteignamatsins hafi enga þýðingu, nema fundinn sé fastur gjaldstigi. Heildarendurskoðun skattakerfisins er réttlæt看anlegt mál, þegar tekinn er til athugunar eða ákvarðaður gjaldstigi fyrir bæjar- og sveitarfélög.

Það hefur verið leiðrétt, sem fram kom í ræðu hæstv. fjmrh. um rangan rökstuðning í till. okkar um þetta mál varðandi hækkanir á opinberum gjöldum. Þetta hefur verið leiðrétt með tilvísun til eignarskattsins og á margan annan hátt. Ég held, að að formi til sé ekki rétt að hafa fasteignaskatt í l. um fasteignamatið. Í l. um fasteignaskatt frá 1945, 1. gr., segir svo:

„Í kaupstöðum og hreppsfélögum er heimilt að leggja árlega fasteignaskatt á húseignir og önnur mannvirki, lóðir og lendur, og skal hann vera eins og hér segir:

1. Af byggingarlóðum, byggðum og óbyggðum, allt að 2%.
2. Af húseignum og öðrum mannvirkjum allt að 1%.
3. Af túnnum, görðum, reitum, erfðafestulöndum og öðrum lóðum og lendum allt að 0.5%.”

Ef um það er rætt að rétta bæjarfélögunum hjálparhönd með því að leggja gjöld á þessar fasteignir, hækka þær heimildina í l. frá 1945 til að leggja fasteignaskatt á lóðir og lendur. En m. a. af þessari ástæðu og öðrum legg ég til, að málið fari til frekari athugunar við endurskoðun skattakerfisins, „til betri undirbúnings,” eins og hv. þm. Hafnf. orðaði það. — Ég sagði, að það mundi frekar nást samkomulag um þetta mál, ef hæstv. fjmrh. hefði fengið til samkomulagsvið þá till., sem fram kom, enda er þessi dagskrártill. ekki borin fram fyrir en vitneskja er fengin um það. Þess vegna er meginefni þessa máls, eins og nú er komið með þetta frv. eins og svo mörg önnur, að það brestur á samkomulag. Ég held, að málið ætti að fá betri undirbúning, og þá skiptir minna máli, hvort það er afgreitt ári fyrir eða síðar, heldur, að það sé afgreitt á sómasamlegan hátt.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):* Herra forseti. Ég ætla aðeins að segja örfá orð. Dagskrártill. stenzst ekki fullkomlega, enda þótt fasteignamatið mundi hækka eignarskattinn til ríkisins. Það er rétt að taka fram, að þótt skatturinn sjálfur hækki, þá er hann ekki aðalatriðið, sem skiptir hér máli. Það er hægt að leiðrétta fasteignamatið, en láta skattinn standa óbreyttan, ef menn hefðu þá skoðun. Þess vegna sýnist mér höfuðrök þessarar dagskrártill. ekki standast, ef litið er á aðalatriðið. Hv. þm. hefur haldið því fram, að hann væri á móti þessu máli nú

vegna þess, að það ætti að hnýta saman ný l. vegna tekna bæjar- og sveitarfélaga og endurskoðun fasteignamatsins, en ég sé ekki ástæðu til þess. Mér finnst vera hægt að taka þessa leiðréttingu eða endurskoðun sem mál út af fyrir sig og finnst eðlilegt að afgreiða þetta á þennan hátt. Því hefur verið haldið fram, að þetta væri ekki hægt, en ég hef fært fram ástæðu fyrir þessari skoðun og sýnist, að ekki þurfi að hengja þetta saman.

Út af því, hvort nauðsynlegt væri að leiðrétta fasteignamatið, hefur það komið fram, að fasteignamatið sé aðalskattstofn. Þetta er ekki rétt, það hefur aðra þýðingu. Það hefur verið upplýsingar um verðmæti eigna. Þegar menn afla upplýsinga um verðmæti eigna í sambandi við viðskipti, líta menn á fasteignamatið. Af þessari ástæðu er ekki sízt nauðsynlegt, að hlutföllin í fasteignamatinu séu nærri lagi. Það er ekki aðeins vegna skatta, heldur einnig af ýmsum öðrum ástæðum. Það er ekki vani að meta eignir á kostnaðarverði, en þýðingarmest er, að hlutfallið sé rétt, vegna þess að menn afla sér upplýsinga um verðmæti eigna með því að gá í fasteignamatið. Af þessari ástæðu var ákveðið, að fasteignamatið skyldi endurskoðað á 10 ára fresti. Það er furðulegt, að það skuli nú, þegar 10 ár eru liðin frá síðustu endurskoðun, rísa mótspyrna gegn endurskoðun fasteignamatsins, en á þessum 10 árum hefur orðið meiri breyting á verðlagi en nokkurn tíma áður í sögu landsins. Hér er blandað inn í annarlegum sjónarmiðum, sem ég hef þegar rætt og þykir slæmt, að sé blandað hér inn í. Það er leitt, að ekki er hægt að fá samtök um að samþ. þetta og um leið afhenda fasteignaskattinn til bæjar- og sveitarfélaga.

Ég sé ekki ástæðu til að svara þeim fjarstæðum, sem hv. þm. Siglf. kom með. Það var á honum að heyra, að hann teldi eðlilegt, að þeir, sem rækju iðnað og verzlun, innheimtu söluskattinn og fengju að halda honum til að nota hann í sínar þarfir. Þetta er mórall hv. þm., og finnst honum furðulegt, að ekki sé hægt að framkvæma þetta þannig. Atvinnurekendur taka þetta af fólkinu og skila því svo aftur til ríkisins. Að þessu finnur hv. þm., og finnst mér það furðulegt að láta þessa skoðun koma fram. Það finnst hv. þm. Siglf. ámælisvert, að menn skuli vera látnir skila því, sem þeir innheimta fyrir ríkið. Honum finnst skrytið, að það skuli ekki látið afskiptalaust, að einkafyrirtæki taki til sinna þarfa það, sem þau innheimta fyrir ríkið. — Hv. þm. tók ýmislegt fleira fram, sem ég hirði ekki um að fjölyrða frekar.

*Frsm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Í þeirri brtt. við rökst. dagskrána frá hv. 5. þm. Reykv., sem nú liggur fyrir, er vitnað til væntanlegrar heildarendurskoðunar á skattal., og þess vegna vill hann víkja málinu frá. Ég vil benda á, að það er óeðlilegt að binda þetta saman, sérstaklega þegar þetta er ekki framkvæmt af sömu mönnum. N. þeirri, sem falið er að endurskoða skattal., er ekki falið að endurskoða fasteignamatið. Hér er því ekkert samband á milli. Endurskoðun og lagfæring á

fasteignamatinu er ekki skattamál, en hitt er skattamál, að athuga, hvaða opinber gjöld miðast við verð eigna. — Annars er ekki ástæða til að hafa fleiri orð um þetta, en ég vildi víkja að brtt. á þskj. 355, frá hv. 2. þm. Skagf. o. fl. Það er farið fram á, að atkvgr. um 1. brtt. skuli vera þannig, að síðasti liður verði borinn upp sér. Mér skildist á flm., að þeir hefðu ekkert við þetta að athuga. Ég vil spyrja hæstv. forseta, hvort þetta verði ekki þannig, þegar til atkvgr. kemur. Ef einhver vandkvæði eru á þessu, þá mun ég flytja brtt. Mér sýnist vera auðvelt að haga þessu þannig, að bera sér upp síðasta liðinn.

*Einar Olgeirsson:* Herra forseti. Það hafa verið fluttar á þessu þingi þó nokkrar till. í skattamálum, sem miðuðu að því að létta skattabyrðina, og þó sérstaklega hjá þeim, sem hún hvíldi þýngst á. Við 2. umr. um eitt frv. ríkisstj. flutti ég nokkrar till. um að gera mönnum kleift að breyta persónufrádrætti og um skattskyldu gifta kvenna. Allar till., sem fluttar voru af sósíalistum um að reyna að létta undir með mönnum, voru felldar. Nú liggur fyrir till., sem yrði óhjákvæmilega til þess að þýngja skattana. Það eru vitanlega rétt rök fyrir þessu frv.; fyrst og fremst þarf að breyta fasteignamatinu, til þess að eignarskatturinn komi réttilega niður á fasteignir. Í öðru lagi er nauðsynlegt að breyta fasteignamatinu vegna þess, að það er lagt til grundvallar verðlagi í bönkum og slíkum stofnunum. Hitt er jafnómótmælanlegt, að auðvitað verður sú breyt. til að þýngja fasteignaskatta. Ég skal nefna dæmi, sem yrðu til að þýngja skattana. Fasteignamatið í Reykjavík yrði þannig að fara nærri brunabótamati. Ég held, að brunabótamatið á húsum — lóðir ekki meðtaldar — sé um 1800 millj. kr. Samkv. 1. frá 1945 hefur bæjarstjórn Reykjavíkur rétt til að innheimta 1% fasteignagjald. Ef bæjarstjórnin notaði sér þetta, fengi hún 18 millj. kr. Ef þetta er svo, er þetta vissulega há upphæð miðað við fasteignagjöld, sem eru innheimt án tillits til skulda. Það er innheimt jafnt af skuldugum og skuldlausum. Það er ekki rétt að gera ráð fyrir, ef þetta er samþ., að öðrum l. verði breytt eða að bæjarstj. notfæri sér ekki heimildina.

Ef engar aðrar ráðstafanir eru gerðar, er viðbúið að þetta þýði, að leigjendunum yrði íþýngt og gjaldinu yrði velt á húsaleiguna. Stefna ríkisstj. er að reyna að hindra menn í því að byggja íbúðir með því að halda strangt í það lagabann, sem hindrar menn í því að byggja yfir sig. Það er erfitt að standa undir slíku, ef menn eru ekki fasteignaeigendur. Hvað snertir þá fasteignaeigendur, sem eru í tölu verkamanna og millistéttarinnar, þá geta þeir illa borgað af sínum eignum nú og eru óðum að missa þær fyrir aðgerðir ríkisstj. Við skulum segja, að þetta sé ekki stór upphæð, 1500—2000 kr., en það getur verið nóg til þess, að menn missi íbúðir sínar. Þess eru dæmi, að millistéttin hefur misst verkfæri og dýrmætar vélar vegna innheimtu söluskattsins, vegna þess að þeir hafa ekki getað fengið lán fyrir skuldunum. Eins er

það með íbúðirnar, svipuðum skatti er velt á leigjendurnar. Mörgum eigendum húsa eða íbúða yrði gert erfitt að halda í eignina og mundu jafnvel missa hana.

Þó er einn stórfelldur kostur við þessi lög, ef sú brtt., sem hv. þm. A-Húnv. flytur á þskj. 410, verður samþ., og er þar gert ráð fyrir, að hækkan fasteignamatsins gangi ekki í gildi. Þetta er rétt, og ég vildi fá tólm til að flytja brtt. eða ná samkomulagi við hv. flm. um, að þetta gildi einungis um eignir undir ákveðnu fasteignamati, t. d. 100—300 þús. kr., sem samsvarar venjulegum íbúðum í Reykjavík, — sem sagt, að menn ættu rétt á að fá veðlán út á slíkar eignir. Það þýðir, ef till. um 3/4 hluta í veðlánum verður samþ., að bjarga mörgum mönnum, sem hækkan fasteignaskattsins mundi eyðileggja fyrir. Svo framarlega sem þessi breyt. verður samþ., yrði það til bóta, ekki aðeins á þessum l., heldur hvað viðvikur möguleikum ríkisins til lána. Ég vil þess vegna leyfa mér að biðja hæstv. forseta að slíta ekki svo umr. nú, að mér gefist ekki kostur á að bera fram brtt.

Ég skal geta þess, að ég skil þetta svo, að það vaki fyrir hæstv. fjmrh. í sambandi við það kapp, sem hann leggur á að fá þessi lög samþ., að þetta muni gefa verulegar tekjur í ríkissjóð. Það hefur komið fram við þessar umr., að breyting á fasteignamatinu mundi verða til þess að breyta eignarskattinum þannig, að hann yrði auðvitað hærri en hann er nú og lenti réttilega á mörgum eignum, og eru það aðalmeðmælin með þessari breyt., en hins vegar er ekki reiknað með neinum slíkum tekjum í fjárl. núna, og gerir því lítið til, hvernig farið er með þetta mál nú. Enn fremur er hættan sú, að þau bæjarfélög, sem ættu að fá tekjurnar, fengju þær ekki fyrstu árin. Ef það er tilætlunin, að þetta komi bæjarfélögunum til góða strax, ætti að breyta því þannig, að ríkissjóður greiddi kostnaðinn við fasteignamatið, en skattarnir rýnnu til bæjarfélögunna. Ef þess vegna hægt er að ná samkomulagi við hæstv. fjmrh. um að afgr. þetta þannig, að eignarskattinum verði náð af stóreignum, en hins vegar þýrfti ekki að stofna mönnum í volæði með þessu, þá mundi tilganginum vera náð að einhverju leyti. Ég álit þess vegna, að það sé ekki heppilegt, hvað mikið kapp er lagt á að sveigja ekki í neinu til hvað þetta snertir. Ég vil biðja hæstv. forseta að slíta ekki svo umr., að mér gefist ekki kostur á að flytja brtt.

*Forseti (SB):* Það hefur komið fram ósk um, að umr. verði frestað. Verður orðið við þessari ósk, og er umr. frestað og málið tekið af dagskrá.

Umr. frestað.

Á 57. fundi í Nd., 14. jan., var frv. tekið til frh. 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 58. fundi í Nd., s. d., var enn fram haldið 3. umr. um frv. (A. 200, 355, 410, 424, 425, 441, 442, 566, 594).

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 59. fundi í Nd., 15. jan., var enn fram haldið 3. umr. um frv.

#### ATKVGR.

Brtt. 566 felld með 17:16 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: StJSt, MJ, ÁÁ, BÓ, EmJ, GTh, GPg, JóhH, JPálm, JS, JR, KS, ÓTh, PO, SÁ, SB.

nei: StgrSt, AE, ÁkJ, ÁB, ÁS, EOI, EystJ, GG, HÁ, HelgJ, JG, JÁ, JörB, MK, PP, SG, SkG.

1 þm. (IngJ) fjarstaddur.

4 þm. gerðu svofellda grein fyrir atkv.:

*Magnús Jónsson:* Ég hefði talið æskilegt, að frv. þetta hefði verið afgr. með breyt., sem ég hef ásamt tveim öðrum þm. gert till. um. En þar sem nú liggur fyrir yfirlýsing frá hæstv. fjmrh., að hann vilji efnislega ekki fallast á þær takmarkanir, sem gert er ráð fyrir í till. okkar, og mjög hæpið er, að þær nái samþykki, þá segi ég já.

*Gylfi Þ. Gíslason:* Ég tel ríka nauðsyn og þörf að leiðrétta sem allra fyrst hið allt of lága mat á fasteignum, en þar sem ekki hefur verið gengið nægilega vel frá þessu frv., tel ég rétt að samp. þessa till. og segi því já.

*Jón Sigurðsson:* Með tilvísun til grg. hv. 2. þm. Eyf. segi ég já.

*Pétur Ottesen:* Ég segi já með tilvísun til grg. hv. 2. þm. Eyf.

Rökst. dagskrá á þskj. 441 samp. með 12:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: SG, StJSt, ÁkJ, ÁÁ, ÁS, EOI, EmJ, GPg, JPálm, JÁ, MK, SB.

nei: SkG, StgrSt, AE, ÁB, EystJ, GG, HÁ, HelgJ, JG, JörB, PP.

MJ, BÓ, GTh, JóhH, JS, JR, KS, ÓTh, PO, SÁ greiddu ekki atkv.

1 þm. (IngJ) fjarstaddur.

### 5. Rithöfundaréttur og prentaréttur.

Á 6. fundi í Ed., 10. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 13 20. okt. 1905, um rithöfundarétt og prentarétt [45. mál] (þm-frv., A. 59).

Á 15. fundi í Ed., 15. okt., var frv. tekið til l. umr.

*Fm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Frv. þetta, sem er prentað á þskj. 59, hef ég borið fram til þess að fá breytt l. nr. 13 frá 20. okt. 1905, um rithöfundarétt og prentarétt.

1. gr. frv. þessa er um það, að lagt er til að fella niður síðustu málgr. 11. gr. l. Hún er nú þannig: „Hafi enginn að höfundi látnum eignar- Alpt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

rétt að riti hans, þá er hverjum sem vill heimilt að gefa ritið út eða birta það á annan hátt, ef erfðaskrárákvæði eru því eigi til fyrirstöðu.“ — Í 2. gr. frv. er lagt til, að í staðinn fyrir þessi ákvæði l. komi: Eignarréttur að sömdu máli helzt alla ævi höfundar, þá maka hans, foreldra, barna og barnabarna. Að þessum aðilum látnum fellur eignarrétturinn til Háskóla Íslands. — Ef þessi ákvæði verða samp., er nauðsynlegt að fella niður síðustu mgr. 11. gr. l. — Skal ég nú að nokkru gera grein fyrir, hvers vegna þetta frv. er borið fram.

Eins og l. eru nú, gæti skeð, að tekjur af verkum höfundar, sem látninn er, féllu til hvers þess útgefanda, sem viljað hefur gefa út verk höfundar, og það 50 árum eftir lát hans, þótt hann ætti erfingja á lífi. Það er mögulegt, að rithöfundur falli frá á unga aldri og skilji eftir sig verk, er gefi tekjur 50 árum eftir andlát, og eigi foreldra á lífi. Í þessu sambandi má geta þess, að Indriði Einarsson samdi eitt vinsælasta leikrit sitt, Nýársnóttina, er hann var aðeins tvítugur að aldri. Eins og nú háttar, er það fyrirbyggt, að börn höfundar geti náð rétti sínum. Einnig má það teljast mjög líklegt, að svo geti verið, að maki höfundar sé á lífi. Það gæti verið, að rithöfundur giftist þrítugur tvítugri stúlku. Hugsanlegt væri, að stúlkan gæti náð að lifa í 50 ár eftir lát manns síns og hafi þó ekki rétt til þess að njóta verka hans. Vel mætti og vera, að barnsbarn höfundar væri hjálparþurfi, og ekki er óeðlilegt, að það nýti verka afa síns. Það stendur óneitanlega nær, að barnsbarn njóti verka afa síns en einhver og einhver, sem kann að hafa gefið verk hans út. Ég tel og rétt, að er höfundaréttur fellur niður, þá verði rétturinn ekki útgefandans, heldur almenningis. Í núverandi l. er rétturinn þeirra, sem gefa skáld- og ritverk út, og er því í frv. þessu lagt til, að eignarrétturinn falli til Háskóla Íslands.

Það þarf ekki að deila um rétt foreldra eða maka. Að réttur þeirra sé tryggður, orkar ekki tvímælis. Hins vegar má kannske deila um, hvort rétturinn skuli ná til barnabarna eða hvort stöðva skuli við börn höfundar. Um þetta mun að sjálfsögðu fjallað, er frv. fer til n. Ef þær breyt., sem felast í frv. þessu, ná fram að ganga, fær Háskóli Íslands útgáfurétt fornverka og annarra verka, sem ýmsir aðilar hafa gefið út og grætt á mikið fé. Ég hef talið rétt, að Háskóli Íslands fengi þennan rétt að þeim aðilum látnum, sem um getur í 2. gr. frv., m. a. tekjur af sýningu leikrita. Gert er ráð fyrir í frv., að tekjum þeim, sem Háskóli Íslands fær af eignarrétti þessum, verði varið til styrktar listum og vísindum í landinu, enda verði reglur þær, sem Háskóli Íslands setur varðandi þá starfsemi, staðfestar af rn. Oft og tíðum fá margir þessara manna styrk frá ríkinu til að lifa af, á meðan þeir geta ekki lifað af tekjum sínum, og fæ ég ekki séð, að þeim tekjum, sem með þessu móti fást, verði skár eða betur varið en að styrkja menn á lista- og vísindabraut.

2. mgr. 2. gr. frv. er tekin upp óbreytt, en efni hennar er samræmt við breyt. 1. mgr.

Þær breyt. frá gildandi l., sem felast í frv.

Þessu, eru ekki aðrar en ég hef nú lýst. Ég sé ekki ástæðu til þess að ræða þetta nánar að svo komnu. Ég vil svo óska þess, að málinu verði vísað til hv. menntmn. að þessari umr. lokinni, og vænti ég þess, að hún sýni málinu velvilja. Ég er tilbúinn að ræða við hana um breyt. á frv., ef meginefni þess er haldið, eins og ég hef lagt til.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til menntmn. með 13 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Ed., 18. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 63. fundi í Ed., s. d., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 59, n. 379).

*Frsm. (Hannibal Valdimarsson):* Herra forseti. N. ræddi þetta mál og ákvað síðan að senda það til umsagnar Háskóla Íslands, sökum þess að gert er ráð fyrir því í frv., að eignaréttur á sömdu máli skuli undir vissum kringumstæðum falla til háskólans. — Einnig var samþ. að leita umsagnar Rithöfundafélags Íslands og Félags íslenzkra rithöfunda, og fékk n. svör frá öllum þessum aðilum. Bændir háskólinn á, að í nokkur undanfarin ár hafi lögfræðinganeindir frá Norðurlöndunum flestum unnið að endurskoðun á höfundal. þessara ríkja með samræmingu fyrir augum. Er viðurkennt, að íslenzku höfundal. þurfi breyt. við í ýmsum greinum, en þó talið ráðlegt að biða endanlegra till. norrænu n., áður en hafist verði handa um breyt. á höfundal. okkar.

Í svari rithöfundafélaganna segir, að stjórnir beggja félaganna séu á einu máli um það, að þær vilji ekki að svo stöddu mæla með því, að víkið verði frá hinni almennu reglu um rithöfundarétt á þann hátt, sem í frv. segir, enda telja stjórnir rithöfundafélaganna, að nær mundi liggja að athuga ýmis önnur atriði í þessu sambandi, ef breyta ætti ákvæðum l. um þetta efni.

Menntmn. er því þeirrar skoðunar, að rétt sé á þessu stigi málsins að afgr. það með svofelldri rökst. dagskrá:

„Þar eð sameiginleg endurskoðun er fyrir nokkru hafin á höfundalögum flestra Norðurlandanna með samræmingu fyrir augum, telur deildin ekki rétt að afgreiða breytingar á íslenzku höfundalögunum að svo stöddu, heldur biða þess, að kunn verði niðurstaða norrænu lögfræðinganeindanna, er að hinni sameiginlegu endurskoðun starfa, og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.“

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Ég skal ekki tefja þetta mál mikið, en vil segja nokkur orð. — Ég vil fyrst segja það, að ég hef ekki heyrt álit frá n. í framsögu og ekki heldur í nál., hvort hún er andvíg þessu máli eða gæti hugsað sér að fylgja því; það kemur ekki fram í hinni rökst. dagskrá eða í framsögu. En vegna þess, hvernig rökst. dagskráin er samín, vildi ég mega spyrja

hv. frsm. að því, hvort Íslendingar eiga sæti í þessari n. og hvaða Íslendingar það eru, því að ef svo væri, þá væri ekki óeðlilegt, að sá fulltrúi fengi þetta mál ásamt fskj. til athugunar, úr því að þessi ráðstefna er metin svo mikils, að það þykir sjálfsagt að afgr. ekki málið fyrr en þar fellur einhver úrskurður.

Álit háskólans gæfi mér tilefni til þess að ræða það hér lengi, því að þar rekur sig hvað á annars horn. En ég skal þó ekki tefja störf þingsins með því að fara út í það mál á þessu stigi, en ég hef þó sterka tilhneigingu til að gagnrýna margt af því, sem þar kemur fram og ekki fær staðizt. Hins vegar get ég vel skilið afgreiðslu n., með tilliti til fskj. II, þar sem Rithöfundafélag Íslands og Félag íslenzkra rithöfunda leggja eindregið til, að málið sé ekki samþ. Hins vegar vil ég benda á, hvort ekki sé ástæða til fyrir n. að marka einhverja stefnu í sambandi við þau verk íslenzk, sem enginn höfundaréttur er að nú, en t. d. fornrítin eru gefin út ár eftir ár til ágóða fyrir bókaútgefendur eina, því að ef meginreglan er sú, að þessi rit séu ekki gefin út nema til þess að alþýðan geti fengið þau ódýr, þá er það annað atriði. Hér eru nú gefin út rit eins og Íslendingasögurnar og Passíusálmarnir í alls konar skrautútgáfum og til stórgróða fyrir útgefendur. Hv. menntmn. hefur ekki viljað taka til greina það, sem um þetta mál er sagt í grg. við frv. mitt. Háskólinn hefur ekki heldur viljað taka við þessari tekjulind, sem ég geri ráð fyrir í frv. mínu.

Ég skal svo ekki orðlengja þetta meir, en ég vonast til, að rökst. dagskráin verði felld og þannig verði búið um þau rit, sem enginn á höfundarétt að, að allur ágóði af útgáfu þeirra renni til Háskóla Íslands.

Umr. frestað.

Á 64. fundi í Ed., s. d., var fram haldið 2. umr. um frv.

*Frsm. (Hannibal Valdimarsson):* Ég hef ekkert um málið að segja í viðbót við það, sem ég sagði áðan. — Ég held, að Íslendingar eigi engan fulltrúa í þessari n. Þetta er lögfræðinginn. fyrir hvert hinna Norðurlandanna, sem starfar að endurskoðun löggjafarinnar fyrir þau, en margt er svo líkt í íslenzku rithöfundal. og hjá hinum Norðurlöndunum, að það þykir bífandi eftir niðurstöðum frá þessari n. Að öðru leyti telur n. ekki heppilegt að taka afstöðu til frv., þar sem það er ekki tímabært, fyrr en þessi niðurstaða liggur fyrir.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Það eru mér vonbrigði að heyra, að Íslendingar eiga ekki fulltrúa í þessari n., þótt það sé eðlilegra að fella sig við rökst. dagskrána, úr því að þær upplýsingar liggja fyrir. — Ég vil í sambandi við þetta benda á, hvort hv. menntmn. hefði ekki fundizt nokkuð harðir kostir t. d. fyrir ekkju rithöfundar, sem hefði getað skapað mikið listaverk fyrir 25 ára aldur og hefði síðan fallið frá og skilið eftir konu, sem gæti vel verið 20 ára með eitt barn, og þegar hún væri sjötug, þá tapaði hún öllum

tekjum af hans verkum. En þannig er þetta í dag eftir 1., að ekkjan gæti vel lifað í 50 ár, án þess að hafa nokkurn eyri af verkum manns síns á eftir, og séð þær tekjur, sem af því kæmu, renna til annarra manna. Mér finnst þetta vera svo stórt atriði, að ég tel, að það beri að athuga það vel, hvort ekki er rétt að gera hér breyt. á. En eins og ég sagði, er ekki að sjá, að rithöfundar hafi komið auga á þetta, og þess vegna skil ég vel afstöðu n. En ég vil samt leggja til, að rökst. dagskráin sé felld og málið fái að ganga áfram.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Ég vil aðeins segja það út af þátttöku Íslands í þessu norræna löggjafarstarfi, að tveimur íslenskum lögfræðingum hefur verið falið sérstaklega að fylgjast með því og taka þátt í almennum ráðagerðum um það, hvað eigi að endurskoða og hvernig störfum eigi að haga. En að þeirra áliti og annarra er þetta svo mikið starf, að taka þátt í sjálfri endurskoðuninni, og við, svo langt frá, eigum svo óhægt með daglegt samstarf við þessa menn, að við höfum ekki treyst okkur til þess og höfum ekki mannafla til að vinna að þessu með sama hætti og aðrar Norðurlandabjóðir. Við eigum þess hins vegar kost að koma að okkar aths. og ábendingum, og það er ráð fyrir því gert, að við notum okkur það af starfi þessara manna, sem við teljum okkur henta, og ég held, að það sé ákaflega erfitt að koma okkar þátttöku við í þessu endurskoðunarstarfi með öðrum hætti en eitthvað svipað þessu. Það er því engan veginn hallað á okkur í þessu samstarfi, þvert á móti hefur staðið á okkar getu, án þess að í því felist nokkur litleg virðingartón. Ef rithöfundar t. d. eða einhverjir aðrir létu uppi einhverjar óskir um það, að Íslendingar tækju frekari þátt í þessari endurskoðun, þá yrði það tekið til athugunar, en ég hef ekki orðið þess var.

Að öðru leyti vil ég segja það, að ég tel þessa hugmynd, sem kemur fram í þessu frv., athugunarverða og álit, að hún eigi engan veginn að falla fyrir borð án þess að grandskoða, hvort hér sé ekki vegna framtíðarinnar um mjög mikilsverða hugmynd að ræða. Hins vegar tel ég þó, að það þurfi nokkru betri athugunar og umræðna og umhugsunar við en enn hefur verið og þess vegna sé réttast fyrir málið að samþ. þessa rökst. dagskrá að þessu sinni. Það verður líka að játa það, sem stendur í álitsgerð Ármanns Snævars prófessors, að það er dálítið hæpið, að talið yrði, að þessi regla gæti staðizt samkvæmt þeim hæstaréttardómi, sem hér er vitnað í um Íslendingasögurnar, og ég er ekki alveg viss um, að þær reglur, sem hér um ræðir, yrðu taldar í samræmi við stjkskr. Ég hef alltaf talið þann dóm ákaflega hæginn og fannst hann ekki vera sannfærandi, en hann er eigi að síður dómur og að sjálfsögðu sú réttarregla, sem verður að skýra þessi málefni út frá að svo komnu. Því er ljóst, að málið er ekki eins einfalt og tillögumaður telur, og ég held, vegna þess að hugmyndin á í sér mikið frjómagn, að það sé gott fyrir alla aðila, að hún nái nokkrum þroska, áður en menn taka afstöðu til hennar,

og með þeim forsendum vil ég greiða atkv. með rökst. dagskránni.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 379 samþ. með 9:1 atkv.

## 6. Skipun læknishéraða.

Á 25. fundi í Nd., 9. nóv., var útbýtt:

*Frv. til l. um breyt. á l. nr. 44 23. júní 1932, um skipun læknishéraða, verkswið landlæknis og störf héraðslækna* [102. mál] (þmfrv., A. 194).

Á 28. fundi í Nd., 15. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 29. fundi í Nd., 16. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Frm. (Helgi Jónasson):* Herra forseti. Þetta frv. er frá ráðuneytinu og fjallar um það að skipta Blönduóslæknishéraði í tvennt og hafa einn lækni í Höfðakaupstað. Fylgir frv. grg. frá hreppsnefnd Höfðakaupstaðar og bréf frá landlækni. Er þar mælt með því, að héraðið sé stofnað. N. féllst á að flytja þetta frv., en hefur enn óbundnar hendur um fylgi við málið.

Um nauðsyn þessa máls skal ég ekki fullyrða. Þarna er að myndast nokkuð stór kaupstaður með rúma 600 íbúa við síðasta manntal. Þarna er sæmleg höfn og mikið um skipakomur. Líklega koma þar við flest skip, sem eru þar um slóðir. Töluverð snjóþýngslí eru þarna og oft erfitt að ná í lækni á Blönduósi, eftir því sem segir í grg. Það er þó ekki langur vegur, 23 km. Enn fremur er þarna töluverð útgerð, a. m. k. að sumarlagi. Miðar þetta allt að því að styrkja kröfu íbúanna í Höfðakaupstað um lækni hjá sér. Náttúrlega er alltaf álitamál, hve langt á að ganga í að smækka læknishéruðin. Fyrir nokkrum árum ríkti sú stefna hjá Alp., að talið var heppilegra að hafa héruðin nokkuð stór og tvo lækna í hverju. Þetta var um 1940 talin góð latína. Nú virðist Alp. hafa fallist á annað fyrirkomulag, að hafa héruðin smærri, svo að hægra sé að ná til læknisins. Ég fyrir mitt leyti hef hallast frekar að því, að héruðin séu stór og séu tveir lækmar. Ég held það gefi betri útkomu fyrir fólkið. En það er nú orðið svo, að fólkið í læknishéruðunum hefur heldur óskað eftir því að hafa þau minni, til þess að hægra sé að ná í lækni hvað vegalengd snertir, enda virðist Alp. á síðustu árum vera komið út á þá braut. Nægir að minna á, að Eyrarbakkaheiráð var fyrir skemmstu gert að þremur læknishéruðum. Var það eitt hérað fyrir tíu árum. Þetta finnst mér fullmikil skipting, en þetta hefur Alp. gert. Þessi stefna út af fyrir sig mælir með þessu frv.

Ég vil geta þess, að síðan frv. var prentað hafa n. borizt tvö bréf viðvíkjandi þessu máli, annað frá oddvita Vindhælishrepps, sem mælir

með því, að læknishérað verði stofnað. Hitt er frá héraðslækninum á Blönduósi, sem telur fyrir sitt leyti ekki þörf á því, að nýtt hérað verði stofnað, telur, að það sé í flestum tilfellum kleift að ná til læknis á Blönduósi, segir þó í sínu bréfi, að hann vilji fyrir sitt leyti mæla með því, að Höfðakaupstaður fái aðstoðarlækni, helzt meiri hluta ársins, og ef þörf er, þá svo að segja allt árið. En þá mundi kostnaður ríkisins ekki verða miklu minni en þótt stofnað yrði læknishérað, af því að launakjör eru mjög svipuð hjá aðstoðarlækni og föstum héraðslækni. Náttúrlega er kostnaður út af fyrir sig að sjá fyrir læknisbústað í hinu nýja héraði í eitt skipti fyrir öll. Um það getur í bréfi til landlæknis, að hreppsnefndin lýsi yfir, að sænskt hús sé til á staðnum, sem muni fást til kaups á hæfilegu verði. Skal ég ekki segja, hversu vel það kann að vera lagað til þeirra hluta, en hreppsnefndin heldur þessu fram. Ef svo er, þá er ekki nema gott um það að segja.

Sem sagt, þetta nýja læknishérað verður heldur fámenn, eitthvað um 750—760 manns, en að vísu eru víða í landinu héruð, sem ekki eru fólksfleiri. Það er náttúrlega undir hælinn lagt að stofna læknishérað þar, sem mjög fátt fólk er fyrir, en það má búast við, að þarna fjölgi fólk og atvinnuvegir aukist. En þó að þessi hluti sé tekinn af Blönduóshéraði, er það samt myndarlegt hérað með um 1450 manns og er því enn með fjölmennari héruðum á landinu. Ég er því fyrir mitt leyti frekar fylgjandi því að láta frv. ganga fram. En um meðnm. mína segi ég ekki neitt, þeirra afstaða kemur fram við atkvgr. Málinu þarf ekki að vísa til n., og mæli ég með því að vísa málinu til 2. umr.

*Jón Pálmason:* Ég vil leyfa mér að þakka hæstv. heilbrmrh. fyrir flutning þessa máls inn í þingið, því að það er flutt eftir hans ósk og í samráði við mig. Ástæðan er sú, að það er mjög mikill áhugi í Höfðakaupstað fyrir því að fá sérstakan lækni. Ég skal ekki fara út í orsakir þessa frekar en hv. frsm. hefur gert. Hann skýrði frá því, hvernig málinu væri varið, en tók sérstaklega fram, til þess að hv. þm. sé ljóst, að það eru allir þarna, sem óska eftir að fá nýjan lækni. Samt sem áður skoða þeir sem sjálfsagðan hlut, að sameiginlegt sé sjúkrahús fyrir bæði héruðin, byggt á Blönduósi eins og er í undirbúningi og hefur verið langalengi, enda er þarna svo stutt á milli, að það kemur ekki til mála, að óbreyttum kringumstæðum, að á annan veg verði með það mál farið en að hafa sameiginlegt sjúkrahús fyrir héraðið allt eins og nú er.

Að öðru leyti skal ég ekki fjölyrða um málið, en aðeins segja það varðandi það hús, sem hér er minnt á og kallað er hið sænska hús, að það er eign ríkisins og þannig til komið, að það er byggt á vegum nýbyggingarnefndar Höfðakaupstaðar. Hins vegar eru allverulega skiptar skoðanir um það, hversu þetta hús hentar sem læknisbústaður og hve mikil viðgerð þyrfti að fara fram á því, til þess að það yrði nothæft sem slíkt. Að öðru leyti veit ég, að heilbr.- og félmn.

kynnir sér allar aðstæður í þessu máli, áður en það kemur til 2. umr.

#### ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 35. fundi í Nd., 29. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 36. fundi í Nd., 4. des., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 194, 222, 231).

*Frsm. (Helgi Jónasson):* Herra forseti. Síðan þetta frv. var til 1. umr. hafa borizt tvær brtt. við frv. Er önnur á þskj. 222, frá hv. þm. V-Ísf., um það að skipta Flateyrarhéraði í Önuðarfirði í tvö læknishéruð, Flateyrarhérað og Súgandafjarðarhérað, sem ætti að heita Suðureyrarhérað. Og svo er brtt. frá hv. þm. Múla-sýslna um það að skipta Egilsstaðahéraði í tvennt. — N. hefur rætt um báðar þessar brtt. við landlækni, og hefur hann mælt eindregið á móti því um bæði þessi læknishéruð, að ný læknishéruð verði sett þar á stofn. En ég vil taka fram, að brtt. á þskj. 231, sem er um Egilsstaðahérað, er tekin aftur til 3. umr. En um brtt. frá hv. þm. V-Ísf. er það að segja, að þetta hérað er nú ekki fjölmennt. Í Flateyrarhéraði eru nú um 1400 manns, og er það nú dágott hérað, og hafa aldrei verið vandræði með að fá þangað lækni. En með því að skipta þessu yrði í Suðureyrarhéraði um 400 manns, og er það of smátt hérað, og hitt yrði líka í tölu fámennari héraða, það, sem þá yrði eftir af Flateyrarhéraði. N. mælir því á móti því, að þessi breyt. verði gerð, og hefur rætt það við þingmann kjördæmisins. Og mér skilst, að hann sé ásáttur um, að þessu verði hagað eins og á undanförmum árum, að hjúkrunarkona sé á Suðureyri starfandi í sambandi við héraðslækni, og hefur hún haft lyf og þess háttar, og hefur sú starfsemi gefizt vel, ef ekki næst til læknis. Hefur hún haft styrk á fjárl., nokkur hundruð kr., og er það ósk n., að þessi upphæð verði hækkuð nokkuð til hjúkrunarkonunnar. Hv. þm. V-Ísf. sættir sig við þetta, ef Alþ. fellst á hækkan á launum hjúkrunarkonu þessarar á Suðureyri, og það hygg ég góða laun á þessu máli í bili, eins og nú standa sakir. — N. telur rétt, að þessi brtt. á þskj. 222 verði felld. En n. er velviljuð því, að lítils háttar hækkan verði gerð á launum til þessarar hjúkrunarkonu á Suðureyri, og mun ég sem fjvn.-maður mæla með því, að svo geti orðið. — Ég óska, að frv. gangi áfram til 3. umr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 37. fundi í Nd., 6. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

#### ATKVGR.

Brtt. 222 tekin aftur.

— 231 tekin aftur til 3. umr.

1. gr. samþ. með 24 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 22 shl. atkv.  
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.  
Frv. vísað til 3. umr. með 22 shl. atkv.

Á 39. fundi í Nd., 10. des., var frv. tekið til 3. umr. (A. 194, 231).

*Halldór Ásgrímsson:* Herra forseti. Við frv. þetta, sem hér er til umr., flytjum við þrír austfirzkir þm. brtt. á þskj. 231. Sú brtt. er um það, að Egilsstaðalækishéraðinu á Fljótsdalshéraði verði skipt í tvö læknishéruð. Ef þessi brtt. verður samþ., sem við vonum, þá ber þess að geta, að það þarf ekki að gera ráð fyrir því, að slík samþykkt valdi ríkissjóði auknum útgjöldum, þar sem nú þegar er gert ráð fyrir því, að tveir læknar séu ætíð í Egilsstaðahéraði, þótt með öðru formi sé en brtt. fer fram á. Eins ber þess að geta, að sú lækniþýðing, sem er að Egilsstöðum, er ætluð til íbúðar fyrir tvo lækna.

Eins og ég gat um, flytjum við þrír austfirzkir þm. þessa brtt., þ. e. hæstv. fjmrh., Eysteinn Jónsson, hv. 2. landsk. þm., Lúðvík Jósefsson, og ég. Samkvæmt þessari brtt. er gert ráð fyrir, að ef þessu læknishéraði verður skipt, verði í hvoru læknishéraði um 900 íbúar. Má það teljast samilegt læknishérað með tilliti til íbúatölu og líka þegar þess er gætt, að gert er ráð fyrir, að báðir læknarnir starfi að sjálfsögðu við sjúkrahúsið að Egilsstöðum.

Sú lækniþýðing, sem nú er á Fljótsdalshéraði, hefur ekki staðið lengi, en samt nógu lengi til þess, að reynsla hefur fengist fyrir því, að hún er óhafandi. Fram til ársloka 1944 var Fljótsdalshéraði skipt í tvö læknishéruð: Fljótsdalslækishérað, með búsetu læknisins að Brekku í Fljótsdal og Hróarstungulækishérað með búsetu lækni á Hjaltastað. Með l. nr. 8. frá 1944 voru þessi tvö læknishéruð sameinuð í eitt. Strax og sú breyt. kom til greina af hálfu heilbrigðisstjórnarinnar, og ég hygg, að hún hafi að verulegu leyti ráðið um þá breytingu, sem gerð var á þessum l. þá voru margar raddir uppi heima á Fljótsdalshéraði um að mótmæla þessari sameiningu. Það voru margir á Fljótsdalshéraði, sem voru óánægðir með, að ekki var gert ráð fyrir, að tryggt væri með tveimur föstum lækniembættum, að tveir læknar yrðu á Fljótsdalshéraði eins og verið hefur, heldur aðeins einn fastur læknir ásamt aðstoðarlækni. Bentu margir á það, sem þegar hefur komið í ljós, að það yrði varhugavert að treysta því, að þarna yrðu alltaf tveir læknar til staðar, a. m. k. að vetrarlagi, því að þá stendur í raun og veru einn héraðslæknir uppi með öll störf héraðsins. Þetta töldu íbúar Fljótsdalshéraðs því varhugaverðara sem þeir voru öðrum kunnugri og vissu betur um þá erfiðleika, sem fyrir hendi eru um allar samgöngur héraðsins að vetrarlagi, þegar mikla snjóá leggur. Það er kunnugt, að í ýmsum sveitum og hlutum Fljótsdalshéraðs er oft ófært að vetrarlagi. Ófært er þar öllum venjulegum farartækjum og jafnvel hestum. Það var einnig á það bent, að það að hafa eitt læknishérað á Fljótsdal væri alveg ótækt vegna þess, að Fljótsdalshérað væri svo víðlent, að t.

d. eru frá yzta bænum við sjó og til innsta bæjar í héraðsdölunum um 200 km. Hins vegar taldi heilbrigðisstjórnin með landlækni í fararbroddi, að það mundi ekki koma fyrir, að þetta hérað þyrfti að annast einn læknir. Mundi vera séð fyrir því, að alltaf yrði til staðar aðstoðarlæknir með héraðslækninum.

Þessi lög frá 1944 hlutu svo samþykki á Alþingi og tóku gildi í ársbyrjun 1945. Héraðslæknirinn, sem hafði gegnt störfum á Fljótsdalshéraði og setið að Brekku í Fljótsdal, fluttist þá að Egilsstöðum. Var þá strax ráðizt í að reisa lækniþýðing með tveimur íbúðum, eins og ég gat um áðan, og auk þess allmyndarlegt sjúkrahús. En það fór sem margur óttaðist, að aðstoðarlækni vildi vanta. Reynslan varð sem sagt sú, að sendir voru læknaðskrádatar, sem voru tíma og tíma og þá helzt yfir sumartímanna, og það kom nokkrum sinnum fyrir, að læknirinn sat einn uppi með öll lækniþýðingina að vetrarlagi. Var það enn fremur svo, að snjóar hömluðu því, að hægt væri að leita til nágrenna lækna niðri í fjörðum, þó að með þyrfti. Undir þessum kringumstæðum þarf ekki að lýsa því, hvernig fer um sjúklingana, þegar læknirinn kemst ekki yfir að sinna venjulegum lækniþýðingum.

Íbúar Fljótsdalshéraðs biðu í lengstu lög með að bera fram kvartanir yfir þessu ástandi. Gerðu þeir það í þeirri von, að það mundi rætast, sem landlæknir hafði haldið fram, að það mundi takast að hafa ávallt aðstoðarlækni með lækni á Egilsstöðum. Átti þetta nokkurn þátt í því, að menn biðu og vildu sjá, hverju fram yndi í þessum efnum. Óneitanlega væri það nokkurs virði að sameina lækniþýðinguna með búsetu lækna á Egilsstöðum. Með því væri hugsanlegt, að hægt væri að reka sjúkrahús á Egilsstöðum, sem væri við hæfi héraðsbúa. Það er erfið að staða, sem þeir hafa búið við, þegar þeir hafa þurft að koma sjúklingum Fljótsdalshéraðs undir lækniþýðingur og á sjúkrahús, svo að þeir gætu fengið nauðsynlega lækniþýðing. Einnig sáu þeir fram á, að ef þetta fyrirkomulag reyndist viðunandi, þá væri mikill vinningur í því að hafa athvarf í lækniþýðing héraðsins fyrir þá sjúklinga, sem væru þannig settir, að ekki væri hægt að veita þeim nægilega hjúkrun og aðhlynningu í heimahúsum. En árið 1948 var svo komið, að íbúar Fljótsdalshéraðs voru búnir að missa alla trú á það, að þetta fyrirkomulag gæti lánast. Þá sendu allir oddvitar í hinum 10 hreppum Fljótsdalshéraðs mjög eindregnar óskir til heilbrigðisstjórnarinnar um, að hún sæi um, að skipaðir yrðu tveir fastir læknar að Egilsstöðum. En þessi málaleitun bar engan árangur, og var hún ítrekuð árið 1950 og lögð mjög mikil áherzla á, að það yrði orðið við þeirri beiðni framvegis, að tveir læknar sætu að Egilsstöðum. Þessi ósk bar ekki tilætlaðan árangur. En ég vil nú leyfa mér að lesa hér upp fáein orð úr rökstuðningi oddvitanna og þeirra, sem beittu sér fyrir þessu máli, þegar brtt. var borin fram árið 1950. Þetta hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Reynslan hefur sýnt, að það er aðeins yfir hásumarið sem fást í embættið nýútskrifaðir

kandidatar, réttindalausir og kunnáttulitlir, en venjulega engir læknar yfir veturinn, einmitt þegar nauðsynin er mest. Fólkið skelfist af þeirri áhættu og öryggisleysi, sem það býr við, sérstaklega að vetrinum, með einn lækni í svo viðáttumiklu héraði.“ Enn fremur segja oddvitarnir: „Þá sitjum við með sjúkrahúshald í starfrækslu, sem ekki notast nema að litlu leyti með þeim eina lækni, sem fyrir er. Er það tilfinnanlegt fyrir héraðið að geta ekki fullnotað slíka aðstöðu, sem það er búið að koma sér upp með ærnum kostnaði. Einnig situr héraðið með læknisbústað ónotaðan tímunum saman.“

Eins og ég gat um, þar þessi áskorun engan árangur, nema þá ef til vill þann, að síðan 1950 hefur starf aðstoðarlæknanna, þ. e. kamdiddatanna, verið úrtökuminna en það var oft áður, og ég held það sé rétt, að frá síðasta vori hafi sami maður gegnt þessu aðstoðarlæknisstarfi, og mun það vera sá langlengsti tími, sem starfið hefur verið rækt af einum og sama manni. En nú hef ég það fyrir satt, — mér hefur verið frá því skýrt heima á Héraði, að þessi læknis-kandidat telji sig orðinn það þjálfaðan í starfinu, að hann hugsi til þess að fá sér sjálfstætt starf, og biður nú að sögn aðeins eftir því einu, að nýbakaður kandidat komi til að leysa hann frá störfum. Það má gera ráð fyrir, að sama sagan endurtaki sig og sá kandidat vilji ekki vera lengur í starfinu en hann telur sér nauðsynlegt til þess að fá æfingu og þjálfun, og svona mun sagan endurtaka sig koll af kolli, menn koma og fara, óreyndir menn, sem una ekki aðstöðunni nema þann tíma, sem þeim er nauðsynlegt að vera undir handleiðslu annarra lækna til þess að fá æfingu og þjálfun.

Staðreyndir í þessum læknamálum Fljótsdals-héraðs eru m. a. þær, að ég tel, í stuttu máli: Það er með öllu ófært og óverjandi að hafa aðeins einn fastan lækni í þessu stóra og erfiða héraði, enda sýnt, að þar er um mikla afturför að ræða frá því, sem áður var. Aðstoðarlæknis-fyrirkomulagið hefur á allan hátt reynt óvið-unandi, enda ekki reynt kleift tímumum saman að hafa nokkurn mann í starfinu og yfirleitt engan nema stuttan tíma, eða svo lengi sem hlutaðeigandi kandidat telur sér henta með til-liti til þess að þjálfast sem lækni. — Að við-unandi rekstur sjúkrahússins á Egilsstöðum geti komið til greina, á meðan þetta ástand ríkir, tel ég alveg útilokað. Og að hugsa sér að sitja uppi með einn héraðslækni til allra vitjana í þessu víðlenda og erfiða héraði og ætlast jafn-framt til þess, að hann starfræki sjúkrahúsið á Egilsstöðum, er auðsjáanlega fráleitt. Með til-liti til þessara ástæðna og samkvæmt einróma kröfum allra íbúa Fljótsdals-héraðs höfum við fyrrnefndir flm. borið fram þá till., að héraðinu verði skipt í tvö læknishéruð með tveimur sjálf-stæðum og fullgildum læknum. Við væntum þess, að hæstv. Alþ. sjái sér fært að verða við þessum óskum okkar og allt fram undir 1800 íbúa læknishéraðsins, og við teljum ástæðu til þess að ætla, að verði þessi breyt. samp., þá megi vænta þess, að þessu ófremdarástandi, sem hefur ríkt í læknamálum þessa héraðs nú um 6 ára skeið, verði aflétt.

*Frsm. (Helgi Jónasson):* Það eru aðeins örfá orð. Heilbr.- og félmn. hefur haft þessa till. til athugunar og rætt um hana við landlækni og einnig brtt. hv. þm. V-Ísf., og mælti hann mjög eindregið á móti þessum till. — Ég hygg, að n. sé mjög skipt í málinu, og hafa nm. alveg óbundnar hendur um það, hvernig þeir greiða atkv. Ég býst kannske við, að sumir nm. séu með og aðrir hlutlausir, en mig langar til að segja örfá orð sem mína persónulegu skoðun, en vil taka fram, að ég mæli ekki fyrir hönd nefndarinnar.

Árið 1945 var sú breyt. gerð á læknaSKIPUN í Fljótsdals-héraði, að hin tvö læknishéruð, sem þá voru þar, voru sameinuð í eitt læknishérað. Þá var Alþ. þeirrar skoðunar, að það væri hent-ugri ráðstöfun að hafa læknishéruðin stærri, þ. e. fjölmennari, og að það mundi koma að meiri notum að hafa héruðin í dreifbýlinu stór, vegna þess að frekar fengjust þá hæfir menn, en eins og kunnugt er, var þá erfitt að fá lækna í sveitir landsins og er enn að vissu leyti. En það má geta þess, að Alþ. hefur breytt um skoðun síðan í þessu efni, því að síðan 1945 hafa ýmis læknishéruð landsins verið bútuð niður í tvo og jafnvel fleiri parta. Nægir í því sambandi að minna á Eyrarbakka-læknishérað, sem nú er orðið 3 héruð, sem ég fyrir mitt leyti tel hið mesta óráð. Og nú liggur fyrir till. um að skipta Blönduóshéraði í tvö héruð, og mælir n. með því, þar sem hún taldi þær till., sem fram komu, þess eðlis, að ekki væri hægt að standa á móti því. En það má benda á það, að þegar héruð eru orðin mjög fámennt, verða þau ekki mjög eftir-sótt af læknum. Og nú liggur fyrir till. um að skipta Egilsstaðahéraði í tvö héruð, sem þá yrðu smáhéruð, annað með rúmlega 900 manns og hitt með rúmlega 800 manns og allt dreif-býlið. Þetta verða frekar lítil héruð, en auk þess er nýtt að hafa tvo fasta, jafnréttáa lækna á sama stað, það hefur aldrei verið reynt hér fram að þessu. Ég fyrir mitt leyti er frekar hræddur um, að sú ráðstöfun yrði ekki að því líði, sem íbúar þeirra héraða gera sér vonir um, og kemur þar margt til greina. Eins og ég sagði, eru bæði héruðin smá, lítið að gera, og læknar vilja, eins og aðrir ungir menn, hafa nóg verkefni, en það gæti kannske orðið örðug samkeppni milli þess-ara tveggja lækna um fólkið. Auk þess held ég líka, að að því er snertir sjúkrahúsið væri ekki góð ráðstöfun að hafa þar tvo jafnréttáa lækna með mjög takmarkað starfssvið; gæti ég trúað, að af því gætu hlotizt alls konar árekstrar.

Nú veit ég, að fólkið í þessu héraði heldur mjög fast við að fá þessa ósk sína uppfyllta, en þó held ég, að ekki sé eins mikið úr þessu gerandi og hv. 2. þm. N-M. vildi vera láta, því að ég held, að í seinni tíð hafi oftast nær að minnsta kosti verið aðstoðarlæknir til aðstoðar héraðs-lækninum á þessum stað. Fólkið kann illa við að fá alltaf nýja og nýja menn, en mér finnst það gera miklu minna til, þar sem alltaf er sami héraðslæknirinn og hann ber fulla ábyrgð á störfum undirmanna sinna. Það ætti því ekki að vera svo mjög slæmt, þó að þarna komi nýir, ungir menn, því að það veit ég af eigin reynslu, að þeir hafa flestir gefizt alveg þrýðilega, og

það er engin vorkunn fyrir neitt hérað að fá unga menn, því að ég hef reynslu af því að hafa þá í starfi og get því borið um það af eigin raun, þeir hafa reynzt þar vera þrýðilega menntaðir menn og hafa orðið mikla reynslu í sínu starfi og miklu meiri en fyrir nokkrum áratugum. Ég held því, að það sé nú ekki svo mjög litandi á það, en ég veit ekki vel, af hverju þessi reynsla hv. 2. þm. N-M. er svona slæm, en ég veit, að þetta er mjög mikið áhugamál fólksins, sem þarna býr. Eins og ég hef getið hér, hefur Alp. nú á seinni árum farið mjög að vilja fólksins hvað það snertir að búa til ný læknishéruð, og hér er það eindregin krafa þessa svæðis að fá tvo sjálfstæða lækna. Ég fyrir mitt leyti mun ekki greiða atkvæði á móti því, að svo verði, þó að ég vilji ekki ljá því fylgi mitt, og mun ég því sitja hjá við atkvgr. Og ég óttast, að þótt Alp. verði við þessum tilmælum, verði þess ekki langt að biða, að viðkomandi menn komi aftur til Alp. og vilji fá þessu breytt. Það er náttúrlega alveg rétt, sem kom fram hjá hv. 2. þm. N-M., að þegar þessum héruðum var steyp saman í eitt hérað 1944-45, var meira en helmingur héraðsbúa á móti því, og kann vel að vera, að það hafi alltaf setið í vissum hluta héraðsbúa og þeir viljað hafa tvö sjálfstæð héruð, og þeir hafi sigrað þar nú, sem 1944-45 vildu hafa á þessu aðra skipun. En ég tek það fram persónulega og þykist þekkja það nokkuð vel, að ég held það yrði ofraun tveimur jafnréttáðum læknum að sitja í fámennum og litlum héraðshlutum á sama hlaðinu, og það gæti orðið nokkuð örðugt samkomulag þar á milli, sem héraðinu yrði ekki til bóta. Ég býst alveg við að fari um þetta eins og áður í hliðstæðum tilfellum, að orðið verði við vilja fólksins og Alp. telji sér skylt að verða við þessum tilmælum og samþykkja þetta, ég skal ekki spilla fyrir því.

*Halldór Ásgrímsson:* Það eru aðeins örfá orð í sambandi við ræðu hv. 1. þm. Rang. — Hv. þm. upplýsti það, sem er vafalaust rétt og ég hef líka heyrt og gat um í ræðu minni, að landlæknir sé yfirleitt á móti skiptingu þessara héraða, sem hér um ræðir. Hv. þm. sagði líka eitt-hvað á þá leið, að Alp. hefði 1944 verið á þessari skoðun, að réttara væri að hafa læknishéruðin stærri og færri. Ég var ekki hér á Alp. þá, en ég efast stórkostlega um, að það hafi þá raunverulega verið viðtekin stefna Alp. að fara þessa leið, heldur hafi þingið látið það eftir landlækni að gera a. m. k. þessa einu tilraun, sem hann mun hafa sótt allfast. Ég ætla, að þetta sé rétt, m. a. vegna þess, að sama Alp. og samþ. að steypa saman tveimur læknishéruðum á Fljótsdalshéraði í eitt læknishérað, sem hér um ræðir, samþykkti, að öðru læknishéraði hér sunnanlands, Eyraðakahéraði, yrði skipt, og bendir það ekki til þess, að hæstv. Alp. hafi haft einhverja sérstaka stefnu í þessum málum. Og enn má minna á, að það er ekki lengra síðan en 1951, að enn verður skipting á sömu læknishéruðum sunnanlands, þar sem Selfosshéraði var skipt í tvö héruð, Selfosshérað og Hveragerðis-hérað. Sem sagt, þó að landlæknir hafi haldið þessari stefnu fram, bendir þetta ekki til þess,

að Alp. hafi aðhyllt þá skoðun. Og eins og hv. 1. þm. Rang. gat líka réttilega um, er ekki einu sinni heilbr.- og félmn. þessarar d. heldur inni á þessari stefnu, þar sem hún leggur einmitt nú til, að einu héraði enn verði skipt í tvennt, þar sem hvort hinna nýju héraða yrði miklu eða nokkru mannfærri en hvort þeirra tveggja læknishéraða, sem um er að ræða á Fljótsdals-héraði, ef af skiptingu verður þar.

Ég tók svo eftir, að hv. þm. drægi mjög í efa þau ummæli mín, að það hefði verið mjög slitrótt læknisþjónusta á Fljótsdalshéraði undanfarin ár. Ég hef ekki aflað mér þeirra upplýsinga, að ég geti rakið, hvenær þessi eða hinn læknir var til staðar, en vísa til þess, sem ég las, þar sem fulltrúar héraðsins segja, að læknisþjónustan hafi verið þannig slitrótt að undanförunu, að í embættinu hafi setið nýútskrifaðir kandidatar, réttindalausir og kunnáttulitlir. Nú held ég, að þetta sé í öllum aðalatriðum rétt, en ég gat þess, að eftir að leið sumarið 1950, virtist til-tölulega betur á þessum málum haldið af landlækni. Þannig hefur verið mjög úrtökusöm læknisþjónusta á Héraði fram að þessu, og ég held, að það hafi yfirleitt haldist við til þessa dags, að þar hafi verið um að ræða kandidata nýkomna úr skóla, efnilega menn, en þeirra reynsla lítil eða engin í upphafi og vantaði þá nauðsynlegu þjálfun og æfingu, sem ég þarf ekki að segja þessum hv. þm. að þarf að vera til staðar, þegar um alvarlegar læknisáðgerðir er að ræða. Og þótt það geti verið gott að hafa unga lækna, — ég skal taka undir það, — þá eru íbúar Fljótsdalshéraðs ekki öðruvísi en aðrir menn, þannig að þeir óska ekki eftir því, að þeir séu hafðir fyrir einhver tilraunadýr, en reynslan hefur sýnt, að landlæknir hefur hugsað sér að hafa það þannig að gefa þeim fyrst æfingu innan þess læknishéraðs. En ef íbúar þessa héraðs fengju að halda einhverjum efnilegum ungum manni áfram, sem kæmi þangað, mundu þeir vafalaust taka á móti honum. Ég geri ráð fyrir því, að það sé rétt hjá hv. þm., að það sé æskilegt að fá unga, nýlærða og áhugasama menn, ekki sízt í þau héruð, sem eru jafnferð til allrar læknisþjónustu og þetta hérað er.

Það má vel vera, að erfitt sé um það að dæma, hvort ástæða er fyrir þeim ötta hv. 1. þm. Rang., að þarna gæti myndast óeðlilega hörð samkeppni milli tveggja lækna, sem sætu á Egilsstöðum og þjónuðu sinn hvorum hluta héraðsins, en ég er ekki svo mjög hræddur við það. Ég skal játa, að ég er því ekki mjög kunnugur, en ég hef ekki heyrt, að það hafi hlotizt af því nein vandræði, þó að læknir sitji í Hveragerði og annar á Selfossi, en það er ábyggilega ekki lengra á milli þeirra, með tilliti til aðstæðna, þar sem vegir eru fullfærir svo að segja allt árið, en tveggja lækna, sem sætu í Egilsstaðabörpi og hefðu yfir að sækja jafnferð svæði og þar er um að ræða.

Varðandi það, að hv. 1. þm. Rang. kunni að reynast sannspár um það, að ekki líði mörg ár þangað til íbúar þessa héraðs komi aftur og biðji Alp. að breyta þessu, þá er ábyggilegt, að íbúar þessa héraðs sætta sig ekki við þetta ástand lengur, og þarf þá að gefa þeim þann

möguleika að reyna annað það, sem þeir hafa meiri trú á. Og jafnvel þótt svo færi, að ekki fengist lækni nema í annað þetta hérað, þá sé ég ekki annað en að sæti við það sama og nú er. Það er gert ráð fyrir, að læknskandidatar þjóni vissan tíma, áður en þeir öðlast réttindi, og sé ég ekki annað en grípa megí áfram til þeirra, ef út af bæri á þessu svæði, alveg eins og verið hefur. En ég vona, að engin ástæða sé til að ætla, að ótti hv. þm. sé á rökum reistur, að það sé verr af stað farið en heima setið í þessu efni. Og það er eitt, sem víst er, að allir íbúar þessa læknishéraðs álíta það gagnstæða.

*Frsm. (Helgi Jónasson):* Ég skal ekki deila við hv. 2. þm. N-M. um þetta, en það má við því búast, að Alþ. fallist á þá skoðun, að þessa tilraun verði að gera, þó að ég persónulega væri á móti því, og ætla ég að sitja hjá við þessa atkvgr. Hv. þm. sagði, að þetta væri eindreginn vilji alls þess fólks, sem þarna býr, og býst ég við, að Alþ. vilji verða við þessum óskum, eins og það hefur gert áður í svipuðum tilfellum. En ég sný ekki aftur með það, að ég gæti búist við því, að ekki liðu mörg ár, áður en maður heyrði frá þessu fólki, þar sem það færi fram á, að þessu yrði breytt aftur. — Hv. þm. vildi halda því fram, að ef ekki fengist lækni nema í annað héraðið, mætti alltaf fá aðstoðarlækni á sama hátt og nú. En það yrði bara ekki eins auðvelt og nú, því að nú er í l., að sjá eigi þessu fólki fyrir aðstoðarlækni, en ef þarna yrði um að ræða tvö sjálfstæð læknishérað, þá hvíldi náttúrulega engin skylda á ríkisvaldinu um að skaffa því aðstoðarlækni.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Nd., 11. des., var fram haldið 3. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 231,1 samþ. með 20 shlj. atkv.

— 231,2—3 samþ. án atkvgr.

Frsv., svo breytt, samþ. með 20 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 23. fundi í Sp., 12. des., var frv. útbýtt frá Ed. eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 401).

Á 42. fundi í Ed., 13. des., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 11 shlj. atkv.

Á 65. fundi í Ed., 19. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. 401, n. 661).

Of skammt var liðið frá útbýtingu nál. — Afbrigði leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

*Frsm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Frv. þetta var borið fram af heilbr.- og félmn. Nd. og var fyrst einungis um að skipta Blönduóshéraði í tvö hérað, Blönduóshérað með læknissetri á Blönduósi og Höfðahérað með læknissetri í Höfðakaupstað. En í meðferð málsins í Nd. var því breytt þannig, að inn í frv. voru sett fyrir-mæli um að skipta Egilsstaðahéraði í tvö hérað, þ. e. Egilsstaðahérað vestra og eystra með læknissetri að Egilsstöðum fyrir bæði héraðin.

N. hefur rætt þetta mál allýtarlega á mörgum fundum og bæði við landlækni og hv. þm., sem borið höfðu fram brtt. í Nd., þ. e. haft samráð við þá, og hefur komið að þeirri niðurstöðu, að enn þá séu ýmsir agnóar á því að samþ. frv. eins og það liggur fyrir. Var landlækni þeirrar skoðunar, að mjög margir agnóar væru á því að skipta Egilsstaðahéraði á þann hátt, sem lagt er til í frv. Alveg sérstaklega benti hann á, að allar líkur væru til þess, að byggja þyrfti þarna nýjan læknisbústað, þar sem þessi, sem nú er fyrir, er þannig útbúinn, að þar er íbúi fyrir héraðslækni, en önnur minni fyrir aðstoðarlækni. Gætu af því hlotið ýmsir árekstrar, ef tveir héraðslæknar byggju í því húsi, eftir að búð er að skipta héraðinu, og væru á því ýmsir annmarkar að skipta héraðinu eins og gert er ráð fyrir og hafa einn læknisbústað. Taldi landlækni, að lækniþjónustunni í þessu héraði væri miklu betur borgið með því að hafa þar aðallækni, eins og nú er, með aðstoðarlækni. Á þetta væri ekki komin full reynsla, en hann áliti, að þetta mundi vera heppilegra fyrir héraðið.

Hv. flm. brtt. hafa ekki getað fallist á þetta og hafa fært fram allmikil rök fyrir sínu máli, en n. litur samt sem áður svo á, að heppilegra sé, að mál þetta verði betur undirbúið en enn hefur verið gert, og vill því ekki fallast á að mæla með því, að frv. verði samþ.

Ég vil skýra frá því, að það hefur verið megin-skoðun í n., að óhjákvæmilegt væri að byggja nýjan læknisbústað á Egilsstöðum, og tel ég það fyrir mitt leyti enga frágangssök út af fyrir sig. Það er að visu nokkur kostnaður fyrir ríkissjóð og héraðsbúa, sem þeir ganga að með opnum augum. Ef svo skyldi fara, væri sjálfsagt að endurgreiða þeim þann hluta, sem þeir hafa lagt í bústaðinn á Egilsstöðum, og tel ég, að þetta verði endirinn á þessu máli, að byggður verði nýr læknisbústaður. — En það, sem ég tel miklu meiri ókost nú, er það, að þegar búð er að skipta héraðinu austur frá, eins og gert er ráð fyrir í frv., þá er það raunverulega fyrst hart, ef bæði héraðin fá ekki lækni og árangurinn verður lítill annar en sá, að sá lækni, sem situr á Egilsstöðum að jafnaði, hafi 1½ laun, af því að lækni fáist ekki, og lækniþjónustan þar af leiðandi lakari en í dag. Þetta verður því að athuga miklu nánar en gert hefur verið. — Sama má kannske segja í sambandi við Blönduóshérað, þar sem verið er að setja upp stórt sjúkrahús, og þarf að athuga betur en gert hefur verið, hvort ekki sé betra að hafa tvo lækna í Blönduóshéraði, þar sem þeir gætu báðir annað hinu væntanlega sjúkrahúsi og héraðinu öllu, en skipta ekki út Höfðakaupstað sem læknishéraði.

Eins og áður er sagt, telur n. því málið ekki nægilega undirbúið til þess, að hægt sé að mæla með afgreiðslu þess eins og það nú liggur fyrir. Hún telur því rétt, að málinu verði vísað frá eða afgr. með svo hljóðandi rökst. dagskrá, með leyfi hæstv. forseta:

„Í trausti þess, að ríkisstjórnin láti athuga fyrir samkomudag næsta reglulegs Alþingis, á hvern hátt bezt verði séð fyrir lækniþjónustu í Blönduóshéraði og Egilsstaðahéraði, og leggi fram frv. um það, ef nauðsyn þykir, fyrir næsta þing, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá.“

Ég held, að það sé raunverulega það minnsta, sem hægt er að krefjast í sambandi við slíkt mál og hér er um að ræða, að fullt samkomulag sé við héraðsbúa, bæði þá, sem búa í því nýja héraði, og eins við þá lækna, sem gegna héruðunum, og að síðustu við heilbrigðisyfirvöldin, áður en tekin er ákvörðun um að skipta héraðinu, nema alveg brýna nauðsyn beri til. Og það er með tilliti til þess, að n. leggur til, að málið verði afgr. eins og þegar hefur verið lýst.

*Vilhjálmur Hjálmarsson:* Herra forseti. Ég mun ekki gerast langorður um þetta mál, en þar sem ég fyrir mína parta get ekki sætt mig við afgreiðslu n. eða till. hennar, þykir mér rétt að segja fáein orð.

Um skiptingu Blönduóshéraðs sé ég ekki ástæða til að fjölyrða. Eins og ég hef litit til þess máls, sýnist mér, að hún hafi við rök að styðjast. En það, sem ég vildi gera að umtals-efni, er sú breyt., sem lagt er til að gerð verði á skipun læknamála á Fljótsdalshéraði.

Fyrir nokkrum árum varð breyting á skipun þessara mála á Héraði. Þar höfðu verið tvö læknishéruð og tveir lækna starfandi og sat annar ofarlega á Héraði, á Brekku, en hinn á Hjaltastað. Sú breyting, sem síðar var gerð, var í því fölginn, að héruðunum var steypt saman í eitt og ákveðið, að læknaþjónun og aðstoðarlæknaþjónun skyldu sitja á Egilsstöðum og þar jafnframt komið á laggirnar sjúkrahúsi. Með sameiningunni var hugsað að tryggja sjúkrahúsinu möguleika til að starfa, læknaþjónun færðir saman og ekki meiningin að hverfa frá því að hafa tvo lækna í Fljótsdalshéraði í framkvæmd, þó að annar væri látinn heita aðstoðarlæknir; það var ekki meiningin, heldur að þeir yrðu þarna tveir í raun og veru, en af því leiddi það hagræði, að þó að annar væri kallaður, væri samt læknir eftir, sem gæti sinnt sjúkrahúsinu.

Það hefur nú orðið æði misbrestasamt um það, að tveir lækna sætu að jafnaði á Egilsstöðum, og hafa verið nokkrir kaflar á milli, sem enginn aðstoðarlæknir hefur verið, og nú í seinni tíð hefur oft alveg vantað aðstoðarlækni. Hafa verið mjög tíð umskipti og komið nýir og nýir, og þetta þykir mönnum heldur til hins verra. Ég ætla, þó að hv. alþm. séu að visu mismunandi staðkunnugir á landinu, að þeim sé öllum ljóst, hve stórt það hérað er, sem þarna um ræðir. Viðlendi þess og svo sjúkrahúsið krefst þess, að þarna séu að jafnaði tveir fastir lækna. Það liggur hér frammi í þinginu bréf frá oddvitum allra sveitarfélaga á Héraði með áskorun um, að læknishéraðinu verði skipt, og verður ekki annað

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

séð af þessu bréfi en að allir forsvarsmenn sveitarfélaganna þar ásamt stjórn sjúkrahússins séu sammála um að óska þessarar breyt.

Landlæknir er andvígur þessu, eins og fram kemur í nál. Flm. till. um að skipta Egilsstaðahéraði geta ekki fallið á rök landlæknis gegn þessu, og verð ég að taka þar í sama streng. Þau eru flest á þá leið að lýsa ýmsum agnóum, sem mundu verða á þessu í framkvæmd. Hann vill ganga út frá því gefnu, að ósamkomulag hljóti að verða á milli lækna um alla hluti, t. d. sjúkrahúsið, störfun úti í héruðunum, læknaþjónustaðinn o. s. frv. Við höfum ekki getað fallið á, að þetta séu það veigamikil rök, að ástæða sé til að stöðva málið þess vegna.

Ég skal ekki neitt fjölyrða um þetta, en vildi aðeins draga saman niðurstöðurnar. Það er þá í fyrsta lagi, að viðlendi héraðsins og sjúkrahúsið krefst þess, að tveir lækna séu starfandi þarna. Í öðru lagi hefur orðið mjög áfátt um það undanfarið, að tveir lækna störfuðu þar í framkvæmd, eins og ég hef þegar litillega lýst. Og í þriðja lagi liggja fyrir mjög einróma óskir úr þessu byggðarlagi um, að þessi breyting nái fram að ganga. Vildi ég því mega vænta þess, að hv. d. felli hina rökst. dagskrá hv. n., en samþ. frv. eins og það liggur fyrir.

*Páll Zóphóníasson:* Herra forseti. Þegar ég sé þessa rökst. dagskrá, finnst mér vera ástæða til að spyrja, hver hafi orðið niðurstaða þeirrar n., sem skipuð var fyrir 6 árum til þess að athuga þetta mál. Eins og þeir þm. muna, sem voru hér á þingi 1944, var þetta þá eitt af heitustu deilumálum þingsins, þ. e. breytt á lækna-skipuninni, og þá komu hér fram mjög andstæðar stefnur. Annars vegar voru menn, sem vildu fjölga læknum og gera læknaþjónun smærri, en hins vegar voru menn, sem héldu því fram, að vegna bættra samgangna ættu lækna að vera færri, en í stað þess ætti að koma upp sjúkrahúsum í helztu héruðunum og þar ættu að vera tveir lækna; þá væru sjúkrahúsin aldrei læknaþjón og þá gætu þeir eins vel þjónað héruðunum, þó að þau væru allt að helmingi stærri en áður hafði verið, er samgöngur voru slæmar. — Þingið var ekki sammála um þetta, og eins og gengur blönduðust inn í þetta ýmis persónuleg sjónarmið hjá ýmsum mönnum, sem leiddi til þess, að sama þingið samþ. hvort tveggja, þ. e. að láta sums staðar vera tvo lækna, en fjölga þeim sums staðar og gera læknaþjónun smærri. Í þessum umr. kom fram þáttill. frá hv. 4. þm. Reykv. (HG), sem ég man ekki númerið á þá, þar sem ákveðið var að kjósa n. til að athuga, hvað heppilegast væri að gera til frambúðar, — hvort hníga ætti að þeirri breyt. að hafa læknaþjónun nokkuð stór og hafa sjúkrahús í þeim og tvo lækna í hverju héraði eða hafa þau fleiri og hafa sjúkrahús í Reykjavík og á Akureyri. Síðan hefur Alþ. tvístigið í þessu máli, búið til sjúkrahús hingað og þangað, þar sem er aðeins einn læknir, sem getur ekkert hreyft sig frá sjúkrahúsinu. Það hefur Alþ. gert, og um leið hefur það á öðrum stöðum klofið héruð, sem engin ástæða var til að kljúfa, ef halda ætti þeirri stefnu að hafa héruðin stór.

Ég hef sem sagt aldrei fengið að heyra neitt frá þessari n. Og nú þegar þetta átakamál kemur í þingið í sömu mynd og áður, þar sem talað er um að kljúfa Blönduóshérað þannig, að aðeins verði um það bil 30 km á milli lækna, eða tæpur þriðjungur af þeirri leið, sem lækningin á Egilsstöðum þarf að fara til þess að vitja sinna sjúklinga, — þá væri gott að fá að heyra eitthvað frá þessari nefnd. N., sem á um þetta að fjalla, hefur ekki fengið neinar leiðbeiningar frá þessari mþn., sem skipuð var til þess að athuga, hvað gera ætti í málinu. En sýnilega hefur hún ekki treyst sér til að taka ákvörðun um það, og skal ég ekki lá henni það, því að nú á ríkisstj. að gera það. En ég vil sem sagt heyra um árangurinn af starfi þessarar mþn., sem er nú búin að starfa í 6 ár.

*Frsm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð út af því, sem komið hefur fram við þessa umr.

Hv. 2. þm. S-M. sagði, að það hefði verið misbrestur á því, að tveir lækna hafi setið á Egilsstöðum. Það er alveg rétt, en þó upplýsti landlæknir, að það sé alltaf skemmra og skemmra tímabil, sem þar hafi ekki verið nema einn læknir, venjulega hafi verið þar tveir lækna, en ókosturinn við það væri aðallega sá, að það hafi verið svo oft skipt um aðstoðarlækni. Það þykir honum ókostur, en hitt ekki eins. Hann segir, að þess sé náttúrulega ekki að vænta, að aðstoðarlæknir sitji í einu héraði um aldur og ævi, en segir, að nokkur misbrestur hafi orðið á, að lækna fengjust í önnur héruð. Ég veit ekki betur en að í Flatey á Breiðafirði hafi enginn læknir setið í fleiri ár, og sama er að segja um Nauteyrarhérað, með þeim afleiðingum, að lækningin, sem hefur orðið að sinna lækningþjónustu í þessu héraði, hefur tekið 1½ laun án þess að geta látið í té nokkra verulega lækningþjónustu. Og það er þetta, sem ég er ákaflega hræddur um að verði ekki frekar á Egilsstöðum en víða annars staðar, þar sem lækningshéruðum er skipt niður í fámennt héruð.

Annars skal ég taka fram, að málið er ekki afgr. frá n. á þann hátt, að hún ætlist til, að það sé fellt, heldur að það sé betur athugað. N. er raunverulega fullkomlega með því, að héraðið fái næga lækningþjónustu, en vill fá betra samkomulag um, á hvern hátt það verði gert. Eins og ég minntist á áðan, hafa önnur héruð ekki fengið neinn læknir og eru í hreinustu vandræðum. Eins og hv. þm. talaði um, krefst víðlendib. og sjúkráhusið þess, að þarna séu jafnan tveir lækna, og það hefur einmitt verið meginhugsun bæði landlæknis, n. og allra aðila, að þessu stóra héraði væri séð fyrir fullnægjandi lækningþjónustu. Annar aðilinn vill tryggja

það með einum föstum læknir og aðstoðarlækni, en fulltrúarnir heima fyrir með tveimur fastskipuðum héraðslæknum. Mér finnst ekkert óeðlilegt, þótt n. legði til, að þeir reyndu að koma sér meira saman um þetta. Þeir eru að vísu sammála heima fyrir, en ágreininginn milli þeirra og landlæknis ætti að vera hægt að jafna. Þannig ætti málunum að vera betur borgið en ef ósamkomulag væri milli þessara aðila og ef þetta væri gert móti vilja og rökum landlæknis. Hann gæti þá sett fótinn fyrir það, að héraðið fengi aðstöðu til þess að hafa læknir, og að því virðist nú stefna.

Mér skilst, að ekkert fordæmi sé fyrir slíkrri sambúð sem hér er gert ráð fyrir, og þess vegna leggur n. þetta til. Þetta ætti að vera næg ástæða til þess að samþ. hina rökstuddu dagskrá.

Það er sjálfsagt að fara aðra hvora þeirra leiða, sem vel geta komið til greina, því að það kemur líka til mála að hafa sér hús fyrir lækningin og aðstoðarlækningin, þar sem það á við. Slíkt er t. d. ekki óeðlilegt á Egilsstöðum og Blönduósi, þar sem ég þekki betur til, en í strjálbýlinu verður að taka upp hina stefnuna. En í þessum efnum verður að fara eftir till. þeirra manna, sem á þessu hafa mest vit.

Þetta mál er ekki svo aðkallandi, að það þurfi endilega að afgreiða það á þessu þingi. Það er betra að bíða með afgreiðslu þess í eitt ár, ef það yrði til þess, að um það fengist samkomulag. Það hefur ekkert komið fram um það, hvort læknaþir á Blönduósi og Egilsstöðum eru sammála um þessa skiptingu, en þeir mega þó ekki hafa úrslitaáhrif á þetta mál. Ég veit t. d. um það, að héraðslæknirinn á Eyrarbakka var andvígur skiptingunni þar. En eins og ég sagði áðan, eiga læknaþir ekki að ráða úrslitum þessa máls.

Því er ekki að leyna, að á því geta orðið ýmsir erfiðleikar, t. d. á Egilsstöðum, að lækningin þar skuli eiga að búa í sama húsi og stéttarbróðir hans án þess að vera undir hans stjórn og hafa samstarf við hann.

Þau rök, sem komið hafa frá Höfðakaupstað í þessu máli, geta ekki staðizt. Það er ekki hægt að fá lækna í smáhéruð nema búa um þá sémilega hvað bústað snertir. Ég þekki Bildudalshérað, sem er mjög lítið lækningshérað. Þar hafa verið ágætir lækna hver eftir annan, og er það af því, að þar er búið vel að húsnaði þeirra, og vilja því læknaþir heldur vera þar en annars staðar. Það er því fyrsta skilyrðið til þess að tryggja góða lækna að veita þeim góð hús og alla aðbúð í sambandi við það.

ATKVGR.

Rökst. dagskrá á þskj. 661 samþ. með 9:7 atkv.

# Lagafrumvarp, vísað til ríkisstjórnarinnar.

## Atvinnuleysistryggingar.

Á 2. fundi í Sp., 3. okt., var útbýtt frá Nd.:  
Frv. til 1. um atvinnuleysistryggingar [10. máll] (pmfrv., A. 10).

Á 9. fundi í Nd., 11. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Sigurður Guðnason):* Herra forseti. Þetta frv. hefur verið flutt á undanförunum þingum, og er hv. þm. kunnugt efni þess. En aldrei hefur það þó náð að komast úr n. á Alþingi. Mér og verkamönnum, — en frv. er flutt að tilhlutun Verkamannafélagsins Dagsbrúnar, — finnst það þess virði, að n. fjalli um það og skili álit. Það er tekið fram í grg. frv., að atvinna hefur farið minnkandi og atvinnuleysi vaxandi. Það er athugandi viðvíkjandi þessu máli, að áður fyrr var alltaf í fjárlögum upphæð til styrktar atvinnuleysingjum. Er það nú hætt, þegar á því þarf að halda.

Með þessu frv. er gert ráð fyrir, að þar, sem verkalýðsfélög eru starfandi á landinu, sé ákveðið in upphæð lögð til hliðar til að mæta atvinnuleysinu á hverjum tíma og sjóðurinn falinn verkalýðsfélagunum. Þá eru sterkar líkur til, að ekkert af fjármununum lendi í eigu skrifstofumanna, og það er ekki lítils virði. Hugsuð ykkur, hve heimilin væru miklu betur stödd, ef frv. hefði verið samþ., þegar það var hér fyrst á ferðinni, en nú er, þegar menn neyðast til að flytja sig til staða eins og t. d. Keflavíkurflugvallar, þar sem enga vinnu er að fá heima fyrir. Það er ekki að undra, þótt fólkið safnist á einn stað, þegar ekkert er gert til að halda fólkinu heima. Yrði það mikil trygging fyrir fólkið, ef þessi sjóður yrði stofnaður. Ég er sannfærður um, að ef þetta á að koma að fullum notum, verður að leyfa þeim mönnum, sem vinna verkin, að hafa einhver áhrif í þessum málum. Þau verða betur geymd í höndum þeirra manna en annarra.

Mér finnst ekki þörf á að útskýra þetta nánar, það eru sömu rök sem styðja þetta mál og fyrr. Vænti ég þess, að n. liti á málið og athugi, hvort það er ekki þess vert að taka það til athugunar. Ég er reiðubúinn að koma með breyt-

ingar, ef það kynni að þykja heppilegra. En aðalatriðið er, að sjóðurinn sé falinn mönnum, sem trygginganna eiga að njóta, og vaxandi fjárhagslegt öryggi haldi fólkinu á sínum stað. — Legg ég til, að frv. verði vísað til 2. umr. og heilbr.- og félmn.

## ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shl. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 20 shl. atkv.

Á 66. fundi í Nd., 21. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 68. fundi í Nd., 22. jan., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 10, n. 393, 404 og 440).

*Frsm. meiri hl. (Páll Þorsteinsson):* Herra forseti. Frv. samhljóða því, sem hér liggur fyrir, var lagt fyrir þingið s. l. ár, og heilbr.- og félmn. þessarar deildar fékk þá málið til athugunar og enn fremur þetta frv., sem flutt var á þessu þingi. N. hefur leitað álits þriggja aðila um málið: Alþýðusambands Íslands, Vinnuveitendasambands Íslands og Tryggingastofnunar ríkisins. Efni frv. er, að félögum verkamanna og kvenna sé heimilt að stofna atvinnuleysissjóði og setja þeim samþykktir og skuli hafa rétt á, að ráðh. staðfesti slíkar samþykktir. Tekjur þær, sem atvinnuleysissjóðirnir fá samkvæmt frv. þessu, eru í fyrsta lagi, að atvinnurekendur, sem hafa sjóðþega í vinnu, skulu greiða tillag til atvinnuleysissjóðsins, er nemi 4% af þeim launum, sem atvinnurekandi greiðir, og á tillag þetta að vera framlag af hans hálfu, aukreitis við launagreiðslurnar. Í öðru lagi á svo ríkissjóður að greiða árlega 150 kr. á hvern sjóðféлага að viðbætti verðlagsuppbót og bæjar- og sveitar-sjóðir að greiða árlega til sjóðsins sem nemur helmingi af framlagi ríkissjóðs. Í fjórða lagi hefur sjóðurinn svo tekjur af iðgjöldum, sem sjóðfélagar kunna að greiða, en þeim er það í sjálfsvald sett og þá einnig hve há.

Það kom í ljós af umsögnum þeirra aðila, er n. leitaði til, að skoðanir þeirra voru mjög skiptar um þetta. Umsögn Alþýðusambands Íslands var jákvæð, og hvatti það til, að frv. þetta

nái afgreiðslu. Umsögn Vinnuveitendasambands Íslands var aftur á móti neikvæð. Tryggingaráð ræddi málið gaumgæfilega og varð ekki á eitt sátt um afstöðuna til þessa frv. Einn tryggingaráðsmaður leggur til, að það verði samþ. óbreytt, annar leggur til, að því verði vísað til ríkisstj., en 3 aðilar telja, að málið þurfi betri og ýtarlegri undirbúning. — Eftir að n. hafði kynnt sér álit þessara aðila og rætt málið, tókst ekki að ná samkomulagi í n. um afstöðu til málsins, og skilaði því n. álit í þrennu lagi. Meiri hl. n. telur auðsætt, að meðal þeirra manna, sem mest hafa hugleitt málið í heild, er uppi skoðanamismunur, hvernig eigi að afgreiða málið. Liggur fyrir till. um að binda atvinnuleysistryggingarnar við ákveðna stofnun, annaðhvort Tryggingastofnun ríkisins eða sérstaka stofnun, sem nefnd hefur verið atvinnustofnun, og liggur fyrir frv. hér á þingi um slíka stofnun. Að öllu þessu athuguðu telur meiri hl. n. rétt að fresta að lögfesta þetta frv. og leggur til, að því verði vísað til ríkisstj.

*Frsm. 1. minni hl. (Jónas Árnason):* Herra forseti. Ég hef í nál. um frv. þetta stungið upp á því, að þm. stjórnarfl. tækju sér ferð á hendur niður í verkamannaskýlið við Reykjavíkurhöfn til að kynnast ríkjandi ástandi í atvinnumálum þjóðarinnar, enda virtist nokkur þörf slíkrar kynningar, svo mjög sem fullyrðingar manna hér í þingsölu um stínga í stúf við staðreyndirnar í verkamannaskýlinu. Þar sem ég þykist sjá þess öll merki við atkvæðagreiðslur, að hv. þm. hafi ekki látið verða af þessari kynnisför, vil ég enn gera tilraun til að vekja þá til skilnings á þessu máli.

Þannig er mál með vexti, að í gær fór ég aftur niður að höfn til fréttastofnunar. Það er ljóst, að ástandið hefur versnað til muna síðan um miðjan desember, er ég skilaði mínu nál. — Þegar klukkan nálgast 8, byrjuðu verkamenn að safnast niður að hafnarbryggjunni, og þegar klukkan var 8, mátti sjá fylkingu verkamanna meðfram hafnarbryggjunni. Síðan fór verkstjórninn að velja þá úr, sem áttu að fá að njóta þeirrar náðar að vinna þennan dag. Það vildi svo til, að óvenjumikil vinna var við höfnina í gær. Lagarfoss og Gullfoss, Jökulfellið og einn togari voru inni, en þrátt fyrir þetta sá varla mun á röð atvinnuleysingjanna, þegar búð var að velja úr. Mennirnir tindust síðan heim eða að verkamannaskýlinu. Ég ræddi við nokkra í skýlinu og innti eftir högum þeirra. Upplýsingar þeirra voru á þá leið, að þeir höfðu ekki haft handtak að gera síðan fyrir jól. Og til viðbótar við erfiðleika atvinnuleysisins áttu þeir við að stríða erfiðleika, sem flest annað fólk sleppur við, lélegt húsnæði, enga hitaveitu, heldur olíu- og kolakyndingu, og eins og verðið er nú á slíku, má vera ljóst, hvílikur kostnaður það er. Margir höfðu ekki kynt upp lengi, barnamenn með mörg börn, og ef tillit er tekið til þess, hvernig tíðarfarið hefur verið að undanförunu, þarf ekki að vekja athygli hv. þm. á þeirri staðreynd, að börnin hljóta að hafa þjáðst af kulda. Það heyrast einnig dæmi þess, að hungur gangi yfir heimili atvinnuleysingjanna.

Ég trúj ekki öðru en allir séu sammála um þörfina á að hjálpa sem skjótast. Ég hef bundið ræðu mína við Reykjavík, en við vitum, að hörmungar atvinnuleysisins eru yfirleitt í kaupstöðum og kaupsíðum landsins og víða verri en hér í Reykjavík. Þess vegna er þörf skjótrar hjálpar um allt land, þannig að tryggt sé, að börn þoli ekki hungur og kulda, þótt lítið sé um vinnu.

N. er ekki sammála. Meiri hl. leggur til, að frv. sé vísað til ríkisstj., og munu m. a. koma til þau rök, að þessu fylgi nokkuð aukin útgjöld fyrir ríkissjóð. En 2. minni hl., hv. 3. landsk., vill, að málið fái þá afgreiðslu, sem greinir í þáltill. á þskj. 14, að n. verði sett til að athuga og undirbúa eitthvað frekar og gera síðan till. í því efni. Ég hef hins vegar á hvoruga þessa leið getað fallið, eins og ég hef gert hv. alpm. ljóst, því að málið þoli enga bið, og þau rök, að þetta hafi ofur lítið aukin útgjöld í för með sér fyrir ríkissjóð, þegar um það er að ræða að létta af börnum hörmungum hungurs og kulda, — slík rök eru ekki veigamikil. Enn fremur er ég hræddur um, að hörmungar þessara barna kunni að vera orðnar óbærilegar, þegar n. sú, sem gert er ráð fyrir á þskj. 14, lyki störfum. — Svo vil ég endurtaka það, að ég álit, að málið þoli enga bið, og vil vænta þess, að hér á þinginu sé fyrir hendi nægur skilningur til að tryggja skjóta og farsæla afgreiðslu þess.

*Frsm. 2. minni hl. (Gylfi Þ. Gíslason):* Herra forseti. Það er orðið alllangt síðan heilbr.- og félmn. afgr. þetta mál frá sér. Ég lagði til í n., eins og gert er á þskj. 404, að þetta þing afgr. atvinnuleysismálin með því að samþ. till., sem lengi hefur legið fyrir þinginu, á þskj. 14, um atvinnuleysistryggingar, flutta af hv. 4. þm. Reykv. Þegar n. hafði mál þetta til meðferðar, var augljóst, að tími ynnist ekki til þess að afgr. þetta frv. Hins vegar gat þá verið von til þess, að hægt væri að afgr. þáltill., sökum þess að um hana þurfti aðeins tvær umr. Gerði ég því að till. minni í n., að sú till. næði fram að ganga og n., sem þar er gert ráð fyrir, gæti lokið störfum fyrir næsta þing, þannig að málið væri rækilega undirbúið í upphafi næsta þings. Nú er það hins vegar orðið ljóst, að allshn. sameinaðs þings er búin að skila álitu um þessa þáltill. og leggur til, að henni verði vísað til ríkisstj., svo að segja má, að örlög hennar séu þegar ráðin, og er þá nokkuð breytt viðhorf frá því, sem var, þegar félmn. afgr. málið frá sér fyrir miðjan des.

Ég álit, að með engu móti megi dragast að setja löggjöf um atvinnuleysistryggingar. Það er að visu ein frumstaðasta og helgasta skylda sérhvers þjóðfélags, að enginn maður gangi atvinnulaus, heldur hafi skilyrði til þess að sjá sér og sínum farborða. En þegar svo fer, að ríkisvaldið bregzt skyldu sinni um að sjá öllum mönnum fyrir lífvænlegri atvinnu, verður til þess að grípa, að þjóðfélagsþegnarnir í heild taki á sig þá byrði að sjá hinum atvinnulausu sómasamlega fyrir tekjum.

Það er gamalt og nýtt stefnumál Alþfl., að atvinnuleysistryggingar komist á á Íslandi. Þegar sett var löggjöfin um almannatryggingar

1946, var jafnframt ráð fyrir því gert, að komið yrði á fót atvinnustofnun ríkisins, sem hafa skyldi ýmis verkefni, m. a. atvinnuleysistryggingar. Úr því varð þó ekki, að þeirri stofnun yrði komið á fót og atvinnuleysistryggingar upp teknar, enda mátti segja, að á þeim tíma væri ekki jafnbrýn nauðsyn til þess eins og nú, þar sem þá, 1946, var ekki um að ræða neitt atvinnuleysi í landinu. Síðan hafa tímarnir breyttst svo, einkum eftir að núverandi ríkisstj. tók við völdum og þó alveg sérstaklega á því ári, sem nú er nýliðið, að atvinnuleysi hefur ekki aðeins gert vart við sig, heldur kveður mjög mikið að því til mikillar óhamingju fyrir fjölda manna í landinu. Þegar svo er komið, fær krafan um atvinnuleysistryggingar nýtt afl, og þegar svo er komið, hlýtur nauðsyn slíkra trygginga að verða ómót-mælanleg. Í þessu sambandi er þó þess að geta, að nokkur skoðanamunur hefur verið meðal tryggingafróðra manna um það, hvernig þessum tryggingum skuli skipað. Einkum virðist um tvær leiðir að velja. Annars vegar þá leið, sem hv. flm. gerði grein fyrir, að verkalýðsfélögin hafi einkum með framkvæmd atvinnuleysismálanna að gera, og hins vegar, að þetta sé í höndum einnar stofnunar fyrir allt landið, t. d. atvinnustofnunar ríkisins, eins og gert var ráð fyrir í till. 1946. Ég tel, að enn sem komið er hafi ekki farið fram nægileg rannsókn á því, hvort skipulagið er heppilegra, en frv. það, sem hér liggur fyrir, gerir ráð fyrir hinu fyrra. Málið er hins vegar svo mikið nauðsynjamál, að ég tel, að deilur um, hvort fyrirkomulagið er heppilegra, megi ekki, eins og nú er komið, verða til þess að teija framgang þessa stórmáls, sem hér er um að ræða. M. a. þess vegna hef ég lagt til, að þáttill. á þskj. 14 verði samþ., þar sem það var augljóst, að frv. á þskj. 10 mundi ekki vera hægt að koma í gegnum þingið. Nú, þegar örlög þeirrar till. virðast einnig vera ráðin, þá vil ég lýsa fylgi mínu við atvinnuleysistryggingamálið sjálft og undirstrika nauðsyn atvinnuleysistrygginga með því að fylgja þessu frv. til 3. umr. Ef málið kemur til 3. umr., mun ég bera fram við það brtt. um ýmis atriði, en málið sjálft mundi ég taka til athugunar og hvort heppilegra væri að taka upp aðra stefnu en fylgt er í þessu frv.

*Sigurður Guðnason:* Herra forseti. Þetta frv. er borið fram á fyrstu dögum þingsins. Ég get verið þakklátur báðum frsm. minni hl., þótt deilt sé um fyrirkomulag. En það, sem ég vildi taka fram, er, að það virðist ekki vera vilji eða skilningur hjá meiri hl. Alp. um, að þetta sé neitt nauðsynjamál, og útkoman á till. meiri hl. n. hlýtur alveg að markast af þeirri hugmynd og þeirri stefnu, þar sem þeir komast að þeirri niðurstöðu að vísa þessu máli til ríkisstj. eftir allar þær göngur, sem atvinnuleysingjarnir eru búnir að gera til hennar, eftir allt það vand-ræðaaðstand, sem enginn neitar að sé bæði hér í Reykjavík og víða í öðrum kaupstöðum. Eftir þessari till. verður að líta svo á, að meiri hl. Alp. álitu ekki atvinnuleysið þjóðfélagsmein.

Árið 1932 lenti ég í því að verða dæmdur af dómstólunum fyrir það að vera með óspektir á

bæjarstjórnarfundu, þegar atvinnuleysið gekk svo langt, að hungrið var farið að sverfa að. Ég man eftir því, að ég var fyrir rétti hjá virðulegum embættismanni hér í Reykjavík og hann sagði við mig: „Ekkert skil ég í yður, Sigurður, með 6 börn að fara að berjast og kannske verða drepinn“. En hann hugsaði ekki um það, að þegar svo er komið, að fólkið sveltur heima, þá vill maður fara og berjast, jafnvel þótt það kosti limlestingar eða jafnvel lífið. Þessu virðist Alp. sljótt fyrir, og ég hugsa, að það sé svo um marga eins og þennan mann, að ef þeir eru sæmilega brauðfæddir, þá gera þeir sér ekki grein fyrir hugsunum annarra, sem hafa ekkert til að lifa af. Nú má nærri geta, hvernig ástandið er í Reykjavík hjá mönnum, sem hafa kannske ekki haft vinnu í 1—2 mánuði, þó að þeir fái þó vinnu í 1—2 daga. En hvað fá þeir þá útborgað, ef þeir fá 1—2 daga? Þeir fá annaðhvort skattreikning frá tollstjóra eða útsvarsreikning frá bæjarstjórninni, það er það, sem þeir eiga að fæða börnin á.

Mér finnst þessu máli tekið með alvöruleysi hér á hæstv. Alp., þrátt fyrir það að fjöldi verkalýðsfélaga hafi skorað á Alp. að samþ. það. Eftir því, sem hv. frsm. meiri hl. sagði, þá hefur verið leitað umsagnar þriggja aðila: „Alþýðusambandsins, sem svaraði jákvætt, Tryggingastofnunarinnar og atvinnurekendafélagsins, sem segir, að þetta sé ekki hægt vegna þess, hvernig atvinnuvegirnir beri sig. Þetta er út af fyrir sig ekki neitt nýtt. Atvinnurekendur hafa aldrei sagt, að þeir gætu borgað fólkinu kaup. Í hvert skipti sem barizt hefur verið fyrir hagsmunamálum fólksins, þá hafa þeir sagt: Atvinnuvegirnir þola þetta ekki. — Það er ákaflega einkennilegt fyrirbrigði í einu þjóðfélagi, að þegar menn sjá sér hag í því að láta mennina vinna og fá arð af því, þá eru þeir látnir vinna, en ef þeir hafa ekki arð af því, þá láta þeir þá hætta. Þessir menn eru búnir að byggja upp allt, sem liggur eftir verkamenn hér í bæ, húsin og öll þægindin, og svo þegar það er búði, þá er bara sagt: Nú hættið þið, það er engin vinna til, — og þeir geta ekki séð fyrir mat handa börnunum eða öðrum. Það sagði ungur verkamaður á fundi í Dagsbrún, að þegar hann var að alast upp á atvinnuleysistímum 1930—40, þá hefðu matgjafirnar í skólunum bjargað hans heimili frá spítala, og hann óskaði ekki þeirri kynslóð, sem nú er að alast upp, að komast í þá aðstöðu að fá ekki að vinna fyrir sínu brauði. Ég er viss um, að dýpsta þrá þessara manna er að geta unnið fyrir sér og sínum, og þeir, sem leggja fram alla orku sína til að viðhalda þessu þjóðfélagi, þeir eiga heimtingu á, að þeir þurfi ekki að svelta sjálfa sig og börn sín þegar ráðamönnum þjóðfélagsins þóknast að hætta að reka þjóðfélagið og koma á atvinnuleysi. Þessir menn eiga heimtingu á, að eitthvað sé lagt til hliðar, til þess að þeir geti dregið fram lífið, með því að hafa atvinnuleysistryggingar, og ég er sannfærður um, að það rétta í því er, að verkalýðsfélögin hafi með þetta að gera.

Ég er óánægður með afgreiðslu meiri hl. á þessu máli og tel, að Alp. hafi tekið það mjög

lausum tökum, miðað við það, hver vó er fyrir dyrum hjá verkamönnum hér í Reykjavík og víða annars staðar á landinu.

*Frsm. meiri hl. (Páll Þorsteinsson):* Herra forseti. Mér virðist á því, sem hv. 6. þm. Reykv. sagði, að hann vilji líta þannig á, að n. hafi sýnt þessu máli nokkurt tómlæti. Vildi ég mega leiðrétta það. Ég tel, að n. hafi haft eðlilegan hátt á um athugun þessa máls. Það var eðlilegt að mínum dómi að senda það til umsagnar Alþýðusambands Íslands, sem er samband verkafélagsfélaga, sem vitað er að frv. tekur til. Það var líka eðlilegt að senda það til umsagnar Vinnuveitendasambands Íslands. Það er sá aðili, sem á að bera kostnaðinn að miklu leyti af framkvæmd málsins, ef að l. verður. Þá var enn fremur eðlilegt, að leitað væri álits Tryggingastofnunar ríkisins. Það er sú stofnun, sem starfar að nokkru leyti á þessu sviði, og þegar l. um Tryggingastofnun ríkisins voru sett, voru atvinnuleysistryggingar nokkuð á dagskrá, og var um eitt skeið fyrirhugað að tengja þær við þá stofnun. Enn fremur er til þess ætlað, að stofnfé atvinnuleysissjóðanna séu fjármunir, sem eru nú þegar í vörzlu Tryggingastofnunar ríkisins. Umsögn Tryggingastofnunarinnar barst ekki n. í hendur fyrr en seint í nóvember, en 11.—14. des. er nál. útbýtt, svo að ég get ekki talið, að nokkur óeðlilegur dráttur hafi orðið á um afgreiðslu n. á þessu máli.

Það liggur fyrir af skjölum hér í þinginu, eins og ég drap á áðan, að skoðanir eru skiptar um það, hvaða tökum eigi að taka þetta mál. Á þskj. 14 er till. um að skipa n. til þess að semja frv. um atvinnuleysistryggingar, og nú hefur verið skilað nál. um þá till., m. a. nál., sem útbýtt var hér á fundi í dag, þar sem sú n., sem um þá till. hefur fjallað, fellst á það meginefni, sem þar kemur fram. Á þskj. 117 liggur fyrir frv. um Atvinnustofnun ríkisins, sem mælir svo fyrir, að komið skuli á fót sérstakri stofnun, sem hafi með höndum skráningu allra vinnufærra

manna, atvinnuleysisskráningu, vinnumiðlun, leiðbeiningar um stöðuval, öryrkjavinnu, unglingavinnu, úthlutun atvinnubótaftjá o. s. frv. Í því frv. er gert ráð fyrir að tengja starfsemi atvinnuleysistrygginga við sömu stofnun og þá, sem hefði með höndum vinnumiðlun, leiðbeiningar um stöðuval o. s. frv. Það, sem fyrst og fremst verður að stefna að á hverjum tíma, er, að atvinnuleysi eigi sér ekki stað og að sem minnst þurfi að grípa til atvinnuleysistrygginga.

Af því, sem ég hef nú tekið fram, má það ljóst vera, að skoðanir eru enn þá svo mikið á reiki um þetta mál, í hvaða formi það eigi að afgreiðast og hvernig framkvæmd þess sé best hagað, að ekki er óeðlilegt, að frestað verði um sinn að setja l. um þetta efni. — Þessar skýringar vil ég láta koma fram, en ætla svo ekki að halda uppi umr. um málið.

*Sigurður Guðnason:* Herra forseti. Það, sem ég átti við, er, að meiri hl. Alþ. hefur ekki tekið þetta mál eins alvarlega og ástæða væri til. Þetta er náttúrulega sama aðferðin og í gamla daga, það voru skýringar á skýringar ofan í staðinn fyrir það, sem menn þurfa. Mennirnir þurfa að fá brauð, það er það, sem vakir fyrir mér sem flm., og það álit ég að hefði átt að vera ljóst fyrir meiri hl. hv. Alþ.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 69. fundi í Nd., s. d., var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Till. frá meiri hl. heilbr.- og félmn. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 13:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HÁ, JG, JS, JörB, KS, PÞ, SÁ, SkG, AE, AB, EystJ, GG, SB.

nei: JÁ, MK, SG, ÁkJ, ÁS, EOL.

15 þm. (GPg, HelgJ, IngJ, JóhH, JPálm, JR, MJ, ÓTh, PO, StJSt, StgrSt, ÁÁ, BÓ, EmJ, GTh) fjarstaddir.

# Lagafrumvörp ekki útrædd.

## 1. Fuglaveiðar og fuglafriðun.

Á 1. fundi í Sp., 2. okt., var útbýtt frá Nd.:  
Frv. til l. um fuglaveiðar og fuglafriðun [4. máll] (stjfrv., A. 4).

Á 3. fundi í Nd., 4. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson):* Herra forseti. Þau l., sem nú eru í gildi um fuglaveiðar og fuglafriðun, eru mjög ófullkomin, og hefur þess vegna verið hafizt handa um það að semja fullkomnari l., sem þá gætu verið í samræmi við alþjóðasamþykktir um þessi mál. Ísland hefur verið aðili að alþjóðasamtökum um fuglafriðun, og árið 1948 skipaði þáverandi menntmrh. nefnd, sem skyldi koma fram fyrir landsins hönd gagnvart sambandinu um þessi mál. Þetta sama ár endurskoðaði svo þessi n. lög um friðun fugla og eggja. N. þessi hefur nú lokið störfum, og árangurinn af störfum hennar er frv. það, sem hér liggur fyrir.

Alþjóðasamþykktir um friðun fugla voru fyrst settar árið 1902, en þær samþykktir eru nú fyrir löngu úreltar. Þegar alþjóðafuglaverndarsambandið var stofnað, árið 1922, voru þessar samþykktir endurskoðaðar, og nú hafa ríkisstj. verið send tilmæli um aðild Íslands að alþjóðasamþykktinni, og með tilliti til aðildar Íslands að þessum samþykktum er þetta frv. samið.

Ég ætla ekki að fara út í einstök atriði frv. Ég er málinu ekki nægilega kunnugur, og frv. þetta er umfangsmikið. Mér finnst líklegt, að þau atriði, sem einkum kunna að valda ágreiningi, séu, hvaða fuglar skuli friðaðir og hversu lengi á ári hverju, hverjir skuli alfriðaðir og hverjir ekki. Þetta eru atriði, sem að mörgu leyti geta verið álitamál, og mun svo hafa verið, er nefndin samdi þetta frv.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta mál, en óska þess, að frv. verði vísað til 2. umr. og menntmn. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til menntmn. með 25 shlj. atkv.

Nefndarálit frá menntmn., á þskj. 646, var útbýtt 17. jan., en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

## 2. Gengisskráning o. fl. (framleiðslugjald).

Á 4. fundi í Nd., 5. okt., var útbýtt:  
Frv. til l. um breyt. á l. nr. 117 28. des. 1950, um breyt. á l. nr. 22 1950, um gengisskráningu, launabreytingar, stóreignaskatt, framleiðslugjöld o. fl. [29. máll] (stjfrv., A. 31).

Á 6. fundi í Nd., 10. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 8. fundi í Nd., s. d., var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Atvrmrh. (Ólafur Thors):* Herra forseti. Þetta frv. er borið fram til staðfestingar á brbl., sem gefin voru út 16. júní í sumar og hníga að því að lækka framleiðslugjald af sildarafurðum þannig, að 8% gjald sé tekið af sildinni sjálfri, en ekki af sildinni og vinnslukostnaði.

Rökin fyrir þessu eru aðallega tvenns konar. Í fyrsta lagi þau, sem næst blasa við og augljós eru, að það er ekki ætlunin, að þessi framleiðsla beri nú svo hátt gjald sem l. nr. 117 28. des. 1951 gera ráð fyrir, eftir að búið er að afnema framleiðslugjöld af öllum öðrum vörum í landinu. Býst ég við, að um þetta séu menn sammála, jafnhörmulega og farið hefur um afkomu þeirra, er þennan atvinnurekstur hafa stundað undanfarin 7 ár. — Þessu til viðbótar er svo það, að með ákvæðunum eins og þau voru í l. frá 28. des. 1950 er ætlunin að innheimta 8% gjald af unninni sild, jafnt hvort sem um er að ræða saltsild eða sild, sem fer til bræðslu. Með því móti hefði gjaldið lagzt með allmiklu meiri þunga á saltsild, en það töldu þeir, sem rn. ráðfærði sig við í þessum efnum, að svo miklu leyti sem það telur sig ekki sjálft einfært um að dæma um málið, — það töldu þeir allir vera rök, sem bæri að taka til greina. Þessi tvenn rök liggja, eins og ég í öndverðu sagði, til grundvallar fyrir þeirri breyt., sem gerð var með þessum brbl. á gildandi lagaákvæðum. Ég vænti, að um þetta verði enginn ágreiningur á hæstv. Alp., og leyfi mér að leggja til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. sjútvn.; það mun síðast hafa verið í henni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til sjútvn. með 23 shlj. atkv.

Gengisskráning o. fl. (framleiðslugjald). — Gengisskráning o. fl. (verð landbúnaðarafurða).

Á 19. fundi í Nd., 29. okt., var frv. tekið til 2. umr. (A. 31, n. 126).

*Frsm. (Sigurður Ágústsson):* Herra forseti. Frv. það á þskj. 31, sem hér er til meðferðar, er samhljóða brbl. frá 16. júní s. l. um breyt. á löggjöf um þetta efni frá 28. des. 1950, þar sem ákveðið er að taka 8% gjald af sildarafurðum, og skyldi það miðað við útflutningsverðmæti sildarafurða. Allmiklar umkvartanir hafa komið fram vegna þessa ákvæðis l., sérstaklega fyrir það, að framleiðslugjaldið af þeirri sild, sem fer til söltunar, er miklu hærra en á sild, sem fer til bræðslu, og var óttast, að það misræmi mundi draga úr eðlilegri sildarsöltun. — Brbl. frá í sumar ákveða, að framleiðslugjaldið, miðað við fersksildarverðið, skuli vera hið sama, eða 8%. Ef afli skipanna næði ekki 6000 málum að meðaltali, átti gjaldið allt að undantekinni beitusildinni að endurgreiðast útgerðarmönnum og sjómönnum, um leið og veiðitímanum er lokið. Ef sumarafli næmi meira en 6000 málum, átti gjaldið að innheimtast og renna allt til sildardeildar hlutatryggingasjóðs bátaútvegsins. Því miður varð sildaraflinn það lélegur s. l. sumar, að hann náði ekki aflamagninu 6000 mál að meðaltali á skip. Fékk því sildardeild hlutatryggingasjóðs bátaútvegsins engar tekjur í sambandi við framleiðslugjaldið, nema það litla, sem kann að fást fyrir beitusild. Með ákvörðuninni um að láta framleiðslugjaldið renna til sildardeildar hlutatryggingasjóðs er gerð lofsverð tilraun til þess að afla þessum sjóði tekna tvær undanfarnar vertiðir, 1950—1951, en því miður hafa þær verið það lélegar, að sjóðurinn hefur sama og engar tekjur öðlazz fyrir framleiðslugjald af sildarafurðum.

Því er ekki að neita, að þetta er mjög alvarlegt ástand. Það er nýlukið skuldaskilum fyrir bátaflotann, og má fullyrða, að sildarvertiðin fyrir Norðurlandi í sumar hefur verið það örðug, í rauninni fyrir allan fjölda sildveiðiskipanna, að það má fullyrða, að það er full þörf fyrir ný skuldaskil. Mér er ljóst, og ég veit að svo muni fleiri þm. einnig vera, að það verður eitthvað að gera til þess að tryggja áframhaldandi rekstur bátaflotans, en það kemur ekki beint við því frv., sem hér er til meðferðar. En þó vil ég láta hv. d. vita um mína skoðun í þessu efni, enda veit ég, að flestum hv. þm. er fullkomlega ljós sú mikla þörf, sem er á að tryggja, að bátaflotinn geti byrjað vetrarvertiðina með fullum afköstum. En eins og nú er í pottinn húið hjá flestum útgerðarmönnum, þá má fullyrða, að það er tæplega hægt að gera sér vonir um, að helmingur bátaflotans geti byrjað vertið á eðlilegum tíma eftir áramótin. — Eins og fram er tekið í nál. sjútn. á þskj. 126, þá leggur n. einróma til, að þetta frv. verði samþ.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Nd., 30. okt., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 21 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 22. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 23. fundi í Ed., 1. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

### 3. Gengisskráning o. fl. (verð landbúnaðarafurða).

Á 3. fundi í Sp., 8. okt., var útbýtt frá Nd.:

*Frv. til l. um viðauka við l. nr. 9 6. febr. 1951, um breyt. á og viðauka við l. nr. 117/1950, um breyt. á l. nr. 22/1950, um gengisskráningu, launabreytingar, stóreignaskatt, framleiðslugjöld o. fl. [34. mál] (stjfrv., A. 38).*

Á 6. og 8. fundi í Nd., 10. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Nd., 11. okt., var frv. enn tekið til 1. umr.

*Landbrh. (Hermann Jónasson):* Herra forseti. Það er gerð grein fyrir þessari breytingu á gengisskráningarl. í grg. fyrir brbl., og eru hv. þm. mjög vel kunnar ástæðurnar. Þær eru í stuttu máli þessar: Eins og kunnugt er, var gert ráð fyrir, að kaupgjaldshækkun yrði stöðvuð í janúar s. l. og að landbúnaðarafurðir hækkuðu ekki samkvæmt vísitölu, heldur þyrfti nýjar breytingar og þá samkv. ákveðnum kjarasamningi. Á sama tíma stöðvaðist sú hækkun, sem framleiðsluráð landbúnaðarins hafði fyrirhugað á mjólkurafurðum. Kom fram óánægja hjá báðum aðilum, einkum þó bændum, sem gerðu ráð fyrir að kaup hækkaði. Bændastéttin var verr sett en verkamenn, nema ef kaup hækkaði frá 1. jan. til 1. sept., þá var því lýst yfir, að ekki yrði staðið gegn því, að bændur fengju einnig hækkun. Voru gefin út brbl., og liggja l. þau hér fyrir.

Legg ég til, að málinu verði vísað til 2. umr. og landbn., ef ástæða þykir til.

## ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Á 18. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til 2. umr. (A. 38, n. 100).

*Frsm. (Jón Pálmason):* Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, er staðfesting á brbl., sem gefin voru út á síðastliðnu sumri og fela það í sér, að sú breyt. verði gerð á 1. um gengisskráningu, launabreytingar, stóreignaskatt, framleiðslugjöld o. fl., að ef samið er um, að launahækkanir eigi sér stað frá því, sem ákveðið var á síðasta þingi, þá sé heimilt að hækka á sama hátt framleiðsluvörur landbúnaðarins. — Landbn. hefur athugað þetta mál og mælir með, að þetta frv. verði samþ. eins og það liggur fyrir þinginu. — Ég sé svo ekki ástæðu til að fara um það fleiri orðum.

## ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.  
2. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.  
Fyrirsögn samþ. án atkvgr.  
Frv. vísað til 3. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Nd., 29. okt., var frv. tekið til 3. umr.

*Einar Olgeirsson:* Herra forseti. Það er aðeins eitt, sem ég vil benda á í sambandi við þetta mál, að það eru þrjú lagafrv. á dagskrá í dag, sem öll eru um breyt. á þessum sömu l. Þessar breyt. eru allar brbl., sem sett voru í sumar, og allt eru það breytingar við svipaðar greinar laganna. Ég tel nú, að það færi betur á því, að allar þessar þrjár breyt. væru felldar saman. Það er orðið nógu erfitt fyrir almenning að átta sig á, hvað eru lög í landi hér, þó að þetta, sem vel getur átt saman, væri fellt í eina heild. Það mun koma í ljós, að þetta verður óþægilegra, ef ekki verður úr bætt, en það getur vel verið, að þetta megi gera í Ed., og skýt ég þessu hér fram til athugunar.

## ATKVGR.

Frv. samþ. með 20 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 21. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 22. fundi í Ed., 30. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.  
Enginn tók til máls.

## ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv.  
Till. um að vísa frv. til landbn. felld með 7:3 atkv.  
Frv. vísað til fjhn. með 9 shlj. atkv.

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 4. Próffessorsembætti í læknaeild háskólans.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var útbýtt frá Ed.:  
*Frv. til l. um stofnun nýs próffessorsembættis í læknaeild Háskóla Íslands* [131. mál] (stjfrv., A. 277).

Á 36. fundi í Ed., 29. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson):* Herra forseti. Frv. það, sem hér liggur fyrir og er um stofnun nýs próffessorsembættis við Háskóla Íslands, er til komið fyrir ósk hlutaðeigandi aðila, og hefur ríkisstj. komið að raun um það, eftir að hafa athugað málið, að ekki verður hjá því komið að kveða á um þetta embætti nú. Þetta embætti er embætti nýs próffessors í líffæra- og lífeðlisfræði. Sá maður, sem tekur þetta starf að sér, þarf 2–3 ára undirbúning undir það, svo að embættisstarfið hefist ekki fyrr en eftir 2 eða 3 ár. Það er sá lengsti tími, sem núverandi próffessor treystir sér til að gegna þessu embætti, án þess að aðstoð komi til. — Próffessorsembættið í þessum fræðigreinum við Háskóla Íslands er síðan 1937. Til samanburðar um það, hve starfið hefur vaxið mikið í þessum efnum, skal þess getið, að þá voru kenndar 10 stundir á viku í þessum greinum og nemendafjöldinn í læknaeild að jafnaði um 69. En nú er kennslan í þessum greinum komin upp í 19 stundir á viku, og nemendur voru að meðaltali síðustu 5 árin 156 í læknaeild. Það er því sýnilegt og ríkisstj. var það ljóst, þó að hún sé ekki mjög viljug að stofna ný embætti, að ekki yrði hjá því komið að stofna nýtt embætti í þessum fræðum. Háskólinn lagði mjög mikla áherzlu á þetta og taldi mjög aðkallandi eins og sakir standa. — En nú síðast fyrir nokkrum vikum kom erindi frá lagadeild háskólans um aukningu á kennslukröftum þar með því að bæta við einum próffessor, en starfskraftar við lagadeildina hafa ekki verið auknir síðan hún var stofnuð og sama tala próffessora þar nú eins og var þá. Það er því talin mjög mikil nauðsyn að auka starfskrafta deildarinnar, en ríkisstj. sá sér ekki fært að mæla með því að þessu sinni. — Ég vil mælast til þess, að frv. verði vísað til 2. umr. að þessari umr. lokinni og til hv. menntmn.

## ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til menntmn. með 9 shlj. atkv.



ekki aðeins þekkingu lækna í þessum málum, heldur og til þess að auka áhuga þeirra.

Kostnaðarauki ríkissjóðs við stofnun þessa embættis er sem stendur hverfandi lítill, rúmlega 10 þús. kr. árlega, svo að það atriði ætti ekki að þurfa að tefja þetta nauðsynjamál.

Ég skal ekki tefja tíma hv. d. með því að fara lengra út í þetta, en ég vildi rökstyðja þetta með bestu rökum.

Í tilefni af brtt. vona ég, að hún mæti ekki mótspyrnu, og tel ég, að ég tali máli hæstv. heilbrmrh., sbr. bréf hans, sem er orðið árs-gamalt. Ég veit, að orðalag þessarar brtt. er ekki í fyllsta samræmi við kröfur tímans hvað dagsetningu snertir, og vil ég því mælast til, að hv. n. ásamt mér tæki till. til athugunar milli umr., og þá mun ég taka till. aftur við 2. umr. og vona, að hún komi gallalaus til 3. umr. Verði hins vegar deilur um þörf á þessu embætti, hef ég svo að segja forðabúr af gögnum, sem sýna fram á nauðsyn þessa máls.

Það er kunnugt, að Krabbameinsfélagið hér telur, að ekki megi draga úr að veita læknum fræðslu í þessum efnum.

Til þess að málið nái frekar fram að ganga, vil ég ekki tefja það og vil stytta mál mitt með því að vísa til ummæla minna með till.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson):* Herra forseti. Þetta mál eða till., sem hv. þm. Vestm. ber fram á þskj. 331, hefur verið lengi á döfinni. Ég hef orðið mjög mikið var við það þann stutta tíma, sem ég hef verið menntmrh. Ég verð að segja, að mér hefur fundizt vera rekinn nokkuð mikill áróður fyrir þessu máli, og furðar mig ekki, þó að hv. þm. Vestm. hafi forðabúr af gögnum, því að þau bréf, sem mitt rn. hefur fengið um þetta mál, eru þegar orðin mörg. Þetta mál hefur bæði verið athugað í rn. og ríkisstj., og hafa hvorki rn. né ríkisstj. talið sér fært að mæla með því, að þetta embætti verði stofnað.

Rn. er þeirrar skoðunar, að þetta embætti sé ekki það embætti, sem háskólinn hefur mesta þörf fyrir. Hann hefur þörf fyrir mörg embætti, þ. á m. þetta, auk þess embætti í lagadeild, sem ekki hefur fengið viðbót síðan háskólinn var stofnaður. Svona mætti lengi telja. Þó að háskólinn mæli með þessu embætti, er ekki vafi á því, að hann telur, að önnur embætti ættu að ganga fyrir. Það er vafalaust rétt og æskilegt, að meiri framfarir verði í sambandi við krabbameinslækningar.

Krabbameinsfélagið eða menn úr stjórn þess hittu mig að máli fyrir nokkru. Þeirra erindi var, að stofnað yrði embætti í þessum fræðum við háskólann. Það hefur vafalaust vakað fyrir þeim, að kennsla yrði aukin með þessu. Ég benti þeim á, að ríkisstj. gæti ekki tekið þetta upp að svo stöddu, en mundi athuga möguleika á því að auka kennslu í þessum fræðum við háskólann. Þetta er til athugunar, án þess þó að nýtt embætti verði stofnað.

Ég skal ekki fara út í einstök atriði, hvers vegna svo mjög er sótt eftir því, að þetta embætti sé stofnað. Ég tel að svo komnu máli, að þetta sé ekki það embætti, sem háskólinn hefur mesta þörf fyrir, en tel, að hægt sé að auka

kennslu í þeim fræðum, sem að krabbameinslækningum lúta, án þess að nýtt embætti sé stofnað að svo stöddu.

*Jóhann Jósefsson:* Herra forseti. Ég verð að segja, að mér finnst gegna furðu, að hæstv. menntmrh. fullyrðir, að rn. sé ekki meðmælt því, að þetta embætti sé stofnað. Ég held, að það liggi ómótmælanlega skjallegar sannanir fyrir því, að hæstv. heilbrmrh. sé þessu meðmæltur. Ég tek hanzkann á lofti og segi, að hér sé um að ræða embættisskipun, sem varðar heilbrigðismál. Ég met meira það, sem heilbrmrh. leggur til, en það, sem menntmrh. leggur til, með allri virðingu fyrir hæstv. menntmrh. Það virðist hafa komið greinilega fram, að heilbrmrh. mæli með þessu og landlæknir er þessu samþ. Það liggur hvergi fyrir í þessu, hvað háskólinn metur mest, en það liggur fyrir, að læknadeildin mælir með þessu. Þegar talað er um að stofna þetta embætti, vil ég benda á, að hæstv. heilbrmrh. og landlæknir hafa fyrir augum, að yfirlæknir röntgendeildar landsspítalans verði gerður að prófessor og þar af leiðandi leggist á hann meiri kennsluskýlda. Stjórn Krabbameinsfélagsins segir, að kostnaðurinn við þetta verði aldrei meiri en 10 þús. kr. fyrir ríkissjóð. Það má ekki skoða þetta þannig, að hér sé verið að bæta við nýjum embættismanni, því að honum er til að dreifa í háskólanum. Það, sem hér liggur fyrir, er að gera kennslu í röntgenfræðum og geislalækningum og varnir gegn krabbameini öflugri en þær eru og gefa þeim manni, sem er efstur á baugi í þessum málum, sama titil og aðstöðu og öðrum yfirlæknum við landsspítalann. Þetta vex hæstv. menntmrh. svo í augum, að hann fær eftirþanka um, að hér sé verið að stofna nýtt embætti. Þessi sami maður ber svo fram frv. um að stofna 8—10 Akademiúembætti. Með allri virðingu fyrir hæstv. ríkisstj. og hæstv. ráðh. virðist mér líta út eins og hæstv. ráðh. hafi tekið í sig að vera á móti því, að þetta prófessorsembætti í röntgenfræðum verði stofnað. Svo segir hann án skýringar, að það sé í athugun að auka kennslu í þessum efnum. Það getur verið, en væri ekki eðlilegra að fara beinar brautir í þessum efnum? Eins og lyflækniskennslan er í höndum prófessors í handlækningum væri eðlilegt, að kennsla í röntgen- og geislalækningum væri í höndum þess manns, sem fremstur er í þeim efnum.

Það hefur hlaupið einhver mótþrói í hæstv. ráðh. við, að honum er sýnt fram á nauðsyn þessa máls. Það er undarlegt og ætti að verka öfugt. Hér hefur bætzt við Alfreð Gíslason læknir, sem mælir með þessu og það stranglega. En þetta verður allt að hjómi í augum hæstv. menntmrh., sem þykist vita allt betur í þessu efni en heilbrmrh., landlæknir, stjórn Krabbameinsfélagsins og jafnvel háskólinn sjálfur.

Ég sé, að klukkan er orðin 4, og vill því forseti sjálfsgagt slíta fundi. — En ég endurtek það, sem ég hef sagt, að ég fel þessa till. menntmn. til athugunar, ef hún vildi gera svo vel að athuga þetta milli umr. Vænti ég þess, að hún virði ekki minn málflutning í þessu máli, heldur

þann málstað, sem hér er barizt fyrir, svo mikils, að hún sjái sér fært að mæla með till.

ATKVGR.

Brtt. 331 tekin aftur til 3. umr.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 60. fundi í Ed., 17. jan., var frv. tekið til 3. umr. (A. 277, 331, 628).

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Ég sé, að hér liggur fyrir till. um stofnun eins nýs embættis við læknaeild háskólans. Ég skal út af fyrir sig ekki ræða þörf þess, en vil benda á, að sjálf læknaeildin telur, að það sé meiri þörf á að stofna nýtt embætti í lyfjafræði en þetta embætti, sem um ræðir í till., svo að haldið sé einungis við læknaeild. En ástæðan fyrir því, að ég stend upp, er sú, að ég tel óviðunandi annað, ef veruleg fjölgun er gerð á prófessorum við háskólann frá því, sem verið hefur, en að kennslukraftar verði þá einnig auknir í lagadeild, en kennarar eru þar jafnmargir og þeir voru fyrst þegar háskólinn var stofnaður og þegar lagaskólinn var stofnaður nokkrum árum áður, þó að vitað sé, að nemendafjöldinn hefur aukizt þar ekki síður en í öðrum deildum. Kennarar við lagadeildina hér hafa fengið viðtækara verkefni en í öðrum löndum. Það er ef til vill ekki svo mikið við þetta að athuga með svipaðri kennsluskyldu hjá öllum kennurum við háskólann, en nú er búið að margfalda kennsluskylduna hjá prófessorum við lagadeildina miðað við kennslu annarra kennara. Þegar búið er að fjölga kennurum hjá öllum öðrum deildum, verða menn að gera sér ljóst, að það er ekki lengur hægt að standa á móti fjölgun kennara við lagadeild. Ég hef þegar haft til athugunar, hvort ekki væri rétt að samræma þessu frv. að bæta einum kennara við í lagadeild. Ég tel ekki ástæðu til að gera þetta, verði frv. samþ. óbreytt, en ef því verður breytt, þá mun ég ekki skoða hug minn um að bera fram kröfur fyrir lagadeildina á móti. Ég hef aðstöðu til að koma fram með brtt. í Nd. og áskil mér rétt til þess, verði frv. breytt.

*Jóhann Jósefsson:* Herra forseti. Eins og ég talaði um síðast þegar þetta mál var hér í þessari hv. d., þá hef ég komið með brtt. við brtt. mína, sem var orðin ótímabær vegna þess, hve málið hefur verið lengi á döfinni. Þegar ég flutti brtt. mína, gerði ég ráð fyrir, að málinu lyki fyrir áramót, og miðaði mína till. við það. En nú er komið sem komið er, og þess vegna flyt ég brtt. á þskj. 628 við brtt. á þskj. 331. Ég hafði að visu búið til og gert ráð fyrir, að yfirlæknir röntgendeildar landsspítalans yrði fyrir valinu, ef um prófessorsembætti væri að ræða í þessari grein, en hins vegar er rétt, að ákveðinn prófessor hafi ákveðið verkefni innan síns starfssviðs, eins og ég geri ráð fyrir í brtt. á þskj. 628. Er þar fylgt þeirri hefð, sem á er

kominn í þeim efnum og snertir prófessorsembætti í læknisfræði við háskólann, eins og ég sýndi fram á við 2. umr. málsins. Yfirlæknir lyf-lækningadeildar landsspítalans, prófessor Jóhann Sæmundsson, er kennari við háskólann, og yfirlæknir handlækningadeildar landsspítalans, prófessor Guðmundur Thoroddsen, er kennari í sínum fræðum við háskólann. Með því að nýr prófessor verði settur, er það sjálfsögð krafa, að hann hafi á hendi tilsvarendi kennslu í sinni sérgrein eins og hinir prófessorarnir og verði yfirmaður röntgendeildar landsspítalans jafnframt. Málið liggur því ljóst fyrir. Það, sem er farið fram á hér, er, að yfirlæknir sá, sem á hverjum tíma gegnir yfirlæknisstörfum við röntgendeild landsspítalans, sé einnig prófessor og kenni sín fræði við háskólann. Ég hef mörg gögn, sem sýna, að yfirlæknirinn er vel séður og vel látinn maður. Ég kann ekki við að gert sé upp á milli yfirlækna landsspítalans í þessum efnum.

Ég veit, að rektor háskólans er fylgjandi því, að þetta embætti í röntgenfræðum verði stofnað, og ég veit enn fremur, að heilbrigðisráðgjafi, hæstv. heilbrmrh. og hæstv. landlæknir, eru báðir meðmæltir þessari breyt. Það liggur ljóst fyrir í bréfi, sem heilbrmrh. hefur sent menntmrn., dags. 25. jan. 1951, og auk þess í bréfi frá rektor, dags. 7. maí 1951, sem er svar til hæstv. menntmrh., er virðist hafa sent honum fyrirspurn varðandi þetta. Bréf þetta er dagsett 7. maí, en bréf heilbrmrh. er dagsett 25. jan. 1951. Ég ætla því, að það verði naumast talið, að þetta sé neitt hégómamál, þar sem ég hef það innlegg í málið, sem ég hef þegar sýnt fram á. Vil ég ekki tefja tíma hv. d. með því að endurtaka öll þau gögn og rök, sem ég taldi fram við 2. umr. þessa máls. Ég vil þó benda á, að stjórn Krabbameinsfélags Reykjavíkur kemst svo að orði í bréfi til hæstv. menntmrh., dagsettu 10. des. 1951:

„Vér teljum þörfina á aukinni kennslu í þessum efnum mjög brýna, þar sem nú eru aðeins haldnir fyrirlestrar í röntgenskoðun, en engir í röntgen- og geislalækningum, sbr. grg. yfirlæknis röntgendeildar landsspítalans til menntmrh., dags. 16. okt. s. l.

Þetta mál varðar mjög alla baráttu gegn krabbameininu og mun verða til þess að auka ekki aðeins þekkingu lækna í þessum málum, heldur og til þess að auka áhuga þeirra.“

Það má vel vera, að það sé á einhverju öðru sviði, sem þarf að athuga prófessorsembætti við háskólann, en á þessu eina. En ég hef tekið það, sem mér finnst liggja næst, og það, sem að dómi heilbrmrh. og fleiri góðra manna og að dómi Krabbameinsfélagsins er talið nauðsynlegt. Hitt er svo annað mál, hvort skortur er á lagaprófessorum. Ég þekki þar ekki til og leiði það hjá mér.

Ég vil ekki láta ómótmælt í sambandi við umr. um svona alvarlegar heilbrigðisráðstafanir, að það sé látið dragast úr hömlu, að hæður sé sá viðbúnaður, sem er skynsamlegur og réttur, til þess að reisa rönd gegn þeim vágasti, sem nú virðist herja svo mjög heilsufar íslenzku þjóðarinnar. Ég vil ekki heyra þær fullyrðingar,

að ef þetta verði gert, þá þurfi aðrar kröfur að fylgja í kjölfar þess. Ég vil ekki láta þetta tefja fyrir þeim ráðstöfunum, sem hér hefur verið sýnt fram á að séu nauðsynlegar.

Ég skal svo ekki án sérstaks tilefnis tefja hv. d. með langri ræðu um þetta atriði. Ég hef tekið að mér að flytja þessa till., eftir að búið var að sannfæra mig um, að á þennan hátt mætti bæta og auka nauðsynlega kennslu í þessari grein við háskólann. Ég hef nú dregið fram þau beztu gögn og staðreyndir, sem ég hef kynnt mér í þessu máli, og leitast við að leysa af hendi þá skyldu hvers þm. að leiða fram í hverju máli það, sem nauðsynlegt er, sannast og réttast.

Nú fyrir skömmu gat eitt af dagblöðum höfuðstaðarins þess, hve mjög þessi sjúkdómur, sem hér um ræðir, færi í vöxt í okkar þjóðfélagi. Enn hafa læknavísindin ekki fundið neitt öruggt meðal við krabbameini og ekki heldur fundið, hver er hin eiginlega orsök þess. En við þm. vitum, að hver skynsamleg ráðstöfun, sem gerð er til þess að fræða almenning og lækna stéttina um greiningu á sjúkdómnum, hvernig skuli með hann farið og allar aðferðir, sem hægt er að nota til úrbóta, er til gagns á þessu sviði, og það er á okkar valdi að greiða fyrir þeim úrbótum. Mér er það ljóst, að vera kann, að þetta sé ekki stærsta sporið, sem hægt er að stíga í rétta átt, en með meiri kennslu, meiri fræðslu, meiri greiningu og ötulli vinnu á þessu sviði er áreiðanlega stigið spor í rétta átt.

Þessi brtt. stendur svo eða fellur eftir geðþótta síns herra, sem er hv. d. í þetta sinn. En ég vona, að svo mikill skilningur sé ríkjandi hjá hv. þm., að þeir ljái því lið, að kennsla í þessari grein læknavísindanna verði bætt svo sem hér er farið fram á.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Ég hef löngum vitað, að hv. þm. Vestm. er allra manna lagnastur við að gera mikið úr því litla, eins og góðum búmanni er sæmandi, en sjaldan hefur honum tekizt það betur en í grg. fyrir þessari till. sinni. Ég vil taka það fram, að ég hef ekkert sérstakt á móti því, að brtt. hans verði samþ. En nú kemur til álita, hvar nauðsyn á aukningu sé mest og hvaða óskir eigi að meta mest og hvað eigi fyrst að ná fram að ganga af öllu því, sem gæti orðið til bóta. Ég benti réttilega á, að það er enginn vafi á, að lagadeild háskólans hefur orðið meir útundan við aukningu og fjölgun starfsmanna en nokkur önnur deild við háskólann. Má fara ákaflega mörgum fögrum orðum um það starf, sem fræðimenn við lagadeildina hafa þegar unnið og gætu unnið, ef þeim gæfist færi til þess að sinna sínu starfi og beita sér fyrir þeim miklu umbótum, sem þeir gætu komið á með endurbótum á löggjöf og réttarfari landsins og jafnvel heilbrigðismálum þjóðarinnar. Gæti ég haldið um þetta langa ræðu, ef ég beitti sömu aðferð og hv. þm. Vestm.

Það er vitað mál, að tilgangurinn með þessari till. er aðeins að koma á launabótum fyrir einn kennara við háskólann, mann, sem þegar gegnir vissu starfi, þar sem hann hefur fast starf við

röntgendeild landsspítalans, og á honum hvílir nokkur kennsluskylda við háskólann. Hann vill aðeins fá bætt kjör og aukin laun, sem er ósköp mannlegt, og ráðið til þess er, að hann verði prófessor og fái þess vegna nokkur þús. kr. úr ríkissjóði fyrir þetta starf, sem er bæði fallegt og nýtsamlegt. Er ekki nema gott eitt um það að segja, en ég get ekki fallizt á, að með þessu sé verið að veita krabbameinssjúkdómnum einhverja göfuga atögu. Það er nokkuð langt gengið í röksemdafærslu og fjarstæða að telja prófessor í lagadeild lítilsvirði móts við þennan höfuðgrip. Ég met mikils þann mann, sem hlut á að máli, en menn verða að gera sér grein fyrir, að þessi ráðstöfun leiðir til annarra ráðstafana, því að það er ekki hægt að hlaða endalaust undir vissar deildir háskólans, en láta lagadeildina alltaf sitja á hakanum. Ef þetta verður samþ., hlýtur það að ýta undir, að lagadeildin vilji fá sinn hlut bættan, miðað við aðrar deildir háskólans. Það er ekki vegna metnaðar lagadeildarinnar sem slíkrar, en eins og ég sagði áðan, þá verður að vera visst samræmi í þeirri skyldu, sem er lögð á opinbera starfsmenn. En það er ekki forsvaranlegt, að ein deild háskólans verði áfram sett hjá, svo sem verið hefur. Það hafa legið fyrir áskoranir frá forstöðumanni lagadeildarinnar um að bæta úr þessu. Er það einungis fyrir högværð okkar, sem við deildina höfum starfað, að við höfum ekki tekið þetta mál deildarinnar upp. — Mér þykir leitt, ef ég hef misskilið afstöðu læknaeildarinnar til þessa máls, en ég veit ekki skil á þeim gögnum, sem hér liggja fyrir, en samþykkt háskólaráðs frá 15. okt. 1951 skil ég ekki á annan veg en að það telji mest áriðandi það embætti, sem frsm. leggur til að stofnað verði, og þar næst komi kennari í lyfjafraði, og ef það hefði talið þetta prófessorsembætti í röntgenfræðum jafnáriðandi, hefði það vissulega verið tekið upp í umsögn ráðsins.

*Jóhann Jósefsson:* Herra forseti. Mér þykir mikið fyrir því, ef hæstv. dómsmrh. leggur þann skilning í þau orð mín, sem ég viðhafði um lagaprófessora, að ég væri að lítilsvirða þá. Það er nú eitthvað annað en ég beri ekki fulla virðingu fyrir lagaprófessorum. Ég hef aldrei verið kunnur að því að segja um þá nokkurt misjafnt orð. Það væri í raun og veru alveg óþarft fyrir mig að vitna um þá stétt, sem ég hef hvorki lagt til í orði né verki, ef hæstv. dómsmrh. hefði ekki gert sig líklegan til að hengja hér bakara fyrir smið. En ég tel það undirbúning að því að hengja bakara fyrir smið, ef till. mín um prófessorsembætti í röntgenfræðum á að valda því, að það hefur verið látið undir höfuð leggjast að skipa lagaprófessora undanfarið. En orsök þess, að lagaprófessorum við háskólann hefur fækkað, er kannske eðlileg. Við vitum, að hæstv. dómsmrh. hefur verið prófessor við háskólann, og einn þm., sem var lagaprófessor við háskólann, gegnir nú öðru embætti. En það er deildarmannanna að sjá fyrir fjölgun á prófessorum í deildinni, þegar fækkun verður, en ekki láta það koma niður á öðrum nauðsynlegum embættum.

Þá sagði hæstv. dómsh. að eini tilgangur minn með þessari till. væri að fá hækkuð laun yfirlæknis röntgendeildar landsspítalans. Það er að visu rétt, svo langt sem það nær. Ég vil láta hann fá þau laun, sem hann vinnur fyrir eða honum er gefið tækifæri til að vinna fyrir, en það er langt frá því, að eini tilgangurinn með flutningi þessarar till. sé að hækka laun þessa manns, án þess að hann vinni fyrir þeim. Það er í raun og veru ekki ég, sem er höfuðvitnið í þessu máli. Það eru allt önnur vitni. Það er heilbrmsh., landlæknir og stjórn Krabbameinsfélags Reykjavíkur, sem eru vitnin. Þó að hæstv. dómsh. geri það að gamni sínu að gera mér aðrar hvatir en liggja hér til grundvallar, þá leyfir hann sér ekki að halda slíku fram um „kollega“ sinn, heilbrmsh., og um landlækni, svo að ég tali nú ekki um stjórn Krabbameinsfélags Reykjavíkur. Þetta eru vitni, sem eru svo skýr, að allt, sem ég segi, væri hjóm og einskis virði, ef ég hefði ekki þann grundvöll til að standa á. Ég vil ekki þreyta hæstv. dómsh. og hv. d. á því að lesa bréfið frá stjórn Krabbameinsfélags Reykjavíkur upp í þriðja sinn, þó að hæstv. ráðh. eigi það fylilega skilið. Í bréfi frá Krabbameinsfélagi Reykjavíkur frá 28. des. 1951 er gefið yfirlit yfir viðtal við hæstv. menntmrh. 19. des. Þar segir, að hann hafi óskað eftir skriflegri grg. Segir þar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Í tilefni viðtals okkar við hæstv. menntmrh. 19. þ. m., þar sem hann óskaði skriflegrar greinargerðar, þykir stjórn Krabbameinsfélags Reykjavíkur hlýða að skýra sjónarmið félagsins varðandi aukna kennslu í röntgenfræðum við háskólann.

Í lögum félagsins segir: „Tilgangur félagsins er að styðja í hvívetna baráttu gegn krabbameini“. Þessum tilgangi hyggst félagið ná m. a. með því: „að stuðla að aukinni menntun lækna í greiningu og meðferð krabbameins; að stuðla að útvegum eða kaupum á fullkomnustu lækningatekjum á hverjum tíma og nægu sjúkrahúmi fyrir krabbameinssjúklinga; að hjálpa krabbameinssjúklingum til þess að fá fullkomnustu sjúkrameðferð, sem völ er á innanlands og utan.“ — Af þessu er ljóst, að félagið hefur áhuga fyrir aukinni menntun lækna og læknaefna í greiningu og meðferð krabbameins. Það er eitt meginatriði í raunhæfni baráttu gegn krabbameini, að lækna og læknanemar eigi kost sem fulkomnastrar fræðslu um þennan sjúkdóm og meðferð hans.

Yfirlæknir röntgendeildar landsspítalans annast kennslu í röntgenfræðum við háskólann, og telur hann þeirri kennslu ábótavant eins og er. Má sérstaklega benda á, að ekki eru haldnir neindir fyrirlestrar í geislalækningum (röntgen- og radiumterapi), en það er þó önnur aðalgrein röntgenfræðinnar og varðar mjög greiningu og meðferð illkynjaðra meinsemda, enda eru geislalækningar auk skurðlækninga aðalmeðferðin við þeim. Það er því sérstaklega áriðandi, að kennslan sé aukin í þessum efnun.

Stjórn Krabbameinsfélagsins leggur höfuðáherzlu á, að bætt verði hið fyrsta úr þessari kennslubörf, og metur mikils góðan skilning

hæstv. ráðh. á þeirri börf, eins og fram kom í fyrrgreindu viðtali. Telur félagsstjórnin æskilegast og eðlilegast, að stofnað verði prófessorsembætti í röntgenfræðum. Landsspítalinn er háskólasjúkrahús og kennslustofnun. Á röntgendeild hans stunda læknaefni nám, og þar eiga lækna kost á framhaldsmenntun. Enn fremur eru lækna sérmenntaðir þar í röntgenfræðum, og þar eð þessi deild spítalans hefur starfað frá stofnun hans og býr því yfir mikilli reynslu, ætti hún að vera jafnréttá lyflæknis- og handlækniseildum. Húsrými deildarinnar er nú verið að auka, og ný geislalækningatæki verða tekin þar í notkun eftir fáar vikur. Vonandi dregst ekki lengi úr þessu, að deildin fái nokkur sjúkrahúsrúm fyrir rúmliggjandi geislásjúklinga, enda er á því brýn börf. Þessi atriði virðast öll mæla með því, að yfirlæknir röntgendeildarinnar sé jafnframt prófessor við háskólann.

Nauðsynleg aukning á kennslu í röntgenfræðum hlýtur að hafa nokkurn kostnað í för með sér. Nái sú aukning fram að ganga, væri hún eðlilegust og ódýrust í sambandi við stofnun prófessorsembættis í þessari grein og í fyllsta samræmi við óskir háskólans og heilbrigðisstjórnarinnar.

Þetta er skrifað í nafni Krabbameinsfélags Reykjavíkur, og það er ekki annar læknir en Alfreð Gíslason sjálfur, sem undirritar þetta bréf. Er langt frá því, að hér sé verið að reyna að bæta nokkrum krónum við laun eins læknis. En það er sannmæli, að um leið og lækna eins og t. d. prófessor Jóhann Sæmundsson og prófessor Guðmundur Thoroddsen leggja á sig mikla kennslu í háskólanum auk síns starfs á landsspítalanum, þá fer með þá eins og hvern annan, að verkamaðurinn er verður launanna.

Ég skal svo fúslega við það kannast, að það féll í minn hlut þann stutta tíma, sem ég gegndi störfum heilbrmsh. í þessu landi, að setja ákvæði um það, að þessir tveir mætu lækna fengju hálf prófessorslaun fyrir það, að þeir tækju á sig kennslu við háskólann. Svo mundi það verða með lækna í fleiri greinum, sem yrðu einnig prófessorar. Ég taldi mig vinna þarna rétt verk, enda var það í fyllsta samræmi við álit heilbrigðisstjórnarinnar að öllu leyti.

Ég hjó eftir því í ræðu menntmrh. í gær, að það stæði til, að aukin yrði kennslan, en það er eins og hann hafi tekið það í höfuðið, að yfirlæknir röntgendeildarinnar megi alls ekki heita prófessor. Ég veit ekki, hvaða sparnaðarráðstöfun það er. Það er vitað, að börf er á þessari kennslu, en úr þeirri börf verður ekki bætt með skipun lagaprófessors. En það er víska fyrir því, að börf er fyrir aukna kennslu, og mun því vera brýn nauðsyn að fá færan prófessor skipaðan, eins og gögn þessara mætu manna sýna fram á.

Hæstv. dómsh. sagði, að mér væri lagið að gera mikið úr litlu. Er ekki nema gott um það að segja, að maður geti haldið svo á því, sem maður hefur milli handa. En hæstv. dómsh. má gæta þess að iðka ekki aðra hættulegri list, sem er að gera lítið úr miklu. Mér virtist af því, sem hann lagði hér til málanna, að hann hefði allsterka tilhneigingu til þess að gera lítið úr

þessari till. og telja hana fram komna af allt öðrum ástæðum en rétt er og gera á þann hátt lítið úr henni. Ég hef aldrei haldið því fram, að ég væri að vinna neitt stórverk í þessu efni, en ég sagði áðan, að hér væri áreiðanlega verið að stíga spor í rétta átt. En úr þessu máli á ekki að gera neinn hégóma, eins og mér virtist hæstv. dómsmrh. hafa nokkra tilhneigingu til að gera.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Í sjálfu sér er þýðingarlítið að þrætta um þetta. Ég geri ráð fyrir, að við getum haldið áfram að þrefa um það í dag. En ég hef orðið þess var, að hv. þm. Vestm. hefur misskilið mjög það, sem ég sagði eða vildi hafa sagt um laga-deildina. Ég sagði aldrei, að fækkað hefði þar kennurum. Þó að ég og annar þm. höfum áður verið kennarar við lagadeildina, þá létum við af því starfi, eins og altítt er, og hafa aðrir menn tekið þar við okkar starfi. En lagadeildin er eina deild háskólans, sem hefur enn þá jafnmarga kennara og lagaskólinn hafði, þegar hann var stofnaður 1908, en tveimur, þremur og allt að sex kennurum hefur verið bætt við hinar deildirnar á sama tíma. Er það augljóst, að þetta er mjög óheppilegt fyrir allar vísindalegar rannsóknir, en lagavísindin eru sízt ómerkari, þó að þau séu á öðru sviði en þær fræðigreinar, sem kennaraliði hefur verið fjölgað við vegna harðrar sóknar þeirra manna, sem þar eiga hlut að málu. Ég hef lýst því yfir áður, að ég hef ekkert við þessa aukningu að athuga, ef menn hafa efni á því og fé til þess. Mun ég ekki greiða atkv. gegn till., en ég bendi á, að þessi aukning hlýtur að leiða til aukningar annars staðar. Það þarf ekki að vera af því, að menn séu á móti málinu, þótt þeir bendi á, að samræmi verði að ríkja, það megir ekki auka eina deild stofnunarinnar en setja aðrar hjá. Á þessu hlýtur að verða breyt. varðandi lagadeild, ef enn verður haldið áfram með svo stórfellda aukningu á sumum háskóladeildum sem verið hefur. Hins vegar verð ég að segja það, að þó að það láti vel í eyrum að tala um mikla málsvara í þessu máli, heilbrmrh., landlækni o. s. frv., þá er mér kunnugt, að mál þetta er fyrst og fremst metnaðarmál og tekjumál þess aðila, sem þarna á hlut að máli. Ég segi ekki, að málið sé rangt fyrir það. En það er staðreynd og kom fram í gögnunum, og það sjá allir, sem eru vanir að lesa slík gögn. Landsspítalinn greinist í nokkrar deildir og er fyrir sumum prófessor. Fyrir röntgendeildinni er maður, sem hefur kennsluskyldu og annast kennslu, en ber ekki prófessorsnafn og hefur þess vegna eitthvað lægri laun. Hann telur, að sinni stöðu og sinni fræðimennsku sé með þessu sýnd lítilsvirðing og sækir ákaflega fast að fá það, sem hann kallar réttingu sinna mála. Mér finnst það vera mál, sem menn geta metið og athugað, sumir með og aðrir móti, eða látið afskiptalaust, eins og ég ætla að gera. En ef á að gera úr þessu mikla sókn á hendur krabbameininu í landinu, ef ekki í heiminum öllum, þó að þessi maður fái nýjan titil og eitthvað fleiri þúsundir úr ríkis-

sjóði en áður, finnst mér það að ætlast til meiri trúgirni af hálfu þm. en sanngjarnt er.

*Jóhann Jósefsson:* Ég skal ekki misnota þingmannsrétt minn til aths. Ég ætla ekki að innleiða karp í anda hæstv. dómsmrh., því að það hefur komið ljóslega fram við þessar umr., að til þeirra hluta er hann miklu hæfari en ég, enda lærður þar til, samanber lagaprófessorsgreininguna. En mér þykir hart, að hæstv. ráðh. skuli leyfa sér að gera lítið úr þeim gögnum, sem ég hef lagt fram. Ég vona, að hann láti sér ekki detta í hug, að ég hafi búið til þetta bréf. Ég hef lesið upp afrit af bréfi eftir hvorki meira né minna en heilbrigðisstjórn landsins og stjórn eins ákveðins félags, sem hefur það hlutverk að berjast gegn ákveðnum sjúkdómi. Þegar þess vegna eru höfð lítilsvirðandi orð um mína till. og þau „mótiv“, sem þar liggja á bak við, lenda þau ekki á mér, heldur á yfirlækni röntgendeildar landsspítalans, á stjórn Krabbameinsfélagsins og þeim öðrum, sem hafa rökstutt þetta mál. Rökföst gögn hlutabæigandi yfirvalda eru komin fram og rökfæra þörf á aukinni kennslu í þessum efnum og þar af leiðandi þessum umbótum. En hæstv. ráðh. telur sig vita miklu meira og miklu betur, eftir því sem hann greinir frá. Og hann sér ekki nema eitt einasta „mótiv“, að það sé metnaðargirni eins manns og ég held græðgi eftir meiri launum. En hvað vill þá hæstv. ráðh. leggja upp úr orðum hæstv. forsrh., sem er einnig heilbrmrh.? Vill hann segja álit hans hégóma og aðeins til þess að láta undan metnaði eins manns og launagræðgi hans? Hvað vill hann leggja upp úr tillögum landlæknis? Hvað vill hann leggja upp úr tillögum og greinargerð Alfreðs Gíslasonar læknis og annarra í stjórn Krabbameinsfélags Reykjavíkur? eru virkilega svo lítilsigldir allir þessir menn í hans augum, að þeir hafi aðeins þetta áhugamál, metnað eins læknis og launamál hans? Ég held hæstv. ráðh. þurfi að svara þessu. Það má gera mér upp hvaða hvatir, sem vera skal, og jafnvel manni, sem er fjarverandi, eins og þessum lækni. En það er ekki svo auðvelt að afgr. málið aðeins á þann hátt, þegar í hlut á sjálf heilbrigðisstjórn landsins, og það þvert ofan í skrifuð skjöl frá henni, og það er hún, sem í bréfi sínu vitnar í landlækni.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Það er einungis fyrir áskorun hv. þm. Vestm., að ég neyðist til að standa upp. Hann sagði, að ég yrði að svara, — liggja dauður ella, fannst mér felast í áskorun hans. Ég vil benda á, að í þessu bréfi, sem er nú ekki tiltækt á þessu augnabliki, en hv. þm. las og leggur svo mikið upp úr, frá Krabbameinsfélagi Reykjavíkur, er beinlínis komið inn á þetta, að það sé eðlilegt, að röntgendeildin sé ekki lægra sett en hinar deildir landsspítalans. Og ég segi nú: Allir þeir, sem nokkuð eru vanir að lesa málaleitanir, sem stjórnarvöldum berast, með því orðskrúði og fögrum rökstuðningi, sem tilheyrir, þeir eru fljótir að sjá, hvað er kjarni málsins, og ekki síður hv. þm. Vestm. en aðrir. Og hann er sá í

Þessu tilfelli, að hlutaðeigendur vilja, að röntgendeildin og hennar forstumaður fái sams konar stöðu og hinir yfirlæknarnir, sem kallaðir eru prófessorar. Það er ekkert ljótt í þessu, siður en svo. Og ég vil taka fram, að ég vil í engu halla á þann góða mann, sem hér á hlut að máli og ég hef þekkt síðan við vorum smástrákar. En ég veit, hvernig þetta mál er til komið, og það verður að metast þar eftir. Maðurinn sjálfur er framúrskarandi góður maður og alls góðs maklegur, en málaleitun þessa hans vegna er ekki hægt að taka fram yfir allar aðrar þarfir háskólans. Og það er hreinasta fjarstæða, að þetta komi ekki við fjölgun embættis í háskólanum að öðru leyti.

Af því að bréfið frá Krabbameinsfélaginu er nú komið mér í hendur, vil ég lesa upp úr því, með leyfi hæstv. forseta. Þar stendur: „Enn fremur eru læknar sérmenntaðir þar í röntgenfræðum, og þar eð þessi deild spítalans hefur starfað frá stofnun hans og býr því yfir mikilli reynslu, ætti hún að vera jafnréttthá lyflæknis- og handlæknisdeildum.“ Þetta er kjarni málsins og það, sem fyrir liggur. Það stendur berum orðum í bréfinu, sem ég hef verið að segja. Einnig tel ég ósannað mál, að þessi maður geti fórnað meiri tíma til þessa starfs en hann nú gerir, þó að hann fengi hærri nafnbót og meiri laun. Ég held hann leggi þegar fram alla sína starfskrafta til þessa málefns. Og maðurinn er mjög hæfur og ágætur. En það verða menn að gera sér ljóst, að ef þeir telja, að sá ágæti maður eigi að fá slíkan frama nú, þá vakna upp fleiri þarfir háskólans og verður eðlilegt, að fleiri, sem þar starfa, fái svipaðan frama. Og meðal deildanna um slíkar kröfur hlýtur laga-deild að verða.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson):* Ég hef raunar ekki miklu við að bæta það, sem hæstv. dómsmrh. sagði í þessu máli. Hér fer nokkuð á sömu leið og ég sagði í umr. málsins í hv. d. í gær. Ég ásaka viðkomandi yfirlækni á engan hátt, þó að hann geri ráðstafanir til þess að fá breytt sínu starfi, svo sem hér hefur komið fram. Eins og hæstv. dómsmrh. tók fram, eru þrír yfirlæknar á landsspítalanum. Tveir af þeim eru skipaðir prófessorar við Háskóla Íslands, og einn hefur kennslu þar án þess að vera prófessor. Þessu fylgir nokkur launaviðbót. Þessum yfirlækni finnst hann vera lægra settur en hinir, þar eð hann hefur ekki fengið prófessorsnafnbót og þar með laun, sem henni fylgja. Af þessu hefur svo sprottið sú hvöt hjá honum að ná þessu marki, og í því hefur verið mjög fast róð. Eins og ég tók fram í gær, hef ég ekki talið rétt sem menntmrh. að leggja til, að prófessorsembætti verði stofnað í þessum fræðum að svo stöddu.

Af því að hv. þm. Vestm. lagði mjög mikið upp úr bréfi Krabbameinsfélagsins og taldi það eina meginstöð sínu máli til stuðnings, skal ég taka það fram, að þegar þessir menn komu til mín með sitt bréf, þá komu þeir ekki til þess að tala um aukna kennslu í þessum fræðum. Þeir sögðust vera komnir til þess að mæla með því, að yfirlæknir röntgendeildarinnar yrði

gerður að prófessor. Þetta stefnir því allt að sama marki. Það er áróður fyrir því, að þetta embætti verði stofnað. Ég benti þeim á, að ef fyrir þeim vektu að auka fræðslu í þessum greinum, væri hægt að ná því marki eftir öðrum leiðum án þess að stofna slíkt embætti að svo stöddu. Og ég sagði þeim, að þetta væri hvað stj. snerti, a. m. k. á þessu ári, afgreitt mál, að hún mundi ekki leggja til við þingið, að þetta embætti yrði stofnað. Hins vegar skyldi ég gera allt, sem í mínu valdi stæði, sem yfirmaður háskólans, til þess að kennsla yrði aukin í þessum fræðum. Og það er nú til athugunar, eins og ég sagði í gær. Ég vildi gjarnan, að þetta kæmi fram, svo að ljóst verði, að bréf Krabbameinsfélagsins getur ekki verið nein höfuðástæða fyrir stofnun þessa embættis.

*Páll Zóphóníasson:* Herra forseti. Áður en kemur til að greiða atkv. um þetta mál, sem hefur orðið hér deilumál milli hv. þm. Vestm. og hæstv. ráðh., langar mig til að fá nokkrar upplýsingar, sem ég geri ráð fyrir, að þeir geti veitt. Það blandast engum hugur um, að lækna-deild háskólans er stofnun til að undirbúa lækna undir starf sitt í landinu. Nú hélt ég, að kennsla í meðferð röntgenverkfæra og geislalækningum og yfirleitt það, sem hér er um að ræða, sem er mikilsvert fyrir lækna, væri ekki einhlítt, heldur þyrftu þeir að hafa aðstöðu til að geta notfært sér þessa þekkingu í störfum sínum á ýmsum stöðum, þar sem þeir eru. Nú langar mig til að vita, hvað eru margir læknar, sem hafa aðstöðu til að nota sér þessa fræðslu eftir á. Hafa héraðslæknarnir röntgentæki, og geta þeir gert geislalækningar? Þetta þarf ég að vita, áður en ég greiði atkv., því að eftir því fer að nokkru, hvernig atkv. mitt fellur. Ef lækarnir hafa þessi tæki um landið þvert og endilangt og geta framkvæmt slíkar rannsóknir og lækningar, tel ég sjálfsagt að veita þeim þessa kunnáttu. En ef þeir búa við þá aðstöðu að geta ekki annað en sent sjúklingana frá sér til Akureyrar eða Reykjavíkur, þar sem tækin eru, er vafasamt, hvort þeir eigi að fá þessa fræðslu að sinni, fyrr en þeir geta hagnýtt hana. Ég geri ráð fyrir, að hæstv. ráðh. hafi athugað þessa hlið málsins og hv. þm. Vestm., sem álitur hér um að ræða eins konar allsherjarbót á krabbameininu. (*Ródd:* Hann á ekki gott með að svara hér eftir.) Hann þarf ekki annað en nefna tvær tölur, hve margir hafa tækin og hve margir ekki.

*Jóhann Jósefsson:* Ég skal, herra forseti, gæta þess að hafa aths. stutta, en mér þykir ein-kennilegt, að tveir ráðherrar skuli ganga ger-samlega fram hjá þeim rökum, sem fram eru talin frá hálfu svo ábyrga aðila sem hér er um að ræða, og þeirra á meðal eru heilbrmrh. og landlæknir, sem ég er búinn að benda á, að eru þessu meðmæltir, enda liggur bréf fyrir frá ráðh. Ég þarf varla að minna enn á bréf frá stjórn Krabbameinsfélagsins. Hæstv. ráðh. sagði hafa verið til viðtals um það að auka kennslu í geislalækningafræði og greiningu sjúkdóma samkvæmt þeirri fræðigreini, en að hafa prófessor

til þess starfs, um það virðist hann ekki hafa verið til viðtals. Það las ég úr orðum hans. Við skulum hugsa okkur, að þegar stofna átti prófessorsembætti í lyflækningum og handlækningum hér við háskólann, þá hefði þessi hæstv. ráðh. setið í sama stóli og haft sömu svör. Það er ekki vist, að allir hefðu sætt sig við það. Það er einkennilegt að vilja auka kennslu í þessum efnum, sem hér um ræðir, en vilja ekki nota hæfustu kraftana, sem þetta fátæka land hefur yfir að ráða, heldur halda slíkum mönnum niðri, sem mest hafa lagt sig eftir þessari þekkingu og eru hæfastir til að kenna.

Ein er sú umsögn, sem ég hef ekki vitnað til, sem er frá rektor háskólans, dags. 28. sept. 1951. Hún snertir læknaeildina. Bréfið er til menntmrh., og þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Ég hef, hæstv. ráðherra, sent læknaeild bréf yðar, dags. 15. þ. m., um stofnun prófessorsembættis í röntgenfræðum. Hefur deildin af því tilefni gert svofellda ályktun, er ég leyfi mér að senda yður samkvæmt ósk deildarinnar:

Með því að læknaeild hafði þegar tekið afstöðu til og mælt með stofnun prófessorsembættis í röntgenfræðum, sbr. bréf menntamálaráðuneytisins til háskólaráðs, dags. 28. marz 1951, og bréf háskólarektors til ráðuneytisins, dags. 7. maí 1951, leit hún svo á, að bréf menntamálaráðherra til rektors, dags. 12. júlí 1951, varðaði ekki stofnun umrædds embættis sérstaklega, þannig að fyrir lægi að gera ályktun um það að nýju.

Vill deildin því nú til áréttingar, að gefnu tilefni, taka það fram, að hún telur ekki æskilegt né heldur eðlilegt, eins og málið horfir við, að frestað sé að stofna prófessorsembætti í röntgenfræðum.“

Bréfið er svo undirskrifað af rektor, Alexander Jóhannessyni. (*Viðskmrh.*: Vill ekki þingmaðurinn lesa upp fyrra bréfið?) Ég hef ekki vitnað til þessa bréfs, en álit rétt, að það komi fram, því ef það sýnir nokkuð, þá sýnir það einkennilegan skoðanaþroska hjá hæstv. menntmrh. í þessu sérstaka máli.

Ég get því miður ekki svarað spurningu þeirri, sem hv. þm. N-M. lagði fyrir mig. En ef hann kynnir sér bréf Krabbameinsfélagsins, dags. 28. des. 1951, þá sér hann, hvað það félag álitur að fært sé að kenna læknum.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson)*: Vegna þess að hv. þm. Vestm. hefur ekki málfrelsi lengur, vil ég ekki ræða mikið, en benda honum á, að það hefði legið nær að lesa upp fyrra bréfið frá læknaeildinni, sem fjallar um málið, en ekki það síðara. Ég geri ráð fyrir, að hv. þm. hefði fundizt nokkuð annar tónn í því en síðara bréfinu. (*JJós*: Er ekki betra að hafa það, sem sannara reynist?) Veit ég ekki, hvort það var nokkuð sannara, þótt það væri síðara.

ATKVGR.

Brtt. 628 samþ. með 9:1 atkv.

— 331, svo breytt, samþ. með 11:1 atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv. og afgr. til Nd., með fyrirsögninni:

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

*Frsv. til l. um stofnun tveggja nýrra prófessorsembætta í læknaeild Háskóla Íslands.*

Á 61. fundi í Nd., 18. jan., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 655).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

## 5. Hvíldartími háseta á togurum (frv. SG og EOI).

Á 2. fundi í Sp., 3. okt., var útbýtt frá Nd.:

*Frsv. til l. um breyt. á l. nr. 53 27. júní 1921, um hvíldartíma háseta á íslenskum botnvörpurskipum, og á l. nr. 45 7. maí 1928, um breyt. á þeim l. [7. mál] (þmfrv., A. 7).*

Á 9. og 10. fundi í Nd., 11. og 12. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Nd., 12. okt., var frv. enn tekið til 1. umr.

*Flm. (Sigurður Guðnason)*: Herra forseti. Það þykir kannske undarlegt, að tvö frv. skuli koma hér fram um sama efni, en ég hef flutt sams konar frv. undanfarin ár, og hefur það átt litlum skilningi að fagna í þinginu og varla fengizt rætt. Ég verð því að lýsa ánægju minni yfir þeim áhuga, sem nú kemur fram hjá hv. 8. landsk. fyrir þessu máli, og lít svo á, að það sé vottur þess, að hann vilji nú bæta fyrir það, sem hann áður lét ógert, er hann hafði meira vald en nú til þess að vinna frv. gagn.

Þetta mál á sér langa sögu, og það er eftirtektarvert, að Alp. skuli ekki hafa fjallað um hvíldartíma annarra manna en togarasjómannna. Það sýnir bezt, hvað þrælkunin hefur gengið langt, en hún á að nokkru leyti rætur sínar að rekja til þess, að atvinnuhættirnir á sjónum eru ekki í eins föstum skorðum og í landi, og þegar hinir stórvirku togarar komu til sögunnar, var verið að meðan afli gafst. Ég vil taka það fram, að ég hyg, að tómlæti Alp. um þetta mál hafi átt mestan þátt í vinnustöðvunum og deilum sjómannna og togaraútgerðarmanna undanfarin ár. Það er því nauðsynlegt, að Alp. leysi þetta mál einmitt nú, þar sem samningum hefur verið sagt upp. Í því sambandi er vert að minnast þess, að síðast þegar samið var, voru vökulögin aðalágreiningsmálið, en fjöldi sjómannna telur, að fyrir þá 12 stunda hvíld á saltfisksveiðum, sem þá var samið um, hafi þeir orðið að greiða með rýrari hlut en áður. Afköstin af togurunum hafa aldrei verið meiri en í þeim Grænlandsleiðangrum, sem togararnir hafa farið í, eftir að þessir samningar voru gerðir. Skipin hafa komið með meiri afla en áður eru dæmi til, en hlutfallslega hafa sjómenn aldrei borið eins lítið úr

Hvildartími háseta á togurum (frv. SG og EOI). — Verðlag, verðlagseftirlit og verðlagsdómur.

býtum. Síðan togararnir fóru að fara í þessa löngu túra, sem taka kannske fleiri mánuði, er ekki nema eðlilegt, að sjómenn spyrji, hvaða ástæða sé til þess, að þeir hlíti ekki sömu kjörum og verkafólk í landi. Það er viðurkennt, að togarasjómennirnir eru úrval af harðgerðustu mönnum þjóðfélagsins. Dettur nokkrum í hug, að þessir menn muni setta sig við það til lengdar að búa við lakari kjör en aðrir þegar þjóðfélagsins? Ég er sannfærður um, að þeir láta ekki þjóða sér það, og ég tel, að þetta sé meira hagsmunamál fyrir þjóðfélagið í heild en svo, að Alþ. geti hunzað það, eins og hingað til hefur verið gert.

Nú er það viðurkennt af þeim, sem til þekkja, að vinnuafköst á skipunum verða meiri með því að menn fái að hvíla sig 6 tíma en að vinna 16 tíma. Þar fyrir utan, sem er mikið atriði í þessu máli, þá þýðir ekki að ætla unglingum í misjöfnu veðri að standa 16 tíma á dekki; það verður til þess, að margir af þessum mönnum gefast upp við þetta. En ef maðurinn veit, að hvíldin kemur eftir stuttan tíma, þá harðnar hann við það miklu fremur en ef hann veit, að hann verður að vinna svona langan tíma. Nú er það svo, að margir af duglegustu sjómönnum eru að yfirgefa sjómannastéttina og fara í vinnu annars staðar, því að þeir sjá, að þeir verða að leggja miklu harðar að sér á sjónum en við aðra vinnu og fá ekki eins vel borgað.

Eins og ég tók fram áðan, hefur frv. um sama efni legið fyrir undanförunum þingum, en verið vísað frá með þeim rökum, að sjómönnum og atvinnurekendum beri að semja um þetta. En ég er sannfærður um það, að ef Alþ. tekur ekki rögg á sig og gengur frá þessu máli, þá vinna sjómenn sigur í þessu máli eða fá þessa hvíld. Það getur verið, að þeir verði að fórna meiru fyrir það, og þá fara þeir ef til vill að hugsa um það, hvaða ástæða sé til þess að vinna fyrir sömu eða lægri launum en í landi. Ég býst við, að sjómenn fari nú að verða langþreyttir á að láta þetta mál koma til Alþ., þegar þeir sjá, að héðan er ekki neins að vænta, ef það endurtekur sig einnig í þetta sinn. — Ég vil svo vænta þess, að þessu máli verði vísað til hv. sjútv. að lokinni umr.

#### ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútv. með 20 shlj. atkv.

Nefndaráli frá minni hl. sjútv., á þskj. 664, og nál. frá meiri hl. n., á þskj. 671, var útbýtt 19. jan., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 6. Verðlag, verðlagseftirlit og verðlagsdómur.

Á 2. fundi í Sp. 3. okt., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 35 27. apríl 1950, um verðlag, verðlagseftirlit og verðlagsdóm [8. mál] (þmfrv., A. 8).

Á 17. fundi í Nd., 23. okt., var frv. tekið til 1. umr. (útvarpsumr.).

Forseti (JG): Samkv. 54. gr. þingskapa fær hver flokkur til umráða þrjá stundarfjórðunga, er skiptast í tvær umferðir, 30 mín. í fyrri umferð og 15 mín. í þeirri síðari. Ef fulltrúi flokks talar lengur en 30 mín. í fyrri umferð, fær flokkur hans þeim mun styttri tíma til umráða í síðari umferð. Hins vegar er ekki heimilt að geyma tíma frá fyrri umferð til síðari umferðar. Röð flokkanna verður þessi: Alþfl., Sjálfstfl., Sameiningarfl. alþýðu — Sósfl. og Framsfl.

Þá hefst umræðan, og tekur til máls hv. 3. landsk. þm., Gylfi Þ. Gíslason, sem talar af hálfu Alþfl. og hefur til umráða 30 mín.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Háttv. áheyrendur. Í eldhúsdagsumræðunum, sem fram fóru hér á hinu háa Alþ. í febrúar síðastliðnum, lét ég þau orð falla, að núv. ríkisstj. væri fyrsta hreina íhaldsstjórnin, sem setið hefði að völdum á Íslandi í aldarfjórðung. Það, sem gerzt hefur síðan, hefur ekki aðeins staðfest, að þetta var rétt, heldur leitt í ljós, að þessi ríkisstj. er mesta afturhaldsstjórn, sem fengið hefur völd á Íslandi síðan þar var fyrst myndað íslenskt ráðuneyti. Bezti mælikvarðinn á ríkisstj. er það, hvað hún gerir til þess að létta almenningi lífsbaráttuna. Sú stjórn, sem horfir á það aðgerðalaus, að hagar almenningis þrengist í sífellu, en telur það sjálfsagt, að milljón eftir milljón renni í vasa milliliða og fjáraflamanna, sú stjórn er ekki stjórn fólksins í landinu. Það er auðvitað vond stjórn, sem segist ætla að gera rangt og gerir það. Sú stjórn er þó verri, sem segist ætla að gera rétt, en gerir rangt. En verst allra er þó sú, sem segist hafa verið að gera rétt, þegar hún hefur verið að gera rangt, en þannig er sú ríkisstjórn, sem nú situr að völdum á Íslandi. Hún virðist ekki eiga neina hugsjón, hún hefur ekki barizt fyrir neinu stóru framfaramáli, er hafi getað heillað hugi manna, hún hefur ekki efnt til neinna umbóta í félagsmálum eða menningarmálum. Þær stórframkvæmdir, sem unnið er að í landinu, voru afráðnar áður en hún kom til valda og eru kostaðar af erlendu fé. Það er ekkert gert til þess að bæta lífsskjör þjóðarinnar og jafna þau. Öll spor, sem þessi ríkisstj. hefur skilið eftir sig, eru spor aftur á bak.

Hæstv. ríkisstj. taldi það í upphafi höfuðmarkmið sitt að koma jafnvægi á þjóðarbúskapinn með gengisbreytingu og afnámi verzlunarhafta. Afleiðingarnar áttu að verða:

- 1) Aukin framleiðsla og aukin atvinna.
- 2) Bættir verzlunarhættir.
- 3) Lækkaðir skattar.

Ekki hafa úrræði nokkurrar íslenzkrar stj. brugðizt jafnhrapallega og þessi. Hafa allir haft atvinnu? Eigum við ekki að leita upplýsinga á Siglufirði og í öðrum kaupstöðum og kaup-túnum kringum allt land? Veit ekki hvert mannsbarn, að hér hefði verið stórkostlegt at-vinnuleysi í haust, ef erlent herlið hefði ekki þurft að láta byggja hús á Keflavíkurflugvelli?

Bjargaði gengislækkunin bátaútveginum? Þá hefði varla þurft að taka upp bátagjaldeyris-skipulagið, sem var í raun og veru ný gengis-lækkun, og það meira að segja í hinu skaðleg-asta forni, enda höfðu ráðunautar ríkisstj. í efnahagsmálum varað alvarlega við slíkum ráð-stöfunum, þegar þeir mæltu með gengislækkun-inni.

Er verzlunin orðin frjáls? 40–50% innflutn-ingsins eru enn háð leyfisveitingum, og báta-útvegsmenn munu í ár hafa einkarétt til inn-flutnings um það bil 15% innflutningsins. Og allir vita, hve fjarri því fer, að útflutningsverzl-unin sé frjáls. Ríkisstj. hefur ekki komið á frjálsri verzlun, en hún hefur leyft frjálsa álag-ningu.

Hafa skattar lækkað? Nei, allir þeir skattar, sem lagðir voru á til þess að reyna að koma í veg fyrir gengislækkun og forða almenningi frá því dýrtíðarflóði, sem í kjölfar hennar hlýti að sigla, hafa verið framlengdir, þrátt fyrir gengislækkunina. Á íslenzkum almenningi hefur aldrei hvílt meiri þungi beinna og óbeinna skatta en einmitt nú.

Hefur hið margumtalaða jafnvægi náðst? Á fyrstu átta mánuðum þessa árs var verzlunar-jöfnuðurinn óhagstæður um 179 millj. kr. Hinum mikla innflutningi, sem nú fyllir búð-irnar, er haldið uppi með erlendu gjafafé. Síðan ríkisstj. settist að völdum og til síðustu ágúst-loka hefur innflutningur til landsins numið 1060 millj. kr., en á sama tíma hefur vöruinnflut-ningur fyrir gjafafé numið 270 millj. kr., eða meiru en fjórðungi innflutningsins.

Málsvarar ríkisstj. hafa látið sér sæma að þakka aukið vöruframboð undanfarið hinni „frjálsu verzlun“ ríkisstj., þótt staðreyndirnar séu þær, að fjórðungur alls innflutningsins sé fenginn að gjöf. Sú stjórn hefur ekki af miklu að státa, sem vill láta þakka sér, að eitthvað sé til í búðum undir þessum kringumstæðum. Um hið erlenda gjafafé er sannleikurinn annars sá, að mönnum með heilbrigðan þjóðarmetnað er fyrir löngu farið að þykja nóg um. Eitt er að gerast aðilar að þjóðasamtökum til viðreisnar í atvinnumálum og njóta aðstoðar í því sambandi og annað að þiggja árum saman erlendar mat-gjafir og láta svo kalla matinn árangur af frjálsri verzlun í þokkabót!

Ög hvernig hefur ríkisstj. gengið í baráttunni við dýrtíðina? Vísitala framfærslukostnaðar hefur hækkað um 50% síðan hún tók við völd-um. Það er stærra stökk en vísitalan hefur nokkurn tíma tekið áður á jafnskömmum tíma. Gamla vísitalan væri nú komin upp í 612 stig, en kaupgjaldið hefur hækkað miklu minna. Síð-an í ársbyrjun 1947 hefur framfærslukostnaður hækkað um 94%, en kaup verkamanna ekki nema um 53%. Í desember 1949 var verkamaður

10 mínútur að vinna fyrir einu kílógrammi af hveiti. Nú er hann 19 mínútur að því. Þá var hann 14 mínútur að vinna fyrir einu rúgbrauði, en nú 20 mínútur. Þá var hann eina klukkustund að vinna fyrir einu kílógrammi af kaffi, en nú þrjár klukkustundir og 15 mínútur. Hann var fimm stundir og fimm mínútur að vinna fyrir einni erlendri skyrtu í desember 1949, en nú er hann 9 stundir og 21 mínútu að því. Ög þannig mætti lengi telja.

Þannig hefur stefna ríkisstj. brugðizt á bók-staflega öllum sviðum. Málsvarar hennar játa þetta oft í aðra röndina, en segja þá um leið, að orsökina sé sú, að verðlag erlendis hafi hækkað svo mjög. Það sé sök erlendra verðhækkana, að svo margt hafi farið hér öðruvísi en vonað var. Samanburður á verðlagshækkunum hér og í nágrannalöndum sýnir að visu, að þetta er rangt. Í Bretlandi hefur framfærslukostnaður hækkað um 11% á valdatímabili ríkisstj., í Danmörku um 16%, en hér um 50%. Það er algerlega ástæðulaust að vera að deila um það, hvernig standi á hinni 50 stiga hækkun vísitöl-unnar. Það er vandalaust að sundurliða hækk-unina, þótt ríkisstj. hafi ekki haft sérstakan áhuga á því. En sú sundurliðun er þannig:

13 stig eru bein áhrif gengislækkunarinnar á erlendar vörur í vísitölunni, önnur 13 eru af-leiðing af erlendri verðhækkun, en 24 stig eru innlend hækkun, auðvitað fyrst og fremst óbein afleiðing gengislækkunarinnar og stefnu ríkis-stj. í viðskiptamálum. Um helmingur vísitölu-hækkunarinnar er þannig innlend hækkun. Ein-ungis líðlega fjórðungur hennar stafar beinlínis af erlendri verðhækkun, sem ekki var hægt að sjá fyrir, þegar gengið var lækkað. — Þetta ætti því að geta verið útrætt mál.

Á engu sviði hefur stefna ríkisstj. þó brugðizt jafnhrapallega og í verðlagsmálunum. Á grund-velli lagabreytingar, sem ríkisstj. knúði fram á síðasta þingi, var nær allt verðlagseftirlit af-numið. Nú er árangur þessarar stefnu kominn í ljós. Hann er með þeim hætti, að Alþfl. telur bráðnaðsýnlegt að lögleiða aftur skyldu fjár-hagsráðs til þess að setja verðlagsákvæði og halda síðan uppi traustu verðlagseftirliti, og er það lagt til í frv. því, sem hér er til umr. Fyrir nokkrum vikum lauk verðgæzlustjóri mjög ýtar-legri athugun á þeirri breyt., sem orðið hefur á álagningu og verðlagi fjölmargra vöruflokka við afnám verðlagsákvæðanna. Verðgæzlunefnd fékk skýrslu þessa í hendur og sá þegar, að hér var hneykslismál á ferðinni. Hæstv. viðskmrh., Björn Ólafsson, gerði ítrekaðar tilraunir til þess að tefja það, að nokkuð yrði um skýrsluna birt, en formaður n., Jón Sigurðsson, taldi sér það skylt vegna umbjóðenda sinna að skýra opinberlega frá niðurstöðum þessarar hlutlausu rannsóknar og gerði það. Tveim dögum síðar hélt hæstv. viðskmrh. útvarpsræðu um málið og brizlaði Jóni Sigurðssyni þar um að hafa fram-ið trúnaðarbrot með birtingu skýrslunnar. Jóni var meinað að bera þessar sakir af sér í útvarp-inu, en það var að sjálfsögðu fjarstæða, að hann hefði brotið nokkurn trúnað. Hann var ekki og er ekki starfsmaður ráðh. í verðgæzlunefnd, heldur fulltrúi stærstu neytendasamtaka lands-

ins, Alþýðusambandsins. Hann var að rækja trúnað sinn við þau samtök og neytendur í landinu með því að birta skýrsluna. En það er vissulega athyglisvert, að hefði ekki notið við árvekni og kjarks formanns verðgæzlun, er alls ekki víst, að umrædd skýrsla hefði yfirleitt verið birt almenningi í heild.

Þessi skýrsla er svo þrautrædd, að ég ætla ekki að ræða hana í einstökum atriðum. En á grundvelli hennar og ýmissa annarra upplýsinga, sem ég hef aflað mér, hef ég gert nokkrar athuganir, sem ég ætla að leyfa mér að skýra frá, en niðurstöður þeirra eru í aðalatriðum þær, að álagning hafi við afnám verðlagsákvæða hækkað svo gífurlega, að óverjandi sé að taka ekki á ný upp verðlagseftirlit, svo sem lagt er til í frv. því, sem hér er til umræðu. Rétt er þó að taka fram, að ekki hafa allir þeir, sem við verzlun fást, hækkað álagningu sína jafnmikið. Samvinnufélög virðast hafa hækkað hana minna en kaupmenn, en á sumum sviðum og sums staðar þó jafnmikið. Þá er og mjög mikill munur á því, hvernig smásalar annars vegar og heildsalar hins vegar hafa brugðist við heimildinni til frjálsrar álagningar, og hafa smásalar sýnt þar svo miklu meiri höfsemi, að geta verður þess sérstaklega. Meðalálagningarhækkun á vefnaðarvöru í smásölu hefur samkvæmt hinni kunnun skýrslu verðgæzlustjóra numið um 47%, og þar af eru 14% bein afleiðing af álagningarhækkun í heildsölu. En meðalálagningarhækkun heildsala hefur numið hvorki meira né minna en 180%. Sú stétt hefur m. ö. notað álagningarfrelsið til þess að nærfeilt þrefalda bruttótækjur sínar, þ. e. álagninguna.

En nú skal ég ræða málið í einstökum atriðum. — Ég sný mér fyrst að bátagjaldeyrinum. Útflytjendur bátaafurða hafa sem kunnugt er einkarétt til innflutnings ýmissa vörutegunda, sem aðrir mega ekki flytja inn, fyrst og fremst ávaxta, mjög margir konar vefnaðarvöru, bifreiðavarahluta, rafmagnsheimilistækja, snyrtivarnings og ýmiss konar byggingarvöru. Innflutningsleyfin selja þeir yfirleitt innflytjendum fyrir gjald, sem þeir mega leggja á vöruna. Hinn 15. þessa mánaðar var innkaupsverð þeirrar bátagjaldeyrsvöru, sem búið var að flytja til landsins, 24 millj. kr. Ef gert er ráð fyrir því, að bátagjaldeyrsvörur þær, sem verðgæzlustjóri athugaði í rannsókn sinni, séu rétt mynd af bátagjaldeyrsvörum í heild, þá hefur söluverð þessarar bátagjaldeyrsvöru verið 101 milljón. Vara, sem kostar erlendis 24 millj., er m. ö. o. seld neytendum hér fyrir 101 millj. Af mismuninum hafa bátaútvegsmenn fengið 10½ millj. Álagning heildsala og smásala hefur verið frjálst, og hefur hún numið 35 millj.

En athyglisverðast í þessu sambandi er þó að athuga, hversu miklu hærrí álagningin hefur raunverulega verið en hún hefði orðið, ef verðlagsákvæði hefðu verið í gildi áfram. Ef skýrsla verðgæzlustjóra er lögð til grundvallar, hefur álagningarhækkunin numið 19 millj. Milliliðir hefðu átt að fá 16 millj. fyrir að dreifa þessari vöru samkvæmt verðlagsákvæðum, og virðist það samilegt, en þeir taka 35 millj., eða 19 millj. kr. meira.

Þessar tölur eru ekki aðeins athyglisverðar fyrir neytendur. Þær eru það hreint ekki síður fyrir útvegsmenn. Samtímis því, sem þeir leggja 10½ milljón á þennan gjaldeyri, sem þeim hafa verið fengin umráð yfir til þess að komast úr kröggum, hækka milliliðir álagningu sína á þær vörur, sem keyptar eru fyrir hann, um 19 millj. Meðalálagning á bátagjaldeyrsvörur hefur hækkað um 128% og útsöluverð þeirra hefur hækkað um 23% af þessum sökum.

Þessar tölur eru ótrúlegar, en þær eru réttar samt. Enn þá furðulegri verður niðurstaðan, þegar athugaðar eru einstakar vörutegundir. Til 1. okt. höfðu verið fluttir inn ýmiss konar ávextir fyrir rúmar 6 millj. af bátagjaldeyri. Söluverð þessara ávaxta hefur numið 29 millj., ef byggt er á athugun verðgæzlustjóra. Álagning útvegsmannanna hefur numið 3,6 millj. kr., en álagningarhækkun milliliðanna 7,2 millj., eða nákvæmlega helmingi hærri upphæð. Viðbótarálagningin á þá vefnaðarvöru og þann fatnað, sem fluttur hefur verið inn fyrir bátagjaldeyri, nemur 2,7 millj. kr., o. s. frv.

Ég fullyrði, að annað eins og þetta hefði ekki getað gerzt í nokkru nálægu landi. Þetta eru ekki siðaðir viðskiptahættir, heldur bein fjárplógsstarfsemi. Mig minnir, að einhverjir hafi lofað að berjast gegn fjárplógsstarfsemi. Hvar er það fólk niður komið?

Bátagjaldeyrisskipulaginu var ætlað að vera styrkur til bátaútvegsins. En það hefur fyrst og fremst reynzt styrkur til heildsalanna. Atvinnureksturinn er fjarri því að vera styrkjalaus enn. Og nú eru það heildsalarnir, sem eru orðnir aðalstyrkþegarnir!

Er það í raun og veru fyrirætlun ríkisstj. að láta þennan ósöma halda áfram, eftir að henni er orðið kunnugt um það, sem gerzt hefur? Það er ekki búið að flytja inn vörur fyrir nálægt allan þann bátagjaldeyri, sem útvegsmenn eru búnir að selja. Eiga íslenskir neytendur að trúa því, að í landinu sé ríkisstj., sem lætur það eins og vind um eyrun þjóta, þótt henni sé sýnt fram á, að milliliðir hafi hækkað þóknun sína fyrir að dreifa vörum, sem kosta 24 millj. kr. í innkaupi, um 19 millj. kr.?

Ýmsir virðast hafa talið, að álagningarhækkunin hafi eingöngu orðið á bátagjaldeyrsvörum. Á öðrum vörum, sem verðlagseftirlit hefur verið afnumið á, hafi álagning ekki hækkað mikið. Þetta er þó hinn herfilegasti misskilningur. Verðgæzlustjóri athugaði sérstaklega vefnaðarvöru, sem er ekki flutt inn fyrir bátagjaldeyri, rúmlega 40 vörusendingar. Ef unnið er úr þessum skýrslum, kemur í ljós, að heildarálagningin hefur verið 75% hærri en meðan verðlagsákvæði voru í gildi. Þessi álagningarhækkun hefur hækkað söluverð vefnaðarvörunnar um 18%. — Innflutningur vefnaðarvöru á þeim þrem mánuðum, sem liðnir eru síðan verðlagsákvæðin voru afnumin, hefur numið um 30 millj. kr. Álagningarhækkunin á þessar vörur nemur 10 til 11 millj. Það svarar til þess, að milliliðir í vefnaðarvöruverzlun hækki gjaldið fyrir þjónustu sína í sambandi við ársinnflutning á vefnaðarvöru um hvorki meira né minna en rúmar 40 millj.

Lausleg athugun á vísitölunni leiðir í ljós, að álagningarhækkunin hefur valdið 4–5 stiga hækkun á vísitölunni. Hinn óvinsæli söluskattur svarar til 5–6 stiga í vísitölunni. Álagningarhækkunin og söluskatturinn valda þannig um 10 stiga hækkun á vísitölunni, eða tveim þriðju hlutum af þeirri hækkun hennar, sem orðið hefur vegna verðhækkunar erlendis og málsvavar ríkisstj. eru alltaf að klifa á, að sé undirrót alls þess, sem aflaga hefur farið.

Þessar staðreyndir eru vissulega þungar dómur um stefnu ríkisstj. Engin íslensk ríkisstj. hefur kallað annan eins dóm yfir stefnu sína á mikilvægu sviði.

Hæstv. viðskmrh., Björn Ólafsson, lét svo um mælt í útvarpsræðu um viðskiptamálin, að skýrsla verðgæzlustjóra sýndi að visu nokkur dæmi um óhöflega álagningu, en yfirleitt hefði álagningin þó verið hófleg síðan verðlagsákvæðin voru afnumin, enda hefði álagningin verið of lág. Eg skal hiklaust játa, að álagningin var fyrir gengislækkunina orðin óeðlilega lág á ýmsum vörum, einkum í smásölu, sérstaklega þegar haft er í huga, hve mjög hafði verið dregið úr neyðuvöruminnflutningi. Það var ranglátt og óeðlilegt, þegar ákvæðið var samtímis gengislækkuninni, að ekkert mætti leggja á þá verðhækkun, sem af henni hlytist. Nokkur hækkun á álagningunni var réttmæt, þótt þess verði einnig að gæta, að sala jókst mjög vegna aukins innflutnings. Fjárhagsráð leyfði og tvívegis almenna hækkun á álagningu. En ríkisstj. lét ekki þar við sitja. Hún afnam flest verðlagsákvæði. Nú er dómur reynslunnar um þessa ráðstöfun fallinn. Meðalálagning á bátagjaldeyrsvörur hefur hækkað um 128%, meðalálagning á vefnaðarvörur um 75%. Þetta kallar hæstv. viðskmrh. hóflegt. Aðrir hæstv. ráðh. ríkisstj. virðast vera á sömu skoðun.

Eg þarf ekki að minna þá launamenn, sem mál mitt heyra, á það, hvílíka baráttu það hefur oft kostað þá að fá kaup sitt hækkað um 10%. Eg þarf ekki að minna sjómenn á verkfallið, sem þeir þurftu að heyja fyrir skömmu til þess að fá nokkra lagfæringu á launum sínum og starfskjörum. Eg þarf ekki að minna bændur á, að þeim er ekki í sjálfsvald sett, á hvað þeir selja afurðir sínar. Það er hins vegar stefna ríkisstj., að ein stétt, kaupsýslustéttin, skuli hafa sjálfðæmi um það, hvað hún tekur fyrir þjónustu sína. Og þegar hún notar þessa heimild til þess að tvöfalda og jafnvel þrefalda þóknun sína, þá segir hæstv. viðskmrh., að það sé hóflegt.

Það er alrangt, að skýrsla verðgæzlustjóra leiði fyrst og fremst í ljós, að nokkrir menn hafi misnotað aðstöðu sína og okrað. Þar er að visu að finna dæmi um herfilegt okur, og ríkisstj. ber skylda til að stöðva slíkt þegar í stað. En allar tölur, sem ég hef nefnt, eru heildartölur og meðaltalstölur. Þær sýna, að eins og ástandið er hér á landi nú, er ekki hægt að vera án verðlagseftirlits. Það er í sjálfa sér ekki hægt að áfella kaupmenn og kaupfélög, þótt þau hækki álagningu sína, þegar ríkisvaldið segir þeim beinlínis, að þeir megi hafa hana eins háa og þeim sýnist, og hvetur þá til að selja vörurnar

á því verði, sem markaður þoli. Það er ríkisstj. öllu fremur en kaupsýslustéttin, sem ber höfuðábyrgð á því hneyksli, sem hér hefur átt sér stað.

Andstæðingar Alþfl. halda því fram, að það sé stefna hans að koma hér aftur á sem mestum höftum og sem mestri skriffinnsku. Þeir menn, sem þannig tala, geta varla hafa lesið frv. það, sem hér er til umr. Það fjallar um það eitt, að aftur skuli sett hámarksverð á álagningu. Það er furðulegur hugtakaruglingur, þegar blandað er saman innflutningshöftum og jafnvel skömmtum annars vegar og verðlagseftirliti hins vegar. Þegar talað er um frjálsa verzlun í nágrannalöndunum, er fyrst og fremst átt við það, að innflutningur og útflutningur sé ekki háður opinberum leyfisveitingum. Hér er hvorki frjáls innflutningur né útflutningur. Bátagjaldeyrisskipulagið er meira að segja svo fjarskylt frjálsri verzlun, að það er á mörkum þess að vera samrýmanlegt reglum alþjóðagjaldeyrissjóðsins. En hér er aftur á móti frjáls álagning. Þetta er þveröfug stefna við það, sem tíðkast í nágrannalöndunum, hvort sem þar sitja vinstri-sinnaðar eða hægri stjórnir að völdum. Í öllum þessum löndum hefur verið að því stefnt síðan stríði lauk, og þó einkum eftir að Marshallsamstarfið kom til sögunnar, að afnema höft á innflutningi og útflutningi. Alþýðuflokkar nágrannalandanna hafa stutt þessa stefnu, og íslenski Alþfl. vill einnig styðja hana. Við gagnrýnum ekki afnám innflutningshaftanna, ef hægt er að sýna fram á, að þau leiði ekki til erlendra skuldaföfnunar eða tefji nauðsynlega fjárfestingu. En við gagnrýnum það, að ekkert eftirlit sé með söluverði hinnar innfluttu vöru.

Ýmsar erlendar ríkisstj., sem hafa gengið lengra í því en ríkisstj. hér að afnema hömlur á innflutningi, hafa ekki látið sér koma til hugar að afnema um leið allt eftirlit með verðlagi, og á það við um bæði Norðurlönd og Bretland. Jafnvel í Bandaríkjunum er verðlagseftirlit, og Truman talaði nýlega í ræðu um nauðsyn þess að auka það. Allir, sem fylgjast með því, sem gerist í heiminum, vita, hvornig höft á þessu. Verðhækkarnir, sem siglt hafa í kjölfar Kóreustríðsins og annarra atvika, hafa kallað á verðlagseftirlit. Ábyrgar ríkisstj. í öðrum löndum, hvort sem þær eru vinstri-sinnaðar eða hægri-sinnaðar, horfa ekki á það aðgerðalausar, að verðlag hækki. En hér á Íslandi situr ríkisstj., sem lætur eins og hún viti ekkert, hvað er að gerast í heiminum í kringum hana, talar eins og afnám innflutningshafta hljóti að vera hið sama og afnám verðlagseftirlits og afnemur svo verðlagseftirlitið, en ekki innflutningshöftin. Íslendingar hafa aldrei fyrr haft aðra eins ríkisstj. yfir sér. Og í engu nágrannalandanna er önnur eins stjórn. Það þarf að fara austur í Asíu eða suður í Afríku til þess að finna einhverjar hliðstæður.

Andstæðingar Alþfl. bera honum á brýn, að hann vilji koma hér aftur á höftum. Þetta er alrangt, en þessi málflutningur er athyglisverður. Höftin voru óvinsæl, og nú eru málsvavar Sjálfstfl. og Framsfl. sitalandi um gífurlega ánaud, ógurlega spillingu og stórfelldan stvartan

markað, sem siglt hafi í kjölfar þeirra. En halda þessir menn, að almenningur viti ekki, hverjir hafa stjórnað höftunum s. l. 10 ár? Í nær öllum þeim n., sem höftunum hafa stjórnað, hafa sjálfstæðismenn og framsóknarmenn átt fjóra fulltrúa af fimm.

Margt af því, sem nú er sagt um fortíðina, er blekking ein til þess að verja ófremdarástandið, sem nú er. En það er rétt, að mörg og stór mistök hafa átt sér stað, mistök, sem þeir, er fóru með meirihlutavaldið í þessum n., bera auðvitað ábyrgð á. Ég skal nefna eitt dæmi. Á áratugnum 1938—47 var innflutningur sokka úr ull og silki tæpar 66 smálestir á ári að meðaltali. Á árunum 1948—50 var innflutningurinn hins vegar rúmar 26 smálestir á ári. Á báðum tímabilunum voru innflutningshöft. Á áratugnum, sem ég nefndi fyrst, var eftirspurninni fullnægt þrátt fyrir höftin, og enginn talaði þá um svartan markað á sokkum. En á árunum 1948—50 er innflutningur þessarar nauðsynjavöru skorinn niður um hvorki meira né minna en 60%. Þarf nokkur að undrast svartan markað, þegar þannig er haldið á málum? Það er engu líkara en að verið sé að skipuleggja svartan markað, þegar þannig er farið að. Hverjir réðu þessu? Í innflutningsnefndunum voru 4 af 5 sjálfstæðis- og framsóknarmenn. — Og hvað gerðu þessir heiðursflokkar, þegar þeir voru orðnir einir um ríkisstj.? Gerðu þeir ráðstafanir til að afnema svartan markaðinn? Ónei; þeir lögðu hann með bátagjaldeyrisskipulaginu.

Ég hef nú sýnt fram á, að stefna þessarar ríkisstj. — og þá sérstaklega stefna hennar í viðskiptamálum — hefur verið almenningi beinlínis fjandsamleg. Neytendur hafa að nauðsynjalausum verið látnir greiða stórhækkað vöruverð, þótt dýrtíð sé svo mikil, að almenningur eigi fullt í fangi með að láta kaup sitt hrökkva fyrir nauðsynjum, en milliliðir hafa aukið tekjur sínar um tugi milljóna.

Mig langar til þess að spyrja þá launamenn, sem mál mitt heyrir og greidda Sjálfst.-eða Framsfl. atkv. við síðustu kosningar, hvort þeir hafi gert það í því skyni, að þannig yrði komið fram við þá. Mig langar til að spyrja sjómenn, hvort þeim finnst ekki dálitill munur á því, hvernig ríkisstj. tekur í tilmæli þeirra um hækkað kaup og tilmæli innflytjenda um hækkaða álagningu. Mig langar til þess að spyrja útvegsmenn, að hverjum þeim finnst hafa verið betur búið, þeim eða heildsölunum, í sambandi við bátagjaldeyrinn. Mig langar til að spyrja iðnaðarmenn, hvort þeir telji slíka stjórnarstefnu sér til hagsbóta. Og mig langar til þess að spyrja bændur, sem langflestir styðja annaðhvort Sjálfstfl. eða Framsfl., hvort þeir hafi í raun og veru ætlað til þess, að það yrði aðalstefnumál þeirrar ríkisstj., sem þeir lyftu til valda, að leyfa milliliðum að hækka álagningu eins mikið og markaðurinn leyfði, meðan afurðaverð þeirra er lög bundið.

Sjálfstfl. hefur eina afsökun fyrir því að fylgja þessari stefnu, en aðeins eina. Hún er sú, að innan hans eru þeir tiltölulega fáu menn, sem hagnast á henni, og þeir hagnast líka vel. Þeir geta verið flokki sínum þakklátir. Framsfl. hefur

hins vegar enga afsökun fyrir því að styðja þessa stefnu. Hann hefur reynt að afsaka sig með því að segja, að þótt álagning sé frjáls, muni kaupfélögin tryggja hóflegt vöruverð. Þannig mátti e. t. v. tala áður en reynsla fékkst. En þannig er ekki hægt að tala nú. Kaupfélögin hafa ekki getað tryggt sanngjarnt vöruverð. Þrátt fyrir starfsemi kaupfélaganna hefur álagning og milliliðakostnaður vaxið stórkostlega og íþyngt almenningi mjög. Það þýðir ekki heldur að segja, að kaupfélögin muni fá aðstöðu til samkeppni, ef engin höft verði á innflutningi. Innflutningsgetan takmarkast auðvitað af því innlenda fjármagni, sem innflytjandinn hefur til umráða. Lánsfjárfreppan leysir innflutningshöftin af hólmi. Sannleikurinn um „frilistann“ er sá, að bækistöðvar þeirra, sem takmarka innflutninginn, hafa verið fluttar úr gjaldeyriseild fjárhagsráðs í bankana, ofan af Skólavörðustíg niður í Austurstræti.

Einn gáfaðasti og málsnjallasti maður, sem setið hefur á þingi fyrir Sjálfstfl., sagði einu sinni í umr. um frv. eitt, að það, sem sér líkaði verst við það, væri, að með því ætti að taka ágóða af atvinnu fárra manna til þarfa fjöldans. Þetta er og hefur alltaf verið kjarninn í stefnu Sjálfstfl. Agóðinn af atvinnu fárra manna hefur alltaf átt að ganga fyrir þörfum fjöldans. Og þetta er kjarninn í stefnu núverandi ríkisstj. Fáir menn stórgræða á atvinnu sinni. Fjöldinn tapar. Og Sjálfstfl. er harðánægður með stjórnarstefnunni. Það er ekkert undarlegt. En þeir eru ekki fáir, sem finnst það undarlegt, að leiðtogar Framsfl. skuli vera ánægðir með þessa stjórnarstefnu og virðast einnig vera komnir á þá skoðun, að ágóði fárra manna sé mikilvægari en þarfir fjöldans. Þarf ég að minna hlustendur á kosningaloforð Framsfl. um baráttu gegn „fjárfélagsstarfsemi“ og „verzlunarlögi“? Hefur reynslan nokkurn tíma afhjúpað kosningaglamur jafnræðis? Hvað hugsa óbreyttir framsóknarmenn eiginlega um leiðtoga sína? Skyldu þeir ekki — og almenningur í landinu yfirleitt — telja sjálfsagt, að þetta frv. Alþfl. verði samb.

Að svo mæltu leyfi ég mér, herra forseti, að óska þess, að frv. verði að lokinni þessari umræðu vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

*Forseti (JG):* Þá hefur fulltrúi Alþfl., Gylfi Þ. Gíslason, lokið máli sínu. — Næst tekur til máls fulltrúi Sjálfstfl., hæstv. viðskmrh., Björn Ólafsson, og hefur til umráða 30 mín.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson):* Frummælenda Alþfl. þótti hlýða að bera það fram hér við þessa umr., að ég hefði gert ítrekaða tilraun til að hindra, að upplýsingar verðgæzlustjóra um álagningu kæmu fram í dagsljósið. Ég geri ráð fyrir, að þessi litilmannlega og ósanna fullyrðing hans sé komin frá framkvæmdastjóra Alþýðusambandsins, sem hljóp með skýrsluna í Alþýðublaðið, til þess að blað hans gæti birt fréttina á undan öðrum blöðum og notað hana til pólitískra árása. Ef honum var annt um að birta skýrsluna, hvers vegna lét hann þá ekki öll blöðin hafa hana? Skýrslan var ekki send hon-

um, heldur n., sem hann er formaður fyrir. Hann fékk ekki leyfi n., enda hefði hún ekki getað gefið slíkt leyfi, þar sem plögginn voru send henni sem trúnaðarmál á ábyrgð verðgæzlustjóra.

Jón Sigurðsson hefur reynt að afsaka trúnaðarbrot sitt með því, að honum hafi ekki verið afhent plögginn sem trúnaðarmál. En samkvæmt lögum má verðlagseftirlitið ekki afhenda neinum óviðkomandi upplýsingar, sem það fær í starfi sínu. Það hlaut því að liggja í hlutarins eðli, að verðgæzlustjóri gat ekki látið n. í té upplýsingarnar nema sem trúnaðarmál.

Háttvirtur ræðumaður talaði um það sem niðurlægingu fyrir Íslendinga að taka við frá Marshallhjálpinni. Hv. þm. virðist hafa gleymt því, að flestar vestrænar þjóðir hafa tekið við slíku fé kinnroðalaust. Hér er þetta fé notað til að koma á stofn stórvirkum atvinnutækjum til að búa í haginn fyrir framtíðina.

Hv. þm. talaði mikið um, hversu ómöguleg ríkisstj. væri og að hliðstæðu hennar væri ekki að finna nema í Asíu og Afríku. Þeim sárnar í Alþfl. um þessar mundir að hafa engan mann í ráðherrastól.

Hann ásakaði einnig ríkisstj. fyrir atvinnuleysið, sem þó hefur ekki borið neitt á undanfarið, og sérstaklega kenndi hann ríkisstj. atvinnuleysið á Siglufirði, sem spröttið hefur af aflabresti á síðarvertíðum undanfarin ár. — Flest er nú orðið ríkisstj. að kenna.

Síðan 1931 hafa verið hér verzlunarhöft. Í mörg ár hefur verið hér verðlagseftirlit og skömmun á vörum. Fyrst á þessu ári, tveimur áratugum eftir að höftin höfust, hefur verið gerð einbeitt tilraun til að losa þjóðina úr þessum viðjum og koma hér á frjálsri verzlun. Kostum frjálsrar verzlunar fyrir þjóðfélagið í heild ætla ég ekki að lýsa hér. En þeir, sem séð hafa ástandið í einræðislöndunum, þar sem fullkomin ríkiseinokun er á allri verzlun, og bera það saman við lönd, þar sem viðskiptin eru að mestu frjáls, þeir vita hver himinhrópandi munur er á kjörum fólksins.

Á þessum tveimur áratugum, sem höftin hafa staðið hér, hefur verið leitast við að láta haftakerfið ná tilgangi sínum með sífelldum breytingum í framkvæmdinni. Á þessu tímabili hafa margar nafnabreytingar orðið á þeim stofnunum, sem séð hafa um framkvæmdina. Þessar breytingar hafa bætt úr í svip, en svo hefur jafnan sótt í sama horfið. Takmarkið var jafnan fjarlægð, en óánægja fólksins fylgdi þessum ráðstöfunum eins og skuggi.

Kerfið átti að tryggja það, að ekki væri meira flutt inn en hægt var að greiða. Á því hefur orðið mikill misbrestur fyrr og síðar. Það átti að sjá um sanngjarna skiptingu innflutningsins milli þeirra, sem verzlðu í landinu. Þetta hefur tekist svo, að aldrei hefur linnt gagnrýnni í tvo áratugi og hatrammar pólitískar deilur hafa spunnið af þessu. — Kerfið átti að tryggja almenningi hæfilega skömmun og síðast en ekki sízt rétt verð. Hvorugt þetta hefur tekist. Skömmunin reyndist að ýmsu leyti skripaleikur, er ákvað fólkinu skammt, sem það fékk ekki. Verðlagseftirlitið var vanmegnugt að sinna hlutverki sínu á þann hátt, sem upphaflega var til

ætlað. Ýmis óheilbrigð starfsemi þreifst í skjóli þess, eins og vill verða, þegar menn mega ekkert gera nema samkvæmt opinberum fyrirmælum.

Reynslan hefur og hvarvetna verið sú í heiminum, að engar opinberar ráðstafanir geta tryggt rétt verð, ef þurrð er á vörum. Þá myndast svartur markaður, og við þann markað hefur engin þjóð getað ráðið, sem býr við vöruskort. Í tíð þeirrar stj., sem Alþfl. veitti forstöðu, þreifst svartur markaður betur en nokkru sinni fyrr eða síðar. Vörurnar hurfu unnvörpum úr umferð og voru seldar með leynd fyrir margfalt verð. Ekkert verðlagseftirlit náði yfir þessi viðskipti. Fatnaðarefnin hurfu úr búðunum, og húsmæðurnar gátu ekki keypt algengustu efni til sauma, svo að þær gætu sparað sér að kaupa vinnuna. En efnin komu fram síðar í tilbúnum fatnaði, sem seldur var á háu verði og farið hafði um margar hendur. Margar vörur voru ófáanlegar nema á svörtum markaði fyrir afar hátt verð, og það verð kom ekki fram í vísitölunni.

Þannig var nú umhorfs í verðlagsmálunum, þegar núverandi ríkisstj. tók við völdum af stjórni Alþfl. Hið fyrsta, sem stjórinn þurfti að gera til þess að bægja frá þessu ófremdarástandi, var að undirbúa jarðvegin fyrir frjálsa verzlun og bæta úr þeirri vöruburrð, sem föðraði svarta markaðinn. Þetta var gert. Byrjað var á því að afnema skömmunina, þrátt fyrir hrakspár Alþfl. Um leið og þessar hömlur voru niður felldar, hætti fólkið að hamstra og biðraðirnar hurfu eins og mjöll á vordegi. Alþýðublaðið hafði spáð því, að nú mundu hinir ríku kaupa allt, sem eftir væri í búðunum. Það brást. Þetta var ekki af því, að meiri vörur væru í búðunum, heldur af því, að menn tóku nú ekki lengur sinn skammt, ef þeir þurftu ekki á honum að halda. Menn voru nú frjálsir og höguðu sér eftir því. Stjórinn gerði sérstakar ráðstafanir til að auka innflutning á neyzluvörum almennings. Jafnframt gerði hún fyrstu tilraunina að gefa innflutningsverzlunina frjálsa. Fyrsti frilistinn var gefinn út 4. ágúst 1950. Hinn 7. apríl 1951 var gefinn út frilisti, sem gaf frjálsan innflutning á nærri helmingi þess vörumagns, sem venjulega er flutt til landsins.

Skoðanir Alþfl. voru í fullri andstöðu við þessar ráðstafanir. Hann heimilar, að verzlunarhöftin verði sett á aftur. Og ekki eru nema þrjár vikur síðan frsm. flokksins í kvöld, Gyfi Þ. Gíslason, lýsti yfir því ásamt fleirum á fulltrúaráðsfundi flokksins, skv. frásögn Alþýðublaðsins, að til væri aðeins ein rétt leið í verzlunarmálunum, og hún væri landsverzlun. — Ég spyr: Er þessum mönnum ekki nokkur vorkunn? Og er nokkur furða, þótt hugsjónir þeirra fylli ekki lýðinn með eldlegum áhuga?

Um leið og verzlunin var gefin frjáls að verulegu leyti, streymdu neyzluvörurnar inn í landið. Svarti markaðurinn minnkaði og visnaði eins og jurt, sem fær hvorki ljós né næringu. Þessi vágastur, sem alla stjórnskiptið Alþfl. hvíldi eins og svartur skuggi yfir viðskiptunum, hvarf um leið og fólkið fékk meira frjálsræði í verzluninni. Húsmæðurnar þurftu ekki lengur að sæta óhagstæðum kaupum á tilbúnum flíkum. Nú

gátu þær keypt efnin og saumað á sig og börnin sín fyrir lítið brot af því, sem tilbúnu flikurnar kostuðu áður. Á allt þetta hefur Alþf. horft með ólund og reynt að gera það tortryggilegt á allan hátt. En fólkíð sjálft er ekki í vafa um, hvað hér hefur verið að gerast, því að það verður þess vart á degi hverjum.

Um leið og vöruhungrið hvarf og markaðurinn fór að fyllast af ýmiss konar neyzluvörum almennings, lá næst fyrir að leitast við að mynda frjálst verðlag, sem gæti tryggt almenningi heilbriggt verð í frjálsri samkeppni. Til þess þurfti að koma verzluninni á þann grundvöll, að afkoma hvers innflytjanda og hvers kaupmanns væri undir því komin, að þeir gætu gert hin hagkvæmstu innkaup og tryggt sér hið lægsta verð. Í tíð hafta og hámarksverðs hefur ástandið verið þannig, að því hærra verði sem vörurnar hafa verið keyptar, því meiri hagnaður var að selja þær. Ástandið nam bókstaflega á brott alla hvöt til að kaupa vörurnar á lægsta verði. Hámarksverðið tryggði það, að hagnaðurinn var mestur af dýrustu vörum, og vöruskorturinn sá fyrir því, að vörurnar seldust, hversu dýrar sem þær voru. — Er nú ekki nokkuð gefandi fyrir það að komast úr slíku öflugstreymi og gefa mönnum í staðinn hvötina og þörfina til að kaupa vörurnar við lægsta verði? Verðlagið var að verulegu leyti gefið frjálst fyrir þremur mánuðum til þess að leitast við að binda endi á það ástand, sem ég nú hef lýst, og koma á frjálsri samkeppni í vöruverði í landinu. Náist það að koma á óhindraðri, frjálsri samkeppni, er enga ráðstöfun aðra hægt að gera, sem betur tryggir hagsmuni neytendanna í sambandi við vöruverðið í landinu.

Eins og sakir standa, og að því er snertir allar helstu neyzluvörur almennings, er enginn lengur verndaður með höftum, hámarksverði og vöruburð, eins og í stjórnsátt Alþf., og þeir, sem nú bjóða of dýrar vörur, geta ekki selt þær. Þetta sannar reynslan nú daglega. En ástæðan til þess, að Alþf. heimtar nú að ræða þetta mál frammi fyrir allri þjóðinni í útvarpinu, er sú, að hann heldur, að hann geti sannað, að þessi tilraun hafi mistekizt vegna misnotkunar, sem komið hefur í ljós á hinu frjálsa verðlagi á byrjunarstiginu. Ég gerði þessa misnotkun að umræðuefni í útvarpsræðu, er ég flutti 28. sept. En vegna þess, að margir af þeim, sem nú hlusta á þessar umræður, munu ekki hafa heyrt þá ræðu, verð ég málinu til skýringar að endurtaka nokkuð af því, sem ég sagði þá.

Það varð mitt hlutverk 1943 að fá sett lög um verðlagseftirlit, sem strangari voru en áður hafði tíðkast og náðu til allra vara og þjónustu. Eins og ég var sannfærður um á stríðsárinu 1943, að strangt verðlagseftirlit gæti gert gagn, eins og þá stóðu sakir, eins er ég sannfærður um, að verðlagseftirlitið gerir nú ekki gagn, eftir þá reynslu, sem á því hefur fengizt. Þegar verðlagið var gefið frjálst (enn þá voru þó margir vöruflokkar háðir verðlagsákvæðum), var flestum ljóst, sem nokkuð þekktu til verzlunar, að álagningin hafði með ákvæðunum verið lækkuð svo mjög, að kaupmenn og kaupfélög gátu ekki risið undir dreifingarkostnaðinum með

óbreyttri álagningu. Óhætt er að fullyrða, að álagning hafi verið orðin miklu lægri hér en í nokkru nálægu landi. Það var því búizt við, að álagning mundi þurfa eitthvað að hækka. Hitt er svo annað mál, þótt álagningin þyrfti einhverrar leiðréttingar við, að út frá því var að sjálfsögðu gengið, að álagning yrði eðlileg og hófleg, þótt hún væri frjáls.

Ég skal þessu til frekari skýringar koma með lítinn samanburð á hámarksálagningu hér og í Danmörku á nokkrum vörutegundum. Verðlagsákvæði hér hafa yfirleitt miðast við hámarksálagningu, en í Danmörku er á mörgum vörum ákveðið hámarksverð og samanburður því ekki mögulegur á þeim.

Heimiluð heildsöluálagning hér á bómullar-efni, kvenkjóla úr bómull, barnaföt úr ull og skyrtur var 6½%. Í Danmörku er heimiluð heildsöluálagning á þessar vörur 15–20%, misjafnt eftir vörutegundum. Smásöluálagning í Danmörku á kvenkjóla og barnaföt, sem keypt er beint frá útlöndum, er 48%. Hér var heimiluð raunveruleg álagning á sömu vörur 28%. Í Danmörku er leyfð heildsöluálagning á leir- og gler- vörur 35–40%, en hér 17%. Í smásölu má leggja í Danmörku á þessa vörur 70–80%, en hér 32–42%.

Þessi fáu dæmi ættu að nægja til að sýna, að varla er hægt að búast við því, að hægt sé að reka verzlun hér í fámennu landi með helmingi minni verzlunarálagningu í ýmsum greinum en í Danmörku. Og þegar verzlunin hefur verið skorin svo inn í kviku með álagninguna eins og hér hefur verið gert, er varla við öðru að búast en að álagningin hækki eitthvað. Þegar slíkar ráðstafanir sem þessar eru felldar úr gildi, eftir að hafa staðið í mörg ár, er naumast hægt að búast við öðru en að einhver truflun komist á verðlagið fyrst í stað og að einhverjir séu til í fjölmennri stétt, sem nota sér frjálsræðið á óverðugan hátt. Sú hefur líka reynslan orðið hér. En það er engin sönnun þess, að ráðstafanirnar séu rangar og muni ekki ná tilgangi sínum.

Frjálst verðlag hefur ekki staðið hér nema þrjá mánuði og þessi reynslutími er svo stuttur, að það er bæði óvarlegt og óskynsamlegt að kveða upp dóm yfir því að svo stóddu, eins og Alþf. vill nú gera með frv., sem hann hefur lagt fram í þinginu og nú er til umræðu. Verðlagið þarf nokkra mánuði enn til að ná jafnvægi og almenningur þarf enn tíma til að átta sig á því, að verðlagseftirlitið er nú að miklu leyti í höndum hans.

Eins og nú standa sakir, er hlutverk verðlags- eftirlitsins aðallega það að kynna sér verðlagið og athuga, hvort álagningin er óhófleg. Undanfarið hefur lausleg athugun verið gerð á nokkrum vöruflokkum. Árangurinn er sá, sem búast mátti við, að álagningin hefur hækkað nokkuð og talsvert misjafnlega. Því miður hefur misnotkun á frjálsræðinu átt sér stað, en það væri rangt og ósanngjarnt að segja, að verzlunar- stéttin yfirleitt eigi sök á því. Dæmin um óhóf- lega álagningu eru tiltölulega fá, en þau sýna, að innan stéttarinnar eru menn, sem eru henni til lítils sóma og koma fram eins og vargar í

véum gagnvart stétt sinni og einu viðkvæmasta áhugamáli hennar.

Vegna þess að frsm. Alþfl. hér í kvöld hefur dregið fram þau dæmin, sem ljótust eru, og lítið hirt um að geta þess, sem hóflegt er, kemst ég ekki hjá að gera grein fyrir því, hvernig málið horfir við, ef það er athugað öfgalaust.

Samkvæmt skýrslum, sem fyrir lágu í september, má segja, að álagningin á matvörur megi teljast hófleg. Á vefnaðarvörur er hún einnig yfirleitt hófleg, en nokkuð misjöfn. Hjá mörgum er hún mjög hófleg, bæði í heildsölu og smásölu, en hjá öðrum er hún hærri en hún ætti að vera og hjá nokkrum fáum fer hún fram úr hófi. Misnotkunin á hinu frjálsa verðlagi kemur mest fram í sambandi við B-listavörurnar, sem keyptar eru fyrir hinn svokallaða bátagjaldeyri. Augljóst er, að nokkrir innflytjendur hafa lagt óhæfilega á sumar vörusendingar og notað sér tækifærið að koma með sjaldséðar vörur meðan markaðurinn var tómur. Þótt þessir menn verði ekki sóttir að lögum, dylst engum, að heiðarlegri verzlunarstétt er enginn höfuðburður að því að hafa þá innan vébanda sinna. Dæmin um óhóflega álagningu eru þó fá í samanburði við þau, sem hófleg eru, og það verður til lítils gagns fyrir Alþfl. að reyna að fá dæmdir eftir þeim ráðstafanir ríkisstj. í þessum málum.

Til viðbótar þeim skýrslum, sem lágu fyrir í september, hafa nú komið skýrslur um smásöluverð á matvörum utan Reykjavíkur, á Suðvesturlandi, Norðurlandi og Austurlandi, teknar úr nokkrum helztu bæjum og þorpum.

Ég verð að segja það, að þessi skýrsla sýnir lofsverða hófsemi í álagningunni bæði hjá kaupmönnum og kaupfélögum. Að vísu eru hér nokkrar undantekningar, og helzt ber á því á Austfjörðum, að um óþarflega háa álagningu er að ræða sums staðar.

Gagnrýni þeirri, sem komið hefur fram undanfarið vegna af mikillar álagningar, hefur aðeins verið beint gegn einstaklingsverzluninni. Hefur því jafnframt verið haldið fram, að kaupfélögin eigi samkvæmt hlutarins eðli að gæta hagsmunna neytandans og tryggja heilbriggt verð. Við athugun á þessum skýrslum hefur mér því þótt eðlilegt að bera saman verð og álagningu hjá kaupfélögum og kaupmönnum á hverjum stað. Þó að hér sé um nokkuð þreytandi upptalningu að ræða, kemst ég ekki hjá að gera stutta grein fyrir nokkrum liðum, sem sýna, hvernig ástandið er.

Ég ætla að byrja á bæ einum við Faxaflóa. Níu verðlanir, sem selja hveiti, selja vöruna án nokkurrar hækkunar á álagningu. Kaupfélag og 3 kaupmenn selja hveitið 7—10 aukum lægra hvert kg nú en þeim var heimilt áður skv. hámarksálagningunni. Á sama stað er strásykur seldur af kaupfélagi á kr. 5,25, eða 10 aukum hærra en hámarksákvæði. Kaupmaður selur á 5,20 og er 10 aukum undir hámarki. Annar selur á 5,60 og er nákvæmlega í hámarki. Þetta sýnir að sjálfsgöðu mismunandi innkaup, en það sýnir líka, að þessir menn hafa ekki hækkað álagningu sína. Á sama stað selur kaupfélag rúgmjöl 10 auka á kiló og kaupmaður 25 aur. undir ákvæðum.

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

Í stórum bæ á Norðurlandi selur kaupfélag hveiti án nokkurrar hækkunar á álagningu og á sama stað tveir kaupmenn, sem leggja nú 2—3% minna á þessa vöru en hámarksálagning heimilaði. — Strásykur hefur verið athugaður hjá 9 verzlunum, og selja 4 verðlanir á 5 kr. kiló, þar af eru 2 kaupfélög. Hækkun álagningar hjá þeim er 3%, en álagning hjá 2 kaupmönnum, sem selja sama verði, lækkar um 3%. Þetta sýnir mismunandi innkaup. Hjá hinum er verðið 5,10, og álagningin lækkar þó lítils háttar. Einn selur á 5,25 og hækkar álagninguna um 2,6%. Matbaunir voru athugaðar á sama stað. Hjá kaupfélaginu nam lækkun álagningarinnar 2,8%. Hjá 3 kaupmönnum nam lækkunin 2—4%. Hjá einum kaupmanni var hækkunin 7,6%.

Á Norðaustur- og Austurlandi virðist álagningin vera meiri og talsvert mismunandi. Athugað hefur verið hveitiverð hjá 5 verzlunum. Af þeim eru 3 kaupfélög. Verðið hjá þeim er kr. 4,00, 4,10 og 4,22 hvert kiló og hækkun álagningar 5—10%. Hjá tveimur kaupmönnum er verðið kr. 4,00 og hækkunin 2—3%.

Strásykurverð hefur verið athugað hjá fimm verzlunum. Hjá kaupfélagi er verðið kr. 5,70 og hækkun álagningar 14½%. Hjá einum kaupmanni er verðið kr. 4,75 og lækkun álagningar 2%, en hjá þremur er verðið kr. 5,00 til 5,40 og hækkun álagningarinnar 4—8%.

Rúgmjölsvörð hefur verið athugað hjá einu kaupfélagi og einum kaupmanni. Báðar verðlanir seldu á kr. 3,40. Hækkun álagningar kaupfélagsins var 7,8%, en kaupmannsins 2,9%.

Á óbrenndu kaffi var hækkun álagningar hjá 4 kaupfélögum 4—13% og hjá einum kaupmanni 10,3%.

Dæmin, sem ég hef nú getið um frá kauptúnum við Faxaflóa og á Norðurlandi, sýna einmitt það, sem verið er að keppa að með afnámi verðlagsákvæðanna, að með heilbrigðri samkeppni og heiðarlegum verzlunarháttum getur álagningin jafnvel lækkað niður fyrir það, sem verðlagsákvæðin heimiluðu. Kemur nokkrum til hugar, að þetta hefði gerzt, ef hámarksálagning hefði verið í gildi?

Með tilliti til þess, að haldið hefur verið fram, að samtök um vöruverð væru meðal kaupmanna, hefur í Reykjavík verið athugað 15. þ. m. smásöluverð á nokkrum helztu matvöru tegundum hjá um 50 verzlunum. Vöruverðið í verzlunum er yfirleitt talsvert mismunandi, sem sýnir, að ekki eru samtök um verðið. Ég ætla hér að minnst á nokkrar vöru tegundir og bera verðið saman hjá kaupfélaginu og kaupmönnum.

Rúgmjöl. Kaupfélagið kr. 3,05 kiló. 32 kaupmannaverðlanir selja á lægra verði, eða 2,90—3,00. Fimm verðlanir selja á 3,10—3,50. — Hveiti er hjá kaupfélaginu kr. 3,00, hjá kaupmönnum yfirleitt 3,30. — Rís. Hjá kaupfélaginu 4,95 kg, hjá 15 kaupmannaverzlunum 4,75, hjá fjórum 5,00 og hjá fimm 5,10. Ýmsar búðirnar seldu ekki þessa vöru. — Sago. Kaupfélagið 6,20, kaupmenn frá 6,40 til 7,45. — Haframjöl. Kaupfélagið 4,20. Allar kaupmannaverðlanir lægri, frá 3,65 upp í 4,00. — Baunir. Kaupfélagið 3,35, kaupmenn frá 3,45 upp í 3,90. — Melis. Kaupfélagið 5,35, kaupmenn frá 5,20 upp í 5,80.

Verður ekki af þessu séð, að um samtök sé að ræða til að halda uppi vöruverðinu. Kemur nú fram í þessum umr., eins og oft vill verða, þegar mál eru notuð til pólitískis áróðurs, að þá er básúnað það, sem miður fer, og öll tækni notuð til að gera hólinn að fjalli.

Alþfl. á um þessar mundir fárra kosta vöð, enda gripur hann nú hvert hálmstrá til þess að bera sig uppi. Þegar upplýsingarnar komu um misnotkun verðlagsins, eygði hann ekki hálmstrá, sem hann hefur gripið til undanfarið, heldur tré, sem hann gæti ef til vill flotið á og náð landi, áður en allt væri um seinan. Slíkt moldviðri stóryrða, hótana, rangfærslu og blekkinga, sem blað flokksins hefur þyrlað upp um þetta mál, er nærri einsdæmi og hefur yfirlit allar fyrri tilraunir flokksins til að láta almenning vita, að hann væri til. Jafnframt gleymir ekki blað þeirra við hvert tækifæri að minna almenning á það, hvílikur „gangster“ viðskmrh. landsins sé, sem ekki hugsi um neitt annað en að ríða net spillingarinnar, þrengja kosti alþýðunnar, hjálpa blóðsugum þjóðfélagsins og láta að sér kveða sem bölvöldur almennings. Mikið virðist nú við liggja fyrir þennan flokk og þá menn, sem að honum standa, að láta nú ekki þann pólitíska bita falla úr munni sér, sem þeir hafa tuggið undanfarnar vikur. En vel gæti farið fyrir þeim eins og hrafnum með ostbitann í nefinu. Hann freistaðist til að syngja of hátt, og um leið féll osturinn úr nefi hans.

Alþfl. stritast við að telja mönnum trú um, að hann einn og engir aðrir fordæmi óhóflega álagningu. Menn brosa nú yfirleitt að slíkum einfeldningshætti. Eg veit engan, sem mælir bót óhóflegri álagningu. Ríkisstj. lýsti yfir því, þegar verðlagið var gefið frjálst, að hún mundi ekki þola það til lengdar, að það verði misnotað. Hún hefur ekki þokað frá þeirri ákvörðun sinni og mun gera sínar ráðstafanir, þegar henni þykir tími til kominn og hún telur þess þörf.

Ráðleggingar eða forusta Alþfl. í verzlunarmálum hefur sjaldan verið til heilla, og svo mun enn reynast. Hann heimtar nú skómmtun. Hann heimtar verðlagseftirlit, og hann heimtar innflutningshöft. Eg spyr nú: Langar nokkurn til að hverfa aftur til þess tímabils, er Alþfl. hafði forustuna, þess tímabils, er höftin voru í algleymingi og allir voru þústaðir af skriffinnsku og nefndavaldi? Þess tímabils, er vörurnar voru skammtaðar, en fengust ekki vegna vöruhallaeris. Þess tímabils, er hámarksverð var á öllum hlutum, en menn neyddust til þess að kaupa margar nauðsynjavörur á svörtum markaði fyrir tvöfalt verð. Það er ekki þetta tímabil, eða leiðsaga Alþfl., sem þjóðin þarfnast. Hún þarfnast frjálsra viðskipta, frjálsrar samkeppni og frjálsrar hugsunar og framtaks. Mistök og misnotkun í byrjun er hægt að leiðrétta, en sé athafnalíf fólksins hneppt í fjötra af þröngsýnum stefnum, getur slíkt ófrelsi haldizt frá einni kynslóð til annarrar.

*Forseti (JG):* Þá hefur hæstv. viðskmrh., Björn Ólafsson, lokið máli sínu. — Næst tekur til máls hv. 2. þm. Reykv., Einar Olgeirsson, sem

talar af hálfu Sameiningarfl. alþýðu — Sósfl. og hefur 30 mínútur til umræða.

*Einar Olgeirsson:* Það mun eiga að vera tilgangurinn með þessu frv. að hjálpa alþýðu í baráttu hennar við dýrtíðina, — skapa henni betri aðstöðu í baráttunni við þá, sem dýrtíðinni valda. Það er þess vegna eðlilegt, að slíkar ráðstafanir sem þessar, er hér er lagt til að gerðar séu gegn dýrtíðinni, séu athugaðar nokkuð í ljósi reynslunnar og jafnframt sé litið á, hvort aðrar ráðstafanir væru ekki líka nauðsynlegar gegn dýrtíðinni og hver sé reynsla þjóðarinnar í þeirri baráttu síðasta áratuginn, því að af þeirri reynslu verður þjóðin að læra, ef hún ætlar nú að gripa til ráðstafana, sem eiga að duga henni að nokkru í viðureigninni við þann vágast.

Það er hægt að berjast gegn því dýrtíðarbóli, sem þjáir almenning, á tvennan hátt: Í fyrsta lagi með því að reyna að draga úr dýrtíðinni sjálfri eða hindra eftir mætti vöxt hennar. Í öðru lagi með því að auka eftir mætti viðnámsþol alþýðu gegn dýrtíðinni, þannig að atvinna og launakjör alþýðu séu það góð, að vöxtur dýrtíðar þjái hana ekki, jafnvel að lífskjör hennar batni þrátt fyrir vaxandi dýrtíð.

Ef litið er yfir dýrtíðina síðustu 10 ár og aðstöðu íslenskra heimila til þess að þola hana, má glöggst aðskilja tvö tímabil á þessum áratug með ólíkri þróun:

Fyrri tímabilið nær frá 1941 til ársloka 1947. Þetta tímabil einkennist af markvissri og árangursríkri sókn íslenskrar alþýðu til að bægra afleiðingum dýrtíðarinnar frá sér, hindra það, að dýrtíðin verði alþýðuheimilunum óbærilegt bál. Alþýðan bægði dýrtíðinni frá sér á þessum árum með því að knýja fram meiri hækkun á launum sínum en dýrtíðinni nam og bæta þannig lífskjör sín stórum, þrátt fyrir vaxandi dýrtíð. Sósfl. hafði á þessu tímabili forustuna í Alþýðusambandi Íslands og ásamt einingarsinum meiri hluta í stjórn þess. Enn fremur tók Sósfl. sem kunnugt er þátt í ríkisstj. landsins mikinn hluta þessa tímabils. Eitt höfuðatriðið, sem verkalýðssamtökin undir forustu Sósfl. knúðu fram á þessu tímabili, strax með verkföllum 1942, var, að kaupgjaldið skyldi greitt með fullri vísitöluuppbót mánaðarlega. Með því ákvæði var skapað það aðhald fyrir hvaða ríkisstj. sem var, að hún yrði að berjast eftir mætti gegn dýrtíðinni, ella ætti hún launahækkun frá verkalýðnum vísa. Ríkisstjórn landsins hafði hitann í haldinu, hún gat ekki leyft sér að láta dýrtíðina vaxa bara á kostnað verkalýðsins. Slíkt var þá útilokað.

Þannig gekk í 6 ár. Vísitalan var í desember 1941 175 stig. Hún var í desember 1947 orðin 330 stig. Vísitalan hafði hækkað um 155 stig á 6 árum. Á sama tíma hafði kaupmáttur launanna ekki aðeins stigið í sama hlutfalli og vísitalan og dýrtíðin, heldur meira. Samkvæmt þeim útreikningum, sem Jónas Haralz og Ólafur prófessor Björnsson framkvæmdu 1948 hönd Alþýðusambands Íslands og Bandalags starfsmanna ríkis og bæja, óx kaupmáttur tímakaups Dagsbrúnarmanna miðað við dýrtíðina á sama

tíma úr 97 í desember 1941 upp í 156 í desember 1947, eða með öðrum orðum: Kaupmáttur tíma-kaupsins hafði aukizt um 60% á þessum sex árum fram yfir það, sem dýrtíðin hafði vaxið. Þannig höfðu íslensk heimili fyrir harða og sigursæla baráttu verkalýðssamtakanna undir forustu sósíalista og einingarmanna í Alþýðusambandsstjórn hrundið af sér vágasti dýrtíðarinnar, bætt lífskjör stórum, bæði í krafti hækkaðra launa og aukinnar atvinnu.

Í desember 1947 verða straumhvörf. Þessu tímabili, sem ég hef lýst, lýkur. Hinir þrír samábyrgu flokkar, íhald, Framsókn og Alþfl., höfðu tekið við völdum í febrúar 1947. Fyrsta stjórn Alþfl. hafði verið mynduð. Framsókn var nú komin í stjórn í stað Sósfl. Framsókn, sem í sex ár hafði gengið með verðbólgu á heilanum og dýrtíðina á vörunum. Og nú skyldi ráðið niðurlögum dýrtíðardraugsins. Það var heitstrenging og stefnuskrá stjórnarinnar.

Þessi fyrsta stjórn Alþfl. hafði þá um vorið hækkað alla tolla og aukið þannig dýrtíðina. Hún hafði brennimerkt það sem glæp, ef alþýðan reyndi að velta þeirri auknu dýrtíð af sér með launahækkunum. En alþýðan gerði það samt með verkföllum sumarið 1947. Í desember 1947 var svo af hendi þessara samábyrgu dýrtíðarflokka undir forustu Alþfl. gripið til ríkisvaldsins til að kúga alþýðheimilin með löggjafarvaldi til að þola dýrtíðina, án þess að mega velta henni af sér. Það var með lögum bannað að greiða hærri vísitölu á kaupgjald en 300. Allir dýrtíðarflokkarnir, íhald, Framsókn og Alþfl., samþ. það. Sósfl. greiddi einn atkvæði á móti. Þar með var afnumið það aðhald að ríkisstjórn, að hún gæti ekki hækkað dýrtíðina bara á kostnað verkalýðsins.

Síðan eru liðin tæp 4 ár. Þessi 4 ár hafa þessir þrír flokkar mestmegnis verið samábyrgir um þær ráðstafanir, sem valdið hafa vexti dýrtíðarinnar, — alltaf samábyrgir um orsakirnar, en Alþfl. stundum fengið að skammast út í afleiðingarnar af orsökum, sem hann var meðábyrgur um, svo sem t. d. þegar gengislækkunin var sett á samkvæmt Marshallssamningnum, 2. gr., sem Alþfl. var með, en þóttist svo vera móti afleiðingum samningsins, gengislækkuninni.

Stefna valdhafanna á þessum fjórum árum gagnvart dýrtíðinni og alþýðheimilunum hefur verið tvenns konar: Í fyrsta lagi að sláuka dýrtíðina, — venjulega með kjörorð um baráttu gegn dýrtíðinni á vörunum. — Og í öðru lagi að siminnka burðarbol almennings til að geta borið dýrtíðina, og hefur ekki hvað sízt verið legið á því lúalagi að draga úr kaupgjaldinu eftir að ríkisstj. 1947 fékk frjálsar hendur um aukna dýrtíð án þess að þurfa að óttast sjálfkrafa uppbætur á dýrtíðina til verkalýðs og annarra launþega.

Og hver er nú árangurinn af 4 ára starfi hinna samábyrgu í anda dýrtíðarinnar og bandi Marshall's? Sú dýrtíðarvísitala, sem var 330 stig í desember 1947, er nú, eftir tæp 4 ár, orðin 574 stig, eða hefur hækkað um 244 st. (Ef reiknað væri með húsaleiguvísitölunni til viðbótar, kæmu út þau 612 stig, sem hv. 3. landsk., Gylfi Þ. Gíslason, minntist á í ræðu sinni.) Á 6 árum,

frá 1941 til 1947, hafði hún hækkað um 155 stig, og þá ætlaði Framsókn af göfnum að ganga yfir, hve skelfilega hún hækkaði, en nú hefur hún á 4 árum hækkað um 244 stig, og þá þegir Framsókn.

En hvað líður burðarboli og viðnámsþrótti alþýðuheimilanna á þessum fjórum árum? Við munum, að lífskjör alþýðu höfðu á árunum 6, 1941—'47, batnað stórum, kaupmáttur dagkaupsins einn vaxið um 50% og atvinna stórukizt, svo að atvinnuleysi var ekki til. Hvernig er ástandið á því sviði eftir fjögurra ára stjórn hinna þriggja samábyrgu? Kaupmáttur tíma-kaups Dagsbrúnarverkamanns hefur ekki verið reiknaður út með sama hætti og þeir Ólafur Björnsson og Jónas Haralz gerðu 1948, en ef við miðum hann við það, sem hinir samábyrgu miða allt við, dollarinn, þá lítur dæmið svona út:

Í des. 1947 var tímakaup Dagsbrúnarmanns kr. 9.13, eða 1.40 dollarar. 1. maí 1951, áður en verkalýðssamtökin undir forustu Dagsbrúnar og annarra dugandi verkalýðsfélaga Rvíkur lögðu út í viðtækasta verkfall, sem háð hefur verið á Íslandi, var tímakaup Dagsbrúnarmanns kr. 11.37, eða 0.69 dollarar. Það hafði lækkað um helming. Með fjögurra ára kúgunarráðstöfunum ríkisstj. hafði helming kaupmáttar verið rænt af tímakaupi hvers verkamanns. Þannig hafði verið dregið úr viðnámsþoli alþýðuheimilanna gegn dýrtíðinni, þannig hafði dýrtíðarbólið verið tvöfaldað á íslenskum heimilum á þessu Marshalltímabili. — Og ekki nóg með það. Þar að auki hafði atvinnuleysin verið hleypt á þjóðina, beinlínis verið skapað og skipulagt um allt land með ráðstöfunum ríkisstjórnar og fjárhagsráðs, þannig að dýrtíðin verður nú margfalt tilfinnalegri, þegar fjöldinn af fyrirvinnu heimilanna hefur ekki vinnu nema samtals ⅓ hluta ársins allt niður í 3—4 mánuði. Og til þess að reyna eftir mætti að hindra aðgerðir verkalýðs og launþega til að velta af sér dýrtíðinni, hafa svo hinir þrír samábyrgu gert samsæri sín á milli um að ná Alþýðusambandinu á sitt vald og lama það í baráttunni, eins og reynslan sýnir.

Þetta er þá ávöxturinn af 4 ára samstarfi hinna samábyrgu.

Alþýða Íslands stynur undir verstu dýrtíð, sem hún hefur nokkru sinni þekkt, — hefur orðið að þola ægilega kauplækkun og býr nú við sívaxandi atvinnuleysi, sem, ef áfram er haldið núverandi stjórnarstefnu, leiðir til hörmungarástands í vetur.

Og nú kemur Alþfl. og segist skuli bjarga okkur undan ógnum dýrtíðarinnar. Það sé bara að láta fjárhagsráð íhaldsins, Framsóknar og Alþfl. ákveða verðlagið í landinu. Það er lóðið. Það er þetta ráð, sem hefur ákveðið verðlagið síðustu 4 ár, sem verðlagið hefur hækkað örast og mest. Það eru, eins og kunnugt er, fyrst og fremst innfluttu vörurnar, sem þarna er um að ræða. Við skulum athuga, hvernig verðmyndunin nú fer fram á þeim, hvað hægt væri að hafa áhrif á í þeim efnum og hver reynslan er af fjárhagsráði og ríkisstj. íhalds og Framsóknar um slík afskipti.

Við skulum þá fyrst athuga sjálf innkaupin

nú, eftir að íhald og Framsókn eru búin að sýna höfuðstefnu sína um hækkun á verði út- lendu vörunnar með gengisfellingu íslensku krónunnar. Hvernig væri helzt von til ódýrra innkaupa, miðað við núverandi valdaaðstöðu í landinu og þar með útilokun allrar þjóðnýtingar á innflutningsverzluninni? Ætli væri ekki helzt nokkurs árangurs að vænta af raunverulegri samkeppni um verðlagið, ef kaupfélög og smá- kaupmenn hefðu það fé milli handa, að þessir aðilar gætu keypt af hinum ýmsu heildsölum og SÍS án þess að vera þeim háðir eða skuld- bundnir og látið þessa aðila, sem umboðin hafa og samböndin erlendis, keppa vægðarlaust sín á milli um að bjóða sem bezt. Til þess að svo væri, þyrftu bankarnir að veita lánsfé beint til kaupfélaga og kaupmanna, sem þá mundu og keppa sín á milli um verð og gæði.

En hver er stefna ríkisstj. í þessum málum um að gera fólkinu sem hægst um innkaup vörunnar, svo að hún geti orðið sem ódýrust í útsölu? Stefna ríkisstj. og fjárhagsráðs hennar, þ. e. stefna íhaldsins og Framsóknar í þessum málum, kemur mjög greinilega fram í tvennu: annars vegar lánsfjárbanninu, hins vegar báta- útvegsgjalddeyrinum.

Við skulum athuga lánsfjárbannið fyrst. Um tilveru þessa banns við að lána fé þarf ekki að fjölyrða. Allir, háir sem lágir, fátækir sem ríkir, verða nú fyrir barðinu á því. Því fer svo fjarri, að ríkisstj. reyni að stuðla að því, að kaupfélög og kaupmenn fái fé til þess að geta knúið fram sem hagstæðust innkaup, að ríkisstj. þvert á móti bannar bönkunum að lána þessum smáu, — og ekki aðeins þessum smáu, heldur megninu af þeim stóru líka, — þeim, sem ekki eru í náð- inni í innsta hringnum.

Það er rétt fyrir alla þá aðila, sem nú verða að þola lánsfjárneitanir í bönkunum eða lána bönkunum 25, 50% og upp í 100% af andvirði vöru upp í ábyrgð til þess að fá að kaupa hana inn, að athuga, hver hefur sett á allt þetta bann og þessar lánsfjárhindranir, sem eru að drepa verzlun og viðskipti og allt atvinnulíf. Það upp- lýstist hér í Nd., í umr. um þá till., sem ég hef lagt fram um að rannsaka afskipti dr. Benja- mínis Eiríkssonar af lánveitingum bankanna, að fyrirmælin um lánsfjártregðuna, sem nú þjakar viðskiptin og sligar atvinnulífið, eru frá ríkisstj., frá ráðherra Sjálfstfl., Birni Ólafssyni, banka- og viðskiptamálaráðherra. Þetta skaut víst óvart upp úr ráðh. í áfergju hans að verja Benjamín Eiríksson, og síðan hefur hann helzt ekki viljað koma inn í d. til að ræða málið.

Það er rétt fyrir atvinnurekendur og kaup- menn, bændur og aðrar starfsstéttir, menn, sem nú er smám saman verið að koma í rekstrarþrot eða greiðsluþrot, að muna það, að lánsfjár- kreppan er samkvæmt þessu ekki Landsbankan- um að kenna, því síður Útvegsbankanum eða Búnaðarbankanum, heldur beinlínis ráðherrum Sjálfstfl. og þá fyrst og fremst Birni Ólafssyni. Það eru járngreipar ráðherranna í Sjálfstfl., sem læsa bönkunum. Það er ráðstöfun þeirra stærstu í Sjálfstfl. til þess að drepa þá smáu og þá af þeim stóru, sem ekki eru í náðinni hjá coca-cola-klíkkunni.

Og það er rétt fyrir alla alþýðu að athuga um leið, hver er að verða afleiðingin af þessari láns- fjárkreppu, sem forkólfur íhaldsins, Björn Ólaf- son, hefur leitt yfir atvinnurekendur almennt, jafnt iðnrekendur, kaupmenn sem alla aðra, bændur og búalið, iðnaðarmenn og verkamenn. Nú þegar er búið að segja upp fjölda af föstu starfsfólki frá nýári, þótt það hafi unnið árum saman. Lokun fjölda iðn- og verzlunarfyrirtækja stendur fyrir dyrum. Almennt atvinnuleysi er þegar komið á víða um land, og nú á það að skella yfir Reykjavík eftir nýár. Með stöðvun fjölda fyrirtækja, með efnahagslegu hruni fjölda smáatvinnurekenda og ýmissa stærri atvinnu- rekenda, með eyðileggingu á efnahag milli- stétta og verkamanna ætla hin pólitíska fjár- flæðing íhaldsins, coca-cola-valdsins, að ná yfirráðum fjölda smáfyrirtækja, húsa og ann- arrar eigna í sínar hendur fyrir smánarverð, en skapa um leið almennt atvinnuleysi sem hinn æskilegasta grundvöll að nýrri árás á kaup- gjaldið.

Það þarf ekki að eyða frekari orðum að því, sem hér var um rætt. Ríkisstj. mun ekki aðstoða við að kaupa ódýrt inn, sízt hjálpa þeim smáu til að fá ódýrt lánsfé, en hún mun fyrirskipa að gera öll innkaup sem erfiðust og dýrust.

Á einu sviði fær hún hvað bezt að sýna þá stefnu sína, í meðferðinni á bátaútvegsgjald- deyrinum. Strax og þingi lauk s. l. vetur gaf fjárhags- ráð ríkisstj. út reglugerð, sem átti víst að sann- færa fólk um blessun þeirrar frjálsu verzlunar, sem ríkisstj. hefur velþóknun á. Þar var ákveðið, að tilteknar vörur, svo nefndar bátaútvegsgjald- eyrisvörur, mætti enginn flytja inn nema greiða 25—50% gjald í sérstakan sjóð eða hafa fengið leyfi hjá sérstakri nefnd með því að greiða jafn- vel enn þá meira. Það er þessi ráðstöfun um einokun þessara vara, sem gerði mestallt það okur mögulegt, sem rétt hefur verið um. Ríkis- stj. þóttist með þessari ráðstöfun vera að hjálpa bátaútveginum, en svo var bara alls ekki. Höfuð- gróðinn á þessari einokunarráðstöfun ríkisstj. rann til vissra máttarstólpa íhaldsins, sem fengu aðstöðuna til að arðræna með því bæði smá- kaupmenn og almenning.

Rannsókn, sem farið hefur fram á verðmynd- un nokkurra af þeim vörum, sem tilheyra þess- um flokki bátaútvegsgjalddeyrisins, sýnir eftir- farandi:

|                                    |               |
|------------------------------------|---------------|
| Innkaupsverð .....                 | 1.958.000 kr. |
| Bátaútvegsgjalddeyrisálagning .... | 738.000 kr.   |
| Verzlunarálagning .....            | 2.413.000 kr. |
| Tollar, fragt, söluskattur .....   | 2.391.000 kr. |
|                                    | 7.500.000 kr. |

Með öðrum orðum: Af vörum, sem kosta í út- sölu 7½ millj. kr., fær sjálfur bátaútvegurinn í álagningu aðeins 738 þús., en verzlunarálagning er 2.4 millj., og svo er eftir Eysteins hlutur, söluskattur, tollar etc., 2.4 millj. Kaupgjald sjó- mannanna, er aflla gjalddeyrisins, sem útlenda varan er keypt fyrir, er undir 1 millj. kr., en varan kostar í útsölu 7½ millj. Undrar nú nokk- urn, þó að kaupgetan hjá almenningi hrökkvi skammt og öll verzlun sé að dragast saman og stöðvast?

En stefna ríkisstj. og fjárhagsráðs hennar er augljós: vægðarlaus verðhækkun og okur á almenningi undir yfirsíni hjálpar við bátaútvægingu.

Og þó er ekki öll sagan sögð með þessu. Ríkisstj. og fjárhagsráð hennar gengur svo langt í þessari einokunar- og okurstarfsemi sinni gagnvart almenningi, að hún skirrist ekki við að brjóta lög. Reglugerð sú, sem fjárhagsráð gaf út 8. marz s. l. um bátaútvæggjaldeyrinn, eftir ósk ríkisstj., styðst ekki við nein lög og er sjálf brot á lagaákvæðunum um fjárhagsráð, þar sem ákveðið er, hvernig gjaldeyrisleyfi skuli útgefin og við hvað útgáfa þeirra miðist. Þessi reglugerð fjárhagsráðs og ríkisstj. er lögbrot og ég skora hér með á hæstv. viðskmrh. að tilgreina, hvaða lagagrein það sé, sem heimili ríkisstj. að veita slíka álagningu á einstakar vörur einstökum mönnum til handa, sem fólust í reglugerð hennar frá 8. marz. — Hér er ekki til umr., hvort bátaútvæggjaldeyrinn sé nauðsynlegur, sanngjarn eða réttlátur, um það ætla ég ekki að ræða, en aðeins um hitt: er hann löglegur? Eða eru ríkisstj. og fjárhagsráð búin að láta taka gjöld af almenningi, sem nema milljónatugum, og búin að gefa gæðingum sínum í verzlunarstétt aðstöðu til að græða milljónatugi, allt með lögbrotum?

Ég vona, að hæstv. viðskmrh. láti ekki á sér standa að svara nú frammi fyrir almenningi. Hann var aðvaraður um þetta lögbrot s. l. vetur, áður en hann framdi það, og skeytti því engu. Hann hefur verið spurður nú á þingi, en hliðrað sér hjá að svara því. Því verður ekki á móti mælt, að það er þessi reglugerð um bátaútvæggjaldeyrinn, sem gefið hefur okrunum tækifærið og valdið til að okra á fólkinu, á smákaupmönnum og almenningi.

Þess hefur verið krafizt, að nöfn hinna seku væru birt, — nöfn þeirra, sem valda þessu okri á almenningi, gera sér gull úr neyð fólksins. Það er rétt að verða við þeirri kröfu. Og þá ber að nefna fyrst nafn þess manns, sem brotið hefur lögin til þess að gera það mögulegt að okra á fólkinu, — þess manns, sem traðkað hefur lög og vald Alp. undir fótum og þrátt fyrir allar aðvaranir um lögleysi athafna hans hleypt okrunum inn um lögbrotahliðið, sem hann bjó til handa þeim. Og „nú kem ég að því gullna nafni“ — það er hæstv. viðskmrh., Björn Ólafsson.

Ég efast ekkert um, að hann hafi framið lögbrotin í góðum tilgangi. Ég efast ekkert um, að drjúgur hluti af okurgróðanum, sem náð er af almenningi með lögbrotum ráðherrans, fari beina leið í kosningasjóð Sjálfstf. og verði varið til þess við næstu kosningar að fá þá, sem nú hafa verið féflettir, til þess að kjósa okraraflokkinn aftur. Ég efast ekki heldur um, að hæstv. ráðh. hefur haft góða og dýra ráðunauta við að sjóða saman þennan lögbrotalista sinn. Flaug ekki Benjamín tvisvar vestur í vetur til að fá leyfi til að setja hann saman? Hvað kostar Benjamín á ári? Eru það ekki 60 þús. kr., sem goldnar eru á ári fyrir þennan sérfræðing í lögbrotum og afglöpum? Tvisvar sinnum þrjátíu þúsund — þetta er að hækka í verði. Og hæstv.

ríkisstj. er öll samsek viðskmrh. um þetta lögbrot. Það er hún sem heild, sem hefur óskað eftir því, að þessi lögbrot væru framin. Og það er hún, sem hefur samtímis bannað neytenda-samtökum landsins og smákaupmönnum að kaupa vöruna, sem okrað var á, beint og frjálst inn í landið.

Það er þess vegna hlægilegt, já, beinlínis viðurstygileg hræsni, þegar Björn Ólafsson er að áminna okrarana með uppgerðarvandlætingu, eins og á Varðarfundum í gær. Það er rétt eins og maður, sem brotið hefur upp hliðið fyrir úlfum inn á kindarétt, sé að áminna úlfana á eftir.

Svona er þá myndin af því, hvernig ríkisstj. og fjárhagsráð hennar fer að aðstoða fólkið við að fá vörurnar sem ódýrastar. Á ég að halda áfram að lýsa því, hvernig ríkissjóðurinn svo tekur við með sínar álögur, söluskatta, tolla o. s. frv.? Þess þarf ekki, það finnur hvert mannsbarn í landinu, hvernig verið er að sliga þjóðina undir ofurþunga þeirrar byrði, sem ríkisstj. hefur lagt henni á herðar.

Og jafnhliða gerir svo þessi ríkisstj. allt, sem í hennar valdi stendur, til þess að draga úr burðarþoli almennings, — lækkar launin eftir mætti, minnkar atvinnuna svo gífurlega, að til hörmunga horfir um allt land, og bannar fólkinu samtímis í krafti einokunarfjötra sinna á atvinnulífnum að reyna að bjarga sér sjálft.

Og þá kemur svo spurningin, sem óhjákvæmilega kemur upp í sambandi við þetta frv. Er þessari ríkisstj. og fjárhagsráði hennar treystandi til að hafa með höndum verðlagningu vörunnar í landinu? Ég segi nei. Mér liggur við að segja: Látið þið þessa ríkisstj. og hennar fjárhagsráð ekki koma nærri nokkrum sköpuðum hlut, sem hægt er að bjarga frá krumlum hennar. — Látið þið hana ekki koma nærri atvinnulífnum, hún stöðvar það! Látið þið hana ekki snerta við útflutningnum, hún bannar hann eða dregur hann saman eins og hún þorir! Látið þið hana ekki koma nærri innflutningnum, hún skipuleggur okrið á honum! Varið ykkur, ef hún segist ætla að fara að ráða við dýrtíðina — hún margfaldar hana! Lofið þið fólkinu að vera í friði fyrir þessari ríkisstj. og öllum hennar ráðum, gefið þið fólkinu frelsi til þess að mega í friði fyrir ríkisstj. framleiða, flytja út og flytja inn, byggja hús og skapa atvinnutæki, — lofið því í friði fyrir ríkisstj. og öllum hennar boðum og bönnum að bjarga sér sjálft. — Og þar með ætla ég síður en svo að neita því, heldur þvert á móti að undirstrika, að ríkisstj. gæti með afskiptum sínum af kjörum fólksins hjálpað því stórkostlega í lífsbaráttunni. En til þess þarf ríkisstj., sem vill vinna fyrir fólkið, en ekki gegn því, eins og þessi ríkisstj. hefur gert á öllum sviðum. En að skapa slíka ríkisstj., sem vinnur fyrir fólkið, — það getur enginn nema fólkið sjálft, ef það í kosningunum gætir þess að láta ekki blekkjast til þess að kjósa fjendur sína, sem með fagurgala lýsa stríði á hendur fjárplógsstarfsemi, til þess að fá vald til að fórnar fólkinu fyrir fjárplógsstarfseminu á eftir, — og ef fólkið gætir samtaka sinna, þessara vopna þess í lífsbaráttunni, og lætur þau ekki falla í ræn-

ingjahendur, sem nota þau gegn því, er mest á riður. En ríkisstj. fólksins sjálfs væri vissulega eitt sterkasta vopn alþýðunnar gegn dýrtíðinni, rétt eins og núverandi afturhaldsstjórn þrengstu auðvaldsklíkunnar í Reykjavík er skæðasta vopnið til að vega að lífskjörum fólksins með.

Ég álit þess vegna, meðan völdum núverandi dýrtíðarstjórnar og dýrtíðarflokka ekki er hnekk, að neytendasamtök fólksins og heilbrigð samkeppni kaupfélaga og smákaupmanna, er báðir væru algerlega lausir við núverandi einokun ríkis og banka á útflutningi og innflutningi, mundi vera skásta fyrirkomulagið, sem vól væri á, til að hafa hömlur á verðlagi neytendum í hag.

Þó ber því ekki að neita, að á nokkrum sviðum mundi slíkt verðlagseftirlit fólksins sjálfs ná skammt. Það er á sviði þeirra vara, sem einokunarhringar auðvaldsins hafa sölsað undir sig. Þar þyrfti að beita valdi hins opinbera, til þess að firra almenning ósvífnu arðráni.

En mundi þá verðlagsákvörðun fjárhagsráðs ríkisstj. vera trygging fyrir fólki gegn því, að slíkir auðhringar féflettu það? Því fer fjarri. Reynslan sýnir hið þveröfuga. Eða hvað finnst almenningi um, hve vel ríkisstj. og fjárhagsráð hafi verndað almenning gegn olíuhringunum t. d.? Ég þarf ekki nema að nefna olíumál, svo að almenningur skilji.

Hæstv. ríkisstj. og fjárhagsráð hennar eru eins konar sameign eða erfðafesta verstu auðhringanna og okraranna í landinu, þar sem þeir eru að reyna að samræma hagsmunum sína og aðferðina við að féfletta fólkið. Að treysta slíkri ríkisstj. Sjálfstfl. að varðveita neytendur er eins og að treysta úlfnum að gæta lambsins.

En hitt er svo annað mál, að það væri hægt að skapa sérstakt vald til þess að vinna að þessum miklu hagsmunamálum almennings. Það væri hægt að láta samtök húsmæðra, verkamanna, sjómanna og ýmissa annarra, sem hagsmuna eiga að gæta, útnefna sérstaka verðlagsnefnd, t. d. svipað og verðgæzlunefndin var samsett, en bara miklu valdameiri og þá fyrst og fremst með valdi til verðlagningar. Ef slík samtök fólksins sjálfs fengju slíkt verðlagsvald í hendur, mætti vænta nokkurs árangurs í baráttunni við dýrtíð og okur, enda hefur ríkisstj. alltaf haft ímugast á slíkri nefnd og ætíð drepið þær till., sem fluttar hafa verið um að koma slíku valdi í hendur fólksins sjálfs. En ef slíkar till. næðu fram að ganga, þá væri vissara fyrir almenning að athuga, að fulltrúar hinna samþyrgu um dýrtíðina næðu ekki tangarhaldi á slíkri nefnd og eyðilegðu starf hennar og baráttu eins og komið hefur fyrir.

Ég mun nú, þegar þetta frv. kemur til fjhn., freista þess að fá fram á því þær breyt., er tryggðu, að það gæti orðið fólkinu að verulegu gagni í baráttu þess við dýrtíð og okur ríkisstj. og skjólstæðinga hennar.

*Forseti (JG):* Hv. 2. þm. Reykv., Einar Olgeirsson, hefur nú lokið máli sínu, og tekur nú til máls hv. þm. V-Húnv., Skúli Guðmundsson, og talar af hálfu Framsfl. og hefur 30 mín. til umræða.

*Skúli Guðmundsson:* Herra forseti. Frv., sem hér er til umræðu, er flutt af þremur þm. Alþfl. Tveir af flm. voru ráðh. á árunum 1947—49, annar þeirra, hv. 8. landsk. þm., Stefán Jóh. Stefánsson, forsrh. í þáv. ríkisstj., en hinn, hv. þm. Hafnf., Emil Jónsson, viðskmrh. Þegar þessir fyrrv. ráðh. bera nú fram till. á þingi varðandi viðskiptamálin og telja sig mikla siðabótamenn í þeim efnum, þá er ekki óeðlilegt, að menn líti lítið eitt til baka og rifji upp fyrir sér, hvernig ástandið var í verzlunarmálunum fyrir 2—3 árum, þegar þessir menn skipuðu forseti og sæti viðskmrh. í ríkisstj. Á þeim tíma mátti engar vörur flytja til landsins nema að fengnu innflutnings- og gjaldeyrisleyfi. Leyfum þessum var úthlutað af stjórnskipuðu fimm manna ráði, fjárhagsráði, og undirdeild þess, sem kölluð var viðskiptanefnd. Við skiptingu leyfanna milli innflytjenda var að verulegu leyti farið eftir því, hvað mikið þeir höfðu hver um sig keypt af vörum frá útlöndum fyrr á tímum, en minna lítið til þess, hvað almenningi hentaði bezt. Með þessu fyrirkomulagi, sem nefnt hefur verið „kvótakerfið“ og haldið var uppi með samstarfi Sjálfstfl. og Alþfl. í fjárhagsráði og ríkisstj., var verzlunin raunverulega afhent þeim fyrirtækjum, sem höfðu „kvótana“. Hjá þeim varð fólk að kaupa vörurnar, eins fyrir því, þótt mögulegt hefði verið að fá þær með betri kjörum hjá öðrum, sem höfðu lítinn eða engan innflutningsskammt hjá yfirvöldunum. Og verzlunarsamtök almennings, kaupfélögin, voru stórkostlega afskipt við úthlutun innflutningsleyfa á þessu tímabili, svo að samvinnumenn voru tilneyddir að kaupa mikið af vörum hjá öðrum fyrirtækjum. Þá var skömmtn á ýmsum nauðsynjavörum, en þó aðeins að nafninu til. Miklum fjármunum var eytt í það fyrirtæki, skömmtnunarskrifstofuna, húsnæði þeirrar stofnunar rúmlegt, húsgögn vönduð og mikill sagur af starfsfólki við skömmtnunarstarfið. Seðlar voru prentaðir, vandlega taldir og skipt milli landsmanna; svo áttu víst verzanir að skila innkomnum miðum til skömmtnunarskrifstofunnar, og þá voru þeir taldir aftur, og auðvitað voru svo skrifaðar miklar og margbrotnar skýrslur um allt ævintýrið. En það var einn galli á öllu þessu — og hann ekki lítill. Mikið af þeim seðlum, sem þessi ríkisstofnun gaf út og áttu að vera ávísanir á nauðsynlegar vörur, voru falskar ávísanir. Vörurnar komu ekki á markaðinn — nema þá á bakdyramarkað og svartan markað. Að visu mun eitthvað af fólki, sem var aðgangsharðast og hafði beztan tíma til að leita uppi varninginn, eða var í sérstökum kunningsskap við forstöðumenn og starfsmenn verzlana, hafa fengið þann vöruskammt, sem því bar, en allur fjöldinn fékk ekki nema að einhverju leyti, og sumir að mjög litlu leyti, vörur út á sína seðla. Og annað veiðið tóku yfirvöldin sig til og ógiltu með einni auglýsingu alla ónotaða seðla í fórum manna. Á þessu tímabili, 1947—49, var líka opinbert verðlagseftirlit. Yfirvöldin gáfu út tilskipanir um hámarksálagningu og hámarksverð á vörum, og margir menn voru á ríkislaunum við verðlagseftirlit. En þrátt fyrir allt þetta umstang og kostnað, sem því var samfara, var

rekin hér mikil okurstarfsemi og margar vörur, sem ekki sáust í verzlunarbúðum, seldar á svörtum markaði fyrir geipiverð. Þessi okurverzlun var rekin rétt framan við nefin á öllum ríkislaunuðum verðgæzlumönnum, skömmtunarmönnum og sjálfum hershöfðingjanum yfir öllu því liði, viðskmrh. Alþfl. Og svo voru margir kaupþýslumenn, sem rökðu að sér gróða eftir ýmsum „löglegum“ krókaleiðum. Ein helzta aðferðin var sú, að þeir, sem fluttu inn vefnaðarvörur, seldu þær til annarra fyrirtækja, sem þeir áttu sjálfir að miklu eða öllu leyti. — Þar voru saumaðar flikur úr efnunum, sem voru svo aftur seldar til verzlana, sem sami aðili átti, og loks, eftir að vörurnar höfðu gengið á milli nógu margra fyrirtækja, sem hvert um sig tók sinn ágóða, var almenningi gefinn kostur á að kaupa varninginn, oft illa gerðan og óhentugan fatnað fyrir ráhverð. Með þessum verzlunarháttum var fólki gert mjög örðugt, og oft ómögulegt, að fá vefnaðarvörur til að vinna úr á heimilunum, þó að þar væri aðstaða til að sauma fatnað handa heimilisfólkinu og spara með því mikil útgjöld. Þetta var orðið mikið vandamál og áhyggjuefni húsmæðra um land allt, og það átti rætur sínar að rekja til þeirrar óstjórnar, sem var á verzlunarmálunum. Kaupfélögin reyndu að bæta úr þessu vandæðastandi með því að taka upp skömmtun á vefnaðarvörum hvert hjá sér og skipta þeim þannig milli félagsmannanna, því að enginn gat tekið Skömmtunarskrifstofu ríkisins og hennar vefnaðarvörupappíra alvarlega. Þetta var lofsverð viðleitni, en vegna þess að hlutur félaganna var svo mjög fyrir borð borinn við úthlutun innflutningsleyfa fyrir þessum vörum, gátu félagsmennirnir ekki fengið á þennan hátt nema hluta af því vörumagni, sem þeim bar og þeir hefðu fengið, ef sanngirni hefði ráðið við úthlutun leyfanna.

Það var mikil og almenn gremja í hugum manna um land allt yfir ófremdarástandinu í viðskiptamálunum fyrir 2—3 árum — og það ekki að ástæðulausu. Tilraunir voru gerðar til að koma þessum málum í betra horf, en þær báru lítinn árangur. Árið 1947 gerðu fulltrúar Framsfl. í fjárhagsráði till. um það, að skömmtunarseðlarnir væru látnir gilda sem innflutningsheimild fyrir þeim vörum, sem átti að skammta. Með þessu var hægt að tryggja það tvennt, að menn gætu fengið vörur út á seðlana og að þeir gætu keypt þessar vörur hjá þeim verzlunum, sem þeir töldu sér hagkvæmast að skipta við. Sjálfstæðismönnum var strax ákaflega illa við þessa till. Þeir munu hafa óttast, að ef till. yrði samþ. og framkvæmd, svo að fólk fengi á þann hátt aukið frelsi í viðskiptamálum, mundi það verða til þess að auka viðskipti kaupfélaganna. Og Alþýðuflokksráðh. komu þeim til hjálpar í því máli, eins og oftar. Þá var málið tekið upp á Alþ., og þar var deilt um það á þrem þingum. Sagan endurtók sig í öll skiptin. Alþýðuflokksmenn hjálpuðu sjálfstæðismönnum til að hindra framgang málsins. Þess skal þó getið, að 1. flm. þessa frv., hv. 3. landsk., Gylfi Þ. Gíslason, var í fyrstu stuðningsmaður þess, að viðskiptafrelsi almennings yrði aukið með þessum hætti, og sömuleiðis annar þm. Alþfl., hv.

6. landsk., Hannibal Valdimarsson, sem á sæti í Ed. En síðast þegar málið var hér á þinginu, snerist hv. 3. landsk., Gylfi Þ. Gíslason, frá sinni fyrri stefnu og gekk til liðs við Sjálfstfl. með þeim flokksbræðrum sínum, sem nú flytja þetta frv. með honum, — hvað sem þeim snúningi hans kann að hafa valdið.

Fleiri tilraunir voru gerðar á þessum árum til leiðréttingar á framkvæmd viðskiptamálanna. Má í því sambandi minna á kaupstaðaráðstefnuna, sem svo var nefnd, hér í Reykjavík í febrúarmánuði 1948. Þar mættu fulltrúar frá kaupstöðum og kaupsýslum á Vestur-, Norður- og Austurlandi. Til þeirrar ráðstefnu var stofnað vegna þess hörmungarástands í verzlunarmálunum, sem skapast hafði í þessum landshlutum. Aðalkrafa ráðstefnunnar var sú, að skömmtunarvörum og öðrum venjulegum verzlunarvörum væri skipt niður á landsfjórðunga í hlutfalli við íbúatölu og þarfir hvers fjórðungssvæðis. Þeir fengu engin viðunandi svör hjá viðskiptan. eða fjárhagsráði, og þess vegna fengu þeir nokkra þm. til að flytja málið á Alþ. Átta alþm. úr öllum þingflokkunum fluttu till. á Alþ. um skiptingu innflutnings- og gjaldeyrisleyfa milli landshluta, þar sem teknar voru upp kröfur ráðstefnunnar. Till. var samþ. á Alþ., en samþykktir kaupstaðaráðstefnunnar og ályktun Alþ. um málið var einskis virt af viðskmrh. Alþfl., og engin breyting varð í viðskiptamálunum. Ófrelsið, ranglætið og okrið eins og áður.

Nú getur verið, að þeir, sem stjórnuðu viðskiptamálunum á fyrr nefndu tímabili, reyni að kenna gjaldeyris-skorti um ófremdarástandið í þeim málum. Að visu var það svo, að gjaldeyrisöflun landsmanna á þeim árum var of lítil til þess, að hægt væri að fullnægja eftirspurninni eftir útlendum gjaldeyri og útlendum vörum. En forráðamenn viðskiptamálanna á þeim tíma geta ekki varið sig og sitt framferði með því, að halli hafi verið á utanríkisviðskiptunum. Þrátt fyrir takmörkun á innflutningi var hægt, ef vilji var fyrir hendi, að haga vöruskömmtuninni þannig, að fólk gæti fengið vörur út á skömmtunarmiðana. Það var hægt, ef vilji var til þess, að veita fólki frelsi til að velja milli verzlana og kaupa vörurnar þar, sem það óskaði helzt, og það var hægt, ef viljann ekki vantaði, að skipta innflutningnum milli landshluta í hlutfalli við fólksfjölda og þarfir landsmanna, þó að ekki væri hægt að fullnægja allri þörfinni. En það vantaði viljann til þess að haga framkvæmdinni í samræmi við almannahag, hitt var metið meira, að þjóna þeim prangaralýð, sem hagnaðist á óstjórninni.

Ég hef lýst hér nokkuð þeim verzlunarháttum, sem landsmenn áttu við að búa fyrir 2—3 árum, þegar tveir af flm. frv., sem hér liggur fyrir, voru og hétu forsrh. og viðskmrh. á Íslandi. En hvaða breytingar eru nú á orðnar í þessum efnunum? Í stað þess, að áður þurfti innflutnings- og gjaldeyrisleyfi fyrir öllum innfluttum vörum, er nú frjáls innflutningur á meira en helmingi af þeim verzlunarvörum, sem keyptar eru til landsins. Þannig er um kornvörur, kaffi og sykur, nauðsynlegustu vefnaðarvörur og margar aðrar vörur, sem almenningur

þarf að nota, svo og flestar helztu rekstrarvörur til atvinnuveganna. Þessar vörur getur hver sem er flutt til landsins, án afskipta yfirvaldanna. Menn geta því fengið þessar frjálstu vörur hjá þeim verzlunum, sem þeir telja sér hagkvæmast að skipta við. Þeir, sem vilja hafa viðskipti sín hjá kaupfélögunum, af því að þeir telja sér hagkvæmast að hafa vörukaup og vörusölu þannig hjá sínum eigin fyrirtækjum, geta nú fengið þessar vörur þar. Og hinir, sem kjósa að skipta við kaupmannaverzlanir, geta keypt vörurnar þar. Þetta frjálsræði í viðskiptum þurfa menn að hafa. Þeir, sem vilja hafa viðskipti sín hjá kaupmönnum, eiga að hafa frelsi til þess að verzla við þá. Hinir, sem vilja vera þátttakendur í kaupfélögum og hafa viðskipti sín þar, eiga líka að hafa frelsi til þess, óáreittir af yfirvöldunum og öllum öðrum. Það er ekki eingöngu fjárhagslegt hagsmunamál fyrir menn að njóta slíks frelsis, það er einnig og ekki síður mannréttindamál.

Það eru mikil viðbrigði fyrir menn að njóta nú þessa frelsis í viðskiptalífínu við kaup á mörgum helztu nauðsynjavörum, sem þeir þurfa að nota, í staðinn fyrir vistina í því svart-holi ófrelsis og verzlunaránauðar, sem menn urðu að þola fyrir skömmu síðan. Fólkið viðs vegar úti um land getur fengið helztu nauðsynjar sínar hjá verzlunum heima í héruðunum, en þarf ekki að leita að þeim í öðrum landshlutum eins og áður. Biðraðirnar við búðirnar í Reykjavík eru úr sögunni. Svartamarkaðsprangarnir hafa orðið fyrir atvinnutjóni. Skömmunaraskrifstofan er orðin svipur hjá sjón, þó að enn séu einhverjir að sýsla við að skammta smjör og smjörliki. Og hæst. fjmrv. sagði frá því í framsöguræðu um fjárlfrv. á dögnum, að starfsmönnum þess opinbera við eftirlit með viðskiptum og vörudreifingu hefði verið fækkað um 40. Það munar um minna en launagreiðslur handa þeim hóp, — sem nú sparast. Fyrr á þessu ári var afnumið ríkiseftirlit með verðlagi á frjálstu vörum, þ. e. þeim vörum, sem þá voru komnar á frílista og öllum var leyfilegt að flytja til landsins. Verðlagseftirlit var ekki heldur á svo nefndum báttagjaldeyrsvörum, en þær vörur eru tiltölulega lítil hluti af heildarvöruflutningi til landsins.

Það hefur komið í ljós, að sumir kaupsýslumenn hafa misnotað á mjög ósæmilegan hátt það frjálsræði, sem þeim var veitt með afnámi verðlagsákvæðanna. Einkum hafa þeir okrað á báttagjaldeyrsvörum, svo nefndu. Í grg. með frv., sem hér liggur fyrir, er skýrt frá mikilli álagningu á ávaxtasultu, niðursoðna ávexti, þvottavélar, rakvélablöð, döðlur, silkiþúndur o. fl.

Það mun hafa verið þannig með báttagjaldeyrinn, að einstakir heildsalar hafa orðið fyrstir til að ná í eitthvað af honum og flytja inn vörur, sem heimilt er að kaupa fyrir þann gjaldeyri. Hins vegar munu aðrir, sem selja útflutningsvörur frá bátaútveginum, þar á meðal samvinnufélögin, ekki hafa fengið þær afurðir til sölu fyrr en lengra var liðið á árið. Hefur því dregist nokkuð, að þau fyrirtæki hefðu báttagjaldeyri til ráðstöfunar og keyptu inn vörur

fyrir hann. En um þessar mundir eða mjög fljótlega munu þeir aðilar flytja inn báttagjaldeyrsvörur, og geta menn þá náð í slíkar vörur án þess að kaupa þær með okurálagningu.

Það mátti vitanlega alltaf búast við því, að einstakir menn reyndu nú eins og áður að féfletta viðskiptamenn sína, því að það hafa alltaf verið til kaupsýslumenn á öllum öldum, sem hafa stundað þá iðju. Svo var um hörmangara á þeirra tíð, þegar þeir höfðu Íslandsverzlunina á leigu. Þetta gerðu dönsku selstöðukaupmennirnir síðar. Þeir reistu hallir í Kaupmannahöfn fyrir gróða af Íslandsverzlun, og eftir þeirra daga hér hefur jafnan verið eitthvað af innlendum kaupsýslumönnum, sem hafa fetað dyggilega í fótspor gömlu okurkarlanna, hvenær sem færi gafst. Ég hef áður lýst því nokkuð hér, hvernig þeir komu sér fyrir með fjárlógsstarfsemi sína fyrir 2—3 árum þrátt fyrir allt verðlagseftirlit, sem þá var. Og á þessu ári hafa slíkir karlar okrað á útlendri sultu, ávöxtum og ýmsum fleiri vörum, einkum þeim, sem hafa verið keyptar fyrir báttagjaldeyri.

Það er því eðlilegt, að rætt sé um það, hvað nú sé helzt til ráða til þess að forða almenningi frá áframhaldandi féflettingu slíkra manna. Þegar um þetta er hugsað og talað, þá held ég, að menn hafi gott af því að litast um á spjöldum sögunnar og kynnast því, með hvaða aðferðum fyrri tíma menn hér á landi reyndu að verjast fégráðugum kaupmögnum. Á tímum gömlu einokunarverzlunarinnar var ekki hægt um vik; þá voru landsmenn neyddir til að skipta við þau félög, sem höfðu verzlunina á leigu, hvernig sem þau hegðuðu sér. En eftir að verzlunarfrelsið var fengið um miðbik síðustu aldar, breyttist viðhorfið. Þá komu menn auga á þann möguleika að komast fram hjá okrunum og taka verzlunina í eigin hendur. Vitir menn og framsýnir beittu sér þá fyrir stofnun verzlunarfélaga með almenningi þátttöku til þess að koma í veg fyrir, að einstakir menn söfnuðu auði og ístru með óhóflegri álagningu á verzlunarvörur. Verzlunarsamtök þessi voru að vísu nokkuð laus í sniðum í fyrstu, en þau komust í fast form á síðustu áratugum 19. aldarinnar, þegar kaupfélögin risu á legg í mörgum byggðarlögum landsins. Það voru bændurnir, sem stofnuðu til þessara verzlunarsamtaka. Aðstaða þeirra til slíkra framkvæmda var margfalt erfiðari en þeirra manna, sem nú eru uppi. Þá var engin reynsla fengin af þess konar almennum verzlunarfélögum, og forgöngumennirnir höfðu enga menntun í viðskiptafræðum. Þetta var löngu áður en Verzlunarskólinn og Samvinnuskólinn voru stofnaðir. Þá var ekki til háskóli hér á landi, með hagfræði- og viðskiptadeild, eins og nú er, þar sem margir ungir menn fá árlega uppfræðslu í vísindum viðskiptalífsins undir handleiðslu prófessora og doktora í þeim greinum. En þó að upphafsmenn samvinnuhreyfingarinnar hér á landi skorti þessa uppfræðslu, þá höfðu þeir annað, sem ekki var minna um vert og dugði þeim í stríðinu við yfirgangssama kaupsýslumenn. Þeir höfðu mikið af heilbrigðri skynsemi, metnaði, manndómi og dugnaði til þess að ganga á hölm við erfiðleikana og sigrast á þeim.

Þeir tóku ekki þann kostinn að bera fram kröfur við löggjafarþingið eða ráðherra Íslandsmála suður í Kaupmannahöfn og heimta nýja embættismenn til þess að líta eftir verðlaginu hjá dönsku kaupmönnum. Nei, þeim þótti viturlegra að nota sér verzlunarfrælsið, sem þjóðin hafði fengið, til þess að stofna sjálfir verðlanir margir saman í félagi, sem þeir nefndu kaupfélög. Með þessu gerðu þeir það, sem kaupmönnum kom verst af öllu, þeir hættu að verzla við þá. Starfsemi kaupfélaganna fór vaxandi með ári hverju, svo að Íslendingar eru nú meðal fremstu samvinnuþjóða í heiminum, og á síðustu áratugum hefur sá mannfjöldi, sem tekur þátt í samvinnufélagsskapnum í sveitum og kaupstöðum landsins, hagnast um milljónatugi á því að hafa viðskipti í sínum eigin búðum.

En til hvers ráða er nú gripið á því herrans ári 1951 gegn okurkörum nútímans? Þm. Alþfl. heimta ríkisákvæðanir um verðlag á öllum vörum og ríkiseftirlit með verðlaginu. Það er þeirra úrræði. Þeir trúa svo mjög á embættismenn og opinbera forsjón í flestum eignum. Ef til vill þekkja þeir Alþfl.-menn líka eitthvað af mönnum, sem væru fánlegir til að vinna hjá því opinbera við verðgæzlustörf. En það eru vissulega til önnur úrræði í viðskiptamálunum, margfalt hagkvæmari fyrir almenning, en að varpa öllum nútímans áhyggjum upp á ríkisvaldið og embættismenn þess. Eins og ég hef áður minnst á, hefur nú verið losað svo um viðskiptahöftin, að mikið af þeim útlendu vörum, sem menn almennt þurfa að nota, getur nú hver sem er keypt til landsins án leyfis yfirvaldanna. Og það liggur í augum uppi, að engin skynsamleg ástæða er til að krefjast þess, að ríkið haldi uppi eftirliti með verði á vörum, sem öllum er frjálst að flytja til landsins. Eða í hversu þágu væri slíkt eftirlit? Ekki þurfa kaupfélagsmenn á því að halda. Þeir eru eigendur félaga, og þeir setja þeim sjálfir starfsreglur, að því leyti sem þær eru ekki ákveðnar í landslögum. Sé álagning á vöruverði hjá kaupfélagi einhvern tíma meiri en óhjákvæmilegt er til að borga kostnað við rekstur þess og lögákvæðin framlög í varasjóð, þá fá kaupfélagsmennirnir afganginn endurgreiddan um hver áramót. Samvinnumenn um land allt fagna því, að nú hefur verið losað svo um viðskiptahöftin, að þeir geta fengið hjá kaupfélagunum mikið af þeim vörum, sem þeir þurfa að nota, en félögunum var neitað um af yfirvöldunum á tímum haftanna. Og þeir óska þess, að sem fyrst verði hægt að leysa þau viðskiptabönd, sem enn eru eftir, svo að samvinnufélögin geti útvegað félagsmönnum sínum allar þær vörur, sem þeir þurfa að nota og hafa aðstöðu til að kaupa. En kaupfélagsmenn þurfa ekki á neinu eftirliti að halda með verðlagi í sínum eigin félögum, enda óska þeir ekki eftir því, en kjósa að vera lausir við slíkt afskipti óviðkomandi aðila.

Vil ég í þessu sambandi skýra frá ályktun um viðskipta- og verðlagsmálin, sem samþykkt var á aðalfundi S. Í. S. í júnimánuði 1950. Á þeim fundi var lögð fram till. um verðlagsmál, en flm. hennar voru Sigfús Sigurhjártarson, Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

formaður KRON, og kaupfélagisstjórnir Ísleifur Högnason, Hjörtur Hjartar og Egill Thorarensen. Till. þeirra var svo hljóðandi (með leyfi hæstv. forseta):

„Aðalfundur S. Í. S., haldinn í Reykjavík 20. —22. júní 1950, lýsir því yfir, að hann telur, að verðlagseftirlitinu hafi ætíð verið og sé bezt borgið í höndum kaupfélaganna. Hann telur því, að afskipti ríkisvaldsins af þessum málum hafi ekki náð tilgangi sínum, og skorar á ríkisstj. að fella niður opinbert verðlagseftirlit með smá-söluverzlun.“

Allmiklar umræður urðu um málið á fundinum, og undir þeim kom fram önnur till., svo hljóðandi:

„Fundurinn felur stjórn S. Í. S. að taka til ræðilegrar athugunar hið allra fyrsta, hvort eigi muni framkvæmanlegt og heppilegast, að þegar á þessu ári verði aflétt þeim hömlum, sem nú eru á viðskiptafrælsi landsmanna, og komist sambandsstjórnin að þeirri niðurstöðu, að svo sé, felur fundurinn stjórninni að gera kröfur til Alþingis og ríkisstjórnarinnar um afnám viðskiptahaftanna og opinberra afskipta af verðlagsmálunum.“

Flm. fyrri till. féllust á að taka sína till. til baka, þar sem þeir voru samþykktir síðari till., og var hún samþ. á fundinum með samhljóða atkv. Alþfl.-menn á fundinum höfðu enga sérstöðu í máli þessu.

Í þessari ályktun var skýrt mörkuð afstaða S. Í. S. og kaupfélaganna í þessum málum. Eins og þar kemur fram, leit aðalfundurinn svo á, að viðskiptahöftin ætti að nema burt, strax þegar mögulegt væri, og um leið opinber afskipti af verðlagsmálunum.

Þess má geta, að bæði S. Í. S. og einstök kaupfélög hafa oft á undanförunum árum haft lægri álagningu á ýmsum vörum en ákveðin var af yfirvöldunum sem hámarksálagning. Þannig hefur S. Í. S. t. d. ekki notað nema að nokkru leyti heimildina til álagningar á kornvörur, kaffi og sykurl, svo að miklu munar, og nú, eftir að verðlagseftirlit er afnumið á þessum vörum, er álagning S. Í. S. á þær aðeins 3%. Þessi litla álagning Sambandsins kemur kaupfélögunum og öllum félagsmönnum þeirra til hagnaðar í lægra vöruverði en annars mundi vera.

Samvinnumenn hafa enga þörf fyrir verðlagseftirlit, ef þeir geta fengið þær vörur, sem þeir kaupa, hjá sínum eigin fyrirtækjum, kaupfélögunum. Ef einhverjir kaupfélagsmenn óskuðu eftir ríkiseftirliti með álagningu á þær vörur, sem þeir fá hjá sínu eigin kaupfélagi, eða m. ö. o. kaupa í sínum eigin búðum, þá væri það alveg hlöðstætt því, að einhver kaupmaður óskaði eftir ríkiseftirliti með verði á vörum, sem hann sjálfur tæki úr sinni eigin verzlun til nota á sínu eigin heimili. Slíkt væri vitanlega hlægileg vitleysa, og ríkið hefur annað þarfara með fé sitt að gera en að eyða því í launagreiðslur til starfsmanna við þess konar eftirlit.

En er þá þörf á verðlagseftirliti vegna þeirra manna, sem verzla við kaupmennina? Þegar um er að ræða vörur, sem öllum er frjálst að flytja til landsins og verzla með, þá er heldur engin ástæða til þess fyrir ríkisvaldið að kosta eftir-

lit með verðlagi á þeim vörum vegna þeirra manna, sem af frjálsum vilja kaupa þær hjá kaupmönnum. Þeir geta sjálfir kynnt sér vöruverð og vörugæði hjá kaupmannaverzlunum, gert kaupin þar, sem þau eru best, eða þá að þeir beina viðskiptum sínum til þeirra kaupmanna, sem þeir þekkja og treysta til að sýna sanngirni í viðskiptum. Hér ber því að sama brunn. Það er engin skynsamleg ástæða til að krefjast ríkiseftirlits með verðlagi á þeim vörum, sem frjálst er að flytja til landsins, hvorki vegna kaupfélaganna né hinna, sem skipta við kaupmannaverzlanir. Öðru máli gegnir vitanlega um þær vörur, sem takmarkaður er innflutningur á. Þar er ástæða til að beita verðlagseftirliti, a. m. k. ef úthlutun innflutningsleyfa fyrir vörunum er þannig hagað, að ekki sé tryggt, að notendur þeirra geti ráðið því, hjá hvaða fyrirtækjum þeir kaupa vörurnar. Hér eru líka í gildi verðlagsákvæði og haldið uppi verðlagseftirliti á þess konar vörum, svo sem t. d. byggingarefni, vélum, stærri verkfærum o. fl. En æskilegast væri vitanlega, að sem fyrst mætti takast að létta innflutningshömlum einnig af þeim vörum, svo að verðlagseftirlitið yrði þar óþarft.

Það úrræði, sem Alþfl. bendir á í þessu frv., er opinberar verðlagsákvæðanir og verðlagseftirlit á öllum vörum, líka þeim, sem öllum er nú leyfilegt að flytja til landsins. Þegar þetta er borið saman við þær djarfmannlegu og róttæku athafnir, sem stofnendur kaupfélaganna réðust í fyrir 3 aldarfjórðungum í viðureigninni við prangara þeirra tíma, þá sést best, hvað litill glæsibragur er á þessu viðbragði Alþfl. Ef einhverjir okra á okkur í viðskiptum, þá er litill manndómur í því að vola framan í ríkisvaldið og biðja það um nýja embættismenn til að gæta okkar fyrir okurkörungum, en halda svo áfram að skipta við þá eftir sem áður, þó að enginn nauður reki okkur til þess. Reynslan hefur margsýnt, að okurkarlarnir eru leiknir í að komast fram hjá verðgæzlumönnum þess opinbera, hvað margir og hvað víða sem þeir eru. Meira verðlagseftirlit er allt of mild refsing handa þröngurum. Þeir verðskulda aðra meiri. Í staðinn fyrir þetta ætti fólk að vera vel samtaka um að hætta öllum viðskiptum við þá og segja við þá einum rómi: Nú skuluð þið, karlarnir, setjast að snæðingi og borða alla ykkar sultu sjálfir, það sem þið eigið óselt af henni og allt það, sem þið kunnið að eignast af þeirri vöru hér eftir. Við höfum ekki lyst á þeirri vöru, ef þið hafið komið nálægt henni, og við ætlum ekki heldur að kaupa neinar aðrar vörur hjá ykkur hér eftir. — Og það er ekki nóg að segja þetta, heldur þarf að fylgja því eftir í verki.

Ef til vill hafa þeir heildsalar, sem fyrstir fluttu inn bátagjaldeyrsvörur og settu á þær óhæfilega hátt verð, flekað einhverjar smásöluverzlanir utan Rvíkur til að kaupa eitthvað af þeim. En okur þeirra mun þó fyrst og fremst hafa bitnað á Reykvikungum. Ber þar margt til. Þangað komu þessar vörur fyrst, og innflytjendurnir hafa því byrjað á að fylla markaðinn þar. Fólkíð var orðið vant því á haftatímum að flýta sér að ná í nýjar vörur, strax þegar þær

komu á markaðinn, af ótta við, að þær gengju fljótt til þurrðar, og gættu þess því ekki að afla sér upplýsinga hjá heiðarlegum fyrirtækjum um það, hvað væri skaplegt verð á vörunum, áður en það gerði kaupin. Enn kemur það hér til, að Reykvíkingar eru á eftir íbúum flestra annarra landshluta í því að nota sér úrræði samvinnustefnunnar í verzlunarmálum. En sá árekstur, sem þeir hafa hér orðið fyrir, mætti vel verða til þess að kenna þeim að gæta sín betur hér eftir og kaupa ekki framboðinn varning umhugsunarlaust á næsta götuhorni.

Fyrsti flm. þessa frv. er hv. 3. landsk. þm., Gylfi Þ. Gíslason, prófessor í viðskiptafræðum við Háskóla Íslands. Vissulega væri það hæfilegra verkefni fyrir mann með hans menntun og hæfileika að beita sér fyrir úrræðum í verzlunarmálum, sem gætu haft raunhæfari þýðingu fyrir samborgara hans hér í höfuðstaðnum en það verðlagsfrv., sem hann og flokksbræður hans bera hér fram. Hann ætti að beita sér fyrir því, að fólk notaði sér það viðskiptafrelsi, sem nú hefur fengizt, á þann hátt að auka samvinnuverzlun í bænum og tryggja sér með því hagkvæmari viðskiptakjör en allur þorri bæjarbúa býr nú við. Sé hann í nokkrum vafa um það, hvert gagn mætti gera með slíkum félagsamtökum um viðskiptamálin, þá ætti hann að leita upplýsinga hjá einhverjum flokksbræðrum sínum, sem hafa reynslu í þeim efnum. Það eru til Alþýðuflokksmenn, sem hafa verið góðir liðsmenn í samvinnufélögum og sumir þar í hópi forustumanna. Hv. 3. landsk. hefði vafalaust gott af því að bæta dálitlu við námsferil sinn og afla sér fræðslu hjá þessum mönnum, sem eru lærðir í skóla reynslunnar. Þeir gætu fært honum heim sanninn um gagnsemi kaupfélagsskaparins, og hann gæti fengið hjá þeim góðar ráðleggingar um það, hvernig ætti að vinna að þeim málum, svo að sem mestu og almennum gagni kæmi. Og ef hv. 3. landsk. beitti áhrifum sínum með góðum árangri til þess að hvetja menn til félagslegra úrræða í viðskiptamálum, þá væri það miklu gagnlegra almenningi, en um leið meira hris á okurkarlana en verðlagsfrv. Alþýðuflokksþm. þriggja.

*Forseti (JG):* Þá hefur hv. þm. V-Húnv., Skúli Guðmundsson, lokið máli sínu. Þar með er lokið fyrri umferð þessarar útvarpsmúr., og hafa fulltrúar flokkanna talað sem hér segir: Fulltrúi Alþfl. í 31 mínútu, fulltrúi Sjálfstfl. í 28 mínútu, fulltrúi Sameiningarf. alþýðu — Sósfl. í 30 mínútu og fulltrúi Framsfl. í 28 mínútu.

Nú hefst síðari umferð, og tekur fyrstur til máls hv. þm. Hafnf., Emil Jónsson, af hálfu Alþfl. og hefur 14 mínútu til umræða.

*Emil Jónsson:* Herra forseti. Háttv. hlustendur. Hæstv. viðskmrh. hóf mál sitt á þeirri mjög óheppilegu fullyrðingu, að atvinnuleysi væri nú ekki til á Íslandi. Er alveg furðulegt, að hann skuli leyfa sér að taka sér í munn þau orð, þegar vitað er, að nálega í hverjum einasta kaupstað og sjávarþorpi þessa lands ganga menn nú svo tugum og hundruðum skiptir atvinnulausir. Þótti mér það ekki spá góðu um

heiðarlega málsmeðferð af hálfu hæstv. ráðh. að byrja svona. — Hann sagði einnig, þessi hæstv. ráðh., að Alþfl. heimtaði nú innflutningshöft og skömmtun, þrátt fyrir það, að því var yfirlýst af frummælenda hér í kvöld, að Alþfl. óskaði eftir hvorugu þessu.

Hv. 2. þm. Reykv., Einar Olgeirsson, vildi kenna Alþfl. um stjórnarstefnuna til þessa dags, þó að vitað sé og því marglýst yfir, að Alþfl. er stj. í grundvallaratriðum ósammála. Þetta kom mér að vísu ekki á óvart, þetta er venjuleg málsmeðferð kommúnista, og ég skal ekki heldur hér, frekar en ég er vanur, elta ólar við að svara öfgum, firrum og öfugmælum þeirra félaga; en ég get þó ekki stillt mig um að benda á eitt atriði í ræðu Einars Olgeirssonar í viðbót. Það var eftirtakanlegt, að í hans löngu ræðu kom það hvergi skýrt fram, hvort hann er með eða móti máli því, sem hér liggur fyrir, um lagasetningu til að binda endi á okrið. Það skyldi þó aldrei vera vegna þess, að kommúnistar hafa nú upp á síðkastið sjálfir stofnað allmörg heildsölufyrirtæki til að einoka viðskiptin við löndin austan járnkjalds og að Einar Olgeirsson eigi þar hagsmuna að gæta?

Hv. þm. V-Húnv., Skúli Guðmundsson, gerði það að einu höfuðefni sinnar ræðu, að Alþfl. hefði staðið illa í ístaðinu fyrir samvinnufélögin, meðan hann var í stjórn með Framsfl. Þetta er illa og ómaklega mælt, því að hann reyndi, eftir því sem hann frekast gat, að auka hlut þeirra í hinum takmarkaða innflutningi. Innflutningur samvinnufélaganna á ýmsum vörum gerði meira en tvöfaldast á þessu tímabili, og í mörgum öðrum vöruflokkum stóð Alþfl. einnig að hlutfallslegri innflutningsaukningu samvinnufélaganna, þó að vitanlega væri ekki hægt með hinum takmarkaða innflutningi að fullnægja öllum þörfum. Hins vegar vildi Alþfl. aldrei ganga inn á að gera skömmtunarseðlana að innflutningsleyfum, eins og nokkrir forustumenn Framsfl. á þingi vildu, en um það atriði er líka vitað, að forsvarsmenn S. I. S., sumir að minnsta kosti, vildu það ekki heldur.

Mér finnst einkum þrjú atriði athyglisverð í sambandi við verðlagsmálin:

- 1) Hin óhóflega hækkun álagningar á einstökum vörutegundum.
- 2) Hin almenna hækkun á flestöllum vörum.
- 3) Andúð, eða réttara sagt, bein andstaða stjórnarflokkanna beggja gegn því, að sett verði með lögum ákvæði um hámarksálagningu eins og áður var.

Ég skal fara nokkrum orðum um hvert þessara atriða.

Í skýrslu verðgæzlustjóra kemur greinilega fram, að álagningin á einstaka vöruflokka hefur hjá nokkrum heildsölum verið svo gifurleg, að það er ekki hægt að kalla hana annað en beint okur. Þegar álagningin tvöfaldast, þrefaldast, tíufaldast og jafnvel þrettánfaldast, þá er ekki hægt að hafa um hana annað orð. Með skýrslu þeirri, sem hæstv. viðskmrh. las nú upp, vildi hann raunar reyna að bera af sér hina geysipungu ádeilu, sem fólst í fyrstu skýrslu verðgæzlustjóra um málið. En þetta tekst ekki. Það hefur ekkert komið fram, sem hnekkir því, að

sú skýrsla sé rétt. Og þó að nú hafi ekki tekizt að finna sömu háu álagninguna og þá, sannar það ekki neitt. Hin margnefnda okurálagning hefur átt sér stað, og hún getur átt sér stað aftur hvenær sem er, þegar það frelsi í verzlunarmálum hefur verið innleitt fyrst af öllu að nema á brott allar hömlur á álagningu. Það verða ávallt til menn, sem nota sér það, þegar færi gefst. Hér eiga að vísu ekki allir óskilið mál. En það er þekkt fyrirbæri alls staðar, að þegar framboð á vöru er ekki nægilega mikið til að fullnægja eftirspurn, er ávallt tilhneiging hjá þeim, sem selja, til að hækka verðið.

Þó að verzlun okkar hafi nú að nafni til verið gefin frjáls að nokkru leyti, þá er það því miður fullvíst, að ekki verður um sinn hægt að flytja inn nægilegt magn af öllum vörum til að fullnægja allri eftirspurn. Ber þar margt til, en ég skal aðeins nefna eitt atriði.

Á meðan stærstu þjóðir veraldar vígbúast eins og nú, er ekki framleitt nægilega mikið af ýmsum vörum, sem almenningur þarf að nota og vill kaupa. Þetta hafa mestu friverzlunarþjóðir heimsins skilið, t. d. bæði Bretar og Bandaríkjamenn. Þó að frjáls verzlun sé mjög í heiðri höfð t. d. í Bandaríkjunum, eru þar í gildi mjög ströng ákvæði um hámarksverð á ýmsum hlutum, sem talin er hætta á að annars mundi verða lagt óhóflega mikið á. Frjáls verzlun er nefnilega eitt, og ráðstafanir gegn okri er allt annað, þó að hér sé reynt eftir megni að rugla þessu tvennu saman. Það hlýtur því að vera alger lágmarkskrafa neytenda, að stjórnarvöldin tryggja þá gegn okri á þessum vörum.

Annað atriði, mjög athyglisvert, sem ég minnst í upphafi, er það, að svo virðist af skýrslu verðgæzlustjóra, að samtök hafi átt sér stað um almenna verðhækkun á æðimörgum nauðsynjavörum. Nú má vitaskuld alltaf um það deila, hvort álagningin hafi verið nægileg eða ekki, og líka um hitt, hversu mikið hafi átt að hækka hana, ef hækkunar hefur verið þörf. En samtök um sömu álagningu hjá öllum, sem verzla með ákveðna vöru, hefur í sér fölgna mjög greinilega hættu fyrir neytendur. Það hefur jafnvel verið á orði haft, og kemur enda fram í skýrslunni, að KRON hafi verið með í þessum samtökum. Þessu hefur nú að vísu verið mótmælt, en grunsamlegt er það, þegar sama varan er alls staðar seld með sömu álagningu, þó að erfitt kunni að reynast að sanna, að samtök hafi átt sér stað. Með þess háttar aðgerðum verður lítið úr þeirri tryggingu, sem neytendur eiga að hafa fyrir hæfilegri álagningu gegnum hina frjálsu samkeppni. Gegn slíku dugir ekki neitt nema lögbundin verðlagsákvæði.

Þá kem ég að þriðja atriðinu: hinu einkennilega fyrirbrigði, að báðir stjórnarflokkarnir, Sjálfstfl. og Framsókn, skuli ekkert í þessu máli vilja gera, nema hvað Timinn hefur imprað á því lítils háttar, að nöfn hinna seku þyrfti að birta, en ekki einu sinni það hefur fengizt gert.

Afstaða Sjálfstfl. til málsins kemur út af fyrir sig ekki á óvart. Í þeim flokki eru heildsalarnir flestir og aðrir þeir, sem ný verðlagsákvæði mundu valda minni gróða og meira aðhaldi. Þaðan er því tæpast hjálpar né aðstoðar

að vænta í þessu máli. Þess arna mættu þó neytendur vera minnugir, að þegar í odda skerst milli þeirra og heildsalanna, þá ljær Sjálfstf. ekki máls á því að stöðva okrið, ekki einu sinni að skýra frá því, hverjir misnota trúnaðinn, svo að öll verzlunarstéttin liggur undir ámæli, og margir vafalaust að ósekju.

Hitt vekur svo meiri furðu, að Framsfl., sem hingað til hefur látið svo sem honum væri annt um hag neytendanna, fæst ekki heldur til að taka í sig kjark og krefjast aðgerða. Hann lætur sér nægja að skrifa svo að segja daglega í Tímanum um okrið og fordæma það í orði, en hreyfir hvorki hönd né fót á þingi til að fá því aflétt. Og hann gerir raunar meira. Einn mjög skrifandi blaðamaður Tímans, sem hefur að sérgrein að skrifa um brask og okur í alls konar myndum, skrifaði nú fyrir skömmu um verzlunarokrið og fordæmdi það réttilega. En hann kom í leiðinni líka inn á húsnaðisokrið, sömu leiðis réttilega, gleymandi þó því, að það var Framsfl. eða framsóknarmenn, sem námu í burtu síðustu og raunar einu fyrirstöðuna fyrir þeirri starfsemi með afnámi húsaleigulaganna nú fyrir skömmu. Það er sitt hvað orð og afhafnir.

Ég hef verið að leita að því í huganum, hvaða ástæður kynnu að liggja til þess, að Framsfl. fæst ekki til að tryggja neytendur fyrir of háu vöruverði með því að lögleiða hámarksálagningu, og ég hef fundið tvær hugsanlegar skýringar. Hin fyrri er sú, að mér er kunnugt um, að ýmis kaupfélög töldu álagninguna of lága eins og hún var, á meðan hún var bundin, og að af þeirra hálfu voru gerðar ítrekaðar tilraunir til að fá hana hækkaða. Það eru þess vegna fullar líkur fyrir því, að samvinnufélagin orki á framsóknarforustuna í þessu máli ekki ósvipað og heildsalarnir á Sjálfstf. og að hann vilji af þessum sökum gefa kaupfélögunum frjálsar hendur.

Önnur ástæða, sem ég hef getað hugsað mér fyrir þessari afstöðu Framsfl., er svo sú, að þetta sé bein afleiðing af stjórnarstefnunni. Hinum frjálsa innflutningi á vörum, sem mikið er talað um, sé ekki hægt að halda, nema vörurnar séu svo dýrar, að almenningur geti ekki keypt þær, og þess vegna sé stjórnarliðinu ósárt um, þó að vöruverðið hækki. Af sömu ástæðum er rekstrarfé kaupmanna líka mjög takmarkað, til að þrengja innflutningsmöguleika. Hátt vöruverð dregur úr innkaupamöguleikum almennings, og takmörkun á rekstrarfé færir verzlunina úr höndum hinna smáu og févana og yfir á hendur þeirra stóru og fésterku. Með þessu móti og með stórfelldum fjárframlögum frá efna-hagssamvinnustofnuninni o. fl. hefur tekizt að halda innflutningnum frjálsum að nokkrum hluta, að koma upp vörubirgðum í búðum af einstaka vörutegundum, sem ekki voru hér til áður, meira og minna þörfum.

Afleiðingarnar af þessari pólitík ríkisstj. hafa ekki heldur látið á sér standa. Vísitala framfærslukostnaðar hefur hækkað um 50% á réttu 1½ ári. Til samanburðar má geta þess, að vísitalan hækkaði á rúmum 5 árum, frá október 1944 til ársloka 1949, um rétt rúm 25%. Með

öðrum orðum: á 1½ ári hefur núv. ríkisstj. tekizt að hækka vísitöluna helmingi meira en hún hækkaði samtals næstu 5 ár á undan. Dýrtíðin hefur því vaxið með rúmlega sexföldum hraða í tíð núv. stjórnar, miðað við meðaltal næstu 5 ára á undan. Áhrif þessarar hækkingar vöruverðsins hafa vitanlega orðið þau, að kaupgjald hefur hækkað, þó að ekki hafi það hækkað jafnmikið; framleiðslukostnaður hvers konar hefur vaxið, atvinna dregizt saman og atvinnuleysi, sem um langan tíma hefur verið hverfandi litíð hér á landi, hefur skotið upp kollinum á ný og er nú víða að verða lítt viðráðanlegt vandamál sveitar- og bæjarfélaga. Og ríkisstj. hreyfir ekki hönd né fót, ekki einu sinni til að fyrirbyggja okur á neytluvörum, segir allt í lagi, því að frjáls verzlun og verðmyndun sé nú að komast á hér, og þá sé allt harla gott.

Ef þetta þykir lítil skýring eða afsökun í veikasta lagi af hálfu ríkisstj., er svo alltaf hægt að halda því fram, að ástandið sé að minnsta kosti betra en það var, þegar biðraðið og svartur markaður hafi verið einkennandi fyrir verzlunarástandið í tíð fyrrv. stjórnar, og Alþfl. svo eignaður heiðurinn af því ástandi. Um þetta er það að segja, að þegar tillit er tekið til hinnar geysilegu fjárfestingar, sem átti sér stað þau ár, þegar um og yfir þriðjungur þjóðarteknanna fór til fjárfestingar, þá er það sannarlega ekki að undra, þó að neytluvöruinnflutningurinn yrði í knappara lagi. Og þó má segja, að ekki væri skortur á neytluvörum, svo að verulegur næmi, nema á tveimur vöruflokkum, vefnaðarvöru og skófattaði, að nokkru leyti. Og þessu hefði verið hægt að þoka nokkuð til betri vegar, ef nægur vilji hefði verið fyrir hendi hjá samstarfsflokkinum í fjárhagsráði, og ríkisstj. Alþfl. vildi auka nokkuð innflutninginn á þessum vöruflokkum, en fékk því ekki ráðið, fyrir framsóknarmönnum sérstaklega. Stjórnarstefnan var þá fyrst og fremst sú að tryggja atvinnu handa öllum og halda verðlagi niðri með ströngum verðlagsákvæðum. Þessu hefur nú verið snúið við, með því að láta verðlagið afskiptalaust og með þeim árangri, að atvinnuleysið hefur haldið innreið sína.

Mér er kunnugt um útgerðarfyrrtæki, sem eiga nú örðugra uppdráttar en þau áttu fyrir gengislækkun. Tilkostnaður hefur vaxið meira en sem nemur gengishagnaðinum. Og hvað er þá unnið? Mér hefur líka verið sagt, að nú hafi togaraeigendur leitað til ríkisstj. og í fyrsta sinn farið fram á sams konar gjaldeyrisfriðindi og vélbátunum voru veitt á þessu ári. Allt stefnir því með ört vaxandi hraða í sömu átt. Hin frjálsa verðmyndun, eins og það er svo fallega orðað, dregur með vaxandi hörku úr kaupgetu og afkomu almennings, en hún virðist líka vera að sliga útflutningsatvinnuvegina með vaxandi þunga.

Það frv., sem hér er flutt, er tilraun til þess að gera þá fyrstu og sjálfsögðustu ráðstöfun gegn vaxandi dýrtíð, sem hægt er að gera. Það á að verja neytendur fyrir okri á vörum, sem mikil eftirspurn er eftir, og koma í veg fyrir samtök um álagningu til að halda uppi verði. Hvern getur þetta skaðað, og hvi má ekki sam-

þykkja frv.? Hvaða ástæður liggja til þess, að ekki má lögfesta þetta? Vilja ekki fulltrúar stjórnarflokkanna, sem eftir eiga að tala, svara því?

Ég vil að lokum aðeins segja þetta: Hæstv. viðskmrh. sagði, að Alþfl. mundi vera sár yfir því að fá ekki að vera í núv. ríkisstj., eins og hann orðaði það. En það skal ég segja ráðherranum, að þetta sárnar Alþfl. ekki. Það veit sá, sem allt veit, að í svona stjórn mundi Alþfl. aldrei taka þátt.

*Forseti (JG):* Hv. þm. Hafnf., Emil Jónsson, hefur lokið máli sínu. — Næstur tekur til máls hv. 2. þm. Rang., Ingólfur Jónsson, og talar af hálfu Sjálfstfl.

*Ingólfur Jónsson:* Herra forseti. Gyfi Þ. Gíslason, hv. 3. landsk., sagði hér áðan, að Alþfl. vildi frjálsta verzlun. Þetta er hin mesta fjarstæða, eins og ummæli formanns Alþfl. bera með sér í Alþýðublaðinu 25. f. m., en þar segir hann orðrétt: „Alþýðuflokkurinn krefst skipulagsbundins innflutnings“. Þetta sannar, að Alþfl. er enn þá flokkur hafta og skriffinnsku.

Þegar núv. ríkisstj. var mynduð, hafði þjóðin búið við verzlunarhöft í nær tvo áratugi. Oft var mikill vöruskortur á þessum tímum og skömmtn á flestum nauðsynjum. Í skjóli haftanna og vöruskortsins þróaðist margs konar spilling, bakdyrasala, svartur markaður og brask. Er alkunnugt, að sú starfsemi náði hámarki á valdatíma Alþfl., enda verðlagseftirlit og hvers konar höft viðtækust á þeim tíma. Braskið og svartu markaðurinn, sem þreift í skjóli vöruskortsins og haftanna, hafði siðspilliandi og lamandi áhrif á heilbrigða atvinnuháttu. Dýrtíðin var raunverulega meiri en viðurkennt var, þar sem fólk neyddist oft til að kaupa vörur á herra verði en viðurkennt var opinberlega. Verðlagseftirlitið réð ekki við þessa þróun.

Þegar núv. ríkisstj. var mynduð, lagði Sjálfstfl. áherzlu á, að vöruskortinum, höftunum, braskinu og svarta markaðinum væri útrýmt. Eina leiðin til þess var að fylgja stefnu Sjálfstfl., sem mörkuð var fyrir kosningarnar 1949 og minnihlutastjórn Sjálfstfl. undirbjó í ársbyrjun 1950, en það var að leysa verzlunina úr viðjum og gera hana frjálsta. Gera varð ráðstafanir til þess að seðja vöruhugrið og safna birgðum, þannig að nægilegt vörumagn væri fyrirhuggjandi í verzluninum. Á þann hátt var fólkinu gefið tækifæri til þess að velja á milli góðrar vöru og légrar, á milli dýrra vara og ódýrra. Með þessu móti skapast sú samkeppni í verði og vörugæðum, sem tryggir neytandann. Með því móti er unnt að vinna gegn dýrtíð og okri. Þegar nægilegt vörumagn er til í landinu, velur neytandinn það bezta og ódýrasta. Kaupsýslumaðurinn fær á sig það aðhald, sem hann kemst ekki hjá að taka tillit til.

Fyrstu mánuðina eftir að verzlunin var gefin frjáls, meðan enn var vöruburrð, misnotuðu nokkrir innflytjendur þann trúnað og frelsi, sem þeim var veitt. Það er slæmt, að nokkrir skyldu falla fyrir freistingunni og spilla á þann hátt áliti verzlunarstéttarinnar. Þessir menn munu

fá makleg málagjöld fyrir framferði sitt. Ekki er ólíklegt, að smásalinn, kaupmaðurinn og kaupfélagsstjórinn hafi hugmynd um, hverjir þessir menn eru. Smásalinn mun vera á verði fyrir slíkri starfsemi og gera samanburð á verði varanna, er hann kaupir vörur fyrir verzlun sína. Sá innflytjandi, sem ekki býður hagstætt verð, mun einangrast og tapa öllum viðskiptum. Er það vissulega makleg refsing. Neytandinn nær ekki til innflytjandans nema að nokkru leyti, því að smásalinn, hvort sem um kaupmannsverzlun eða kaupfélag er að ræða, er ekki innflytjandi nema að nokkru leyti. En neytandinn nær til smásalanna og getur gert samanburð á vöruverðinu í verzluninum og látið þann sitja fyrir viðskiptunum, sem selur ódýrastar og beztar vörurnar. Duglegur kaup-sýslumaður vill láta fyrirtæki sitt þéna peninga, en til þess þarf hann að hafa fólkið með sér, hann vill hafa stóran hóp ánægðra viðskiptavina. Hann veit, að hann getur það ekki nema að vanda sig í vörugæðum og vöruverði, eftir að samkeppni hefur skapast og almenningur hefur úr nægilegu vörumagni að velja. Þegar vöruval er komið í stað vöruskorts, er valdið komið í hendur neytandans um það, hvaða verzlun getur þrífist. Það vald er áhrifaríkast og gerir verðlagsnefndir og launað verðlagseftirlit óþarft. Okrararnir munu því ekki þrífast. Þótt ekki sé nema stuttur tími síðan skorið var á höftin, er þegar kominn í ljós nokkur árangur af auknu frelsi. Algert atvinnuleysi er nú hjá þeim, sem stunduðu svartan markað í stjórnartíð Stefáns Jóhanns. Biðraðirnar eru horfnar. Skömmtnunin hefur verið afnumin að mestu, og vöruskortinum hefur verið útrýmt. Húsmóðirin getur nú gengið í búðina og keypt efni í fót á börnin. Ef hún getur saumað sjálf úr þessu efni, sparar hún heimilinu stórar fjárhæðir, miðað við það, sem áður var, þegar allt varð að kaupa tilbúið í búðinni.

En þótt verzlunin hafi verið bætt og kostir frjálsrar verzlunar muni koma betur í ljós, þegar frá líður og neytandinn hefur á áhrifa-meiri hátt lært að notfæra sér það vald, sem vöruval og frjáls verzlun veitir, þá er það staðreynd, eins og nú er háttað, að vöruverðið er hátt og dýrtíðin áhyggjuefni allra hugsandi manna.

Stjórnarandstæðingar gefa það í skyn, að dýrtíðin sé að mestu leyti heimatilbúin vara, — að hið háa vöruverð sé vegna þess, að strangt verðlagseftirlit er ekki lengur á öllum vörum. Það ætti að vera tilgangslaust að reyna að blekkja alþjóð með slíkum staðleysum. Dýrtíðin er ekki einkamál okkar Íslendinga. Dýrtíðin er vanda-mál í hinum lýðfrjálsa heimi, þar sem samnings-frelsi ríkir á milli stéttanna og verkafólks og alþjóða manna eru ekki skömmtnuð kjörin eins og er í einræðisríkjum. En af hverju kemur dýrtíð? Hún kemur af því, að þjóðirnar nota óeðli-lega mikinn vinnukraft og hráefni vegna vígbúnaðar og styrjaldar. Hún kemur einnig af því, að fólk um heim allan, í hvaða stétt þjóð-félagsins sem er, gerir hærri og meiri kröfur til lífsins en það áður gerði. Það gera flestir kröfur til þess að fá hækkuð laun og meiri

tekjur, og afleiðingin, þegar látið er undan kröfunum, verður einfaldlega hærra vöruverð og lækkað peningagildi. Það er ekkert undarlegt, þótt Íslendingar, sem svo mikil viðskipti hafa við aðrar þjóðir, fljóti með í þeim leik. Sannleikurinn er sá, að dýrtíðin á Íslandi hefur ekki aukizt öllu meira en hjá ýmsum lýðræðisþjóðum heimsins. Því til sönnunar er hér skýrsla um hækkun dýrtíðar frá því í desember 1950 til júlí 1951.

Úr skýrslu, er sýnir aukningu framfærslu-kostnaðar í ýmsum löndum á tímabilinu desember 1950 til júlí 1951.

|                  |          |
|------------------|----------|
| Austurríki ..... | 11. stig |
| Belgía .....     | 10 stig  |
| Danmörk .....    | 6 stig   |
| Frakkland .....  | 12 stig  |
| Þýskaland .....  | 11 stig  |
| Ísland .....     | 14 stig  |
| Ítalía .....     | 8 stig   |
| Holland .....    | 9 stig   |
| Noregur .....    | 13 stig  |
| Svíþjóð .....    | 13 stig  |
| Bretland .....   | 8 stig   |
| Bandaríkin ..... | 4 stig   |
| Kanada .....     | 10 stig. |

Á þessari skýrslu sést, að dýrtíðin á þessu tímabili hefur ekki vaxið öllu meira á Íslandi en víða annars staðar í lýðræðislöndum.

Það hefur oft heyrzt úr herbúðum Alþýðuflokksmanna og sósíalista, að dýrtíðin á Íslandi ætti að miklu leyti rót sína að rekja til þess, hvað bændur settu hátt verð á vörur sínar. En samkvæmt skýrslu, sem fyrir liggur um það, hver var kaupmáttur launanna í des. 1947 til kaupa á innlendum framleiðsluvörum, og einnig 1. okt. 1951, þá verður samanburðurinn eins og hér segir (taflan sýnir, hversu margar mínútur verkamaðurinn þurfi að vinna fyrir ákveðnu magni vara):

|                            | Des. 1947<br>mínútur | 1. okt. 1951<br>mínútur |
|----------------------------|----------------------|-------------------------|
| 1. Kindakjöt 1 kíló .....  | 75                   | 70                      |
| 2. Nýr þorskur 1 kíló .... | 7.2                  | 7.7                     |
| 3. Nýmjólk 1 lítri .....   | 12.7                 | 13.6                    |
| 4. Smjör 1 kíló .....      | 207.5                | 178                     |
| 5. Smjörlíki 1 kíló .....  | 29.5                 | 26.2                    |
| 6. Kartöflur 1 kíló .....  | 8.2                  | 9.8                     |
| 7. Rúgbrauð stk. ....      | 17.1                 | 19.6                    |
| 8. Kaffibætur 1 kíló ....  | 47.4                 | 50                      |
| 9. Franskbrauð stk. ....   | 10.9                 | 12.6                    |
| 10. Hangikjöt 1 kíló ..... | 112                  | 100.5                   |

Mínútur: 527.5 488.0

Meðaltal 53 mín. 1947 49 mín. 1951

Þetta eru hinar nauðsynlegustu matvörur almennings, sem að öllu eða verulegu leyti eru framleiddar í landinu.

Af þessum samanburði er augljóst, að bændur hafa tæplega hækkað framleiðslu sína í samræmi við kaupgjaldshækkunina. Má segja, að sá þegnskapur væri virðingarverður, ef hann væri að einhverju metinn og aðrir vildu taka sér slíkt til fyrirmyndar. En ég verð að segja, að bændur hafa ekki efni á slíku og þurfa, eins og nú er komið málum, á sínu að halda til þess að geta haldið atvinnurekstrinum í réttu horfi.

Sú hækkun, sem orðið hefur erlendis á innfluttum vörum, hefur þrengt kjör fólks og veldur mestu um, hvað dýrtíðin er tilfinnanleg. En um slíkt tjáir ekki að sakast við íslensk stjórnarvöld, þar sem ekki er unnt að hafa nein áhrif á verð varanna í upprunalandinu, en eins og áður er sagt, mun frjáls samkeppni og vörval vera áhrifaríkasta tækni til þess að tryggja það, að almenningur fái vöruna á eins hagstæðu verði og unnt er.

Smáþjóð hlýtur alltaf að eiga í harðri baráttu fyrir tilveru sinni, fyrir efnalegu og andlegu sjálfstæði. Hún þarf að nota alla þá möguleika, sem fyrir hendi eru, til þess að skapa fólkinu eins góð lífsskilyrði og mögulegt er. Íslendingar eiga ýmis góð atvinnutæki, sem munu geta tryggt efnalega velmegun þjóðarinnar, ef þeim er skapaður hagkvæmur rekstrargrundvöllur. Að því verður að keppa að tryggja grundvöllinn undir atvinnulífinu, draga úr rekstrarkostnaðinum og auka framleiðsluna. Það getur ekki gengið til lengdar, að atvinnuvegirinn sé reknir með tapi og þess krafist, að ríkissjóður greiði hallann. Eðlilegt er, að erfiðleikar steðji að íslenskum atvinnuvegum um þessar mundir vegna stöðugt vaxandi dýrtíðar. En því nauðsynlegra er, að gagnkvæmur skilningur skapist milli atvinnurekenda og atvinnuþiggjenda, þannig að grundvöllur fyrir heilbrigðum rekstri verði fenginn.

Iðnaðurinn er ein yngsta atvinnugrein Íslandinga og hefur sýnt lofsverða viðleitni til þess að skapa verðmæti fyrir þjóðarheildina. Verksmiðjur hafa verið stofnsettar undanfarin ár og framleiðsla þeirra oft staðizt samkeppni við erlendar iðnaðarvörur. Iðnaðurinn sparar gjaldeyri og skapar atvinnu í landinu. Hann á um þessar mundir, eins og flestar atvinnugreinar, við erfiðleika að stríða vegna fjárskorts, sem leiðir af sívaxandi dýrtíð. Eðlilegt er, að iðnaðurinn fái sína eigin lánastofnun, iðnaðarbanka. Byrjunarstofnfé hans gæti verið 3 millj. kr., sem ríkisstj. hefur lofað að láta iðnaðinum í té. Eigi iðnaðurinn að njóta sín, þarf innflutningur á nauðsynlegum hráefnum til hans að vera frjálsari en enn er orðið. Söluskatturinn kemur þungt niður á iðnaðinum, og væri æskilegt að afnema þann hluta skattsins, sem iðnaðinn snertir, sem og allan söluskatt í smásölu og létta þannig skattbyrðum af almenningsi.

Það, sem hefur gert Íslendingum erfiðast í efnahagsbaráttunni og atvinnumálunum, er það, hve fábreytt framleiðsla þjóðarinnar hefur verið. Það er því nauðsynlegt, að atvinnugreinar þjóðarinnar og öll framleiðsla geti orðið fjölbærari en verið hefur. Vonir standa til, að þetta geti fljótlega breytt til batnaðar. Áburðarverk-smiðjan er ekki langt undan. Þegar hún er fullgerð og framleiðir með fullum afköstum áburð, mun þjóðin flytja út áburð fyrir tugi millj. kr. og á þann hátt fá mikinn og óvæntan gjaldeyri. Vonandi dregst ekki lengi, að framkvæmdir geti byrjað á sementsverksmiðju. Þótt ekki sé gert ráð fyrir, að sement verði til útflutnings, mun framleiðsla sements í landinu spara erlendan gjaldeyri í stórum stíl og gera lífsafkomu þjóðarinnar öruggari. Það er ekki ólíklegt, að

áburðar- og sementsverksmiðjan muni spara þjóðinni eða afla árlega gjaldeyris, sem nemi 50–60 millj. kr. Árið 1949, sem var gott afllaár, öfluðu 10 togarar erlends gjaldeyris fyrir 23 millj. kr. Sýnir þetta, að iðnaðarfyrirtæki þau, sem hér hafa verið nefnd, eru mjög þýðingarmikil í þjóðarbúskapnum og gefa nýjar vonir. En afkoma öll og framleiðsla atvinnuveganna veltur á því, að atvinnutækin verði rekin hallalaust. Það verður að temja sér þann hugsunarhátt, sem haldið hefur þjóðinni uppi gegnum þrengingar liðinna alda, að hver þegn þjóðfélagsins geri meiri kröfur til sjálfs sín en annarra. Mun þjóðinni þá takast að sigrast á aðsteðjandi erfiðleikum.

*Forseti (JG):* Þá hefur hv. 2. þm. Rang., Ingólfur Jónsson, lokið máli sínu. — Næstur tekur til máls hv. 2. þm. Reykv., Einar Olgeirsson, og talar af hálfu Sósfl.

*Einar Olgeirsson:* Herra forseti. Heiðruðu hlustendur. Hv. 2. þm. Rang. las hér upp tölur áðan um vöxt dýrtíðarinnar. En af hverju tók hv. þm. bara tölur frá desember 1950? Var hann að reyna að forðast að minnast á heimsmetið? Ég held, að það sé óþarfi fyrir hv. þm. að vera svona feiminn; öll þjóðin veit, að núv. ríkisstj. á heimsmet í dýrtíð 1950 og það hefur verið auglýst út um allan heim með skýrslu Saminuðu þjóðanna.

Hv. þm. talaði um sementsverksmiðju og var að gefa fólkinu góðar vonir um það fyrirtæki, en hann gleymdi að geta þess, að þegar Eysteinn var að biðja um peninga í verksmiðjunni í Ameríku, þá var honum sagt með finum orðum að snáfa heim og sýna sig ekki aftur í 2 ár, og hver veit, hvað þá verður?

Eitt helzta flotholt núverandi stjórnarflokka er að halda því fram, að núverandi ófremdar-ástand sé betra en ástandið hjá fyrrv. stj. Alþfl. Munið þið ekki biðraðirnar, munið þið ekki svarta markaðinn og klíkuskapinn í úthlutun innflutningsleyfa, skómmtunarfaraganið o. s. frv.? Þetta er lágt lotið af núverandi stjórnarflokkum. Voru þetta ekki allt verk þeirra sjálfra líka? En nú þykir þeim gott að benda á þetta til að draga huga manna frá óstjórn þeirra nú.

Hæstv. viðskmrh. talaði ekki aftur, eins og ég hafði búizt við. En ég lofaði því að lesa upp þá gr. í 1. um fjárhagsráð, sem ég álit að hann hafi þverbrotið með bátagjaldeyrisleyfunum, en fjárhagsráð lætur nú gefa út gjaldeyrisleyfi, og þessi leyfi eru seld að tilhlutun fjárhagsráðs með 25–60% álagi. Fjárhagsráð hefur hins vegar eftir fjárhagsráðsl. heimild til 2% álagningar á gjaldeyrisleyfi. Fjárhagsráð lætur þess vegna taka 25–60% í leyfisleysi. En gr., sem fjallar um það, hvornig fjárhagsráð skuli úthluta leyfum, hljóðar svo (það er í 12. gr.):

„Sé úthlutun leyfanna við það miðuð, að verzlunarkostnaður og gjaldeyriseyðsla verði sem minnst. Reynt verði, eftir því sem frekast er unnt, að láta þá sitja fyrir innflutningsleyfum, sem bezt og hagkvæmust innkaup gera og sýna fram á, að þeir selji vörur sínar ódýrast í landinu. Skal þetta gilda jafnt um kaupmanna-

verzlanir og samvinnuverzlanir og miðað við það, að neytendur geti haft viðskipti sín þar, sem þeir telja sér hagkvæmast að verzlá.“

Svo hljóðar þessi lagabókstafur, og hvert einasta atriði hans hefur verið þverbrotið af hæstv. ríkisstj. En hér er einstakt tækifæri fyrir ríkisstj. til að lýsa yfir á Alþ., við hvað í 1. bátagjaldeyririnn styðst. Það er ekki nóg að auglýsa í Lögbirtingablaðinu skilorðsbundinn frílista, sem í rauninni er ekkert annað en skilyrðislaus einokunarlisti.

Ég verð að segja það, að hæstv. fjmrh. er einhver sá kaldasti — svo að maður noti orð úr Reykjavíkurmálum — maður, sem ég hef þekkt í því að staðhæfa staðleysur. Hann sagði t. d. hér í d. í dag, að það væri nóg vinna á Íslandi. Ég beini því hér með til allra þeirra, sem nú þjást undir atvinnuleysinu, að snúa sér til þessa hæstv. ráðh. og láta hann standa við orð sín. Undrar nú nokkurn, þó að maður eins og þessi hæstv. ráðh., sem staðhæfir annað eins og það, að ekkert atvinnuleysi sé til á Íslandi, hafi brjóstheilindi til að staðhæfa, að lögleysur séu löglegar og einokun sé frjáls verzlun?

En sagan um meðferð ríkisstj. á bátaútvegsgjaldeyrinum var ekki nema hálfsgög hjá mér áðan. Eftir var sú hliðin, sem að útflytningnum snýr. Með hinu löglæsa okri á bátaútvegsgjaldeyrinum er ríkisstj. að verðlauna það að selja freðfiskinn sem ódýrast úr landinu. Ríkisstj. beinlínis lætur selja freðfiskinn til Englands fyrir 30% undir framleiðslukostnaði og hindrar eftir mátti, að hann sé seldur á fullu framleiðsluverði og yfir það til annarra landa á meginlandinu. En ríkisstj. virðist ekkert hafa við það að athuga, að hennar ensku viðskiptavinir selji síðan okkar freðfisk á verði, sem samsvarar framleiðsluverði, til meginlandsins. Og þannig er hinn enski einokunarhringur, sem kaupir allan freðfiskinn til Englands, gerður að milliliði til að græða á sölu íslenska freðfisksins til Mið-Evrópu. En íslenskir neytendur eru síðan látnir borga 60% aukaálagningu og okurgróða ofan á hana á vissum vörutegundum til þess að bæta bátaútvegsmönnum upp tjónið á viðskiptunum við brezka einokunarhringinn. En þjóðfélagið í heild tapar milljónum króna í erlendum gjaldeyri við þessar ráðstafanir ríkisstj. í þágu erlends einokunarhrings. Svona eru ráðstafanir ríkisstj., hvert sem litið er.

Hv. þm. Hafnf. kvartaði undan ádeilu minni á Alþfl. Alþfl. á vissulega bág í því lýðskrumi, sem hann nú beitir. Alþfl. er samábyrgur um Marshallsamninginn og það alræði harðsviraðs peningavalds, sem þar með hefur verið leitt yfir Íslendinga og kemur m. a. fram í bæði gengislækkuninni og bátaútvegsgjaldeyrinum, sem hvort tveggja er framkvæmt með sérstökum samningum við völdugar peningastofnanir í Ameríku. Alþfl. sleppir engu tækifæri til að lýsa samábyrgð sinni á Marshallfjöðrunum. En hann vill fá að hamast í sárindin, sem þjóðin hlýtur af þeim fjöðrum, og hann afneitar af öllu hjarta aðeins einu: samstarfi verkalýðsins og allrar alþýðu gegn íhaldi og Framsókn til að velta dýrtíðinni af sér. Er mögulegt að taka baráttu slíks flokks gegn íhaldi og Framsókn alvarlega, þegar

hann samtímis lýsir því yfir, að með engum öðrum flokkum en íhaldi og Framsókn vilji hann vinna gegn dýrtíð, gegn kaupráni, gegn atvinnuleysi? Alþfl. verður að fyrirgefa, þó að við sósíalistar heimtum það af honum, að hann sýni sinn baráttuvilja gegn íhaldi og Framsókn ekki aðeins í orði, heldur líka í verki. Honum má vera það ljóst, að það er því óhjákvæmilegra, að alþýðan standi saman, þegar að völdum situr sú ófyrirleitnasta lögbrota- og fjárglæfraklíka, sem nokkurn tíma hefur arðrænt þessa þjóð, og eru þá einokunarherrar á borð við hörmangarana ekki undanskildir. Hins vegar er nú — þakkað veri því, að atvinnulíf vort er nú fjölskrúðugra og tækni afkastameiri — af meiru að taka hjá almenningi, svo að þessi einokunarklíka hefur enn ekki komið þjóðinni niður á hungurstigið, nema í nokkrum þorpum á landinu, þar sem við liggur, að fólk svelt, þó að hæstv. viðskmrh. þykist ekkert um það vita. Eigi að stöðva þessa óheillavænlegu þróun, veitir ekki af, að allir, sem eru henni andvígir, taki höndum saman þrátt fyrir misjafnar skoðanir á misjöfnum málum.

Hv. þm. V-Húnv. talaði um samvinnuverzluna og ráðleggur Íslendingum að einbeita sér á hana, eins og þeir forfeður vorir gömlu, er hófu samvinnuhreyfinguna. En má ég minna Skúla á, að eitt af því, sem samvinnumenn þá byrjuðu á, var að flytja út sauði sína og kaupa í staðinn vörur frá Englandi? Hvernig er frelsið til að selja og kaupa þannig nú? Það er bannað að flytja út, nema með leyfi stjórnarvalda í Reykjavík. Það er bannað að flytja inn, nema með leyfi stjórnar- og bankavalda í Reykjavík. Það er alger einokun nokkurra fjármáladrottna og skriffinna í Reykjavík á útflutningi og innflutningi. Þessa einokun verður að brjóta, ef þróun samvinnuhreyfingarinnar á að vera möguleg. Og hvers vegna heldur ríkisstj. Framsóknar áfram þessari einokun og hindrar þannig frjálsa þróun samvinnuhreyfingarinnar? Það væri sannarlega fróðlegt fyrir landsfólkið að heyra, hvers vegna ríkisstjórn Framsóknar viðheldur þessari einokun á innflutningi og útflutningi. Eg spyr hv. þm. V-Húnv. að því einu sinni enn og skora á hann að svara.

Í baráttu alþýðunnar við dýrtíðina getur þetta frv. aldrei orðið nema litill liður, þó að vel tækist til með framkvæmd þess. En það horfir vissulega ekki vænlega að koma fram nokkrum endurbótum á þessu máli né nokkrum öðrum góðum málum á Alþ. yfirleitt. Samsæri íhalds og Framsóknar gegn fólkinu í landinu er það sterkt á Alþ., að öll góð mál eru drepin og hinum slæmu síðan komið fram með brbl. milli þinga. Og það vil ég segja við ykkur í alvöru, hv. hlustendur, að það dugir lítið að bölvna ríkisstj. eins og henni nú er bölvæð á hverju götuhorni í Reykjavík og fara svo og kjósa íhald og Framsókn við næstu kosningar. Slikt væri að kjósa þann vönd, sem maður er hýddur með. Höfuðbarátta alþýðunnar á næstunni hlýtur að verða fyrir bættum kaupkjörum, og sú pólitíska barátta alþýðunnar mun miða að því að koma frá ríkisstj. kaupkúgunarinnar, atvinnuleysisins og dýrtíðarinnar og fá í staðinn stj., er létti henni lífsbaráttuna eftir föngum. — Góða nótt.

*Forseti (JG):* Hv. 2. þm. Reykv., Einar Olgeirsson, hefur nú lokið máli sínu og talað í 15 mín., og tekur nú til máls hv. þm. V-Húnv., Skúli Guðmundsson, af hálfu Framsfl. og hefur 15 mín. til umráða.

*Skúli Guðmundsson:* Herra forseti. Hv. 2. þm. Reykv. var að vitna í, að bændur hefðu stofnað kaupfélag og flutt út sauði sína. Hann spurði, hvernig væri nú með frelsi til slíks, og sagði, að það þyrfti leyfi fyrir öllu. Útflutningurinn er vissulega ekki svo frjálss sem vera skyldi, og þyrfti að létta af honum hömlum. En hvernig er með sauðaútflutninginn nú? Það er búið að selja farm af dilkakjöti til útlanda núna fyrir hagstætt verð, og í fyrri var selt dilkakjöt til Ameríku fyrir gott verð. Hvað sagði hv. 2. þm. Reykv. og hans flokksmenn um þetta? Eg man ekki betur en að blað hans fordæmdi þennan útflutning. Eg efast því um, að bændur gætu haft þann hátt á að flytja út sauði sína, ef hv. 2. þm. Reykv. og sósíalistar hefðu meiri völd en þeir hafa nú.

Í fyrri ræðu sinni var hv. 2. þm. Reykv. (EOI) að dylgja um olíumálið, sem hann og flokksbræður hans nefna svo. Dylgjur þeirra eru um Olíufélagið h/f, en mál þetta er í rannsókn, sem hefur nú þegar dregið óeðlilega lengi, og það er því miður ekki eina dæmið um seinagang í rannsóknnum mála hjá yfirvöldunum. En hv. þm. setti að spara svigurmáli sín um þetta fyrirtæki og málefni þess, þar til úrskurður um þau er kominn. Um þetta fyrirtæki, Olíufélagið h/f, er annars það að segja, að eigendur þess eru S. í. S. og kaupfélög þess, olíusamlög útvegsmanna og togaraútgerðarfyrirtæki. Óhætt er að fullyrða, að með samtökum þessara aðila um olíuverzluna hafa þeir gert þá verzlun langtum hagkvæmari öllum þeim fjölda manna, sem við þá skipta, heldur en hún áður var. Bataútvegsmenn og sjómenn, sem meðal annarra hafa hagnast á starfsemi Olíufélagsins, finna vel, hvaða þýðingu það hefur haft, hvað sem hv. 2. þm. Reykv. og flokksbræður hans segja.

Hv. 2. þm. Reykv. var að hafa eitthvað eftir hæstv. fjmrh. Eg vil vekja athygli á því, að hæstv. fjmrh. hefur ekki tekið þátt í þessum umr. Sennilega hefur hv. þm. orðið mismáli. Hann mun hafa ætlað að beina ummælum sínum til hæstv. viðskmrh.

Sami hv. þm. (EOI) segir, að kaupfélagin geti ekki komið að tilætluðum notum vegna lánsfjárræppu, sem hann talaði mikið um. Eg held, að t. d. hér í Reykjavík þurfi lánsfjárrskortur ekki að standa starfsemi kaupfélags fyrir þrifum. Hér eru staðgreiðsluviðskipti, og hér þarf minna veltufé til verzlunar en annars staðar, því að hér þarf ekki að hafa eins mikið fé fast í vörubirgðum. Eg sá auglýsingu frá KRÓN í sumar, þar sem óskað var eftir fé í innlánsdeild félagsins, og mér er sagt, að þetta hafi borið góðan árangur þrátt fyrir andróður gegn því á vissum stöðum. Flokksbróðir hv. 2. þm. Reykv., Sigfús Sigurhjártarson, fyrrv. alþm., form. Kaupfélags Reykjavíkur og nágrennis, virðist bjartsýnni á möguleika kaupfélagsins til aukinna viðskipta

með auknu verzlunarfrelsi. Fyrr á þessu ári birtist viðtal við hann í Þjóðviljanum um mál-efni KRON. Mun það hafa verið um það leyti sem aðalfundur félagsins var haldinn. Þar segir Sigfús m. a., að hann sé þess „fullviss, að með frjálsum innflutningi og frjálsri álagningu mundu kaupfélögin vinna verk sitt fyrir meðlimi sína og þjóðarheildina enn betur en á tímum innflutningshaftanna og verðlagseftirlits. Frá mínu sjónarmiði er það því fagnaðarefni,“ segir Sigfús, „að nú virðist vera stefnt í þá átt, og mun það sýna sig, að kaupfélögin munu þá sækja á í samkeppninni við kaupmenn og tryggja sig betur fjárhagslega.“

Ég gerði að umtalsefni hér í kvöld m. a. það, hvað illa hefði verið búið að samvinnufélögum við úthlutun innflutningsleyfa áður en losað var um höftin. Út af þessu sagði Emil Jónsson, hv. þm. Hafnf., að aukinn hefði verið hlutur kaupfélaganna í innflutningnum á stjórnarárnum Alþfl. Ekki er nú ferill Alþfl. svo góður í viðskiptamálunum, að hann megi við því, að því, sem hann kann að hafa betur gert, sé skotið undan. Rétt er það, að Alþfl.-ráðh. gengu inn á að hækka lítið eitt innflutningsskammt kaupfélaganna í sumum vöruflokkum, en sú aukning var ekki nema lítið brot af því, sem kaupfélögin áttu rétt á, samanborið við fjölgun félagsmanna hjá þeim á þessum árum. — Hv. þm. Hafnf., Emil Jónsson, sagði, að kaupfélögin hefðu viljað fá hækkun verzlunarálagningar. Rétt mun það vera, að kaupfélagsstjórar stærstu félaganna hafi borið fram kvartanir um of lága álagningu vegna hækkandi verzlunarkostnaðar. En aðalkrafa samvinnumannanna var afnám verðlagseftirlits, sbr. ályktun sambandsfundar, sem ég hef áður skýrt frá hér í umr. En þrátt fyrir lága álagningu síðustu árin endurgreiddu kaupfélögin innan S. Í. S. beint til félagsmannanna og í stofnsjóði, sem eru séreign félagsmanna, samtals á 4. millj. króna á árunum 1949 og 1950. Á þeim árum lögðu kaupfélögin auk þess í sameignarsjóði, sem eins og kunnugt er verða um alla framtíð í héruðunum til hagnaðar fyrir það fólk, sem þar er og starfar, samtals yfir 6 millj. króna.

Hvers vegna má ekki hafa verðlagseftirlit? spyr hv. þm. Hafnf. Ég hef áður sýnt fram á, að önnur úrræði í þessum málum séu margfalt hagkvæmari fyrir almenning en að varpa öllum sínum áhyggjum upp á fjárhagsráð og ríkisstjórn. Og er ekki kostnaðurinn við ríkisreksturinn nógu mikill, þó að ekki sé hafður á launum fjöldi manna við störf, sem hægt er fyrir það opinbera að komast hjá að taka að sér?

Það er mikið talað nú eins og áður um dýrtíðina í landinu og orsakir hennar. Margir vilja kenna gengislækkuninni um það, að vöruverð er nú miklu hærra en það áður var. Vitanlega hækkaði verð á aðfluttum vörum í íslenskum peningum við gengislækkunina. Það var öllum ljóst fyrir fram. Verð á útfluttum íslenskum framleiðsluvörum hækkaði líka að sama skapi. En meginorsök þeirrar vöruhækkunar, sem orðið hefur, er þó ekki gengislækkunin, heldur þær verðhækkanir, sem orðið hafa á heimsmarkaðunum og íslensk stjórnarvöld og aðrir íslenskir

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

aðilar hafa á engan hátt getað við ráðið. Fram hjá þessari staðreynd ganga þeir margir, sem ræða um þessi mál. Sumir gera þeir það í blekk-ingaskyni og skrifa á reikning gengislækkunarinnar miklar verðhækkanir, sem eiga alls ekki þar heima. Ýmsar frásagnir um hækkun álagningar á vöruverð hafa verið þannig, að ekki verður séð annað en verið sé að blekkja menn og koma inn hjá þeim röngum hugmyndum um þessi efni. Til dæmis um þetta má nefna frásögn í Alþýðublaðinu 3. okt. s. l. Þar segir um S. Í. S., að álagning þess á haframjöl hafi hækkað um 18.5%, álagning á strauskur um 28%, álagning á kaffi um 9.4% og álagning á hrisgrjón um 25.5%. — Vafalaust hafa einhverjir, sem þetta lásu, fengið þá hugmynd, að álagning á þessar vörur hjá sambandinu hlyti að vera nokkuð mikil, fyrst þessi hækkun hefði orðið á henni. En þess var ekki getið í Alþýðublaðinu, hver heildarálagning á þessar vörur raunverulega er hjá sambandinu, en hún er nú aðeins 3% á kornvörur, fódurvörur, kaffi og sykur, — aðeins 3 af hundræði, eins og ég hef áður skýrt frá í þessum umr.

Hv. 3. landsk. þm. (GPÖ) talaði m. a. um það, að skattar til ríkisins hefðu verið framlengdir þrátt fyrir gengislækkunina. Hv. þm. sleppti að geta þess, að á ríkisstjórnarárnum Alþfl. 1947—49 safnaði ríkissjóður skuldum, sem námu mörgum tugum millj. ár hvert. Þessar skuldir varð að borga, og m. a. vegna þeirra hefur ekki verið hægt að lækka skatta.

Sami hv. þm. endaði ræðu sína með því að minnst á kosningaloforð framsóknarmanna um baráttu gegn fjárplógsstarfsemi. Þeir hafa oftár talað um þetta, Alþfl.-menn. Mér hefur jafnan virzt þeir verða nokkuð úrillir, andstæðingar Framsfl., þegar þeir rifja upp minningar frá síðustu kosningum og úrslitum þeirra, ekki sízt frá kosningabaráttunni í Reykjavík. Framsfl. vann ný þingsæti í kosningunum, m. a. í Reykjavík. Fyrir kosningarnar fullyrtu allir hinir flokkarnir, að Framsfl. gæti ekki fengið þm. í höfuðstaðnum. Áður höfðu þingsæti Reykvikinga skipzt á milli hinna flokkanna þriggja, og þeir töldu sjálfsagt, að þannig yrði þetta líka í framtíðinni. En margir kjósendur í Reykjavík voru á öðru máli, og Framsfl. fékk kosinn þm. í höfuðstaðnum, — konu, sem er vel menntuð og góðum hæfileikum búin. Spádómar hinna flokkanna reyndust falskir, og það gramdist þeim mjög, eins og skiljanlegt var. Útkoman í kosningunum mun þó hafa farið einna verst með foringja Alþfl., því að þeir voru svo miður sín á eftir, að þeir ákváðu að neita með öllu að fórna forustuhæfileikum sínum við ríkisstjórnarstörf fyrst um sinn um óákveðinn tíma.

Það er rétt, að frambjóðendur Framsfl. lýstu yfir í kosningunum, að þeir vildu vinna gegn fjárplógsstarfsemi. Framsfl. hefur alla tíð miðað störf sín og stefnu, t. d. í viðskiptamálum, fyrst og fremst við það að bæta hag fjöldans og vinna gegn fjárplógsstarfsemi einstakra manna. Fyrir síðustu kosningar var meira talað um ófremdarástandið í verzlunarmálunum en flest annað, ekki aðeins í Reykjavík, heldur einnig annars staðar á landinu.

Verðlag, verðlagseftirlit og verðlagsdómur. — Hvíldartími háseta á togurum (frv. StJSt o. fl.)

Þetta var ofur eðlilegt, því að ástandið í verzlunarmálunum var þá þannig, mest fyrir óstjórn þeirra, sem málunum réðu, að þjóðin gat með engu móti við unað. En hvernig er þá ástandið í viðskiptamálunum nú, og hvaða breytingar hafa þar á orðið síðan haustið 1949, þegar rætt var um þau mál og fleira í kosningunum? Ríkið er hætt að gefa út falskar ávísanir í formi skömmtnunarseðla, sem engar vörur fást út á. Sú mikla mylla hefur verið jöfnuð við jörðu. Og eins og bent hefur verið á í þessum umr. af mér og öðrum, eru biðraðirnar við búðardýrnar nú úr sögunni. Bakdyraverzlunin sömuleiðis. Fólk getur fengið flestar nauðsynjavörur án þess að kaupa þær á svörtum markaði. Verzlunar fólksins, samvinnufélögin, hafa fengið verulegt athafnafrelsi í stað ánauðar. Og nú geta heimilin fengið nauðsynlegustu vörur, svo sem vefnaðarvörur og efni í fatnað til að vinna úr, í stað þess að þurfa áður að kaupa rándýrar tilbúnar flíkur. Húsmæðurnar finna bezt, hvað þetta þýðir. Allar þessar breytingar eru almenníngi í hag, og með þessum ráðstöfunum og ýmsum fleiri hefur vissulega verið unnið gegn fjárlágsstarfseminni í þjóðfélaginu — og það mun Framsfl. enn gera. En þegar rætt er um þessi mál, er ástæða til að vekja athygli á því, að þjóðin getur því aðeins vænt þess að njóta áfram þessa frjálsræðis í viðskiptum, sem nú er fengið, og að hægt verði að leysa höftin af fleiri vörutegundum, að gjaldeyrstekjur landsmanna nægi til að fullnægja eftirspurninni eftir útlendum vörum. Þess vegna þarf að auka framleiðsluna, eftir því sem mögulegt er, því að með því eina móti er hægt að tryggja auknar gjaldeyrstekjur og um leið vaxandi velmegun. Fleira þarf vitanlega að gera, svo sem það að gæta þess, að ríkisbúskapurinn sé hallalaus, því að öðrum kosti má búast við því, að aftur skapist það jafnvægisleysi í fjármála- og viðskiptalífínu, sem verði þrándur í götu frjálsra viðskipta, svo að aftur verði óhjákvæmilegt að grípa til viðskiptahafta, skömmtnunar og verðlagseftirlits. Framsfl. mun, eftir því sem í hans valdi stendur, vinna gegn því, að það ástand skapist í viðskiptamálunum, að aftur þurfi að grípa til slíkra neyðarráðstafana.

*Forseti (JG):* Þá hefur hv. þm. V-Húnv., Skúli Guðmundsson, lokið máli sínu og talað í 15 mín., og er útvarpsumr. þessum þar með lokið.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 18. fundi í Nd., 25. okt., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjhn. með 24 shlj. atkv.

Nefndaráli frá minni hl. fjhn., á þskj. 433, var útbýtt 14. des., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 7. Hvíldartími háseta á togurum (frv. StJSt o. fl.).

Á 2. fundi í Sp., 3. okt., var útbýtt frá Nd.:

*Fr. til l. um breyt. á l. nr. 53 27. júní 1921, um hvíldartíma háseta á íslenskum botnvörpiskipum, og á l. nr. 45 7. maí 1928, um breyt. á þeim l. [9. mál] (þmfrv., Á. 9).*

Á 9. og 10. fundi í Nd., 11. og 12. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Nd., 12. okt., var frv. enn tekið til 1. umr.

*Flm. (Stefán Jóh. Stefánsson):* Herra forseti. Á þeim helmingi þessarar aldar, sem liðinn er, og jafnvel síðari helmingi undanfarinnar aldar, hafa verið hörð átök um það, hvernig haga skuli vinnutíma verkamanna og sjómanna. Þetta á rætur sínar að rekja til þess, að um síðustu aldamót var það almennt í iðnaðarlöndunum, að vinnutíminn var óhóflega langur. Í því sambandi má t. d. minna á það, hve lengi óþroskaðir unglingar voru látnir vinna í verksmiðjunum í Bretlandi. Þegar verkalyðshreyfingin færðist í aukana, komu fram ákveðnar kröfur um það, að reisa yrði skorður við þessari þrælkun, annað tveggja með samningum eða með löggjöf. Það er eftirtektarvert, að hátíðisdagur verkalyðsins, 1. maí, á rætur sínar að rekja til kröfunnar um 8 stunda vinnudag. Með vaxandi styrkleika verkalyðshreyfingarinnar varð ekki komið hjá því að sinna þessari kröfu, enda sáu frjálslyndir borgarar, að þetta var ekki aðeins sanngirnismál, heldur líka hagkvæmt fyrir atvinnureksturinn og hafði í för með sér aukin vinnuafköst. Lengi var um það deilt og viðtækar athuganir fóru fram á því, hvaða vinnutími gæfi bezt afköst, og það kom á daginn, að hóflegur vinnutími, 8 eða jafnvel 6 stundir, gaf bezt afköst. Þessi rök, ásamt mannúðarhugsjóninni, eru orsök þess, að nú er svo komið víðast hvar í hinum frjálsa heimi, að vinnutíminn er ekki lengri en 8 stundir. Líka hér á landi hefur verið horfið frá hinum langa vinnutíma, þegar sýnt var, að hann gaf ekki betri afköst.

Eitt það fyrsta, sem íslensk verkalyðshreyfing hafði að glíma við, var takmörkun á vinnutíma háseta á togurunum. Fyrsti sigurinn í því máli vannst 1921 gegn harðri andstöðu þeirra, sem áttu togarana, og gömlum hleypidómum, þegar sjómönnum var með l. tryggt 6 stunda hvíld á sólarhring. Þetta var ekki aðeins til hagsbóta fyrir sjómenn. Skipstjórar og útgerðarmenn, sem haldið höfðu, að þetta mundi hafa aukinn kostnað í för með sér, sáu af reynslunni, að þetta var á misskilningi byggt. Ég hef átt tal við marga gamla togarasjómenn um vinnuskilyrðin á togurunum áður en þessi l. voru sett, þegar þrælkun togarasjómanna gekk svo úr hófi fram, að hraustbyggðustu menn urðu heilsulausir á unga aldri. Þeir minnst þessara tíma með hryllingi og kalla það Tyrkjatímabilið og telja, að lögin um 6 stunda hvíld á sólarhring séu eitt merkilegasta skrefið í sögu íslenskrar verkalyðshreyf-

Hvildartími háseta á togurum (frv. StJSt o.fl.). — Tekjuskattur og eignarskattur (frv. GPg).

ingar. Baráttunni fyrir því að skapa togarasjó-  
mönum mannsæmandi vinnutíma var haldið  
áfram, og augu fleiri og fleiri opnuðust fyrir  
náðsyn þess, að það yrði gert annaðhvort með  
samningum eða löggjöf. Krafan um aukinn  
hvildartíma náði svo loks fram að ganga 1928,  
þegar hin upphaflega krafa um 8 stunda hvíld á  
sólhring var lögfest. Krafan um 8 tíma hvíld  
fyrir togarasjómenn kom „spontant“ fram, án  
áróðurs af hálfu forustumanna sjómanna, en  
tíminn hefur leitt það í ljós betur og betur, að  
sjómönnum er þörf lengri hvíldar en þetta.  
Vinnutími við vinnu í landi er nú almennt 8  
stundir, og sú krafa hlaut því að koma fram,  
að þriðja sporið yrði stigið í þessum efnunum og  
hvildartíminn lengdur upp í 12 stundir á sól-  
hring. Það er alllangt síðan þessi krafa kom  
fram. Árið 1947 var borið fram frv. um þetta,  
en því var þá vísað til ríkisstj. til þess að at-  
huga, hvort ekki væri hægt að finna samkomu-  
lagsgrundvöll. Ég átti þá sæti í ríkisstj. og hafði  
með málið að gera, og þar sem ég taldi heilla-  
vænlegast fyrir alla, að samkomulag yrði um  
málið, skipaði ég 6 manna mþn. til þess að  
fjalla um það. N. starfaði í rúmt ár, en því  
miður varð ekki samkomulag um lausn málsins.  
N. klofnaði í þrennt. Fulltrúar sjómanna lögðu  
til, að lögboðin yrði 12 stunda hvíld togara-  
háseta, fulltrúar útvegsmanna lögðust á móti  
því, en hinir stjórnskipuðu embættismenn lögðu  
ekkert til málanna. Þetta leiddi til þess, að  
mikið kapp hljóp í deilur sjómanna og útgerðar-  
manna, og hafði það í för með sér mikið tjón  
fyrir atvinnulífið í landinu. Það eru því margar  
stöðir, sem renna undir það, að tryggja beri 12  
stunda hvíldartíma á togurunum. Það skal að  
vísu játað, eins og sagt er í grg., að tekizt hefur  
að knýja ákvæði um 12 stunda hvíld á saltfisks-  
veiðum inn í kjarasamninga, en það gildir ekki  
um aðrar veiðar. Ég tel, að nauðsynlegt sé að  
lögfesta 12 stunda hvíldartíma, og held, að það  
verði ekki síður hagkvæmt skipulag fyrir út-  
gerðarmenn en sjómenn. Ég hygg, að reynslan  
muni sýna, eins og raun varð á 1921 og 1928,  
að þetta verði ekki bara hagnaður fyrir sjó-  
menn, heldur líka útgerðarmenn og togaraút-  
gerðina yfirleitt. Eins og bent er á í grg., getur  
svo farið nú, að gildandi samningum verði sagt  
upp, og stendur yfir atkvgr. um það, hvort það  
skuli gert. Ef til nýrra samninga kemur, verður  
hvíldartíminn mikilvægt atriði, og ég veit með  
vissu, að sjómenn munu halda til streitu kröfu  
sinni um 12 stunda hvíld á öllum veiðum. Ef  
löggjafarvaldið leysir ekki þetta mál, getur það  
haft í för með sér langa og harðvituga vinnu-  
deilu, en á því græða engir nema óþurftarmenn  
þjóðfélagsins. Hér er því ekki bara um rétt-  
lætismál að ræða hvað togarasjómennina  
snertir, heldur er lausn þessa máls hagsmunamál  
fyrir þjóðfélagið í heild og líka fyrir þá,  
sem standa að islenzkri togaraútgerð. Ég vildi  
því mega vænta þess, að sá þráláti misskiln-  
ingur, sem komið hefur fram í sambandi við  
þetta mál, hyrfi og að menn sæju, að hér er  
um hagsmunamál alls þjóðfélagsins að ræða.

Ég þarf ekki að skýra frv. nánar, ákvæði þess  
eru ljós, en mér þótti rétt að fylgja frv. úr hlaði

með nokkrum orðum og vildi mega vænta þess,  
að 71. löggjafarþing Íslendinga bæri gæfu til  
þess að samþ. frv. og hrinda þar með úr vegi  
þessum ásteytingarsteini og bæta sjómönnum um  
leið það, sem áður hefur verið við þá misgert.

Ég legg svo til, að frv. verði vísað til 2. umr.  
og sjútvn. Þar mun þetta mál og önnur svipuð  
mál hafa verið til meðferðar undanfarið.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til  
sjútvn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit frá meiri hl. sjútvn., á þskj. 672,  
var útbýtt 19. jan., en frv. var ekki á dagskrá  
tekið framár.

## 8. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. GPg).

Á 2. fundi í Sp., 3. okt., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um  
tekjuskatt og eignarskatt [15. mál] (þmfrv., A.  
15).

Á 9. og 10. fundi í Nd., 11. og 12. okt., var frv.  
tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Nd., 12. okt., var frv. enn tekið  
til 1. umr.

*Flm. (Gylfi P. Gíslason):* Herra forseti. Gallar  
núgildandi skattalaga eru margir. Einn þeirra  
er sá, að skattur er lagður á samanlagðar tekjur  
hjóna. Enn fremur er óeðlilega lítill munur  
gerður á skatti hjóna annars vegar og einhleypis  
fólks hins vegar. Úr þessum tveimur göllum er  
þessu frv. ætlað að bæta. Samsköttun á tekjum  
hjóna er óeðlileg og sérstaklega ranglát, þegar  
skattstígin er mjög hár eins og hér. Gift kona,  
sem hefur sjálfstæðar tekjur, verður í rauninni  
að greiða hærri skatt af þeim tekjum en greiddur  
er af tekjum mannsins. Þetta er óverjandi  
ranglæti gagnvart hinni vinnandi konu og ó-  
heppilegt frá þjóðhagslegu sjónarmiði. Það getur  
jafnvel freistað fólks til að giftast ekki, til þess  
að spara skatt- og útsvarsgreiðslu.

Ég vil leyfa mér að nefna nokkrar tölur til  
að sýna þau áhrif, sem þessi samsköttun á tekj-  
ur hjóna hefur. Það er algengt að heyra deilt  
um þessi mál, án þess að menn geri sér grein  
fyrir því, hver áhrif gildandi reglur hafa. Í  
fyrsta lagi skal gert ráð fyrir því, að hvort hjón-  
anna um sig vinni og afli sjálfstæðra peninga-  
tekna. Bæði hafa jafnt kaup, 20 þús. kr. hvort.  
Samkvæmt núgildandi reglum verður skattur og  
útsvar þessara hjóna 7189 kr. Ef þau væru ógift,  
mundu skattar og útsvar hvors vera 2254 kr.  
eða beggja 4508 kr. Þau greiða þannig 2681 kr.  
meiri skatt og útsvar af þessum lágu tekjum,

ef þau eru gift, heldur en þau mundu gera, ef þau væru ógift. Skattur þessara tveggja einstaklinga af tekjum þeirra hækkar um 59%, vegna þess að þau giftast, ef aðstaðan er að öðru leyti óbreytt. — Ég skal taka annað dæmi. Ef eiginmaður hefur 32 þús. kr. tekjur, en kona hans 18 þús., þá eru skattar og útsvar 11259 kr., en ef þau væru ógift, þá væru skattar og útsvar 7284 kr. eða 3975 kr. lægri. Skattar og útsvar hækka hvorki meira né minna en um 55% við það, að þessir tveir einstaklingar ganga í hjónaband. — Þriðja dæmið: Ef eiginmaðurinn hefur 42 þús. kr. og eiginkonan 18 þús., þá eru skattar og útsvar 16800 kr., en ef þau væru ógift, þá greiddu þau samtals í skatta og útsvar 10770 kr. eða 6030 kr. minna. Skattarnir eru 53% hærri vegna þess, að þau eru gift. — Þetta er svo ranglátt, að óviðunandi er, og úr þessu verður að bætast þannig að skattleggja sérstaklega tekjur hjónanna hvors um sig, þ. e. a. s. skoða hvort hjónanna um sig sem sjálfstæðan skattþegn. En það eitt er þó ekki nóg. Það er ekki nóg að hætta að sýna þeim konum sérstakt ranglæti, sem vinna utan heimilis, því að sé þeim sýnd sú sanngirni að telja þær sjálfstæðan skattþegn, vaknar spurningin um aðstöðu þeirrar giftu konu, sem vinnur húsmóðurstörf á heimili sínu. Hún vinnur í rauninni fyrir kaup, hún aflar í rauninni hluta af tekjum mannsins. Hún sparar heimilinu útgjöld og á því í rauninni hluta af tekjum þess, og þetta á jafnt við hvort sem maðurinn er launþegi eða stundar sjálfstæðan atvinnurekstur.

Athugum þessu til skýringar skattgreiðslu ógifts karls og konu, sem hvort um sig hefði 15 þús. kr. tekjur, það verða að teljast hreinar þurftartekjur, en gerum ráð fyrir, að þau geti lifað af þessum tekjum með því að halda sparlega á og vinna ýmis heimilisstörf í eigin þágu, t. d. að matargerð o. s. frv. Þau greiða þá hvort um sig 1410 kr. í skatta og útsvar, miðað við, að þau hafi engan barnafrádrátt. Nú skulum við gera ráð fyrir því, að þau gifti sig og skipti þannig með sér verkum, að konan taki að sér heimilisstörfin fyrir bæði. Þá fær eiginmaðurinn meiri tíma til vinnu utan heimilis, og ef við gerum ráð fyrir því, að heimilisstörfin séu jafntímafrek og jafnverð og störf mannsins, þá eiga tekjur hans að geta aukizt um tekjur þær, sem konan hafði. Tekjur mannsins verða því 30 þús. kr. En við þessa breyt. vaxa skattar heimilisins upp í 4120 kr., þær vaxa um 1300 kr. eða um 46%. Það borgar sig því ekki fyrir þetta fólk að koma á milli sín þeirri sjálfsöðgu verkaskiptingu, að maðurinn vinni utan heimilis og afli peninga-tekna, en konan annist heimilisstörfin, sem annars þyrfti að greiða öðrum. Ríkisvaldið refsar í rauninni þessu fólk fyrir það að giftast og koma í sambandi við það á þeirri verkaskiptingu, sem er sjálfsöðg og eðlileg afleiðing af hjónabandi, — refsar því með því að hækka skatta og útsvör um 46%. Úr þessu verður að bætast með því að skipta tekjum hjóna. Konan aflar raunverulega nokkurs hluta teknanna, þó að hún vinni ekki beinlínis fyrir peningum. Alveg eins og fólk, sem stundar sjálfstæða atvinnu, á ekki að gjalda þess, að það giftist, á

það ekki heldur að gjalda þess, að það stofnar heimili og skiptir með sér verkum.

Skýrast kemur þetta sama atriði fram, ef athuguð er aðstaða þess, sem stundar sjálfstæðan atvinnurekstur. Athugum aðstöðu ógifts bónda, sem rekur bú sitt með aðstoð ráðskonu. Hann má draga kaup ráðskonunnar frá heildartekjum búans sem kostnað, en hún greiðir auðvitað skatt af kaupum sínu sérstaklega. Raunverulegar tekjur búans vaxa ekki neitt, þótt þau giftist, bóndinn og ráðskonan, en skatt- og útsvars-greiðsla búans stóreykst. Miðað við, að tekjur hvors um sig séu 20 þús., meðan konan er ráðskona, aukast opinber gjöld um 44%. — Hið sama á auðvitað við um verzlun, sem hjón reka sameiginlega, og hvaða annan atvinnurekstur sem er.

Úr þessu verður að bætast með því að skipta tekjum hjóna eða heimilis, annars eru hjónin látnin gjalda hjónabandsins og þeirrar verkaskiptingar, sem af því leiðir. Að öðrum kosti er ekki lítið á störf húsmóðurinnar, hvort sem er í bæ eða sveit, sem launaverð störf, en þau eiga allt annað sjónarmið skilið. Eðlilegast er að skipta tekjum hjóna í jafnar upphæðir að vissu marki, en ætla konunni vissan hlut teknanna, ef þær fara fram úr því marki.

Það er markmið frv. að koma fram leiðréttingu á skattal., sem nauðsynleg er og í samræmi við það, sem nú hefur verið sagt. Samkvæmt frv. verður gift kona sjálfstæður skattþegn, og reglurnar, sem gert er ráð fyrir, eru þessar:

1. Ef aðeins annað hjóna vinnur utan heimilis, skal tekjum þess skipt til helminga milli þeirra, en tekjur þess, sem ekki vinnur utan heimilis, skulu þó aldrei taldar hærri en 18 þús. kr. Markið 18 þús. kr. er valið af handahófi, og má að sjálfsöðgu athuga till., sem fram kæmu um breyt. á því.

2. Ef bæði hjóna vinna utan heimilis, en tekjur hvors um sig eru lægri en 18 þús. kr., skal sameiginlegum tekjum þeirra skipt jafnt milli þeirra.

3. Ef bæði hjóna vinna utan heimilis og tekjur annars eru hærri en 18 þús. kr., en hins lægri, skal bætt við tekjur þess, sem tekjulægra er, svo miklu af tekjum hins, að tekjur hins fyrr nefnda verði allt að 18 þús. kr., en þó aldrei hærri en tekjur hins.

4. Ef bæði hjóna vinna utan heimilis og tekjur hvors eru hærri en 18 þús. kr., skal hvort um sig greiða skatt af þeim tekjum, sem það aflar. Tekjuhámarkið 18 þús. kr., sem giftri konu á að reikna af tekjum mannsins, er sett til þess að koma í veg fyrir, að hátekjum sé skipt og misnotaðar þær meginreglur, sem frv. byggist á. Enn fremur eru í frv. nokkur önnur ákvæði til þess að koma í veg fyrir hugsanlega misnotkun á meginreglunum. Þá er gert ráð fyrir því, að tekjur, sem annað hjóna aflar með vinnu hjá hinu eða í fyrirtæki, sem það á eða er meðeigandi að, skuli ekki taldar sértekjur, og er augljóst, hvaða misnotkun hér er verið að koma í veg fyrir. Þó þyrfti að athuga þetta nánar, því að um getur verið að ræða rekstur, sem ekki væri óeðlilegt að telja konuna eða manninn geta haft sértekjur í sambandi við, en það atriði má ihuga á síðara stigi málsins.

Þá er æskilegt að athuga barnafrádráttinn sérstaklega, en eins og frv. var upphaflega, þá var ráð fyrir því gert, að heimilisfæðirinn nyti barnafrádráttarins, en eðlilegast er, að hjónum sé í sjálfvald sett, hvort þeirra skuli njóta barnafrádráttar vegna hvers um sig af börnum þeirra, og hef ég flutt brtt. um þetta á þskj. 72. Væri þetta ekki svo, gæti þannig farið, að tekjur mannsins yrðu lægri en tekjur konunnar, ef um lágar tekjur er að ræða.

Samþykkt þessa frv. er alls ekki eingöngu hagsmunamál þeirra kvenna, sem vinna utan heimilis. Það bætir að visu úr órétti, sem þær konur hafa verið beittar, en samþykkt frv. mundi gera miklu meira. Það leggur til, að störf húsmæðranna á heimilunum verði metin svo sem vert er til sjálfstæðra tekna og skatts, þ. e., gert er ráð fyrir því, að húsmóðirinn verði sjálfstæður skattþegn eins og húsbóndinn og greiði hvort um sig skatt af sínum tekjum. Þeim, sem kynnu að halda því fram, að þetta skipulag sé ekki framkvæmanlegt, vil ég benda á, að það tíðkast hjá einni stærstu menningarþjóð veraldar, Bandaríkjamönnum, skattalög þeirra byggja á þeirri meginhugsun, sem hér liggur til grundvallar, nema hvað enn þá lengra er gengið. Þar gildir sú regla, að hjónum er heimilt að skipta jafnt á milli sín sameiginlegum tekjum, hversu háar sem þær eru, svo að þar er möguleiki á að skipta stórtækjum. Svo langt hef ég ekki talið æskilegt að gengið yrði hér á landi, fyrst og fremst vegna þess, að það mundi hafa í för með sér meiri lækkun á skatttekjum ríkissjóðs en þetta frv. hefur í för með sér.

Ég hef orðið þess var, að sumir óttast aukna skriffinnsku, ef slíkt frv. sem þetta yrði samþ., þannig að skattæðublöðum fjölgaði verulega. En það er á misskilningi byggt, að skattæðublöðum þyrfti að fjölga nokkuð, þó að frv. yrði samþ. Það er vandalaust að nota sama skattæðublaðið fyrir hjón, jafnvel þó að tekjur skiptist, þau gætu talið fram á sama skattæðublaðinu, þannig að því væri skipt í tvo hluta. Aukin skriffinnsku þyrfti því ekki að hljóta af þessu.

Samþykkt þessa frv. hefur í för með sér lækkun á skatti hjóna frá því, sem nú er, og þá kem ég að öðru atriðinu, sem ég nefndi í upphafi að væri galli á nágildandi skattalögum og nauðsynlegt væri að breyta. Ég skal nefna fáein dæmi til viðbótar um áhrif þessa frv. á skattgreiðslu hjóna, ef annað þeirra vinnur utan heimilis.

Gerum ráð fyrir, að hjón hafi 30 þús. kr. tekjur, þ. e. a. s. það, sem vinnur utan heimilis. Skattar og útsvar af þessum tekjum nema 4120 kr. En ef tekjunum er skipt samkvæmt reglum frv., lækka skattar og útsvör í 2825 kr., lækkunin nemur 1295 kr. Skattar og útsvar hjóna með 40 þús. kr. tekjur lækka um 1980 kr., ef frv. er samþ., og mætti nefna fleiri dæmi um aðra tekjuhæð, þó að ég sjái ekki ástæðu til þess að sinni. En slík lækkun á skatti hjóna miðað við skattgreiðslu einhleyps fólks er fyrir löngu orðin bráðnauðsynleg. Nú greiðir einstaklingur í skatta og útsvar af 30 þús. kr. 4690 kr., en hjón 4120 kr. af sömu tekjum, m. ö. o., 570 kr. lægri opinber gjöld heldur en einstaklingur.

Í þessu er fylgið svo augljóst ranglæti, að við svo búið má ekki lengur standa. En til þess að leiðrétta þetta er ekki nóg að hækka persónufrádráttinn, sem þó er nauðsynlegt. Það eina, sem dugir, er að skipta tekjum hjóna við skattálagningu. Ég álit, að hér sé um mikið réttlætismál að ræða, réttlætismál, sem snerti ekki eingöngu allar giftar konur, heldur og alla heimilisfæður. Ég álit rétt að létta skatti af hjónum, miðað við einstaklinga, enda er fjármálum ríkisins ekki stefnt í voða með þeirri ráðstöfun. Og sú lausn, sem hér er bent á, er að minum dómi hin eina lausn á þessu réttlætismáli, sem er í samræmi við nútímaskoðun manna á þjóðfélagsaðstöðu giftra kvenna. Ég er því sannfærður um, að því fyrr sem þetta mál nær fram að ganga, því betra, og ég leyfi mér að vænta þess, að hv. þingmenn hugleiði það rækilega og láti það ná fram að ganga á þessu þingi. — Ég óska svo að lokum eftir því, að þessu máli verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og fjhn.

*Skúli Guðmundsson:* Herra forseti. Hv. flm. þessa frv. gerði það að till. sinni í ræðulok, að frv. yrði að lokinni umr. vísað til fjhn. Þar sem ég á nú sæti í þeirri nefnd og það liggur því fyrir mér að athuga þetta frv. nánar, vildi ég leyfa mér að leita eftir frekari skýringum á nokkrum atriðum þess. Það fylgir frv. að visu nokkuð skýr greinargerð, og auk þess hefur nú hv. flm. þess gefið nokkrar frekari skýringar á því í ræðu sinni og því sérstaklega, hvernig það mundi verka í framkvæmdinni. Ég hef þó ekki fengið upplýst öll þau atriði, er ég tel mig þurfa, áður en málið kemur fyrir nefndina, og því langar mig til að leggja spurningar fyrir hv. flm.

Það er þá í fyrsta lagi: Hefur hv. flm. hugsað sér, að gerðar yrðu breytingar á reglum um útsvarsálagningu á hjón, um leið og frv. þetta yrði samþ.? Mér skildist, að í þeim talnadæmum, sem hann kom með áðan, tæki hann bæði útsvars- og skattaálagningu. Hins vegar tekur þetta frv. aðeins til álagningar ríkisskatta, og það væri fróðlegt að heyra álit hv. flm. um það, hvernig hann ætlast til, að tryggt verði, að þessi skipan verði einnig höfð við útsvarsálagningu á hjón. Eins og við vitum, er nú útsvarsálagning í höndum bæjar- og sveitarstjórna. — Um þetta óska ég sem sagt að fá upplýsingar hjá hv. flm.

Önnur spurning mín er þessi: Er rétt skilið hjá mér, að ákvæði þessa frv. um sérsköttun hjóna gildi aðeins, þegar bæði eða annað hjóna vinna utan heimilis? Ég hef skilið þetta atriði þannig, bæði í greinargerð frv. og ræðu hv. flm., og mig langar að vita, hvort þessi skilningur minn er réttur, hvort ákvæðin gildi aðeins þegar annað eða bæði hjónin vinna utan heimilis, en ekki, þegar hvorugt þeirra vinnur utan heimilis.

Í þriðja lagi vildi ég spyrja hv. flm.: Síðasta málsg. 1. gr. frv. hljóðar svo: „Tekjur, sem annað hjóna aflar með vinnu hjá hinu eða í fyrirtæki, sem þá á eða er meðeigandi að, skulu þó ekki taldar sértekjur í þessu sambandi.“ — Ja-há! Samkvæmt orðanna hljóðan liggur næst að skilja þetta svo, að þetta eigi við þegar fjár-

hagur hjóna er sundurskilinn og fyrirtækin sér- eign annars aðila hjónabandsins. Eða er mein- ingin hin, að málsgreinin gildi um þau fyrir- tæki, sem eru sameign hjónanna? Þetta þyrfti að orða betur, svo að það kæmi skýrt í ljós, við hvað er átt.

Hv. flm. segir í greinargerð, og það kom líka fram í ræðu hans, að með nágildandi fyrir- komulagi í þessum málum sé konum, sem vinna utan heimilis, sýnt sérstakt ranglæti. Sumir túlka líka þetta sérsköttunarmál sem kvenrétt- indamál og með nágildandi fyrirkomulagi í þessu efni sé beinlínis verið að ganga á rétt kvenna. Oft heyrir maður talað um það, að tekjur konunnar lendi í miklu hærri skattstiga, vegna þess að þeim sé bætt ofan á tekjur eigin- mannsins. Þetta sjónarmið er auðvitað ekki rétt. Það mætti alveg eins segja, að tekjur konunnar gengju á undan og tekjum eiginmannsins væri bætt ofan á hennar tekjur, því væru það hans tekjur, sem lentu í mun hærri skattstiga en ella. En hvorugt er að sjálfsögðu rétt. Tekjur, sem hjónin afla, eru sameign þeirra. Því er þetta fyrirkomulag ekki frekar ranglæti í garð konunnar en eiginmannsins.

Hv. 3. landsk. kom með ýmis töludæmi máli sínu til stuðnings, ég held ein sex. Nú er hægt að reikna út á ýmsa vegu, á hvern hátt þetta frv. mundi hafa áhrif á skattálagningu, ef að lögum yrði, og ég hef sett hér niður á blað nokkur dæmi, er miða að því að sýna, hver áhrifin hefðu orðið, ef frv. hefði verið orðið að 1. áður en skattur var lagður á árið 1951. Ég skal þó viðurkenna, að ég er ekki þaukunnugur niður- jöfnunarreglum hér í Reykjavík, en ég vona þó, að tölur, sem ég tek, séu ekki langt frá lagi. Í tveimur fyrstu dæmunum er reiknað bæði með sköttum og útsvörum, en aðeins með ríkisskött- um í þeim síðustu.

Til eru hér í Reykjavík tveir ríkisstarfsmenn. Þessir tveir ríkisstarfsmenn eru hjón, og vinna þau við sitt ríkisfyrirtækið hvort og hafa sömu laun. Ég sé, með hliðsjón af skattskrá Reykja- vikur, að þessi hjón hafa afgang af launum sínum árið 1950 sér og sínum til framfærslu eftir að hafa greitt skatta og útsvör 50 þús. kr. Þetta er raunverulegt dæmi. Svo hugsa ég mér dæmi um tvo aðra ríkisstarfsmenn, báða kvænta, en konur þeirra gegna ekki störfum utan heimilis. Þessir starfsmenn fá hvor um sig jafnhá laun og hvort embættishjónanna. Sam- kvæmt gildandi reglum mundu þessir menn hafa eftir af launum sínum árið 1950 eftir að hafa greitt skatta og útsvör rúml. 30 þús. kr. hvor. Í hvorugu þessara dæma geri ég ráð fyrir ómagaframfærslu. Þeir hafa þá báðir til sam- ans á að gizka 60—65 þús. kr. til framfærslu fjölskyldna sinna, og er hugsað, að þeir leggi báðir fram jafnmikla vinnu og hjónin, þar sem launin eru hin sömu. Þá lítur samanburðurinn þannig út: Tvö heimili þessara manna hafa til sinna þarfa 60—65 þús. kr., en hjónin hafa fyrir sig 50 þús. kr. Svo getum við bollalagt um það, hvað af þessu fólki sé bezt sett. Til þess að njóta sömu lífshæðinda, þurfa þessi tvö heim- ili helmingi meira húsnæði en hjónin, — og sá liður er nú orðinn einna stærstur í heimilishaldi

hér í Reykjavík, — helmingi meiri mat og drykk, klæði og skæði, og á ég þá bágð með að skilja, að hjónin séu miklu verr sett með sínar 50 þús. kr. heldur en hin heimilin tvö, sem hafa 60—65 þús. bæði til samans, og það jafnvel þótt embættishjónin þurfi að kosta einhverju til hús- hjálpar. Þetta getur að sjálfsögðu hver og einn metið á sína visu.

Nú hef ég sett niður fleiri dæmi um það, hvernig frv. mundi hafa verkað á skattálagn- ingu þessa árs, og nú tek ég aðeins skatta til ríkisins með í reikninginn. Ég hugsa mér verka- mann, sem er kvæntur og á tvö börn, og áætla tekjur hans 25 þús. kr., en ég man ekki betur en sú upphæð sé talin meðaltækjur verkamanns í frv., sem nú liggur fyrir þinginu og Alþýðu- flokksmenn standa að. Það má því gera ráð fyrir, að þessi maður hafi haft um 24 þús. króna nettótekjur s. l. ár. Þessi maður greiðir í tekju- skatt í ár 319 krónur, en ef hjónin hefðu verið skattlögð samkvæmt þessu frv. hvort í sínu lagi, hefði skattur þeirra samanlagður numið 126 krónum, og hefðu þau þá grætt á sérskött- uninni 193 krónur. — Ég tek annað dæmi, þar sem líka er um að ræða verkamann, kvæntan með 2 börn á framfæri, en geri ráð fyrir því fráviki frá fyrra dæminu, að kona hans vinni sér inn utan heimilis 6 þús. kr. á ári, þannig að nettótekjur hjónanna verða um 30 þús. kr. á ári. Að óbreyttum l. greiða þessi hjón 632 krónur í tekjuskatt, en hefðu orðið að greiða, ef tekju- urnar hefðu skipzt jafnt á milli þeirra, eins og frv. kveður á um, 244 krónur, eða þau hefðu grætt á sérsköttuninni 388 krónur. Það má segja, að þetta sé dálítið upphæð, en ég vil þó vekja athygli á því, að þetta er lægri upphæð en því nemur, sem þessi hjón þurfa að greiða til trygginganna og til sjúkrasamlagsins, og sýnir þetta, að tekjuskattur til ríkisins er nokkru léttari en mörg önnur gjöld. — Svo tek ég þriðja dæmið og tek nú einn af þeim stóru, heildsala í Reykjavík, kvæntan en ómagalausan. Þessi heildsali veitir forstöðu fyrirtæki í bæn- um og vinnur því utan heimilisins, en kona hans vinnur ekki utan þess. Þetta dæmi er raunveru- legt. Þessi heildsali hafði á s. l. ári, samkvæmt skattskránni, yfir 100 þús. kr. tekjur, og eftir að hann er búinn að greiða af þessum tekjum skatt til ríkisins og útsvar til Reykjavíkurbæjar, hefur hann þó eftir um 50 þús. krónur fyrir sig og sína. En hefði þetta frv. hv. 3. landsk. verið orðið að l. í vor, hefði þessi heildsali haft af því ágóða, sem numið hefði 7460 krónum, sem sagt grætt 19 sinnum meira en verkamaðurinn í seinna dæminu, sem hafði 24 þús. kr. tekjur og kona hans 6 þús. Þannig er hægt að taka ýmis dæmi um það, hvernig frv. þetta, ef að l. yrði, mundi verka. Það getur vel verið, að það sé búið svo að heildsölum í þessum efnum, að ástæða sé til að bæta þar úr, svo sem hv. 3. landsk. vill með þessu frv. En hér kemur ýmis- legt til greina, og það má fá ýmislegt út úr frv.

Hv. flm. sagði, að samþykkt þessa frv. mundi aldrei stefna fjárhag ríkisins í voða, en mér er ljóst, að tekjur af sköttum mundu lækka veru- lega við samþykkt þess. Nú er það öllum ljóst, að ekki er hægt að lækka ríkisskatta nema

lækka útgjöld ríkisins á móti, svo að einhvers staðar verður þá að skera niður fjárveitingar ríkisins, en hvar á það að vera? Nú vil ég vekja athygli á því, að jafnvel þótt hægt yrði að lækka skatta til ríkisins, kæmi það mjög til athugunar, hvort meiri þörf væri á að lækka tekjuskattinn en aðra skatta, hvort ekki væri réttara að lækka þá óbeina skatta, tolla og söluskatt. Það hefur stundum verið talið, og það af Albýðuflokksmönnum, að óbeinu skattarnir legðust nú með meiri ofurþunga á fólkið í landinu en nokkru sinni fyrr og þar væri söluskatturinn þyngstur, svo að það væri máské rétt, ef til skattalækkunar kæmi á annað borð, að byrja þá á þeim ríkissköttum, sem meiri þýðingu hafa fyrir afkomu fólksins í landinu en tekjuskatturinn.

Ég vænti þess svo, að ég fái svör við þessum þrem fyrirspurnum mínum frá hv. flm., svo að þessi atriði liggi ljósar fyrir mér en nú. Læt ég svo máli mínu lokið að sinni.

*Flm. (Gylfi Þ. Gíslason):* Herra forseti. Ræða hv. þm. V-Húnv. laut aðallega að tvennu. Annars vegar beindi hann til mín nokkrum fyrirspurnum viðvíkjandi frv., hins vegar ræddi hann innihald þessa máls með nokkrum orðum. Ég skal fyrst víkja að fyrirspurnunum og reyna að svara þeim.

Fyrsta spurning hv. þm. var á þessa leið: Hvernig á að tryggja það, að reglur þær, sem settar eru fram í frv., nái einnig til álagningar útsvara? — Það ætti öllum að vera ljóst, sem lesa frv., að það tekur aðeins til álagningar tekjuskatts, og það er því engin trygging fyrir því, að reglur þess mundu einnig gilda um útsvarsálagningu. Hitt er vitað, að það er háttur flestra bæjar- og sveitarfélaga að beita í megindrættum sams konar reglum við álagningu útsvara og beitt er við skattálagningu ríkisins, svo að þess mætti vænta, að útsvarsálagning breyttist í samræmi við þetta frv., ef það næði fram að ganga. Svo sem kunnugt er, eru engin lagaákvæði um álagningu útsvara, önnur en þau, að útsvör skuli lögð á eftir efnum og ástæðum. Þessum reglum er oft beitt mjög ranglega, svo að það er full ástæða til þess að athuga, hvort ekki beri að koma útsvarsálagningu í fastari skorður. Komi nú í ljós, að samþykkt slíks frv. sem þessa hefði engin áhrif á niðurföfnun útsvara, tel ég rétt að setja reglur um, að ákvæði frv. gildi einnig um útsvör, því að auðvitað er rétt, að þau gildi um hvort tveggja, annars kæmi frv. ekki að hálfu gagni.

Þá spurði hv. þm., hvort ákvæði frv. giltu aðeins, þegar annað hjóna eða bæði ynnu utan heimilis. Þannig hefði hv. þm. ekki þurft að spyrja. Auðvitað taka þau einnig til þess, er bæði hjónin vinna innan heimilis, og leiðir það af l. gr. frv. — Ég þykist vita, að hv. þm. hefur haft bændur í huga, er hann spurði, en til þeirra á frv. að sjálfsögðu að taka.

Meiningin með ákvæðinu, sem hv. þm. spyr um í þriðja lagi og virðist langa til þess að misskilja, er sú að koma í veg fyrir tekjudreifingu á þann hátt, að annað hjóna ráðist til starfa við fyrirtæki, sem hitt á eða er meðeig-

andi að. Það er auðséð, að misbeita mætti mjög ákvæðunum um sérsköttun hjóna, ef slíkt væri hægt. Þó er þetta mál ekki auðvelt viðfangs. Þetta er framkvæmdaratriði, sem auðvitað væri sjálfsagt að athuga nánar. — Þetta var út af þeim fsp., sem hv. þm. beindi til mín.

Það, sem þessi hv. þm. sagði um málið almennt, virtist mér staðfesta algerlega, að hér er um sanngjarnt mál að ræða. Ég vil fara fáeinum orðum um dæmi hans um tvo ríkisstarfsmenn, sem eru hjón og bæði vinna hjá ríkisfyrirtækjum fyrir sjálfstæðum launum. Hann sagði, að það heimili hefði um 50 þús. kr. afgang af sínum tekjum, að fráðregnum öllum gjöldum, og mun það vera rétt. Svo tók hann dæmi um tvö önnur heimili, sem hvort um sig hefði sömu tekjur og hvort hjónanna, sem hann fyrst nefndi, og sagði, að hvort heimili um sig hefði haft rúmlega 30 þús. kr. afgang, eða 60—65 þús. kr. sameiginlega. En gerum ráð fyrir viðvíkjandi þeim tveimur heimilum, sem hann síðar nefndi, — ég skal ekki um það segja, hvort það er maðurinn eða konan, sem vinnur úti, en segjum, að það sé maðurinn á öðru heimilinu, en konan á hinu, og nú rugla þessir tveir aðilar saman reytum sínum og giftast og stofna til sameiginlegs heimilis, þá hækka við það opinber gjöld þessa sama heimilis samkv. útreikningi þm. sjálfs um 10—15 þús. kr. (SkG: Dæmið, sem ég tók, var um tvo kvænta karlmenn.) Já, en tölurnar eiga auðvitað jafnt við um það, ef um væri að ræða mann og konu, sem síðar rugluðu saman reytum sínum. Ríkisvaldið fagnaði þeirri ráðstöfun með því að hækka skatta þeirra um 10—15 þús. kr. samkvæmt dæmi hv. þm. sjálfs, sem hann var — ég vil segja svo óheppinn að rekja hér þetta nákvæmlega. Það er mjög undarleg tilfinning fyrir því, hvernig eigi að leggja á skatta, ef honum finnst þetta eðlilegt. — Nei, það er ómótmælanlegt, að skattar hvíla tiltölulega miklu þyngra á aðilum, sem báðir afla sér sérstæðra peningatekna, miklu þyngra á hjónum, sem afla sér bæði peningatekna, en ef þau væru ekki hjón. Að láta það, hvort þessir tveir einstaklingar eru giftir eða ekki giftir, ráða svona gífurlega miklu um það, hvaða opinber gjöld eru greidd, er í hæsta máta óeðlilegt. Það er staðreynd, sem ég nefndi áðan, að skattar og útsvör hækka frá 45—55% vegna samsköttunarreglunnar.

Hv. þm. V-Húnv. minntist á, að það væri ekki há upphæð, sem láglaunamenn, t. d. verkamenn, spöruðu, þó að þessi ákvæði næðu fram að ganga. Það er rétt. Sem betur fer hvílir tekjuskattur til ríkisins ekki mjög þungt á láglaunamönnum, þó að hann hvíli miklu þyngra á þeim nú en hann gerði fyrir 20—30 árum, og því ekki von, að hægt sé að spara mikla fjárhæð, en hlutfallslega er sparnaðurinn mikill.

Hv. þm. nefndi dæmi um það, að þetta frv. mundi hafa miklu meiri þýðingu til hagsbóta fyrir heildsala en verkamenn. Það eru e. t. v. til heildsalar, sem mundu fá meiri lækkun á skatti sínum en verkamenn yfirleitt, en það má auðvitað ekki verða til þess, að verkamenn fái ekki sanngjarna leiðréttingu mála sinna. En til þess að koma í veg fyrir, að slíkar reglur verði

til þess að lækka skatt hátekjumanna óeðlilega, er einmitt sett reglan um 18 þús. kr. hámark, sem konunni skuli reiknað af tekjum mannsins.

Ég get tekið undir það með hv. þm. V-Húnv., að það er margt, sem þyrfti að gera í skattamálum annað en þetta, og þá fyrst og fremst að lækka óbeinu skattana stórkostlega frá því, sem nú er. Þeir hvíla á launamönnum með svo miklu meiri þunga en þeir gerðu fyrir 20—30 árum, að það er alveg óviðunandi. Við Alþfimmenn höfum augun opin fyrir þessu og höfum lagt fram till. til þess að ráða bót á þessu, og munu þær koma til umræðu áður en langt um liður, og þætti mér þá mjög gott að geta væntzt stuðnings hv. þm. V-Húnv. við það mál. Hvort hann sprettur þá jafnfljótt upp og hann gerir, þegar hann andmælir lækku á beinum sköttum, veit ég ekki. Úr því verður reynslan að skera. Þau sjónarmið, sem komu fram hjá honum gegn frv., voru furðulega íhaldssöm, og ég harma það, hve oft það hendir hann á síðustu árum að halda slíkum sjónarmiðum á loft. Það, sem hér um ræðir, er tvennt: Annars vegar að bæta úr því mikla misrétti, sem nú á sér stað og felst í óeðlilegri samsköttun hjóna, þar sem reglan er í raun og veru þannig, að annar og hærri skattstigi er látinn gilda um þær tekjur, sem konan aflar sér utan heimilis, en þær tekjur, sem eiginmaðurinn aflar sér. Þetta er rétt, þrátt fyrir þær aths., sem hv. þm. gerði í ræðu sinni. Það er útrúsnúningur að halda því fram, að þetta sé sameiginlegt mál hjónanna beggja og geti því ekki talist ranglátt fyrir annan aðilann. Það er staðreynd, að ef gift kona aflar sér sjálfstæðra tekna utan heimilis og ræður sér ráðskonu, vaxa skattarnir miklu meira en ef hún væri ógift. Þetta hlýtur að teljast mjög óeðlilegt, og úr þessu verður að bæta.

Hitt atriðið er það, að allt of litill munur er gerður á sköttun gifts fólks annars vegar og ógifts hins vegar. Mig undrar, að hv. þm. skuli telja ástæðu til að andmæla því, að það er óverjandi, að ekki skuli vera nema 570 kr. munur á tekjuskatti og útsvari einstaklinga annars vegar og hjóna hins vegar af 30 þús. kr. tekjum. Þau skattal. eru ranglát, svo að óverjandi er, og þeim þarf að breyta, og eitt spor í þá átt væri meðal annars samþykkt þessa frv.

*Skúli Guðmundsson:* Ég þakka hv. 3. landsk. fyrir þær upplýsingar, sem hann gaf mér fráfróðum um sum atriði frv. — Ekki fannst mér hann fara ráðvandlega með eitt af þessum dæmum, sem ég var með, þó að það sé nú raunar smávægilegt atriði í þessu máli. Hann gerði mér þann grikk að snúa þannig við dæminu, sem ég tók upp um tvo kvænta menn við ríkisstofnun, að gera úr þeim tvær ógiftar persónur, sem síðan rugluðu saman reytnum sínum, en hann hefði þá þurft að breyta tölunum, sem ég var með.

Hv. þm. sagði í sambandi við fyrstu spurningu mína, um útsvör, að það væri háttur flestra sveitarstjórna að fara eftir sömu reglu um útsvarsálagningu, þ. e. að miða við skattskyldar tekjur eins og skattar til ríkissjóðs eru miðaðir við. Hann játaði þó, að þetta væri ekki

öruggt, enda eru mörg dæmi þess, að niðurbjófnunarnefndir fari ekki eftir því, heldur öðrum reglum. Það væri þess vegna engin trygging fyrir því, þótt þetta yrði samþ., að það kæmi þessu fólki að haldi, því að niðurbjófnunarnefndirnar hafa að óbreyttum lögum á valdi sínu að taka af fólki það, sem það kynni að græða á þessari breyt. hv. 3. landsk.

Annarri spurningu minni, um það, hvort ákvæðin um sérsköttun hjóna giltu einnig, þótt hvorugt hjónanna ynni utan heimilis, svaraði hann játandi; en svo versnar, því að þegar hann svaraði þriðju spurningunni, stríddi svar hans beint á móti þessu. Þá sagði hann ákvæðið, að ekki bæri að sérskatta tekjur konu, ef hún aflaði þeirra með vinnu við fyrirtæki, sem væri eign þeirra hjóna, þ. e. sem meðeigandi eða eigandi; þá skuli ákvæðið ekki gilda. Ber að skilja þetta svo, að konan geti þá reiknað sér þessar 18 þús. kr.? Það væri gott að fá það fram. Nú hlýtur hv. 3. landsk. að vera það kunnugt, jafnvel og hann er að sér í þjóðfélagsmálum, að það eru til þúsundir heimila í þessu landi, þar sem konan vinnur ekki að heitið geti fyrir tekjum utan heimilis, t. d. flest sveitaheimili landsins. Ég þekki hér dæmi um hjón, sem eru í nokkur hundruð metra fjarlægð frá þeim stað, þar sem við erum núna. Þau reka iðnaðarfyrirtæki í skúr við íbúðarhús sitt, þar sem eru notaðar vélar, og eiginkonan vinnur þarna alla daga — nema lítinn tíma, sem hún hefur til þess að matbúa fyrir hjónin — við þennan iðnað með manni sínum, og mér þykir ekki ólíklegt, að þau tvöfalda tekjur sínar með því að vinna þannig bæði. Samkvæmt upplýsingum hv. 3. landsk. mundi slík kona fá að njóta þeirra friðinda að mega reikna sér til skatts allt að 18 þús. kr. En segjum, að komið gæti fyrir, sem hv. 3. landsk. gæti kannske orðið mér sammála um, að þessi hjón ynnu nú fyrir meira en 36 þús. kr. á ári. Það liggur fyrir dæmi um það, að hjón hér, sem eru launafólk, eru þannig sett, að hvort um sig veitir forstöðu ríkisfyrirtæki og hefur 40—50 þús. kr. tekjur hvort, en eiga skv. frv. að fá að skattleggja allar sínar tekjur hvort fyrir sig. Mér finnst þá einkennilegt, að svo fróður maður sem hv. 3. landsk. er skuli telja með öllu útilokað, að til geti verið hjón, sem ekki vinna í annarra þjónustu, en komast þó upp fyrir 36 þús. kr. tekjur á ári sameiginlega. Það er nefnilega engum vafa bundið, að í okkar þjóðfélagi finnast hjón, og það e. t. v. ekki í allfáum tilfellum, sem ekki taka tekjur sínar í launum hjá öðrum og geta þó fengið svipaðar tekjur og launamenn. En samkv. frv. þm. mundu þessi hjón, sem ég nefndi hér við iðnaðinn, eða hjón í sveit geta með því að leggja á sig mikla vinnu komið upp í svipaðar tekjur og ég nefndi í fyrsta dæmi mínu um embættishjónin og fengju kannske 80 þús. kr. í tekjur samtals, og yrði þá bóndinn að borga skatta af 62 þús. kr., en konan mætti aðeins telja fram 18 þús. kr.

Hv. 3. landsk. sagði, að það séu furðulega íhaldssöm sjónarmið hjá mér, þegar ég held því fram, að þarna sé á óviðeigandi hátt gert upp á milli manna í þjóðfélaginu. Ef hann kallar það

mjög íhaldssöm sjónarmið að mæla gegn því, að þegnum landsins sé svo mjög ójafnt skammtað sem hann vill, má hann vel kalla mig íhaldsmann, en hann þykist víst sjálfur vera boðberi frjálssyndisins.

Eins og ég sýndi fram á áðan og kom fram af vörum þm. sjálfs, er frvgr. þannig orðuð, að tæplega er hægt að fá út úr henni það, sem hv. þm. nú segir, að eigi í henni að felast, nema í sumum tilfellum. Ég andmæli ekki frv. hans fyrir það, að ég geti ekki séð, að það sé mál að taka skattal. til endurskoðunar. Andmæli mín eru aðeins gegn frv., sem er svo vitlaust, að vansæmandi væri fyrir Alþ. að gera það að lögum. Og þess vegna vildi ég allra vinsamlegast skjóta því til hv. 3. landsk., hvort hann vildi ekki — hann er nú þegar búinn að flytja eina brtt. við frv., sjálfsagt til þess að gera það skýrara en það var — taka þennan sokkbol sinn til baka nú á þessu þingi og rekja hann upp og ef honum sýndist að þrjóna eitthvað nýtt, að reyna að hafa það eitthvað áferðarfallagra en þetta frv. er. Þessu vildi ég skjóta til hans, því að jafnvel þótt fjhn. vildi taka þetta til góðrar athugunar, yrði miklu erfiðara að taka það til meðferðar, sem er þannig útbúið af hálfu flm., að ekki er hægt eftir orðanna hljóðan að sjá, hvað fyrir honum vakir í málinu. Það er lágmarkskrafta, að ákvæði frv. séu þannig, að það sé ljóst bæði fjhn. og öðrum, hvernig beri að skilja þau. Ég hefði nú viljað skjóta því til hv. þm., hvort hann vildi ekki gera þetta.

Hv. þm. taldi í sinni síðustu ræðu, að þetta um 18 þúsundirnar væri til tryggingar því, að ekki væri hægt að misnota þetta, og þannig væri komið í veg fyrir, að einstakir menn gætu hagnast óeðlilega á þessu. En ég sýndi fram á það í dæminu um heildsalann, að hann mun hagnast á þessu um nærri 7½ þús. kr. Lítur út fyrir, að hv. þm. hafi gert upp við sig, að það sé ekki óhóflega mikið, en hitt sé rétt, að stemma nú stigu við því, að karl geti grætt meira á þessari sultu hans en þetta að svo komnu máli.

*Flm. (Gylfi P. Gíslason):* Hv. þm. V-Húnv. gerir sér leik að því að snúa út úr einu ákvæði frv. Það gerir hann ekki af greindarskorti, heldur af allt öðrum ástæðum. Svo skilningssljór var hann að minnsta kosti ekki, þegar ég talaði um þetta mál við hann fyrir nokkru, að hann skildi ekki nokkurn veginn, hvað átt er við með þessu ákvæði. Nú, þegar hann stendur upp hér í hv. d., þá hefur skilningur hans skyndilega sljógvast svo mikið, að hann talar næstum eins og afglapi. Það er ástæðulaust að misskilja nokkur ákvæði frv. eins og það er. Það er samið með aðstoð ágæts lögfræðings og gaumgæfilega athugað. Hann taldi enga ástæðu til að hafa ákvæði frv. öðruvísi en þau eru, miðað við þann tilgang, sem á að ná. Ég fullyrði, að það er hótmyndni ein og af miður góðri hvöt sprottin að halda fram, að ástæða sé til þess að misskilja nokkur ákvæði þess. — Það, sem hv. þm. virðist sérstaklega vilja misskilja, er síðasta setningin, sem hljóðar svo: „Tekjur, sem annað hjóna aflar með vinnu hjá hinu eða í fyrirtæki, sem það á eða er Alþt. 1961. C. (71. löggjafarþing).

meðeigandi að, skulu þó ekki taldar sértekjur í þessu sambandi.“ Þessi síðasta setning getur auðvitað ekki breytt þeirri meginreglu, sem áður er búið að lýsa í gr., en hún er sú, að peningatekjur, sem hvort hjónanna um sig aflar, skuli taldar sértekjur þess, en ef aðeins annað hjónanna aflar peningatekna, þá skuli hinu reiknaður viss hluti af þeim tekjum. — Til þess að slá varnagla gegn misnotkun er síðasta setningin, því að auðsjáanlega er hugsanlegt, að einhverjum dytti í hug að misbeita þessu ákvæði, þannig að t. d. bóndi tæki konu sína á laun og segði: Hún hefur þessi laun, og þess vegna eru það sértekjur hennar, og hún á að greiða skatta af þeim samkv. meginreglu frv. — Það er til þess að fyrirbyggja þetta, sem þessi síðasta setning var sett í frv. — Nákvæmlega sama gildir um dæmið, sem hann sjálfur nefndi um hjónin, sem ynnu sameiginlega að verksmiðjurekstri nokkrum fyrir utan bæinn. Ef frv. yrði samþ., mundi sú regla gilda um þau hjón, að af sameiginlegum tekjum þeirra yrðu konunni reiknaðar 18 þús. kr., en maðurinn greiddi skatta af afganginum. Nú greiðir maðurinn skatta af tekjunum öllum, en síðasta setningin ætti að koma í veg fyrir, að annað hjónanna verði launaður starfsmaður hjá fyrirtækinu, sem gæti haft miklu hærri laun en 18 þús. kr., og skattar af tekjum fyrirtækisins þar af leiðandi orðið miklu lægri en ella, ef reglunum væri fylgt eins og þær eru nú. Það er þessi misnotkun, sem á að fyrirbyggja með þessu ákvæði, og áður hafði þm. látið sér skiljast, að slíkt mundi takast.

Þá var svo að heyra á hv. þm. sem honum fyndist þetta 18 þús. kr. hámark í frv. of lágt áætlað. Mér skildist, að allt í einu væri umhyggja hans fyrir réttlætinu orðin svo mikil, að hann teldi óeðlilegt að gera ráð fyrir, að konan gæti ekki fengið nema 18 þús. kr. fyrir sína vinnu. Ef fleiri mönnum sýnist svo, er auðvitað vandalaust að hækka hámarkið. Ég veit ekki, hvort á að skilja hann svo, að hann vilji ganga eins langt í þessu og gert er í Bandaríkjunum, þar sem alltaf er skipt til hellinga, hvað há sem launin eru. Meini hann það, mundi slíkt hafa í för með sér stórkostlega skattalækkun hjá öllum hjónum, miðað við það, sem nú á sér stað. Þannig rekst eitt á annars horn hjá hv. þm., og það kemur greinilega í ljós, að það, sem rekur hann á stað til gagnrýni á frv., er líklega í fyrsta lagi ólund og andúð á öllum breytingum og í öðru lagi það, að þessi þm. virðist vera í þeim hópi, sem á mjög erfitt með að setta sig við, að nokkrar ráðstafanir verði gerðar til þess að lækka beina skatta, sem einu sinni hafa verið á lagðir. Ég er þeirrar skoðunar, að að sjálfsögðu eigi að afla tekna í ríkissjóð fremur með beinum sköttum en óbeinum, en engu að síður geta beinu skattarnir í vissum tilfellum verið þannig, að ástæða sé til þess að lækka þá. Og þótt maður sé í sjálfa sér fylgjandi beinum sköttum fremur en óbeinum, má auðvitað ekki hika við að leiðrétta misræmi í skattheimtunni, jafnvel þótt skattarnir lækki um leið á þeim, sem hafa greitt óeðlilega háa skatta. Þær reglur, sem nú gilda að því er

snertir beinu skattana, sem einstaklingum er gert að greiða annars vegar og hjónum hins vegar, eru ranglátar. Það misrétti er svo gífurlegt, að ekki er hægt að bæta úr því nema með lækkuðum beinu skattanna, sem hjón og barnafjölskyldur eiga að greiða. Slíkt virðist hv. þm. ekki mega heyra nefnt, án þess að hann sjái ástæðu til þess að andmæla því og reyni að finna sér hvað eina til til þess að geta þjónað þessu sjónarmiði sínu.

*Skúli Guðmundsson:* Ég verð að segja það, að ég er ekki vanur að fá svona kveðjur frá hv. 3. landsk. eins og hann nú varpaði til mín í þessari ræðu, en hann talar um afglapahátt, ólund og íhaldssemi. Mér er alveg sama um þetta. Ég hef reynt að gera mönnum ljóst, að ákvæði frv. eru ranglát og svo fráleit, að ekki er hægt að fallast á þetta eins og það er. Og ég held, að hv. 3. landsk. þm. hljóti að skilja það, að ef þetta 18 þús. kr. hámark á að vera á annað borð, þá verður það að gilda um öll hjón, en ekki eingöngu í þeim tilfellum, þegar annað þeirra eða bæði vinna utan heimilis. Það mundi vera mikið ranglæti, eins og ég er búinn að taka fram, að hafa frv. eins og það er, því að það er beinlínis tekið fram í 1. gr., að ef hvort hjónanna um sig vinnur fyrir tekjum yfir 18 þús. kr., þegar bæði vinna utan heimilis, þá á að skattleggja allar tekjurnar hjá hvoru um sig, en í hinu tilfallinu, þar sem hjónin vinna bæði á heimilinu sameiginlega og fá yfir 36 þús. kr. tekjur í heild, þá er gerður sá mismunur, að aðeins eru skattlagðar 18 þús. kr. hjá konunni, en allur afgangurinn hjá manninum. Í þessu er ranglætið fólgið. Ég nefndi áðan dæmi um hjón, sem vinna að iðnaði og hafa 80 þús. kr. tekjur, og önnur hjón, sem vinna hjá ríkinu og hafa jafnmiklar tekjur. Samkv. frv. eiga þau síðarnefndu hvort um sig að telja fram sínar tekjur til skatts, en af tekjum þeirra fyrirnefndu verða 62 þús. kr. skattlagðar hjá manninum, en aðeins 18 þús. hjá konunni. (GPg: Vill hv. þm. hækka hámarkið?) Ég skal ekkert segja um hámarkið. En ef þetta á að vera svipað eins og í frv., þá verða að gilda sömu reglur um öll hjón, því að annað leiðir til svo mikils ranglætis. Og hv. þm. talar um, að það sé verið að útiloka bóndann eða iðnaðarmanninn frá því að taka konuna sína á laun. Próffessorinn í viðskiptafræði hlýtur að vita, að það er ekki venja bænda að taka konur sínar á föst laun. Hjónin vinna bæði sameiginlega á heimilinu að tekjuöfluninni, og konan verður aldrei á launum hjá bóndanum og ekki bóndinn hjá konunni. Svona má hv. þm. ekki tala vegna þeirrar stöðu, sem hann hefur í þjóðfélaginu. — Ég vona, að hv. þm. sé ljóst, að það eru augljósir gallar á frv., og hann ætti að sjá söma sinn í því að taka það aftur.

*Ffm. (Gylfi Þ. Gíslason):* Varðandi dæmið, sem hv. þm. tekur um iðnaðarhjónin, sem hafa 80 þús. kr. tekjur og hann segir að samkvæmt reglum frv. séu skattlögð þannig, að maðurinn greiði af 62 þús., en konan af 18 þús., er það að segja, að þetta er rétt hjá hv. þm. Það er auð-

vitað líka rétt, að ef hjón vinna hjá ríkinu og hafa 40 þús. kr. tekjur hvort og greiða skatt af því, þá verður skattur þeirra lægri, og hefur mér auðvitað alltaf verið þetta ljóst. En það, sem mér þykir undarlegast, er, að hv. þm. skuli nú telja þetta misrétti í skatti vera sérstakan ágalla á þessu frv. Það er rétt, að hjón, sem saman afla sér sömu tekna, greiði sama skatt, og þetta gerir hann að höfuðuppistöðu í árás á þetta frv. En hvernig stendur á því, að hann gagnrýnir ekki núverandi skipan? Hann veit, að tveir einstaklingar, sem vinna hvor fyrir 30 þús. kr., greiða miklu hærri skatt, ef þeir gifta sig. Hann veit, að munurinn á skatti þessara tveggja einstaklinga eftir því, hvort þeir eru giftir eða ógiftir, er miklu meiri samkvæmt núgildandi reglum heldur en munurinn á skatti iðnaðarhjónanna og embættishjónanna, sem hann nefndi. Þetta kemur upp um þær hvatir, sem valda því, að hv. þm. fer út í ádeilur á þetta frv. Það er ekki tilfinningin fyrir misréttinu í skattabyrðinni, því að þá mundi hann jafnt finna misréttið í skattgreiðslu einstaklinganna, sem hafa sjálfstæðar tekjur, og skattgreiðslu þeirra eftir að þau eru gift. En það misrétti nefnir hv. þm. ekki og vill ekki skilja, að ákvæðið um tekjuhámarkið er sett til þess að koma í veg fyrir óeðlilega skattlækkun á hátekjum. Það, sem vinnst með því, er miklu meira en það misrétti, sem af því hlýzt. En fyrra dæmið hefur ekki mikla þýðingu, og það ranglæti, sem það átti að sýna fram á, er lítið í samanburði við ranglætið í núverandi 1. Ég kalla það ekki ranglæti, sem hér er lagt til, vegna þess að tekjur bændahjóna lækka, ef frv. er samp., miðað við tekjur einhleyps bónda, það kalla ég ekki ranglæti, heldur réttlæti. Það má segja, að það sé misræmi miðað við embættismannahjón, en ég hygg, að aldrei verði fundin nein skipan á þessum málum, þar sem ekki megi finna einhverjar tvær hliðstæður, þar sem skattgreiðsla kæmi ójafnt niður. En ég fullyrði, að dæmin, sem benda má á um ósamræmi, miðað við sömu aðstöðu, eru hverfandi, ef þessi skipan er höfð, miðað við ranglætið í núverandi skattgreiðslum. Þetta er aðalatriði málsins.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 12. fundi í Nd., 15. okt., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Á 59. fundi í Nd., 15. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. 15, n. 434 og 480).

*Frsm. meiri hl. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Fjhn. hefur haft málið til athugunar, og leggur meiri hl. til á þskj. 480, að málinu verði vísað til hæstv. ríkisstj., og er gerð grein fyrir því í nál. og til þess vísað, að fyrir Alp. liggi till. til þál. um heildarendurskoðun skattalaganna. N. álitur, m. a. með tilliti til þess, að vísa beri þessu máli og öðrum um svipað efni, sem

legið hafa hjá n., til hæstv. ríkisstj. Mál þessi hafa verið deilumál innan þingsins, mundu þau tefja mjög störf þess og þó mikill vafi, hvort næðu fram að ganga. En færi svo, að þau yrðu samþykkt, mundi það rýra tekjur ríkissjóðs og kæmu þeim fyrst og fremst til góða, sem hafa hæstar tekjur. — Ég sé ekki ástæðu til að hafa um þetta fleiri orð. Hv. þm. hafa séð nál. meiri hl., og vísast til þess.

*Einar Olgeirsson:* Herra forseti. Því miður er hv. frsm. minni hl. fjarstaddur, en hann ætlaði að flytja ræðu um þetta mál. Ég vildi einungis lýsa yfir þeim vilja minni hl. n., að þetta mál ætti að samþykkja. Ég hafði gert þá athugasemd í nál., að ég mundi bera fram brtt. varðandi smágalla á frv. Hins vegar mun ég ekki bera þær fram fyrr en við 3. umr., vegna þess að ég vil fá úr því skorið nú, hvort hv. d. vill fylgja frv. að efni til, og óska ég því, að það fái að koma til atkvæða nú, þar sem þetta er eitt af fyrstu málum þingsins.

*Gylfi P. Gíslason:* Herra forseti. Hv. þm. V-Húnv., frsm. meiri hl. fjhn., færði það fram sem höfuðrök fyrir því að vísa þessu frv. til hæstv. ríkisstj., að fyrir dyrum stæði endurskoðun skattalaganna. Ég tel, að hér sé um að ræða slíkt réttlætismál, að ekki megi biða eftir þessu. Það er vitað, að endurskoðunin tekur minnst eitt ár og sennilega miklu lengri tíma. Ég álit því, að með þessu sé verið að skjóta málinu á frest algerlega að ástæðulausu. Frv., ef að lögum yrði, mundi hafa mikil áhrif til lækkunar skatta af lág- og miðlungstekjum. Hins vegar er varnagli við því sleginn, að hátekjufólk geti hagnast óeðlilega á þessu. Tel ég því hiklaust, að frv. stefni í rétta átt, og er hér raunar um hið mesta réttlætis- og sanngirnismál að ræða. Það eru heldur engin rök, að ríkissjóður missi nokkrar millj. kr. í tekjum, ef frv. yrði samþykkt. Tekjumissirinn er ekki nema lítið brot af tekjuafgangi síðasta árs. Það er einnig hinn mesti misskilningur hjá hv. þm. V-Húnv., að þetta frv., ef samþ. yrði, mundi ekki lækka skatta af lágtækjum.

Ég hygg, að til þessa þings hafi ekki borizt jafnmargar áskoranir um að samþykkja nokkurt mál og þetta. Ég hef hér fyrir framan mig fjöldann allan af áskorunum um þetta efni. Miðstjórn Alþýðusambands Norðurlands hefur skorað á Alþingi að samþykkja það, aðalfundur Bandalags kvenna í Reykjavík sendir áskorun um að samþykkja það. Á þingi Bandalags starfsmanna ríkis og bæja var samþykkt ályktun þess efnis að skora á þingið að samþykkja frv. Kvenréttindafélag Íslands hefur samþykkt áskorun um að samþykkja það og jafnframt sent áskorun frá 15 kvenfélögum sama efnis. Stjórn Verkalýðsfélags Akraness hefur sent áskorun þessa efnis, og nokkur önnur félög og félagasamtök hafa sent áskoranir sama efnis. Í þessu kemur fram, að meðal almennings er mikill áhugi fyrir þessu hagsmunamáli, sem snertir alla skattþegna, ekki aðeins giftar konur, sem vinna utan heimilis, heldur einnig giftar konur, sem vinna

að sínu eigin heimili. Og það er sannarlega ekki undarlegt, að þetta mál hljóti fylgi almennings, þar sem sú regla, sem nú er fylgt í þessum efnunum, er fráleit.

Ég vil nefna tvö dæmi þessu til sönnunar. Við skulum gera ráð fyrir, að maður hafi 32 þús. kr. í tekjur. Þá verður hann að greiða 4660 kr. í skatta. Maðurinn getur ekki fengið meiri vinnu eða hærri laun, en konunni býðst vinna, sem hún fær 18 þús. kr. fyrir, þ. e. a. s., maðurinn og konan hafa 50 þús. kr. samanlagt í laun. Af þessu verða þau að greiða í skatta 11259 kr. Sú skattahækkun nemur 6600 kr., sem kemur til af vinnu húsmóðurinnar, m. ö. o., það verður að greiða 6600 kr. í skatta af þessum 18 þús. kr., sem hún hefur í tekjur, eða rúmlega þriðjung þeirra. Ef þessi kona er ógift, verður hún að greiða 1960 kr. í opinber gjöld af þessum tekjum, en af jafnmiklum tekjum verður hún að greiða sem gift kona 6600 kr., eða meira en þrefalda þá upphæð. Ef þau eru ekki gift, verða þau að greiða samanlagt 7285 kr., en verða að greiða 11259 kr., af því að þau eru hjón, þ. e. a. s., hjónabandið kostar þau rúmlega 50% hækkun. Þetta er ósköp einfalt mál og ljóst. Hér er um að ræða ranglæti, sem úr verður að bæta. Það er ekki rétt að leggja hærri á giftar konur en ógiftar. (Forseti: Ég vil leyfa mér að spyrja hv. þm., hvort hann treysti sér til að ljúka ræðu sinni fljótlega?) Já, ég er alveg að verða búinn.

Ég skal nefna annað dæmi, að visu með öðrum tölum, en alveg hliðstætt. Maður hefur sjálfstæðan atvinnurekstur, er t. d. einyrkjabóndi, og hefur 20 þús. kr. tekjur. Hann hefur ráðskonu, sem hann greiðir 20 þús. kr. í laun. Þá nema skattar þeirra beggja 4508 kr. Ef þau nú gifta sig, þá hækkar skattur þeirra samanlagður upp í 7189 kr., eða um 59%. Þó eru tekjur þeirra óbreyttar og vinnan sú sama. Einungis það, að þau hætta að greiða skatta sína sitt í hvoru lagi, gerir það að verkum, að þeir hækka um 59%.

Þetta er svo augljóst ranglæti, að við svo búið má ekki standa. Þarna eru ýmsar leiðir til bóta, en þessi, sem hér er bent á, er að mínum dómi sú heppilegasta, sem um er að ræða.

Ég er auðvitað reiðubúinn til viðræðna við fjhn. um þetta mál og vil vinna að því, að það fáiist meiri hluti fyrir heppilegri lausn þess, en það virðist hins vegar vera stefna meiri hlutans að viðhalda ranglætinu og vilja ekki ræða um þetta, og þá er bezt að fá atkvæði um málið.

Umr. frestað, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

## 9. Akadémía Íslands.

Á 3. fundi í Nd., 4. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um Akadémiu Íslands [22. mál] (þmfrv., A. 22).

Á 14. fundi í Nd., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson):* Herra forseti. Frv. shlj. þessu var lagt fyrir síðasta þing og náði ekki fram að ganga. Hef ég því lagt það aftur fyrir þingið. Þegar málið var fyrir þingi í fyrra, hélt ég ýtarlega framsöguræðu um málið. Tel ég því ekki ástæðu til að ræða málið frekar nú. — Ég óska svo, að máli þessu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. menntmn.

#### ATKVGGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til menntmn. með 21 shlj. atkv.

Á 63. fundi í Nd., 19. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. 22, n. 641 og 644).

*Frsm. minni hl. (Gunnar Thoroddsen):* Herra forseti. Þetta mál hefur verið nokkuð rætt í menntmn., og hefur n. ekki getað orðið á eitt sátt um afgreiðslu þess. Minni hl. leggur til, að frv. verði samþ. með þeirri breyt., sem greinir í nál. hans.

Það er vissulega full þörf þess að gera einhverjar raunhæfar ráðstafanir til að vernda móðurmálið. Með þessu frv. er gert ráð fyrir, að nefnd skipuð hinum færustu mönnum eigi að hafa þetta með höndum. Að sjálfsögðu má um það deila, hvernig þessi nefnd eða akademía skuli vera skipuð. Það hafa verið raddir uppi um það í n., að ýmsar stofnanir tilnefndu menn í Akademíuna, en við í minni hl. höfum ekki getað fallið á þá skoðun, en leggjum til, að það verði gert eins og í frv. segir, þ. e. a. s., forseti Íslands skipar sex fyrstu félagana, en þeir kjósa síðan þá sex, sem á vantar.

Í frv. er gert ráð fyrir, að félagar í Akademíunni fái nokkur heiðurslaun. Við í minni hl. leggjum til, að þetta verði felld niður og meðlimir Akademíunnar starfi launalaust. Í brtt. okkar í minni hl. er gert ráð fyrir því, að starf félaga Akademíunnar skuli skoðast sem ólaunað heiðursstarf.

Ég skal taka það fram, að við í minni hl. erum ekki fyllilega ánægðir með þetta erlenda nafn á þessari stofnun og hefðum gjarnan viljað, að henni yrði valið íslenskt heiti. Vera má, að orðið „akademía“ sé gott og gilt og samrýmist sæmilega íslenskri tungu, enda hefur ekki enn verið bent á neitt íslenskt orð, sem gæti komið í stað þess. Ég vona því, að þegar tímar lifa fram festist þetta orð í tungunni.

Ég skal svo ekki hafa um þetta fleiri orð, en vonast til, að frv. verði samþ. með breytingu þeirri, er við í minni hl. leggjum til.

*Frsm. meiri hl. (Páll Þorsteinsson):* Herra forseti. Meiri hl. n. hefur skilað séráliti í þessu máli. Ágreiningur var ekki um það í n., að full ástæða væri til að stuðla að því að varðveita íslenska tungu, heldur liggja til þess aðrar ástæður. Það kemur fram í grg. með þessu frv., sem hér er til umræðu, að erlendar fyrirmyndir eru hafðar í huga við samningu þess, því að vitnað er til sams konar stofnana í Frakklandi

og Svíþjóð, en þær hafa starfað um langan tíma. Hins vegar hefur n. ekki fengið í hendur nein skilríki, sem sanni henni nægilega ljóst, á hvern hátt slíkar stofnanir hafi starfað erlendis. Við í meiri hl. teljum æskilegt, að nánari upplýsingar liggi fyrir um þetta mál, áður en ráðizt er í að stofna akademíu á Íslandi. — Enn fremur liggur fyrir þessari hv. d. annað frv. líkt þessu. Er það frv. um listarráð ríkisins, en í því frv. er gert ráð fyrir, að til þeirrar stofnunar verði valið á annan hátt en til Akademíunnar. Menntmn. hefur einnig haft þetta frv. til athugunar, og sendi hún það Bandalagi íslenskra listamanna til umsagnar. Leggur sá félagskapur til, að ákvörðun um stofnun ráðsins verði frestað um sinn.

Nú má segja, að í nokkuð mikið sé ráðizt, ef stofna á í einu tvær stofnanir svipaðs eðlis. Við í meiri hl. leggjum því til, að þetta mál verði athugað nánar, og ef Alp. vill samþ. að stofnsetja akademíu, þá verði það rannsakað, hvort ekki væri hægt að láta hana annast fleiri verkefni en frv. gerir ráð fyrir. Háskólinn hefur í umsögn sinni um málið getið þeirra verkefna, er hann telur æskilegt að Akademían sinni. Það er ljóst af þessari álitgerð, að verið er að vinna að mörgum þessum verkefnum, og verður ekki annað séð en því starfi verði haldið áfram, enda þótt þetta mál verði ekki lögfest á þessu þingi. — Við í meiri hl. leggjum því til, að málið verði afgreitt með þeirri rökstuddu dagsskrá, sem prentuð er á þskj. 644.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson):* Herra forseti. Um áramótin 1907—08 hélt Guðmundur heitinn Björnson landlæknir erindi í Stúdentafélagi Reykjavíkur um nauðsyn þess að vernda móðurmálið gegn spillingu, er stafaði af notkun erlendra orða og alls konar bögunmæla, og stuðla að vexti þess með myndun nýyrða. Hugsaði hann sér, að 12 eða 18 manna nefnd yrði falið þetta hlutverk. Er þetta því að líkindum fyrsta hugmyndin um íslenska akademíu. Þessi fyrirlestur Guðmundar Björnsonar var prentaður í Skírni árið 1908, og í honum er þessi kláusa:

„Farið, og talið við verzlunarmenn; þeir hafa dönsk orð í annarri hvorri setningu, sem þeim hrýtur af vörum. Sama er að segja um sjómenn og iðnaðarmenn; allir eru þeir dönskuskotnir. En verstir eru þó menntamennirnir; þeir gera sér að visu flestir eitthvert far um að rita málið stórlýtalaust, en þeir tala það manna verst; tal þeirra er mest mengað dönskum orðum og setningum.“

Þetta sagði Guðmundur Björnson árið 1907, en síðan hefur þetta sem betur fer breytt allmikið til hins betra fyrir atbeina ýmissa góðra manna.

Þetta mál var síðar tekið upp í Stúdentafélaginu, og skipaði það nefnd í málinu, og lagði hún til, að skipað yrði félag til verndar tungunnar. Nefndarmenn lögðu til, að verkefni félagsins yrði m. a.: „að koma til leiðar, að gerð sé orðabók yfir nútíðarmálið; að gera allt sem unnt er til þess að hreinsa talmálið og varna því, að útlend orð og málleysur sé tekið inn í málið.“

Nefnd þessi var skipuð þjóðkunnum mönnum,

en í henni voru: Guðmundur Björnson, Bjarni Jónsson frá Vogl, Benedikt Sveinsson alþm., dr. Jón Þorkelsson og Þorsteinn Erlingsson skáld. Þessir menn sömdu síðan till. í sex liðum, m. a. um það, sem ég gat um áðan, að gefin yrði út orðabók yfir málið, og einnig lögðu þeir til, að reynt yrði að afla sem flestra kennslubóka á móðurmálinu. Þessir nefndarmenn, sem hver á sinn hátt hafa átt ríkan þátt í því að hreinsa og vernda málið, gerðu þannig till., sem ganga í líka átt og frv. það, sem hér er til umr., en því miður voru þá menn í Stúdentafélaginu, sem gerðu ekkert úr þessum tillögum nefndarinnar, svæfðu þær, eins og það er kallað í dag.

Mér finnst það einhvern veginn liggja í loftinu nú hér á hv. Alþ., að ætlunin sé að láta þetta frv. hljóta sömu örlög og tillögur nefndar Stúdentafélags Reykjavíkur, sem sé að svæfa það. Ég tel þetta mjög illa farið.

Ýmsir menn hafa lagt fram stóran skerf til myndunar nýyrða yfir hluti eða hugtök, sem áður voru ekki til í íslenzku. Má þar sérstaklega geta um ýmis nýyrði í tækni- og viðskiptamáli. Mér er þetta sérstaklega kunnugt í sambandi við viðskiptamál, og verð ég að segja, að þegar ég lít til baka yfir farinn veg, hefur mikil breyting til hins betra orðið í þessu. Sama er að segja um tækniorð. Verkfræðingafélagið hefur haft forgöngu í því að íslenzka ýmis tækniorð og hefur með þessari starfsemi sinni forðað málinu frá því, að tekin yrðu inn í það ýmis erlend orð. En þetta hefur verið gert alveg skipulagslaust, og það, sem fyrir mér vakir með þessu frv., er, að þessi bráðnauðsynlega starfsemi verði nú rekin á skipulegan hátt.

Þess ber einnig að geta, að einstakir menn hafa unnið mikið gagn við verndun móðurmálsins, og má þar sérstaklega geta Guðmundar heitins Finnbogasonar, sem lagði þar fram stóran skerf með sinni alkunnu smekkvísi.

Tilgangurinn með stofnun Akademiunnar er sá, að vakað verði yfir tungunni og þróun hennar af mestu andans mönnum þjóðarinnar. Það á að koma í veg fyrir það, að inn í landið flæði erlend bögmæli og orðskrípi, er ekki samrýmast eðli og byggingu málsins. Úr málinu þarf að hreinsa slík orð, sem þegar hafa náð einhverri festu. Málið þarfnast fjölda nýrra orða, sem nútíminn gerir kröfu til. En þetta verður aðeins gert á skipulagsbundinn hátt og af mönnum, sem til þess eru hæfir. Ef málsmíld og málþekking kemur þar ekki til aðstoðar, myndar almenningur sér sjálfur orðin, sem á þarf að halda. Það má segja, að tungan sé nú í þessum efnum á vegamótum. Verði hún ekki vernduð og vakað yfir þróun hennar, sýkist hún eins og búpeningurinn.

Það er virðulegt hlutverk, sem Akademiunni er ætlað. Þess vegna á hún að verða virðuleg stofnun, sem andans mönnum þjóðarinnar á að vera heiður að teljast til.

Um það hefur talsvert verið fjallað í ræðu og riti, að óviðfelldið væri, að stofnun, sem ætti að hafa á hendi vörn málsins, bæri erlent nafn. Ég bar þetta atriði undir nokkra lærðustu og smekkvísustu menn á íslenzka tungu, áður en

ég setti málið fram, og voru þeir allir á einu máli um, að ekkert væri við það að athuga, að orðið „akademía“ væri tekið upp í málið og einmitt notað um slíka stofnun eins og nú tíðkast í flestum menningarmálum. Nútíðartungan felur í sér mikinn fjölda erlendra orða, sem nú eru orðin samgróin málinu. Tungan er alltaf að tileinka sér ný orð og verður að gera það, ef hún á að haldast lifandi. Með kristninni fengum við erlend orð yfir flesta kirkjulega hluti og athafnir, eins og kunnugt er, svo sem kirkja, biskup, prestur, sálmur, messa, hökull o. s. frv. Nú mundi engum koma til hugar að leita nýrra orða í stað þeirra.

Ég veit, að sumir menn hafa haft orð á því, að hér væri um tildurstofnun að ræða. En ég vil halda því fram, að þetta sé hinn mesti miskilningur. Þetta er ekki meira hégómamál en stofnun sænsku eða frönsku akademíunnar var á sinni tíð, stofnana, sem þessar þjóðir eru stoltar af, enda hafa þær unnið þeim ómetanlegt gagn og óbrotgjarna sæmd. Það eru þessar stofnanir, sem andans mönnum þeirra þykir mestur heiður að teljast til.

Ég er þakklátur frsm. minni hl. og meiri hl. menntm. fyrir þau fallegu orð, sem þeir hafa látið í ljós um þessa hugmynd. Ég vil sérstaklega þakka minni hl. n. fyrir það, að hann vill láta samþykkja frv., en þó með þeirri breytingu, að heiðurslaun falli niður til þeirra, sem sæti eiga í Akademiunni. Ég hef orðið þess var, að fáir vilja nokkru fórna fjárhagslega til verndar móðurmálinu, og álit ég, að þetta sjónarmið hafi orðið þyngst á metunum hjá meiri hl. n. Hann hefur álitð, að hér væri verið að stofna tólf ný embætti. Meiri hl. hefur sýnilega ekki gert sér neitt far um að kynnst málinu. Ástæður hans fyrir frestun málsins eru næsta einkennilegar. Telur hann frest nauðsynlegan vegna þess, að fyrir Alþingi liggja till. um listaráð, sem hafi önnur verkefni en greinir í þessu frv., og stjórn Bandalags ísl. listamanna hafi óskað, að málinu væri frestað, og vegna þess, að meiri hl. væri ekki kunnugt um reglur þær, sem gilda um akademiur með öðrum þjóðum. Þetta eru léttvægar og barnalegar ástæður. Ef hv. meiri hl. hefði ómakað sig til að tala við mig, hefði ég getað gefið honum öll plögg og upplýsingar, sem hann skorti. Það er allt fyrir hendi. En hann taldi ekki ómaksins vert að kynnst því.

Af því að hv. meiri hl. er svo ófróður í málinu, þykir mér rétt að skýra frá því með nokkrum orðum, hvert sé aðalverkefni frönsku og sænsku akademíunnar. Hlutverk þeirrar frönsku er að vinna að því að hreinsa og festa móðurmálið, athuga fegurð þess og galla hjá rithöfundum þjóðarinnar, sjá um útgáfu nýrrar orðabókar og sigldra rita þjóðarinnar. Verkefni hinnar sænsku er að vinna að hreinleik, styrk og reisn sænskrar tungu og að styrkja vísindi, skáldskap og mælskulist. Báðar þessar akademíur hafa unnið ómetanlegt starf, og frönsku akademíunni er þakkað það, að franskan er fegursta og auðugasta mál, sem nú er til.

Þær mótbárur, sem komið hafa fram gegn þessu máli, hafa mér ekki virzt þær, að menn

vildu ekki vernda tunguna, heldur vilja þeir ekki neinu til þess kosta. Þeir vilja ekki setja slíka varnarnefnd gegn spillingu málsins, ef það hefur einhvern kostnað í för með sér. Menn hafa talað um, að hér sé verið að stofna 12 ný embætti, en samkv. X. lið 15. gr. fjárl. eru 99 embætti með svipuðum hætti. Hv. þm. hafa kannske ekki gert sér grein fyrir því, þegar sá liður er samþ. á ári hverju.

En nú skulum við athuga, hvað Alp. leggur fram til þess að vernda allt annað milli himins og jarðar en móðurmálið, en það skiptir mörgum millj. Til heilsuverndarstöðva eru veittar 250 þús. kr., til rannsóknaráðs 150 þús. kr., til berklavarna 4.5 millj. kr., til tilraunaráðs búfjárræktar 125 þús. kr. og til fyrirhleðslu í ós Bessastaðatjarnar 125 þús. kr. En mönnum kemur ekki til hugar að verja 150 þús. kr. til þess að vernda móðurmálið fyrir ágangi og spillingu. Við leggjum í sauðfjársjúkdómavarnir 15 millj. kr., en ef einhver vill verja sem svarar 1% af því til verndar móðurmálinu, er hann talinn brotlegur og aumkunarverður. Þó mundi þjóðin ekki hugsa sig um andartak, ef hún ætti að velja á milli búfenaðarins og móðurmálsins. Ef hún þyrfti að velja milli þessa, mundi hún láta hverja skjátu og falla á kné af þakklæti fyrir að mega velja þann kostinn. En hvernig stendur þá á því, að við erum svo numdir í berg matarstritsins, að við gefum ekki gaum að því að vernda þann gimstein, er við eigum dýrmætastan?

Það er gert ráð fyrir því, að sá kostnaður, sem samþykkt þessa frv. mundi hafa í för með sér, verði greiddur af því framlagi, sem ætlað er til skálda, rithöfunda og listamanna samkv. X. lið 15. gr. fjárl. Árið 1950 var þetta framlag 519 þús. og 1951 — eftir gengislækkunina — var það einnig 519 þús. kr. Nú mætti hugsa sér, að ástæðulaust hefði verið að hækka þetta framlag, en ég hækkaði það um 111 þús. kr. í því skyni eingöngu, að það fé gæti gengið til Akademíunnar, ef þetta frv. yrði samþ. Á meðan enginn vissi annað en að þessar 111 þús. kr. ættu að ganga til nokkurra tuga miðlungsmanna í skáldskap og listum, sagði enginn neitt. Ég býst við því, að ef ég hefði tilkynnt þetta um leið, hefði framlagið verið lækkað, en auk þess voru á fjárl. áætlaðar 30 þús. kr. til útgáfu íslenzkra nýyrða.

Ég vil í sambandi við þetta benda hv. þm. á, að á listanum yfir þessa úthlutun eru 99 menn og konur. Í tveimur lögstu flokkunum eru 47 menn, sem fá 154200 kr. samtals. Ég tel, að þetta sé fólk, sem litla eða enga kröfu getur gert til þess að vera styrkt opinberlega sem skáld eða listamenn. Hér er skrá yfir 99 andans menn og listamenn að mati Alp. Formlega eru þeir viðurkenndir af þjóðinni, en fjölda þeirra hefur þjóðin aldrei heyrt nefnda á nafn. Ég geri ekki ráð fyrir því, að ég sé verr að mér en allur almenningur í þessum efnum, en þeir eru margir, sem ég þekki ekki að nafni. Það virðist svo, að hafi menn haldið fyrirlestur, ort kvæði eða tækifærisvisur, komið á leiksvið, samið eða hlaðið saman einhverri ófreskju í leikrit, þá hafi þeir möguleika til þess að fá laun frá

íslenska ríkinu. Með þessu er ekki verið að hjálpa þessum mönnum til náms eða aukinnar þroskunar, heldur er þetta missskilin viðurkenning, sem orðin er að eins konar fátækraframfæri, er menn geta hvorki lifað né dáið á og áróður og kunningsskapur ræður mestu um. Hér er því lagður mælikvarði á skáldskap og listir, sem mörgum hrýs hugur við.

Ég hef bent á þetta til þess að sýna, að ekki eru allir verðugir, sem teknir eru með á þennan útgjaldalið, og sízt verðugri en þeir, sem skipa mundu sæti í Akademíunni. Það virðist ljóst, að þetta frv. muni ekki ná fram að ganga nú, en ég vil samt gera allt til þess að því takmarki verði náð og óska því eftir því, að málið verði nú tekið út af dagskrá.

Umr. frestað, en frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

## 10. Vegalagabreyting (frv. SkG).

Á 3. fundi í Nd., 4. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á vegalögum, nr. 34 22. apríl 1947 [24. mál] (þmfrv., A. 24).

Á 9. fundi í Nd., 11. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Ég hef borið fram á þskj. 24 frv. um breytingu á vegalögum. Efni þess er það, að nokkrir vegakafar í Vestur-Húnavatnssýslu verði teknir í tölu þjóðvega. Af fram komnum brtt. þykist ég sjá, að hv. þm. liti frv. hýru auga og vilji gera það fullkomnara. Vænti ég þess, að málið fái afgreiðslu nú, þó að svo hafi ekki orðið á tveimur þingum að undanförunu. — Legg ég til, að frv. verði vísað til 2. umr. og samgmn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til samgmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar, en brtt. við það bárust á þskj. 26, 35, 36, 43, 44, 45, 48, 50, 54, 55, 58, 60, 61, 69, 84, 104, 109, 158, 177.

## 11. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. GþG, StJSt o. fl.).

Á 4. fundi í Nd., 5. okt., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 20 1942, um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt [26. mál] (þmfrv., A. 27).

## Tekjuskattur og eignarskattur (frv. GPG, StJSt o. fl.).

Á 9. og 12. fundi í Nd., 11. og 15. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 13. fundi í Nd., 16. okt., var frv. enn tekið til 1. umr.

*Flm. (Gylfi P. Gíslason):* Segja má, að á núverandi skattafyrirkomulagi séu þrír meginágallar. Í fyrsta lagi er hlutur óbeinu skattanna í tekjuöflun ríkisins af hár. Í öðru lagi er verulegur hluti óbeinu skattanna, þ. e. söluskatturinn, lagður jafnt á alla vöru og þjónustu, þannig að hann lendir jafnt á óhöfsvöru sem neyzluvöru, sem almenningur getur ekki án verið, og kemur þannig mjög illa niður á efnaminni stéttunum. Í þriðja lagi hvíla beinu skattarnir mjög misþungt á einstökum stéttum og gjaldendum.

Í engu nálægu landi mun hlutdeild óbeinu skattanna í heildarsköttum til ríkisins vera jafnhá og hér. Samkvæmt fjárlögum þessa árs er allur tekju- og eignarskattur áætlaður aðeins 8% af öllum tekjum ríkisins, tollar, söluskattur og aðrir óbeinir skattar nema 5 sinnum hærri upphæð en beinu skattarnir, og gróði af sölu tóbaks og áfengis nemur tvöfalt hærri upphæð en beinu skattarnir. Í Noregi, Danmörk, Svíþjóð og Bretlandi munu beinu skattarnir nema rúmum helmingi allra tekna ríkis og sveitarfélaga. Hér afla sveitarfélögin sinna tekna fyrst og fremst með beinum sköttum, en óbeinu skattarnir eru stærsti tekjuliður ríkissjóðs, svo að þýðing þeirra fyrir alþýðu manna er mun meiri hér en í nágrannalöndunum. Um óbeina skattinn er það að segja hér, að hann er ekki einungis of hár almennt, heldur er í dreifingu hans ekki gerður nógu mikill munur á óhöfsvöru og nauðsynjavöru. Ýmsir aðrir skattar, svo sem erfðafjárskattur o. fl., eru aftur á móti of lágir hér. Öfremdarástandið í þessum efnum verður augljóst, þegar þess er gætt, að almenningur stynur nú undir beinu sköttunum, enda þótt hlutdeild þeirra í skattabyrðinni sé mun minni hér en í nágrannalöndunum. Og skattarnir hvíla svo misþungt á einstökum stéttum þjóðfélagsins, að óviðunandi er. Hinir launlægstu verða að telja hvern eyri fram til skatts, en atvinnurekendur hafa skilyrði til að skjóta verulegum tekjum undan skatti, og þeir notfæra sér áreiðanlega þau skilyrði. Þetta vandamál er þó víðar fyrir hendi en hér. Ég skal geta þess, að fyrir nokkrum árum fór fram rannsókn í Danmörku á því, hve hinar einstöku stéttir skytu mikið hluta tekna sinna undan skattframtali. Niðurstaðan varð sú, að tæpum 30% teknanna væri skotið undan skattframtali við landbúnaðinn, tæpum 20% í jónaðarstéttinni, en rúmlega 10% í öðrum atvinnugreinum. Nú skal ég ekki fullyrða neitt um það, hvort svipuð niðurstaða kæmi í ljós hér, ef rannsókn yrði gerð á þessum málum, og að sjálfsögðu ber þess að gæta, að slíkar tölur sem þessar eru aldrei óyggjandi. En það mun þó óhætt að fullyrða, að heildarupphæð þeirra tekna, sem skotið er undan skatti hérlandis, er sízt minni að tiltölu en í Danmörku. Ástandið í þessum málum er og hefur verið um langt skeið þannig,

að brýna nauðsyn ber til endurskoðunar á skattalöggjöfnni.

Fyrir nokkru var skipuð millipinganefnd til að fjalla um þessi mál og til að gera till. til úrbóta í þessu efni. Mér hefur verið tjáð, að nú séu liðin 1—2 ár síðan þessi nefnd skilaði sínum till. til ríkisstj. Mér þætti vænt um, ef einhver hæstv. ráðh. gæti gefið upplýsingar um það hér, hvað liði niðurstöðum þessarar nefndar, og í því sambandi væri fróðlegt að heyra um það, hvort ríkisstj. hefði í undirbúningi breyt. á skattalöggjöfnni. Það væri einnig fróðlegt að heyra, hvort hv. alþingismenn gætu fengið aðgang að niðurstöðum hv. nefndar.

Þetta frv., sem við Alþýðuflokksmenn í Nd. höfum lagt fram, fjallar um einn þátt þessa máls. Það er ekki einungis svo, að óbeinu skattarnir hvíli of þungt á almenningi, heldur er byrði beinu skattanna of þung líka, og þeir hvíla tiltölulega þyngra á mönnum nú en þeir gerðu fyrir 2—3 áratugum. Ég hef með aðstoð skattstofunnar gert nokkurn samanburð á sköttunum 1935 og nú. Meðaltekjur verkamanna 1935 munu hafa numið um 2500 kr. á ári, og hjón með 3 börn á framfæri þurftu þá engan skatt að greiða af þessum tekjum. Af 25 þús. kr. árstekjum um á árinu 1950, en nærri lætur, að það séu sambærileg laun 2500 krónunum 1935, þurftu hjón með 3 börn á framfæri að greiða 265 kr. í skatt, eða rúmlega 1% af tekjum sínum. Fjölskyldufaðir, kvæntur, með 3 börn á framfæri, sem hafði 3500 kr. árstekjur, var á árinu 1935 svo til skattlaus, þurfti aðeins að greiða 350 kr., en nú verða hjón með sama barnafjölda og 35 þús. kr. tekjur að greiða tæpar 800 kr. í skatt, eða 2—3% af tekjum sínum. Af 4500 kr. árstekjum þurftu hjón með sömu ómegð að greiða 17 kr. í skatt 1935 og voru því raunverulega skattlaus, en nú verða sömu hjón að greiða 1740 kr. í skatt af 45 þús. kr. árstekjum, eða um 4% teknanna. Sé nú tekinn samanburður á enn hærri launum, kemur í ljós, að 1935 þurftu sömu aðilar að greiða 60 kr. í skatt af 6 þús. kr. árstekjum, eða 1%, en nú verða þeir að greiða 6056 kr. af sambærilegum tekjum, eða um 10% teknanna. — Af þessum dæmum er augljóst, að hjón með 3 börn þurfa nú að greiða tiltölulega mun hærri beina skatta en árið 1935, og enginn vafi leikur á því, að þau greiða enn þá hærri óbeina skatta nú en þá. Skattabyrði þessa fólks hefur því þyngzt verulega síðustu áratugina. Hins vegar hefur skattabyrði atvinnurekenda ekki þyngzt að sama skapi.

Eitt af því, sem gera má til þess að létta skattabyrði almennings, er að hækka persónufrádrátt þann, sem nú er heimilaður í lögum. Í þessu frv. er lagt til, að persónufrádráttur einstaklingsins verði hækkaður úr 3060 kr. í 6000 kr., persónufrádráttur hjóna úr 6120 kr. í 12000 kr. og frádráttur vegna hvers barns úr 2380 kr. í 5000 kr. í Reykjavík, en utan Reykjavíkur er barnafrádrátturinn 2040 kr. Orsök þess, að beinu skattarnir hvíla nú þyngra á almenningi en 1935, er sú, að persónufrádrátturinn hefur hækkað tiltölulega minna en tekjurnar þrátt fyrir þann umreikning, sem beitt er við skattálagninguna. 1935 nam persónufrádráttur ein-

staklings 32% af venjulegum verkamannslaunum og persónufrádráttur hjóna 60% af þessum tekjum. Á s. l. ári var persónufrádráttur einstaklings hins vegar aðeins 12% teknanna og persónufrádráttur hjóna um  $\frac{1}{4}$  teknanna. Úr þessu ber nauðsyn til að bæta. Það ætti að vera skilyrðislaus krafa, að menn þyrftu ekki að greiða skatt af þurftartekjum. Þær eiga að vera skattlausar, enda var það sjónarmið viðurkennt 1935, er nügildandi skattalög voru sett. Síðan hefur löggjöfinni hrakað mjög á þessu sviði. Það, sem ætti raunar að gera í þessu máli, væri að ganga jafnlangt nú í að létta skatta á þurftartekjum og var gengið með l. frá 1935. Það er þó ekki gengið alveg svo langt í þessu frv., og verður því með engu móti sagt, að of langt sé hér gengið. Ef frv. hefði verið orðið að l., þegar skattur var lagður á á þessu ári, hefði fjölskyldufaðir með 25 þús. kr. árstekjur og 3 börn á framfæri aðeins orðið að greiða 19 kr. í tekjuskatt, en verður nú að greiða 265 kr. Raunverulega yrði verkamaður, kvæntur, með 3 börn, skattlaus, ef þetta frv. næði fram að ganga. Og verkamaður með 3 börn á framfæri sínu á engan tekjuskatt að þurfa að greiða í ríkissjóð. Af 35 þús. kr. tekjum heimilisföður með 3 börn hefði skatturinn lækkað úr 797 kr. í 312 kr., eða um tæp 40%, ef frv. hefði verið orðið að l. Af 45 þús. kr. tekjum hefði skatturinn lækkað úr 1740 kr. í 892 kr., eða um rúm 50%. Því veldur að sjálfsögðu gerð skattstigans, að prósentutala lækkanarinnar skuli fara hækkandi með hækkandi tekjum.

Hér er um að ræða bráðnauðsynlega breytingu. Það er hin mesta óhæfa, að þurftartekjur verkamanna skuli ekki vera skattlausar, og samþykkt þessa frv. er því brýnt hagsmunamál verkamanna. En það er ekki nóg að gera þessa leiðréttingu. Álagningu útsvara þyrfti jafnframt að breyta. Ef útsvarsstíginn í Reykjavík er athugaður, kemur í ljós, að einhleypur maður með 25 þús. kr. árstekjur hefur orðið að greiða tæpar 2300 kr. í útsvar í ár. Slíkar tekjur eru hreinar þurftartekjur fyrir hjón og duga naumast til brýnustu þarfa. Engu að síður er hjónunum gert að borga af þeim 2020 kr. í útsvar, og er það aðeins 280 kr. lægri upphæð en einhleypur maður verður að borga af sömu tekjum. Síðan lækka útsvarið um 280 kr. fyrir eitt barn á framfæri, 260 fyrir annað barnið, 240 fyrir þriðja barnið o. s. frv. Jafnvel hjónum með sex börn á framfæri sínu og 25 þús. kr. árstekjur hefur verið ætlað að greiða 550 kr. í útsvar, og ættu allir að geta séð, hve slíkt er fráleitt. Af 35 þús. kr. árstekjum var útsvarið tæpar 4000 kr. og lækkuð vegna barna 320 fyrir fyrsta barn, 640 fyrir annað, 960 fyrir þriðja o. s. frv. Og við þetta útsvar bætist svo oft hér í Reykjavík álag, sem nemur 5% af útsvarsupphæð, og þar á ofan nú síðast 10% aukaútsvar. Úr þessu ber brýna nauðsyn til að bæta, jafnframt því að l. eru sett um hækkun persónufrádráttar.

Þungi beinu skattanna á almenningi er sérstaklega tilfinnanlegur nú vegna þunga hinna óbeinu skatta og vegna þeirra skilyrða, sem atvinnurekendur hafa öðrum fremur til að skjóta tekjum undan skatti. Því er ekki að neita, að

samþykkt þessa frv. mundi hafa í för með sér nokkurn tekjumissi fyrir ríkissjóð. Afkoma hans er nú á hinn bóginn þannig, að hann þolir slíkan tekjumissi, auk þess sem beinast lægi við að bæta tekjumissinn upp með bættu skattaefirliti og með því að draga úr tekjuþörfinni með ýmiss konar sparnaði í ríkisrekstrinum. En það er eins og aldrei megi nefna skattalækkun hjá láglaunafólki á nafn, svo að ekki sé hún talin ófær og ríkissjóði bráðhættuleg.

Að síðustu óska ég eftir því, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

*Skúli Guðmundsson:* Herra forseti. Það virðist svo af greinargerð þessa frv., að það sé fram komið í þeim tilgangi fyrst og fremst að létta skattabyrðinni af verkamönnum og öðrum þeim, sem lágar tekjur hafa. Í grg. er talað um Dagsbrúnarverkamann og gerður þar ýmiss konar útreikningur á því, hver munur sé á skattabyrði hans nú og fyrir nokkrum árum. Síðar í grg. er svo talað um það, að brýna nauðsyn beri til að gera ráðstafanir til þess að létta láglaunamönnum lífsbaráttuna. Þetta sjónarmið kom einnig fram í ræðu hv. 3. landsk., þar sem hann ræddi mjög um þær stéttir þjóðfélagsins, sem skatturinn kæmi illa niður á. Hann birti og nokkrar tölur, sem skyldu sýna, hver áhrif þessa frv. yrðu á skattálagninguna, ef það næði fram að ganga. Ég hef líka reynt að glöggva mig á því með dæmum og komist að þeirri niðurstöðu, að verkamaður í Reykjavík, kvæntur, með 2 börn á framfæri sínu, sem hafði á s. l. ári 25 þús. kr. tekjur — og má þá ætla, að nettótekjur hans hafi numið um 24 þús. kr. — hefur orðið að greiða í tekjuskatt á þessu ári 319 kr., en mundi hafa orðið að greiða 18—19 kr., ef ákvæði þessa frv. hefðu verið í gildi. Hann hefði sem sagt grætt á breytingunni 300 kr. Ég hef líka athugað, hver útkoman hefði orðið, ef sami verkamaður hefði haft um 30 þús. kr. nettótekjur, og mér reiknast til, að ágóði hans hefði orðið 495 krónur, ef frv. hefði gilt sem lög. Nú er því ekki að neita, að verkamenn og aðra láglaunaða menn mundi muna dálítið um þessa upphæð, en ég vil þó vekja athygli á því, að þetta er ekki stór upphæð borið saman við ýmis önnur gjöld, sem þessir menn verða að greiða. Má þar t. d. minna á, að nú verður verkamaður að greiða til trygginganna og sjúkrasamlagsins samtals 800—900 kr. á ári, og þessi skattur er tiltölulega nýtilkominn. Ég hef nýlega við umræðu um annað frv. sýnt fram á, að beinu skattarnir til ríkisins hvíla ekki þyngra á láglaunamönnum en ýmis önnur útgjöld.

Í þskj., sem fram kom í gær frá fjórum hv. þingmönnum, er þess getið, að Glámufjallgarðurinn hafi tvær hliðar og snúi aðeins önnur þeirra niður að Arnarfirði. Ég held, að það sé svipað með þetta frv., það hafi tvær hliðar, og eins og allar ár frá Glámufjallgarði falla ekki til Arnarfjarðar eins mundi allur ágóði, sem menn hefðu af samþykkt þessa frv., ekki falla til láglau nastéttanna. Glámufjallgarður skilar nokkru af vatni sínu í Skötufjörð, og eins mundi frv. þetta skila allríflegum ágóða til prófessora,

Tekjusk. og eignarsk. (frv. GPg, StJSt o. fl.). — Bráðabirgðabreyting nokkurra laga o. fl.

forstjóra, heildsala og annarra manna, er meiri tekjur hafa en almenningur. Mér reiknast svo til, að hagnaður slíkra manna af þessu frv. yrði margfaldur á við hagnað þeirra verkamanna, sem hv. 3. landsk. virtist bera fyrir brjósti. Um réttmæti þess að létta þessum hátekjumönnum lífsbaráttuna skal ég ekki dæma, en mér finnst, að ákvæði frv. séu í ósamræmi við grg. þess og ræðu hv. 3. landsk. Ég vil leggja áherzlu á, að það eru óbeinu skattarnir, sem eru þyngri en áður, en þeir beinu tiltölulega lægri. Þetta frv. miðar að því að létta beinu skattana á tekjuhæstu mönnum, og geti ríkissjóður ekki misst af tekjum sínum, yrði enn að hækka óbeinu skattana til að vega upp á móti þeim tekjumissi, sem mundi verða við gildistöku þessa frv.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að ræða þetta frv. frekar við 1. umr., þar sem málið á eftir að koma fyrir nefnd til frekari athugunar. Ég vildi aðeins vekja athygli á þeim atriðum, sem ég hef dregið á hér.

*Flm. (Gylfi Þ. Gíslason):* Herra forseti. Það eru aðeins örfá orð. Það er auðvitað alveg rétt hjá hv. þm. V-Húnv., að frv. þetta, ef að 1. yrði, mundi ekki aðeins hafa áhrif á skatta láglaunafólks, heldur og á skatta þeirra, sem hærri tekjur hafa. En aðalatriði málsins er, og það veit ég, að hv. þm. hefur komið auga á, að hækkun persónufrádráttar eins og hér er gert ráð fyrir ylli hlutfallslega mestri lækkun á sköttum láglaunafólks, því að skattar þess mundu falla að mestu niður. Hitt er svo annað mál, að gerð skattstígans veldur því, að hlutfallsleg skattalækkun yrði meiri hjá tekjuháum mönnum en tekjulágum. Og ef mönnum þykir þessi hækkun persónufrádráttar valda of mikilli skattalækkun á hátekjumönnum, ætti að vera hægt að breyta skattstíganum og útiloka með því ávinning hátekjumanna, og vilji hv. þm. V-Húnv. bæta ástandið í skattamálunum án þess þó að bæta aðstöðu hátekjumanna, ætti hann að vinna að þessari breyt. á skattstíganum. Ég treysti því, að hv. þm. V-Húnv. beri þá fram till. um það, ef honum sýnist ástæða til, en láti ekki þessa staðreynd valda því, að hann fylgi ekki þessu réttlæismáli. En kjarna þessa máls tel ég, að ef þetta frv. verður samþ., verða þurftartekjur verkamanna skattlausar eins og þær voru t. d. 1935. Það er mergur málsins. Til þess að ná því marki er hækkun á persónufrádrættinum að sumu leyti einfaldasta leiðin, þó að aðrar leiðir séu til, m. a. að breyta skattstíganum.

Ég er ekki sammála hv. þm. V-Húnv. um það, að það muni ekki verkamann nokkuð miklu, að felldur sé niður 250—500 kr. skattur af hans lágu tekjum, þegar þess er gætt, að 25—30 þús. kr. tekjur verkamanns með meðalfjölskyldu eru beinar þurftartekjur. Þegar hann á fullt í fangi með að sjá sér og sínum farborða af þessum tekjum, þá munar mikið um það.

Sjúkrasamlagsiðgjöld finnst mér ekki rétt að taka til samanburðar í þessu sambandi. Fyrir það, sem verkamaður greiðir í sjúkrasamlag, fær hann hlunnindi, sem verða honum til sparnaðar á útgjöldum og fjölskyldu hans í sjúkdómstilfellum. Það kemur því mikið í aðra hönd

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

vegna þeirra gjalda. En sama verður ekki sagt um skattana með beinum hætti.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjhn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 12. Bráðabirgðabreyting nokkurra laga o. fl.

Á 5. fundi í Nd., 9. okt., var útbýtt:

*Fr. til 1. um. breyt. á l. nr. 50 5. apríl 1948, um bráðabirgðabreyting nokkurra laga o. fl.* [36. mál] (þmfrv., A. 40).

Á 10. og 11. fundi í Nd., 12. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Nd., 15. okt., var frv. enn tekið til 1. umr.

*Flm. (Einar Olgeirsson):* Herra forseti. Þetta mál, sem hér um ræðir, fer fram á að setja aftur í lög fyrirmæli, sem voru áður í lögum. Þau lög áttu að tryggja, að þau bæjar- og sveitarfélög, sem vildu vinna að útrýmingu heilsuspillandi íbúða, gætu fengið aðstoð frá ríkinu. Ákvæði þessi voru í lögum, sem fjölluðu einnig um samvinnubýggingar og verkamannabústaði. Þetta átti að vinna bug á húsnæðisvandranum og beina í þá átt bæði samtökum verkamanna um verkamannabústaði og samtökum um samvinnubústaði. Hins vegar var árið 1948 raunverulega felldur úr lagabálkur, sem skyldaði að veita bæjar- og sveitarfélögum lán. Var það gert með því að segja, að engir peningar væru til og að ríkissjóður hefði ekki efni á að veita þessi lán. Var ákveðið með 1. gr. l. frá 1948, að skylduákvæðin kæmu ekki til framkvæmda nema að svo miklu leyti sem veitt væri til þess á fjárlögum. Hefur hvert frv., sem við sósíalistar höfum flutt á mörgum undanförunum þingum, verið svæft og allar till. um að veita þetta fé á fjárl. dregnar. Nú hefur frv. þetta verið flutt á ný. Er það nú flutt að því leyti undir ólíkum kringumstæðum og undanfarin ár, að nú er ekki hægt að bera því við, að ekki séu til peningar til að veita til bæjar- og sveitarfélaga. Þess vegna ættu nú, ef það hefur verið trú þm., að peningaleysið hafi valdið því, að frv. hefur ekki náð fram að ganga, allar aðstæður að vera fyrir hendi, svo að þeir geti greitt atkv. með frv. Að mínu áliti hefur hins vegar öll þessi 3 ár verið kleift að framkvæma þessi lög. Þegar lögin voru sett 1946, var áætlað, að það tæki 4 ár að útrýma þeim íbúðum, sem væru mest heilsuspillandi. En sú hefur verið

stefnan s. l. 4 ár, að af hálfu hins opinbera hefur verið reynt að hindra, að vinnuaflið væri notað til útrýmingar heilsuspillandi íbúða.

Hv. þm. muna eftir, að tekin var upp barátta af hagfræðingum gegn fjárfestingarstefnunni. Afleiðingar þess eru þær, að ríkisstj. hefur háð baráttu og reynt að draga úr byggingarframkvæmdum, svo að húsnæði fer versnandi og atvinnu- og húsnæðisvandræði hafa orðið sárari. Atvinnuleysið er ef til vill minnst hér í Reykjavík, en það er um allt land og er orðið landlægt böðl. Á sama tíma og húsnæðisvandráðin eru hin verstu, eru byggð þau stærstu og íburðarmestu hús, sem nokkru sinni hafa verið byggð hér á okkar landi, en fólk, sem þarf þak yfir höfuðið og vill byggja, er hindrað í að gera það. Þjóðin er neydd til að flytja inn óþarfavörur og sólunda bátagjaldeyrinum í lúxusvörur, en hindruð í að flytja inn nauðsynlegar vörur, t. d. byggingarvörur. Bankarnir eru líka látnir kreppa að fólkinu með því að skapa lánsfjárkreppu, með þeim afleiðingum, að fjöldi fólks er að missa hús sín og öðrum gert fjárhagslega ókleift að leggja út í byggingar. Eru hér samræmdar aðgerðir bankaráðs og ríkisráðs um að torvelda mönnum að koma upp þaki yfir höfuðið. Það er ekki tilviljun og ekki að undra, þótt komið hafi fram margar till. hér á Alp. um veitingu lánsfjár. Það, sem mér finnst á skorta, er skilningur á, hvar orsök meinsins liggur, — að lánsfjárekreppan er heimatilbúið böðl. Menn ganga með þá hugmynd, að orsökina sé peningavandræði, og gera sig seka um peningadýrkun, en skilja ekki, hvaða skapandi afl þarf. Það er vitanlegt, að þó að nóg væri til af peningum, væri ekki byggt fyrir þá. Menn verða að muna, að peningar eru ekki annað en ávisun á afl. Það er ekki nóg að hafa fullar hendur fjár, en engan mann til að byggja. Það mætti minnst á, að hér á árunum þegar mest var byggt, vildu bankarnir ekki taka við sparifé. Hvers vegna vildu bankarnir ekki taka við sparifé? Vegna þess, að allir voru að vinna. Peningarnir eru aðeins ávisun á afl, vinnuafli, efni og tæki. Nú höfum við nægilegt afl, þar sem verkamenn ganga atvinnulausir. Við höfum nægilegan gjaldeyri, en hann er notaður í óþarfa. Hæstv. ríkisstj. lætur flytja inn fyrir hann plastikdót. En ríkisstj. er ekki ráðandi hér, henni er fyrirskipað að hafa „kontrol“ með því, hve mikið sé byggt. Það eru Bandaríkin, sem ráða fjárfestingunni á Íslandi. Utan frá er reynt að hindra, að Íslendingar geti notað tæki sín, vinnuafli og gjaldeyri til að útrýma heilsuspillandi íbúðum. Það, sem þarf að gera, er, að við hefjumst handa og risum í fullum krafti gegn þessari röngu utan- aðkomandi stefnu um fjárfestingu. Ég vil minna á, að við megum ekki flytja inn til okkar lands stefnur, sem eiga heima í Englandi eða Bandaríkjunum, þar sem þjóðin erfir ¼ hluta bygginganna, en við tökum við allslausu landi, landi, sem þarf að byggja upp, landi, sem var fyrir skömmu snautt af öllu nema þeim andlegu verðmætum, sem aldrei hefur tekizt að drepa í okkar þjóðarsögu. Við verðum því að hafa aðra stefnu í fjárfestingarmálum okkar og megum ekki láta lærða menn í öðrum löndum, sem

ekki skilja okkar aðstæður, hafa hér áhrif. Ég held þess vegna, að þörf væri á að brjóta við blað í öllum málum, er snerta fjárfestinguna. Álit ég, að hæstv. ríkisstj. ætti nú að hjálpa þeim bæjar- og sveitarfélögum, sem verst eru sett í þessum efnunum. Í grg. frv. höfum við rakið, hvernig ástandið fer versnandi, — að fleiri börn búa nú í bröggum en fyrr. Ég skil ekki, hvernig ráða má bót á þessu, ef ríkisvaldið gengur eigi þar í broddi fylkingar. Ég vil minna á, að ríkisstj. ákvað á s. l. Alp. að verja 50 millj. kr. úr mótvirðissjóði til Landsbanka Íslands. Með því fé hefði verið hægt að útrýma öllu heilsuspillandi húsnæði á Íslandi. Vinnuaflið bíður, tækin bíða. Væri og hægt fyrir þann gjaldeyri, sem þjóðin hefur, að flytja inn meira byggingarefni en gert er, og væri það gert, ef þjóðin væri frjáls að því og gjaldeyrinum væri ekki ráðstafað öðruvísi. Vona ég, að þeir þm., sem áður hafa drepið eða svæft þetta frv., sjái, að þörf er á að breyta um stefnu.

Legg ég til, að frv. verði vísað til 2. umr. og fjárhagsnefndar.

#### ATKVGGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit frá minni hl. fjhn., á þskj. 437, var útbýtt 14. des. og nál. frá meiri hl. n., á þskj. 470, var útbýtt 18. des., en frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

### 13. Verkamannabústaðir.

Á 6. fundi í Nd., 10. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um útvegum fjár til byggingar verkamannabústaða [43. mál] (þmfrv., A. 53).

Á 10. og 11. fundi í Nd., 12. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 12. fundi í Nd., 15. okt., var frv. enn tekið til 1. umr.

Flm. (Stefán Jóh. Stefánsson): Herra forseti. Það er viðurkennt, að eitt af þýðingarmestu úrlausnarefnum hvers þjóðfélags á þessum tímum sé að gera skynsamlega gangskör að því, að fólkið, sem byggir löndin, geti átt þess kost að eignast sómasamlegt þak yfir höfuð sitt og sinna. Hins vegar hefur þetta úrlausnarefni reynzt talsvert vandasamt, enda hefur það verið svo sums staðar þar, sem er hin svokallaða frjálsa samkeppni og einstaklingarnir hafa átt að ráða bót á böli húsnæðisleysisins, að það hefur farið í verulega miklum handaskolum. Þess vegna hefur það orðið mönnum æ ljósara eftir því, sem tímar líða fram, að almannavaldið, þ. e. löggjafarvaldið og fjárveitingavaldið, hefur orðið að hrinda þessu máli áfram, sérstak-

lega til þess að auðvelda mönnum, sem ekki eiga mikils úrkostar, að koma upp ódýrum og hagfelldum íbúðum fyrir sig og sína. Merkilægt spor í þessu efni var stigið með setningu laga um verkamannabústaði frá 1929. Og jafnvel þó að skort hafi á, að gerðar hafi verið hliðarráðstafanir til þess að hægt væri að framkvæma þessi lög, hafa þau samt komið að miklu gagni. Það hefur verið víða byggt mjög eftir þessum lögum, og t. d. má benda á, að þar, sem saman hefur farið áhugi og félagshyggja manna, sem að þessu hafa staðið og velvilji bæjarfélaganna sjálfra, þá hefur mönnum orðið mikið ágengt í þessum efnum. Til dæmis um þetta má nefna Hafnarfjörð, þar sem nú er svo komið, að um 8% af íbúum bæjarins búa í verkamannabústöðum og þeim góðum og tiltölulega ódýrum.

Ekki sízt eftir að síðasta stríði lauk hefur það orðið mjög vandamt og örðugt viðfangsefni víða að hjálpa mönnum til að byggja yfir sig og sína. Og ekki hvað sízt hefur það verið örðugt í þeim löndum, þar sem stríðið og eyðilegging þess hefur komið mjög við sögu, því þótt íbúðarhúsin hafi ekki verið eyðilögð af stríðsástæðum, þá hnigu mörg rök í þá átt, að stöðvun yrði á byggingu íbúðarhúsa þar. En í svo að segja öllum löndum í kringum okkur hafa verið teknir upp skipulagsbundnir hættir um það að bæta úr böli húsnæðisleysisins.

Ég sagði áðan, að l. um verkamannabústaði hefðu verið mjög nýtsöm, og hafa þau verið ein af þýðingarmestu l. frá síðustu áratugum. En þau eru samt ekki einhlít, vegna þess að tilfinnanlegur skortur hefur verið á fjármagni til þess, að byggingarsjóður verkamanna gæti veitt lán handa félagsmönnum til þess að byggja hús.

Ég vék að því áðan og vil ítreka það og benda til þess, sem segir í grg. frv., að það hefur reynzt svo í framkvæmd, að verkamannabústaðirnir hafa verið ódýrastir og hentugastir allra þeirra íbúða, sem alþýða manna við sjóinn hefur byggt á síðustu áratugum. Þetta sést vel, þegar borin er saman hér í Reykjavík sú raunverulega leiga þeirra, sem búa í verkamannabústöðum, og hinna, sem búa í annars konar húsum í eigu einstaklinga, þar sem húsaleigan er miklu hærri, en húsnæðið verra yfirleitt. Og það er ekki vafi á því, að þörfin vex, en minnkar ekki, til aðstoðar almannavaldsins um að styðja að því að koma upp ódýrum og hentugum íbúðum.

Um það er getið í þessu frv., að í árslok 1948 bjuggu 2158 manns í bröggum, þar af 869 börn, og í árslok 1949 voru íbúar þessara hermanna-skála 2170 manns og þar af 924 börn. Og samkvæmt athugun, sem gerð var á fyrri hluta þessa árs, kom í ljós, að íbúar herskálanna voru 1709 og þar af tæplega 800 börn. Nú er það svo, að herskálarnir hér í Reykjavík og víðar annars staðar eru ekki einu heilsuspillandi og lélegu íbúðirnar. Því miður er það svo hér í Reykjavík og ekki sízt sums staðar annars staðar á landinu við sjávarsíðuna, að það eru fleiri íbúðir en herskálarnir, sem eru mjög lélegar og heilsuspillandi íbúðir. Það var maður í morgun að ræða við mig í sambandi við bygg-

ingu verkamannabústaða í kaupstað úti á landi, og hann gat þess, að einn af þeim, sem þar klífa þritugan hamarinn um að reyna að fá íbúð í þessum verkamannabústöðum, byggði í litlu, gömlu húsi, þar sem allt húsið væri ekki meira en eins og mjög lítil stofa í húsi hér í Reykjavík. En það, sem verra var í þessu efni, var, að eigandi hússins óttaðist, að ef óveður skylli á, þá fyki húsið af grunninum og út í sjó. Svo illa er um það búð og það hrörlegt. Ég get þessa sem táknræns dæmis, en slík dæmi munu furðu mörg finnast, bæði hér í Reykjavík og úti um land. Það þarf því ekki fleiri orðum um það að eyða, að nauðsynin er brýn á því, að almannavaldið hjálpi til að byggja ódýrar og hentugar íbúðir yfirleitt. Og þá er aðeins spurningin, hvaða leið í því efni er skynsamlegust. Ég hef fært rök að því, að reynslan hefur sýnt, að bygging verkamannabústaða sé það hagkvæmasta, sem gert hefur verið í þessum efnum.

Þá kemur að því atriði: Hvað er hægt að gera til þess að lögin um verkamannabústaði verði framkvæmd í miklu stærri stíl en á undanförunum árum? Og um það fjallar þetta frv. Það var flutt sams konar eða líkt frv. um þetta efni árið 1949, nema hvað tölur hafa breytzt. Var það flutt af Alþf. hér í hv. þd. Þar var líka lagt til, að sett væru í lögin ákvæði, sem tryggðu, að hægt væri að byggja 200 íbúðir eftir l. um verkamannabústaði á næstu tveimur árum. Þá þurfti til þess ásamt því, sem íbúðarhúsaeldur legðu fram, sem er allt að 25 og jafnvel 30%, um 14 millj. kr. Nú er svo málum komið, að til þess að framkvæma þessa áætlun, sem er ekki síður nauðsyn á að framkvæmd verði í dag en fyrir tveimur árum, þarf 25 millj. kr. Veldur því ekki hvað sízt gengislækkunin og þá líka ástandið á vörumarkaðinum erlendis, sem gerir það að verkum, að byggingarkostnaður í Reykjavík hefur hækkað sem nemur frá 50–60% og upp í 100% á einu til tveimur árum. Þetta kemur ljóst fram og er vel rökstutt í grg. þessa frv. Þar sést, að 70 fermetra íbúðir, sem Byggingarfélag verkamanna í Reykjavík hafði nýlokið við að byggja, er frv., sem ég gat um, var flutt 1949, hófðu kostað um 108 þús. kr. 80 fermetra íbúðir, sem nú eru í smíðum, munu kosta um 160 þús. kr., en slíkar íbúðir mundu kosta um 200 þús. kr., ef byrjað væri á þeim nú. Nú eru þetta að vísu örlítið stærri íbúðir, 80 fermetra í stað 70 fermetra, sem munu nú kosta um 200 þús. kr., í stað þess sem 1949 kostuðu 70 fermetra íbúðirnar 108 þús. kr. En af þessu sést þó, hve gífurlega byggingarkostnaður hefur hækkað. En jafnvel þó að byggingarkostnaður hafi hækkað, má það ekki verða til þess, að hætt verði við að reyna að ráða bót á þessu vandasama og mikilsverða máli. Það er ekki síður þörf á því nú en fyrir tveimur árum, og þörfin hefur heldur vaxið en minnkað á því tímabili á að leggja hönd á plóginn og gera ráðstafanir til þess að afla fjár til að byggja verkamannabústaði í landinu yfirleitt. Og þess vegna er þetta frv. flutt, þar sem gert er ráð fyrir, að á árunum 1952–55 verði varið árlega 25 millj. kr., að meðtöldum þeim tekjum, sem

byggingarsjóður verkamanna hefur, til þess að byggja verkamannabústaði hér á landi. Það er gert ráð fyrir, að þessi upphæð nægi til þess að byggja um 200 íbúðir á ári, og það er bent á það í 2. gr. frv., hvernig fé þetta skuli útvegað, að það verði gert með þeim hætti, að ríkisstj. skuli setja reglur um lánveitingar þeirra stofnana og tryggingarféлага, sem ávaxta fé í verðbréfum eða útlánum á annan hátt. Og það er bent á það í grg., að þær stofnanir, sem starfa þannig hér á landi, verja miklu meira fé árlega til verðbréfaþauka til að tryggja sína auknu varasjóði, en hér er lagt til í frv. að þessar stofnanir verji til kaupa á skuldabréfum þeim, sem um ræðir í þessu frv. — Það er sömuleiðis lagt til í frv., að ríkisstj. sé heimilt að ákveða svo í reglugerð, að þessum fyrirtækjum skuli skylt að ráðstafa ákveðnum hluta þess fjár, sem þau verja til verðbréfaþauka 1952—1955, í þessu skyni, þ. e. til kaupa á skuldabréfum, er byggingarsjóður verkamanna gefur út. Við flm. þessa frv. álitum, að hér sé um raunhæfar ráðstafanir að ræða og að það muni vera unnt með góðum vilja ríkisstj. að fenginni slíkri lagaheimild að setja þær reglur, sem þörf er á, til þess að lánsfé þetta verði hægt að fá. — Það má líka benda á, að talað er mikið um hér á landi að nota jafnvirðissjóðinn til ýmissa hluta, og fram eru komnar till. um það á Alþ. að nota hann til ákveðinna lána. Hann er ekki nefndur hér í þessu frv., en hann er eitt af því, sem getur komið til álita, ef ríkisstj. hefur þá heimild, sem í frv. felst.

Ég sá mér til gleði, að hv. 8. þm. Reykv. (RÞ) hefur flutt frv. um að tryggja byggingarsjóði verkamanna 10 millj. kr. tekjur af ríkistekjunum árið 1951 eða úr jafnvirðissjóði. Ég er glaður yfir framkomu þessa frv. og þykist vita það með vissu, að ef flokkur hv. 8. þm. Reykv. stendur með þessu máli, muni það ná fram að ganga á Alþ. Og það gæti þá orðið einn þáttur í framkvæmd þess, sem gert er ráð fyrir í frv. þessu.

Það er gert ráð fyrir því í 4. gr. þessa frv., að ríkissjóður skuli kaupa skuldabréf þau, sem um ræðir í frv., af byggingarsjóði verkamanna fyrir 4.5 millj. kr. árlega á árunum 1952—55. En framlög til byggingarsjóðs munu annars eftir gildandi löggjöf vera 2.5 millj. kr. á ári.

Það þarf ekki að segja, að það sé sjáanlegt, að það ætti að vera neinn ásteytingarsteinn fyrir hv. alþm., að hér sé í þessu frv. um að ræða eitthvert sósíalistískt fyrirbæri, svo að menn fældust við að greiða atkv. með frv. af þeim ástæðum, því að borgaralegir flokkar og stjórnir í nágrannalöndunum finna mjög til þessarar ríku þarfar hjá sér, sem um getur í þessu frv. að því er okkar þjóð snertir. Það situr nú í Danmörku að vísu minnihlutastjórn, sem er studd af flokkum, sem eru nokkurs konar Sjálfstfl. og Framsfl. Danmerkur. En í prógrammsræðu forsrh. þar taldi hann það eitt aðalmálið að greiða fyrir byggingu bústaða fyrir almenning í landinu. Og margir hafa sjálfsagt tekið eftir, að hin gamla stríðshetja og stjórn-málamaður Churchill hefur nú fyrir kosningarnar í Bretlandi lofað því fyrir hönd síns

flokks, að ef flokkur hans kæmist til valda, skyldu verða byggðar 300 þús. íbúðir á Bretlandseyjum. Verkamannastjórnin þar hefur ekki treyst sér til að fara herra í þessu efni en í 200 þús. íbúðir, en Churchill býður betur. Þetta sýnir, að alls staðar þar, sem stjórnmalamenn taka eftir, hvað fólkið vill í löndunum, og taka eftir, hvar þörf fólksins er brýnust, þar er beitt sér fyrir að framkvæma íbúðarhúsabyggingar. Og jafnvel skipulagsandstæðingar eins og Churchill og aðrir slíkir hika ekki við að byggja framkvæmdir í þessum efnum á skipulagningu til að leysa vandamál þjóða sinna.

Ég vonast því til þess, að þingmeirihluti fáiast fyrir þessu frv., sem hér liggur fyrir. Það er svo sem enginn byltingarblær á þessu frv. Það er raunhæft og heldur sér við jörðina, en er að mínum dómi merkileg tilraun til þess að bæta úr einhverju hinu mesta vandamáli, sem þengir kjör fólksins í landinu, skortinum á ódýrum og hagkvæmum íbúðum. Þetta er hægt að gera, ef vilji er fyrir hendi, og ég tel, að við Alþfl. þm. höfum bent hér á leið, sem auðgert sé að fylgja í framkvæmd og yrði til þess að bæta mjög mikið úr því böli, sem húsnæðisskorturinn er, sem nú þjáir fjölda manns hér í landinu. Ég vildi því mega vænta þess, að hv. stjórnar-flokkar skelli ekki alveg skolleyrunum við þessu máli, þessari þörf, sem er svo brýn, eins og ég hef sýnt fram á. Og þeir hv. þm., sem eiga heima hér í höfuðstaðnum, vita um og þreifa á því svo að segja daglega, hvernig ástandið er að þessu leyti. Og ég skýt máli mínu sérstaklega til þeirra hv. þm., sem þekkja þetta svo vel, að þeir ljái þessu máli sitt lið.

Ég legg til, að þessu frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

#### ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit frá minni hl. fjhn., á þskj. 435, var útbýtt 14. des., en frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

### 14. Framlag til veðdeildar Búnaðarbanka Íslands.

Á 12. fundi í Nd., 15. okt., var útbýtt:  
*Fr. til l. um framlag til veðdeildar Búnaðar-banka Íslands* [53. mál] (þmfrv., A. 77).

Á 13. fundi í Nd., 16. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samp. með 22 shlj. atkv.

*Flm. (Pétur Ottesen):* Eins og kunnugt er, er Búnaðarbankinn aðallánastofnun landbúnaðarins, og það eru einkum þrjár deildir bankans,

sem hafa með höndum að lána bændum fé til nokkuð langs tíma. Þetta er byggingarsjóður, ræktunarsjóður og veðdeild. Byggingarsjóður og ræktunarsjóður, og þó einkum og sérstaklega byggingarsjóður, hafa fengið á síðustu árum nokkurt fé til eignar og verið þannig styrktir til þess að innna það hlutverk af hendi, sem þeim er falið, en verkefni byggingarsjóðs í þágu landbúnaðarins er fyrst og fremst að lána fé til íbúðarhúsabygginga og ræktunarsjóðs að lána til húsbygginga og svo til ræktunarframkvæmda. Starfsemi þessara tveggja sjóða er að heita má einskorðuð við þessar þarfir landbúnaðarins. Veðdeildin aftur á móti átti að sinna ýmsum öðrum verkefnum, sem bændur þurfa að fá lán til, og þar á meðal er það að lána mönnum eða styðja menn til að kaupa ábyli sín og einnig til bústofnskaupa. En nú er svo ástatt um veðdeildina, að hún hefur ekki fengið neitt nýtt fé til starfsemi sinnar, hvorki eigið fé né að henni hafi verið skapaðir lántökumöguleikar. Að því er þessa deild snertir er því kyrrstaða í lánveitingum. Veðdeildin býr að fyrstu gerð, að til hennar var lagt fé það, sem eftir var í viðlagasjóðnum gamla. Og veðdeildin er þannig á vegi stödd nú, að hún ræður aðeins yfir tæpum tveimur milljónum króna, sem vitanlega allt er í útlánnum. Árlegar tekjur veðdeildarinnar eru um 120 þús. kr., en hún skuldar nú um 600 þús. kr. sparisjóðsdeild Búnaðarbankans. Af þessu má sjá, hversu veðdeildinni er það gersamlega um megn að sinna að nokkru sem um munar þeim þörfum, sem bændur hafa fyrir lán úr þessari deild til ýmissa annarra framkvæmda en húsbygginga og ræktunarmála.

Nú er það svo, eins og minnst er á í grg. fyrir þessu frv., að þau gleðitíðindi hafa gerzt á síðustu árum, að hugir manna stefna nú meir að því að stofna til búskapar í sveitum en var. Um alllangt tímabil hefur straumurinn legið mjög þungur frá sveitum til kaupstaða. Þetta hefur mönnum verið mjög mikið áhyggjuefni, sem eðlilegt er, af því að í kaupstöðunum eru engan veginn fyrir hendi svo trygg afkomuskilyrði, að fullt öryggi megi telja. En til þess að þetta nýja viðhorf hjá borgurunum geti notið sín, er óhjákvæmilegt, að fyrir hendi sé stuðningur af hálfu hins opinbera, bæði til þess að menn eignist aðgang að lánnum með viðunandi kjörum til þess að auka bústofn og einnig til þess að geta tryggt sér býli. Þetta skortir hvort tveggja. En þetta er m. a. hlutverk veðdeildarinnar, eða var hugsað sem hlutverk hennar, þegar henni var komið á fót. Ég hef því í þessu frv. lagt það til, að veðdeildinni verði lagðar til 5 millj. kr. af tekjuafgangi ríkissjóðs árið 1951. Það eru allar horfur á því, að allverulegur afgangur verði í ríkisbúskapnum í ár, hverju ber mjög að fagna. Og ég lít á þá nauðsyn, sem hér er fyrir hendi, að það væri mjög hyggileg ráðstöfun að verja þó ekki væri stærri upphæð en þetta af tekjuafgangi ársins til þess að sinna þessu mikilvæga verkefni að styðja menn til þess að koma á fót nýjum búskap í landinu.

Mér þykir ekki ástæða til að fara fleiri orðum um þetta á þessu stigi málsins en ég nú hef gert og í grg. frv. felst. Ég vænti þess, að málið

fái góðar undirtektir í hv. d. og að menn geti orðið sammála um þá nauðsyn, sem hér er fyrir hendi. Það verður vitanlega að viðurkennast, að sú upphæð, sem ég fer fram á, er mjög naumt skorin. Væri náttúrliga ákaflega gott, ef menn sæju sér fært að ganga nokkru lengra í því efni en ég hef nú gert á frumstigi þessa máls í þessu frv. mínu. — Ég vildi svo leggja til, að málinu verði vísað til hv. landbn. Mér skilst, að þar eigi það heima. Á sínum tíma, þegar hér lágu fyrir breyt. á l. um ræktunarsjóð og byggingarsjóð, voru þau mál í landbn. Í samræmi við það geri ég mína till.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 43. fundi í Nd., s. d., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 77, n. 385).

*Frsm. (Jón Sigurðsson):* Herra forseti. Ég gerði hér síðast nokkra grein fyrir lánabörf landbúnaðarins. — Skömmu eftir að frv. þessu var vísað til n., sendi hún það stjórn Búnaðarbankans til umsagnar. Í svari sínu mælir stjórn Búnaðarbankans mjög eindregið með því, að frv. verði samþ. Það vita allir, og er ofur eðlilegur hlutur, að þeir, sem eru að byrja að búa, þurfa að kaupa æðimargt. Frumskilyrðið er auðvitað jarðnæði, og þar við bætist margt. N. var sam-mála um, að knýjandi þörf er á því, að veðdeild Búnaðarbankans sé eflð.

N. ákvað að bæta við 1. gr., þannig að aftan við hana bætist: „þó þannig, að í fyrirrúmi sitji jarðakaupalán til manna, sem eru að hefja búskap, og til leiguliða, sem verða jarðnæðislausir.“

N. leggur til, að á eftir 1. gr. komi ný gr., svo hljóðandi: „Ríkisstj. ábyrgist sölu á veðdeildarbréfum veðdeildar Búnaðarbanka Íslands með nafnverði að upphæð allt að 1 millj. kr. á ári í 5 ár (1953—1957).“

Ef þetta kæmist í framkvæmd, væri veðdeild bankans tryggð það há upphæð að hlaupa upp á, að ekki sé komið að lokuðum dyrum. Væri með því móti hægt að veita nokkra úrlausn.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða um málið, en vil mæla með því, að þessar till. og frv. verði samþ.

*Pétur Ottesen:* Ég hef undrað mig á því, hversu langan tíma það hefur tekið að afgr. þetta mál í landbn. Það er nú komið upp í tvo mánuði síðan málinu var vísað til n. Mér virðist málið svo einfalt, að það hafi tekið óeðlilega langan tíma hjá n. að komast að niðurstöðum í afgreiðslu þess.

*Frsm. n.* hefur gert grein fyrir því, að þörf þessa máls er ótvíræð, og ekki hefur borið á því, að ríkisstj. hafi viljað bregða fæti fyrir frv. eða hafi neitt við það að athuga, að 5 millj. kr. verði varið til veðdeildar Búnaðarbanka Íslands.

Það verður að teljast miður, að það, sem valdið hefur þessum mikla drætti í málinu, er það, að annað mál hefur verið hér á ferð, sem snertir beint þetta frv. Þetta frv. er nú samt algerlega sjálfstætt og þurfti því ekki að tefjast vegna annars máls, þar sem það felur engar breyt. í sér á 1. um Búnaðarbanka Íslands, nema að bæta við veðeild bankans. Hins vegar er annað mál á döfinni hér, sem fer allmikið inn á önnur svið og mundi valda skiptum skoðunum, en óeðlilegt er að láta slíkt mál tefja afgreiðslu þessa máls. En þótt þetta hafi nú dregið úr hömlu, þá vænti ég góðrar samvinnu um að afgr. þetta mál, sem hér liggur fyrir, og þær brtt., sem liggja nú fyrir við það. Brtt. þær, sem n. flytur við frv., eru þess eðlis, að þær styrkja grundvöll málsins. Vænti ég þess, að málið verði sem fyrst afgr., en ágreiningur um aðrar till. verði ekki til farartálma þessu máli.

*Frsm. (Jón Sigurðsson):* Herra forseti. Út af ræðu hv. þm. Borgf. vil ég upplýsa, að sá dráttur, sem orðið hefur á afgreiðslu þessa máls, er ekki alls kostar sök n. Frv. var sent Búnaðarbankanum til umsagnar fljótlega eftir að það hafði borizt okkur í hendur. Hins vegar lá málið nokkuð lengi í bankanum, og stafaði það af því, að stjórn bankans vildi vega og meta þær till. aðrar, sem fram hefðu komið varðandi framlög til bankans. Af þeim sökum beið stjórn bankans með afgreiðslu málsins. Það er því ekki allt okkar sök sá dráttur, sem hefur orðið á afgreiðslu málsins. Aftur á móti skal ég fúslega játa, að málið hefði getað farið fyrr frá okkur en orðið hefur raunin á.

*Skúli Guðmundsson:* Herra forseti. Ég var kvaddur í síma, og má vera, að skýring hafi komið á því, sem ég vildi um spyrja, á meðan ég var fjarverandi. Þetta frv. er 53. mál þingsins, um framlag til veðeildar Búnaðarbanka Íslands. Ég sé, að n. mælir með samþykkt frv. með nokkrum breyt. En hér er og annað mál um sama efni á dagskránni, sem er 90. mál þingsins, og er þar gert ráð fyrir viðbótarframlagi til Búnaðarbankans. Mér skilst, að í því frv. sé gengið lengra en í þessu frv., og ég sé, að n. hefur mælt með því máli. Mér er nú ekki ljóst, hvort n. vill, að bæði þessi frv. nái samþykki. Á þessu vildi ég fá skýringar, ef það hefur ekki þegar komið fram í ræðum manna. Ég er ánægður með það, að aukið verði féð til bankans, en mér datt í hug, hvort ekki væri heppilegra að haga afgreiðslu þessara mála öðruvísi, t. d. að sameina þessi tvö frv. í eitt mál, sem menn gætu komið sér saman um, heldur en að hafa tvö frv. um sama efni.

*Ásgeir Bjarnason:* Herra forseti. Ég held, að ég hafi gert grein fyrir þessu í dag, sem hv. þm. V-Húnv. gat um, en það lágu þrjú mál fyrir landbn., og voru þau öll send til Búnaðarbankans til umsagnar. Var þeim öllum svarað, en frv. hv. þm. Borgf. var það eina, sem varð ekki ágreiningur um í n., enda er það vitað mál, að veðeild bankans er févana. En aftur á móti

komu fram önnur frv. um sama efni. Voru þau frv. samhljóða að meginmáli, en fjárföflunarleiðir skildu þau að. Í n. var rætt um þau mál, en um þau gat ekki orðið samkomulag. Hins vegar náðist samkomulag um frv. hv. þm. Borgf., með nokkrum breyt., og skyldi afgr. það sérstaklega. Þótt annað frv. sé um svipað efni, þá aðskilur þau þó það, að með frv. hv. þm. Borgf. á þskj. 77 er gert ráð fyrir framlagi til veðeildar Búnaðarbankans, sem m. a. sé varið til útlána vegna jarðakaupa og bústofnunar, en í hinu, að 4 millj. kr. yrðu veittar til lána út á búfé og vélar hjá frumbýlingum.

Ég ætla ekki að fara frekar út í þetta nú, en landbn. taldi ekki æskilegt, að þessum tveimur frv. yrði blandað saman.

*Frsm. (Jón Sigurðsson):* Herra forseti. Hv. þm. Dal. hefur tekið af mér ómakið að svara fsp. hv. þm. V-Húnv. Hins vegar vil ég leyfa mér, með leyfi hæstv. forseta, að lesa hér úr bréfi, sem n. barst frá Búnaðarbankanum. Þetta bréf hljóðar svo:

„Sem svar við bréfi hinnar hv. n. frá 24. f. m., en þar er óskað umsagnar um frv. flutt af Pétri Ottesen, sem er aðeins tvær greinar, skal það sagt, að hér er um að ræða mjög aðkallandi nauðsyn, þ. e. að bæta úr lánsfjárskortri veðeildar bankans. Er í þessu frv. í stuttu máli bent á leið til úrbóta í þessu máli.

Mælir stjórn bankans eindregið með samþykkt þessa frv., en teldi mjög æskilegt, að inn í 1. gr. frv. væri bætt til frekari framtíðarlausnar málsins ákvæði um, að til viðbótar 5 millj. kr. framlagi nú þegar komi ein millj. kr. árlega á næstu 5 árum (1952—1956 að báðum meðtöldum), og yrði þá framlag þetta samtals 10 millj. kr. að þessum tíma liðnum. Væri þá á tiltölulega viðunandi hátt leyst úr hinni brýnu fjárförf þessarar lánadeildar landbúnaðarins í náinni framtíð.“

Ég vildi benda á þessa umsögn til áherzlu því, að þetta mál nái fram að ganga. Form. landbn. hefur og bent á nauðsyn þess, að frv. þessu verði hraðað.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 44. fundi í Nd., 14. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 385,1 samþ. með 19 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 20:1 atkv.

Brtt. 385,2 (ný gr., verður 2. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

2. gr. (verður 3. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísar til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 45. fundi í Nd., s. d., var frv. tekið til 3. umr. (A. 449).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

**ATKVGR.**

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 45. fundi í Ed., 17. des., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar. Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr. Enginn tók til máls.

**ATKVGR.**

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til landbn. með 9:2 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

**15. Raforkulög (frv. Ingj o. fl.).**

Á 13. fundi í Nd., 16. okt., var útbýtt:

*Frv. til 1. um breyt. á raforkulögum, nr. 12 2. apríl 1946 [56. mál] (þmfrv., A. 80).*

Á 14. fundi í Nd., 18. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Ingólfur Jónsson):* Herra forseti. Þetta frv. er shlj. frv., sem flutt var seint á þingi 1950, en það frv. náði ekki fram að ganga. Frv. fer fram á, að aukið verði framlag ríkisins til raforkusjóðs úr 2 millj. kr. í 4 millj. kr. Með raforkul. frá 1946 var ákveðið, að framlag ríkisins væri 2 millj. kr. Var það ekki svo lítil upphæð miðað við þáverandi verðlag. Tekjur ríkissjóðs voru á fjárl. fyrir árið 1947 áætlaðar 127½ millj. kr., en fyrir árið 1952 360 millj. kr. Ef fjárl. hækka í meðferð þingsins, svo sem raun hefur orðið á undanfarið, mætti ætla, að fjárl. 1952 verði þrisvar sinnum hærri en 1946. Verður þá framlagið nú miðað við framlag til raforkusjóðs 1946, þá 2 millj. kr., nú 600—700 þús. kr. Miðað við dýrtið og gengisbreyt. hefur og kaupmáttur framlags þessa minnkað mjög, — enn meir en ef miðað væri við fjárl.

Hlutverk raforkusjóðs er geysiviðtækt. Með stofnun raforkusjóðs hefur verið komizt lengst í raforkumálunum, sem komizt hefur verið. Hefur raforkusjóður lánað fé út um land, en með því framlagi, sem sjóðurinn fær nú, getur hann ekki gegnt því hlutverki, sem honum var ætlað 1942 og 1946. — Í 35. gr. 1. um lán úr raforkusjóði segir svo:

„Úr raforkusjóði má veita rafmagnsveitum ríkisins:

1. Lán, sem veitast til allt að 30 ára, til að koma upp tilteknum mannvirkjum;

2. rekstrarlán og bráðabirgðalán til skemmri tíma, þar á meðal til að greiða rekstrarhalla, sem verða kann af mannvirkjum hin fyrstu árin, eftir að þau eru gerð.

3. Ef einstakir bændur eða fleiri saman reisa vatnsraforkustöðvar til heimilisnota utan þess

svæðis, sem héraðsrafmagnsveitum er ætlað að ná til í náinni framtíð, er heimilt að lána þeim úr raforkusjóði allt að ¾ kostnaðar með 2% vöxtum og 30 ára afborgun, enda séu stöðvarnar vel gerðar að dómi rafmagnseftirlits ríkisins.

Þetta er hlutverk raforkusjóðs. Nokkurs mis-skilnings hefur gætt í sambandi við hann hjá hv. þm. Heyrzt hafa raddir um það, að raforkusjóður væri aðeins í sambandi við stærri virkjanir. En eins og ég sagði áðan, hefur raforkusjóður lánað til einstakra bæja og veitna úti um land allt. Hefur hann og heimild til lána til stærri veitna, sem ná til heilla landshluta. Hefur hann því hlutverki að gegna um land allt. Ætti því mál þetta að vera brýnt hagsmunamál allra landsmanna. Hér er lagt til, að framlag ríkissjóðs verði aðeins tvöfaldað, enda þótt 4 millj. kr. nú jafngildi ekki 2 millj. 1946, en við höfum ekki treyst okkur til að ganga lengra. Þessu máli er því mjög stillt í hóf. Við flm. þessa frv. höfum lagt það þáð snemma fyrir, að hægt sé að láta það ganga fram, svo að hækkun framlags ríkisins á að geta komið fram á fjárl. þeim, er nú liggja fyrir þinginu, þ. e. a. s. á næsta ári.

Vænti ég þess, að hv. þm. taki máli þessu betur nú en þeir gerðu á síðasta þingi; þeim sé og ljós sú staðreynd, að raforkuframkvæmdir í landinu stöðvast, ef framlag ríkisins verður ekki hækkað á þeim fjárl., sem nú liggja fyrir þinginu. Þetta mál er mjög mikið sanngirnismál, og vildi ég leyfa mér að mælast til, að n. hraði afgreiðslu þess eftir megni. Að svo mæltu legg ég til, að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

**ATKVGR.**

Frv. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til fjhn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

**16. Sjúkrahús o. fl.**

Á 14. fundi í Nd., 18. okt., var útbýtt:

*Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 24 1949, um breyt. á l. nr. 33 12. febr. 1945, um breyt. á l. nr. 30 19. júní 1933, um sjúkrahús o. fl. [65. mál] (þmfrv., A. 91).*

Á 15. fundi í Nd., 19. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 23 shlj. atkv.

*Flm. (Pétur Ottesen):* Eins og getið er í grg. þeirri, sem fylgir frv. þessu, þá hefur sá skilningur verið lagður í ákvæði gildandi laga um framlag ríkisins til sjúkrahúsbygginga, að þar komi ekki til greina annar kostnaður en falinn

er í sjúkrahúsbyggingunni sjálfri. Af því leiðir, að ríkisframlagið nær ekki til styrktar til nauðsynlegra verkfæra- og áhaldakaupa eða til kaupa á nauðsynlegum húsbúnaði til slíkra stofnana. Nú er svo komið, að kostnaður við húsbúnað, nauðsynleg lækningaáhöld og annað þess háttar er verulegur hluti stofnkostnaðar sjúkrahúsbygginga. Stofnkostnaður nýtzíku sjúkrahúss er nú orðinn það mikill, að þeim aðilum, sem standa að slíkum byggingum, er ókleift að geta hrundið slíku í framkvæmd með núverandi fjárhagslegum stuðningi ríkissjóðs. Nú sem stendur er verið að smíða a. m. k. 3 stór sjúkrahús, sem búið er að reisa, en fjármagn skortir til húsbúnaðar, svo að hægt sé að taka þau í notkun. Slík er afleiðing af fjárskorti þeirra aðila, sem standa að slíkum byggingum. Slíkt ástand er í þessum efnunum mjög slæmt og er mikið vandamál, og ber hér til brýna nauðsyn, að ráðið sé fram úr. Í tilefni af þessu er þetta frv. flutt, að andvirði nauðsynlegs húsbúnaðar, áhalda og lækningatækja verði tekið með, er ákveðið er framlag ríkisins til slíkra stofnana.

Mér er kunnugt um, að kostnaður við kaup á nauðsynlegum lækningatækjum og húsbúnaði til sjúkrahússins á Akranesi mun nema um 700—800 þús. kr. Þetta er mikill kostnaður. Í frv. því, sem hér liggur fyrir, hefur verið lagt til, að sú breyt. verði á gerð, að þessi kostnaðarlíður sé tekinn með í stofnkostnaði sjúkrahúsa og sjúkraskýla. Í þessu sambandi vil ég benda á, að þetta fyrirkomulag er í fullu samræmi við yngri löggjöf varðandi þessi efni, t. d. skólabyggingar. Þar eru reiknuð bæði borð og bekkir og annað í sambandi við kennsluna.

Ég sé ekki ástæðu til þess að fjölyrða frekar um þetta mál á þessu stigi. Það er skoðun manna, að heilbrigðismálin hafi orðið útundan á undanförunum árum, er miðað er við það, hve ríkið hefur lagt af mörkum til annarra mála. Það hafa verið háværar raddir um þetta, og hefur verið víðurkennt hér á Alþ., að heilbrigðismálin hafi verið sett skör lægra en önnur mál.

Ég býst við, að þetta frv. eigi heima í heilbr.- og félmn. Nú að undanförunu hefur slíkum málum verið vísað þangað, og geri ég það að till. minni.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 19 shlj. atkv.

Á 54. fundi í Nd., 7. jan., utan dagskrár, mælti

*Pétur Ottesen:* Það mun hafa verið 19. okt. s. l., sem frv. um sjúkrahús o. fl., sem ég flutti, var vísað til heilbr.- og félmn. Enn hefur ekki bólað á afgreiðslu þessa máls frá nefndinni, og vildi ég, um leið og ég óska upplýsinga um það, hvað þeirri töf veldur, mjög mælast til þess, að hún léti ekki síga úr hömlu með að afgr. það.

*Páll Þorsteinsson:* Herra forseti. Út af fyrirspurn hv. þm. Borgf. skal það tekið fram, að

heilbr.- og félmn. þessarar deildar ræddi þetta frv. á fundi fljótlega eftir að henni var sent það. Á þessum fundi var samþykkt að senda frv. til landlæknis til umsagnar.

Nú hefur enn ekki borizt umsögn hans, en hins vegar hefur verið haft samband við hann og hann minntur á málið. Hann kveðst hafa skrifað framkvæmdastjórnnum sjúkrahúsa víða um land til þess að glöggva sig á, hvaða óskir þær hafa fram að færa í sambandi við þetta mál, og hann hefur lofað nefndinni því, að jafnskjótt og álit þeirra liggi fyrir, skuli hann láta hana hafa sína umsögn um málið.

Það mun verða ýtt á eftir þessu máli hjá landlækni, og mun nefndin ekki draga að afgr. það, eftir að umsögn landlæknis liggur fyrir.

*Pétur Ottesen:* Eins og rétt var að senda þetta mál til landlæknis til umsagnar, þá nær það ekki nokkurri átt að láta það, að á hans umsögn stendur, standa í vegi fyrir því, að málið fái afgreiðslu, en eins og þegar hefur verið upplýst, hefur orðið mikill dráttur á því, þar sem málið var sent til n. 19. okt. í haust.

Ég vænti þess fastlega, að nefndin geri þegar gangskör að því, að málið verði afgr., og gefi Alþingi tækifæri til að segja álit sitt um málið, en ef það verður látið liggja í salti miklu lengur, fæst ekki þingvilji um málið.

Á 60. fundi í Nd., 17. jan., utan dagskrár, mælti

*Pétur Ottesen:* Ég gerði fyrirspurn um það fyrir nokkru, hvað liði frv., er ég flutti og vísað hafði verið til heilbr.- og félmn., og fékk þær upplýsingar, að staðið hefði á umsögn landlæknis um málið. Nú vil ég ítreka þessa fyrirspurn og fá að vita, hvað þessu líður, svo að málið geti komið fyrir þingið og unnt verði að sjá, hverjar undirtektir það fær þar.

*Páll Þorsteinsson:* Herra forseti. Hv. þm. Borgf. er það kunnugt, hvað hefur valdið drætti þeim, er hefur orðið á afgreiðslu frv. hans í n. — Í gær fékk n. í hendur umsögn þá, er beðið var eftir, og tók málið til umr. í morgun, en tími vannst ekki til að ljúka afgreiðslu þess, en það mun verða gert í dag eða á morgun.

Nefndarálit frá heilbr.- og félmn., á þskj. 703, var útbýtt 21. jan., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 17. Skáldalaun, rithöfunda og listamanna (frv. GPÖ).

Á 15. fundi í Nd., 19. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um laun skálda, rithöfunda og annarra listamanna og listarráð [67. mál] (þmfrv., A. 93).

Skáldalaun, rithöfunda og listamanna (frv. GPÖ). — Mótvirðissjóður (frv. LJós og ÁS).

Á 16. fundi í Nd., 22. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Film. (Gylfi P. Gíslason):* Herra forseti. Örfá orð nægja til að mæla með þessu frv., þar sem hv. dm. er þetta mál kunnugt frá þremur síðustu þingum. — Um alllangt skeið hafa verið mjög óheppileg og óeðlileg átök um úthlutun þess fjár, sem Alþ. veitir árlega á fjárlögum til skálda, rithöfunda og annarra listamanna. Meginorsök þessara átaka er sú, að aldrei hefur verið komið fastri skipan á þessi mál, það hafa aldrei verið settar fastar reglur, sem fylgja skyldi við skiptingu fjárlögs. Þetta frv. leggur til, að slíkar reglur verði settar, reglur, sem ættu að gera úthlutun fjárlögs bæði einfaldari og formfastari en nú er. Í því er lagt til, að þeim, sem verða aðnjótandi þessa fjár, verði skipt í fjóra flokka. Í fyrsta lagi skuli veita sérstök heiðurslaun til allt að 12 manna, 18000 kr. hverjum, en afgangi fjárlögs síðan skipt niður í þrjá flokka, og skuli upphæðir einstakra fjárveitinga í hverjum flokki vera 9000 kr. til viðurkenndra listamanna, 6000 kr. til kunnra listamanna og 3000 kr. til viðurkenningar efnilegum byrjendum fyrst og fremst. — Í öðru lagi gerir frv. ráð fyrir því, að listamenn, sem notið hafa heiðurslauna í 5 ár, njóti þeirra ævilangt og skuli þeir skipa listarráð, sem eigi að verða menntamálaráðuneyti og menntamálaráði til ráðuneytis um mál, sem varða listir. Gert er ráð fyrir, að Alþ. úthluti heiðurslaunum, en menntamálaráð annist aftur á móti úthlutunina að öðru leyti. — Ég er sannfærður um það, að það yrði til mikilla bóta, ef þessu máli yrði komið í fastari skorður en verið hefur, og yrði það til að lægja þann hvímléiða ágreining og þær deilur, sem hafa staðið um úthlutun þessa fjár. Mér er ljóst, að um það má deila, í hve mörgum flokkum fénu skuli úthluta, en um hitt verður varla deilt, að rétt sé að ákveða tölu þeirra, svo sem gert er í þessu frv.

Ég óska þess svo, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. menntamálanefndar.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til menntmn. með 24 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 18. Mótvirðissjóður (frv. LJós og ÁS).

Á 16. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

*Fr. til 1. um ráðstöfun fjár úr mótvirðissjóði til atvinnu- og framleiðsluaukningar* [71. mál] (pmfrv., A. 101).

Á 18. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

*Film. (Lúðvík Jósefsson):* Herra forseti. Það er kunnugt, að ástandið í sjávarþorpum landsins er orðið mjög erfitt, sérstaklega á vissum tímum árs, eins og t. d. um þetta leyti, og virðist atvinnuleysi í fjölmörgum bæjum á landinu nú fara vaxandi. Ástæður fyrir þessari erfiðu afkomu á þessum stöðum eru eflaust margar, og þó ber einna mest á því, hvernig sildarleysið hefur á undanförunum árum leikið marga þessa staði, sem byggt hafa afkomu sína að mjög verulegu leyti á sildveiðum. Og svo er ástandið orðið erfitt einnig vegna þess, hversu fiskveiðar hafa almennt á undanförunum árum gengið mjög miklu lakar en áður var. Nú er þessu þannig háttað, að á sumum stöðum á landinu stappar nærri fullkomnum vandræðum vegna atvinnuleysis. Enn þá hafa ekki fengist neinar viðhlítandi aðgerðir frá hálfu þess opinbera til úrbóta í atvinnumálum þessara staða, en það hefur nú nýlega verið gripið til þess ráðs, þar sem vandræðin hafa verið mest, að reyna að koma vinnandi mönnum frá þessum sjávarútvegsbæjum til atvinnu hér suður á Keflavíkurflugvöll við þær framkvæmdir, sem þar er nú unnið að. En það má öllum mönnum vera ljóst, að slíkar ráðstafanir eru sannarlega vandræðarádstafanir og neyðarbrauð fyrir nokkra vinnandi menn úti á landsbyggðinni að þurfa að leggjast í braggavist hér suður á Keflavíkurflugvelli til þess að vinna fyrir sér og reyna að sjá heimilum sínum farþögu. En þá er hitt að athuga, hvað er helzt til bragðs að taka til úrbóta í atvinnumálum hinna fjölmörgu byggðarlaga, sem atvinnuleysið er nú farið að herja verulega á.

Það er skoðun okkar film. þessrarar till., að eitt af því, sem tiltækilegast og hagkvæmast sé að gera í þessum efnum, sé það að beina rekstri togaraflota landsmanna þannig, að hann leggi upp afla sinn í verksmiðjur í þessum bæjum, þar sem atvinnuleysið er farið að færaast í aukana, og það megi á þann hátt leysa atvinnumál þessara staða að mjög verulegu leyti á þann veg, sem hagstætt sé líka fyrir þjóðarheildina. Síðastliðið sumar var slík starfsemi sem þessi reynd nokkuð hér. Margir togarar veiddu þá fyrir frystihús og verksmiðjur og lögðu upp afla sinn þannig víðs vegar um landið, og var reynslan af því mjög góð. Vinnan við afla þeirra reyndist mikil á þeim tíma árs og yfirdrifið vinna fyrir flesta eða alla. Þetta hafði mikla þýðingu fyrir frystihúsin, sem hafa átt erfitt uppdráttar, en þetta breytti rekstri þeirra þannig, að tapreksturinn, sem áður hafði verið, snerist í hagstæðari rekstur. Óhætt er að fullyrða, að þetta er hagstætt fyrir togarana, því að þeir hafa á þessum tíma ekki átt vól á erlendum markaði. Þetta hefur einnig haft mikla þýðingarslegu þýðingu, því að togaraflotinn hefur aflað okkur meiri gjaldeyris með þessu en ef það hefði verið flutt út óunnið á erlendan markað. Sú reynsla, sem fengist hefur með veiðum þessum, færir heim sanninn um það, að sjálfsagt er að grípa til þessa úrræðis á þeim stöðum, sem atvinnuleysið herjar mest, og með lítilli aðgerð af því opinbera ætti að vera hægt að koma því við. Nú er mikið atvinnuleysi, ekki sízt á Vestfjörðum, og finnst okkur sjálf-

sagt, að það opinbera leggi nokkuð á sig til þess að koma þessu í kring. Togararnir veiða mikinn hluta aflans úti fyrir Vestfjörðum. Sjávarþorpin þar liggja því vel við til að leggja þar upp fiskinn. Að minnum dómi ætti að vera hægt að útrýma öllu atvinnuleysi á Vestfjörðum um þetta leyti árs og á svipaðan hátt leysa úr atvinnuleysinu á Norðurlandi og Austfjörðum. En til þess að þannig sé hægt með góðu móti að reka frystihúsin og togarana á þennan hátt, þarf að gera ýmsar framkvæmdir og endurbætur á útgerðarstöðunum og gefa fleiri stöðum kost á að taka á móti aflanum. Togararnir, sem eru afkastamiklir, heimta greiða afgreiðslu á öllum sviðum, og þurfa því hafnirnar, sem þeir leggja upp á, að hafa allt það, sem þeir þarfnast til rekstrar síns.

Við flm. þessa frv. höfum því gert ráð fyrir, að ríkisvaldið komi til móts við útgerðarbæina. Með tilliti til þess, að hægt sé að koma þessum málum í framkvæmd, þá ætti að veita þeim bæjum fjárhagslegan styrk til að geta tekið á móti togaraflotanum. Á sumum stöðum mundi þurfa að auka afköst frystihúsanna, en ekki þyrfti þess alls staðar, en sérstaklega þyrfti að bæta löndunaraðstöðu togarana í kaupþúnunum og þorpunum, en af skiljanlegum ástæðum hefur öll aðstaða þar verið miðuð við löndun afla úr smærri skipum en togurum. Á öðrum stöðum mundi þurfa að koma upp oliustöðvum, svo að líka þar væri hægt að afgreiða olíu til stærri veiðiskipa, til þess að skipin fái betur borið rekstur sinn og til þess að þau þurfi ekki að leggja krók á leið sína til fjarlæggra staða eftir olíu. En til þess að koma því þannig fyrir, að aðstaðan í ýmsum kaupstöðum og kaupþúnunum verði góð, þarf fé. Ég efast ekki um, að hv. alpm. viðurkenni, að það sé fyllilega í það leggjandi að láta nokkurt fé af mörkum í þessu skyni, til þess að skapa möguleika til atvinnurekstrar, sem jafnframt gæti leyst atvinnuvandræði þessara staða. Í þessu frv. hefur verið gert ráð fyrir því, að nokkru fé úr mótvirðissjóði yrði varið í þessu skyni, og það gerir ráð fyrir, að Alþ. skipi sérstaka fimm manna n., sem hefur yfirumsjón með því fé, sem ætlað er að gangi til hvers staðar fyrir sig. Að öðru leyti yrði féð veitt sem lán til bæjar- og sveitarfélaga til tuttugu ára með 4% vöxtum og lánin veitt til þess að gera aðstöðina sem almennasta.

Það er skoðun okkar flm., að nú þegar hafi það miklu af fé mótvirðissjóðs, þ. e. a. s. frá Marshallaðstöðinni, verið varið til framkvæmda í Reykjavík og nágrenni hennar, að sanngjarnt sé, að þessu verði varið til slíkra framkvæmda sem frv. gerir ráð fyrir í kaupstöðum og þorpum úti á landi. Af þessu Marshallfé hefur miklu verið varið til bygginga við Faxaflóa, þrjár verksmiðjur byggðar hér í Reykjavík, tvær þeirra í landi og ein, sem jafnan liggur hér í höfn, þ. e. sildarverksmiðjan í Hæringi. Þrjár til fjórar aðrar verksmiðjur hafa svo verið byggðar hér við Faxaflóa að miklu leyti fyrir Marshallfé. Nú hefur verið gert ráð fyrir að verja af þessu fé til byggingar verksmiðja bæði í Reykjavík og á Akranesi, og er þá ekki nema

sanngjarnt, að nokkru verði varið, eins og frv. gerir ráð fyrir, til þess að tryggja afkomumöguleika fólks í þorpum og kaupstöðum úti á landi. — Þá er gert ráð fyrir því í þessu frv. að veita nokkuð til sveitarfélaga, sem byggja afkomu sína á landbúnaði, og sérstök ákvæði eru því í frv. um, að nokkuð af fé mótvirðissjóðs fari til þess að bæta úr ástandinu í sveitum landsins. Meðflm. minn að frv. mun ræða þetta nánar. En ég vil undirstrika það sérstaklega, að öll rök mæla með því, að þessir staðir fái þau fjárfram-lög, sem gert er ráð fyrir í frv., bæði til þess að koma atvinnuvegunum sem best fyrir á hverjum stað, og séð frá sjónarmiði þjóðfélagsins er það réttmætt að ráðast í þessar framkvæmdir. Frv. gerir þannig í rauninni ráð fyrir því, að þessi lán bæti afkomu- og atvinnumöguleika í þessum byggðarlögum.

Mér virðist ekki hafa verið bent á aðra möguleika, sem væru hagkvæmari fyrir þessa staði og fyrir atvinnureksturinn í landinu og þjóðarheildina en gert er með þessum till. Það ber einnig að athuga í þessu sambandi, að hvað við kemur togaraflotanum, þá getur þarna verið um stórfellda atvinnumöguleika að ræða fyrir þá. Það hlýtur að fara svo fyrir togaraflotanum, ef hann verður allur að sitja að Englandsmarkaðinum og leggja afla sinn upp þar, að markaðurinn mun falla og útgerðin og sjómenn verða fyrir stórtjóni. Með þessari till. mætti beita verulegum hluta flotans til veiða fyrir innlendan markað og vinna úr aflanum hér innanlands og auka þannig atvinnuna og útflutningsverðmæti aflans í stað þess að flytja hann út óunninn. Þannig mætti auka gjaldeyrstekjurnar af honum.

Ég býst við, að sumir muni nú spyrja: Er þá ekki hætt við, að ekki verði markaður fyrir allan þennan frysta fisk, sem landsmenn þannig mundu framleiða? — En það er staðreynd, sem fyrir okkur liggur, að undanfarið hefur verið mun meiri eftirspurn eftir frosnum fiski fyrir erlendan markað en við höfum getað fullnægt. Við höfum orðið að neita um sölu á frosnum fiski fyrir hagstætt verð, af því að frosinn fiskur var ekki til. Ég tel því allt benda til þess, að ef togaraflotanum verður beitt á þennan hátt, sem hér er gert ráð fyrir, þá muni ekki um markaðsörðugleika að ræða fyrst um sinn.

Ástæðan til þess, að ekki er þegar búið að framkvæma margt af því, sem hér er gert ráð fyrir, er fyrst og fremst sú, að lánsstofnun sú, sem ríkir yfir fjármagninu, hefur ekki leyft að lána nægilega mikið til þessara framkvæmda. Það er nauðsynlegt, að ríkisstj. hlutist til um að ráða bót á þessu. Lánveitingar bankanna til þessa rekstrar hafa verið of knappar til þess, að hann gæti staðið undir öllum sínum kröfum.

Ég tel ekki þörf að ræða öllu meira um þetta á þessu stigi málsins, en það er skoðun mín, að fyrr eða síðar verði horfið að því ráði að reka togaraflotann til veiða fyrir innlendan, fullkominn fiskiðnað og efla þannig atvinnumöguleika manna bæði á sjó og landi. — Ég vona, að þetta frv. fái góðar undirtektir og verði að umr. lokinni vísað til allshn.

Ásmundur Sigurðsson: Herra forseti. Ég vil fara nokkrum orðum um þetta frv. — Það má segja, að þegar athuguð eru þau mál, sem koma fram á Alp., er eitt, sem setur svip sinn á þau öðru fremur, og er það frv. og till. um að hækka lánsfé til ýmissa hluta. Ég hygg, að þessar till. séu nú orðnar milli tíu og tuttugu. Þetta er ekki óeðlilegt, þegar litið er til þeirrar lánsfjárræpptu, sem er í landinu. Í sambandi við það má segja, að það sé síður en svo óeðlilegt að auka lánsfé til landbúnaðarins, því að þar mun fjárræpptan ekki vera minni en annars staðar. Þegar litið er til þessara mála, eins og þau hafa verið undanfarið, þá er þetta ekki nema eðlilegt, því að bæði hefur verðlag stöðugt farið hækkandi undanfarin ár, og þarf því að leggja miklu meira fé í framkvæmdir en áður, og svo hefur löggjöfin, sem tryggja átti fé til landbúnaðarins, ekki verið framkvæmd nema að nokkru leyti.

Það er orðið langt síðan Búnaðarbankinn var stofnaður, og stofnun hans var gott spor í rétta átt á sínum tíma, en þegar kom fram á stríðs-árin, fór að bera á því, að það fé, sem Búnaðarbankinn hafði til umráða, var of lítið, miðað við verðlag á þeim tíma. Og þegar kom að lokum styrjaldarinnar, þá var í þessum þremur deildum bankans, byggingarsjóði, nýbýlasjóði og smábýladeild, árið 1945 samtals um 4 millj. kr. Þá var sýnt, að það þurfti að hækka þessi fjárframlög, ef ekki átti að verða alger stöðvun á lánveitingum. Ástæðan til þess, að lánsfjárræpptan kom ekki í ljós í stríðinu, var sú, að þá voru innstæður bankanna notaðar. Það var á Alp. 1945, að þm. Sósfl. fluttu till. um að bæta úr þessu, en þær till. hlutu ekki þingfylgi. Málinu var vísað til nýbyggingarráðs, og milli þinga 1945 voru svo samín tvö frv., annað um landnáms, nýbyggðir og endurbyggingar í sveitum og hitt um ræktunarsjóð, og var þar gert ráð fyrir að hækka fjárveitingar til þessara hluta. Sú breyt. var þó gerð, að stofnaður var einn byggingarsjóður, og var hann stofnaður upp úr hinum þrem fyrrnefndu sjóðum, sem þá höfðu ekki að geyma nema 3—4 millj. kr., en ríkissjóður skyldi þá strax leggja til 6—7 millj. kr., til þess að stofnfé sjóðsins yrði 10 millj. kr., eins og ákveðið var í 1. Auk þess skyldi ríkissjóður leggja til byggingarsjóðs 2.5 millj. kr. á ári í næstu 10 ár. Á þeim tíma, sem liðinn er síðan, hefur byggingarsjóði bætzt við nokkurt fé. Þó lá það í augum uppi mjög fljótlega, að þetta fjárframlag var of lítið, og þess vegna var ákveðið í þessum 1. að heimila að gefa út bankavaxtabréf. Var þetta gert til þess að hægt væri að greiða vaxtamun á innlánnum og útlánnum sjóðsins, þ. e. vöxtum, sem sjóðurinn þurfti að greiða af lánnum, sem hann tók, og vöxtum, sem hann fékk af útlánum sínum, því að útborgaðir vextir voru hærri en þeir, sem sjóðurinn fékk innborgaða. Svo hefur farið, að þessi vaxtabréfaútgáfa hefur aldrei orðið að veruleika, en fé það, sem hefur runnið til landbúnaðarins síðan, hefur ekki orðið það mikið, að það hefur hrokkið skammt.

Ég vil í sambandi við þetta gefa þær upplýsingar, að nýbyggingarráð hefur gert áætlun um útlán sjóðsins á árunum 1947—57 og gerði þar

ráð fyrir, að stofnfé byggingarsjóðs mundi vaxa svo mikið, að það væri 1951 um 18 millj. kr. og 1957 um 24 millj. kr. Var áætlunin sú að lána úr sjóðnum um 8 millj. kr. á ári næstu árin. Þetta var miðað við það verðlag, sem þá var, en ekki það verðlag, sem nú er orðið á hlutunum. Þá var ekki enn orðið vart þeirrar lánsfjárræpptu, sem nú er í landinu, þrátt fyrir það að verðlag hefði farið hækkandi.

Reyndin er nú sú, að það hefur aðeins tekizt að útvega litlu meira fé en stofnfé sjóðsins nemur, og er búið að lána úr sjóðnum um 27 millj. kr., en hefðu 1. verið framkvæmd, hefði hann nú verið búinn að lána yfir 40 millj. kr., en auk þess hefur verðlag hækkað um helming síðan þessi áætlun var gerð.

Mjög svipað er að segja um ræktunarsjóð, sem átti að annast líkar lánveitingar. Lánveitingar hans nema nú um 20 millj. kr., sem er ekki nema lítið af því, sem honum var ætlað að lána.

Ég hef nú lýst nokkuð, hvernig ástandið er, og það þarf að bæta úr þessu. Ég vil benda á, að það hefur verið gerð áætlun um fjárfestingarþörf landbúnaðarins næstu 10 árin. Hún sýnir best, hve miklu fjármagni er þörf á að veita til landbúnaðarins næstu 10 árin. Áætlunin birtist í Árbók landbúnaðarins, 2. hefti fyrir þetta ár. Af því að ég veit, að margir þm. munu ekki hafa kynnt sér áætlun þessa, ætla ég að lesa nokkuð upp úr henni, með leyfi hæstv. forseta.

Samkv. áætlun þessari þarf um 120 millj. kr. til bústofnsaukningar, 130 millj. kr. til ræktunar, 230 millj. kr. til búvéla, 220 millj. kr. til íbúðarhúsa, 110 millj. kr. til heyyvinnsluvéla, 135 millj. til fjósa og auk þessa nokkrir smærri liðir. Samtals eru þetta 1000 millj. kr., eða um 100 millj. kr. á ári. Nú er jafnframt gert ráð fyrir, að ekki þurfi að taka allt þetta fé að láni. Lánsfjárrþörf er áætluð nálægt 15 millj. til bústofnsins, 30 millj. til ræktunar, 370 millj. til bygginga í þessi tíu ár og til véla 150 millj. kr., eða samtals til landbúnaðarins í þessi tíu ár 530 millj. kr., eða 53 millj. kr. á ári.

Ég skal ekki fara mörgum orðum um þessa áætlun. Hún sýnir, hvað þessir menn áætla að landbúnaðurinn þurfi mikið fjármagn til þess að geta þróast á eðlilegan hátt. En samkvæmt áætlun þessa sérfræðings er um meira að ræða, því að það er gert ráð fyrir, að framleiðslan aukist stórkostlega vegna þessarar aðstoðar. Framleiðsluaukningin gæti numið 74.5 millj. kr. Það gæti sparað verulega innflutning á gjald-eyrisvörum og komið þjóðarbúskapnum að miklu gagni.

Ég vildi minnst á þessa áætlun, sem nú er mikið rædd, til þess að benda á, að þótt ekki verði gengið svo langt, að lagðar verði fram 53 millj. kr. á ári næstu 10 árin, sem þó er ekki nein fjarstæða, til þess að koma landbúnaðinum á verulega hærra þróunarstig, þá verður ekki hjá því komizt að leysa á verulegan hátt úr lánsfjárræpptunni, sem nú er orðin.

Í sambandi við þetta vildi ég einnig minnst á það, að svo sem allir þm. muna, var nú fyrir stuttu samþ. frv. um heimild til erlendraráðs lán-töku hjá alþjóðagjaldeyrissjóðnum í þágu land-

búnaðarins, að upphæð 15—18 millj. kr. Síðan hefur lítið heyrzt um það mál eða þá lántöku, enda mun enn ekki hafa verið gengið frá því máli. Hins vegar mun það lán ekki fást til þess að greiða neitt úr þeirri kreppu, sem þegar er farin að segja til sín, þannig að nú liggur fyrir mikið af framkvæmdum, sem skortir lánsfé, og ekki verður hægt að fá fé til bygginga. Það lán, sem um er að ræða úr þessari amerísku stofnun, verður ekki til þess að greiða úr þessum vand-ræðum, því að lánsfjárbörfin skiptir tugum millj. króna.

Við flm. frv. teljum sjálfsgagt, að þessi upphæð úr mótvirðissjóði verði hækkuð í 30 millj. kr. til þess að leysa úr brýnustu þörfinni, og við vænt-um þess, að þetta mál fái góðar undirtektir og frv. verði samþ. Ég sé ekki ástæðu til að fara um það fleiri orðum, en vænti þess, að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. allshn. að þessari umr. lokinni.

#### ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit frá minni hl. allshn., á þskj. 475, var útbýtt 18. des., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

### 19. Brúargerðir.

Á 16. fundi í Nd., 22. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 30 1943, um breyt. á l. nr. 32 23. júní 1932, um brúargerðir [73. mál] (þmfrv., A. 103).

Á 18. fundi í Nd., 25. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Herra forseti. Ég vil leyfa mér að skirskota til grg., sem fylgir frv. þessu, og sé ég ekki ástæðu til þess að fjöl-yrða um málið nú, en geri það að till. minni, að því verði vísað til hv. samgm. að þessari umr. lokinni.

#### ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til samgm. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram, en brtt. við það barst á þskj. 119.

### 20. Almannatryggingar (frv. GþG o. fl.).

Á 20. fundi í Nd., 30. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 51 1951, um breyt. á l. nr. 50 1946, um almannatryggingar og við-auka við þau [85. mál] (þmfrv., A. 140).

Á 21. fundi í Nd., 1. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Nd., 5. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Flm. (Gylfi Þ. Gíslason): Herra forseti. Á almannatryggingalögnum, sem samþykkt voru 1946, hefur komið í ljós einn galli. Menn hafa veitt því athygli, að þörf er nýs bótaflokks, ef lögin eiga að koma að fullu gagni, og á ég þar við mæðralaun.

Greiddur er barnalífeyrir með börnum. Ein-stað móðir með eitt barn fær greiddan barna-lífeyri, svo að hún á að geta komist af með hann ásamt þeim tekjum, sem hún kann að geta aflað sér. Eigi nú móðirin hins vegar tvö, þrjú eða fjögur börn, hlýtur það að binda starfsgetu hennar, og þá hrekkur lífeyririnn ekki til. Hér er nauðsyn að hlaupa undir bagga til að létta þessum einstæðingsmæðrum lífsbaráttuna með greiðslu sérstakra launa, og það er lagt til í þessu frv. Það er óhætt að fullyrða, að mestur hluti af þeim mæðrum, sem svona stendur á fyrir, er ekkjur eða fráskildar konur, því að flest óskilgetin börn eru einbirni sinna mæðra.

Þetta er ekki í fyrsta sinn, sem þetta mál kemur fram hér á Alþingi. 1948 var skipuð millipínganefnd til að athuga almannatryggingalögin. Sú nefnd gerði svipaðar till., en þær náðu ekki fram að ganga. Síðan hefur málið tvi-vegis verið borið fram, en ekki náð samþykki. Till. er eins og áður, nema töluupphæðirnar eru breyttar til samræmis við þær vísitölubreyt-ingar, sem síðan hafa orðið.

Óhætt er að fullyrða, að mikill áhugi er fyrir máli þessu meðal ýmissa samtaka kvenna.

Nánari skýringar tel ég að séu óþarfar, en óska eftir því, að málinu sé að lokinni þessari umr. vísað til hv. félmn. og 2. umr.

#### ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

### 21. Sýsluvegasjóðir (frv. SkG).

Á 20. fundi í Nd., 30. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 102 19. júní 1933, um samþykktir um sýsluvegasjóði [86. mál] (þmfrv., A. 141).

Á 21. fundi í Nd., 1. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 22. fundi í Nd., 5. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

*Flm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Í lögum frá árinu 1933 eru ákvæði um sýsluvegasjóði, og samkvæmt þeim 1. og breyt., sem á þeim hafa verið gerðar árið 1947, er ákvæðið gjald til sýsluvegasjóða, sem jafnað er niður í hverju héraði, þar sem slíkir sjóðir eru, og síðan leggur ríkissjóður fram fé á móti framlagi úr sjóðunum eftir vissum reglum, sem ákvæðið er um í lögnum. Í þessu frv., sem hér liggur fyrir, er lagt til, að ríkissjóður greiði framvegis fé á móti aukaframlögum úr hinum einstöku héraðum til sýsluvegasjóða umfram hámarksniðurlögun vegaskatts. Þetta var framkvæmt svo um skeið, en fyrir nokkru var þessu hætt, og ríkið greiðir ekki nema lögákveðin framlög. Hins vegar er lagt til, að á þetta aukaframlag sé sett ákvæðið hámark, að ríkissjóður þurfi ekki að leggja sem aukaframlag meir en 50% árlega af því gjaldi, sem jafnað er niður í viðkomandi héraði. Þá er það einnig sett sem skilyrði fyrir greiðslu ríkissjóðs á aukaframlagi, að upphæðin, sem á að leggja á móti, verði ákvæðin með fyrirvara, en tilkynnt vegamálaráðuneytinu áður en ríkisstj. hefur lokið við að semja fjárlagafrv. fyrir það ár, sem framlagið á að greiðast úr ríkissjóði. Er þetta ákvæði sett til þess, að hægt sé að setja aukaframlögin inn á fjárlagafrv. stjórnarinnar hverju sinni.

Eins og ég gat um, voru gerðar breyt. á 1. um samþykktir um sýsluvegasjóði árið 1947. Þá voru gerðar breyt. á 1. varðandi aukaframlag til sýsluvegasjóða, en í þessu frv. hef ég tekið upp ákvæði laganna frá 1947 óbreytt, þannig að þau lög falla úr gildi um leið og þetta frv. nær samþykki, ef að lögum verður. Þetta er gert til hægðarauka, svo að ekki séu mörg lög í gildi samtímis um sýsluvegasjóði. Ég vænti þess, að hv. þm. sé þetta ljóst, er þeir lesa frv.

Ég sé svo ekki ástæðu til þess að fara um málið fleiri orðum, en geri það að till. minni, að málinu verði vísað til hv. samgmn. og 2. umr. að þessari umr. lokinni. Ég leyfi mér svo að vænta þess, að mál þetta fái greiða afgreiðslu og þær breyt., sem frv. felur í sér, fái góðar undirtektir.

*Jón Pálmason:* Mér þykir ástæða til að segja nokkur orð um þetta mál. — Þegar breyt. var gerð á vegalögum 1947, var felld niður skylda ríkisins til að borga á móti framlagi sýslusjóðs. Var þetta þá gert í sparnaðarskyni fyrir ríkissjóð. Síðan þetta gerðist hafa orðið svo gífurlegar hækkunar á öllum kostnaðarhlíðum við vegagerð, að sýslusjóðirnir eru orðnir mjög illa staddir. Þetta frv. stefnir vissulega í rétta átt, en fullnægir þó hvergi þeirri þörf, sem hér er fyrir hendi, ef vegalögin verða ekki opnuð. Ég vil því víkja þeim orðum að hæstv. samgmrh., að ef vegalögin verða ekki opnuð eitthvað nú þegar, þá verði að stíga lengra skref til móts við sýsluvegasjóðina, ef þeir eiga að vera færir um

að anna því hlutverki, sem þeim er ætlað. En því tek ég þetta fram hér núna, að þessi tvö frv., frv. það, sem hér er til umr., og frv. um breyt. á vegal., sem alls ekki má rugla saman og koma hvorugt í staðinn fyrir hitt, eru þó svo samofin, að taka verður tillit til hvors um sig við afgreiðslu hins. Það fyrra er fram komið í samræmi við það síðara og til fyllingar á því. Og ég vildi láta þessi orð falla til að fyrirbyggja hugsanlegan misskilning í þessu sambandi.

*Flm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Út af því, sem hv. þm. A-Húnv. sagði í ræðu sinni hér áðan, vil ég láta það koma fram, að það er engan veginn minn tilgangur, að þetta frv. eigi að koma í staðinn fyrir frv. það, er hann gat um um breyt. á vegal. Ég tel mjög ríka þörf á að bæta nýjum köflum inn á ríkisvegina. Það er rétt, að kostnaður allur við vegagerðir og vegaviðhald hefur hækkað mjög. Tekjur sýsluvegasjóðanna hafa hins vegar ekki hækkað neitt að mun. Stafar það mikið af því, að ekki hefur verið látið fara fram nýtt fasteignamat, en tekjur sýsluvegasjóðanna miðast við fasteignamat, og mundi því nýtt og réttlátt fasteignamat auka tekjur sýsluvegasjóðanna. Á þessu vildi ég vekja athygli og einnig taka það fram, að ég ætlast alls ekki til, að þetta frv. sé skoðað þannig, að það geti komið í stað frv. um breyt. á vegalögnum.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til samgmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit frá samgmn., á þskj. 662, var útbýtt 18. jan., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 22. Búnaðarbanki Íslands.

Á 11. fundi í Sp., 2. nóv., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til 1. um breyt. á 1. nr. 115 7. nóv. 1941, um Búnaðarbanka Íslands [90. mál] (þmfrv., A. 155).

Á 23. fundi í Nd., 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 24. fundi í Nd., 7. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Jörundur Brynjólfsson):* Herra forseti. Ég get að mestu leyti látið nægja að vísa í grg. þessa frv. Eins og nú er háttað störfum Búnaðarbanka Íslands, á hann að geta leyst þarfir landbúnaðarins. Það skortir þó heimild í l., svo að hann geti látið nægja að taka lausafé að veði fyrir lánum. Ég veit vel, að Búnaðarbank-

inn er það fjárvana, að hann getur ekki sinnt nema litlu af þeim þörfum, sem óskað er eftir. En til viðbótar við þetta er, að bankinn getur ekki liðsinnt mönnum, sem eru að byrja búskap. Þannig er ástátt með marga þá, sem eru að byrja búskap, að þeir hafa ekkert til að veðsetja fyrir þeim tækjum, sem nauðsynleg eru þegar búskapur er hafinn, nema það, sem þeir geta keypt í upphafi. Þeir, sem hafa jörð, — það getur verið, að sumum standi hún til boða án þess að leggja út mikið fé fyrir henni, — geta veðsett hana fyrir nokkru af kaupverðinu. Þeir, sem verða að leigja jörð, geta ekki sett hana að veði, þó að þeir þurfi að kaupa hús á jörðina. Þó að ástandið sé slíkt með húsakynnin, taka bankarnir þau ekki að veði, og enn síður er hægt að fá lán út á vél eða bústofn, þó að allt þetta sé hverjum byrjanda í búskap nauðsynlegt. Segja má, að án þessa geti enginn hafið búskap í sveit. Tilfinnanlegast ætla ég þó að það atriði sé, sem þetta frv. fjallar um, að menn hafi engin ráð, svo framarlega sem frumbygginn eða þeir, sem að honum standa, geta ekki lagt fram fé til að kaupa verkfæri og bústofn og geta ekki aflað þessa, en þetta er öllum bændum nauðsynlegt, og getur enginn hafið búskap án þeirra. Nú má fyrst geta þess, að þótt aðeins sé tekið það einfaldasta, skiptir það tugum þúsunda, sem byrjandinn þarf að byrja með, þó að búskapurinn sé litill og fábreytt verkfæri. Það kostar marga tugi þúsunda, þó að ekki sé talið með það, sem kann að þurfa til húsa og fyrir jörð. Vél með sláttuvél kostaði fyrir fáum árum 12 þús. kr., en kostaði í fyrra um 35 þús. kr., og allt er eftir þessu. Ég læt nægja að geta um þetta, en um aðra hluti gildir sama.

Geta má nærri, hvort ungt fólk geti lagt fram tugi þúsunda án þess að fá liðsinni, enda hefur það komið á daginn. Mér er minnisstætt, sem kunningi minn hér í Reykjavík sagði mér í fyrra, vegna þess að mér fannst það átakanlegt dæmi um þetta. Ég veit, að hér eru margir, sem vildu setjast að í sveit, en skortir til þess fjárhagslega getu. Þessi kunningi minn er gamall bóndi ofan úr sveit, sem varð að bregða búi vegna vanheilsu konu sinnar, sem varð að vera undir læknishendi hér í Reykjavík. Hann átti fósturson, ungan mann, alinn upp í sveit, sem var gefinn fyrir sveitastörf og ætlaði að búa í sveit. Hann gekk á bændaskóla og lauk námi. Vorið sem hann lauk námi ætlaði hann að fá jörð í sýslunni, þar sem hann ólst upp. Fóstur hans sá um, að hann fengi jörð, og þurfti hann ekki að leggja mikið af mörkum til þess, en hann þurfti að kaupa lítið eitt af húsum, en aðallega bústofn og áhöld. Það óumflýjanlega nam 45 þús. kr. Fóstur hans og vinir auruðu saman 30 þús. kr., og eftir var því að fá 15 þús. kr. Þeir gengu á milli allra bankanna og þeirra, sem hafa peninga og lána fé. Það var alls staðar sama svarið, að það væri ekki hægt, enda varð þessi piltur að láta sér lynda að setjast að hér. Hann átti konuefni, sem þráði það eitt að lifa lífi sínu í sveit með honum. Þeir, sem þekkja, að mönnum stendur ekki á sama, hvað þeir vinna, sérstaklega ef þeir hafa sett sér takmark meðan þeir eru ungir að vinna að einhverju

sérstöku eftir geðþótta, geta farið nærri um, hvernig þessu fólki hefur liðið fyrir ekki meiri ástæðu en hér er. Þetta er ekki svo stórvægilegt, að ekki mætti yfirstíga það, og er illt til þess að vita, að ungt fólk geti ekki unnið eftir sínum geðþótta, þegar ekki vantar meira til.

En það er meira í þessu en þetta. En hitt atriðið er ekki síðra, þó að það komi ekki eins við tilfinningarnar. Viðvíkjandi því, að þjóðin eigi að lifa sínu lífi, hvernig er þá ástátt í atvinnumálum þjóðarinnar í heild? Það þykir örla mjög á því, að fiskimiðin kringum landið séu orðin léleg, sérstaklega fyrir minni báta. Nú seinni árin, einkum í fyrra og hittíðfyrra, var mjög rætt um, að gera þyrfti sérstakar ráðstafanir fyrir kaupstaði og kaupþún úti á landi vegna atvinnuleysis. Þetta stafar fyrst og fremst af því, að fiskimiðin hafa brugðist, og enginn veit, hve þetta getur staðið lengi. Þess vegna er talað um að gera ráðstafanir fyrir fólkið, svo að það geti lifað. Að sjálfsögðu er ekki hægt að skella skollaeyrum við að sjá fólkinu farborða með einhverju móti, einkum ef framhald verður á því, að fiskimiðin bregðist. Þetta er tilfinnanlegur skaði fyrir þjóðina, og því fólki fjölgar, sem þarf á hallærisráðstöfunum að halda, svo að það geti framfleytt sér. Mér virðist meira en mál til komið, að það opinbera geri sitt til að flýta fyrir byggingu landsins, ræktun og auknum húsakosti, svo að mögulegt sé fyrir fólk að erja jörðina. Við þetta vinnst það, að þjóðin er betur undir það búin að taka við fólki úr kaupstöðunum, ef svo fer, að það getur ekki aflað sér viðurværis þar nema að takmörkuðu leyti. Ég veit, að þjóðin er öruggari, ef landbúnaðurinn er sterkur og fær um að mæta skakkaföllum, ekki aðeins hjá honum, heldur ef á brestur hjá þeim, sem önnur störf stunda. Ég vil því vona, að hv. d. taki þessu máli vel og greiði fyrir því eftir getu. Það er aðeins eitt atriði í þessu frv., sem þarf að greiða fyrir. En samkvæmt 1. um Búnaðarbanka Íslands getur hann ekki, ef ekki er séð fyrir nægilegri fjárveitingu, séð landbúnaðinum fyrir nægilegu fjármagni og getur þannig ekki rækt ætlunarverk sitt. Okkur flm. er ljóst, að þetta er aðeins smár visir að því, er þarf að verða. Við höfum ekki séð önnur ráð til að afla fjár en að ríkið leggi þetta fé fram. Samkvæmt öðrum ákvæðum búnaðarbankalaganna er heimilt að auka þetta með verðbréfasölu. — Ég vil svo leggja til, að málinu verði vísað til hv. landbn.

#### ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til landbn. með 23 shlj. atkv.

Á 42. og 43. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 44. fundi í Nd., 14. des., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 155, n. 392).

Frsm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Það frv., sem hér liggur fyrir, var sent til umsagnar

Búnaðarbanka Íslands, þar sem við töldum rétt, að bankinn segði sitt álit um málið, vegna þess að hér er um nýmæli að ræða, þ. e. a. s. nýmæli nú, því að á undanförunum árum hefur ekki verið fært fyrir bændur að veðsetja búfé og vélar, þótt lítills háttar undantekningar hafi verið gerðar með vélar, þar sem bændur hafa getað veðsett þær, ef þeir hafa veðsett fasteign jafnframt. En þannig er ástatt, að margir bændur eiga enga fasteign og ekki aðgang að slíkum lánum, meðan það er bundið þeim skilmálum, að fasteign skuli veðsett líka, en samkvæmt þessu frv. á aðaltryggingin að vera búfé og vélar og tilheyrandi verkfæri. Upphaflega var í frv. til þess ætlað, að það væri hægt að veðsetja búfé og vélar með veði, sem væri allt að ½ af því, sem það er virt til skatts. En í umsógn bankans tekur bankastjórnin það fram, að hann telji, að hámark slíks veðs megi vera 40% af skattmati viðkomandi véla eða búfjár. Þess vegna höfum við flutt brtt. varðandi þetta á þskj. 392.

Það er engum vafa bundið, að ef frv. þetta nær fram að ganga, — sem ég vonast fastlega eftir, — þá mun það bæta mjög fyrir þeim, er hefja búskap, og þeim, sem hafa búið við þær aðstæður að vera alls staðar útilokaðir frá öllum lánum landbúnaðarins, sakir þess að þeir gátu ekkert veðsett, þrátt fyrir það að þeir höfðu allgóðan bústofn. Það ætti líka undir flestum kringumstæðum að vera mjög tryggt að lána bændum út á vélar og búfé, þar sem lán vegna þess er ekki nema ½ af því verði, sem það er virt á til skatts. Það er vitað mál, að þótt skattmat á búfé og vélum sé hátt, þá er það verulega undir því verði, sem búfé og vélar hafa gengið á manna á milli undanfarin ár, og ég hygg, að þetta ætti, ef ekki verða því verri óhöpp með búfé, að verða það tryggt, að það verði engu ótryggara en veð í fasteignum. Þetta ákvæði ætti því sízt að verða til hindrunar á framgangi málsins hér á Alþ.

Fjárflounarleið til veðdeildar bankans hugs- um við okkur þannig, að upphaflega leggi ríkis- sjóður fram 4 milljónir, sem eingöngu séu ætlaðar þessari deild, sem yrði á vissan hátt veð- deild Búnaðarbanka Íslands. Svo er ætlunin, að ríkið leggi fram árlega nokkurt framlag til þess að auka starfsfé deildarinnar, svo að hún verði starfhæf næstu árin. Þetta er mikið nauðsynja- mál, vegna þess að mikil straumhvörf hafa orðið í landbúnaðinum undanfarin ár, þannig löguð straumhvörf, sem við teljum til bóta, að ungt fólk gerist frekar til þess að hefja búskap heldur en fyrir nokkrum árum, og það má sízt verða fyrir því, það fólk, sem ætlar sér að fara út í þá atvinnugrein, að geta ekki fljótlega komið fyrir sig fótunum fjárhagslega og þurfa að hætta við sín áform vegna þess, að það er ekki hægt að sjá deildinni fyrir því fjármagni, sem búskapur í upphafi krefst. Það er alkunna, að flestar framleiðslugreinar, sem eru að hefjast handa um framleiðslu, ekki sízt landbúnaðurinn, kosta mikla peninga, og þó að bændur gætu fengið lán samkvæmt þeim kjörum og frá þeim lánsstofnunum, sem ber skylda til að lána til landbúnaðarins, þá er sízt af öllu, að þeir geti fengið það, ef þeir þurfa að hefja búskap án

þess að eiga nokkurt verulegt fé sjálfir. Það er því engin vanþörf á að reyna að bæta úr þessu eftir mætti, og ég vonast eftir því, að hæstv. Alþ. taki með skilningi á þessu máli og láti ekki sitt eftir liggja að gera það, sem hægt er, til þess að greiða fyrir þeim, sem vilja stunda landbúnaðarframleiðslu, en sjá sér ekki fært að gera það, vegna þess að þeir hafa ekki nægi- legt fjármagn í upphafi til þess að hefja bú- skap.

*Jörundur Brynjólfsson:* Herra forseti. Ég vil þakka hv. landbn. fyrir það, að hún hefur afgr. málið á þann veg, sem hún hefur gert. Reyndar hefði ég kosið, — og við flm. þess, — að það hefði komið nokkru fyrr, en ef góður vilji er til að greiða fyrir afgreiðslu málsins, þá má það vel takast. Það kom fram í umr. í gær um mál skylt þessu, hver orsök er til þess, að n. gat ekki afgr. málið fyrr, og því er ekki þörf að gera það frekar að umtalsefni.

Rétt í þessu vorum við að afgr. við 2. umr. annað mál náskýlt þessu, þ. e. að auka fé veð- deildar Búnaðarbanka Íslands, sem nota skal til jarðakaupa og annars þess konar við búskap. og munar að sjálfsögðu um þá upphæð, og er vel farið, að sú ákvörðun hefur verið tekin. En þótt greitt sé fyrir því með þessu máli, að menn geti fest sér jarðnæði, þegar þess er kostur að fá jarðir, þá er það engan veginn nægileg lausn á því, að býlum geti fjölgað í landinu, eins og vonir standa til, og alveg er það víst, að margir bændur, sem eru við búskap og koma til með að hefja búskap, geta ekki keypt það jarðnæði, sem þeir eiga kost á, ekki ein- göngu fyrir skort á fjármunum, heldur og vegna þess, að þeir eiga þess ekki neinn kost.

Fyrir ekki löngu var nær helmingur jarða í sjálfsábúð í þessu landi. Hvað því líður nú, get ég ekki borið um, en allur fjöldinn er áreiðan- lega í sjálfsábúð enn og kemur til með að vera það áfram, svo þó að greitt sé fyrir því, að menn geti fengið fjármuni til að kaupa jarðir, þá er engan veginn leyst úr þessu máli eins og þarf. Og þó að svo takist til, að þeir, sem eiga kost á jarðnæði, geti keypt þær, þá þurfa menn- irnir meira, þeir þurfa áhöld, og um það fjallar fyrst og fremst þetta frv. Ég álit, ef skortur verður eins og hingað til á því, að menn geti aflað sér fjármuna til þess að kaupa tæki og bústofn, að þá verði þeir miklu færri, sem geta hafizt handa um að hefja búskap. Ekkert fé hefur fengizt lánað með veði í búfé, og hefur því verið borið við, að það væri ekki nógu tryggt, ekki eins öruggt og veð í fasteignum. Ég tel það undir flestum kringumstæðum ekki vera á nokkurn hátt lakara en hvað annað, ef bændur verða ekki fyrir neinum sérstökum óhöppum. Á hverju byggist það, að jörð sé í nokkru verði? Það byggist ekki á því, að land sé til, heldur á því, að það sé nytjað. Og hvað þarf til þess? Eru það ekki tæki og búfænaður. enda eru dæmi til þess, að jarðir hafa ekki reynzt tryggð veð? Það telst að visu til undan- tekninga. En reynslan hefur einnig staðfest, að veð í skepnum er tryggt. Viðvíkjandi ugg manna um það, að þótt veð í búfé verði viðurkennt, þá

muni það ekki verða til mikils gagns, þá vil ég fullyrða það, að stór bót mun verða að því. Eina ráðið til að auka landbúnaðinn er að veita þeim mönnum fjárhagslega aðstoð, sem vilja hefja búskap. Ég vona því, að Alþingi afgreiði þetta mál.

Ég get tekið undir það með hv. 5. landsk., að eðlilegt hefði verið, að þessi frv. hefðu verið flutt sem eitt mál, en það, sem við vorum að greiða atkvæði um í gær, var aðeins einn þáttur af þeirri starfsemi, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, og á því og þessu frv. er aðeins eðlis-, en ekki efnismunur.

En þótt þetta komi fram í svona búmerki, þá ætti það ekki að vera málinu til ógagns. Ég vona því, að hv. alþm. láti málefnið ráða afstöðu sinni.

*Ásmundur Sigurðsson:* Herra forseti. Ég skrif-  
aði undir nál. með fyrirvara, og mér finnst rétt  
að gera nokkra grein fyrir afstöðu minni til  
málsins, þar sem ég tel mjög óeðlilegt, að ekki  
skuli vera gert eitt mál úr þessum þremur.

Hv. 1. flm. tók fram, að eðlilegt hefði verið að  
búa til eitt mál úr þessum tveimur, sem hér eru  
á dagskrá í dag, en viðurkenndi aftur á móti,  
að þriðja málið hefði nokkra sérstöðu.

Ég tel, að mjög erfitt verði að fá þessar 5  
millj., sem gert er ráð fyrir í frv., og eins er  
það mjög hæpið, að samkomulag náist um það,  
að búfé verði tekið gilt sem veð. Þess vegna  
hefði ég talið eðlilegast, að n. hefði tekið málið  
aftur til athugunar, því að mikil hætta er á, að  
málið verði ágreiningsefni hér innan þingsins  
í því formi, sem það liggur nú fyrir.

Um það, sem hv. 1. flm. sagði, að bankarnir  
hefðu ekki fengist til þess að veita lán til land-  
búnaðarins, enda þótt heimild væri til þess í  
lögum um ræktunarsjóð, þá er ástæðan sú  
að minum dómi, að sjóðinn hefur skort fé til  
þess að reka þá miklu lánastarfsemi, sem honum  
er ætluð lögum samkvæmt. Í raun og veru hefði  
verið bezt fyrir framgang málsins, að ríkisstj.  
hefði tekið þessi þrjú mál upp, samræmt þau og  
flutt þau síðan sem eitt mál.

Eins og ég gat um áðan, þá mun ganga mjög  
erfiðlega að fá því framgengt, að búfé verði  
viðurkennt sem fullgilt veð, og þarf því að  
undirbúa málið rækilega. Það hefur ekkert  
verið gert af hálfu ríkisstj. í þessum málum.  
Réttast hefði verið, að stj. hefði tryggt bönk-  
unum fé af tekjuafgangi þessa árs til þessrar  
starfsemi, í stað þess að frv. eru flutt um það  
af einstökum þm., og það hefði verið miklu  
betra, að landbn. hefði tekið þessi mál fyrir og  
búið til úr þeim eitt mál og lagt það síðan fyrir  
Alþ.

Í sambandi við ræktunarsjóð má geta þess, að  
ástæðan til þess, að sjóðinn skortir fé, er sú, að  
ákvæðunum í lögum um lánsfé til hans og  
ákvæðunum um framlag ríkissjóðs hefur ekki  
verið fylgt nema að nokkru leyti. Þess vegna  
skortir sjóðinn fé. Þetta er stóra atriðið í þessu  
máli.

Ég vil að lokum geta þess, að ég mun greiða  
atkvæði með þessu frv., en óska, að n. taki það  
aftur til athugunar.

ATKVGR.

Brtt. 392,1 samþ. með 19 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 392,2 samþ. með 19:1 atkv.

4. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

5. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 46. fundi í Nd., 17. des., var frv. tekið til 3.  
umr. (A. 450, 451).

*Frsm. (Ásgeir Bjarnason):* Herra forseti.  
Brtt., sem liggur fyrir, er frá landbn. og er  
aðeins orðalagsbreyt. til skýringar á frv.

ATKVGR.

Brtt. 451 samþ. með 18 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv. og  
afgr. til Ed.

Á 47. fundi í Ed., 18. des., var frv. útbýtt eins  
og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 469).

Á sama fundi og 54. fundi í Ed., 4. jan., var  
frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 55. fundi í Ed., 7. jan., var frv. enn tekið  
til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til  
landbn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-  
skrá tekið frammar.

### 23. Raforkulög (frv. GG o. fl.).

Á 22. fundi í Nd., 5. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 58 25. maí 1949, um  
breyt. á raforkulögum, nr. 12 2. apríl 1946 [92.  
mál] (pmfrv., A. 162).

Á 23. fundi í Nd., 6. nóv., var frv. tekið til 1.  
umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið  
frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ.  
með 19 shlj. atkv.

*Flm. (Gísli Guðmundsson):* Herra forseti. Með  
þessu frv. höfum við flm. þess leyft okkur að  
leggja til, að ákveðið verði með l., að nokkru  
meira af fé raforkusjóðs en hingað til verði  
eftirleidis varið til að veita lán til einkaraf-  
stöðva í sveitum, eða nánar tiltekið ½ þess  
fjár, sem lánað er. Það var í öndverðu ætlun  
manna, að hlutverk raforkusjóðs væri að vinna

að því að útbreiða rafmagnnið um byggðir landsins, en við ætlumst til, að það verði hér eftir betur tryggt en verið hefur.

Í raforkulögunum frá 1946 er svo ákveðið, að ríkissjóður greiði raforkusjóði árlega 2 millj. kr., og hefur svo verið síðan. Í 35. gr. raforkulaganna, sem raunar hefur verið breytt síðan með 1. frá 1949, er nánar ákveðið um starfsemi sjóðsins. Þar segir svo:

„1. Úr raforkusjóði má veita rafmagnsveitum ríkisins lán, sem veitast til allt að 30 ára, til að koma upp tilteknum mannvirkjum.

2. Úr raforkusjóði má einnig veita rafmagnsveitum ríkisins rekstrarlán og bráðabirgðalán til skemmri tíma, þar á meðal til að greiða rekstrarhalla, sem verða kann af mannvirkjum fyrstu árin eftir að þau eru gerð.

3. Úr raforkusjóði má og veita einstökum bændum, sem einir eða fleiri saman reisa vatnsaflsrafstöðvar til heimilisnota utan þess svæðis, sem héraðsrafmagnsveitum er ætlað að ná til í náninni framtíð, lán úr raforkusjóði, að upphæð allt að ½ stofnkostnaðar viðkomandi vatnsvirkjana og línulagna heim að bæjarvegg. Ráðherra setur með reglugerð nánari ákvæði um lánskjör og skilyrði til lánveitinga.

4. Úr raforkusjóði má enn fremur veita bændum, sem eru svo í sveit settir sem um getur í 3. tölulið og ekki hafa aðstöðu til vatnsvirkjunar, lán til að koma upp mótoraflstöðvum á heimilum sínum, að upphæð allt að ¾ stofnkostnaðar rafstöðvarinnar. Ráðherra setur með reglugerð nánari ákvæði um lánskjör og skilyrði til lánveitinga.“

Þannig er með þessari gr. starfssvið raforkusjóðs markað og gerð upptalning þeirra mannvirkja, sem ætlað er til, að sjóðurinn geti veitt lán til.

Við flm. þessa frv. höfum kynnt okkur nokkuð, hvernig þessi grein laganna hefur verið framkvæmd undanfarið og hingað til og hvernig lánveitingum úr sjóðnum hefur verið háttað. Niðurstaðan er sú, að við höfum fengið þær upplýsingar, að úr raforkusjóði hafi til 30. sept. þetta ár verið veitt lán samtals að upphæð 11½ millj. kr. Af þessari upphæð er samtals hátt á 11. milljón, eða nánar tiltekið 95%, sem hefur verið veitt samkvæmt 1.—2. lið 35. gr. 1., þ. e. a. s. til þess að koma upp almennum rafveitum og mannvirkjum í því sambandi. En hitt er aðeins um 600 þús. kr., eða 5% af upphæðinni, sem varið hefur verið til lána til einkarafstöðva á sveitabýlum samkvæmt 3. og 4. lið gr. Það er að segja, sá hluti byggðarinnar, sem ekki getur notið rafmagnsins frá hinum stóru orkuverum, hefur á þessum tíma ekki fengið nema 5% af þeim lánum, sem raforkusjóður hefur veitt. Nú kemur það til athugunar, þegar þessar tölur liggja fyrir, hvort það muni vera eðlilegt, að starfsemi sjóðsins sé á þennan hátt hagað, og hvort það muni vera rétt, að sá hluti starfseminnar, sem hér um ræðir, þ. e. a. s. útbreiðsla rafmagnsins í þeim hlutum landsins, sem ekki geta notið hinna stóru rafveitna, fái svo lítið í sinn hlut sem raun ber vitni samkvæmt þessum upplýsingum. Í því sambandi vil ég leyfa mér að vitna til þess, að raforkumálastjóri, sem ætla

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

má að sé allra manna kunnugastur þessum málum, flutti á síðasta búnaðarþingi, sem haldið var snemma á þessu ári, erindi um raforkumál sveitanna. Í þessu erindi raforkumálastjóra koma fram ýmsar mjög eftirtektarverðar upplýsingar, og ég geri ráð fyrir, að um sumar þær staðreyndir, sem hann þar dregur fram, hafi mönnum ef til vill fyrir þann tíma ekki almennt verið kunnugt. Raforkumálastjóri upplýsir í þessu erindi, að af sveitabýlum landsins séu nú 20%, sem þegar hafi fengið rafmagn, og eru þá ekki meðtalin þau býli, sem á sínum tíma fengu rafmagn frá vindrafstöðvum, en þau voru allmörg, enda hafa þessar vindrafstöðvar reynzt misjafnlega og ekki úr því skorið enn, hver not kunna að verða af þeim framvegis, þó að hins vegar verði ekki talið útilokað, að þau kunni að verða einhver. En um hin býlin, sem ekki hafa rafmagn, er svo ástætt samkvæmt því, sem raforkumálastjóri segir, að gera má ráð fyrir, að rúmur helmingur þeirra, eða 2300, fái þegar þeirra tími kemur rafmagn frá hinum stóru orkuverum í gegnum þær sameiginlegu veitur, sem lagðar hafa verið í ýmsum héruðum landsins og verið er að leggja. En þó að því komi væntanlega einhvern tíma, að þessi 2300 býli fái rafmagn frá rafveitum, þá eru samt eftir 2100 býli, sem hann gerir ekki ráð fyrir að fái rafmagn á þennan hátt. Raforkumálastjóri gerir ekki ráð fyrir, að þessi 2100 býli muni fá rafmagn frá stórum orkuverum í gegnum almenningsveitur. Ef þessi 2100 býli eiga einhvern tíma að fá rafmagn, þá verður það þess vegna — samkv. upplýsingum raforkumálastjóra — að gerast á annan hátt en með samveitum og stórum orkuverum. Það verður að gerast með því, að þessi býli — eitt og eitt eða fleiri saman — komi sér upp smástöðvum og fái rafmagn frá þeim, og raforkumálastjóri gerir ráð fyrir því, að þannig hagi til um 600 af þessum býlum, að þar séu skilyrði frá náttúrunnar hendi til þess að koma upp vatnsaflsvirkjun, en á 1500 býlum muni slík skilyrði ekki vera fyrir hendi, og verður þá að leita til annarra ráða, sem sé að koma upp mótoraflstöðvum.

Það, sem ég vildi leyfa mér að benda á með því að rekja þessar tölur og þær upplýsingar, sem í þeim felast, er það, að þau býli, sem ekki geta fengið rafmagn frá samveitum, eru svo mörg hlutfallslega við hin, sem ætlað er að fái rafmagn frá samveitum, að ef nokkuð verulega á að geta unnizt á í þá átt að koma rafmagninu inn á þessi býli, þá verður að vinna að því með meiri krafti en hingað til hefur verið gert. Það verður ekki talið eðlilegt, ef raforkusjóður á að starfa að því að útbreiða rafmagnnið um byggðir landsins, að það verði svo eftirleiðis eins og hingað til, að ekki nema 5% af þeim lánum, sem sjóðurinn veitir árlega, verði varið til einkarafstöðva eða til þess að útbreiða rafmagnnið til nálega helmingis byggðarinnar. Hér verður að verða breyt. á. Menn hafa haft ýmsar hugmyndir um raforkumálin og útbreiðslu rafmagnsins, og það er enginn vafi á því, að ýmsir hafa gert ráð fyrir því, að með samveitunum frá hinum stóru stöðvum væri hægt að útbreiða rafmagnnið miklu meira um byggðirnar

heldur en raun er á. Þessar upplýsingar raforkumálastjórans bregða hins vegar upp skýru ljósi yfir staðreyndirnar í þessu máli, og þær sýna, að það er ekki eðlilegt eða sanngjarnt að haga því svo sem verið hefur til þessa, að svo sáralitlu af fé sjóðsins sé varið til þessa hluta starfseminnar. Það er alveg sýnilegt, að ef ekki verður breyt. á, þá verður ekki um neinn fyrirsjáanlegan tíma komið svo heitið geti verulega áleiðis í þá átt að breiða rafmagnið út um þennan hluta sveitabygðarinnar.

Við flm. þessa frv. höfum lagt til, að inn í 35. gr. raforkulaganna, eins og hún er nú, verði sett ákvæði um það, að af því fé, sem lánað er úr sjóðnum, skuli verja eigi minna en þriðjungi til lána samkvæmt 3. og 4. tölul. gr., þ. e. a. s. til einkarafstöðva. Það má alltaf um það deila, hvað sé sanngjarnt í því efni, hvaða tölur skuli nefna eða hvaða hlutföll, en ef miðað er við það framlag, sem nú er veitt úr sjóðnum, þá væri það samkvæmt þessu 600—700 þús. kr. á ári, sem varið væri til þessara stöðva, en auðvitað þeim mun meira sem það framlag kynni að aukast meira, og uppi eru nú á Alp. till. um, að það framlag verði aukið. Ef farið er eftir þeim áætlunum, sem raforkumálastjóri hefur gert og m. a. eru birtar í erindi því, sem ég áðan nefndi, um kostnað við útbreiðslu rafmagnsins bæði gegnum samveitur og einkarafstöðvar, þá má gera ráð fyrir því, að sú upphæð, sem ég hef nefnt, mundi nægja til þess að veita hámarkslán samkvæmt 1. til 16 eða 17 vatnsaflstöðva á ári og til helmingi fleiri mótoraflstöðva, eftir því sem raforkumálastjóri áætla verði þeirra. Að visu má gera ráð fyrir, að ekki verði alltaf veitt hámarkslán, en hins vegar er þess að gæta, að stofnkostnaður slíkra stöðva er sennilega nokkru hærri nú en hann var þegar hann var áætlaður af raforkumálastjóra fyrir hluta þessa árs. En hvað sem því líður, þá er það í rauninni ekki mikið, sem farið er fram á, þó að gengið væri út frá því, að af þessum 2100 býlum fengju árlega 16—17 rafmagn, og nokkru fleiri, ef þau kæmu sér upp mótoraflstöðvum.

Ég vil mega vænta þess fyrir hönd okkar flm., að þessu frv. verði tekið með skilningi af hv. þm. Það er eitt af brennandi áhugamálum fólksins úti um hinar dreifðu byggðir landsins, að rafmagnið verði breitt út um landið svo fljótt sem verða má, og þeir, sem búa þar, sem byggðin er strjálust og minnstar líkur fyrir samveitum, hafa engu minni þörf fyrir raforkuna en ýmsir aðrir og gera sér það ljóst. Það er að visu svo, að ekki er rétt að gefa mönnum vonir um meiri og skjótari aðgerðir í raforkumálunum en orðið geta, en það fer eftir efnahag þjóðarinnar á hverjum tíma. En hitt er bersýnilega rétt, að við ákvörðun slíkra framkvæmda sé tekið sem jafnast tillit til allra, en ekki sumir settir hjá um ófyrirsjáanlegan tíma, og því er þetta frv. flutt. — Ég vil svo leggja til, að frv. verði vísað til 2. umr. og iðnn.

ATKVR.

Fr. vísað til 2. umr. með 27 shlj. atkv. og til iðnn. með 19 shlj. atkv.

Á 60. fundi í Nd., 17. jan., utan dagskrár, mælti

*Gísli Guðmundsson:* Herra forseti. Á öndverðu þessu þingi flutti ég ásamt hv. þm. A-Sk. og hv. 2. þm. N-M. frv. um breyt. á raforkulögum. Þessu frv. var útbýtt 5. nóv. og var tekið til 1. umr. 6. nóv. og var vísað til n. sama dag. Nú er langt liðið á þingtímann, og vildi ég spyrja, hvað dveldi þetta frv. hjá n. og hvort ekki væri hægt að taka það á dagskrá fljótlega.

*Gunnar Thoroddsen:* Herra forseti. Þessu frv. var vísað til iðnn. Nd., og á fundi 15. nóv. var það rætt og samþ. að leita umsagnar raforkumálastjóra um það. Sú umsögn hefur ekki borizt enn, þrátt fyrir það að ég hef gengið eftir henni a. m. k. einu sinni eða tvisvar. En n. hafði samþ. að afgreiða málið ekki fyrr en að fenginni þeirri umsögn.

*Gísli Guðmundsson:* Herra forseti. Ég þakka þessar upplýsingar, og ég óska eindregið eftir því, að gengið verði eftir svari frá raforkumálastjóra, svo að unnt verði að afgreiða málið á þessu þingi.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 24. Stofnlánadeild landbúnaðarins.

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var útbýtt frá Nd.:  
*Fr. til 1. um Stofnlánadeild landbúnaðarins* [99. mál] (þmfrv., A. 179).

Á 26. fundi í Nd., 12. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 27. fundi í Nd., 13. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — *Deildin leyfði* með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Jón Pálmason):* Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 179, er flutt í þeim tilgangi að gera tilraun til að fá bætt úr þeim vanda, sem ungir frumbýlingar eru í komnir, vegna þeirrar gífurlegu verðhækkunar, sem orðið hefur á öllu, sem til þess þarf að stofna til búskapar. Það er kunnugt mál, að á undanförunum árum og jafnvel áratugum hefur fólkið hópast burt úr sveitunum og til sjávarþorpa og kaupstaða vegna meiri þæginda og betri lífskjara í þéttbýlinu en verið hafa í sveitunum. Nú á síðustu missirum hefur nokkuð bólað á því, að það hefur tregðast um atvinnu í þéttbýlinu frá því sem áður var, og þá hefur nokkuð stöðvazt straumurinn frá sveitunum og til sjávarins. En þá er sá vandi fyrir höndum, sem þrengir mjög alvarlega að ungum

mönnum, að þá vantar alla möguleika til þess að fá sér jarðir og stofna bú. Við, sem erum í nýbýlastjórn, rekum okkur mjög alvarlega á það, að þeir menn, sem eru að vísu margir, sem óska þess að fá nýbýlaaðstoð til að stofna bú, eru mjög í vandræðum með lánsfé til þeirra hluta. Enda þótt samkv. nýbýlalöggjöfinni séu veitt lán í þessu efni til ræktunar og bygginga, þá vantar menn tilfinnanlega lánsfé til þess að kaupa fyrir bústofn og verkfæri, sem nú þarf mjög mikið fjármagn til, vegna þess að þeir hlutir hafa margfaldast í verði á tiltölulega stuttu árabili. Þessi atriði hygg ég að séu öllum þeim mönnum mjög ljós, sem þekkja til í sveitum okkar lands. Hins vegar er það, að ekki er eins auðvelt að bæta úr þessum vanda og þyrfti að vera, og getur þar komið ýmislegt til greina.

Hér er farið fram á í þessu frv. að setja á stofn nýja deild við Búnaðarbanka Íslands, sem heiti Stofnlánadeild landbúnaðarins og hafi það hlutverk eingöngu að lána frumbýlingum, sem eru að byrja. En aðalatriðið í þessu frv. er það, að gera skuli tilraun til að ná fé í þá deild á þann hátt, að það sparifé, sem í hana sé lagt, sé skattfrjálst, þannig að ekki sé skylt að telja það fram til skatts og meira að segja bannað hlutaðeigandi starfsmönnum stofnunarinnar að gefa það upp.

Það er farið fram á það í frv., að ríkissjóður leggi til þessarar deildar eina millj. kr. til þess að koma henni af stað. Menn hafa spurt mig á þessa leið: Hvers vegna fer þú fram á svona litla upphæð fyrir svo stórt verkefni sem hér er um að ræða? — Það má segja, að þetta sé lítil upphæð, ein millj. kr., enda er það hugsað þannig, að þetta sé aðeins til þess að koma þessari stofnun af stað. En aðal hugmyndin um að fá þarna fjármagn byggist á því, að það muni vera möguleikar á því að fá sparifé, sem ekki er annars lagt til hliðar, inn í peninga-stofnanir, inn í þessa deild, með því að það sé undanþegið skattgjaldi. — Eins og hv. þm. muna, var nú nýlega flutt í hv. Ed. frv. frá einum forstöðumanni bæjarfélaganna um að gera allt sparifé skattfrjálst, sem eingöngu er gert til þess að veita bæjar- og sveitarfélögum þeim mun meiri möguleika til þess að leggja útsvör á þetta fé, því að eftir því frv. á að telja það fram eftir sem áður. Og þá er sú till. eða ákvörðun alveg ónýt til þess að koma því til vegar, að menn spari fé sitt og leggi það inn, sem ekki mundu gera það ella. Það leikur nokkurt orð á því, að svo sé um menn, sem eiga lausa aura, að þeir telji ekki borga sig að leggja þá á sparisjóð og gefa upp, vegna þess að skattar og útsvör éti upp vextina. Ég skal ekki fullyrða, hvað rétt er í þessu. En ég vil með þessari till. gera raunhæfa tilraun til þess að fá úr því skorið, hvort þetta hefur við rök að styðjast, og úr því skorið, hvort þessi aðferð gæti ekki orðið til þess að hvetja menn, sem lausa aura eiga, til þess að safna þeim heldur saman en eyða þeim, eins og nú er almennast gert.

Menn munu nú segja: Hvaða gagn er að því, að þetta sé nú samþ. ef það væri svo tækifæri til þess að breyta þessum lögum strax á

næsta þingi, þannig að sama ástand skapaðist á eftir? Það væri bara með því búið að gínna menn til þess að leggja inn fé sitt, og það væri svo komið í skattaklærnar á næsta tímabili. — Þess vegna hef ég sett í frv. ákvæði um það, að ef þessum lögum verði breytt, þá skuli bankinn skyldur að greiða innlögin út innan sex mánaða með 75% verðlagsuppbót. Það eru þessi viðurlög við því, ef l. í þessu falli verður breytt frá því, sem er í frv. Nú er það kunnugt, að það hefur um mörg ár, allt frá því fyrir fyrri stríð, verið smátt og smátt verið að gera peningaeign manna minna og minna virði en hún áður var, vegna þess að allt annað hefur hækkað í verði, og um leið og allt hækkar í verði, sem keypt verður fyrir peninga, verður hið sparaða fé minna virði. Svo bætist það einnig við, að okkar króna hefur með lögum hvað eftir annað verið rýrð með gengisfellingu. Þetta gerir það að verkum, að þeir menn, sem hætta eru starfsemi, svo sem gamlir bændur, gamlir embættismenn og aðrir slíkir, sem lagt hafa allar eignir sínar í sparifé, hafa farið illa út úr þessari þróun, sem mætti kalla öfugþróun, og það hefur þess vegna komið langharðast niður á þessum mönnum.

Ég þykist vita, að hv. þm. skilji, hvað hér vakir fyrir, og finni, að hér er um nauðsynjamál að ræða. Ég vona því, að þessu máli verði vel tekið af hv. þd. og öllu þinginu, og legg til, að því verði að þessari umr. lokinni vísað til 2. umr. og hv. landbn.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 2. umr. (A. 179, n. 371).

*Frsm. (Jón Pálmason):* Herra forseti. Landbn. hefur rætt frv. það, sem hér liggur fyrir, og eins og tekið er fram í nál. hennar, hefur hún sent það til stjórnar Búnaðarbanka Íslands og fengið um það þá umsögn, að bankinn mæli með frv. með nokkrum breytingum, eins og þeirri, að bankinn vill ekki ganga inn á, að síðasta málsg. 1. gr. frv. standi áfram, ef breyt. þær verða ákveðnar, sem hér er farið fram á. Hefur landbn. fallið á þá breyt. og flytur brtt. í samræmi við það. — Í öðru lagi hefur orðið samkomulag um það í n. að breyta um hlutfall það, sem stungið er upp á í frv. um lán til verkfæra, þannig að þar gildi ekki kaupverðið, heldur skattmatsverð, og að það sé lánað út á ½ hluta skattmatsverðsins, en það er einfaldasta leiðin, og er n. öll sammála um að fylgja þeirri brtt.

Um málið í heild sinni skal ég ekki segja mikið á þessu stigi, vegna þess að ég fór nokkuð inn á það við 1. umr. málsins. En aðalatriði þessa máls er sú aðkallandi þörf, sem á því er að veita landbúnaðinum lán út á bústofninn og verkfærin. Í öðru lagi er svo verið að gera tilraun með, hvort ekki væri hægt að örva sparifjársofnunina, ef ákveðið væri, að ekki þyrfti að telja fram til skatts og ekki greiða tekjuskatt

né útsvar af því fé, sem væri lagt inn. Það má segja, að hér sé stórt atriði og nýjung, en menn greinir á um, hvort þetta hafi nokkuð að segja. Sumir vilja halda því fram, að 3½% vextir hafi enga þýðingu. Aðrir halda því fram, að þetta geti orðið til að örva sparifjárstöfnunina. Það þarf ekki mörg ár til að leiða í ljós, hvort þetta hefur nokkra þýðingu. Það þarf lög og reynslu. — Ég skal svo ekki fjölyrða um þetta mál, en vænti þess, að hv. d. taki till. n. vel, því að hér er um aðkallandi mál að ræða.

*Ásmundur Sigurðsson:* Herra forseti. Ég skrif- aði undir þetta nál. með fyrirvara og ætla að- eins að segja fáein orð um málið. — Það varð enginn ágreiningur í n. um það, að nauðsynlegt væri að tryggja landbúnaðinum lán. Það liggja fyrir ekki færri en 4–5 frv. og þáttill. um það mál. Þrjú af þeim hefur landbn. afgr. í einu, frv. á þskj. 179, 77 og 155. Nú er það staðreyn- að, að raunverulega vantar ekki lagaákvæði um ráðstöfun á fé Búnaðarbankans, svo framarlega sem hægt er að fullnægja lánsfjárbörf bænda eftir ákveðnum till. Ég vil benda á, að um byggingar og verkfæri eru full ákvæði í 1. um ræktunarsjóð, 4. gr. Þar segir:

„Ræktunarsjóður veitir stofnlán til jarð- ræktar, peningshúsa og geymsluhúsa og annarra mannvirkja við landbúnað, þar með talin jarð- yrkja, vermirækt og loðdyrarækt, enn fremur til mannvirkja í þágu landbúnaðarins, svo sem mjólkurvinnslustöðva, kjötfrystihúsa, ullarverk- smiðja, skinnaverksmiðja, þvottahúsa, viðgerðar- stöðva, landbúnaðarverkfæra, íbúðarhúsa og verkstæða fyrir iðnaðarmenn í sveitum, raf- stöðva fyrir sveitir og sveitahluta og einstaka sveitabæi, svo og til bústofnsauka og til kaupa á vélum, sem notaðar eru við landbúnað.

Upphæð lánanna má vera allt að 30% kostnaðarverðs til þeirra framkvæmda, sem styrkur er veittur til samkvæmt jarðræktarlögum, og allt að 60% kostnaðarverðs til annarra fram- kvæmda, enda sé það kostnaðarverð að dómi sjóðsstjórnarinnar ekki hærri en eðlilegt má teljast samkvæmt verðlagi á hverjum tíma. Skulu framkvæmdirnar metnar á kostnað lán- takanda, svo sem nánar verður fyrir mælt í reglugerð.“

Það, sem helzt vantar, er ekki heimild til að lána til jarðakaupa í hinni almennu veðdeild Búnaðarbankans, en það er vitað, að það er í 1. um veðdeild Búnaðarbankans, að hún á að anna þessu hlutverki. Ég vil benda á, að þetta fé er ekki ákveðið. Ég vil benda á, að ég flutti ásamt hv. 2. landsk. þm. frv. til 1. um ráðstöfun fjár úr mótvirðissjóði, þar sem gert var ráð fyrir, að Búnaðarbankanum væru tryggðar 30 millj. kr., sem skiptust milli hinna þriggja deilda bankans eftir till. bankastjórnarinnar. Ef þetta hefði verið samþ., hefði það leyst í bili úr þeim lánsfjárvandræðum, sem nú eru. Áður en þetta var afgr., voru þrjú frv. lögð fyrir, sem gripu hvert inn í annað, og svo var þetta frv. lagt fyrir landbn. Ég skrifaði undir þetta nál. með fyrirvara, en ekki af því, að ég væri á móti þeim tilraunum, sem getið er í frv. og hv. frsm. hefur lýst, heldur tel ég, að þær séu óþarfar, ef bank-

inn getur séð landbúnaðinum fyrir nægilegu lánsfé. Og vegna þess að þetta frv. er um sama efni og frv. á þskj. 155 og raunar líka frv. á þskj. 77 frá hv. þm. Borgf., taldi ég rétt, að hv. landbn. hlutaðist til um að láta semja nýtt frv. Þetta er vænlegra til að koma þessu máli áfram en að afgreiða frv. hvert í sínu lagi og láta endirinn verða, að þau dagi öll uppi. Ég lét bóka aths. um þetta, og vorum við hv. 2. þm. Skagf. sammála um þetta atriði.

Ég vil taka það fram í sambandi við þetta mál, að ég mun greiða atkv. með því, þó að ég hins vegar telji, að það sé ófullkomið og óvíst, hvort það nái því hlutverki, sem því er ætlað. Ég tel, að þetta ætti að vera öðruvísi og að frv. mitt á þskj. 101 leysi betur þetta mál en nokk- urt hinna frumvarpanna.

*Skúli Guðmundsson:* Herra forseti. Mér virðist vera ástæða til að athuga þetta frv., sem hér er til 2. umr. Ég ber ekki á móti því, að það er þörf á að bæta úr lánsfjárskortu landbúnaðar- ins. Ég get vel fallist á, að það er brýn þörf að fá lán til frumbýlinga, eins og nefnt er í 3. gr. Nú er erfitt að fá lán til að hefja búskap, hvort heldur er til að kaupa jörð, búpening eða verk- færi. Hér liggja fyrir tvö önnur frv. um svipað efni, um að auka framlag til landbúnaðarins. Í þessu frv. er gert ráð fyrir, að stofnlánadeildin láni frumbýlingum til jarðakaupa og séu þau lán til 40 ára, en önnur lán til 10 ára. Fé það, sem stofnlánadeildin á að fá, er 1 millj. úr ríkis- sjóði, sem á að skila aftur á 10 árum, og gert er ráð fyrir, að deildin taki við sparifjárrinnlög- um. Þessi innlög, sem deildinni er ætlað að taka við, eiga að vera þannig, að þau séu skattfrjál, ekki sé skylt að telja þau fram til skatts eða annarra gjalda, og stjórn bankans á að vera bannað að gefa upp nöfn þeirra, sem eiga féð. Ég rak augun í það áðan, að ekki er tekið fram í frv., að þetta fé sé bundið í ákveðinn tíma. Menn geta fengið skattfrelsi út á það, þó að þeir leggi það aðeins inn í bili, en taki það svo fljótt út aftur. Hins vegar er deildinni ætlað að veita lán til 40 ára og önnur til 10 ára. Mér sýnist, að deildin geti lent í erfiðleikum, ef á einhverjum tíma er tekið út mikið fé, en henni er ætlað að veita lán, sem bundið er í langan tíma. Ég fæ ekki séð í frv., hvernig með þetta ætti að fara. Það gæti hafa vakað fyrir flm., að deildin lánaði það lítinn hluta af sparifénu, að aldrei þyrfti að koma til þess, að það yrði þurrð í sjóðnum. Þetta þyrfti að athuga nánar.

Ég vil benda á, að nú liggur frv. fyrir Ed., á þskj. 163, um skattfrelsi sparifjár, og hv. fjhn. Ed. hefur fyrir fáum dögum skilað nál. um þetta frv. Allir nm. hafa verið sammála um að mæla með frv. eins og það liggur fyrir. Einn nm. hefur að visu tekið fram, að hann áskilji sér rétt til þess að flytja brtt. við frv., en annars hefur n. öll verið sammála um að mæla með frv. Ákvæðin þar eru heppilegri en í þessu frv. Þar er gert ráð fyrir, að allt fé, sem geymt er á vöxtum í bönkum og sparissjóðum, sé skatt- frjálst. Þetta er þó bundið því skilyrði, að féð standi á vöxtum í minnst 6 mánuði. Svo er ákveðið í því frv., að sparifjáreigendum er skylt

að greina frá, hvar fé þetta sé, þó að það sé ekki reiknað með til framtals, og bankastjórnun er skylt að svara fyrirspurnum um það. Ég tel, að svona ákvæði þurfi að vera, ef veita á skattfríðindi. Auk þess vil ég benda á, að það er sjálfsagt að fara fram á, að ákvæði um skattfríðindi gildi víðar en við þessa einu deild í einum banka. Það er eðlilegt að setja l. um þetta, eins og stefnt er að með frv. í Ed., en það er ómögulegt að veita þetta með öðru móti en að gera sparifjáreigendum skylt að gefa féð upp, þó að skattur sé ekki lagður á það. Ég vil nefna það, að sé þetta ekki gert og það fyrirkomulag haft, sem flm. ætlast til, hlýtur það að leiða til þess, að erfiðara verður fyrir skattayfirvöldin að komast að réttu um framtöl manna. Með þessu yrði mjög auðvelt fyrir menn, sem eiga laust fé í veltunni, að losna við að telja það fram, þó að þeir eigi engan eyri í þessari deild, en halda því fram, að þeir hafi lagt það þar inn. Eins og frv. er úr garði gert, er ómögulegt fyrir skattayfirvöldin að prófa sig áfram um þetta. Ég vil segja, að ef talið er eðlilegt, að sparifé sé skattfrjálst, eins og gert er ráð fyrir í frv. í Ed., kemur það ekki að sök með fé, sem er í bönkum, en það er mikið fé, sem er utan við bankana, og margir menn hér í Reykjavík, sem eiga laust fé og reka lánastarfsemi með það með háum vöxtum og hafa þannig meira upp úr því en með því að leggja það í banka. Ef frv. verður samþ. í þessu formi, verður opin leið fyrir þessa menn að komast hjá því að greiða eðlilega skatta af sínu fé með því að halda því fram við skattayfirvöldin, að þeir hafi lagt þetta fé inn hjá Stofnlánadeild landbúnaðarins. Mér sýnist, að ekki megi samþ. þetta á þennan hátt, og ætla ég því að flytja brtt. um þetta atriði. Ég hef ekki enn þá skrifað hana, en vildi mælast til þess við hæst. forseta, að mér gæfist tóm til þess meðan málinu verður haldið áfram.

Annars sé ég ástæðu til að minnst á eitt atriði í sambandi við þetta mál. Ég held, að það ætti að athuga, hvort ekki væri rétt að gefa mönnum kost á að ávaxta fé í bönkum með þeim kjörum, að þeir fengju tryggingu gegn verðfalli á því. Það, hve lánsfjárskorturinn er mikill og lítið fé er í bönkunum til útlána, á ekki sízt rætur að rekja til þess, hve illa er búið að sparifjáreigendum, þannig að fé það, sem stendur á vöxtum, getur rýrnað þegar aðrar eignir hækka í verði. Ég held, að það hefði meiri áhrif í þá átt að hvetja menn til að leggja fé í banka, ef þeim er veitt trygging gegn verðfalli, heldur en þó að þeir fengju skattfrelsi. Margir þeirra, sem leggja fé í banka, eru ekki auðugir menn, og skattfrelsi hefði ekki mikla fjárhagslega þýðingu fyrir þá, þó að það hefði nokkuð að segja. Hitt er áhrifaríkara, ef sett væru ákvæði um, að ef menn legðu inn fé, fengju þeir tryggingu fyrir því, að það rýrnaði ekki. Við Búnaðarbankann tæki t. d. stofnlánadeildin sparifé og lánaði það út og það fé væri lagt inn með þeim skilmálum fyrst og fremst, að það stæði inni í ákveðinn tíma, og innleggjandanum gefin trygging fyrir því, að hann fengi raunverulega út jafnmikil verðmæti miðað við helztu framleiðsluvörur landbúnaðarins. Ef maður t.

d. leggur inn 100 ærverð og ætlar að láta þau standa í langan tíma, ætti það að vera tryggt, að hann fengi 100 ærverð þegar hann tekur féð aftur út. Mætti hér miða við söluverð á helztu framleiðsluvörum landbúnaðarins, t. d. mjólk og kjöti. Það er sanngjarnt, að sá, sem tekur lánin, taki þau með þeim skilmálum, að hann taki á sig ábyrgðina á verðfalli peninganna og skili aftur jafnmiklu verðmæti og hann fékk að láni. Ég held, að það sé rétt að gefa bönkunum möguleika á að taka fé til láns með þessum skilmálum. Þá er kveðinn niður ótti manna við það, að peningar þeirra falli í verði.

Þessu vildi ég skjóta fram í sambandi við málið, og getur verið, að ég taki það til nánari athugunar við 2. umr. frv., en eins og ég gat um áðan, þá ætla ég að flytja brtt. við það.

*Jón Sigurðsson:* Herra forseti. Hv. 5. landsk. þm. vék að afstöðu minni og gerði þannig grein fyrir henni, að ég teldi tvö þessara frv. ómöguleg, frv. hv. þm. A-Húnv. og frv. hv. 1. þm. Árn., sem bæði fjalla aðallega um að afla fjár til þess að menn geti fengið lán hjá Búnaðarbankanum. Það er eðlilegt, að þessum frv. sé skellt saman í eitt frv., en aftur á móti er frv. hv. þm. Borgf. um sérstakt viðfangsefni, í raun og veru breyt. á l. um Búnaðarbankann, og taldi ég rétt, að það væri afgreitt út af fyrir sig, en hin á að athuga sérstaklega. Ég held, að þessum málum væri best borgið þannig, og mættu þá báðir una við sitt. — Ég vildi aðeins gera þessa grein fyrir afstöðu minni.

*Frsm. (Jón Pálmason):* Herra forseti. Þeir hv. þm., sem hér hafa talað um þetta mál, hafa gert nokkrar aths. í sambandi við frv., og skal ég fyrst snúa mér að því að minnst á það, sem hv. meðnm. mínir, hv. 5. landsk. og hv. 2. þm. Skagf., hafa tekið fram varðandi það, að þau þrjú frv., sem hér liggja fyrir þinginu og öll eru á dagskrá í dag og landbn. hefur afgr. öll, hefðu átt að sameinast í eitt. Það má að vissu leyti til sanns vegar færa, að þetta væri mögulegt. En sannleikurinn er sá um þessi frv., að þó að þeim sé ætlað líkt verkefni, þá er það svo, að tvö þeirra byggja eingöngu á beinum framlögum frá ríkissjóði til þess að annast þetta verkefni, sem hér er um að ræða, en þetta frv., sem hér liggur fyrir, er á allt öðru sviði um fjáröflun, því að þessi eina millj. kr., sem í því er farið fram á úr ríkissjóði, er í raun og veru ekki hugsuð nema til þess að koma þessari nýju deild af stað. Annars þarf ekki að ætla, að það mundi verða fyrirstaða á því frá minni hlið, ef samkomulag gæti orðið um það meðal hv. þm., að þannig væri hægt að sameina sig um eitt frv. til þess að fullnægja því stóra verkefni, sem hér er um að ræða, sem þessi þrjú áminntu frv. fjalla um, því að það er aðalatriðið að fullnægja þeirri lánþörf, sem fyrir hendi er til jarðakaupa, bústofnskaupa og verkfærakaupa fyrir þá, sem eru að byrja búskap. Það er kunnugt, að öll veðlánastarfsemi í þessu landi hefur orðið svo að segja að engu síðan eignakönnunin var framkvæmd. Sú ráðstöfun, eignakönnunin, eyðilagði gersamlega

allan verðbréfamarkað í landinu og þar með þá möguleika, sem áður voru á því, að eigendur fasteigna eða þeir, sem keyptu fasteignir, gætu fengið eðlileg veðlán út á eignirnar. Þess vegna er það, að aðalatriðið í þessu frv., sem hér liggur fyrir, eru ákvæði 5. gr. um það að gera tilraun með það að fá fjármagn, svo að verulegu nemi, inn í þessa deild, með því að það væri ekki skylt að telja það fé fram, heldur væri það skattfrjálst.

Hv. þm. V-Húnv. taldi í raun og veru allt þessu frv. til foráttu. Fyrst og fremst það, að vegna þess að þar væri ákveðinn langur láns-tími, en ekki á öðru að byggja en sparifé, þá væri líklegt, að þarna kæmu fram meiri eða minni árekstrar á milli, og er náttúrulega ekkert hægt um það að fullyrða. Eg fyrir mitt leyti hef mikla trú á, að við fengjum talsvert fjármagn inn í þessa deild með því að undanbyggja þetta fé skatta- og útsvarsálögum og að það væri ekki mjög mikil hætta á, að þar þyrftu að verða stórir árekstrar. En annars er gefið mál, að bankastjóri Búnaðarbankans yrði að haga sínum lánveitingum eftir því, hve mikið fjármagn er í þessari deild á hverjum tíma, og er það algild regla, sem gildir um allar lánsstofnanir.

Þá var það meginatriði í ræðu hv. þm. V-Húnv., að hann er algerlega andvígur því, sem í frv. er aðalatriðið, að gefið sé færi á því að leggja inn sparifé, sem ekki þarf að telja fram og er skattfrjálst, og vísar hann í því sambandi til frv., sem liggur fyrir hv. Ed. frá hv. þm. S-Þ., um skattfrelsi á öllu sparifé í landinu. En það er mjög mikill hængur á varðandi það frv., sem hv. þm. V-Húnv. fór ekkert inn á, því þótt það frá mínu sjónarmiði gæti mjög vel komið til greina að ákveða, að öll sparifjárinnlög í öllum lánsstofnunum skuli vera skattfrjáls, þá er það að athuga, að í frv., sem liggur fyrir hv. Ed., er það gert að skyldu að telja fram samt sem áður allt þetta fé og gefa skýrslur um það, alveg eins, þó að skattur sé ekki á það lagður, en eftir frv. því eiga bæjar- og sveitarfélög að hafa leyfi til að leggja á þetta fé útsvör eins og bæjar- og sveitarstjórnunum sýnist. Sem sagt, frv. það er frá mínu sjónarmiði ekkert annað en viðleitni frá einum forsvarsmanni sveitarfélags til þess að fá rýmra svigrúm til tekjuöflunar handa bæjar- og sveitarfélögunum en þau hafa nú, með því að láta ekki greiða skatt til ríkisins af þessu fé. Hér yrði því ekki, þó að það frv. yrði samþ., um að ræða neina aukna hvöt fyrir menn, sem vilja safna sparifé eða hafa tækifæri til þess, til að leggja það í innlánastofnun, frá því sem nú er, því að því frv. samþykktu mundu aðeins færast til álögur á því fé, þannig að af því yrði ekki greiddur skattur til ríkisins, en í þess stað þeim mun hærri útsvör.

Viðvíkjandi því, að það væri svo ákaflega hættulegt upp á öll skattaframtöl í landinu, eins og hv. þm. V-Húnv. var að tala um, að gefa færi á því, að menn legðu inn sparifé án þess að það væri talið fram og án þess, að af því væru borgaðir skattar eða útsvör, þá er það að segja, að þetta veltur alveg á því, hvað

menn almennt álíta að það hafi mikla þýðingu að örva til sparifjárstöfnunar, því að hugmyndin, sem á bak við þetta liggur, er fyrst og fremst sú að örva sparifjármyndunina og nota sér þá hvatningu til fólks til sparnaðar, sem í því felst, að þessar eignir séu undanþegnar sköttum, til þess að ná fjármagni í nauðsynlegar framkvæmdir. En eins og margir forstöðumenn peningastofnana, og þar á meðal bankastjóri Búnaðarbankans, hafa tekið fram við mig, þá er það svo, að það er ekki einasta hugsunin um skattana, sem vakir fyrir mönnum yfirleitt, þegar um peningainneignir er að ræða, heldur eru fjöldamargir svo gerðir, og ekki sízt aldrað fólk, að þeim er ákaflega illa við það að vita, að það séu alltaf einhverjir menn, yfirvöld eða nefndir, með nefið niðri í því, að þeir eigi nú þarna einhverja aura. Þess vegna álit ég, að það séu mjög mikil rök, sem styðji það, að það gæti haft sína þýðingu, að sú tilraun, sem hér er stungið upp á, gæti borið árangur til þess að afla fjár í það nauðsynlega verkefni, sem hér er um að ræða. Hitt er svo náttúrulega alltaf fyrir hendi, að menn geta í það endalausa flutt frv. eða tillögur um, að ríkissjóður leggi fram svo og svo margar milljónir í þessar eða hinar stofnanir, sem vantar peninga í. Til þess höfum við alltaf tækifæri. Eg er að sjálfsögðu samþykkuð því, ef það er hægt, sem kemur fram í frv. þeirra hv. þm. Borgf. og hv. 1. þm. Árnl., að ríkissjóður leggi fram svo og svo margar millj. kr. til landbúnaðarlánastarfsemi. En það er atriði, sem ég veit ekki, hvort hæstv. ríkisstj. gengur inn á. Ef svo væri, er það út af fyrir sig gott, og við, sem erum í landbú., getum að sjálfsögðu ekki annað en mælt með því, að slíkt frv. verði samþ., en þar er um þá einu fjárföflun að ræða, að ríkissjóður leggi þar fram fé.

Eg skal svo að síðustu víkja að því, sem hv. þm. V-Húnv. talaði um möguleikann á því, að hægt væri að fá sparifjárinnlög, sem tryggð væru fyrir verðfalli. Þar erum við sammála, að slíkt væri nauðsynlegast. Og ég vil gjarnan hafa samvinnu við hv. þm. V-Húnv., ef hann vill vera með í því að bæta því í frv., að komið yrði á því fyrirkomulagi, að sett væri trygging gegn verðfalli á því fé, sem lagt væri inn í þessa lánsstofnun. Og sannleikurinn er sá, að það var það, sem vakti fyrir mér með síðustu málsgr. 5. gr. frv., en Búnaðarbankinn og líka Landsbankinn eru hræddir við að láta standa. Og ég skal játa, að það væri kannske hægt að finna þar miklu heppilegri leiðir en þar er stungið upp á til þess að tryggja, að það fé, sem þarna er lagt inn, væri tryggt fyrir verðfalli, sem hefur orðið gífurlegt á undanförunum árum á öllu sparifé. Og sannleikurinn er líka sá, að það hefur sýnt sig, að það hafa orðið mjög miklar breyt. á hugarfarinu hér á hæstv. Alþ. frá því, sem var hér fyrir nokkrum árum, varðandi einmitt sparifé, því að það var svo, að þing eftir þing lögðu tveir flokkar þingsins, Framsfl. og Alþfl., kapp á það að koma á sérstökum skatti, sem var kallaður vaxtaskattur, og það átti að vera til þess, að það væri ekki einu sinni nóg, að sparifé væri skattað eins og fasteignir, búfé og annað slíkt, heldur átti að leggja

sérstakan skatt á vexti, sem fé manna bar. (*SkG*: Allt misskilningur.) Og hv. þm. V-Húnv. var mjög mikill forustumaður fyrir þessum till. (*SkG*: Það var enginn sérskattur.) Jú, það átti að vera skattur, sem sérstaklega væri tekinn af vöxtum sparifjár. (*SkG*: Hann átti að dragast frá öðrum sköttum.) Og grundvöllurinn fyrir þessu var sú hræðsla, sem kemur fram enn hjá hv. þm. V-Húnv. við það, að eitthvað af sparifé og verðbréfum kynni að verða dregið undan skattframtölum og að það væri unnt, með því að setja þennan vaxtaskatt á, að koma í veg fyrir, að þessir fjármunir væru dregnir undan í skattframtölum, enda vitum við, að mjög mikill eltingarleikur hefur verið háður við það að reyna að ná öllu, sem menn eiga, undir sem hæsta skatta. Og það er út af fyrir sig ekkert við því að segja að hvetja til þess, að framtölin séu rétt. En mér dettur ekki í hug, að við hv. þm. V-Húnv. getum orðið sammála um, hvort það er rétt að hafa nokkurt tækifæri til þess, að sparifé manna sé skattfrjálst, því að það er ekki gagn að því, að sparifé sé aðeins skattfrjálst til ríkis, ef leggja á í staðinn á það þeim mun hærri útsvör. En ég vona, að við verðum sammála um hitt, ef hann vill leggja til með mér, að setja einhver ákvæði inn í þetta frv. um það, að það sé líka tækifæri fyrir þá, sem legðu inn í þessa stofnlánadeild landbúnaðarins, — sem ég vona, að mætti verða mjög þýðingarmikil stofnun í framtíðinni fyrir okkar kæra landbúnað, — til þess að það fé, sem lagt væri inn í þessa deild, væri líka tryggt gegn gengislækkun eða verðbreyt, sem kynnu að koma fram og við getum auðveldlega gert ráð fyrir, að eigi sér stað, eins og nú horfir við í okkar landi.

Að öðru leyti skal ég ekki að svo stöddu fjöl-yrða um málið, en vænti þess, að það gangi fram og menn taki því almennt með sama velvilja og hv. landbn. hefur gert og ég fyrir mitt leyti er meðnm. mínum mjög þakklátur fyrir.

*Ásgeir Bjarnason*: Herra forseti. Mér finnst rétt að gera ofur litla grein fyrir þeim málum, sem legið hafa fyrir hv. landbn., eins og þeim, er nú komu til umr. hér í hv. þd. Það er þegar búið að skýra frá því, að fyrir n. lágu þrjú mál, að vísu mjög skyld, þó að þar hafi kannske verið um ólíkar leiðir að ræða til að ná því marki að auka fjármagn til landbúnaðarins. Allir eru á því máli, að fjárskortur landbúnaðarins sé allmikill og að úr því verði að bæta á þann hátt, sem best verði á kosið. Og öll þau frv., sem lágu fyrir landbn., fjölluðu um það atriði, að landbúnaðinum verði að sjá fyrir meira fjármagni. Það er að vísu mikið til í því, sem hv. 5. landsk. þm. sagði hér áðan, að okkur skorti e. t. v. ekki löggjöf fyrir landbúnaðinn, heldur skorti fjármagn. Vissar deildir Búnaðarbankans hafa mjög víðtæka þýðingu og heimild til þess að lána til allra mögulegra hluta, og vafasamt er, hvort ekki væri betra að takmarka starfsemi þeirra deilda við bankann og stofna til annarra, sem hefðu sérstakt takmark eða lánuðu aðeins til vissra hluta, þannig að þær greinar, sem um getur í þessu frv., sem fyrir

liggur, yrðu ekki algerlega útundan, eins og oft hefur orðið sakir fjárskorts á undanförunum árum, þótt heimild hafi verið hjá bankanum til þess að lána til slíkra hluta, og vil ég þar nefna bæði til bústofnsauka og jarðakaupa.

Mér var það strax ljóst, að þessi frv., eins og þau eru, mundu tæplega komast í gegnum þingið óbreytt. Upphaflega voru þau af landbn. öll send stjórn Búnaðarbankans, sem mælti með þeim öllum, en sérstaklega fyrsta frv., á þskj. 77, þar sem flm. er hv. þm. Borgf., og það er eingöngu það frv., sem landbn. hefur fyrst og fremst staðið svo að segja einróma um, en um bæði hin frv. varð dálitill ágreiningur í n. Og það kom til orða hjá okkur oftast en einu sinni að búa til eitt frv. úr þessum frv. öllum, en um það varð ekki samkomulag, þannig að ég fyrir mitt leyti og n. yfirleitt var á því máli, að við skyldum láta þau koma hér öll til umr., ef það gæti orðið til þess, að úr þessu skapaðist eitt gott frv. og samkomulag næðist um lausn á þessum málum. Og ég fyrir mitt leyti mun gjarnan taka þessi mál til athugunar í n. ásamt hv. flm. þeirra, ef þeir gætu orðið ásáttir um einhverjar breyt. á frumvörpunum og málinu yrði einmitt á þann hátt tryggður framgangur á Alþingi.

Það ber ekki að neita því, að það frv., sem hér liggur fyrir til umr., hlýtur mjög að grípa inn í afgreiðslu máls, sem nú liggur fyrir hv. Ed., þ. e. frv. hv. þm. S-Þ. (KK) á þskj. 93. — Ég vildi senda þetta frv., sem hér er til umr., til umsagnar fleiri banka en Búnaðarbankans, vegna þess að ég tel, að ef þetta frv. nær fram að ganga, þá sé það svo víðtækt, að það hljóti að grípa mjög inn í starfsemi annarra banka og sparisjóða í landinu. Úr því varð þó ekki, en ég hygg, að í þessum umr. hafi komið fram dálitill rökstuðningur fyrir því, að slíkt geti verið dálítið óheppilegt vegna annarra lánsstofnana, ef fé væri til hjá mönnum, sem þetta frv. byggir sínar fjárfestir á. Ég skal ekkert segja um, hvort fé er til staðar hjá almenningi, en tel þó, eftir því sem ég hef heyrt í þessu efni um lánsmöguleika einstaklinga án þess að leita til lánsstofnana, að það sé dálitlum vafa bundið, að þeir séu svo miklir, að að not-um gæti komið fyrir landbúnaðinn að verulegu leyti. En ég vil vera með þessu frv., ef það gæti orðið til þess, að eitthvað meira fengist af fé til landbúnaðarins en við eigum nú við að búa. Og óskandi væri, að við gætum hér komizt niður á einhverjar lindir, sem við gætum veitt Búnaðarbanka Íslands og síðar gætu orðið landbúnaðinum á komandi tímum til mjög gagnlegra hluta.

Ég vil endurtaka það, að ég er reiðubúinn til þess, ef hv. flm. æskja, að þessi mál verði frekar rædd í n. ásamt þeim, og þá er ég líka reiðubúinn að styðja að því, að upp úr því megi koma það mál, sem allir geti sætt sig við. En eins og aðstæður voru í n. þegar þessi mál komu til umr., oftast en einu sinni, þá var slíkt ekki til staðar. Mér fannst það of mikill ábyrgðarhluti af okkur að svæfa öll þessi mál, þar sem þau eru mjög nauðsynleg, en fjalla um ólíkar leiðir að sama marki.

Umr. frestað.

Á 44. fundi í Nd., 14. des., var fram haldið  
2. umr. um frv.

*Skúli Guðmundsson:* Herra forseti. Ég gerði grein fyrir því við 1. umr., að ég mundi flytja brtt. við eitt ákvæði þessa frv. Það var reyndar búizt við því, að landbn. mundi taka málið til athugunar á ný, en af því hefur ekki orðið, og vildi ég leyfa mér að leggja fram skriflega brtt. Ég lýsti því yfir í gær, að ég teldi ákvæðin í 5. gr. um sparifé vera þannig, að ekki væri hægt að fallast á þau. Brtt. er um, að 2. málsgr. 5. gr. skuli orðast svo:

„Vextir skulu vera 3½%. Tryggingar eru hinar sömu sem í öðrum deildum Búnaðarbankans. Sparifé þetta skal vera skattfrjálst, svo og vextir af því sem tekjur, ef þeir eru lagðir við höfuðstólinn, enda sé spariféð óuppsegjanlegt nema með minnst 6 mánaða fyrirvara. Skytt er sparifjáreigendum að gera grein fyrir eign sinni í stofnlánadeildinni, þegar þeir telja fram til skatts, þótt sú eign reiknist ekki með við skattaútreikning.“

Í þessari till. eru ákvæði eins og í frv. því um skattfrelsi sparifjár, sem nú liggur fyrir Ed. og fjhn. þeirrar d. mællir einróma með. Vil ég því leggja til, að þessi breyt. verði gerð á greininni. Vil ég leyfa mér að biðja hæstv. forseta að koma þessari brtt. á framfæri.

*Forseti (SB):* Hér hefur komið fram ný brtt. frá hv. þm. V-Húnv. (SkG). Hún er bæði skrifleg og of seint fram komin og þarf því tvöfaldra afbrigða.

ATKVGR.

Afbrigði um brtt. (sjá þskj. 459) leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

*Frsm. (Jón Pálmason):* Herra forseti. Í þessari brtt. frá hv. þm. V-Húnv. eru tvö atriði, sem bæði eru talsverð breyt. frá frv. Annað þessara atriða get ég fallist á, það, sem er um, að fé, sem nýtur hlunninda, skuli vera skattfrjálst. Hitt atriðið get ég ekki fallist á, að sparifjáreigendum sé skylt að gera grein fyrir eign sinni í stofnlánadeildinni, þegar þeir telja fram til skatts. Með því er kippt í burtu þeirri hvöt, sem á að vera fyrir hendi, til þess að menn leggi fé inn í deildina frekar en aðrar stofnanir, því að þá er það um leið orðið útsvarsskytt. Ég get því ekki fallist á brtt. hv. þm. V-Húnv. Það væri þá eins rétt að fella frv. sjálft, því að aðalatriðið, sem hér er um að ræða, er það, að þeir aðilar, sem fé þetta eiga, þurfi ekki að borga skatt af því eins og öðru fé. Það skiptir ekki svo miklu máli, hvort helmingur fer til ríkisins og helmingur til sveitarfélaga eða allt til sveitarfélaga. Hitt er svo það, að fé þetta verði ekki fyrir verðfalli, ef verðbreyting verður á peningum.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 46. fundi í Nd., 17. des., var enn fram haldið  
2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 371,1 samþ. með 18 shlj. atkv.

3. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

4. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Brtt. 459 samþ. með 12:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GG, HÁ, HelgJ, IngJ, JG, JörB, PÞ, SkG, GÍG, AE, ÁB, EOI.

nei: JóhH, JPálm, JS, JR, PO, SÁ, SG, MJ, ÁÁ, SB.

EmJ, GPG, JÁ, ÁkJ, ÁS greiddu ekki atkv.

8 þm. (EystJ, FJ, GTh, KS, Ljós, ÓTh, StgrSt, BÓ) fjarstaddir.

Brtt. 371,2 samþ. með 18 shlj. atkv.

5. gr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

6.—7. gr. samþ. með 21 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 47. fundi í Nd., 18. des., var frv. tekið til 3. umr. (Á. 468, 479).

Of skammt var liðið frá 2. umr. og útbýtingu brtt. 479. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

*Frsm. (Jón Pálmason):* Herra forseti. Eins og ég gat um við 1. umr. þessa máls og sömuleiðis við 2. umr., þá var það hugmynd ýmissa með þessu frv., að hægt væri með því, eins og það var borið fram í upphafi, að ná töluvert miklu af sparifé inn í landbúnaðinn, og allir vita, hve mikil þörfin er þar fyrir lánsfé. Nú var þessu frv. allverulega spillt hér við 2. umr. og það í tveimur atriðum. Í fyrsta lagi var það, að landbn. gekk inn á það eftir till. Búnaðarbankans að fella niður síðasta lið 5. gr., og í öðru lagi með till. frá hv. þm. V-Húnv. (SkG), sem álitur, að þótt þetta fé væri skattfrjálst til ríkisins, sé skylt að gefa það upp, til þess að leggja meg á það útsvar. Með tilliti til þessa hvors tveggja flyt ég brtt. á þskj. 479, um að sett verði nokkurs konar verðtrygging á þetta fé, þannig að ef verðbreyting verði á búpeningi frá því, sem nú er, þá skal það fé borgast út með verðlagsuppbót. Þannig verður þá líka að reikna þetta á lánin, ef þessi leið er farin, en út í það skal ég ekki fara nánar, því að hv. þm. skilja, hvað það er, sem hér væri verið að gera, því að ef þetta hefði verið ákveðið fyrir 10—12 árum, þá væri það mikil bót til aukningar á sparifé frá því, sem nú er um að ræða, eftir allar þær breytingar, sem orðið hafa, gengisbreytingar og aðrar, sem gert hafa sparifé lítills virði, og margir segja, að það sé til lítills að safna sparifé, því að það sé gert að engu.

Ég vil einnig leyfa mér að bera fram aðra till., sem ég flyt skriflega og komi í staðinn fyrir síðasta lið 5. gr., og verði þá liðurinn þannig: „Með tilliti til þessa skattfrelsis er stjórn bankans heimilt að taka 1% gjald af sparifénu, og rennur sú upphæð til bankans.“ — Ég vil sem sé heldur láta taka 1% í skatt af því fé, sem bankarnir fá, svo að vextirnir nemi ekki nema 2½%, heldur en fara að gefa það upp og

leggja á það útsvar. Hv. þm. hljóta að skilja það, að til þess að þessi till. komi að fullu gagni, þá verður að vera rík hvöt fyrir allan almenn- ing að leggja fé sitt inn í bankana, og ég vildi reyna þessa aðferð. Ég vil leyfa mér að biðja hæstv. forseta að leita afbrigða fyrir þessari till. minni.

#### ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 493) leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Brtt. 493 felld með 10:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: EOI, JPálm, JÁ, SG, ÁS, SB.

nei: GG, GÞG, HÁ, HelgJ, IngJ, JóhH, JörB, PÞ, PO, SkG.

JG, KS, LJós, SÁ, ÁB greiddu ekki atkv.

14 þm. (EmJ, EystJ, FJ, GTh, JS, JR, ÓTh, MJ, GÍG, StgrSt, AE, ÁkJ, ÁÁ, BÓ) fjarstaddir. Brtt. 479 felld með 5:5 atkv., að viðhöfðu nafna- kalli, og sögðu

já: JPálm, JÁ, SG, ÁB, SB.

nei: JG, JörB, PO, AE, HÁ.

JóhH, KS, LJós, PÞ, SÁ, SkG, ÁS, EystJ, GG, HelgJ, IngJ greiddu ekki atkv.

14 þm. (JS, JR, ÓTh, GÍG, MJ, StgrSt, ÁkJ, ÁÁ, BÓ, EOI, EmJ, FJ, GTh, GÞG) fjarstaddir.

2 þm. gerðu svofellda grein fyrir atkv.:

*Skúli Guðmundsson:* Ég hafði að vísu orð á því við 2. umr. málsins, að ég teldi vænlegt til þess að fá fé inn í bankadeildina, að verðtrygging yrði sett, en er hins vegar þeirrar skoðunar eftir lestur þessarar till., sem hér ræðir um, að það verði erfitt að framkvæma hana, og greiði því ekki atkv. um brtt.

*Gísli Guðmundsson:* Þar sem brtt. hefur í sér fóligna eigi alllitla breytingu á þessu frv. og hún hefur mjög lítið verið athuguð, þá treysti ég mér ekki til þess að greiða um hana atkvæði.

Fr. samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 47. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 54. fundi í Ed., 4. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 55. fundi í Ed., 7. jan., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

#### ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til landbn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag- skrá tekið fram.

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

## 25. Sýsluvegasjóðir (frv. JS o. fl.).

Á 13. fundi í Sp., 8. nóv., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 50 17. nóv. 1947, um breyt. á l. nr. 102 19. júní 1933, um sam- þykktir um sýsluvegasjóði [100. mál] (þmfrv., A. 180).

Á 26. og 28. fundi í Nd., 12. og 15. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 29. fundi í Nd., 16. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 11 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Jón Sigurðsson):* Herra forseti. Þessu frv. fylgir allýtarleg grg., og sé ég ekki ástæðu til að endurtaka hana hér í hv. d., hún liggur fyrir framan hv. þm. En ég vil geta þess, að þegar þetta frv. var flutt, var okkur flm. ekki kunnugt, að það væri á ferð breyt. á fasteigna- matinu, sem náttúrliga mundi hafa mjög mikil áhrif í þessu sambandi. En það er nú svo með það mál, að það er ekki orðið að l., og slíkt hlýtur að hafa aðdraganda. Sé ég þess vegna enga ástæðu fyrir okkur að draga þetta frv. til baka, en óska, að því verði vísað til hv. samgm. að umr. lokinni.

#### ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til samgm. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit frá samgm., á þskj. 686, var út- býtt 21. jan., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 26. Útsvör.

Á 27. fundi í Nd., 13. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 66 12. apríl 1945, um útsvör [108. mál] (þmfrv., A. 204).

Á 29., 30. og 31. fundi í Nd., 16., 20. og 22. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til með- ferðar.

*Gísli Guðmundsson:* Herra forseti. Þar sem fyrsti flm. þessa frv. er ekki viðstaddur, vil ég geta þess, að þetta frv. hefur verið flutt — að ég ætla — tvisvar áður í þessari deild, en hefur ekki orðið útrætt. Meginefni þessa frv. er breyting á 8. gr. útsvarslaga frá 1945. En í þeirri gr. lag- anna er kveðið á um það, hvar útsvör skuli

leggja á, hvenær leggja megi útsvör á á fleiri stöðum en einum. Nýmæli þessa frv. er, að lagt er til, að ef einhver hafi rekið sildarverkun og verzlun með sildarafurðir utan heimilissveitar, sé heimilt að leggja á hann útsvar þar. Eins og skýrt er frá í grg., þá hagar sums staðar og þá einkum á Norðurlandi þannig til, að þar er rekin sildarsöltun á sumrin. Er þá töluverður fjöldi þessara atvinnurekenda ekki heimilisfastur á staðnum, heldur aðkominn. Hingað til hefur hlutaðeigandi bæjar- eða sveitarstjórn á þeim stöðum, þar sem söltunin er rekin, ekki haft heimild til að leggja útsvar á söltunina. Hér er lagt til, að heimilað verði að leggja á sildarsöltun á þeim stöðum, þar sem hún er rekin, þótt sá, sem hana rekur, eigi lögheimili annars staðar. Það fyrirkomulag, sem verið hefur, að ekki sé hægt að leggja á þennan atvinnurekstur, sem oft er rekinn á þessum stöðum, er mjög tilfinnanlegt fyrir bæjar- og sveitarfélögin. Verður ekki hægt að telja þetta rétt, m. a. vegna þess, að bæjar- og sveitarfélögin verða að bera mikinn kostnað vegna þessa atvinnurekstrar jafnframt kostnaði, sem á þau fellur af öðrum ástæðum.

Eins og ég hef sagt, þá hefur þetta frv. verið flutt hér á Alþingi áður, en hefur ekki orðið útrætt. Vildi ég mega vænta þess, að það fái afgreiðslu nú, og vil ég sérstaklega mælast til þess við hv. n., sem fær málið til meðferðar, að hún geri sitt til þess, að svo geti orðið. Er tæplega við það unandi, að svo fari þing eftir þing, að ekki fáiist úr því skorið, hvort hv. þm. vilja verða við þeim óskum, sem hér eru fram bornar. — Skál ég svo ekki hafa um þetta fleiri orð, en legg til, að málinu verði að umr. lokinni vísað til 2. umr. og hv. allshn.

*Pétur Ottosen:* Ég vil aðeins vekja athygli á því, að hér í þessu frv. er lagt til að breyta einu af megingrundvallaratriðunum, sem núverandi útsvarslöggjöf byggist á. Um alllangt árabíl hafa gilt þau ákvæði í útsvarslöggjöfinni, að ekki væri heimilt að leggja á menn annars staðar en í heimilissveitum þeirra. En hins vegar hefur verið heimilt til þessa að skipta útsvörum niður með tilliti til þess, að mennirnir reka atvinnu annars staðar en í sinni heimilissveit. Áður en útsvarslögunum var breytt í þetta horf, var orðinn svo mikill eltingarleikur við þá menn, sem stunduðu atvinnurekstur annars staðar en í sinni heimasveit, að svo erfitt var um útsvarsálagningu á slíkum stöðum, að það var ekki hægt í ýmsum tilfellum að leggja á þessa menn í sinni heimilissveit. Var svo mikið lagt á þá á þessum stöðum, að það var ekkert eftir. Þetta færðist sífellt í vöxt, svo að alls ekki var við unandi, og var því ákvæðunum breytt.

Nú er lagt til í þessu frv., að undantekning frá þessum ákvæðum laganna verði gerð, þegar um sildarsöltun er að ræða. En það leiðir af sjálfu sér, að það má færa fram gild rök fyrir því, að sama skuli gert varðandi hliðstæðan atvinnurekstur, t. d. hagnýtingu annarra fisktegunda o. fl. Um þetta ættu að gilda alveg sömu ákvæði. Auðvitað væri hægt að færa þetta út á öll þau svið, þar sem um atvinnurekstur

utan heimilissveitar er að ræða, í hvaða mynd sem hann kynni að vera, og yrði þess sjálfsgætt skammt að biða, að þess yrði krafist, ef þessi leið væri opnuð. — Ég vildi aðeins, um leið og þetta frv. fer í n., vekja athygli á þessu atriði og benda á þær ástæður, sem lágu til grundvallar því, að álagning útsvara á menn utan heimilissveitar var felld niður og breytt í það horf, sem nú er í útsvarslögunum. — Ég skal svo ekki fara um þetta fleiri orðum. En þetta er svo þýðingarmikið atriði, að það er vel þess vert, að því sé gaumur gefinn, áður en teknar eru ákvarðanir, sem stefna í gagnstæða átt.

*Gísli Guðmundsson:* Herra forseti. Í tilefni af því, sem hv. þm. Borgf. sagði, vildi ég aðeins vekja athygli á því, að í 8. gr. útsvarslaga er heimilað að leggja útsvar á gjaldþegnana á fleiri stöðum en einum í vissum tilfellum. Hér er því aðeins um það að ræða að bæta við þær undantekningar, sem þar eru gerðar. Jafnframt vil ég minna á það, að ákvæðunum um skiptingu útsvara hefur nýlega verið breytt.

Hv. þm. Borgf. sagði hér áðan, að menn hafi verið eltir frá einum stað til annars vegna útsvarsgreiðslu. Það yrði ekki um þessa menn, þar sem þeir yrðu aldrei mjög margir. Hér er aðeins um þá að ræða, sem stunda sildarsöltun. Það er allt annað mál, þótt heimilað sé, að þessir fáu menn hafi útsvar á fleiri stöðum en einum. Sildarsöltun hefur undanfarið ár þótt mjög svo arðvænlegur atvinnuvegur, og er því ekki nema eðlilegt, að hlutaðeigandi staðir njóti góðs af.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit frá minni hl. allshn., á þskj. 474, var útbýtt 18. des., en frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

## 27. Raforkulánadeild Búnaðarbanka Íslands.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var útbýtt frá Nd.:  
*Fr. v. til l. um raforkulánadeild Búnaðarbanka Íslands* [110. mál] (þmfrv., A. 210).

Á 29., 30. og 31. fundi í Nd., 16., 20. og 22. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Enginn tók til máls.

## ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

## 28. Skáldalaun, rithöfunda og listamanna (frv. JÁ og ÁS).

Á 29. fundi í Nd., 16. nóv., var útbýtt:

*Frv. til l. um úthlutun launa til listamanna* [115. mál] (þmfrv., A. 224).

Á 30. og 31. fundi í Nd., 20. og 22. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Nd., 23. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 23 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Jónas Árnason):* Herra forseti. Þetta frv. er eiginlega orðinn gamall heimagangur hér á Alþingi. Það var flutt af Magnúsi Kjartanssyni á tveimur síðustu þingum, en fékk ekki afgreiðslu. Hv. þm. ætti því að vera kunnugt efni þess og óþarfi að rekja það nánar í þetta sinn. Það má vera, að hv. þm. þyki þegar nóg komið af þessum svokölluðu listamannafrv. Í þessu sambandi vil ég vekja athygli á því, að það frv., sem var samið árið 1947, túlkaði í öllum atriðum skoðun þessara manna, sem málið snýst um, skoðun listamannanna sjálfra, þegar það var samið. Kemur það glögg fram í bréfi, sem er fylgiskjal með þessu frv., frá þáverandi formanni Bandalags ísl. listamanna. — Skál ég ekki hafa fleiri orð um þetta. Ég legg til, að málinu verði vísað til 2. umr. og menntmn.

## ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til menntmn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

## 29. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. SB og MJ).

Á 30. fundi í Nd., 20. nóv., var útbýtt:

*Frv. til l. um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt* [119. mál] (þmfrv., A. 236).

Á 31. og 32. fundi í Nd., 22. og 23. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 33. fundi í Nd., 26. nóv., var frv. enn tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 22 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður Bjarnason):* Herra forseti. Það er öllum hv. þm. kunnugt, og það er áreiðanlega álit mjög mikils hluta þjóðarinnar, að allmikla nauðsyn beri til þess, að gerðar verði hið fyrsta verulegar breyt. á skattal. Ég skal ekki fara að ræða þau mál í heild hér. Sú breyt., sem hér liggur fyrir í því frv., sem ég flyt ásamt hv. 2. þm. Eyf., er ekki stórvægileg, en miðar þó í réttlætisátt.

Samkvæmt nügildandi skattal. er ekki tekið tillit til þess við skattaálagningu, hvernig ástætt er með útgjöld vegna húsaleigu og hitunarkostnaðar, og húseigendum eru áætlaðar tekjur vegna afnota eigin íbúða. Ég hygg, að það sé ekki ofmælt, að þetta sé mjög ósanngjörnt skattaálagningarregla, þegar á það er litið, að húsaleiga er mjög mismunandi á ýmsum stöðum á landinu og sömuleiðis hitunarkostnaðurinn. Þá er einnig vitað, að mikils ósamræmis gætir í mati skattan. á eigin húsaleigu. Ég hygg, að hækkan persónufrádráttarins geti ekki ein leyst þennan vanda, þess vegna sé eina leiðin til jafnréttis sú, sem lagt er til í þessu frv., að heimila að draga áætlaða húsaleigu í leiguhúsnæði frá skattskyldum tekjum. Það eru mjög mörg dæmi þess og greinileg, að mjög há húsaleiga, sem er ekki frádráttarhæf, hefur hindrað margan mann — ekki sízt yngri menn — í að byggja yfir sig og eignast eigið húsnæði. Þetta frv. stefnir að því að auðvelda mönnum að eignast eigið húsnæði og að auka réttlæti og sanngirni í skattamálum. En að sjálfsögðu er þetta aðeins ein hlið á stóru máli, þ. e. a. s. endurskoðun skattal. En við flm. teljum, að þessa leiðréttingu beri að gera nú þegar og að það sé alls ekki frambærileg mótbára gegn slíkum breyt., að allt slíkt þurfi að biða eftir heildarendurskoðun skattal. Ef menn eru sammála um, að nügildandi skattal. séu ranglát, og það eru menn yfirleitt, þá er ekki eðlilegt, að menn dragi það úr hófi fram að leiðrétta verstu agnúana, sem á þeim eru. Ég vænti þess vegna, að þessu frv., sem ég flyt hér ásamt hv. 2. þm. Eyf., verði vel tekið og að það verði fyrsta sporið í þá átt að skapa aukna sanngirni á sviði skattheimtu hér á landi. En hins vegar vonum við að sjálfsögðu, að heildarendurskoðun skattal. dragist ekki lengi úr þessu, því að það er útilokað. Það er ekki hægt að halda áfram framkvæmd

Tekjuskattur og eignarskattur (frv. SB og MJ). — Ferðaskrifstofa ríkisins.

núgildandi skattalaga eins og ástandið er breytt frá því, sem var, þegar núverandi skattstigi og reglur voru sett. — Ég vil leyfa mér að óska þess, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. fjhn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

### 30. Ferðaskrifstofa ríkisins.

Á 30. fundi í Nd., 20. nóv., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 33 1. febr. 1936, um Ferðaskrifstofu ríkisins [120. mál] (þmfrv., A. 237).

Á 33. fundi í Nd., 26. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Herra forseti. Í lögum um Ferðaskrifstofu ríkisins frá 1936 er ákvæði um það, að hún ein skuli hafa rétt til þess að starfrækja ferðaskrifstofu fyrir erlenda menn. Í þessu frv., sem lagt er fram á þskj. 237, er lagt til, að þessi einkaréttur Ferðaskrifstofu ríkisins verði felldur niður. Að sjálfsögðu mun ferðaskrifstofan starfa eftir sem áður, þó að hún hafi ekki þennan einkarétt. Eftir því, sem mér er sagt, þekkest það ekki í nágrannalöndunum, að það opinbera hafi einkarétt á þessu sviði, og þykir mér eðlilegt, að hann sé numinn hér úr lögum.

Þetta er svo einfalt mál, sem hér er á ferðinni, að ég sé ekki ástæðu til að fjölyrða um það, en vil leyfa mér að óska þess, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. samgmn.

Emil Jónsson: Herra forseti. Í grg. fyrir þessu frv. er látið liggja að því, að þetta fyrirkomulag, sem nú er á starfsháttum ferðaskrifstofunnar hér, hafi torveldað ferðalög útlendra manna hingað til lands. Nú langar mig til að spyrja hv. flm. þessa frv., hvort hann geti bent á einhver dæmi þess, að þetta hafi þannig verið eða þetta fyrirkomulag, sem hér er haft á nú, hafi orðið til þess að draga úr komu ferðamanna hingað til lands, því að hann segir beinlínis í grg.: „Er sennilegt, að ferðalög útlendra manna hingað til lands mundu aukast, ef fleiri aðilar en Ferðaskrifstofa ríkisins hefðu möguleika til þess að reka ferðaskrifstofur og veita útlendingum leiðbeiningar og fyrirgreiðslu á ferðalögum þeirra hér á landi.“

Þegar l. um Ferðaskrifstofu ríkisins voru sett 1935, var mjög rætt um þetta mál, og var það

þá miklu viðkvæmara en það er nú, þar sem gengið var í berhögg við þær ferðaskrifstofur, sem þá voru starfandi, og það var ólíkt aðsópsmeira að taka af þeim þá starfsemi, sem stofnað höfðu ferðaskrifstofur þá. En þetta var þó gert og með góðum atbeina Framsóknarflokksmanna, og hefur það til þessa tíma — að ég ætla — gefizt fullvel. Ég hef aldrei heyrt þess getið, — og þess vegna spurði ég, — að menn hafi fallið frá því að koma til landsins vegna þess, að hér er einungis starfandi ein ferðaskrifstofa. Hins vegar bar á því, nokkru áður en ferðaskrifstofan tók til starfa, að menn væru beinlínis ekki óhræddir um, að starfsemi ýmissa ferðaskrifstofa, sem þá voru hér, hafi nokkuð dregið úr komu ferðamanna hingað með því, hvernig þær störfuðu. En um það er til vitnisburður frá umr. 1935, sem mig langar til að lesa upp, með leyfi hæstv. forseta. Þá var einn vel metinn framsóknarmaður, Hermann Jónasson, sem sagði, að hann legði ekki mikið upp úr því, þó að þessi störf væru tekin af þeim skrifstofum, sem þá voru starfandi, og sagði svo: „En ég sé ekki, að það sé mikið í húfi, þó að slík verkefni séu tekin af þessum ferðamannaskrifstofum, sem hér hafa starfað og eru á góðum vegi með að eyðileggja ferðamannastrauminn til landsins. Það er til hreinustu vanvirðu fyrir þjóðina, hvernig sumar þeirra hafa hagað störfum sínum og beitt sér gagnvart útlendingum.“ Nú vil ég spyrja hv. flm., eins og ég sagði í upphafi, hvað hefur breytt síðan 1935, — hvort starfsemi ferðaskrifstofunnar gefur tilefni til þess, að þetta frv. er fram borið, eða hvort hann geti fært líkur að því, að þetta sé svo eins og í grg. fyrir frv. hans segir.

Ég skal svo á þessu stigi ekki fara frekar út í að ræða þetta mál. Ég tel, eins og okkar högum er háttað og með þeim takmarkaða ferðamannastraumi, sem nú er til landsins, óheppilegt að skipta þessari starfsemi. Til þess að hægt sé að veita góða og örugga fyrirgreiðslu, þarf að hafa hana í höndum einnar skrifstofu, ef hún rækir störf sín á þann hátt, sem til er ætlað. Hins vegar er annað, ef hún gerir það ekki, en gerir það á þann hátt, sem form. Framsfl. 1935 segir að einkaskrifstofurnar hafi rækt það starf, sem þær ráku þá. Þess vegna er ég á móti þessu frv. og mun greiða atkv. gegn því.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Út af þessari fyrirspurn hv. þm. Hafnf. vil ég segja það, að ég hef ekki neinar upplýsingar frá neinum erlendum manni um, að hann hafi hætt við að koma hingað til lands vegna þess, að hér er einokun á þessu sviði. En hins vegar segir í grg., að ríkiseinokun á þessu sviði sem öðrum sé litin misjafnlega hýrum augum frá okkar viðskiptalöndum, og því sé sennilegt, ef fleiri ynnu að því en þessi ríkisstofnun að beina huga erlendra ferðamanna hingað til lands, að þá yrði af því sá árangur, að þeir yrðu fleiri í framtíðinni, sem sæktu landið heim. Það verður ekki fullyrt með ákveðnum dæmum neitt um þetta, en ég vil standa við það, sem ég hef barna skrifað, að ég tel þetta sennilegt. Það er

kunnugt, að oft er um það rætt, að æskilegt sé að auka hingað komur erlendra ferðamanna. Sumir líta svo á, að Ísland hafi frá náttúrunnar hendi skilyrði til þess að verða ferðamannaland. Það vantar að visu nauðsynleg skilyrði til þess, að hægt sé að taka sómasamlega á móti ferðamönnum, svo sem gistihús o. fl., en úr því hefur verið bætt nokkuð hin síðari ár, þannig að nokkru auðveldara er fyrir menn að ferðast um landið en áður var, en víða vantar að sjálf-sögðu gististaði.

Eftir upplýsingum, sem ég hef fengið, eins og ég gat um í fyrri ræðu minni, þá þekkest það ekki í nágrannalöndum okkar, að það sé ríkis-einokun á þessu sviði. Það opinbera greiðir fyrir þessum málum og hefur leiðbeiningastarfsemi fyrir ferðamenn og vinnur að því að láða hugi þeirra að viðkomandi landi, en hins vegar eru fleiri ferðaskrifstofur starfandi, sem veita erlendum ferðamönnum jafnt og innlendum fyrirgreiðslu í þessum efnum. Hins vegar eru til lönd, sem liggja fjær okkur, þar sem þetta er eingöngu í höndum ríkisins; mun það vera á þeim svæðum, sem stundum eru nefnd austan járnþjalds. Mér hefur skilist stundum á hv. þm. Hafnf. og flokksbræðrum hans, að þeir telji ekki sérstaklega til fyrirmyndar stjórnarhætti þar, ekki í þessum efnum frekar en öðrum. En eins og ég gat um, hafa nágrannalönd okkar ekki tekið upp þetta fyrirkomulag, þó að þar hafi jafnaðarmenn löngum farið með völd.

Út af því, sem hv. þm. las upp úr ræðu eins framsóknarmanns á þingi 1935, þá vil ég benda á, að þótt þá væru sett l. um Ferðaskrifstofu ríkisins, þá störfuðu hér næstu árin fram að heimsstyrjöldinni skrifstofur, umboðsskrifstofur fyrir erlendar ferðaskrifstofur, sem höfðu haft hér áður slíka umboðsmenn, og varð ekki vart við, að það gæfist neitt illa. Þessi starfsemi féll niður á stríðsárunum, og líklega er ekki enn komin upp slík starfsemi utan við ferðaskrifstofuna, þó að það séu að visu ákvæði í l., sem gera mögulegt að veita erlendum ferðaskrifstofum, sem áður höfðu hér umboðsmenn, leyfi til þess að hafa umboðsmenn hér áfram.

Ég sé ekki ástæðu til, út af því, sem fram kom hjá hv. þm. Hafnf., að hafa um þetta fleiri orð. Ég vil vænta þess, að máli þessu verði vel tekið í þeirri n., sem fær það til athugunar.

*Emil Jónsson:* Herra forseti. Hv. flm. þessa máls sagði, að það mundi hvergi tíðkast á byggðu bóli, að ríkið hefði og ræki ferðaskrifstofu á sama hátt og hér er gert, nema austan járnþjalds. Þessar upplýsingar lágu fyrir 1935, þegar málið var rætt þá, þ. e. a. s., þá var upp talið, í hvaða löndum ferðaskrifstofur væru reknar á þennan hátt, og það var víðar en austan járnþjalds þá, svo að það er ekkert nýtt fyrir okkur. En þrátt fyrir það, þó að það hefðu ekki á mörgum stöðum verið reknar ferðaskrifstofur sem ríkisstofnanir, með svipuðu sniði og hér er gert, — og er það þó víðar en hv. þm. telur og víðar en austan járnþjalds, — þá útilokar það ekki, eitt út af fyrir sig, að það geti verið heppilegur háttur hjá okkur, enda var horfið að því ráði 1935 að hafa þessa skipan á,

og ég held það hafi gefizt vel. Ég held, að menn, sem skipt hafa við Ferðaskrifstofu ríkisins, hafi verið ánægðir með hana, og ég veit ekki til, að menn hafi hætt við ferðalög til Íslands vegna þess, að það hefur verið þessi háttur á fyrirgreiðslu þeirra hér á landi. En hitt er víst, og ég tel, að það megi út frá því ganga eins og vitnisburðurinn greindi, sem ég las áðan, að hitt skipulagið, sem var meðan einkaskrifstofurnar voru, var ekki gott í raun, eftir því sem form. Framsfl. lýsti þá. Og ef um það er að ræða annars vegar að hafa þessa skipan áfram, sem hefur gilt um nær 20 ár, og hins vegar að hverfa aftur að hinu skipulaginu, sem var þar áður og framkvæmt var á þann hátt, sem lýst hefur verið, þá held ég, að það ætti ekki að vera áhorfsmál að halda við það, sem nú hefur reynzt vel.

Ég vil að sjálf-sögðu ekki andmæla því, að þessu máli verði vísað til n. og athugað þar, en ég vildi aðeins láta þessar aths. koma fram, vegna þess að ég tel, að Ferðaskrifstofa ríkisins hafi unnið gagnmerkt starf á því tímabili, sem hún hefur starfað, og ég tel, að það mundi frekar hnekkja starfsemi hennar og draga úr henni, ef farið væri að skipta starfsemiinni á margar skrifstofur heldur en halda henni áfram á einni skrifstofu.

*Jón Pálmason:* Herra forseti. Það er kunnugt mál, að á sínum tíma voru um það allmiklar deilur, hvort rétt væri fyrir ríkið að setja á fót ferðaskrifstofu, og hafa verið um það mjög skiptar skoðanir oft og einatt, hvort rétt væri að hafa þann hátt á, að ríkið ræki ferðaskrifstofu. En mér skilst, að það frv., sem hér liggur fyrir, sé eiginlega hvorki fugl né fiskur, ef svo mætti segja, því að hér er um það að ræða, að annaðhvort verður að afnema Ferðaskrifstofu ríkisins eða láta hana hafa þann rétt, sem hún hefur, því að ef þetta frv. er samþ., mundi það þýða, að ríkið hefði enn meiri halla af þessari starfsemi en verið hefur. Vildi ég því beina því til þeirrar n., sem fær þetta frv. til athugunar, að hún taki þetta mál upp á þeim grundvelli, að annaðhvort sé afnumin þessi starfsemi á vegum ríkisins eða hún látin vera í þeirri mynd, sem hún er, og hún hafi þann rétt, sem hún hefur, til þess að líkur séu til þess, að hún geti borið uppi sína starfsemi. Ef á hinn bóginn einstaklingar eða félög vilja taka að sér þessa starfsemi, þá er einfaldara að leggja Ferðaskrifstofu ríkisins niður en að vera að taka af þeim réttindum, sem halda uppi kostnaðinum, en láta ríkið bera hallann.

*Jóhann Hafstein:* Herra forseti. Í sambandi við ræðu hv. þm. Hafnf. um það, hversu vel hafi gefizt starfsemi ferðaskrifstofunnar, þá held ég, að það sé mjög erfitt að gera sér grein fyrir því, að þessi starfsemi hafi verið með þeim hætti, að ástæða sé til þess að láta hana halda áfram eins og hefur verið. Ég vil vekja athygli á því, að þegar starfandi er ferðaskrifstofa ríkisins með einkarétti, eins og verið hefur, þá hlýtur sú ábyrgð fyrst og fremst að hvíla á slíkri ríkisstofnun, að hún stuðli að eðlilegri þróun þess-

Ferðaskrifstofa ríkisins. — Orkuver og orkuveitur (frv. SÁ). — Húsaleiga.

ara mála í viðkomandi landi, þ. e. a. s. að stuðla að ferðamannastraum til landsins og öðru því, sem lýtur að því, að slíkur ferðamannastraumur verði tekjulind fyrir landsmenn og þjóðarbúið. Ég hygg, að það mundi koma í ljós, ef þetta væri athugað, að við höfum staðið mjög aftarlega í þessum málum eftir að Ferðaskrifstofa ríkisins tók til starfa, þegar vitað er, að nágrannalönd okkar hafa gert mjög stór átök til þess að draga erlenda ferðamenn til viðkomandi landa. Í nágrannalöndunum hefur verið varið gifurlegu fjármagni til að byggja hótél til að geta haft verulegar tekjur af ferðamannastraumnum. Þar hefur stórkostlegum fjárhæðum af Marshallfé verið varið til slíkra hótélbygginga, en hér á landi er engu slíku til að dreifa. Ég nefni þetta aðeins til þess að vekja athygli þeirrar n., sem fær málið til meðferðar, á því, að það er margt í þessum málum, sem er langt á eftir hjá okkur. Ég er þeirrar skoðunar, að það verði sízt af öllu til þess að spilla fyrir þessum málum að fá þau í hendur einstaklingum eins og áður. En hvað sem því líður, þá er nauðsyn skeleggari forustu í þessum málum en verið hefur meðan ferðaskrifstofan hefur starfað, og má vera, að fleiri beri sökina. Hér hafa verið gerðar tilraunir til að byggja hótél. Einn sinni átti að gera það með samstilltu átaki ríkisins, Reykjavíkurbæjar, Eimskipafélagsins og annarra aðila, en svo gerðist ekkert. Hins vegar er búið svo að þessum atvinnurekstri, að einkafjármagnið fæst ekki til þess að byggja upp hótélrekstur. En mér finnst ástæða til að gera sér grein fyrir því, að með því fyrirkomulagi, sem er hjá okkur á þessum málum, er sízt að vænta endurbóta á sviði þessara mála.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 34. fundi í Nd., 27. nóv., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til samgmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

### 31. Orkuver og orkuveitur (frv. SÁ).

Á 16. fundi í Sp., 21. nóv., var útbýtt frá Nd.: *Frv. til l. um breyt. á l. nr. 92 5. júní 1947, um ný orkuver og nýjar orkuveitur rafmagnsveitna ríkisins* [123. mál] (þmfrv., A. 243).

Á 33. fundi í Nd., 26. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Nd., 27. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði

með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður Ágústsson):* Herra forseti. Á þskj. 243 hef ég flutt frv. um breytingu á l. nr. 92 frá 1947, um ný orkuver og nýjar orkuveitur rafmagnsveitna ríkisins. Í lögunum frá 1947 var ríkisstj. heimilað að fela rafmagnsveitum ríkisins að reisa raforkuver við Fossá í Fróðárhreppi og leggja háspennulínu þaðan til Ólafsvíkur og Sands. Frv. það, sem hér er lagt fram, fer fram á, að rafmagnsveitum ríkisins verði einnig heimilað að leggja háspennulínu frá raforkuverinu við Fossá um Fróðárhrepp og Eyrarsveit um Helgafellssveit að Hrísum og niður Þórsnes að Stykkishólmi. Á yfirstandandi ári hefur raforkumálastjóri látið framkvæma áætlun um, hvað þessi lína muni kosta, og tel ég mjög nauðsynlegt, að þegar lokið er byggingu Fossárvirkjunarinnar, verði hún fullnýtt. Ég hef því lagt til, að nokkrum hluta tekjuafgangs ársins 1951 verði varið til þessara framkvæmda, þ. e. a. s. lagningar háspennulínu frá Fossá til Stykkishólms. Það er óþarft að fara mörgum orðum um það, hve nauðsynlegt er fyrir þessi þorp að fá rafmagn frá raforkuverum ríkisins, og það verður ekki lengi spyrnt á móti þeirri öflugþróun síðustu ára, þar sem fólkið flytjst úr sveitunum til kaupstaðanna, nema með því, að ríkið sjái dreifbýlinu fyrir rafmagn.

Ég tel ekki þörf á að fara fleiri orðum um þetta frv., en legg til, að því verði vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

### 32. Húsaleiga.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var útbýtt frá Nd.: *Frv. til l. um húsaleigu* [128. mál] (þmfrv., A. 268).

Á 36., 38. og 39. fundi í Nd., 4., 7. og 10. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Nd., 11. des., var frv. enn tekið til 1. umr.

*Frsm. (Jörundur Brynjólfsson):* Herra forseti. Eins og þetta frv. ber með sér, er það flutt af allshn. að beiðni félmrn. N. átti þess ekki kost að kynna sér málið verulega áður en það var lagt fyrir þingið, því að málið var síðbúið, og taldi n. rétt að hv. þm. fengju að sjá það sem fyrst. Annars er þetta mikill lagabálkur, nær 80 gr., og að mörgu leyti ýtarlegt. Það fjallar

um það efni, sem fyrirsögn þess bendir til, húsaleigu almennt. Löggjöf okkar hefur ekki haft mikið um þetta að segja. Sú löggjöf, sem er í gildi um þetta efni, eru 1., sem gilda aðeins á takmörkuðum tíma og svæðum og eru aðeins um þau atriði, sem sérstaklega stendur á um. Hins vegar taka þessi 1. bæði yfir rétt leigusala og leigutaka, einmitt um þau atriði, er lög okkar voru fábrotnust um; þau eru þannig um þau atriði, sem eru mikilvæg eins og okkar högum er nú háttáð.

Grg. fylgir frv. frá þeirri n., sem undirbjó málið. N. var ekki alls kostar sammála, eins og grg. ber með sér, en ég tel ekki ástæðu að rekja það nánar. Allshn. mun taka málið til ýtarlegrar meðferðar síðar, því að hingað til hefur ekki unnizt tími til þess. Ég vil gera að till. minni, að þegar þessari umr. er lokið, verði málinu vísað til 2. umr.

*Forsrh. (Steingrímur Steinþórsson):* Herra forseti. Ég vil þakka hv. allshn. fyrir flutning á þessu frv. og leyfi mér að fylgja því úr hlaði með fáeinum orðum til viðbótar því, sem hv. frsm. sagði. Þannig er því háttáð með okkur, þó að það megi virðast undarlegt, að við eigum engin almenn húsaleigulög til og höfum aldrei átt. Þegar borið er saman við jarðir í sveit, þá er það allt annað. Þær hafa haft ábúðal. frá 1880 og eldri ákvæði um þau mál. Þó að meiri hluti þjóðarinnar búi í þéttbýlinu, hafa enn engin húsaleigulög verið sett, og sýnir þetta greinileg afglöb og okkar lögum, þar sem málið varðar mikið afkomu fjölda manna. Um þessi íbúðarhúsamál má segja, að fátt hafi meiri áhrif varðandi afkomu fjölda manna, ekki sízt vegna þess, hve vönduð og dýr hús við verðum að reisa í þessari veðráttu, ekki vegna kuldans, heldur vegna hinnar votu og óstöðugu veðráttu, sem gerir það að verkum, að íbúðarhúsin þurfa að vera vönduð og dýr vegna þess, að við verðum að sækja efnið í þau til útlanda. Alþ. hefur haft afskipti af húsaleigumálunum og gert sérstakar ráðstafanir vegna umröts í þjóðfélaginu og gripið til sérstakra ráðstafana. Saga þessa máls ber með sér, að Alþ. hefur fyrst haft afskipti af þeim árið 1917, en sú löggjöf, sem þá var sett, var afnumin 10 árum síðar, eða 1927. Strax í byrjun heimsstyrjaldarinnar 1939 voru lögfest ákvæði um húsaleigu í sambandi við 1. um gengisskráningu. Árið 1943 voru sett ýmis ákvæði um húsaleigu, sem giltu til 1950, er þau voru afnumin með 1. í áföngum. Á árunum 1950—52 áttu 1. að falla úr gildi, en þó standa þau eftir sem heimild fyrir sveitarstjórnir, ef þær vildu beita þeim. Nú hefur það sýnt sig t. d. hér í Reykjavík, sem ákvæðin snerta mest vegna fólksfjölda og aðstæðna, að bæjarstjórn Reykjavíkur hefur ekki óskað eftir því, að ákvæðin væru afnumin að öllu leyti eins og 1. gerðu ráð fyrir. T. d. átti 14. maí s. l. vor að falla úr gildi ákvæði þessara 1., sem snertir sérstaklega leigjendur, sem búa í sama húsi og húseigandinn. Bæjarstjórn Reykjavíkur óskaði þess, að ríkisstj. setti um þetta brbl. Sú lagaheimild, sem var í gildi, var ekki notuð. Ríkisstj. varð við þessu og setti um þetta brbl., sem hafa gengið

í gegnum þessa d., en eru nú í Ed. Bæði þetta og hið almenna ástand í þessum eignum gerði það að verkum, að félmrn. leit svo á, að nauðsynlegt væri að taka húsaleigumálin til meðferðar. Á Alþingi árið 1949 lagði þáv. félmrh. fram frv. um almenna húsaleigulöggjöf, en það frv. dagaði uppi á því þingi, og hefur þetta ekki verið tekið til meðferðar aftur fyrr en nú.

Þetta frv. byggist að verulegu leyti á ákvæðum í þessum eignum í mörgum löndum, sem líkt er ástætt um. Í vor var skipuð n. til þess að taka til meðferðar hin almennu húsaleigu-ákvæði. Í öðru lagi var athugað, hvaða aðrar ráðstafanir væri best að gera vegna alvarlegs ástands í þessum eignum. Þessi n. var skipuð á þann hátt, sem segir í grg. fyrir frv., sem hér liggur fyrir, og sé ég ekki ástæðu til að rekja það nánar. Formaður n. var Jónas Guðmundsson skrifstofustjóri. Þessi n. hefur starfað mikið í sumar, og verð ég að segja, að hún hefur lagt mikið starf fram í þessu skyni, og vil ég þakka n. fyrir, hvað hún hefur starfað vel að þessu máli og hvað hún hefur komizt langt í því að ná samkomulagi í jafnvíðkvæmu máli. Þó að ekki hafi náðst samkomulag um öll atriðin, hefur náðst fullt samkomulag um helztu hluta frv., sem er mikill bálkur, 12 kaflar og 80 gr. Það er hægt að segja, að 9 fyrstu kaflarnir séu almenn húsaleigul., um rétt og skyldur húseiganda og leigjanda. Þessi kafli er að miklu leyti sniðinn eftir svipuðum 1. á Norðurlöndum og Bretlandi. Sums staðar styðst frv. við frv. það, sem ég áður gat um, en sums staðar við nýjar upplýsingar, sem eru fengnar annars staðar frá. Það má segja, að algerlega hafi náðst samkomulag í n. um þessa 9 fyrstu kafla frv., eða svo að segja, ef ekki alveg. — Næstu tveir kaflar frv. ræða um ýmiss konar heimildir fyrir sveitarstjórnir, þegar ætlað er til, að gera þurfi sérstakar ráðstafanir í þessu skyni, sem ekki er rætt í einstökum atriðum. — Svipað er um 11. kaflann. Hann er einnig um heimildir varðandi ýmis ákvæði, sem sveitar- eða bæjarstjórnir geta gripið til, ef þeim sýnist svo. A. m. k. 3 nm. af 5 eru fylgjandi öllum gr. frv. Þeir menn hafa sérstaklega gert ágreining út af þessu. Hannes Pálsson einna mest, en auk þess Magnús Jónsson og Ólafur Sveinbjörnsson. Allir nm. eru með einhvern ágreining út af þessum kafla. — Síðasti kaflinn fjallar svo um almenn ákvæði, eins og refsingu og áfrýjun varðandi þetta mál.

Ég verð að segja, að af þeirri þekkingu, sem ég hef fengið á þessum málum, hygg ég, að nauðsynlegt sé, að almenn húsaleigulög séu sett. Það er mín skoðun, að það megi ekki dragast lengi, að Alþ. afgreiði þetta mál. Ég vil leyfa mér að beina því til hv. allshn. og taka undir það með hv. frsm. n., að n. vinni sem best og fljótast að þessu máli. Það er fyllilega meining mín að vinna að því, að þetta frv. nái fram að ganga á þessu þingi eftir meginstefnu frv. Ég vil, að viss ákvæði úr 1. 1950 geti fallið úr gildi. Ég hygg, að hv. d. ætti að vinna að þessu, eftir því sem hún sér sér fært. Ég vil beina því til hv. allshn., að hún vinni að þessu eins fljótt og hún sér sér fært.

Það er ekki ástæða til að fara um þetta fleiri orðum. Þetta frv. er flutt af n., svo að því þarf ekki að vísa til hennar aftur, og mun hún taka það til athugunar eftir 1. umr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 22 shl. atkv.

Á 53. fundi í Nd., 4. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

### 33. Útflutningur á saltfiski.

Á 34. fundi í Nd., 27. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. umr. *Útflutningur á saltfiski* [29. mál] (þmfrv., A. 273).

Á 35., 36. og 37. fundi í Nd., 29. nóv., 4. og 6. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Nd., 7. des., var frv. enn tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shl. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Fm. (Skúli Guðmundsson):* Herra forseti. Í því frv., sem hér liggur fyrir á þskj. 273, er lagt til, að tveir aðilar, þ. e. a. s. Sölusamband íslenskra fiskframleiðenda og Samband íslenskra samvinnufélaga, fái framvegis að flytja út saltfisk án leyfis yfirvaldanna, en öðrum verði ekki heimilt að flytja þá vöru til sölu á erlendum markaði nema með leyfi atvnrn.

Um allan árabíl að undanfögnu hefur Sölusamband íslenskra fiskframleiðenda haft einkarétt til útflutnings á saltfiski, en snemma á þessu ári sendi S. Í. S. úrsögn fyrir sig og sambandsfélögin úr S. Í. F., og gildir sú úrsögn frá byrjun ársins 1952. S. Í. S. hefur svo sótt um leyfi til útflutnings á saltfiski eða löggildingu sem saltfisksútflutjandi, en hefur ekki enn fengið útflutningsleyfi hjá rn. Er frv. þetta flutt í því skyni að tryggja S. Í. S. aðstöðu til sölu og útflutnings á saltfiski.

Mjög hefur verið rætt um það að undanfögnu, að þýðingarmikið sé að gera verzlun og viðskipti landsmanna frjálsari en þau hafa verið síðustu áratugina. Núverandi ríkisstjórn hefur einkum stefnt að því að auka viðskiptafrelsið, og hefur fyrir nokkru verið rýmkað mjög verulega um höftin á innflutningsverzluninni. Eg býst við, að því hafi yfirleitt verið fagnað, að þetta hefur tekizt. En þá er það mjög í ósamræmi við þessa stefnu hæstv. ríkisstj., ef haldið er einok-

unarfjötrum á útflutningsverzluninni. Íslenzku þjóðinni er þess mikil þörf, að ótullega sé unnið að sölu á framleiðsluvörum hennar erlendis, og þetta verður betur gert með afnámi einokunar á sölu en með því að halda henni við.

Í sambandi við þetta mál má gjarnan minna á það til samanburðar, að útflutningur á frystum fiski er ekki í höndum einnar stofnunar. Stærsti útflutjandinn á þeirri vöru er Sölumiðstöð hraðfrystihúsanna, en S. Í. S. flytur einnig út verulegt magn af þeirri vöru. Einnig hefur Fiskidjuver ríkisins flutt út frosinn fisk, og einhverjir fleiri munu hafa fengið leyfi til útflutnings á þannig veruðum fiski. Eg held, að óhætt sé að fullyrða, að þetta fyrirkomulag hafi vel gefizt, og ýmsir hafa haldið því fram og stutt með rökum, að fremur ætti að auka frjálsræði í viðskiptum með frosinn fisk en þrengja það. Þeir eru sjálfsagt fáir, ef þeir eru nokkrir, sem nú vilja halda fram, að verzlun með frosinn fisk mundi verða þjóðinni hagkvæmari, ef horfið væri að því ráði að fela aðeins einum aðila þann útflutning.

Þess hefur orðið vart, að ýmsir fiskframleiðendur telja varhugavert að gefa frjálsa verzlun með saltfisk. Er því lagt til í frv. þessu, að ekki verði stigið stærra skref til frjálsræðis í þessum efnum að svo stöddu en það að veita tveimur aðilum heimild til saltfisksverzlunar, eins og áður segir, en aðrir þurfi leyfi rn., ef þeir vilja flytja út saltfisk. En vitanlega væri æskilegast, að áður en langt liði væri fært að afnema höft á verzluninni á þessum fiski eins og öðrum.

Þegar rætt er um það að veita fleirum en S. Í. F. möguleika til útflutnings á saltfiski, virðist flm. frv. eðlilegt, að S. Í. S. komi þar í fyrstu röð. S. Í. S. er félagsskapur, sem nær yfir allt land. Samvinnufélög innan þess eru í öllum sýslum og kaupstöðum landsins, og þátttakan í þeim er mjög mikil, þar á meðal eru margir útvegsmenn og sjómenn. S. Í. S. er líka eini aðilinn, sem vitað er um að hafi óskað að hætta þátttöku í S. Í. F. og hefja útflutning á saltfiski.

Eg legg til, að máli þessu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og hv. sjútvn.

*Atvnrh. (Ólafur Thors):* Herra forseti. Það er upphaf þessa máls, að Samband íslenskra samvinnufélaga sótti í fyrsta um heimild til þess að mega flytja út þann saltfisk, sem það mundi fá umráðarétt yfir á árinu 1951. Atvnrn., sem eins og kunnugt er veitir slík leyfi eða hafnar beiðn um um þau, svaraði S. Í. S. þá á þá lund, að rn. væri kunnugt um, að fiskur sá, sem það hefði umráð yfir, væri bundinn innan félagssamtaka Sölusambands íslenskra fiskframleiðenda, og hafnaði þessari beiðni, eins og í bréfinu stendur, þegar af þeim ástæðum. Eftir þetta sagði S. Í. S. sig úr þessum samtökum, eins og hv. flm. skýrði frá, og var þess vegna að þessu leyti frjálst, hvað sölu fisksins snerti, og endurnýjaði S. Í. S. þá í haust beiðni sína til rn. um að mega flytja út fiskinn. Ráðuneytið tók þá ákvörðun að senda þetta mál til umsagnar þeim aðilum, sem mest eiga í húfi um, að sala á saltfiski fari farsælliga úr hendi, þ. e. a. s. til Landssambands íslenskra útvegsmanna og til Sölusambands íslenskra fisk-

framleiðenda. Umsagnir þessara aðila hafa borizt. Þær eru allangar, einkum varðandi sölu-samlagið sjálf, og svo langar, að ég tel ekki ástæðu til að fara að tefja hér umræður með því að lesa þær upp, en mun hins vegar láta þessar umsagnir í té þeirri n., sem um málið fjallar. En báðar eru umsagnirnar mjög greinilegar og mjög ákveðnar um mótmæli gegn því, að þetta leyfi verði veitt, sem í frv. er farið fram á. Það var aðalfundur L. Í. Ú., sem fjallaði um málið og svaraði því. En síðan hefur komið saman aðalfundur S. Í. F. og fjallað um málið og mjög einróma staðfest umsögn stjórnar félagsins með mótmælum gegn því, að þessi heimild verði leyfð. Ég þykist muna það rétt, að sá fundur S. Í. F. samþykkti tvær till., sem önnur var um það efnislega, að fundurinn teldi það eitt af mikilsverðustu hagsmunamálum Íslenzkra fiskframleiðenda, að ekki yrði rofin sú skjaldborg, sem þeir hefðu sjálfir veitt sér um samsölu á saltfiski, og teldi það því brýna og mjög stórvægilega nauðsyn, að salan yrði áfram á einni hendi, og skoraði loks á S. Í. S. að vera áfram innan vébanda S. Í. F. og láta S. Í. F. hér eftir sem hingað til annast sölu á sínum fiski. Hin till. var svo um það að skora á Alp. að fella það frv., sem hér er til umr. Og ég hygg, að ég ofmæli ekki, þegar ég segi, að um þetta voru menn mjög á einu máli, aðrir en þeir, sem höfðu þar málsvörn fyrir S. Í. S., og flutti um það ræðu aðalforstjóri S. Í. S., Vilhjálmur Þór, og færði fram þau gagnrök í málinu, sem hann taldi sterkust. Ég skal ekki rekja þær umr., en aðeins skýra frá því, að sá af fundarmönnum auk mín, sem bar einnig fram mín rök í málinu gegn ræðu forstjóra S. Í. S., var framkvæmdastjóri bæjarútgerðar Sigfirðinga. Og ég get hans sérstaklega fyrir það, að hann hóf mál sitt, gagnstætt því, sem aðrir gerðu, með mjög persónulega lofsamlegum ummælum um aðalforstjóra S. Í. S., en sagði, að sér þætti undarlega við bregða um jafnskeleggan mann og mikinn málfærslumann, hversu veik væru hans rök fyrir þeim málstað, sem hann bærir hér fram. — Ég sé ekki ástæðu til að rekja hér þessar umr., að öðru leyti en þá að víkja e. t. v. eitt-hvað að ræðu aðalforstjóra S. Í. S., áður en ég lýk máli mínu.

Eftir að hafa fengið umsagnir í málinu frá L. Í. Ú. og Sölumiðstöð hraðfrystihúsanna tók rn. þá ákvörðun að veita S. Í. S. ekki útflutningsleyfi á saltfiski. Og þess vegna er þetta frv. komið fram, sem — eins og hv. flm. gat um — hnigur að því, að S. Í. S. skuli hafa sama rétt og S. Í. F. til þess að flytja út saltfisk, án þess að til komi sérstakt leyfi atvmrn., en aðrir aðilar eigi að sækja um slíkt leyfi.

Hvað felst í þessu frv., og hvað leiðir af því? Fyrst það, sem ég gat um. En það þýðir annað og miklu meira, því að óbreyttu frv. og að óbreyttri ríkisstj. a. m. k., ef þetta frv. verður að l., þá stendur eftir sem áður heimild atvmrn. til að veita öðrum aðilum sams konar réttindi. Og ég mun ekki undir neinum kringumstæðum, eftir að S. Í. S. með l. hefði öðlzt rétt til þess að flytja sérstaklega út sinn fisk, treysta mér til að neita ýmsum öðrum aðilum um sams

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

konar réttindi, ef þeir færu fram á þau. S. Í. S. hefur á þessu ári umráðarétt yfir um 3% af saltfisksmagninu, en á árinu 1950 hafði það umráð yfir hlutfallslega miklu meira magni, eða um 16%, að ég held. En hvernig ætti mér að vera stætt á því að neita þeim félögum, sem hafa haft saltfisksverzlun löngu áður en stofnað var til þessara samtaka, um útflutningsleyfi, ef þau óskuðu eftir því, eftir að S. Í. S. hefði fengið þennan rétt? Og hvernig ætti mér t. d. að vera stætt á því að neita fiskframleiðendum við Faxaflóa eða t. d. fiskframleiðendum í Vestmannaeyjum um slíkan rétt, ef þeir kæmu og segðu: Við ráðum yfir miklu meira fiskmagn en S. Í. S., við teljum, að okkar réttur hafi að vissu leyti verið fyrir borð borinn með því að láta okkur ekki fá nein fríðindi umfram þá, sem búa úti í dreifbýlinu, þar sem þó er vitað, að farmgjöld fyrir okkar fisk eru miklu lægri en meðaltalsfarmgjöldin, þegar skip þurfa að sigla á dreifðar hafnir þessa stóra og vogskorna lands? — Ég spyr: Getur nokkur búizt við, að mér verði stætt á því, ef ég á að fara með þessi mál eftir að löggjöf hefur ákveðið, að S. Í. S. skuli njóta annars og meiri réttar í þessum efnum en aðrir aðilar, ef ekki er um heildarsamtök að ræða, — getur nokkur búizt við, að ég neiti þessum félögum, sem ég hef nefnt, um þessi réttindi, jafnmikla hagsmuni og þeir gætu af því haft að selja einir fyrir sig, ef samtökin á annað borð eru leyst upp? Það er ekki hægt með neinni sanngirni að ætlast til þess af mér, að ég geti staðið á móti þeim kröfum. Afleiðing af samþykkt þessa frv. yrði því án efa upplausn þeirra samtaka eða þess samstarfs, sem útvegsmenn hafa haft um saltfiskssölu, upplausn gegn þeirra eindregnu mótmælum.

Ég segi það án alls ofmetnaðar, að í þessu máli hef ég allanga reynslu að baki mér og þetta er eitt af þeim sáráfáu málum, sem mér finnst ég meg djarfar úr flokki tala um en heildin af þm. Og það er þess vegna út af fyrir sig spurning, hvort það sé ástæða fyrir Alp. að taka af mér völdin í þessum efnum, — ef þeir þá trúu því, að ég hafi ekki annarleg sjónarmið og sé þar ekki varðhundur fyrir óheiðarlega sérhagsmuni. Og ég veit, að hv. þm. gera mér ekki þær getsakir. — Ég vil minna á, að fyrir um 20 árum var svo komið í fiskisölumálum Íslendinga, að fullkominn glundroði og upplausn ríkti þar. Ég var þá starfsmaður við félag, sem um alllangt skeið hafði rekið stærstu fiskverzlun á Íslandi og um skeið — að ég held — stærstu fiskverzlun í heiminum. Og þegar það félag hafði mest umleikis, seldi það þrjá fiska af hverjum fimm, sem á land voru dregnir hér á landi. Samt sem áður er það ég og mínir samstarfsmenn og bankastjórnir, sem áttum frumkvæðið að því, að þessi félagssamtök voru stofnuð í fyrstu. Það var ekki vegna þess, að við værum eitthvað óeigingjarnari en aðrir, heldur vegna hins, að enda þótt mig reki ekki minni til, að þetta félag, h/f Kveldúlfur, nokkru sinni skaðaðist á sinni fiskisölu, þá var samt svo komið um sölu fisks frá landinu, að þetta félag og þeir eiginhagsmunamenn, sem að því stóðu, sáu, vegna þess að þeir voru með stærstu fiskframleiðendum á

Íslandi, sinn hag í að fórna nokkru af sínum ágóða sem fiskútflýtyjendur til þess að tryggja hagsmunum sína sem fiskframleiðendur, auk þess sem þeim var að sjálfsögðu geðþekkt að geta í leiðinni þjónað heildarhagsmunum. Og þar var það ég persónulega, sem fór á fund Magnúsar Sigurðssonar bankastjóra, í samráði við starfsmann Kveldúlfs, Richard Thors, og það hann um aðstoð í málinu. Og það var einnig ég, eftir að hafa ráðfært mig við Georg Ólafsson og Kaaber, sem aftur fór á fund forsrh., Ásgeirs Ásgeirssonar, sem þá var að fara til útlanda, og spurði, hvort ég mætti ekki láta þau boð berast eftir honum, að hann hefði samúð með, að til slíkra samtaka væri stofnað, og tók hann mjög jákvætt undir þá beiðni mína og fór svo af landi burt þá sama daginn.

Nú er það staðreynd, sem getur verið ljós öllum, að er þetta samstarf um fiskisöluna var stofnað, raknaði mjög úr þeim erfiðleikum, sem ævinlega þjökkuðu Íslendinga meðan skefjalaus samkeppni ríkti í þessum málum. Og ég veit ekki betur en ég megi staðhæfa, að síðan samtökin komust á, hafi ekkert það að höndum borið, sem þessum samtökum hafi ekki sæmilega farsællega tekizt að stýra hjá. Og gleggsta dæmið um mátt og ágæti þessara samtaka er e. t. v. einmitt nærtækast, en það er, hvernig þeim tókst á árinu 1950 að ráða fram úr því nýja og að mörgu leyti örðuga viðhorfi, sem skapaðist, þegar snögglega margfaldaðist saltfisksframleiðsla Íslendinga og jafnframt steðjuðu ýmis óhöpp að, eins og skemmdur fiskur o. fl. Ég held þess vegna, hvort sem lítið er á þann dóm reynslunnar, sem var fallinn áður en til samtakanna var stofnað, eða þann dóm reynslunnar, sem kveðinn hefur verið upp eftir að samtökin komust á, þá sé ekkert þar að finna, sem mæli með því, að hætt sé á — svo að ég kveði ekki sterkar að — að leysa upp þessi samtök, en hins vegar álít ég, að það sé mjög margt að finna, sem varar alvarlega við því. Ég viðurkenni fúslega, að það þarf ekki að vera hagkvæmast í dag, sem skynsamlegast var fyrir 20 árum. En það, sem máli skiptir, er, hvort hægt er að færa rök fyrir því, að breyt. sé til bóta í þessu efni. Ég hef ekki fundið þessi rök. Og hvað hefur breytzt frá því þessi samtök voru stofnsett? Ég sé í raun og veru engar breyt. aðrar en þær, sem mæla gegn því, að við eigum að hætta við samtökin og leysa þau upp. Ég á þar sérstaklega við það, að varðandi þær vörur, sem um ræðir, stendur svo á, að í helztu viðskiptalöndum okkar með þær er bara einn kaupandi. Þannig er það á Spáni og í Portúgal, og þannig er það í raun og veru að verulegu leyti á Ítalíu, en einmitt til þessara landa fer langmestur hluti okkar saltfisks. Og trúa menn því, að það sé til bóta fyrir okkur, að margir aðilar komi og fari að bjóða fram sömu vöru sömu kaupendum? Ég bið menn að hafa jafnan hugfast í umr. um þetta mál, að það má ekki reikna með því, að það verði bara tveir aðilar, sem bjóða þessar vörur í þessum löndum fyrir okkar hönd Íslendinga, ef aðillinn verður ekki bara einn, samkvæmt því, sem ég hef áður tekið fram.

Ég vil vekja athygli á einum annmarka í því eina landi, sem ég hef nýlega sótt heim og kaupir fisk frá Íslandi. Ég á við Spán. Þar eru gerðir samningar þess eðlis, að við höfum leyfi til að selja Spánverjum 6 þús. tonn af saltfiski gegn því að kaupa vörur fyrir andvirðið. Ef t. d. væru komnir kannske fimm eða sex aðilar, sem flyttu út saltfisk, þá yrði það nokkur vandi, a. m. k. fyrst, að ákveða, hve mikið af þessu fiskmagni, sem eftirsótt væri að mega selja þar, hver aðili mætti selja til Spánar. Ég held, að hægt væri að finna aðferð sæmilega réttláta, áður en langt liði, á framkvæmd hins nýja fyrirkomulags, ef breytt yrði um í þessu efni gagnvart Spáni. En þá reukm við okkur á annan annmarka, sem einnig verður örðugt við að etja. Hver má þá flytja fyrsta magnið af þessum 6 þús. tonnum, og hver það síðasta? Því að það getur vel svo farið, að sá, sem ætlar að sækja rétt sinn með því að flytja út síðasta magnið, missi þeirra friðinda, sem um er að ræða, af þeim ástæðum, að Íslendingar kaupir ekki svo mikið af vörum frá Spáni, að það samsvari andvirði þessara 6 þús. smálesta, sem við verðum að flytja inn, ef við eigum að fá að selja þetta fiskmagn, og missi þá þeir eða sá, sem síðast má selja, friðindin, sem fölgín eru í sölu til Spánar. — Ég endurtek því, að allar þær breyt., sem á hafa orðið í sambandi við saltfiskssölu, hniga að því, að þær eru aukin rök fyrir nauðsyn samtakanna og gagnrök gegn því, að menn elgi að hætta á að leysa þau upp.

Menn hafa oft tæpt á því, að það mætti ráða bót á vandkvæðunum, sem fylgja skefjalausri samkeppni í þessu efni, með því að ríkisstj. ákvæði lágmarksverð á fiskinum. Ég er sannfærður um, að þeim, sem þannig tala, hefur ekki tekizt að gera sér fulla grein fyrir því, hvílik dæmalaus vandkvæði eru á þeirri skipan. Ég endurtek, að á því máli hef ég sérþekkingu, en ekki treysti ég mér til að fara með það vald réttlátlega. Ef t. d. sex aðilar ættu að sækja undir mig, fyrir hvaða verð mætti selja hinar mjög mismunandi fisktegundir í öllum hinum mjög svo mismunandi fiskkaupalöndum frá degi til dags, þá er það svo mikil ábyrgð og svo mikið verk að inna það af hendi, að ég vildi heldur verða einn framkvæmdastjóri fyrir allri saltfiskssölu, ef þetta ætti ekki að vera handahóf. Nú er þetta að öllu leyti á hendi og á ábyrgð þess aðila, sem fer með þetta vald í umboði þeirra, sem fiskinn eiga. Ég held því, að sú skipan gæti aldrei orðið farsæl, að rn. ákvæði þannig lágmarksverð á fiskinum. Og mín spá er sú, að ef slíkt fyrirkomulag yrði upp tekið, mundi það leiða af sér glundroða og stór töp, en síðan yrði þessi skipan, sem nú er, sett á aftur. Ég vil ekki bera ábyrgð á þessu, og ég vil ekki taka á mig ábyrgðina á því, að landsmenn þurfi að tvíborga sömu mistökin. Við höfum þegar greitt fyrir mistökin á sviði saltfiskssölu svo marga milljónatugi nú þegar, að það er hörmulegt til að vita, ef við eigum eftir að greiða margfaldar þær upphæðir fyrir ný afglöp í þessum efnum, og ég vil ekki bera ábyrgð á því. Ég vil í þessu sambandi aðeins leiða athygli að því, að ýmsar aðrar þjóðir hafa

tekið til fyrirmyndar skipan Íslendinga í þessum efnunum og mjög stuðzt við okkur og farið mjög lofsamlegum ummælum um samtök okkar og ekki leynt því, að þau hafi einnig bætt fyrir þeim. Þau hafa því komið á mikilli nýbreytni og farsælli í fiskisölu, sem aðrar þjóðir hafa notið góðs af. Og mín skoðun er sú, að við ættum frekar að leita samstarfs við aðrar þjóðir um fiskisölumál en að losa um samstarfið um þau hjá okkur.

Þegar ég athuga, að það eru samvinnumenn, sem bera fram þetta frv., þá finnst mér, að vonir standi til þess, að þegar þeir kynni sér gögn málsins, þá geti þeir fallið á þessi sjónarmið og málsatriði. Aðalforstjóri S. Í. S. gerði sér vel ljóst, að samvinna var grundvallarnauðsyn á þessu sviði mikilvægustu atvinnumála Íslendinga. Og hann sagði berum orðum, að hann treysti því, að þótt S. Í. S. fengi sérréttindi þessi, þá myndu aðrir saman um fiskisölu. En mér finnst, að alveg eins og það er oftraust á mér að ætlast til, að ég geti staðið í gegn öðrum kröfum, eftir að hafa lögfest sérréttindi handa S. Í. S. í þessu efni, þá sé það oftraust hjá forstjóra S. Í. S. að telja alla aðra svo góða samvinnumenn, að þeir beri gæfu til að halda saman um sölu, eftir að S. Í. S. hefur ríðið úr hlaði burt frá samvinnunni og yfir í samkeppnina. Og ég vil minna hv. flm. á eitt atriði, sem ég tel mjög veigamikil í þessu sambandi. Það er, að enda þótt S. Í. S. færi mjög vel með þessi mál hvað þetta snertir, eftir að það hefði tekið að sér að selja fyrir sína menn, þá má ekki gleyma því, að það eru aðrir, sem geta eyðilagt þá. Ég veit, að Kveldúlfur hafði fullkomnið vit á að hagnýta sér möguleika til að selja fisk samkvæmt möguleikum, sem voru fyrir hendi. En það félag réð oft ekkert við málin, þegar aðrir, sem minna áttu í húfi, voru að undirbjóða fiskinn og eyðilögðu markaðinn með því. Eins og er á mörgum sviðum öðrum, eru í samkeppni um verzlunina margir að bjóða sömu vöruna og kannske margir að bjóða sömu þúsund skippundin, í trausti þess, að ef þeir geta selt þau, geti þeir fengið þá, sem eiga þau, til að fallast á sölu. Af þessu getur það leitt, að þar, sem varan er boðin, haldi menn, að miklu meira af vörunni sé í framboði en raunverulega er. Það er því ákaflega stórt atriði fyrir þá, sem treysta S. Í. S. vel til að fara með verzlunarmál, — og ég geri það, — að menn mega ekki treysta því, að örugg framkvæmd verzlunarinnar hvað fiskinn áhrærir nægi til að tryggja hagsmuni þeirra manna, sem þar á að sjá borgið. Og upplausn í þessum málum skaðar þess vegna alveg jafnt þá fiskkaupendur, sem falið hafa S. Í. S. trúnað, eins og aðra fiskkaupendur í landinu. Því vil ég biðja þá menn að taka eftir, sem bera hagsmuni fiskeigenda sérstaklega fyrir brjósti, að oft liggja málin þannig fyrir, að eigendur bæði hraðfrysts fisks og stundum saltfisks þurfa að sækja einhliða á stjórnarvöldin til þess að tryggja hagsmuni fiskeigenda. Það er því þeirra að krefjast margvislegra réttinda um að mega selja sem mest af fiski til þeirra landa, sem hæst bjóða fyrir hann, án tillits til þess, hvað hægt er að kaupa frá þeim

löndum. Og hvað saltfiskinn snertir, vil ég minna á Spán, þar sem verð á saltfiski er hagstætt, en aftur á móti óhagstætt innkaupsverð á vörum þaðan. Og þá mega fiskeigendur og þeir, sem þeirra hagsmuni bera fyrir brjósti, ekki gleyma því, að S. Í. S. stendur miklu verr að vígi til þess að halda einhliða á lofti þeirra hagsmunum. Það hefur sannast m. a. í ræðuhöldum milli forstjóra S. Í. S. og umboðsmanna hraðfrystihúsanna. Þeir, sem þurfa að selja fisk á beztu mörkuðum, sem eru nú til fyrir saltfisk, og hinir, sem þurfa að fá innflutta vöru með hagsmuni neytenda fyrir augum, eru ekki kröfufélagar. Af því leiðir, að ef fyrir hv. flm. vakir að sjá borgið hagsmunum fiskeigenda, þá eru þeir á rangri braut.

Ég spyr nú þá, sem hér eru umboðsmenn útvegsbænda, hvort þeir treystu sér, ef þeir væru í mínum sporum, til þess að láta þá einstaklinga eða félag, sem fer með 3% af útflutningsmagninu af vöru þessari, en í fyrria um 16%, fá fullnægt kröfu til að verzla með saltfisk sinn utan við samtökin um sölu gegn mótmælum allra annarra saltfiskseigenda. Það vakti eftirtekt á þeim fundi, sem ég gat um áður, að þar töluðu menn yfirleitt á móti aðalforstjóra S. Í. S. í málinu, hvort sem þeir voru skoðanabráður hans í stjórnarmálum eða ekki. Þarna tóku til máls tveir menn úr mínu kjördæmi, báðir fram-söknarmenn, en báðir til þess að mótmæla eindregið því, að S. Í. S. fengi þessi réttindi, sem í frv. er farið fram á. Og það er að mínu áliti ekki skynsamlegt af hæstv. Alp. og ekki sann-gjarnt að ætla að þröngva fram slíkri lagabreyt. gegn svo ákveðnum mótmælum þeirra manna, sem mest eiga í húfi viðkomandi þessari laga-breyt. Og ég vil segja hv. þingheimi frá því, að ég hafði ekki hugboð um, að S. Í. F. væri svona geirneglt saman eins og mér virtist það vera nú, þegar ég kom á þennan fund. Ég hafði sjálf-ur enga tilraun gert til þess að hafa hin minnstu áhrif á skoðanir manna í þessum efnunum. Ég hafði í mínum huga sagt: Getur verið, að mér yfirsjáist í þessu efni, og ef þeim, sem mest hafa með þetta að gera, lízt ekki á þetta, þá ráða þeir.

Ég skal svo benda á, að það er náttúrlega ekki alveg hægt að bera saman hraðfrysta fiskinn og saltfiskinn, einmitt vegna þess að um hraðfrysta fiskinn stendur svo á, að kaupendur að honum eru miklu fleiri, og ég hygg í fleiri löndum frjáls innflutningur á honum, t. d. í Bandaríkjunum og fleiri löndum. Ég hef samt verið ákaflega hræddur um upplausn í fiskisölumálunum á því sviði og reynt að halda verndarhendi yfir þessu samstarfi S. Í. F. og Sölumiðstöðvar hraðfrystihúsanna eins og ég hef mögulega getað. Það er náttúrlega von, að ég sé brýndur hér á verzlunarfrelsi. Og hverjum ætti að vera geðþekktara en mér að reyna að koma á verzlunarfrelsi? Og þegar ég þó ekki þori það í þessu efni og hef þó þennan kunnugleika, þá verða menn annaðhvort að ætla mér það, að einhverjar óhreinar hvatir liggja á bak við mína afstöðu í málinu eða að ég í raun og sannleika telji, að hér sé með stefnu frv. stefnt í ófæru. Við það get ég ekki ráðið, ef menn ætla mér lágar hvatir, en

ég hef ekki til þess unnið í málinu, á þær ekki skilið og hef ekki orðið var við, að hv. þm. beri mér þær á brýn. En þá verða menn að taka tillit til þess, sem ég segi í þessu efni, því að ég á að hafa þekkingu á málinu. Og því fremur mega menn treysta þessu, að mér væri geðþekkara að koma á frjálsri verzlun í útflutningsverzluninni. En það er svo um frjálsu verzlunina, að það er engin regla án undantekningar. Og eins og ég tel engan vafa á því, að hagsmunum okkar sé best borgið með því, að íslenskir kaupþýslumenn megi leita að góðum vörum til að flytja inn og keppa um að selja þær á hagkvæmu verði, þá er ég eins sannfærður um, að varðandi meginframleiðsluvöru okkar sé okkur farsælast að hafa sem allra viðtækust samtök um samsölu í þeim efnum. Og um þá hlið málsins vil ég segja það, og það er aðalatriði, að samkeppnin hefur kosti, sem í saltfisksverzluninni verða hverfandi, vegna þess að innflutningur á þessari framleiðsluvöru okkar er, þar sem mestu máli skiptir um markaðinn, á einni hendi. Og samkeppnin hefur líka ókosti, sem af sömu ástæðum aukast og margfaldast varðandi sölu á saltfiski.

Ég vil ljúka máli mínu með því að segja, að það er mín bjargfasta skoðun, að það, sem var nauðsynlegt fyrir 20 árum í þessum efnum, — það er óbifanleg sannfæring mín, að það sé lífsnauðsyn nú. Og ég minni að lokum á það, að ef þessi samtök verða rofin, þá er ekki mér — og ég held engum öðrum — stætt á því að neita um sömu réttindi t. d. framleiðendum í Vestmannaeyjum, sem geta afskipað fiski sínum á einni höfn, sem nú er talinn alveg eins góður, ef ekki betri en fiskur úti um landið. Og það væri ekki heldur hægt að neita um þessi réttindi ýmsum öðrum, sem mundu biðja um þetta, ef samtökin verða leyst upp á annað borð.

*Einar Olgeirsson:* Herra forseti. Ég verð að segja, að það er dálítið skemmtileg innsýn, sem þingheimur fær nú í kærleiksheimilið á stjórnarþúinu í sambandi við þetta frv., sem hér liggur fyrir, og þær tvær ræður, sem hér hafa verið fluttar af háttstandandi mönnum stjórnarflokka. Núverandi hæstv. ríkisstjórn er sem sé mynduð til þess, samkv. eigin yfirlýsingu, að gera verzlunina frjálsa og hefur ekki aðeins gefið fyrirheit um slíkt og flokkar þeir, sem að henni standa, við kosningar, heldur líka í sambandi við gengisækkunina. Og það skortir aldrei á það hér á þingi, að Sjálfstfl. og Framsfl. hæli sér hvor um sig á hvert reipi af því, að nú sé verið að innleiða frjálsa verzlun á Íslandi að nýju, nú sé verzlunin að verða frjáls, og þess vegna sé þetta allt saman að batna. Nú undanfarið hafa þó verið til umræðu hér ýmis mál, sem hafa farið fram á verzlunarfrelsi í ýmsum mæli, bæði um innflutnings- og útflutningsverzlunina. En þá hefur verið viðkvæðið, að það dygði ekki að gefa Íslendingum þetta verzlunarfrelsi. Þá hafa komið fram upplýsingar, sem hafa sannað, að því fari svo fjarri, að hér sé verzlunarfrelsi, að þetta, sem gert var í sambandi við verzlunarfrelsið, var bara gert til að sýnast. Og nú kemur hér fram spurningin um það, hvort Íslendingar

eigi að hafa rétt til þess að framleiða fisk og flytja út fisk, hvort almennir íslenskir borgarar skuli mega hafa þau dýrmætu réttindi að framleiða fisk og selja hann út úr landinu og kaupa sínar nauðburftir í staðinn. Og manni gæti fundið, að þessir flokkar verzlunarfrelsisins og þessi ríkisstj. verzlunarfrelsisins ætti ekki að vera í miklum vafa um, hvaða afstöðu hún ætti að taka í þeim málum, þegar farið er fram á að rýmka þannig til um frelsi landsmanna. Ég hef flutt í þessari hv. þd. frv. um að rýmka þannig til um frelsi manna til útflutnings og þar með til innkaupa, bæði á þessu þingi og á síðasta þingi. Og það hefur brugðið svo undarlega við, að það hefur verið ómögulegt að fá það mál afgreitt. Hv. fjhn., sem hefur haft það mál til meðferðar, hefur sagt að visu, að þetta væri mjög gott mál, en það væri samt ómögulegt að taka afstöðu með því, af því að það væri gott, og af því að það væri gott mál, væri hins vegar ekki hægt að taka afstöðu á móti því. Þess vegna hefur þetta mál alltaf fengið að hvíla sig, og þessir forsvarsmenn verzlunarfrelsisins hafa ekki þorað að kveða upp úr um að gefa verzlunarfrelsi.

Svo kemur fram hér frv. frá þremur hv. þdm. um útflutning á saltfiski, og mönnum gæti dottið í hug, að þeim væri ljóst, að nauðsynlegt væri að skapa starfsfrelsi á þessu sviði. Hv. 1. flm., þm. V-Húnv., vitnaði í útvarpsmúr. fyrir skömmu síðan, þegar rætt var um verzlunarmál okkar í þessu sambandi, að menn ættu ekki að vera að kvarta yfir neinu okri eða þess háttar, heldur mynda sér sín samvinnufyrirtæki og vera sterkir í þeim, og þá gætu þeir fengið að flytja út og flytja inn frjálsir. Ég benti þessum hv. þm. á, að það væri ekki mikið frelsi, sem landsmenn hefðu viðvíkjandi innflutningi og útflutningi, og ég benti á, hve ólíkt meira frelsi samvinnumenn höfðu en nú er, þegar þeir voru að ryðja samvinnuhreyfingunni braut. En hv. þm. V-Húnv. vildi sem minnst úr þessu gera og taldi frelsi á Íslandi nægilegt. Nú flytur hann ásamt tveimur hv. þm. frv. um að lina á þeirri einokun, sem er á saltfisksútflutningnum, og í blaði hæstv. forsrh., Tímanum, er skrifuð harðvítug grein, þar sem ráðið er mjög skarplega á þessa einokun, sem þarna eigi sér stað, og látið í það skína, að nú sé það blað eins konar kyndilberi frelsisins móti þessari sífelldu saltfiskseinokun. Maður hefði því getað búist við, að forsvarsmenn samvinnunnar í atvinnulífnum mundu koma þar fram í baráttunni gegn einokuninni og vildu knýja á í baráttunni fyrir því, að Íslendingar fengju að framleiða fisk og flytja út og kaupa inn vörur fyrir hann í staðinn. En ég sé þá, að það verður heldur lítið úr því, að það sé verið að heimta frelsi fyrir Íslendinga um útflutning á saltfiski. Nei, það er aðeins farið fram á, að skapa skuli nýja einokun við hliðina á þeirri gömlu, sem sé, að auk þess sem S. Í. F. og sá hópur, sem að því stendur, hafi þarna einokun, þá skuli annar aðili fá einokun við hliðina á S. Í. F. Þar með sé frelsið búið. Svo skuli engir aðrir Íslendingar fá að flytja út saltfisk og kaupa inn vörur fyrir sinn saltfisk. — Ég verð að segja, að mér finnst fara nokkuð lítið fyrir þeim háværu kröfum

um frelsi og árásum Tímans á einokun með því að láta ekki verða meira úr því en það að heimta til S. Í. S. pínulitinn hluta af einokuninni líka. Það er sem sé tekið fram í l. gr. frv., að á sama tíma sem S. Í. S. skuli fá þetta frelsi til útflutnings, skuli öðrum vera óheimilt að flytja út saltfisk nema með leyfi atvmrn. Þegar maður lítur á þetta, þá fer að fara nokkuð lítið fyrir frelsi manna til að mynda hér sölusamtök, ef enginn annar maður en forstjóri S. Í. S. á að hafa þennan rétt. S. Í. S. á að hafa þennan rétt við hliðina á sölusambandinu. Það er ekki verið að biðja um þennan rétt handa einstökum kaupfélögum eða samvinnufélögum útgerðarmanna, heldur er hér verið að fara fram á „privilegium“ handa S. Í. S. Það er ekki verið að berjast fyrir frelsi samvinnuhreyfingarinnar, ef sú samvinnuhreyfing stendur utan við S. Í. S. Það hefur ekki komið hér fram, sem ég álit að hefði átt að koma fram, og á ég þar við sjálft fyrirkomulag saltfiskssölnunar. Mér finnst vera farið nokkuð gróft í málin, þegar talað er gegn einokun og síðan heimtuð einokun handa S. Í. S. En úr því að mál þetta liggur hér fyrir, finnst mér sjálf-sagt, að það sé tekið til alvarlegrar umr. hér á Alþ., þó að ég hefði talið heppilegra, að þetta frv. hefði verið öðruvísi en það er.

Hæstv. atvmrh. kom nokkuð inn á 20 ára sögu þessa máls. Talaði hann réttlæga um, að það hefðu upphaflega verið frjáls samtök, sem stofnuðu Sölusamband íslenskra fiskframleiðenda, en hann gleymdi að geta þess, þegar ríkiseinokun var skipuð á þessu. Hann tileinkaði sér réttlæga forgönguna að stofnun þessara samtaka á kreppuárunum. En misminnir mig það, að þegar einokunin var sett á þetta, hafi núv. atvmrh. einnig verið atvmrh.? Var það ekki líka hann, sem gaf sem ráðh. sölusambandinu einokunina með brbl. haustið 1932, þann skamma tíma, þegar hann sat í sæti Magnúsar Guðmundssonar? Ég vildi bara bæta þessu við þann heiður, sem hann eignaði sér. — Ég vona, að ráðh. muni, að allmiklar deilur voru þá um að gefa þessu sambandi þá einokun, sem þessi lög fjölluðu um, að ráðh. hefði heimild til að veita sölusambandinu á útflutningnum. Eftir kosningarnar 1934 urðu hörð átök um þetta mál, og þau voru um það, hve þessi aðili þyrfti að vera sterkur, til þess að rn. væri heimilt að veita þessa heimild. Annars vegar stóð Sjálfstfl., sem vildi gera þetta sem auðveldast, og með honum stóð Landsbankinn, en á móti Framsfl. og Alþfl., meiri hl. Alþ. Að lokum var eftir hörð átök 1935 samþ. frv., sem — eins og Framsfl. og Alþfl. komust þá að orði — hnektti einokun Kveldúlf og Alliance á Alþ. Hvað skeði svo næst í þessu máli? Eftir að Alþ. var farið heim, var þessum lögum breytt með brbl., eftir að Landsbankinn hafði gengið í málið. Það var Haraldur Guðmundsson, sem gaf út þessi brbl. M. ö. o., þetta mál um vald þessara samtaka til að fá einokun á saltfiskinum hefur verið og var sérstaklega eitt harðvítugasta deilumálið á Alþ.

Mér þykir rétt, vegna þess að hæstv. ráðh. sagði, að mörg afglöp hefðu verið gerð í sambandi við saltfiskssölnuna, að geta þess, að ég er hræddur um, að þau hafi ekki verið síður

gerð, þegar einokunin var á. Hann taldi hættu á, að saltfisksframleiðendurnir mundu undirbjóða hver annan, en ég held, að það sé ekki síður von til, að þeir mundu yfirbjóða hver annan. Ég held, að ef útflutningurinn væri gefinn frjáls, væri ekki eingöngu möguleiki til, að útflutjendurnir mundu undirbjóða hver annan, heldur líka, að þeir gætu fengið herra verð, og til er það, að menn hafa getað fengið herra verð en einokunarhringurinn hefur viljað leyfa. Út af öllu því hagræði, sem ráðh. taldi þessu fyrirkomulagi til gildis, vil ég benda á, að það getur verið neikvætt líka frá sjónarmiði þeirra, sem geta fengið betra verð, ef þeir fá sjálfir að selja. Þetta veit hæstv. ráðh. og einnig það, að úti um land hafa menn oft orðið að biðja á annað ár áður en þeir hafa fengið útskipun. Með þessu fyrirkomulagi, sem nú er, hefur þýtt lítið að kvarta, og þegar menn úti um land hafa farið fram á að fá að framleiða saltfisk, hefur verið lagzt á móti því af sölusambandinu. Ég held því, að sú skjaldborg, sem hæstv. ráðh. talaði um, sé tvíeggjuð, — sé annars vegar skjaldborg, þar sem sambandið hefur fengið völd og einokunar- aðstöðu, og maður veit, hvað mönnum hættir til að sofna á verðinum, er þeir hafa slíka aðstöðu. Hins vegar eru það samtök manna, sem oft geta gætt hagsmuna þeirra betur, ef þeir standa saman. Spurningin er, hvar hið jákvæða endar og hvar hið neikvæða byrjar. Ég held, að það verði að taka þetta til alvarlegrar athugunar, ekki aðeins vegna hagsmuna þessara manna, heldur alþýðunnar líka til að afla aukinna markaða.

Ég verð að segja, að ég gladdist yfir yfirlýsingu hæstv. ráðh., þar sem hann sagðist ekki treysta sér til að neita öðrum um útflutningsleyfi, ef S. Í. S. fengi þennan rétt. Þessi yfirlýsing ráðh. er það eina, sem gæti fengið mig til að standa með þessu frv. Hann segir, að það sé sjálfsagt, ef S. Í. S. fái þennan rétt, að reyna frjálsa samkeppni á þessu sviði. En ég álit þá réttara að umorða till., til að setja ekki hæstv. ráðh. í vanda eftir á, og segja, að öllum skuli leyfilegt að selja saltfisk, enda er það orðalag, sem nú er, óþarft, ef slík leyfi verða veitt. En þetta gefur góðar vonir, og ég efa ekki, að hæstv. ráðh. muni standa við orð sín.

Ég held, að ráðherrann hafi gert of mikið úr þeirri hættu, að framleiðendurnir mundu undirbjóða hver annan á erlendum markaði. Nú hefur stj. rétt til að setja lágmarksverð. Maður, sem ætlar að selja, verður að sækja um það til stj., og stj. ákveður í hvert skipti, hvort leyfa skuli þetta magn fyrir þetta verð. Ég býst við, að það verði sama ónæðið fyrir stj. að þessu, þó að sett væri lágmarksverð, en það yrði ekki meira en nú, með þeim afskiptum, sem hún hefur, og afskipti hennar eru ekki það lítil, að hún ætti að telja þetta eftir sér.

Svo er varðandi það, hvernig liti út, ef þessi tvö félög hefðu þennan rétt, ef þetta verður samþ. Ef til vill yrði einhver samkeppni eða þá að þau greru saman aftur og S. Í. S. hefði aðeins betri aðstöðu til að semja um ýmislegt. Ég hef ýmislegt út á S. Í. F. að setja og álit það gallað. En ég vil segja það, að um leið og

saltfiskssalan er gefin frjáls, held ég, að það mundi stórbatna. Ef þessi samtök væru í frjálsri samkeppni um útflutninginn, mundi reyna á þá, sem stjórna því, að fullnægja kröfum og óskum aðila úti um landið, og þeir yrðu að standa undir gagnrýni, ef aðrir bjóðast til að kaupa fiskinn fyrir betra verð. Þetta þýðir, að þeir, sem stjórna samtökunum, ef þau verða að starfa í frjálsri samkeppni, verða að hafa sig alla við í þeirri samkeppni. Ég efa ekki, að þeir kraftar, sem þar eru, mundu njóta sín betur á þann hátt og þeir mundu síður sofna á verðinum, ef þeir hafa gagnrýnina yfir sér. Ég held því, að það sé röng ályktun hjá honum út frá því, sem hann síðast sagði, að hann hafi undrast yfir, hve geirneglt saman þetta samband hafi verið, ef hann heldur, að það muni losna sundur við þetta. Ef svo er, er það geirneglt eingöngu vegna einokunarinnar, og þá ætti það engan rétt á sér. Hæstsv. ráðh. hefur meiri trú á því að einoka, en ég held, að það yrði geirneglt líka, þó að það starfaði í frjálsri samkeppni. Ég held, að afleiðingin af því, að saltfiskssalan væri gefin frjáls, yrði sú, að sambandið mundi starfa áfram sem frjálst samband og betur hæft til að fullnægja kröfum saltfisksframleiðenda, ef það fengi við hlið sér S. Í. S. og kannske fleiri sambönd, sem mynduð yrðu og — ef S. Í. S. og S. Í. F. stæðu illa í stöðu sinni — hefðu aðstöðu til að vaxa. Ég held það sé misráðið að reyna þetta ekki. Ég held, að það sé nauðsynlegt fyrir Sölusambandið, ef það á ekki að verða óvin-sælla en það er, að lenda í slíkri samkeppni.

Þá minntist ráðh. á, að það gæti orðið erfitt með viðskipti við þau lönd, þar sem einokun er. Það er rétt hjá ráðh., að það getur verið um sérstaka aðstöðu að ræða, og verður það þá að takast til sérstakrar athugunar að ráða fram úr því, en það réttlætir engan veginn einokun á öllum saltfisksútflutningnum. Í því frv., sem síðast var á dagskrá hér, hafði ég gert ráð fyrir, að svona kynni að standa á um sölu og útflutning, og í 3. gr. þessa frv. legg ég til, að hún verði þannig orðuð, með leyfi hæstsv. forseta:

„Nú gerir ríkisstj. samning við önnur ríki um sölu ákveðinna vörutegunda þangað, og er henni þá heimilt að ákveða, að eigi megi bjóða til þess ríkis, selja þangað eða flytja það magn af vörutegundum, sem hún hefur samið um sölu á, nema að fengnu leyfi hennar og með þeim skilyrðum, er hún setur.“

M. ö. o., þar sem ríkir einokun, get ég hugsað mér að gæti verið rétt að mæta slíku með einokun, en það gæti verið undantekning og mótmælir ekki því, að það prinsíp sé lagt til grundvallar, að útflutningurinn sé gefinn frjáls. Þó á þetta ekki við hvað Ítalíu snertir, því að þar er ekki einokun nema að nokkru leyti. Mér skildist ráðh. vera að vitna í, að þar væru tveir sterkir hringar, sem kepptu um fiskinn frá Íslandi. Hví ekki að hafa viðskipti við báða? Þar gæti frjálsa fyrirkomulagið notið sín. Þó yrði að gera undantekningu með Spán og e. t. v. fleiri, en það er eftir að vinna markaði fyrir íslenska saltfiskinn um allan heim. Ég fæ ekki séð, hvernig stendur á því, að banna á Íslendingum að flytja saltfisk til þeirra landa, sem enginn

fiskur er fluttur til. Af hverju má ekki gefa þetta frelsi? Hví ekki að gefa frelsi til, að Íslendingar megi selja saltfisk og þá kaupa inn vörur og selja í frjálsri samkeppni við aðra? Þetta vildi ég undirstrika og leggja áherzlu á vegna þess, sem ráðh. sagði, og ég fæ ekki séð, að hann hafi fært fram nokkur rök gegn þessu. Öll þau rök, sem hann kom með, eru ekki gegn því, að Íslendingar fái fullt frelsi til að afla markaða, selja fiskinn og kaupa vörur í staðinn.

Ég held þess vegna, að þetta mál þurfi að taka til alvarlegrar meðferðar hér, og það er út af fyrir sig slæmt, hve seint það kemur fram á þinginu, og í öðru lagi, hve skammt er gengið í því að skapa nokkurt frelsi og að manni virðist ætlað til, að málið dag upp og að svo sé skriðið í sömu einokunina aftur. En það er ekkert hægara fyrir forsrh. en að sjá um, að þing fari ekki heim fyrr en það hefur afgreitt svona mál eins og meiri hluti þingsins vill.

Það kom fram hjá hæstsv. atvrmrh., að raunverulega væru það útflytjendurnir, sem ættu að ráða, og að það ætti að fara eftir þeirra óskum. En að mínu áliti er þetta ekki rétt. Útflytjendurnir eiga ekki að hafa einir þarna um að segja. Í fyrsta lagi er saltfiskurinn mest framleiddur upp á hlut, og sjómennirnir eiga því raunverulega allt að helmingi fisksins, og hann er keyptur af þeim fyrir ákveðið verð, sem útflytjendurnir segjast geta fengið fyrir hann, án þess að sjómennirnir fái nokkuð að reyna, hvað þeir geti fengið fyrir hann. Með öðrum orðum, sjómönnunum, sem eiga helming þessa fisks, er ekki gefin aðstaða til að ganga úr skugga um, hvort hægt sé að selja meira og fá betra verð fyrir það en útflytjendurnir segja. Ég held því, að sjómennirnir almennt eigi fullan rétt til íhlutunar í þessum málum. Ráðstafanirnar um útflutninginn t. d. til Spánar eru gerðar á kostnað almennings í landinu. Þeirra markaða er aflað með því að kaupa inn vörur með gífurlegu verði, sem hægt er að fá mun ódýrari annars staðar. T. d. hefur skóidja verið stöðvuð til að flytja inn dýrari skó frá Spáni, þannig að neytendur hér heima eru látnir borga hátt verð fyrir varning, sem inn er fluttur fyrir saltfisksandvirðið, t. d. með því að greiða herra verð fyrir skó hér og koma á atvinnuleysi meðal þeirra, sem áður stunduðu skóidju hér heima. Ég held, að menn verði að gera sér ljóst, að ráðstafanir varðandi þennan útflutning snerta landsmenn almennt. Þannig á ekki aðeins að taka tillit til útflytjenda, þegar ríkið ráðstafar þessum málum. Ég held því, að það sé fullkomlega réttmæt krafa, að innflytjendur séu sjálfir látnir sjá um að halda þessum samtökum uppi og hafi frjálsa samkeppni við einstaklinga og önnur samtök. Þá fá þeir tækifæri til að sýna, að samtök þeirra geta staðið vörð um hagsmuni þeirra. Ég veit, að þeir munu geta gert það betur en nú. Þau einu réttindi, sem eðlilegt er að veita þeim, er, að þeir verði ekki ónáðaðir með undirboðum, þannig að ríkisstj. setji lágmarksverð á útflutningsvöruna. Það skipulag var að vísu hér á árunum, sem gerði að mjög miklu leyti óþarfa þá deilu, sem nú stendur um þetta mál, en það var fiskabyrgðin. Meðan ríkið ábyrgðist sjó-

Útflutningur á saltfiski. — Jeppabifreiðar og heimilisdráttarvélar. — Eyðing refa og minka.

mönnum og útgerðarmönnum fiskverðið, var eðlilegt að hafa allan þennan útflutning undir eftirliti ríkisins. Þá var það ríkið, sem tók að sér að segja við fiskframleiðendur: Nú framleiðið þið eins og þið getið, og við tryggjum ykkur þetta verð. — Þá var eðlilegt, að ríkið sæi um sölna. Nú, þegar ríkið er hætt þessum afskiptum, þá er ekki réttmætt að segja við mennina, sem eru að reyna að bjarga sér með því að veiða fisk úr sjó: Þú mátt ekki framleiða saltfisk. — Er þetta gert, þó að framleiðendurnir geti sagt: Ég skal sjá sjálfur um að selja fiskinn og kaupa vörur fyrir hann sjálfur og sjá um að selja þær sjálfur í frjálsri samkeppni, og ef lönd eru, þar sem samkeppni er um sölu saltfisksins, þá skal ég ekki selja hann þar. — Mér þykir hart að einoka þetta svona. Meðan fiskabyrgðin var, máttu menn framleiða saltfisk, og þá komust menn léttar út af þessu en síðan, með bátagjaldeyri og annað.

Ég held því, að þegar þetta frv. kemur fram á svo leiðinlegan hátt, hefði verið æskilegast, að flm. hefðu hugsað djarflegar og reitt vopn sitt djarflegar að rötum einokunarinnar en þeir hafa gert. Með þeirri viðbót, sem hæstv. ráðh. hefur gefið frv., er það vissulega þess virði, að það sæti hér á Alp. góðri meðferð og verði lagað vel til á þessu þingi og verði í þeirri mynd, sem það gæti orðið þjóðinni til gagns, með því að tryggja rétt Íslendinga til þess að framleiða fiskafurðir, flytja fiskinn út og selja hann. Ég mun því, eftir að ég hef komið að skoðunum hæstv. ráðh., að sjálfsögðu vera með þessu frv. til nefndar. Álit ég, að þar eigi að reyna að láta það sæta þeirri meðferð, sem gæti orðið til þess að tryggja, að fleiri landsmenn geti framleitt sinn fisk en verið hefur fram að þessu. Þó vil ég taka fram, að allt það góða, sem gæti hlotið af þessu frv., hefur legið fyrir í frv. mínu, sem er 12. mál þessa þings, en hefur ekki enn verið borið fram til afgreiðslu á þessu þingi, af því að hv. fulltrúar verzlunarfrelsisins, sem eru í flokkum ríkisstj., hafa ekki getað komið sér saman um, hvort þeir ættu að þora að gefa Íslendingum nokkurn einasta snefil af verzlunarfrelsi.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 39. fundi í Nd., 10. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til sjútvn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit frá 1. minni hl. sjútvn., á þskj. 452, var útbýtt 17. des., og nál. frá 2. minni hl. n., á þskj. 622, var útbýtt 16. jan., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

#### 34. Jeppabifreiðar og heimilisdráttarvélar.

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um breyt. á l. nr. 33 8. marz 1951, um úthlutun jeppabifreiða og heimilisdráttarvéla [133. mál] (þmfrv., A. 282).

Á 36. fundi í Nd., 4. des., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Ingólfur Jónsson): Herra forseti. Ég get verið fáorður um þetta frv. En það, sem frv. fer sérstaklega fram á, er að nema burt skráningarskyldu dráttarvéla. En eins og hv. þm. muna, þá var það leitt í lög hér á síðasta Alp., að allar dráttarvélar skyldu númeraðar og skrásettar. Þetta hefur dálítinn kostnað í för með sér, en þó ekki mikinn, en aðallega fyrirhöfn, sem hreppstjórar og þeir, sem við þessi mál fást, vilja gjarnan vera lausir við. Og það sýnist vera alveg ástæðulaust að skrásetja dráttarvélar, sem helzt aldrei koma á þjóðvegi, heldur eru aðeins til nota heima, og er þess vegna eðlilegt að afnema þessa skyldu.

Með frv. þessu er einnig gert ráð fyrir að fella niður 12.—20. gr. nefndra laga, en þar í eru ýmis ákvæði, sem mönnum eru ljós frá síðasta þingi. Þær eru aðallega í sambandi við skýrslusöfnun og úthlutun dráttarvéla. En með því að fella þessar gr. niður er gert ráð fyrir, að innflutningur dráttarvéla verði frjáls. Og ég hygg, að flestir séu komnir að þeirri niðurstöðu, að það sé óhætt að gefa innflutning litilla dráttarvéla frjálsan, vegna þess að nú er svo komið, að þessi tæki eru svo dýr, að eftirspurn eftir þeim hlýtur að vera takmörkuð, þótt ekki væri nema af þeim ástæðum. Það er nú líka komið á daginn, að allshn. Sp. mælir með till. um að skora á ríkisstj. að gefa innflutning á litlum dráttarvélum frjálsan, og er það þá í samræmi við þetta frv. — Ég vil svo leggja til, að þessu frv. verði vísað til hv. landbn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 37. fundi í Nd., 6. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til landbn. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

#### 35. Eyðing refa og minka.

Á 20. fundi í Sp., 30. nóv., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um breyt. á l. nr. 56 1949, um eyðingu refa og minka [136. mál] (þmfrv., A. 301).

Eyðing refa og minka. — Veitingasala, gististaðahald o. fl. — Virkjun jarðgufu í Krýsuvík.

Á 36. fundi í Nd., 4. des., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 37. fundi í Nd., 6. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 25 shlj. atkv.

Á 39. fundi í Nd., 10. des., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 41. fundi í Nd., 11. des., var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 26 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 42. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 43. fundi í Ed., 14. des., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Nd. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til landbn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

### 36. Veitingasala, gististaðahald o. fl.

Á 22. fundi í Sp., 5. des., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um veitingasölu, gististaðahald o. fl. [140. mál] (þmfrv., A. 325).

Á 41. fundi í Nd., 11. des., var frv. tekið til 1. umr.

Frsm. (Jónas Rafnar): Herra forseti. Frv. þetta er flutt samkvæmt ósk hæstv. samgmrh. Með bréfi, dags. 16. nóv. 1949, skipaði þáv.

samgmrh. eftirtalda menn til að endurskoða og gera till. um nauðsynlegar breyt. á l. um veitingasölu, gistihúshald o. fl., nr. 21 frá 15. júní 1926. N. skipuðu: Brynjólfur Ingólfsson stjórnarráðsfulltrúi, sem var formaður n., dr. Jón Sigurðsson borgarlæknir í Reykjavík, sem báðir voru skipaðir án tilnefningar, Böðvar Steinþórsson, tilnefndur af Sambandi matreiðslu- og framreiðslumanna, Hörður Ólafsson lögfræðingur, tilnefndur af Sambandi veitinga- og gistihúseigenda, og Sigurjón Danívalsson, tilnefndur af Ferðaskrifstofu ríkisins. N. hófst þegar handa og aflaði sér upplýsinga um veitingamál, og eru bókaðir meira en 30 fundir um störf hennar. Kom fljótt í ljós, að verulegs ágreinings gætti meðal nm. Þeir nm., þeir Brynjólfur Ingólfsson, Jón Sigurðsson og Sigurjón Danívalsson, komu sér saman um till., sem nú er lögð fram í þessu frv. Meiri hl. n. taldi, að gera þyrfti svo miklar breytingar á gildandi veitingalögum, að betra væri að semja þau upp alveg á ný. Böðvar Steinþórsson skilaði sérálit. — Till. n. munu vera mjög sniðnar eftir norskum lögum, en Norðmenn eru mjög framarlega á þessu sviði.

Eins og hv. þm. hafa séð, er frv. þetta allfyrirferðarmikið. Í 1. gr. þess er sagt, að það nái til „gististaðahalds og veitinga matar og drykkjar fyrir endurgjald, hvort sem þær fara fram í veitingastofum eða öðrum stöðum, sem almenn- ingur á aðgang að.“ Frv. þetta tekur þó ekki til áfengisveitinga. Veitingastarfsemi og hótél- rekstur er nú orðinn svo veigamikill atvinnu- rekstur hér á landi, að nauðsynlegt er að hafa um hann ákveðin lög. Frv. þessu mun ætlað að bæta ýmsa vankanta á gildandi lögum og stað- festa nýmæli, sem koma til með að standa til bóta.

Eins og ég hef tekið fram, hefur allshn. flutt þetta frv. að ósk hæstv. samgmrh. Einstakir nm. og n. í heild áskilur sér þó rétt til að flytja brtt. og fylgja þeim brtt., sem fram kunna að koma. Að lokinni þessari umr. óska ég eftir því, að frv. verði vísað til 2. umr., en allshn. mun taka frv. til mjög ýtarlegrar athugunar.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

### 37. Virkjun jarðgufu í Krýsuvík.

Á 22. fundi í Sp., 5. des., var útbýtt frá Nd.: Frv. til l. um virkjun jarðgufu í Krýsuvík [143. mál] (þmfrv., A. 335).

Á 39. fundi í Nd., 10. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

A 41. fundi í Nd., 11. des., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Fm. (Emil Jónsson):* Herra forseti. Það kann að vera, að það virðist eins og það sé að bera í bakkafullan lækinn að flytja frv. til framleiðslu á rafmagni samhliða þeim miklu virkjunarframkvæmdum, sem nú þegar er hafin framkvæmd á. En ef betur er að gáð, þá er þetta á allt annan veg. Í sambandi við hina miklu framkvæmd, sem nú er hafin við virkjun Sogsins, er gert ráð fyrir, að þar verði virkjað kringum 3200 kw. En allir vita nú, hvernig ástandið er í rafmagnsmálunum hér á Suðvesturlandi, þar sem ekki er hægt að halda uppi nokkurn veginn fullri spennu með því álági, sem á orkuverunum er, og hefur nú um skeið orðið að hafa mikinn hluta orkuveitusvæðisins rafmagnslausan, til þess að nokkurt viðhlítandi ástand sé á hinum stöðunum, sem eftir væru. M. ö. o., það þarf nú þegar allmikinn hluta af þeirri virkjun, sem nú er verið að byggja, til að bæta úr og fullnægja eftirspurninni. Og það má enn fremur geta þess, að nú er, að ég hygg, þetta á þeim tímum, þegar álagið er mest á toppstöðinni, sem þó var gert ráð fyrir, að ekki þyrfti að nota, nema þegar álagið færi úr hófi fram, og ekki gert ráð fyrir, að hún væri neinn aðalliður í virkjuninni eins og hún nú er orðin, þ. e. a. s. allverulegur hluti af virkjun Sogsins er til þess að létta á toppstöðinni. Auk þess er svo vitað, að nú mjög bráðlega verður hafin bygging á áburðarverksmiðju á orkuveitusvæðinu, sem gert er ráð fyrir, að mér er sagt, að muni taka kannske um eitthvað yfir ¾ hluta orkunnar, sem nú er verið að virkja. Þannig má, þegar núverandi Sogsvirkjun er fullgerð, gera ráð fyrir, ef áburðarverksmiðjan verður þá tekin til starfa, sem ætla má, að börfin fyrir meiri framleiðslu á rafmagni til notkunar á núverandi orkusvæði aukist stórum. Það er því síður en svo, að með núverandi virkjun Sogsins sé leyst úr rafmagnspörfinni á orkuveitusvæðinu.

Ég geri ráð fyrir, að þegar þessum virkjunum verður lokið, geti orðið hlé á því, að áfram verði haldið með Sogsvirkjunina, þó að ekki sé enn allt vatnsaflíð virkjað, sem hægt væri að nota til raforkuframleiðslu. Og ýmsir telja, að skilyrðin til raforkuvirkjunar séu fullt eins góð annars staðar eða með því að nota þá jarðgufu, sem fyrir hendi er og hægt er að ná í.

Fyrir 5—6 árum hóf Hafnarfjarðarkaupstaður borun eftir jarðgufu í Krýsuvík, fyrst í mjög smáum stíl og næstum því án árangurs í upphafi, unz fengin var full vissa um, að þarna væri gufa niðri með háu hitastigi og háum þrýstingi. En hversu mikið magn væri þar, fékkst ekki upplýst, fyrr en fenginn var stór bor, sem nú hefur verið notaður næstum 4 ár samfleytt, og hefur með notkun hans komið í ljós, að þar er hægt að fá geysimikið gufumagn við heppileg skilyrði. Í holi, sem lokið var við 1. sept. 1950, komst gufumagnnið í upphafi upp í 70—80 tonn á klukkustund, þó að nokkuð drægi úr því síðar.

Alpt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

Þessi hola hefur gosið stöðugt síðan á miðjum síðasta vetri. Og nú fyrir stuttu hefur enn fengið viðbót á nýjum stað, þar sem gufumagnnið hefur komið upp í um 25 tonn á klukkustund, sem bendir til þess, að þarna sé hægt að fá miklu meira gufumagn en menn hafa gert sér hugmynd um. Og þar holur, sem síðan hafa verið boraðar, virðast ekki hafa tæmzt af þeim fyrri, svo geysimikið gufumagn streymir þarna, og virðist vera hægt að fá mjög mikið magn af jarðgufu og jafnvel miklu meira en það, sem nú er fengið.

Nú er þá fyrir í þeim holum, sem lokið hefur verið við að gera, um 60 tonn af gufu á klukkustund, en það svarar til um 7—8 þús. kw., ef allt væri virkjað. Þessar boranir hafa verið framkvæmdar af Hafnarfjarðarkaupstað með það fyrir augum, að þar verði reist orkuver til framleiðslu á rafmagni, og sú áætlun eða sú frumáætlun, sem hér er birt með nál., hefur verið undirbúin um alllangt árabíl. Meðal annars hefur verið haft samband við þær virkjanir, sem þegar hafa verið gerðar af þessu tagi erlendis. Á einum stað á Ítalíu mun nú vera virkjað um 300 þús. kw., eða 10 sinnum stærri virkjun en sú, sem nú er verið að gera hér við Sogið. Og þessar virkjanir hafa verið í gangi nú um áratugi og við þær fengið ýmiss konar reynsla, sem reynt hefur verið að færa sér í nyt við þessar jarðboranir í Krýsuvík. Rafveitustjóri okkar, Valgarð Thoroddsen, hefur farið á þeirra fund og fengið frá þeim ýmsar gagnlegar upplýsingar. Enn fremur hefur verið leitað tilboða í vélar og ýmislegt annað tilheyrandi, og hefur tilboð borizt frá nokkrum aðilum, eins og getið er í fylgiskjalinu. Þegar sýnt var, að nægjanlegt gufumagn var komið á staðnum til þess að hefja framkvæmd á 5—6 þús. kw. virkjun, þá samþ. bæjarráð Hafnarfjarðar að láta ganga frá þeirri frumáætlun og hefja undirbúning um, að virkjunin gæti hafizt. Í framhaldi af því er svo þetta frv. fram borið, og skal ég fara nokkrum orðum um það.

Í frv. er gert ráð fyrir, að Hafnarfjarðarkaupstað sé heimilað að reisa orkuver í Krýsuvík til hagnýtingar á þeirri jarðgufu, sem þar hefur komið fram, og að leiða háspennnutaugar til Hafnarfjarðar og annarra staða, sem ákveðið kann að verða að leiða rafmagn til frá orkuverinu. Sömu leiðis að reisa spennustöðvar og þau mannvirki, sem gera þarf í sambandi við virkjun sem þessa. Áður en verkið verður hafið, skal senda ráðh. þeim, sem fer með raforkumál, frumdrætti að hinum fyrirhuguðu mannvirkjum ásamt lýsingu af þeim. — Þá er gert ráð fyrir, að ríkissjóði sé heimilt að ábyrgjast lán, sem Hafnarfjarðarkaupstaður tekur vegna virkjunarinnar, allt að 20 millj. kr., eða tilsvarendi upphæð í erlendum gjaldeyri, þó ekki yfir 85% af kostnaðarverðinu. Það er gert ráð fyrir hér, að í staðinn fyrir 22 millj. kr. fyrir fyrstu 5500 kw. stöð sé ríkissjóði heimilað með þessari 3. gr. að ábyrgjast 85% af þeim kostnaði. — Þá er enn ákvæði í frv. um, að orkuvernið í Krýsuvík skuli rekið sem sjálfstætt fyrirtæki með sérstöku reikningshaldi samkvæmt reglugerð, er bæjarstjórn Hafnarfjarðar semur og

ráðh. staðfestir. Síðan er gert ráð fyrir, að orkuverði selji rafmagn til rafveitu Hafnarfjarðar og annarra aðila, sem þess kunna að óska. En fagmenn, sem málið hafa kynnt sér, hafa gert ráð fyrir, að heppilegasta notkunin á orkuverinu í Krýsuvík mundi vera sú, að það væri rekið sem virkjunarafstöð, en hinar aðrar stöðvar, sem væru í tengslum við orkuverðið, kæmu þá inn eftir því, sem þörf krefur og ástæður væru til. Þá er enn fremur gert ráð fyrir, að ríkissjóður geti orðið þátttakandi í þessari virkjun eins og hann er nú í Laxárvirkjuninni, en þessi lög eru að verulegu leyti samin eftir þeim l., sem nú gilda um Laxárvirkjunina.

Mér er það ljóst, að það er nú svo áliðið þings, að mjög hæpið er, að þetta frv. nái þremur umr. í hvorri þd., svo að í þetta sinn er kannske varla að búast við, að það afgreiðist sem lög frá Alþingi. En ég taldi sjálfsagt að flytja það nú, úr því að ástæður voru fyrir hendi, þannig að hægt væri að flytja það, m. ö. o., þegar vitað var um magn hinnar nýju gufu. En tilgangur þess er ekki þýðingarlauss á þessu þingi, þó að það nái ekki fram að ganga nú, með því að ég ætlast til, að hv. þm. kynni sér málið og hugsi um það, og það er þess vert, svo þýðingarmikið sem það er.

Virkjunarkostnaðurinn ætti á þennan hátt síður að verða meiri, og eftir áætlun strax í fyrstu virkjun minni en vatnsaflsvirkjunin þar sem hún er ódýrust, þ. e. a. s. við Sogið. Það er því frá fjárhagslegu sjónarmiði séð þýðingarmikið frv., sem hér er á ferðinni, og ætlast ég til, að hv. þm. kynni sér málið svo ýtarlega sem þeir hafa ástæður til.

Ég tel, að sjálfsagt sé að leita umsagnar um málið hjá þeim sérfræðingum, sem ríkisstj. hefur á að skipa. Og um leið og ég leyfi mér að leggja til, að málinu að lokinni þessari umr. verði vísað til hv. iðnn. þessarar d., þá vildi ég láta þá ósk mína í ljós, að málið fengi fyrst og fremst þá afgreiðslu, að það fengi umsögn raforkumála-stjórnar ríkisins, og helst að það tækist, að hún kæmi fram fyrir þinglok, svo að hv. þm. gætu kynnt sér hana í næði. — Ég leyfi mér svo að leggja til, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til hv. iðnn.

*Einar Olgeirsson:* Herra forseti. Aðeins örfá orð viðvíkjandi þessu frv., sem hér liggur fyrir. Ég tók eftir því, að hv. flm. gat þess í ræðu sinni, að það mundu ekki verða líkindi til þess, að haldið yrði áfram með Sogsvirkjunina á næstu árum. Benti hann á þau vandræði, sem í okkar rafmagnsmálum yrðu, ef rafmagnsframleiðslan yrði ekki mjög bráðlega aukin í stórum stíl, og er það rétt hjá honum. Ég vildi út af þessu láta í ljós þá skoðun mína, að svo framarlega sem ekki verður haldið áfram og byrjað nú næsta sumar, 1952, með þriðju virkjunina á Soginu, þannig að þær borvélar og aðrar vélar séu beinlínis fluttar þangað, sem þriðja virkjunin á að vera, og hafizt verði handa, þá er vitað, svo langt sem um raforkumálin verður séð, að hér á Suðurlandsundirlöndinu næsta vetur verður þörfin mikil fyrir rafmagn, hvað þá 1954 eða 1955, þegar áburðarverksmiðjan er

tekin til starfa, án þess að þriðju virkjun Sogsins sé lokið.

Þetta vildi ég láta í ljós út af því, sem hv. þm. Hafnf. sagði, sem í raun og veru er alveg rétt. En ef ráðizt yrði í Sogsvirkjunina strax, kynni það að draga úr því að auðvelda hagnýtingu orkunnar, sem hv. þm. Hafnf. vildi hagnýta í Krýsuvík, og hef ég engu við það að bæta. — Ég vildi beina fyrirsögn til hans og hv. iðnn., sem fær þetta mál til athugunar. Það er vafalaust rétt eins og sýnt er í útreikningum, sem hér liggja fyrir um raforku, að þessi gufuorka sé ódýrari en vatnsaflíð, en það er ekki upplýst hagnýting á þessari vatnsgufu, sem gæti orðið okkur dýrmætari en raforkuframleiðslan, t. d. í sambandi við vöruframleiðslu, þar sem þarf að nota mikið af sjóðandi vatni. Ég held, að með því að hagnýta þá aðstöðu, að við höfum þarna gufu upp úr jörðinni og sjóðandi vatn, sem aðrir þurfa að kynda upp með kolaofnum, er lítill vafi á því, að við getum notfært okkur hana. Það væri heppilegt að láta iðnaðarmenn athuga þessa leið og leita álits sérfræðinga í þessari grein. Það væri hægt að leggja þarna grundvöllinn að vissri stóriðju, sem þyrfti á að halda heitri gufu og sjóðandi vatni. Það hefur áður verið rætt um möguleika á því að vinna salt úr vatnsgufu, og yrðu þá möguleikar til þess þarna syðra, en það væri heppilegra, að slíkt væri íhugað, ef það verður ekki til að tefja þetta mál.

*Flm. (Emil Jónsson):* Herra forseti. Út af því, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði um framhaldsvirkjun á Soginu og þessa virkjun, er það að segja, að ég hef það ekki skjalfest vist, að ekki verði haldið strax áfram með næsta stig við virkjun Sogsins. — Hins vegar kom mér á óvart, er hv. þm. sagði, að ef ekki væri byrjað 1952 á þessu næsta stigi virkjunarinnar, væri fyrirsjáanlegur skortur á raforku, og má hann best vita þetta, þar sem hann á sæti í stjórn Sogsvirkjunarinnar. Þetta styður þá skoðun mína, að það megi engan tíma missa, svo að þetta mál fari ekki úr reipunum og mjög mikill rafmagnsskortur verði hér að stuttum tíma liðnum. Hins vegar get ég sagt með nokkurri vissu, að þessi virkjun er til-  
tölulega fljótgerð, ef það ástand skapast, að skortur verði á rafmagni, sem raunverulega er fyrir hendi. Það er hægt að framleiða vélarnar með stuttum fyrirvara. Annars er virkjunin vissulega einfaldari og hægt að koma henni upp með stuttum fyrirvara.

Viðvíkjandi notkun gufu til annars en raforku má haga því þannig, að úr túrbínunni komi jafnvel 100 gráðu heitt vatn. Það má nota vatnið til einhvers iðnaðar, þó að gufan sé notuð til raforku, og má þannig slá tvær flugur í einu höggi. — Af öllum þessum ástæðum virðist mér nauðsynlegt, að hafizt verði handa um virkjun í Krýsuvík.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

Virðjun jarðgufu í Krýsuvík. — Veitingaskattur. — Skipulag kauptúna og sjávarþorpa.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til 10nn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

### 38. Veitingaskattur.

Á 37. fundi í Nd., 6. des., var útbýtt:

Fr. til l. um afnám l. nr. 99 1933, um veitingaskatt [146. mál] (þmfrv., A. 350).

Á 39. fundi í Nd., 10. des., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Nd., 11. des., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 19 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Fm. (Jónas Rafnar):* Herra forseti. Með l. nr. 99 1933 er svo kveðið á, að greiða skuli 10% skatt í ríkissjóð af söluverði matfanga, drykkjafanga og annarra neyzluvara, sem seldar eru í gistihúsum, kaffihúsum eða öðrum þeim veitingahúsum, sem leyfi þarf til að reka skv. l. nr. 21 15. júní 1926. Enn fremur eru skattskyldar veitingar í kökubúðum og tækifærisveitingar þær, sem leyfi þarf til þess að hafa um hönd samkv. áður nefndum lögum. Ódýrustu máltíðir, svo sem mjólk og skyr, eru undanþegnar þessum skatti, enda fari álagning þeirra ekki fram úr 25% frá söluverði á staðnum.

L. um veitingaskatt eru sniðin eftir danskri fyrirmynd, og er lítið á hann sem lúxusskatt. Allt frá byrjun hefur ekki verið talinn gróðavænlegur atvinnurekstur hér að annast sölu veitinga. Stafar það af því, að veitingahúsin eru svipt möguleikum til að selja áfengan bjór og vín. Hærra verð vegna álagningar skattsins dregur úr afkomu fyrirtækjanna. 10% veitingaskattur veldur því, að starfsfólkið þarf að verja hluta af honum til skýrslugerðar og innheimtu. Með álagningu skattsins hlýtur að verða örðugra fyrir menn að framkvæma fullkomið bókhald þar, sem 10% veitingaskattur er, en hvorki gisting né sælgætissala. — Það er almennt viðurkennt, að góð gistihús og veitingahús séu mjög nauðsynleg, fyrst og fremst til þess að landsmenn geti ferðast sjálfir um sitt eigið land og til þess að Ísland geti tekið á móti erlendum gestum, því að af komu erlendra gesta má hafa gjaldeyrstekjur. Það má benda á það, að ástandið er oft þannig hér, að ómögulegt er að fá inni. Fm. frv. telja, að afnám veitingaskattsins mundi létta mjög á veitingastöðunum og gera þá færari um að gegna hlutverki sínu. Það má benda á, að sú fórn, sem ríkissjóður færir með niðurfellingu skattsins, er ekki eins

mikil og virðast kann í fljótu bragði. Þá dregst frá innheimtukostnaður, og ríkissjóður fengi auknar tekjur af veitingahúsunum með betri afkomu þeirra.

Að lokinni þessari umr. vil ég óska þess, að frv. verði vísað til hv. fjhn. og 2. umr.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var fram haldið 1. umr. um frv.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

### 39. Skipulag kauptúna og sjávarþorpa.

Á 56. fundi í Nd., 11. jan., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 64 11. júní 1938, um breyt. á l. nr. 55 27. júní 1921, um skipulag kauptúna og sjávarþorpa [161. mál] (þmfrv., A. 568).

Á sama fundi var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt líðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

*Fm. (Gunnar Thoroddsen):* Herra forseti. Svo er ákveðið með l., að tiltekið skipulagsgjald sokað skuli tekið af öllum nýbyggingum, og er því gjaldi ætlað að standast kostnað við undirbúning skipulagsins, þ. e. skrifstofu þá, sem gerir skipulagsupprætti. Nú hefur orðið sú breyting á síðustu ár varðandi Reykjavíkurbæ, að hann hefur tekið þetta í sínar hendur og stofnað sérstaka skipulagsdeild með nokkrum starfsmönnum, sem vinnur þessi verk öll, sem skrifstofa skipulagsstjóra vann áður. Er því þannig ástætt, að gjald er tekið af öllum nýbyggingum í Reykjavík, en skrifstofa skipulagsstjóra vinnur ekki skipulagsstarfið, heldur sérstök deild hjá Reykjavíkurbæ. Þætti okkur fm. því eðlilegt, að skipulagsgjaldið rynni til bæjar- og sveitar-sjóða, þar sem svo er ástætt eins og ég hef greint, enda var tilgangurinn sá, að gjaldið stæði undir þessum kostnaði.

Eg vil taka fram, að þessi ráðstöfun er að sjálfsögðu gerð með bezta samkomulagi við skipulagsstjóra, og þessir tveir aðilar, skrifstofa skipulagsstjóra ríkisins og skipulagsdeild bæjarins, hafa alltaf haft gott samstarf. — Legg ég til, að þessu frv. verði vísað til hv. allshn.

*Emil Jónsson:* Herra forseti. Það er kannske ekki ástæða til að ræða um þetta nú, sérstaklega þar sem málið fer til n., sem ég á sæti í, en ég vil þó leyfa mér að benda á í þessu sambandi, að það mun ekkert hafa leift af því und-

anfarið, að sá tekjustofn, sem skrifstofa skipulagsstjóra hefur haft af þessu gjaldi, hafi nægt til þess að halda uppi starfsemi skipulagsn. og skrifstofu skipulagsstjóra. Ég vil því óska eftir, að það verði nokkru betur upplýst, í fyrsta lagi, hvort það fé, sem ætlað er í þessu skyni, muni gera meira en nægja til þess að halda uppi skrifstofu skipulagsstjóra, sem verður að reka áfram, og í öðru lagi, hvort ekki sé eðlilegt, ef Reykjavíkurbær tekur til sín nokkurn hluta af gjaldinu, að aðrir bæir úti um land, sem hafa ýmsan annan hliðstæðan kostnað af undirbúningi skipulagsins hjá sér, þ. e. hafa verkfræðinga í sinni þjónustu, sem annast mælingar og annan undirbúning, — að þeir fái þá einnig þann hluta af þessu gjaldi, sem til fellur í þeirra umdæmi. Ég fyrir mitt leyti teldi það ekki heppilegt, að út á þá braut yrði farið að klípa svo af þessu gjaldi skipulagsskrifstofunnar sem þannig yrði gert, en tel sjálfsagt, ef farið yrði út á þá braut varðandi Reykjavík, að það verði þá einnig gert þar, sem svipuð skilyrði eru fyrir hendi annars staðar.

Eins og hv. 7. þm. Reykv. réttilega benti á, er þessi tekjustofn sérstakt, ákveðið gjald af nýbyggingum. En þróunin hefur orðið sú, að þetta gjald hefur dregið mjög saman að undanfögnu, og eru engar líkur til þess, að það verði á næstunni svipað því eins hátt og verið hefur undanfarin ár. Af þessum sökum álit ég því rétt, að þetta mál yrði gaumgæfilega athugað, a. m. k. áður en svo langt væri gengið, að starfsemi skipulagsskrifstofunnar yrði skert; ég tel hana svo gagnlega. Og þó að henni hafi ekki verið falið það verkefni út af fyrir sig að annast skipulag Reykjavíkurbæjar, álit ég, að ekki eigi að skerða það verk, sem hún innir af höndum, að minnsta kosti ekki svo að neinu verulegu nemi. Þessi skipulagsdeild, er Reykjavíkurbær heldur uppi, er rekin á hans kostnað eingöngu, að ég hygg, en ef út í það hefði verið farið, teldi ég líkur til þess, að skipulagsskrifstofa ríkisins hefði getað innt af höndum a. m. k. verulegan hluta af því starfi, sem skipulagsdeild Reykjavíkur hefur með höndum.

Ég vildi þess vegna mjög eindregið leggja til, að ekki verði rasað um ráð fram í þessu máli, og hvað sem öðru líður, verði ekki starfsemi skipulagsstjóra skert svo að nokkru nemi frá því, sem nú er.

*Flm. (Gunnar Thoroddsen):* Herra forseti. Með þessu frv. er engan veginn ætlunin að skerða starfsemi skrifstofu skipulagsstjóra, og er ekkert í frv., sem gefur það í skyn. Þó að lagt sé til, að nokkur hluti skipulagsgjaldsins renni til að standa undir kostnaði bæjar- og sveitarfélaga við að gera skipulagsupprætti, mundi auðvitað starfsemi skipulagsstjóra og skipulagsnefndar halda áfram. Þetta er inni á fjárl. og mundi verða greitt og er greitt úr ríkissjóði. Nú er t. d. ætlað nokkurt fé í fjárl. fyrir árið 1952 til þessarar hluta, þannig að samþykkt frv. yrði á engan hátt til þess að skerða þessa starfsemi.

Í öðru lagi vil ég upplýsa það, sem meira að segja er tekið fram, að frv. þetta nær til allra

bæjar- og sveitarstjórna, en ekki Reykjavíkur einnar, því að í l. gr. stendur: „Þar sem bæjar- eða sveitarstjórnir kosta skipulagsdeildir, er undirbúa eða gera skipulagsupprætti samkvæmt lögum þessum ...“. Til þess að fullnægja því, sem hv. þm. Hafnf. talaði um, mætti e. t. v. fella þarna niður orðið „skipulagsdeildir“ og orða upphafið þannig: Þar, sem bæjar- eða sveitarstjórnir undirbúa sjálfar eða gera skipulagsupprætti — o. s. frv.

Í þriðja lagi vil ég taka fram, að það er að visu rétt, sem hv. þm. Hafnf. sagði, að skipulagsnefnd ríkisins hefði væntanlega getað annað þeim störfum, sem skipulagsdeild Reykjavíkur-kaupstaðar hefur með höndum. Það er rétt, en ekki nema með því móti að fjölga þar stórkostlega starfsmönnum. Með þeim starfsmönnum, sem hún hefur á að skipa, væri þess enginn kostur. Það hefði þurft að bæta þar við mörgum starfsmönnum til að anna því verki, og meðfram vegna þess, að bæjarstjórn Rvíkur taldi litlar líkur til, að ríkið færi að fjölga starfsmönnum til þess að koma skipulagi Rvíkur í betra horf, var þessi deild sett á stofn, og ætla ég, að um það atriði hafi enginn ágreiningur verið.

Hitt vil ég aðeins undirstrika, sem er meginefni þessa máls, að þegar sveitarfélögin sjálf fara að hafa launað starfsfólk til þess að undirbúa sína skipulagsupprætti, er eðlilegt og í samræmi við tilgang þessarar löggjafar, að skipulagsgjaldið renni til að standa undir þeim kostnaði, en ekki eins og nú er, að skipulagsgjaldið frá Rvík sé látið renna til þess að standa undir kostnaði við skipulagsundirbúning úti á landi, en ekki í Reykjavík.

*Emil Jónsson:* Herra forseti. Ég sé enga ástæðu til að fara að deila við hv. 7. þm. Reykv. um þetta, enda hygg ég, að skoðanamunur okkar sé ekki svo mikill, þegar allt kemur til alls. En ég vil þó benda á, að starf skipulagsnefndar ríkisins og skipulagsstjóra í sambandi við skipulagsupprætti fyrir kaupstaði og kaupún úti um landið er ekki að öllu leyti kostað af ríkissjóði, heldur verða viðkomandi kaupstaðir og kaupún að borga verulegan hluta af skipulagsverðinu, auk þess sem ríkissjóður leggur fram í þessu skyni við rekstur skipulagsskrifstofunnar. Það er þess vegna ekki þannig, að viðkomandi bæjar- og sveitarfélög, sem njóta aðstoðar skipulagsnefndar, fái það án nokkurs framlags, heldur ætla ég, að í kringum helmingur kostnaðar sé greiddur úr viðkomandi bæjar- og sveitarfélögum, sem njóta aðstoðar n., svo að út af fyrir sig má segja, að þau séu beinir þátttakendur í greiðslu kostnaðarins. — Þá er einnig kunnugt, að skipulagsstjóri hefur líka lagt fram starf fyrir Reykjavíkurbæ, svo að allt í allt er þetta nú þannig, að bæði nýtur Reykjavíkurbær nokkurrar fyrirgreiðslu frá skrifstofu skipulagsstjóra og eins verða kaupstaðir og kaupún úti um land að greiða verulegan hluta af þeirri fyrirgreiðslu, sem þetta kostar, þannig að þau kjör, sem Reykjavíkurbær nýtur hjá skipulagsnefnd, eru ekki svo gerólik því, sem aðrir kaupstaðir og kaupún njóta.

Jólatré. — Bótagreiðsla. — Tekjusk. og eignarsk. — Leigubifreiðar. — Dýrtíðarráðstafanir.

*Flm. (Gunnar Thoroddsen):* Ég skal ekki fara frekar út í þetta, en vil aðeins benda á, út af þeirri villandi mynd, sem hv. þm. Hafnf. gaf, að skipulagsupprættir Reykjavíkurbæjar eru unnir á skipulagsdeild Reykjavíkurbæjar og á hans kostnað. Uppdrættir fyrir kaupstaði og kaupsstjóra, sem er kostuð af ríkinu. Ég veit, að hv. þm. skilur þann meginmun, sem þarna er.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

#### 40. Jólatré.

Á 59. fundi í Nd., 15. jan., var útbýtt:

Fr. til l. um innflutning og sölu á jólatrjáum [170. mál] (þmfrv., A. 598).

Á 60. fundi í Nd., 17. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

#### 41. Bótagreiðsla vegna skuldaskila vélbátaslotans.

Á 59. fundi í Nd., 15. jan., var útbýtt:

Fr. til l. um greiðslu bóta til fyrirtækja og einstaklinga, sem urðu að þola útstrikun á kröfum sínum í sambandi við skuldaskil vélbátaslotans [171. mál] (þmfrv., A. 605).

Á 60. fundi í Nd., 17. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

#### 42. Tekjuskattur og eignarskattur (frv. JÁ og Ák).

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt [174. mál] (þmfrv., A. 625).

Á 60. fundi í Nd., 17. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

#### 43. Leigubifreiðar í kaupstöðum.

Á 32. fundi í Sp., 16. jan., var útbýtt frá Nd.:

Fr. til l. um leigubifreiðar í kaupstöðum [176. mál] (þmfrv., A. 627).

Á 60. fundi í Nd., 17. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

*Flm. (Gunnar Thoroddsen):* Herra forseti. Ég vil aðeins leyfa mér að vísa til grg., sem fylgir þessu frv. frá tveimur félögum hér í Reykjavík, Hreyfli og Þrótti. — Ég skal svo ekki reifa málið frekar nú í þessari hv. d., heldur vísa aðeins til þessarar grg., og legg ég svo til, að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. samgmn.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til samgmn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

#### 44. Dýrtíðarráðstafanir vegna atvinnuveganna (frv. BrB o. fl.).

Á 2. fundi í Sp., 3. okt., var útbýtt frá Ed.:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 112 frá 28. des. 1950, um framlengingu á gildi III. kafla l. nr. 100 frá 1948, um dýrtíðarráðstafanir vegna atvinnuveganna [11. mál] (þmfrv., A. 11).

Á 4. fundi í Ed., 5. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Brynjólfrur Bjarnason):* Herra forseti. Skattalögin eru nú orðin svo þung, þær byrðar, sem á mönnum hvíla vegna þeirra, eru orðnar svo óskaplegar, að furðulegt er, hve þeim er lítill gaumur gefinn, þegar rætt er um dýrtíðina og vöxt hennar. Þó á þessi byrði einna ríkastan þátt í aukningu dýrtíðarinnar. Skattar eru nú nálægt því 8 þús. kr. á ári á 5 manna fjölskyldu að meðaltali, ef miðað er við þá upphæð, sem skattarnir nema þetta ár. Þar á bætist afleiðing bátagjaldeyrisins. Beinir skattar hafa stórhækkað vegna verðbólgunnar. Vegna hækkaðs verðlags hefur gildi krónunnar minnkað og krónurnar orðið fleiri. Vegna þess, hve krónurnar eru orðnar margar, lenda menn með lágar

tekjur á hámarksskattstiga og nálgast æ meir það, sem stórtækjumenn urðu að greiða. Óbeinu skattarnir hækka æ meir, og lætur nærri, að  $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$  af tekjum manna sé að jafnaði sá hluti, sem ríkissjóður tekur í sinn hlut. En af öllum ranglátum sköttum er þó söluskatturinn sá ranglástasti. Fyrst og fremst er hann lagður á all flestar vörur, einkum þær nauðsynlegustu, og er einnig marglagður á sömu vöru og sömu þjónustu og hefur átt drjúgan þátt í að auka á dýrtíðina í landinu. Kemur þetta þungt niður á iðnaðinum, þegar hann kemst yfir 15%. Erfitt er að tryggja, að öllum þeim söluskatti sé endanlega skilað í ríkissjóð.

Það er staðreynd, að þessi rangláti skattur á ærinn þátt í dýrtíðinni. Sósfl. barðist gegn honum á sínum tíma, og hann mun beita sér fyrir því, að skatturinn verði látinn falla niður um næstu áramót. — Þessir þungu skattar til ríkissjóðs valda því, að erfitt hefur reynzt fyrir bæjar- og sveitarfélög að afla sér nauðsynlegra tekna, og eru þau í hinum mestu fjárhagskröggum. Reykjavíkurbær hefur orðið að leggja á 10% aukaniðurfjöfnun, ofan á þá háu skatta, sem fyrir voru. Nú er vitað, að söluskatturinn fer langt fram úr áætlun, en á fjárlagafrv. fyrir 1951 eru tekjur af söluskatti áætlaðar 55 millj. kr. Nú er gert ráð fyrir, að þær fari yfir 80 millj. kr., en þær munu samt verða hærri, og telja sumir, að þær fari yfir 100 millj. kr.

Í þessu frv. er lagt til, að  $\frac{1}{4}$  hluta söluskatts-upphæðar 1951 skuli endurgreiða til bæjar- og sveitarfélaga í landinu. Jafnvel þó að upphæðin yrði ekki hærri en gert er ráð fyrir, lætur samt nærri, að ríkissjóður haldi eftir sínum hluta af áætlaðri upphæð, 50—60 millj. kr. Það er því ekki hægt að halda fram með sannni, að ríkissjóður hafi ekki ráð á að endurgreiða þetta. Öll bæjar- og sveitarfélög eru í brýnustu þörf fyrir þetta fé, og mundi þetta bæta mjög hag þeirra. Bæjarstjórn Reykjavíkur hefur farið þess á leit, að bæjarfélagið fengi greiddan hluta skattsins til þess að komast hjá því að leggja á aukaútsvör. Mér eru ekki kunn svör hæstv. ríkisstj., en það lítur út fyrir, að hún hafi ekki gefið greið svör.

Nú er gert ráð fyrir því í frv., að það sé gert að skilyrði fyrir því, að bæjar- og sveitarfélög fái þetta fé, að útsvarsálag verði ekki innheimt með aukaniðurfjöfnun af viðkomandi bæjar- eða sveitarfélögum. Þetta er í fullu samræmi við vilja Reykjavíkurbæjar. Ég þykist vita, að a. m. k. fulltrúar Reykjavíkurbæjar hér á Alp. munu samþ. þetta frv., og vænti ég þess, að aðrir fulltrúar hér geri slíkt hið sama, enda er þetta fullt sanngirnismál. — Legg ég til, að frv. verði vísað til 2. umr. og fjhn. og afgreiðslu málsins hraðað.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til fjhn. með 13 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 45. Iðnaðarmálastjóri og framleiðsluráð.

Á 3. fundi í Ed., 4. okt., var útbýtt:

Fr. v. til 1. um iðnaðarmálastjóra og framleiðsluráð [16. mál] (þmfrv., A. 16).

Á 5. fundi í Ed., 9. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gísli Jónsson): Herra forseti. Þetta mál er ekki nýtt hér á þinginu. Það hefur verið flutt hér á nokkrum undanförunum þingum, en hefur ekki náð samþykki Alp. Það er þess vegna öllum alpm. kunnugt, og þarf ég því ekki að gera grein fyrir frv. En ég vil hins vegar fara nokkrum orðum um meðferð þess á síðasta Alp. Það var í fyrsta sinn, sem það náði meiri hl. í þessari hv. d. og þó allmjög breytt frá því, sem það var, er það var borið fram.

Það varð að samkomulagi í iðnn. að fella niður mikið úr frv. til þess að gera þá stofnun, sem hér er gert ráð fyrir, umsvifaminni, og gaf n. út nál. á þskj. 306 2. des., þar sem hún gerði miklar breyt. Þegar frv. kom hins vegar fram þannig breytt, voru bornar fram við það fjórar brtt. á þskj. 307, af hv. 4. landsk., og voru þar teknar upp þær breyt., sem n. gerði ráð fyrir, að felldar yrðu niður. Frv. var svo samþ. úr þessari d. eins og meiri hl. iðnn. gerði till. um. — Þegar það svo var tekið til meðferðar í Nd., kom í ljós, að meginhluti þm. þeirrar d. vildi ekki samþ. það í því formi, sem það hafði verið afgr. hér, og lagði sú d. til, að tekin yrðu upp aftur þau atriði, sem hér höfðu verið felld niður, og var þar gefið út nál. um málið, en tími vannst ekki til að taka það upp aftur í því formi.

Af þessu er ljóst, að mikill meiri hluti alpm. er samþykkur því, að málið nái fram að ganga í því formi, sem það upprunalega kom fram í, og er það ástæðan til þess, að það er hér tekið upp aftur eins og það var áður.

Ég skal taka það fram, að bent var á það af minni hl. þessarar d., að Sameinuðu þjóðirnar veittu nú aðstoð til þeirra rannsóknna, sem þetta frv. gerir ráð fyrir að iðnaðarmálastjóri og framleiðsluráð hafi á hendi. Sameinuðu þjóðirnar munu nú í sumar hafa sent hingað mann til að athuga um þessi mál, og mun hann hafa komið að þeirri niðurstöðu, að nauðsynlegt væri, að hér yrðu gerðar miklar breytingar á iðnaðarmálum þjóðarinnar, og skipaði þá ríkisstj. þriggja manna n. til að athuga um það mál. Mun einn hafa verið frá Sölumiðstöð hraðfrystihúsanna og tveir frá iðnrekendum. Þessi n. mun hafa litið svo á, að nauðsyn væri að koma upp fræðslu um þetta efni, og hefur ríkisstj. tekið upp á þessi fjárlög 100 þús. kr. í því skyni.

Allt er þetta viðurkenning á því, að þessi stofnun eigi að rísa upp, og sé ég ekki ástæðu til að fara nánar út í einstök atriði þessa frv., en vil leggja til, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til iðnn. þessarar d. og taki hún það svo til nánari athugunar, sendi það til þeirrar n., sem nú er starfandi um þessi mál á vegum ríkisstj., fái hjá henni upplýsingar um einstök atriði, sem gerzt hafa í þessu síðan á síðasta

þingi, og fá hjá henni brtt. um þau efni, þar sem það á við.

#### ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 13 shl. atkv. og til iðnn. með 10 shl. atkv.

Á 28. fundi í Ed., 13. nóv., var frv. tekið til 2. umr. (A. 16, n. 133 og 174).

*Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Iðnn. hefur ekki getað orðið sammála um afgreiðslu þessa máls, sem legið hefur mörg undanfarin ár hér fyrir þinginu, en ekki hlotið samþykki og n. hefur haft til meðferðar jafnóft og það hefur verið borið fram.

Meiri hl. vill leggja til, að frv. verði vísað frá með rökst. dagskrá, og skal ég ekki fara út í þau rök, sem hann færir fyrir því, að sinni, en annað er það, sem hann segir, að málið hafi ekki verið nægilega undirbúið. Hann telur, að það mál, sem nú er búið að liggja fyrir Alþ. í þrjú ár, sé ekki nógu vel undirbúið, og þó er þetta mál búið að liggja hér þrisvar fyrir og auk þess í fyrri í Nd., og rétt hefur verið við alla þá aðila, sem málið snertir, og auk þess hefur verið skipuð mþn., og allir þessir aðilar hafa orðið sammála um, að þetta mál ætti fram að ganga. Og þá verð ég að segja það, að mér finnst undarlegt, að því skuli vera haldið fram, að þetta mál sé enn þá illa undirbúið.

Eftir að málið hafði dagað uppi í fyrri, þótti rétt að láta athuga það, þó að ekki lægju fyrir nein fyrirsmáli um það. Var síðan skipuð n. til að athuga um þetta mál, og komst hún að þeirri niðurstöðu, að það ætti fram að ganga, en til-tók þar þó aðeins nokkra hluta þess. Það verður skiljanlegt, þegar á það er litið, að þessir menn voru til þess kvaddir að láta í ljós álit sitt á hinum einstöku atriðum og litu því aðeins á þá hlið mála. Og þegar á það er litið, að málið hafði mætt tregðu hér á Alþ., þá verður skiljanlegt, að þessir menn mæli einkum með einstökum atriðum frv. Í því ljósi ber að skoða þessar umsagnir.

Þeir leggja aðaláherzlu á, að nauðsyn sé, að framkvæmd verði ákvæði 3. gr. frv., en það eru þau atriði, sem þeir eru kunnugastir. En það eru ýmis önnur mál, sem ætlað er til, að iðnaðarmálastjóri hafi eftirlit með, svo sem þeir og geta um í 5. gr., svo að það væri ekki beinlínis andúð gegn þessum atvinnuvegi, heldur beinlínis rothögg á hann að stöðva þetta mál nú. Og það hefur aldrei verið meiri þörf en einmitt nú, að það nái fram að ganga, þegar hinn íslenski iðnaður á í harðskeyttri samkeppni við erlendan iðnaðarvarning, sem leyfður er ótakmarkaður innflutningur á. Og það er ekki aðeins bein þörf fyrir iðnaðinn í landinu og þá menn, sem að honum vinna, heldur og hina höfuðatvinnuvegi þjóðarinnar, landbúnaðinn og sjávarútveginn, því að það er vitað, að landbúnaðurinn hefur mest gagn af því, að allar þær vörur, sem framleiddar eru í sambandi við hann, séu eins vel úr garði gerðar af iðnaðarstofnunum landsins og hægt er, og það sama gildir um

sjávarútveginn. Og ýmsir þessara manna hafa unnið að því að bæta fiskiðnaðinn í landinu sem mest, svo að vörur hans séu sem útflutningshæfastar. Þetta hefur tekið í ýmsum greinum, svo að nú hafa skapast traustir markaðir fyrir ýmsar þær vörur, sem áður máttu heita óseljanlegar. Má þar sem dæmi nefna karfann, sem áður var einskis nýtur fiskur, en nú er eftirsóttastur fiskur af Ameríkumönnum, sem þeir gefa fyrir hátt verð, og það er vegna þess, að þessir aðilar hafa áður reynt að bæta alla meðferð þessara afurða. Hér er því um stórkostlegt atriði fyrir landið í heild að ræða, og ég á erfitt með að skilja þá andúð, sem virðist gæta í garð þessa máls frá landbúnaðinum. Það er vitað, að slíka aðstoð sem þessa hefur hann nú fengið í mörg ár, og það er vitað, að enn þykist hann ekki hafa fengið nóg, þó að nú séu starfandi á hans vegum 30 ráðunautar fyrir utan búnaðarmálastjóra. Og hvenær sem minnst er á þetta mál í fjv., er eins og eigi að fara að draga eitthvað frá landbúnaðinum, og á sama tíma leyfa þessir sömu menn sér að dróttu því að þessu máli, að þar eigi að verða um eitthvert fjölskyldufyrirtæki að ræða. Ég verð að segja, að ef allir ráðunautar landbúnaðarins eru settir svona, þá verður skiljanlegt margt, sem þar skeður.

En hér er um það að ræða að skapa atvinnu í landinu, hér er um það að ræða að skapa iðnaðinum í landinu þá forustu, sem hann á skilið, og það er ekki hægt að neita honum um það. Það er bersýnilegt, að lífsskilyrði og lífsafkoma margra manna í landinu er beinlínis undir því komin, að þetta mál nái fram að ganga, og það gripur stórlega inn á svið þeirra allra, sem bæði landbúnað og sjávarútveg stunda. Það er bersýnilegt, að því erfiðlegar sem gengur fyrir bæði sjávarútveginum og landbúnaðinum, því meiri nauðsyn er að gera eins og hægt er fyrir iðnaðinn, svo að hann sé fær um að gera þessar vörur sem best úr garði með aukinni tækni og þróun í iðnaðinum.

Það er talið, að nú lifi af iðnaði um 6000 manns. Ef reiknað er með fimm manna fjölskyldu, þá lætur nærri, að 30 þúsund landsmenn hafi framfærslu sína af þessum atvinnuvegi. Þetta er aðeins það fólk, sem beinlínis lifir af þessum atvinnuvegi, en þar fyrir utan eru allir hinir, sem óbeinlínis eiga undir honum komna sína lífsafkomu. Hvernig dettur Alþ. svo í hug, að hægt sé að sýna þessu máli fjandskap, þegar svona margir menn standa á bak við það? Þau rök munu ekki geta staðið lengi, að hér sé um að ræða skrifstofubákn fyrir einn ákveðinn mann. Ef á að halda því fram með rökum, þá verður fyrst að afnema skrifstofur fyrir hina tvo atvinnuvegi þjóðarinnar, því að sé ekki nauðsynlegt fyrir iðnaðinn að hafa iðnaðarmálastjóra, þá er það ekki nauðsynlegt að hafa 10 menn fyrir hina atvinnuvegina tvo. Getur nokkur trúað því, að sé engin þörf á ráðunautum fyrir iðnaðinn, þá sé þörf á slíkum fjölda fyrir hina atvinnuvegina? Nei, það er ekki hægt að bera slíkt á borð fyrir Alþ.

Ég hef áður bent á það bæði í ræðum og grg. fyrir þessu frv., hver nauðsyn sé, að þetta mál

nái fram að ganga. Ef ég færi því að flytja um það langa ræðu nú, yrði hún að miklu leyti endurtekning. — Það er ljóst, að þess er mikil þörf, að afgreiðslu þessa máls verði hraðað sem mest hér í d. En afgreiðsla þess hér fer eftir því, hvort menn hafa nú fengið skilning á þessu máli eða hvort menn halda ennþá í hin sömu sjónarmið, annaðhvort fyrir þráa eða fyrir beina andúð á málinu, fyrir andúð þeirra manna, sem ekki vilja gefa þessum atvinnuvegi sama rétt og öðrum atvinnuvegum, og ég trúir því ekki, að meiri hl. þm. vilji neita þessum eina atvinnuvegi um þann rétt, sem hann á.

Fyrsti minni hl. iðnn. leggur til, að frv. verði samþ. með tveimur breyt. Í fyrsta lagi, að 2. málsgr. í 2. gr. frv., þ. e. um framleiðsluráð, orðist svo:

„Skal það skipað til 4 ára í senn, að fengnum tillögum rannsóknaráðs ríkisins, Félags íslenskra iðnrekenda og Sölumiðstöðvar hraðfrystihúsanna; skipar ráðherra einn af hinum tilnefndu mönnum formann ráðsins.“

Það þótti rétt að gera þessa breyt. vegna þeirrar athugunar, sem fram hefur farið.

Þá leggur minni hl. einnig til, að 6. gr. frv. falli niður. Það þótti ekki ástæða til að hafa hana, en hún fjallaði um það, ef ágreiningur ris upp milli framleiðsluráðs og iðnaðarmálastjóra.

Ég vil svo vænta þess, að hv. alþm. samþ. frv. á þann hátt, sem gert er ráð fyrir á þskj. 133.

*Frsm. 2. minni hl. (Páll Zóphóníasson):* Herra forseti. Ég skal ekki fara að svara þeim atriðum úr ræðu hv. þm. Barð., sem liggja fyrir utan þetta mál. Ég skal reyna að halda mig að málinu og láta allt, sem utan við það liggur, eiga sig, enda þótt ástæða væri til að svara ýmsu af því. Þá skal ég fyrst benda á það, að það er mesti misskilningur hjá hv. þm., að móti þessu máli hafi verið staðið í sjálfu sér. Það hefur aldrei verið staðið á móti því af neinum í iðnn. Það hefur verið talið, að iðnrekendur og iðnaðarmenn ættu að sameinast í allsherjar félag, eins og bændur og aðrar stéttir landsins hafa gert. Þá er sjálfsagt að láta iðnaðarmennina fá styrk til sinnar starfsemi eins og bændur. Á þetta brestur enn, svo að ýmis stór iðnaðarfyrtæki, og sum þau stærstu á landinu, standa utan við þennan félagsskap, sem um er að ræða, og er dálftið hæpið, hvernig og að hverju leyti þau komist undir l., ef þau verða samþ. eins og þau liggja nú fyrir, en frv. að þeim hefur raunar alltaf verið að breytast hjá hv. flm., sem alltaf hefur viljað sitt á hvað í málinu.

Þar næst bendi ég á, að þótt við höfum skrifað tveir undir þetta nál., veit ég ekki annað en að einn enn sé samþykktur, a. m. k. var hann það á nefndarfundi, er ákvörðun um það var tekin, og sammála okkur hv. 8. þm. Reykv. (RÞ). En ég held hann hafi verið að hafa íbúðaskipti og verið í flutningum, þegar hv. þm. Barð. rak sem harðast á eftir mér að koma með nál., svo að ég sendi það áleiðis án þess að ná til hans. Þess vegna má líta svo á, að þetta nál. komi frá meiri hl.

Nú skulum við gá að, í hverju þessi munur er

fólginn hjá mér og hv. þm. Barð. Í annað skipti er sett í þetta mál mþn., sem starfaði á þessu ári, og sú mþn. komst að þeirri niðurstöðu, að það væri ekki rétt að setja um þetta lög nú. Hún lagði til, að veittar væru 100 þús. kr. á fjárl. til þess að koma á stofn iðnmálaráði, sem hún kallaði, sem veitti forstöðu skrifstofu, sem réði til sín ráðunauta til að starfa. Hún taldi sem sé, að iðnrekendur sjálfir væru ekki búnir að koma málinu fyrir á þann hátt, sem helzt þyrfti að vera, og vildi, að tími ynnist til starfa án þess að starfið væri bundið með l. Hún vildi, að iðnrekendur og iðnaðarmenn gætu sameinað sig í félagsskap og staðið að málinu óskiptir. Væri þá hægara að marka það framtíðarstarf, sem þessari stofnun er ætlað að rækja, heldur en þegar það er gert með l. áður en starfrækslan er byrjuð og iðnaðarmenn allir sameinaðir. Þetta er í samræmi við það, sem hefur verið um hina atvinnuvegina. Búnaðarfélag Íslands var búið að starfa lengi áður en því skipulagi var komið á, sem nú er, og ríkið fór að skipta sér af því og styrkja það, Fiskifélagið sömuleiðis. Hér yrði því gengið feti lengra en við hina atvinnuvegina, að áður en atvinnuvegurinn væri búinn að koma á nægu skipulagi hjá sér, væri ríkið búið að setja upp stofnun til að koma upp þeirri leiðbeiningastarfsemi, sem hér er um að ræða, sem þá yrði aðeins fyrir suma.

Nál. lá hjá hæstv. ríkisstj. ásamt fimm brtt., er hún lagði til, að gerðar yrðu við frv., en hún sá ekki ástæðu til að senda það inn í þingið og ekki nál. heldur, en flm. frv. fékk það og lagði fram í n., og þar var það rétt. Hún telur sig að visu ekki mótfallna frv. í sjálfu sér. En í 4. lið tekur n. fram, með leyfi hæstv. forseta:

„Enda þótt vér teljum, að verkefni iðnaðarmálastofnunarinnar, sem talin eru í frv., séu mikilsverð, viljum vér þó benda á, að hagkvæmara getur reynzt að gefa iðnaðarmálastofnuninni frjálssar hendur til þess að auka verkefni smátt og smátt, eftir því sem reynsla fæst, en leggja henni ekki skilyrðislaust þá skyldu á herðar að starfa á eins breiðum grundvelli þegar frá upphafi eins og frv. gerir ráð fyrir. Teljum vér, að verkefni þau, sem talin eru í 3. lið 5. gr., séu mest aðkallandi sem fyrsta viðfangsefni stofnunarinnar.“

Sjálf mþn., sem hefur haft þetta mál til meðferðar og í eru fulltrúar iðnaðarins, enda þótt enginn af þeim sé iðnlærður maður, mér vitanlega, leggur þetta til, og við ósk hennar verðum við, sem viljum afgr. málið með rökst. dagskrá. Ríkisstj. er búin að taka upp þá fjárveitingu, sem n. bað um, 100 þús. kr., og geri ég ráð fyrir, að það fái að standa. Við erum því 100 prósent í samræmi við óskir n., þegar við leggjum til að afgr. málið með rökst. dagskrá, sem hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Í því trausti, að ríkisstj. skipi nefnd, er starfræki iðnaðarmálaskrifstofu árið 1952 og veiti iðnrekendum þær tæknilegar leiðbeiningar, er þeir óska, og vinni annars að eflingu iðnrekstrar í landinu, og að til þessa starfs verði veitt fé á fjárl. 1952, tekur d. fyrir næsta mál á dagskrá.“

Elni mismunurinn hjá okkur er sá, að þm. Barð. og Vestm. krefjast, að strax sé ákveðið í

frv. starf iðnráðs og iðnaðarmálastjóra. Hv. flm. verður þó að viðurkenna, að í þessum þremur frv., sem hann hefur lagt fram, hefur alltaf verið fellt niður eitthvað af verkefnum og tekin upp önnur, því að það er verið að þreifa sig áfram. Þetta er það, sem mþn. vill gera í friði, án þess að vera skuldbundin af l. Það, sem ber á milli, er þetta og ekkert annað: Eigum við með l. að ákveða, hvað þessi iðnaðarmálastofnun á að gera og hvernig á að skipa hana, þó að sumir iðnrekendur séu alls ekki í samtökunum? Eða eigum við að lofa ríkisstj. að skipa n. og n. að þreifa sig áfram á einu ári, hvernig hagkvæmt er með l. að skapa ramma utan um starf hennar. Búnaðarfélagið hefur ákveðið, hvernig það starfar, og eins er um Fiskifélagið. Og ég hugsa, að þegar n. er búin að starfrækja þessa skrifstofu í eitt ár, liggi fyrir ljósari grundvöllur að lagasetningu en nú, meðan allt er í lausu lofti. En það er enginn ágreiningur með eða móti málinu í sjálfu sér, sem skipti í meiri og minni hl. Það er þess vegna fullkomin fjarstæða, þegar talað er um, að verið sé að sýna málinu fjandskap. Það er tekið nákvæmlega eins á málinu af okkur, sem stöndum að þessum tveimur minnihlutaálitum.

*Steingrímur Aðalsteinsson:* Þó að ég eigi sæti í iðnn. þessarar hv. d. og hafi þar fjallað um þetta mál ásamt öðrum þm., sem þar eiga sæti, þá hefur það orðið svo, að ég stend að hvorugu því nál., sem hér liggja fyrir. En þó að svo hafi tekizt til, vil ég fyrir mitt leyti vísa frá mér og einnig mínum flokki þeim ummælum hv. frsm. og flm. frv., þar sem hann talaði um fjandskap alþm. gegn þessu máli. Ég hef frá því fyrsta, að þetta mál var flutt á þingi, ávallt tekið afstöðu með meginefni þess og átt þátt í að stuðla að framgangi þess, þó að það hafi ekki náð framgangi enn, — þrátt fyrir það, þó að ég hafi fundið ýmsa agnúa á frv., eins og það hefur legið fyrir. Ég vil t. d. minna á það, að á síðasta þingi, þegar frv. var til meðferðar í annað sinn og flm. féllst á að skera efni þess mjög niður í von um að fá það frekar samþ. í þeim búningi, hafði ég þá afstöðu að vilja ganga lengra en flm. gerði að því sinni og tók upp ýmislegt af því efni, sem hann sjálfur lagði til, að yrði fellt niður. Þannig er það síður en svo, að ég hafi nokkurn tíma sýnt málinu andúð á þingi, þvert á móti. En þegar iðnn. fjallaði um þetta mál að þessu sinni, var það komið í nokkuð annan farveg, eins og drepið hefur verið á hér og eins og 2. minni hl. n. byggir á afstöðu sína um að samþ. frv. ekki enn þá eins og það liggur fyrir, heldur fela málið þessari n., sem ríkisstj. á þessu ári skipar til að fjalla um iðnaðarmálin. Er það a. m. k. nokkuð í átt við það, sem flm. hefur óskað eftir og frv. fjallar um. Við afgreiðsluna í n. lét ég þess vegna líka í ljós, að e. t. v. væri eins heppilegt að gefa n. frjálsar hendur um þessi störf eitt ár í viðbót og láta þann vís, sem þegar er orðinn að þessari starfsemi, þróast og sjá þá betur, hvernig sú þróun yrði, og byggja síðan á þeirri reynslu þá lagasetningu, sem um þetta yrði sett. Að því leyti var afstaða mín í n. mjög lík afstöðu 2. minni hl., eins og frsm. Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

hefur líka getið um. Hins vegar var það nú svo, að þegar farið var að ræða þetta mál nánar í mínum flokki, varð sú skoðun ofan á, að með þessu væri of skammt gengið og að réttara væri að veita iðnaðinum þegar með löggjöf þá aðstoð, sem hann biður eftir og á fullan rétt á að fá, eins og þær aðrar atvinnugreinar, sem hér hafa verið teknar til samanburðar, svo sem landbúnaður og sjávarútvegur.

Ég hef við nánari yfirvegun líka fallizt á, að það sé ekki ástæða til að draga þetta mál meir á langinn en gert hefur verið. Eins og flm. hefur getið um og hv. þm. er kunnugt, er þetta mál búið að vera hér nokkuð lengi á döfinni. Og þó að ekki hafi verið þrátt fyrir það sniðnir af því ýmsir þeir agnúa, sem frá upphafi voru á formi frv., þá sé ég ekki annað en það sé rétt að láta verða af því að afgreiða þetta mál og mun þess vegna í höfuðatriðum fallast á frv. í bill, eins og það liggur fyrir, en mun á síðari stigum þess, ef rökst. dagskráin verður felld, gera einhverja brtt., eftir því sem ég þá tel ástæðu til.

Ég taldi rétt að skýra frá þessu þegar við þessa umr. málsins og þá ekki sízt vegna þeirra ummæla, sem hv. frsm. 2. minni hl. hafði hér um það, að ég mundi sennilega hafa sömu skoðun og hann í þessu efni. Var það ekki að tilnefnislausu. En eins og ég sagði, hef ég við nánari umræður um málið í mínum flokki komizt á þá skoðun, að það sé þó réttara að lögfesta þá starfsemi, sem nú er hafinn þessi vísir að, og gera hana þá líka þegar nokkru fyllri með ákvæðum frv. en hún nú er og virðist vera fyrirhuguð af ríkisstj. nú á næsta ári.

Umr. frestað.

Á 29. fundi í Ed., 15. nóv., var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 34. fundi í Ed., 26. nóv., var fram haldið 2. umr. um frv.

*Frsm. 1. minni hl. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Ég skal ekki lengja mikið þessar umr. hér, en ég vildi aðeins með fáum orðum svara hv. 1. þm. N-M. Hann sagði, að það væri mesti miskilningur, að talað hefði verið á móti þessu máli á undanfórnum þingum. Ég veit nú ekki, hvernig á að skilja andstöðu gegn máli, ef það er ekki andstaða gegn þessu máli, að af sumra manna hálfu, sem ekki vilja láta málið hafa framgang, hefur hver ræða, sem flutt hefur verið um það, miðað að því að torvela framgang þess. Það er því ekki aðeins andstaða, heldur fullur fjandskapur, sem þessu máli hefur verið sýndur af ákveðnum mönnum hér á Alp. og væri nú vel, ef þeir vildu milda andstöðu sína gegn málinu og láta það ganga fram, því að það að leggja til að vísa málinu frá nú verður ekki skilið á annan veg en þann, að það sé lagt til af andúð gegn málinu. Hv. 1. þm. N-M. sagði, að hann hefði haft ástæðu til að ætla, að þrír nm. væru með því að vísa málinu frá. En nú hefur hv. 4. landsk. þm. lýst því yfir, að hann sé málinu samþykktur, og má því segja, að nál. okkar í minni hl. iðnn. sé orðið að meirihluta-

áliti. Má vera, að hugur þessa hv. þm. hafi snúist svo af því, að hann hefur verið með málinu á undanförunum þingum, þó að hann gerði þessa grein fyrir afstöðu sinni í iðnn.

Þetta mál hefur fengið, eins og ég sagði hér um daginn, svo mikla athugun — það hefur verið sett tvisvar í milliþn. — að ég sé þess vegna ekki ástæðu til að tefja málið nú með því, að því verði komið í milliþn., en ég óska, að atkvgr. fari fram um frv. sjálft á þessum fundi, ef tími endist til þess.

Hv. frsm. 2. minni hl. n. sagði, að það hefðu engir menn með iðnþekkingu verið í þeirri mþn., sem frv. síðar var sett í. Eg vil upplýsa, að þetta er alger misskilningur, því að m. a. var einn maðurinn í þeirri n. verkfræðingur frá ekki lélegri stofnun en Harward-háskóla í Boston og hefur haft með það að gera nú að endurbæta stórkostlega vinnuaðferðir og vélar fyrir Sölu-miðstöð hraðfrystihúsanna. En aðalástæðan fyrir því að vilja ekki vera með í að samþ. þetta frv. er sú hjá hv. 1. þm. N-M., að þessi stétt manna, iðnaðarmenn, hefur ekki komið upp hjá sér félagsskap eins og bændur annars vegar hafa gert og fiskimenn hins vegar. Eg held, að það sé á nokkrum misskilningi byggt að vilja standa á móti málinu af þessum ástæðum. Eg sé ekki, að það sé neitt til fyrirmyndar, að bændur landsins eru í raun og veru þvingaðir inn í búnaðarfélagasamböndin, af því að þeir geta ekki fengið jarðabótastyrkinn, nema þeir séu í búnaðarfélagum. Eg er ekki á móti því, að þeir fái þennan styrk. Það er eðlilegt. En þeir fá hann bara ekki nema með því að vera í búnaðarfélagum, svo að þetta er skipulagt þannig, en ekki af frjálsum vilja. Slíku fyrirkomulagi hefur ekki verið komið á um iðnaðinn. Hitt er hins vegar svo ekki til fyrirmyndar, að búnaðarfélagsskapurinn í landinu sækir fé sitt skefjalaust í ríkissjóðinn, fleiri hundruð þús. kr. á ári, meðan ekki eru greiddar nema tvö þús. kr. til félagsskaparins af félagsmönnum sjálfum. Það fé, sem ríkissjóður leggur fram í þessu efni, fer til þess að halda uppi búnaðarfélagunum um land allt, og ég sé ekki ástæðu til að þvinga slíkan félagskap fram í sambandi við iðnaðarmálin. Búnaðarfélag Íslands er í raun og veru ekki annað en stjórnardeild, sem kostuð er af ríkissjóði, án þess þó að rn. hafi umráð þar yfir, sem þó er ætlað til, að hér sé í sambandi við iðnaðinn. Að nokkru leyti er svo líkt ástatt um Fiskifélagið eins og Búnaðarfélag Íslands. Það er orðið nokkurs konar ríkisstofnun, og er ekki til fyrirmyndar að byggja þau mál upp þannig.

Eg sé ekki ástæðu til að upplýsa þetta mál nánar. Það er upplýst við margar umr. fyrr og síðar á Alp., að þetta mál væri til stórkostlegra hagsbóta fyrir iðnaðinn, og það er ekki réttlætismál að neita iðnaðinum um þetta, þó að það kosti nokkurt fé. — Eg legg því til, að dagskrár-till. verði felld og að hv. þdm. fallist á, að þetta frv. verði samþ. óbreytt.

Frsm. 2. minni hl. (Páll Zóphóniasson): Herra forseti. Eg hef í raun og veru engu við það að bæta, sem ég áður hef sagt um þetta efni. Hér er aðeins um það að ræða, hvort á nú á þessu

þingi að skipa með lögum starfi iðnráðs og iðnaðarmálastjóra, eða hvort á að verða við þeim óskum, sem fram komu mjög greinilega í nál. þeirrar n., sem ríkisstj. skipaði milli þinga til þess að rannsaka málið, þar sem þeir óskuðu eftir því, að veittar yrðu 100 þús. kr. til þess að koma þessari iðnaðarmálaskrifstofu, sem þeir kalla svo, á fót, og að þeir fái í n. frest í eitt ár til þess að athuga, á hvern hátt verði heppilega fyrir komið l. og nánari ákvæðum um störf þessarar skrifstofu, sem og kemur fram á fskj. 1 á pskj. 133, þar sem þeir endurtaka þetta sama, að þótt þeir vilji ekki mæla á móti frv., þá óski þeir eftir að fá þennan frest. Og þegar upphæðin, 100 þús. kr., er komin á fjárlfrv., og ég hef ekki heyrt neinn ljá máls á því að taka hana út af því aftur, þá er að mínum dómi orðið við þeim kröfum, þá fá þeir það fé, sem þeir biðja um, 100 þús. kr. Ráðh. mun þá skipa þetta þriggja manna iðnaðarmálaráð, sem þeir kalla, til þess að stjórna starfinu og athuga, hvernig rammi verði settur um málið með löggjöf. Þess vegna er orðið 100% við till. mþn. með því að samþ. rökst. dagskrána. Með því að samþ. lagafrv. er búinn til ákveðinn rammi um það, hvernig iðnaðarmálaráð á að starfa, sem það sjálft óskar ekki eftir að fá yfir sig strax, heldur að fá í friði að athuga til næsta árs, hvernig það verður heppilegast gert, og koma þá með það í því formi, sem þeir óska eftir. Eg sé þess vegna ekki annað en að við, sem undir rökst. dagskrána skrifum, séum alveg í samræmi við óskir þeirra manna, sem hér eiga hlut að máli. Verði þess vegna, mót von minni, rökst. dagskráin ekki samþ., heldur farið með l. að ákveða, hvernig þessi n. eigi að starfa, þá kemur á seinna stigi til athugunar, hvort þar eigi ekki að gera frekari breyt. á og meira í samræmi við það, sem þeir óska eftir, sem hér eiga hlut að máli, heldur en eins og frv. er nú.

Öðrum aths. hv. frsm. sé ég ekki ástæðu til að svara. Það er alveg rétt, að ég tel það eitt af verkefnum iðnaðarmálaráðs að reyna að sameina alla iðnrekendur með þessu, en ekki, eins og nú er, að láta heila iðnflokka standa utan við, eins og iðnina, sem rekin er af samvinnufélögum í landinu, sem öll standa utan við félagskap iðnaðarmanna. Það eru líka ýmsir fleiri iðnrekendur, sem standa utan við þennan félagskap, sem allir eiga að standa saman um og njóta þeirra leiðbeininga, sem þetta iðnaðarmálaráð getur gefið. Eg tel það eitt af verkefnum þess fyrsta árið að vinna að þeirri sameiningu. Þess vegna legg ég til, að rökst. dagskráin sé samþ. og þeim gefinn kostur á að átta sig betur á málinu en þeir virðast vera búnir að enn.

#### ATKVGR.

Rökst. dagskrá á pskj. 174 felld með 8:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PZ, RP, VH, HV, KK, BSt.

nei: LJóh, SÓO, StgrA, BrB, FRV, GJ, HG, JJós.

ÞÞ greiddi ekki atkv.

2 þm. (BBen, HermJ) fjarstaddir.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Brtt. 133,1 samþ. með 9 shlj. atkv.

2. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.  
3. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.  
4.—5. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.  
Brtt. 133,2 (6. gr. falli burt) samþ. með 6:1 atkv.,  
að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu  
já: HG, JJós, LJóh, SOÓ, GJ, BSt.  
nei: HV.  
KK, PZ, RÞ, StgrA, VH, BrB, FRV greiddu  
ekki atkv.  
3 þm. (HermJ, ÞÞ, BBen) fjarstaddir.  
7. gr. (verður 6. gr.) samþ. með 8:1 atkv.  
8.—11. gr. (verða 7.—10. gr.) samþ. með 8:1  
atkv.  
Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess samþ.  
án atkvgr.  
Frv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

A 36., 37. og 38. fundi í Ed., 29. nóv., 4. og 6.  
des., var frv. tekið til 3. umr.  
Forseti tók málið af dagskrá.  
A 39. fundi í Ed., 7. des., var frv. enn tekið til  
3. umr. (A. 269, 287, 342).

*Forseti (BSt):* Áður en umr. hefst vil ég vekja  
athygli flm. á því, að brtt., sem eru á þskj. 287,  
geta ekki staðist nema með breyttri fyrirsögn,  
því að þær geta ekki átt við fyrirsögnina „Iðn-  
aðarmálastjóri og framleiðsluráð“.

*Frs. 2. minni hl. (Páll Zóphóníasson):* Herra  
forseti. Eg er áður búinn að lýsa afstöðu minni  
til þessa máls. En sem tilraun til að koma mál-  
inu í það horf, sem iðnaðarmenn óska, er sú  
brtt. flutt, sem er á þskj. 287, og mun ég koma  
með skriflega brtt. hvað varðar fyrirsögn frv.

Nál. á þskj. 133 fylgja fskj., og er fskj. II sent  
atvrmrh., en fskj. I sent iðnn. Ed.

Í nefnd þeirri, sem skipuð var um þessi mál,  
voru þeir Páll S. Pálsson og Þorbjörn Sigur-  
geirsson, og óska þeir þar eftir 100 þús. kr. fjár-  
veitingu, til þess að n. geti veitt leiðbeiningar og  
athugað, hvernig heppilegast er að haga l. um  
þessa leiðbeiningastarfsemi. Þeir telja, að það sé  
rétt að lofa n. að hafa frjálssar hendur eitt ár til  
þess að þreifa fyrir sér,

Að öðru leyti hef ég ekki annað um þetta að  
segja á þessu stigi þess.

*Steingrímur Aðalsteinsson:* Herra forseti. Eg  
flyt á þskj. 342 tvær brtt. Það má segja, að hvor-  
ug þeirra skipti höfuðmáli, en þó tel ég, að betur  
færi á því, að þær væru samþ.

Fyrri brtt. er við 2. gr., að í stað orðsins  
„vélaverkfræðingur“, þ. e., að iðnaðarmálastjóri  
skuli vera vélaverkfræðingur, komi: iðnaðar-  
verkfræðingur. — Mér finnst þetta eðlilegra, þar  
sem iðnaðarverkfræðingur hlýtur að vera hæf-  
ari til að gegna þessu starfi. Það er ýmislegt  
annað en bygging véla, sem þarna kemur til  
greina, og held ég því, að heppilegra verði að  
hafa þetta iðnaðarverkfræðing. Eg skal fúslega  
játa, að það gæti vel komið til mála að ráða  
þarna mann, sem ekki væri vélaverkfræðingur,  
og mætti þá láta þetta niður falla og láta það  
alveg óbundið, en ef það verður haft bundið,

finnst mér réttara, að það verði iðnaðarverk-  
fræðingur.

Hin till. er við 5. gr., um að 8. tölul. falli niður,  
en hann er um það, að meðal sameiginlegra  
verkefna eigi að vera að gera till. um sölu iðju-  
vera ríkisins, ef hagkvæmara þykir, að þau séu  
starfrækt af öðrum aðilum. Nú getur vel komið  
til mála, að hagkvæmara reynist að selja þessi  
iðjuver, og þá er það þeirra að fjalla um það og  
gera till. um það, en að það sé bundið í l., að það  
sé eitt af verkefnum stofnunarinnar að selja  
þetta og athuga um möguleika á því, sé ég ekki  
að sé nein ástæða til að hafa í frv. — Hv. flm.  
hefur ekki viljað fallast á þetta sjónarmið, og  
veit ég ekki nema hann sé enn sama sinnis, en  
þrátt fyrir það finnst mér það óviðeigandi að  
hafa þetta í lögum.

*Frs. 1. minni hl. (Gísli Jónsson):* Herra for-  
seti. Út af brtt. á þskj. 287 vil ég segja það, að  
þær eru ekki annað en endurtekning á rökst.  
dagskrá, svo að þessi till. er því óþörf, og er  
jafngott að láta hana falla.

Um till. á þskj. 342 er það að segja, að ég veit  
ekki, hver er munurinn á vélaverkfræðingi og  
iðnaðarverkfræðingi í þessu tilliti, og geri það  
ekki að neinu kappsmáli, hvort verður. En ég  
geri ráð fyrir, að ef svo stæði á, að hægt væri að  
fá betri mann, sem jafnvel væri alls ekki verk-  
fræðingur, þá gæti ráðh. alltaf gefið út brbl. um  
það. Eg geri það þess vegna ekki að kappsmáli,  
hvor till. verður samþ., en mun hins vegar greiða  
atkv. á móti þessari brtt.

*Forseti (BSt):* Út af þeim ummælum, að brtt.  
á þskj. 287 séu efnislega alveg eins og rökst.  
dagskrá, vil ég segja, að það er allt önnur af-  
greiðsla að afgr. mál með rökst. dagskrá eða  
lagafrv. Það er því formlega rétt að bera þessa  
brtt. upp, og má í því sambandi t. d. benda á  
66. mál, en þar leggur n. til, að það verði afgr.  
með rökst. dagskrá, sem er sama efnis og frv.

Mér barst áðan brtt. við brtt. á þskj. 287, á  
þessa leið: „Fyrirsögn frv. verði: Frv. til l. um  
iðnaðarmálaráð.“ — Fyrir þessari till. þarf tvö-  
föld afbrigði.

#### ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 372) leyfð og  
samþ. með 14 shlj. atkv.

Brtt. 287,1 felld með 8:6 atkv., að viðhöfðu  
nafnakalli, og sögðu

já: HV, KK, PZ, RÞ, VH, BSt.

nei: ÞÞ, BBen, GJ, HG, JJós, LJóh, SOÓ, StgrA.

3 þm. (BrB, FRV, HermJ) fjarstaddir.

Brtt. 287,2 tekin aftur.

— 342,1 samþ. með 7:6 atkv., að viðhöfðu  
nafnakalli, og sögðu

já: FRV, HV, KK, PZ, RÞ, StgrA, VH.

nei: ÞÞ, BBen, GJ, JJós, LJóh, SOÓ.

HG, BSt greiddu ekki atkv.

2 þm. (BrB, HermJ) fjarstaddir.

Brtt. 342,2 felld með 7:6 atkv.

— 372 tekin aftur.

Frv., svo breytt, samþ. með 8 shlj. atkv., að  
viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: JJós, LJóh, SÓÓ, StgrA, BBen, FRV, GJ, HG.

KK, PZ, RÞ, VH, ÞÞ, HV, BSt greiddu ekki atkv.

2 þm. (HermJ, BrB) fjarstaddir.

Fr. v. afr. til Nd.

Á 39. fundi í Nd., 10. des., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 373).

Á 53. fundi í Nd., 4. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Fr. v. ísað til 2. umr. með 20 shl. atkv. og til iðnn. með 20 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

#### 46. Vegalagabreyting (frv. GJ).

Á 3. fundi í Ed., 4. okt., var útbýtt:

Fr. v. til 1. um. breyt. á vegalögum, nr. 34 22. apríl 1947 [23. mál] (þmfrv., A. 23).

Á 5. fundi í Ed., 9. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Það er nú liðinn alllangur tími síðan breytingar hafa verið gerðar á vegalögum. Hins vegar hafa verið borin fram allmörg frv. til breyt. á þeim, en þau hafa ekki náð fram að ganga. Ég hef nú leyft mér að bera fram frv. til breytinga á vegal. á þskj. 23, og síðan því var útbýtt hafa komið fram við það margar brtt., og einnig hefur verið borið fram frv. sama efnis í Nd. og við það hafa einnig komið fram fjöldamargar brtt. Sýnir þetta bezt, hve knýjandi er að breyta vegalögum. — Skál ég nú gera nokkra grein fyrir þeim breytingum, sem ég hef borið fram.

Það er þá fyrst, að tekinn sé upp nýr liður í 2. gr., að á eftir B. 41 komi nýr liður: „Tröllatunguvegur: Frá Gautsdalsvegi um Tröllatungu á Strandaveg.“ Þetta er nýr vegur, sem mundi tengja saman Barðastrandarsýslu og Strandir. Það liggur nú vegur frá botni Gilsfjarðar um Steinadalshéið yfir í Kollafjörð. Ég hygg, að það væri miklu betra að taka þessa leið milli Geiradals og Stranda. Þegar þessi vegur yrði kominn á, hygg ég, að leggja mætti niður veginn yfir Steinadalshéið, og ég hygg, að það verði miklu ódýrara fyrir ríkisstj. að halda þessum vegi við einum, eftir að þá er þar kominn samfelldur vegur til Hólmavíkur.

Þá er 2. liður frv., að B. 42 í sömu lagagr. orðist svo: „Reykhólavegur: Af Vesturlandsvegi við Berufjarðarbotn um Reykhóla að Laugarlandi og af Vesturlandsvegi hjá Kinnarstöðum um

Hofstaði að Hlíð“. Breytingin er sú, að vegurinn frá Hofstöðum að Hlíð bætist við í þjóðvegatölu og sömuleiðis vegurinn frá Stað að Laugarlandi. Ég tel það sjálfsagt, að vegurinn að þessum stöðum sé tekinn upp í þjóðvegatölu.

Þá er það 3. liður frv., er hljóðar svo: „Í stað orðanna „og Kollafjörð að Kletti austan undir Klettshálsi“ í B. 43 í sömu lagagr. komi: „Kollafjörð, Klettsháls, Þingmannaheiði að Brjánslæk á Barðaströnd.“ Breytingin er sú að taka í þjóðvegatölu alla pósthéiðina að vestan. Þjóðvegurinn endar nú við Klettsháls að austanverðu og Brjánslæk að vestan, og er sumt af þessari leið í sýsluvegatölu, en sumt fjallvegur. Nú í sumar var ruddur vegur með ýtu frá Brjánslæk og á heiðina, svo að minni kostnaður ætti að verða við að fullgera þann veg. Ég tel það sjálfsagt, að öll pósthéiðin sé þannig tengd saman í þjóðvegatölu.

Fjórði liðurinn er nýr vegur. Ég tel eðlilegt, að eftir að öll þessi leið hefur verið tekin í þjóðvegasamband, þá sé líka tekin leiðin út Fjarðarhlíðina til þess að tengja Múlanesið við þjóðveginn. Ég hef ekki tekið upp alla leiðina að Múla, þó að eðlilegt væri, en tel sjálfsagt, að Múlanesið sé þannig tengt þjóðveginum.

Fimmti liðurinn er um að framlengja þjóðveginn í Dalahreppi frá Bakka að Selárdal. Þessi leið hefur nú verið rudd, svo að fært er bílum. Þessi vegur er í sýsluvegatölu, en ég tel eðlilegt, að hann sé nú tekinn í þjóðvegatölu. — Um 6. liðinn gildir það sama. Hann er um að framlengja þjóðveginn frá Fossi að Reykjarfirði. Þar hefur einnig nú verið gerður akfær vegur á kostnað sýslunnar, og er eðlilegt, að ríkið taki nú við viðhaldi hans, enda mundi sýslan eftir sem áður hafa nógu verkefnum að sinna.

Sjöundi liðurinn er, að á eftir B. 65 komi nýr liður, er orðist svo: „Fossheiðarvegur: Frá Fossi í Suðurfjarðahreppi á Barðastrandarveg“. Það er aldrei hægt að ætlast til, að Arnfirðingar séu bundnir við að fara yfir Hálfán til Patreksfjarðar og síðan yfir Kleifaheiði yfir á Barðaströnd. Það er eðlilegt, að þeir fái beint vegasamband, ekki sízt eftir að öll leiðin um Barðaströnd verður komin í þjóðvegatölu.

Áttundi liðurinn er um, að þjóðvegurinn verði lengdur frá Sveinseyri út Tálknafjarðarströndina út að Sellátrum. Það er nú ekki lengur neinn þjóðvegur í Tálknafirði ófullgerður og ekki annað þar tekið en leiðin frá Botni og þarna út. Hins vegar er þessi vegur, sem hér er um að ræða, að nokkru í hreppavegatölu og að nokkru í sýsluvegatölu, og er aðkallandi, að hann verði sem fyrst tekinn í þjóðvegatölu. Einnig er þarna lagt til, að tekinn verði upp nýr vegur frá Beldudalsvegi út ströndina að sunnanverðu að Suðureyri. Það verður að teljast eðlilegt, að þessi sveit komist í þjóðvegasamband.

Niundi liðurinn er nýr vegur frá Haukabergi að Siglunesi. Þessi vegur er í sýsluvegatölu, og hefur verið rutt nokkuð út undir Fit, en nauðsynlegt er að koma veginum alla leið út að Siglunesi.

Í 10. liðnum er lagt til að komi nýr vegur: „Melanesvegur: Af Rauðasandsvegi að Melanesi.“ Þessi vegur er hvorki í sýsluvega- né hreppa-

vegatölu, en svo er mál með vexti, að hér er um að ræða jörð, þar sem lagt hefur verið í töluverðar framkvæmdir á síðustu árum og ekki er líkleg til að fara í eyði á næstunni. Er nauðsynlegt og réttlátt, að hún sé í beinu sambandi við þjóðveginn.

Þá er það 11. og síðasti liðurinn, um að taka Útvíkurléiðina í þjóðvegatölu. Vegurinn frá Gjögri að Hænuvík er í sýsluvegatölu, en hins vegar er vegurinn frá Hænuvík að Kollsvík í fjallvegatölu, og má með litlum tilkostnaði gera bílfært í Kollsvík, og þá er vandalaust að komast frá Kollsvík til Breiðuvíkur. Áður er kominn vegur frá Gjögri að Látrum, og þá mætast þessir vegir í Breiðuvík.

Ég sé ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þetta frv. að sinni, en legg til, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og samgmn., sem taki það ásamt þeim till. til breytinga, sem fram hafa komið, til athugunar svo snemma, að það nái fram að ganga á þessu þingi.

*Páll Zóphóníasson:* Herra forseti. Af því að ég er á annarri skoðun en margir af hv. þm. þessarar d., þá vil ég fara nokkrum orðum um þetta frv., áður en það fer til n.

Ég tel, að þjóðvegir eigi þeir vegir að vera, sem tengja saman helztu byggðarlög landsins og kaupstaði. Þær leiðir eiga að vera góðar og greiðar, og þær á ríkið að kosta að öllu leyti. T. d. á Barðastrandarvegur, þ. e. vegur eftir endilangri sýslunni frá sýslumörkum í Gilsfirði og til Bildudals, að vera þjóðvegur, en þegar þeirri leið sleppir, tel ég vafasamt, hvað ríkið eigi að kosta að öllu leyti. Ef við athugum í hinum ýmsu byggðarlögum, hvað mikið af vegum er komið í þjóðvegatölu, þá er það mjög misjafnt. Sums staðar eru allar aðalleiðir komnar í þjóðvegatölu, en leiðirnar um einstaka hreppa eru sýsluvegir, en sums staðar er þetta svo komið, að allar leiðir eru komnar í þjóðvegasamband, og er farið að reyna að koma afleggjurum heim á einstaka bæi í þjóðvegatölu. Ég er ekki með þessu að segja, að svo sé þetta í þessu frv. Á hverju ári, sem ríkið hefur breytt vegalögnum, hafa sýsluvegir stytzt í sumum sýslum, en í öðrum hafa þeir lengzt jafnframt. Þetta kemur af því, að sýslurnar leggja mismikið á sýslubúa til að fá vegina. Sumar eru komnar það langt með lagningu sýsluvega, að þær eru farnar að taka í sýsluvegatölu vegi heim á einstaka bæi. Það þarf að auka vegakerfi landsins, og tel ég, að ríkið ætti að taka að sér aðalvegi, en sýslan svo hina, sem tengja vegakerfið saman, en ríkið taki ekki að sér að leggja vegi heim í hlað á bæjunum.

Þetta vil ég biðja n. að athuga, bæði hvaða vegir verði teknir upp í þjóðvegatölu og hvernig vegunum verði skipt milli ríkis, sýslu og hreppa.

*Flm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Út af því, sem hv. 1. þm. N-M. sagði um vegamálin, vil ég benda á, að þessi hugmynd er ekki ný. Ég man, að vegamálastjóri lagði sjálfur til, að hún yrði tekin upp. Skal ég ekki á þessu stigi málsins mótmæla því, að þetta sé athugað, en í því sambandi vil ég leyfa mér að benda á, að mjög margar

sýslur í landinu hafa ekki fengið þessa vegi. Hér er þó till. um að mismuna þeim héruðum, sem alltaf hefur verið neitað um fé til vega yfirleitt, og þau héruð, sem liggja næst Reykjavík, séu látin ganga fyrir.

Vegirnir voru lagðir fyrir miklu léttari farartæki en nú eru. Fengu héruðin framlögin til að byggja góða vegi og brýr, sem gátu tekið umferðina eins og hún var þá. Á meðan var hinum héruðunum neitað um framlag til vega, og fengu þau ekki einu sinni kerruvegi, heldur urðu að reiða allt á hestum. Þegar ekki var hægt að standa á móti því að fá framlag til vega fyrir létt farartæki, þá kom kapphlaup milli þessara héraða, og vildu þau þá fá stærri vegi, sem hægt væri að fara með þung farartæki um. Endurbýggðu þau ekki einungis vegi, heldur og brýr líka. Það var eytt t. d. millj. kr. í Ölfusárbrúna, vegna þess að ekki nægðu þar 5 tonna vagnar, heldur 8 tonna langferðabifreiðar, meðan hinum héruðunum var neitað um að fá brýr, sem taka 2–4 tonna vagna. Þannig er, ef tekið er nú upp það kerfi, að ríkið borgi fyrir þessi héruð, og það á sama tíma og þau héruð fá mikið fé til að endurbýggja brýr og vegi á kostnað ríkissjóðs.

Ég er sammála hv. 1. þm. N-M. um það, að ekki taki að leggja veg heim á hvern bæ, ef ætlað er til þess, og geri ég þá ekki ráð fyrir, að vegamálastjóri geri till. um það. En auk þess er erfitt að draga línu t. d. milli þess, hvað yrði aðalvegur frá Patreksfirði að Rauðasandi. Ég segi ekki, að það sé aðalvegur, þó að verið sé að tengja byggðina, sem hefur möguleika til að auka landbúnaðarframleiðslu, við þorp, sem hefur orðið 1000 manns og hrópar eftir mjólk. Þetta kemur ekki til greina að hafi áhrif á þessa till. Ég geri ráð fyrir, að allar þessar till. verði sendar til vegamálastjóra til athugunar, og gerir hann svo að sjálfsögðu sínar till. í málinu. Ég efast um, vegna þeirrar stefnu, að þá yrði farið að flokka vegina eins og rætt hefur verið um, þegar það á að ganga út yfir þau héruð, sem mestum órétti hafa verið beitt. Það er réttlætiskrafa, að þær sýslur, sem fengið hafa litla vegi, séu ekki látnar koma inn hlutfallslega, heldur fái stærri skerf hjá vegamálastjóra. Sumar sýslur hafa fengið svo mikið af vegum, að þær teygja þá upp á fjöll.

Ég álit, að hv. samgmn. eigi að athuga þetta mjög gaumgæfilega.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til samgmn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram, en brtt. við það bærust á þskj. 23, 49, 57, 63, 76, 82, 106, 110, 198, 209, 213, 223.

**47. Uppdrættir að íbúðarhúsum o. fl.**

Á 4. fundi í Ed., 5. okt., var útbýtt:

*Frv. til 1. um ódýra uppdrætti að íbúðarhúsum, eftirlit með byggingum o. fl. [27. mál] (þmfrv., A. 29).*

Á 6. fundi í Ed., 10. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Fm. (Rannveig Þorsteinsdóttir):* Herra forseti. Frv. þetta var borið fram á síðasta þingi, en var þá ekki útrætt. Hér er rætt um, skv. 1. gr., að þau bæjarfélög, sem hafa verkfræðing í þjónustu sinni, láti gera ódýra uppdrætti að íbúðarhúsum. Enn fremur er ætlað til, að þeir, sem vinna sjálfir að húsbýggingum, fái leiðbeiningar og eftirlit. Ef fimm eða færri vinna í félagi, er ætlað til, að störf þeirra reiknist í eigandans þágu. Tilgangurinn með þessu frv. er sá að veita aðstoð til að losna við ýmsan aukakostnað, sem hleypir verði húsanna tilfinnanlega upp.

Það er ánægjulegt að vita, að í Reykjavík hefur verið tekið upp svipað fyrirkomulag, þó að það sé að öðru leyti í sambandi við smábúðirnar; þar eru uppdrættirnar látnar í té ókeypis, en þetta frv. nær einnig til annarra húsa en smábúðanna.

Á síðasta þingi var þessu frv. vísað til heilbr.- og félmn., og legg ég til, að því verði vísað til sömu nefndar.

ATKVGK.

Frv. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 13 shlj. atkv.

Nefndarálit frá heilbr.- og félmn., á þskj. 366, var útbýtt 10. des., en frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

**48. Lánveitingar til smábúða.**

Á 3. fundi í Sp., 8. okt., var útbýtt frá Ed.:

*Frv. til 1. um lánveitingar til smábúða [32. mál] (þmfrv., A. 34).*

Á 10. fundi í Ed., 11. okt., var frv. tekið til 1. umr.

*Fm. (Finnbogi R. Valdimarsson):* Herra forseti. Í grg. þeirri, sem fylgir frv. þessu, er tekið fram, að ekki sé með frv. verið að gera neinar heildartill. um, á hvern hátt megi fullnægja lánsþörfinni til íbúðarhúsabygginga yfirleitt, né gerðar till. um framtíðarskipulag þessara mála, þótt það væri mjög mikilvægt. Hins vegar er með þessu frv. leitast við að koma til móts við þann mikla fjölda manna, sem lagt hafa út í að byggja sér íbúðarhús, en eiga erfitt um vik að

kljúfa byggingarkostnaðinn. Þótt hér sé víst um marga að ræða og í raun og veru þyrfti að veita til slíkrar lánastarfsemi stórar upphæðir, þá er í frv. þessu aðeins farið fram á smáurlausn. Ég hef séð í þskj., að nú eru komnar fram margar till. um það, hvernig rýmka skuli um lánsfé til íbúðarhúsabygginga. Þetta frv. okkar felur í sér, að 15 millj. kr. verði varið úr svonefndum mótvirðissjóði til slíkra bygginga.

Það er öllum vel ljóst, að þörfin fyrir aukna byggingarstarfsemi við íbúðarhús hefur í langan tíma verið mikil og er nú mjög aðkallandi. Meðal annarra þjóða hefur þörfin fyrir auknið íbúðarhúsnæði verið mikil eftir stríðið, en á Íslandi er hún þó meiri en í nágrannalöndum okkar. Fróðir menn um þessa hluti hafa sýnt mjög glöggt fram á, hversu þörfin er brýn. Í skýrslu frá árinu 1944, sem ég hef hér fyrir framan mig, er áætlað, að Íslendingar þyrftu að byggja 1500 íbúðir á ári, ef takast ætti að útrýma heilsuspillandi húsnæði. Í þeirri skýrslu er einnig sýnt fram á, að ef flokka mætti húsnæðið í 3 flokka, þá lentu í þriðja og versta floknum 7500 íbúðir, sem með öllu gætu talizt óhæfar til íbúðar og heilsuspillandi. Í Reykjavík búa þúsundir manna við óhæft húsnæði og hafa þúsundir barna á framfæri sínu. Á undanfórnum árum hefur byggingarþörfinni hvergi verið fullnægt, og hefur einnig stórlega dregið úr framkvæmdum sökum takmarkana á leyfum. Árið 1949 var sótt um leyfi til fjárhagsráðs um byggingu á 3200 íbúðum, en leyfi voru aðeins veitt fyrir 1074 íbúðum. Árið 1950 berast 1860 umsóknir, en leyfi eru veitt fyrir 504 íbúðum. Á þessu ári bárust 1500 umsóknir, en leyfi veitt fyrir 500 íbúðum. Nú fyrir skömmu var rýmkað um höftin hvað snertir smábúðir, sem væru 80 fermetrar og 260 teningsmetrar. Hundruð manna hafa sótt um byggingarleyfi til þessarar stærðar íbúða. En ef mönnum á að verða kleift að byggja sér slík hús, þá er þess mikil nauðsyn, að hægt verði fyrir viðkomandi aðila að fá lánaðan hluta byggingarkostnaðarins, því þótt einhverjir kunni að komast fram úr kostnaðinum á eigin spýtur, er ólíklegt, að allur þorri manna geti greitt hann að fullu. Eins og nú standa sakir hefur lánastarfsemi til húsbýgginga fallið niður, og bankarnir hafa ekki veitt nein lán til þeirra. Helzt hefur verið um lán að ræða úr lífeyrissjóðum. Starfsemi byggingarsamvinnufélaga og annarra byggingarfélaganna hefur dregizt saman vegna takmarkana á leyfum og féleysis. Síðustu árin hafa margir dugmiklir einstaklingar lagt í að byggja yfir sig sjálfir með eigin vinnu og fjölskyldu sinnar. Þetta fyrirkomulag hefur sína kosti og sína galla. Ég held, að þessi mál eigi fyrst og fremst að leysa á vegum byggingarsamvinnufélaga og bæjarfélaganna, en einstaklingar haldi uppi byggingarstarfsemi samhliða. Þeir menn, sem fengið hafa leyfi á undanfórnum árum til byggingar íbúðarhúsa, standa nú í hundrða tali með byggingar, sem ekki er lokið við, vegna þess að þeir hafa ekki getað fengið fjármagn að láni til þess að ljúka húsbýggingunni. Það er þessi stóri hópur manna, sem við flm. þessa frv. höfum fyrst og fremst í huga. Ef litið er á heildarbyggingarkostnaðinn, þá er hér ekki

Lánveitingar til smáibúða. — Byggingarsjóður kaupstaða og kauptúna. — Kaup á ítökum.

um stórar upphæðir að ræða, og miðað við heildarkostnað íbúðar er upphæð sú lág, sem við leggjum til að lánuð verði. Þetta er okkur flm. þessa frv. ljóst, en við viljum ekki að svo stöddu bera fram till. um heildarlaun í þessum efnun, og okkur er kunnugt um, að ríkisvaldið hefur verið á móti því að verja fé í byggingarstarfsemi, og má gera ráð fyrir, að það verði torsótt að fá ríkið til að styðja þessa starfsemi til hlitar. Mun ég ekki ræða það frekar að þessu sinni.

Hvernig það fjármagn verður útvegað, sem hér er lagt til, er ekki aðalatriðið, heldur að nokkur upphæð fáiist. Í frv. er gert ráð fyrir, að lánin verði til 10 ára og 25 þús. kr. verði lánaðar til jafnaðar á íbúðir með þessum hætti. Við flm. leggjum til, að féð verði tekið úr mótvirðissjóði. Úr þeim sjóði er nú verið að verja fé til nauðsynlegrar fjárfestingarstarfsemi eins og virkjana. Nú er það ljóst, að fjárfestingarstarfsemi í íbúðarhúsum er í beinni hættu, ef ekki verður hafizt handa og komið á móts við þá menn, sem nú eru í vanda með lán. Í mótvirðissjóði eru stórar upphæðir, og er þessi upphæð ekki há, sem lagt er til í frv. þessu að varið verði úr honum.

Við flm. frv. þessa erum, eins og vikið er að í grg., sem prentuð er með frv. á þskj. 34, fúsir til þess að ræða við þá n., sem kemur til með að fjalla um málið, um einstök atriði þess. Það þarf ekki endilega að taka fé úr mótvirðissjóði til þessarar nauðsynlegru lánastarfsemi, fremur en t. d. bankar eða ríkissjóður legðu það fram. Þetta mál er hvort tveggja heilbrigðis- og félagsmál og fjárhagsmál, en ég geri það að till. minni, að frv. verði vísað til fjhn. og 2. umr. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 16 shlj. atkv. og til fjhn. með 16 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

#### 49. Byggingarsjóður kaupstaða og kauptúna.

Á 6. fundi í Ed., 10. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um aukaframlög til byggingarsjóðs kaupstaða og kauptúna [44. mál] (þmfrv., A. 56).

Á 11. fundi í Ed., 12. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Herra forseti. Frv. það, sem ég flyt hér á þskj. 56, er um aukaframlög til byggingarsjóðs kaupstaða og kauptúna á árinu 1952, og er í 1. gr. þess lagt til, að greiddar verði af tekjuafgangi ríkissjóðs árið 1951 10 millj. kr. til þessa sjóðs, og í 2. gr. að framlög þau, sem nú greiðast samkvæmt

lögum, skuli greiðast með 100% álagi árið 1952.

Lög um verkamannabústaði voru sett 1931, en hafa síðan með nokkrum breyt. verið felld inn í almenna löggjöf frá 1946 um opinbera aðstoð við byggingar íbúðarhúsa í kaupstöðum og kauptúnum. Sjóðurinn aflar sér annars fjár samkv. þessum l. með því, að bæjar- og sveitarfélög greiða 4—6 kr. árlega fyrir hvern íbúa sveitarfélagsins í byggingarsjóð, þar sem starfrækt er deild úr byggingarsjóði, en ríkissjóður leggur jafna upphæð á móti og auk þess 150 þús. kr. árlega. Þessi framlög munu nema um 2½ millj. kr. á ári, en hafa reynzt allt of lítil, og er byggingarsjóður verkamanna kominn í mikil greiðsluþrot og getur ekki lánað nærri svo mikið sem þörf er á sökum fjárskorts. Þrátt fyrir l. um gengisskráningu, sem færðu sjóðnum nokkra upphæð til ráðstöfunar, hefur það hvergi nærri nægt til að fullnægja lánabörfinni. Nú hefur það komið fram hér á Alp., að það séu líkur til, og reyndar víst, að greiðsluafgangur verði hjá ríkissjóði á þessu ári, og þess vegna var það nú, að mér þótti eðlilegt, að einhverju af þeim greiðsluafgangi yrði varið til þess að styrkja þennan byggingarsjóð.

Það er augljóst, hve mikil þörf er á lánunum til íbúðabygginga. Hér er gert ráð fyrir þessari greiðslu árið 1952 í þeirri von, að fljótlega verði lagt fyrir Alp. frv., sem taki þessi mál almennt fyrir. En það, að hér er talað um þennan sjóð sérstaklega, er af því, að það er komin góð reynsla af starfsemi byggingarsjóðs verkamanna, og þessi starfsemi hefur unnið mikið og gott starf frá því hún byrjaði. Það eru venjulega byggðar smáibúðir, 70—80 fermetrar. Nú á síðari árum er mikið um það, að menn vinni að byggingunum sjálfir, og gerir það þær ódýrari og auðveldari viðfangs. Ef þetta frv. verður að l., þá hefur byggingarsjóður til ráðstöfunar á árinu 1952 um 15 millj. kr., og ætti þá að vera séð vel fyrir þörf sjóðsins á því ári.

Ég legg svo til, að frv. verði í lok þessarar umr. vísað til fjhn.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til fjhn. með 13 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

#### 50. Kaup á ítökum.

Á 16. fundi í Ed., 18. okt., var útbýtt:

Fr. til l. um rétt manna til kaupa á ítökum [62. mál] (þmfrv., A. 88).

Á 17. fundi í Ed., 19. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

*Frsm. (Páll Zóphóníasson):* Herra forseti. Það þarf ekki að hafa langa ræðu um þetta frv. Það er vel þekkt og hefur legið hér fyrir á tveimur þingum. Síðast þegar frv. þetta var hér til umr., vísaði Nd. því frá með rökst. dagskrá og óskaði þess, að það yrði lagt fyrir búnaðarþing til umsagnar. Þangað sendi hæstv. ríkisstj. málið, og var það tekið fyrir þar, og lagði búnaðarþing einróma til, að málið yrði samþ. með þeirri breyt., að 5. gr. orðist um, og þá breyt. hefur landbn. nú tekið upp í frv., þegar hún fékk frv. ásamt umsögn búnaðarþings frá ríkisstj.

Þessi breyt., sem gerð hefur verið á frv., er í því fólgin, að ítak geti heyrt undir báðar jarðirnar, ef vafi getur leikið á, hvor jörðin hafi meiri not af ítakinu. Við í landbn. höfum athugað þetta nokkuð, en erum ekki alls kostar búnir að ganga frá því, hvort við ættum ekki að breyta orðalaginu á 5. gr. Þar er gert ráð fyrir, að ef ágreiningur verður um það, hvort ítak notist betur af jörðinni, sem það er í, eða af jörðinni, sem á ítakið, þá skuli fara fram mat á því, og er þá gert ráð fyrir, að kostnaður við þetta mat greiðist jafnt af báðum aðilum. Sennilega mundi þó óvísða koma til þessa mats, en til þess að teyja ekki málið að óþörfu, gæti komið til mála að láta þann greiða kostnaðinn við matið, sem biður um það. Þetta var n. sem sagt ekki fyllilega búin að athuga, þegar hún flutti málið. En n. mun athuga þetta fyrir n. k. þriðjudag, hvort hún vill koma með brtt. við 5. gr. Þetta er ekkert höfuðatriði, en n. vill samt athuga þetta, og vænti ég þess, að hæstv. forseti taki málið ekki á dagskrá fyrir þann tíma.

Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til að fara út í að ræða frv. Það er búið að ræða það á þrem þingum, og öll d. er sammála um nauðsyn þess. Landbn. mun samt athuga þetta, sem ég tók fram áðan, og koma með það fyrir þriðjudag.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Þetta frv. var til umræðu á síðasta þingi, eins og ræðir um í grg. þess, en varð þá óafgreitt. Ég hef síðan átt þess kost að ræða þetta mál nokkuð við bændur í minni sýslu, og mér hefur verið bent á, að ef frv. yrði samþ. eins og gengið var frá því á síðasta þingi hér, þá mundi það valda mjög miklum erfiðleikum fyrir einstaka aðila að búa við það. Nú hef ég ekki borið saman, hvaða breyt. orðið hafa á frv., en ég hef nú hlustað á frsm., og sagði hann, að búnaðarþing vildi samþykkja málið. Ég vil þó á þessu stigi málsins benda á, að breyta þyrfti 5. gr. frv., þar sem segir: „Nú mótmælir eigandi ítaks sölu þess á þeim grundvelli“ o. s. frv. Þarna ætti að vera „eigandi eða ábúandi“. Hef ég þar í huga jarðir, sem opinberir aðilar eiga, svo sem kirkjujarðir. Ég veit ekki, hvort það er rétt að gefa ríkissjóði heimild til þess að selja ítök á móti vilja þess manns, sem hefur lífstíðarábúð á jörðinni. Hins vegar væri rétt að gera þá jafnréttáa, ábúandann og eigandann sjálfan. T. d. stendur í 4. gr.: „Nú vill eigandi eða umráðamaður einhverrar jarðar“ o. s. frv. Þar er því leitað til annars aðila en eigandans. Þetta er því ekki nógu skýrt í frv., og er nauðsynlegt, að þetta sé tekið fyrir

til athugunar. — Skál ég svo ekki ræða þetta mál frekar á þessu stigi.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 19. fundi í Ed., 23. okt., var frv. tekið til 2. umr. (A. 88, 107).

*Frsm. (Páll Zóphóníasson):* Herra forseti. Eins og ég gat um við 1. umr., hefur n. breytt orðalagi á 5. gr., sem var tekin orðrétt upp eins og búnaðarþing mælti með henni. Breyt., sem við gerðum á frv. með þessu, eru smávægilegar, en ég vildi bara benda á þær.

N. taldi rétt að koma á móti hv. þm. Barð., sem benti á, að rétt væri, að ekki aðeins eigendur, heldur og líka umráðamenn hefðu þau réttindi að mæla á móti sölu ítaka. Breyt. á orðalaginu hafa verið gerðar í samræmi við þetta. Þeir eru líka til, sem búa erlendis eða í Rvík og hafa sína umboðsmenn eða ábúendur á jörðum sínum, og er þá rétt, að þessir menn geti komið í stað eigenda og gert sömu kröfur og þeir.

Önnur breyt., sem n. gerði, er sú, að n. telur rétt, að sá, sem óskar eftir að fá dómkvadda menn til þess að dæma ítaksþörf jarðar, sé látinn borga kostnaðinn af matinu. Við teljum rétt, að enginn geti leikið sér að því að fara út í þetta mat án þess að eiga það á hættu að þurfa að greiða kostnaðinn. — Aðrar efnisbreyt. á frv. eru ekki í till. n.

Þá vil ég geta þess, að það hefur verið bent á það af einstökum mönnum, að þegar um er að ræða sölu á ítökum opinberra jarða, þjóðeða kirkjujarða, þá gæti verið rétt, að andvirði það, sem fengist við þessa sölu og að vísu er venjulega lítið, gengi til endurbóta á þeirri jörð, sem missir ítak við sölu. Eins og l. eru nú um þetta efni, er ekkert tekið fram um það, hvað gera skuli við andvirðið. Til dæmis má taka, að nú á Stafholtskirkja rekaitak á Ströndum. Þá er í gildandi l. ekkert tekið fram um það, hvað gera skuli við andvirðið, ef ítakið væri selt. Þá vildu þeir láta verja andvirðinu til umbóta á Stafholtskirkju. Þetta er laust og óbundið í l., og liggur í valdi rn., hvað gera skuli hverju sinni. Við sáum því ekki beina ástæðu til að taka þetta upp í frv., en þetta er til athugunar, en ég segi frá þessu til þess, að þetta sjónarmið komi fram. Okkur þótti ekki rétt að binda þetta í l., því að það geta verið ástæður til að verja ekki andvirði ítaks þannig. Töldum við því rétt, að rn. ákveði það í hverju einstöku tilfelli. — Hef ég svo ekki annað um þetta að segja.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Það er aðallega vegna þess, að mér fannst hv. frsm. ekki gera nægilega grein fyrir þeim breyt., sem gerðar hafa verið á málinu. Þetta er því meir til að afla mér fræðslu um þetta. Mér finnst hann hafa hlaupið yfir að skýra breyt. á miðbiki till. Eftir því, sem mér er ljóst, þá stendur svo í miðri fyrstu setningu: „nema tveir dómkvaddir menn telji nýtingu ítaksins

mun meira hagsmunaaðriði varðandi búrekstur þess aðila, er æskir kaupanna.“ En í brtt. er orðið „mun“ fellt í burtu, og gerir það talsverða efnisbreyt. Mér er því spurn, hvort það er verjandi að taka eignarréttinn af eigandanum, nema því aðeins að hinn hafi mun meiri hagsmuni af kaupunum. Finnst mér það annars mjög hæpin skerðing á eignarréttinum. Hér er um svo veigamikla breyt. á frv. að ræða, að mér finnst ástæða til að benda á hana. Hitt er svo annað mál, að mér finnst næsta setning endileysa að orðalagi og efni. Það sýnist vanta í setninguna og hún kemur í bága við atriði í fyrri setningunni. Það er gert ráð fyrir því í 2. setningunni, að báðir geti haft hagsmuni hvað viðvíkur ítakinu. Þá á að skipta á milli þeirra, en það er í bága við orðið „mun“ í fyrri setningunni, svo að því leyti má segja, að eftir breyt. n. á gr. sé hún rökvisari en áður. — Mér finnst hér um svo veigamikla atriði að ræða, að n. ætti að hugleiða nánar, hvort hún vilji láta slíka söluskyldu ráða þar, sem eigandi hafi aðeins meiri hagsmuni, en ekki mun meiri. Mér finnst eðlilegt, að kaupandi geti ekki krafist sölu, nema hann hafi mun meiri hagsmuni en eigandinn. — Ég er því mótfallinn þessu atriði í brtt. eins og hún liggur fyrir og vildi mælast til þess, að n. athugaði þetta rækilega milli umr.

Ég verð einnig að vekja athygli á því, að það er mjög hæpið að ætla umráðanda að hafa meiri rétt varðandi jarðarítök en eiganda. Eða er það ekki rétt skilið, að ábúandi hafi rétt til að mótmæla sölu, þó að eigandi geti sætt sig við hana, eða hins vegar, að hann geti knúið eiganda til þess að selja? Þetta verður dálítið önnur skilgreining á eignarréttinum en nú er. — Ég held, að hv. n., með öllu því stórmenni, sem þar er, forseta d. og framkvæmdastjóra, veitti ekki af að athuga þetta betur.

*Frsm. (Páll Zóphóníasson):* Herra forseti. Já, ég ætla fyrst að upplýsa, að orðið „mun“ hefur dottið niður úr brtt., án þess að nokkur hafi veitt því athygli. Það var ekki ætlun n. að leggja það niður. Hér hefur verið um stjórnuhrap að ræða, og ætti að vera hægt að leiðrétta það. — Hvað hitt snertir, þá er réttur umráðamanns ítaks undir vissum kringumstæðum nauðsynlegur. En ef það er skilið eins og af hæstv. dómsmrh., að eigandi verði að selja gegn vilja sínum, þá er það vafasamt. Skal ég nefna dæmi, svo að ljóst verði, hvenær umráðamaður getur komið í stað eiganda.

Það eru í fyrsta lagi jarðir byggðar á erfðafestu. Mér vitanlega er þar um að ræða einstakra manna jarðir og nokkrar ríkisjarðir, og það er í því tilfelli, að sá maður, sem erfðafestu hefur, en ekki eigandi, ætti að geta ráðið um sölu; það er hann, sem á að koma fram með kröfu, en ekki eigandi, sem hefur gefið þessi réttindi frá sér. — Í öðru lagi eru jarðir í eigu erlendra manna. Þær munu vera 10–20 og eru eign manna, sem eru búsettir erlendis. Það má ekki vera svo frá þessu gengið, að sala geti verið um garð gengin, áður en umráðamaður viti af. Eigendurnir hafa umráðamennina til þess að sjá um jarðir sínar, og það er því þeirra að

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

koma fram með kröfu eða mótmæli. Þess vegna held ég, að umráðamaður eigi að hafa sama rétt og eigandi.

Hvað hinu atriðinu viðvíkur, þá skal ég sjá um, að orðið „mun“ komi aftur, því að það hefur dottið niður hjá afskrifara.

*Þorsteinn Þorsteinsson:* Herra forseti. Ég vildi segja nokkur orð, því að ég tel, að það hafi gætt misskilnings hjá hæstv. dómsmrh. í sambandi við þessa brtt., sem ég vildi leiðrétta. Hann hélt því fram, að umráðamaður gæti komið í veg fyrir sölu ítaks, enda þótt eigandi vildi selja. Það á ekki að vera svo samkv. till., en þeir geta komið í veg fyrir, að ítak sé selt, áður en dómkvaddir menn hafa látið úrskurð falla um, hvort eiganda beri að selja ítakið. Það er ekki rétt skilið, að þeir geti komið í veg fyrir sölu, ef eigandi vill selja og það er metið af dómkvöðum mönnum, að ítak sé meira virði fyrir kaupanda en seljanda.

Þetta vil ég benda á, en ekki fara í þras. Skal ég svo játa, að jafnvel stórmennum getur skotizt, þó að skýrir séu, bæði hér og annars staðar. Eins og hæstv. dómsmrh. gat um, þá féll niður orð, en það má leiðrétta, og til samræmis við það mætti vera „mikil þörf“ í stað „viðlíka mikil þörf“, enda talaði landbn. um það, og getur það komið til athugunar fyrir 3. umr. — Held ég svo, að þetta sé ekki neitt, sem getur staðið í veginum fyrir samþykkt brtt.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Ég þakka hv. n. fyrir það, að hún skyldi taka til greina ábendingu mína við 5. gr. En ég vil segja, að mér finnst þessi breyt. langt frá því að vera nógu skýr. Eins og ég benti á, er 5. gr. frv. ekki nægilega skýrt orðuð, en ég skal ekki tefja umr. með löngu máli. — Eins og hæstv. dómsmrh. benti á, þá getur ábúandi fyrirumnað sölu ítaks, ef eigandi vill selja, en ef ábúandi hefur gert samning um jörð, er gengið á rétt hans, ef ábúartími hans er ekki runninn út. Ég get ekki fellt mig við þetta, og mun ég bera fram brtt. við 5. gr. frv., að aftan við 1. máls. gr. komi nýr máls., er orðist svo: Ítak má þó aldrei selja nema með samþykki ábúanda, svo lengi sem hann hefur löglegan ábúðarrétt á jörðinni. — Ef umráðamaður selur ítak eða er dæmt að selja, er gengið á rétt ábúanda, nema ákvæði séu þar um í leigumálanum. Ég tel það mikilsvert atriði, hvort hægt sé að breyta leigumála með þessari löggjöf eða ekki. Þótt 5. gr. frv. sé breytt eins og landbn. leggur til, þá eru þar ekki nægilega skýr ákvæði, og vil ég því orða hana öðruvísi. Það er óhæfa í löggjöf, að breytt sé samningum á milli eiganda og ábúanda jarðar, og það er ólíklegt, að leigjandi geti sætt sig við slíkt. — Það er ekki ástæða til að flýta umr. um þetta mál. Ég vil biðja hv. landbn. að athuga orðalag gr. nánar á milli umr., en 5. gr. frv. virðist vera betur orðuð í frv. en í brtt. n. Ég set það að skilyrði fyrir fylgi mínu við málið, að ekki verði raskað gerðum samningum á milli aðila.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Ég tel eðlilegast, að till. verði breytt nú

þegar og orðinu „mun“ bætt inn í gr. Ég hef áður bent á, að það gerir talsverða efnisbreyt., hvort orðinu „mun“ er bætt inn í eða ekki. Hins vegar hef ég bent á, að hvort sem því er nú bætt í gr. eða ekki, verður mótsetning á milli 1. og 2. setningar í 5. gr. Í 2. setningunni er vikið frá því, sem fyrri setningin leiðir af sér. Í 2. setningunni er gert ráð fyrir, að báðir geti haft hagsmuna að gæta varðandi ítak, en það stentz ekki við fyrri setninguna, þar sem talað er um „mun meiri hagsmuni“. — Ég get svo ekki fallið frá því, að það er hæpið, að umráðamaður hafi frekari rétt en eigandi ítaks. — N. ætti að hugleiða þetta á milli umr.

*Landbrh. (Hermann Jónasson):* Herra forseti. Það er aðallega atriði í 1. málgr. 5. gr., sem deilt er hér um. Það er bersýnilegt, að nm. úr hv. landbn. ber ekki alls kostar saman um það, hvað umráðamaður þýðir. Ég held nú, að auk þess, sem hv. 1. þm. N-M. minntist á, mundi umráðamaður hér vafalaust þýða ábúandi. Mér virtist sýnilegt, að hv. 11. landsk. skildi það svo, þótt hv. 1. þm. N-M. virtist skilja þetta á annan veg. Ég gat ekki skilið hv. 11. landsk. á annan veg, og eru þá komnar tvær skýringar á því, hvað orðið umráðamaður þýði. — Efnislega finnst mér sú kenning, sem kom frá hv. þm. Barð., ganga of langt. Það er ástæðulaust, að leigutaki á jörð hafi rétt til þess að mótmæla því, að ítak sé selt. Við skulum hugsa okkur, að tveir menn búi á jörð, sem svipað er ástatt um, en annar þeirra býr og er eigandi jarðarinnar, en hinn er leigjandi á jörðinni. Þá verður eigandi jarðarinnar að sætta sig við það, að ítak sé selt undan hans jörð, ef svo fellur matið. En aftur á móti ætti leigutaki, samkvæmt álit hv. þm. Barð., að hafa ríkari rétt en eigandi jarðarinnar og ábúandi. Ég held, að það sé rétt, að leigutaki hafi sams konar mótmælarétt og eigandi. Ítakið getur verið hagsmunaaatriði fyrir ábúanda. Þess vegna vil ég beina því til n., að það komi alveg skýrt fram af hennar hálfu, hvað orðið umráðamaður þýði, því að ég vil skilja það þannig, að hann hafi sama rétt og eigandi.

#### ATKVGR.

1. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.
- 2.—4. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Ég vil beina því til hæstv. forseta, hvort hann ætli að bera upp brtt. á þskj. 107, um umorðun 5. gr., óleiðréttta, sem mun vera á móti vilja landbn. Hér mun vera um prentvillu að ræða, eins og komið hefur fram í umr. Ég mun ekki taka þátt í afgreiðslu málsins á svo óþinglegan hátt.

*Forseti (ÞÞ):* Hér er ekkert staðhæft um, hvort um prentvillu sé að ræða, og engin beiðni hefur komið frá n. um það, að till. sé tekin aftur.

Brtt. 107 (ný 5. gr.) samþ. með 9:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HermJ, KK, PZ, RÞ, SÓÓ, VH, BrB, FRV, ÞÞ.

nei: LJóh.

HV, BBen, GJ greiddu ekki atkv.

4 þm. (HG, JJós, StgrA, BSt) fjarstaddir.

1 þm. gerði svofellda grein fyrir atkv.:

*Landbrh. (Hermann Jónasson):* Ég segi já, með tilvísun til yfirlýsingar frá hv. landbn., hvað sem formi kann annars að líða á málinu.

6.—7. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 14 shlj. atkv.

Á 20. fundi í Ed., 25. okt., var frv. tekið til 3. umr. (A. 111, 113, 118).

*Frsm. (Páll Zóphóníasson):* Herra forseti. Menn muna, að við 2. umr. hér kom fram töluverður greinarmunur í skoðunum á einstaka atriðum. Landbn. hefur því tekið till. og orðalag hennar til athugunar að nýju. Dómsmrh. var óánægðastur með orðalag hennar og þótti kenna þar ósamræmis, og því var það, að þegar við vorum búnir að ganga frá till., bar ég undir hann, hvort nú kæmu nógu greinilega fram þau atriði, sem deilt hafði verið um, og taldi hann það vera. Var hann og till. samþykktur eins og hún er nú. Í stað umráðamanns eru það nú 3 aðilar, sem geta beðið um, að dómkvaddir menn meti, hvort jörð hefur rétt til ítaks eða ekki: eigandi, umboðsmaður hans og ábúandi. Einhver þeirra getur óskað þess, að mat fari fram. Þegar svo hinir dómkvöddu menn hafa kveðið upp dóm um, hvort heimilt sé að selja ítak, er tekið fram og ætlað til í 2. gr., að til skiptingar geti komið. Þegar þannig stendur á, að sá, sem ítak hefur, telur sig ekki geta misst það og hinn aðilinn hefur líka þörf fyrir það, þá mega dómkvöddu mennirnir láta skipta því. — Loks er svo þessu bætt orðrétt inn í síðustu málgr.: „honum í vil“, en á ella að skiptast að jöfnu. Vonast ég til, að allir aðilar geti vel við unað.

Önnur brtt. hefur komið fram frá hv. þm. Barð., sem vill ekki, að sala fari fram fyrir en ábúendaskipti verða. N. hefur ekki rætt þessa till., en mér finnst hún vera ástæðulaus og það liggja í augum uppi, að ef jörð rýrnar, þá eigi að fara fram nýtt mat, og er það augljóst. Annars er mest af hlunnindunum út frá prestssetrum, en þau hafa ekki verið metin síðan 1918. Það mat hefur verið látið haldast síðan, þó að nokkuð mikil breyting hafi orðið á verðgildi íslenzku krónunnar, svo að það mat er orðið lágt. Þó held ég, að ekki þurfi að fara fram nýtt mat á prestssetrum, þó að þau kunni að missa ítök. Þeir búa við húsaleigumat, og þrátt fyrir l. hefur ekki verið lögð á það vísitala, og þeir borga 100 kr. um mánuðinn fyrir íbúðirnar, sem víða eru ágætar. Svo að þótt falla kunni einhver hlunnindi frá prestssetrum, þá skaðar það ekki, því að þau hafa ekki verið metin síðan 1918—20 og aldrei verið lögð á húsaleigu vísitala. Vona ég því, að menn geti verið samþykkir till. n. Eins og ég sagði áðan, bar ég hana undir dómsmrh. og skildist, að honum fyndist hún vel við-

unandi og tekinn af sá vafi og mótsagnir, sem honum fundust áður, en ég áleit engar vera.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Ég hef borið fram brtt. á þskj. 113. Hef ég stilað brtt. við frv. eins og það kom fram fyrir 3. umr. Mér var ekki ljóst, að það kæmi fram nein brtt. við 5. gr., og hefur mér því ekki unnizt tími til að athuga hana samkvæmt því. Ég hef borið þetta hér fram vegna þess, að ég hef fengið tilmæli frá bændum í mínu kjördæmi. Þeir hafa tjáð mér, að ef till. væri samþ. óbreytt, þá gætu þeir orðið að flæmast frá jörðunum, þar sem ítök jarðanna væru svo mikil, að ef þau væru felld niður, þá sæju þeir sér ekki fært að búa á þeim. Meðal annars á þetta sér stað með jarðir, sem hafa verið prestssetur. Þess vegna hef ég borið fram þessa brtt. Sýnilegt er, að ef till. nær fram að ganga, þá er með 1. riftað ábúðarsamningum. Má þá segja, að metið verði upp að nýju, hvað ábúandi eigi að greiða af jörðinni, en annað mál er það, að það verður ekki nóg til að vega upp á móti því raunverulega tapi, sem hann verður fyrir við að missa ítökin. Hugsum okkur dæmi. Ábúandi greiðir 200–250 kr. í afgangi, 3% fasteignamats. Hann á húsin sjálfur, eins og verða vill. Svo er tekið af honum svo stórt beitiland, að hann verður að minnka bú sitt um helming. Það er engan veginn hægt að bæta upp. Hann yrði því að flytja, nema hann kæmist að samningum við eiganda um að leigja ítakið. Tel ég því rangt, að hægt sé að beita l. gegn ábúanda.

*Frsm. mælti gegn till., en hafði þó ekki haft samráð við n. Finnst mér óeðlilegt, að hann fýti málinu svo og ræði það ekki við n. Nú getur verið, að álit hans og n. falli saman. Ég geri ekki ráð fyrir, að í henni ríki einræði og hv. frsm. segi, að hann einn ráði og einn skipi. Samt heyrðist ekki annað á ræðu hans. — Vil ég mælast til þess, að till. verði samþ. og ekki gengið þannig frá l., að hægt verði að ganga á ábúendur. Bind ég fylgi mitt algerlega við það, og ef brtt. verður felld, þá fylgi ég ekki frv.*

ATKVGR.

Brtt. 113 felld með 6:3 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, JJós, GJ.

nei: HermJ, KK, PZ, RÞ, VH, ÞÞ.

HV, LJóh, SOÓ, StgrA, BBen greiddu ekki atkv.

3 þm. (BST, BrB, FRV) fjarstaddir.

1 þm. gerði grein fyrir atkv.:

*Landbrh. (Hermann Jónsson):* Ég vil gera þá grein fyrir atkv. mínu, að ég tel, að n. hafi gengið þannig frá, að hún hafi sett eigendur og ábúendur á sama bekk.

Brtt. 118 samþ. með 11 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 11:1 atkv. og afgr. til Nd.

Á 8. fundi í Sp., 26. okt., var frv. útbýtt frá Nd. eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 130).

Á 19. fundi í Nd., 29. okt., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Á 25. fundi í Nd., 9. nóv., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 26. fundi í Nd., 12. nóv., var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 130, n. 186, 145).

*Frsm. (Ásgeir Bjarnason):* Herra forseti. Það frv., sem hér er til umr., hefur tvisvar áður verið lagt fyrir hæstv. Alþ. og þess vegna orðið mjög tíðrætt um það hér. Á síðasta þingi var frv. vísað frá með rökst. dagskrá og þess óskað, að búnaðarþing segði álit sitt um það. Þingið kom saman í febr. s. l. vetur. Tók það málið upp og var einhuga því fylgjandi, en vildi þó benda á eitt í frv., þ. e., ef ítakið væri þannig, að báðir hlutaðeigendur hefðu jafnmikil not af því, skyldi það fylgja báðum jörðunum, eftir því sem matsmenn legðu til. Þetta ákvæði hefur nú verið fellt inn í 2. málsg. 5. gr. frv., og var það gert í hv. Ed. í þessari hv. d. lá fyrir ein brtt. frá hv. þm. A-Sk., og tók n. þessa till. einnig til athugunar og leggur til, að hún verði samþ. Tekur hún greinilega fram, hvernig haga eigi málsmeðferð, þegar vafi getur verið á því, hvort um ítak er að ræða eða ekki. — Annars mun hv. þm. A-Sk. gera frekari grein fyrir þessu. En n. hefur verið sammála um að leggja til, að frv., eins og það er komið frá hv. Ed. og ásamt brtt. hv. þm. A-Sk., verði samþykkt.

*Páll Þorsteinsson:* Herra forseti. Það mál, sem hér er til umr., hefur verið lagt fyrir þingið tvisvar sinnum áður. Einnig hefur það verið athugað á búnaðarþingi, svo að um þetta mál hafa farið fram nokkrar umr. og það verið gaumgæfilega athugað. — Mér virðist, að eftir því sem málið er athugað betur, því betur verði frá því gengið, eins og æskilegt er. Einnig hafa þær breyt., sem gerðar hafa verið á frv., frá því það var fyrst lagt fram á þingi, verið til mikilla bóta. Þegar frv. var flutt á þingi 1949, var t. d. 1. gr., sem nú er, alls ekki í því, heldur hófst frv. á þessum orðum: „Rétt er eiganda jarðar, sem aðrir eiga ítak í eða fyrir, að kaupa það undir jörð sína eftir lögum þessum.“ Var þar alls ekkert skilgreint, hvað ítak væri. Nú á þessu þingi hefur verið fjallað um málið í hv. Ed. Þegar athuguð eru þskj., sem liggja fyrir í málinu, er augljóst, að jafnvel enn þá við meðferð málsins nú í Ed. hafa verið gerðar nýjar endurbætur, sérstaklega á 5. gr. Eftir að hafa lesið allar þær till., sem fram hafa komið, virðist mér, að búið sé að orða 5. gr. betur en hún var orðuð í eldri útgáfum frv.

Öllum ítökum má skipta í tvennt: Annars vegar eru ítök, sem ekki eru afmörkuð með sérstökum merkjum og eru að því leyti óstaðbundin. Sem dæmi um þau má nefna ítök í

beitolöndum, sem eru ekki afmörkuð með neinum landamerkjum, en notkun þeirra fer eftir ítölu fjár. — Svo eru til önnur ítök, sem eru skýrt afmörkuð með landamerkjum, svo sem ítök til slægna og ýmissa annarra nytja. Þessi ítök hafa mörg haldizt við frá fornu fari, og er oft erfitt að rekja nákvæmlega, hvernig þau eru tilkomin, þó að til þess sé ætlað samkv. frv. Gera má ráð fyrir því, að ágreiningur kunni að rísa um það, hvort um staðbundið, afmarkað ítak sé að ræða eða landareign. En vitanlega geta fylgt nokkrum jörðum landspildur, sem eru landareign, en ekki ítök. Slíkar landareignir geta orðið til með ýmsu móti, t. d. með erfðum, hjúskap, makaskiptum o. fl.

Brtt. á þskj. 145 fjallar um það, hvernig fara skuli að, ef ágreiningur ris um það, hvort um ítak sé að ræða eða landareign. Að mínum dómi er það til bóta að fá þetta ákvæði sett inn í frv. Eg er einnig mjög ánægður yfir því, að hv. landbn. hefur tekið þessa brtt. til athugunar og mælir með henni. Vænti ég þess, að hv. d. taki hana til greina og hún nái samþykki hv. deildar.

Í sambandi við þetta mál langar mig til að fara örfáum orðum um atriði, sem ekki snertir brtt. mína á þskj. 145. Til eru l. frá 1905 um hefð, sem mæla svo fyrir, að eignarrétt á fasteign og lausafé sé hægt að vinna með hefð. Í l. gr. þessara l. segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Hefð má vinna á hverjum hlut, jafnt fasteign sem lausafé, er getur verið eign einstakra manna, án tillits til þess, hvort hann var áður einstaks manns eign eða opinber eign.“

Og 2. gr.: „Skilyrði fyrir hefð er 20 ára óslitið eignarhald á fasteign, eða 10 ára óslitið eignarhald á lausafé.“

Í sambandi við þetta mál finnst mér eðlilegt að athuga, hvort þessi lög um hefð kunni að geta náð til ítaka eða ekki.

Í 7. gr. l. um hefð segir enn fremur, með leyfi hæstv. forseta: „Notkun með samsvarandi skilyrðum og þeim, er gilda um eignarhefð, skapar afnotarétt.“

Og í 8. gr. sömu laga segir: „Hefð á ósýnilegum ítökum, svo sem slægjum, beit, reka o. s. frv., getur aðeins unnizt með 40 ára notkun og öðrum skilyrðum sömu sem eignarhefð.“

Í tilefni af þessu vil ég bera fram þá spurningu, hvort landbn. hafi íhugað sérstaklega þetta atriði: hvort — og ef svo er — þá að hve miklu leyti lögin um hefð kunni í framkvæmd að hafa áhrif á löggjöf þá, sem á að setja samkv. þessu frv. Ef landbn. hefur þegar athugað þetta atriði, væri æskilegt að heyra hennar álit um þetta. En hafi hún ekki athugað þetta sérstaklega, vil ég fara þess á leit, að það verði athugað nánar milli umr., svo að þetta liggi sem ljósast fyrir hv. þm., áður en frv. verður afgr. út úr þessari hv. deild.

Frsm. (Ásgeir Bjarnason): Herra forseti. Viðvíkjandi fyrirspurn hv. þm. A-Sk. vil ég taka það fram, að landbn. hefur ekki athugað sérstaklega þetta atriði, en það mun verða athugað milli umræðna og frv. ekki tafið mikið, nema

einhver ný viðhorf skapist í málinu, sem krefjast sérstakrar athugunar.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—3. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Brtt. 145 samþ. með 20 shlj. atkv.

4. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

5.—7. gr. samþ. með 22 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 21 shlj. atkv.

Frsv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 51. Atvinnustofnun ríkisins.

Á 20. fundi í Ed., 25. okt., var útbýtt:

Frsv. til l. um Atvinnustofnun ríkisins [77. mál] (þmfrv., A. 117).

Á 21. fundi í Ed., 29. okt., var frv. tekið til l. umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Herra forseti. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, var á síðasta þingi lagt fram í hv. Nd., en fékk þá ekki afgreiðslu þar og er nú flutt hér í þessari hv. d. að þessu sinni. — Eg hef drepit á það áður í sambandi við annað mál, að þegar l. um almannatryggingar voru undirbúin, þá var einnig að nokkru leyti undirbúið frv. til l. um atvinnustofnun ríkisins, sem skyldi hafa það verkefni, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., sem nú liggur hér fyrir, og auk þess hafa með höndum atvinnuleysisskráningar, ef þær yrðu upp teknar, ef aðrar ráðstafanir til þess að afstýra atvinnuleysi, sem þetta frv. gerir ráð fyrir, reyndust ekki fullnægjandi. Síðan þessi undirbúningur fór fram, eru nú liðin sex ár, og þessu máli hefur nokkrum sinnum verið hreyft við ríkisstj. og ráðamenn í landinu á þessu tímabili, sem jafnan hafa svarað því til, að eins og þá væri ástatt, væri ekki ástæða til að koma á fót slíkri stofnun sem hér um ræðir, vegna þess að nóg atvinnu væri í landinu og allir, sem vildu vinna og gætu unnið, gætu fengið nóg að gera, án þess að slík stofnun yrði sett á fót. Hins vegar hef ég engan heyrð flytja þau rök, að ef til slíks ástands kæmi, að verulegur hluti starfandi fólks í landinu ætti þess engan kost að fá atvinnu við sitt hæfi, þá væri ekki ástæða til svipaðra aðgerða eins og hér er gert ráð fyrir í þessu frv.

Nú hygg ég, að ekki sé ofmælt, þó að sagt sé, að ástandið sé orðið þann veg, að ekki sé gert að vísa þessu máli frá, a. m. k. ekki á forsendum þeim, sem hingað til hefur verið beitt til tafar málinu. Það er staðreynd, sem ekki þýðir að mótmæla, að atvinnuleysi er þegar orðið verulega tilfinnanlegt á ýmsum stöðum í landinu, og var það þegar á síðasta vetri. Og fullar horfur eru á, að það verði enn þungbær-

ara atvinnuleysi við á landinu á þessum vetri, sem nýbyrjaður er nú. Að þetta frv. er borið fram, byggist að sjálfsöðgu á þeirri skoðun, að það sé eitt höfuðverkefni hverrar ríkisstj. að haga svo stjórn á málefnum almennings í landinu, að ekki komi til atvinnuleysis umfram það, sem eðlilegt er á hverjum tíma vegna tilfærslu á milli atvinnugreina og þess háttar, og að hver maður, sem vill vinna og er fær um það, geti fengið starf við sitt hæfi. Öllum má vera það ljóst, að ef ekki er einhver opinber aðili, sem hefur þessi störf með höndum, kynnir sér ástandið og ákveður, hvaða ráðstafanir gera skuli, þá er gersamlega ómögulegt að afstýra því, að til atvinnuleysis komi. Það er líka viðurkennt, að þetta er á valdi stjórnarvaldanna sjálfra að jafna atvinnu í landinu milli ára og árstíða. Þetta er að minni hyggu og okkar flm. eitt sjálfsagt verkefni stjórnarvaldanna í landinu að taka til meðferðar og sjá um, að gert verði, því að um það verður ekki deilt, að sú mesta soun á verðmætum, sem á sér stað, er það, að menn, sem hafa vinnugetu og vilja vinna, fái ekki að nota starfsgetu sína sér til framfærslu og þjóðinni í heild til gagns.

Í frv. því, sem hér liggur fyrir, er gert ráð fyrir því, að þau verkefni, sem stofnunin hefur með höndum, séu þau, sem nú skal greina. Í fyrsta lagi skráning allra vinnufærra manna og samning launaskýrslna. Það er gert ráð fyrir, að til hennar séu sendar skýrslur um alla menn á vinnufærum aldri og hvernig starfsskiptingin er í heild á öllu landinu og í einstökum héruðum. Hvarvetna í nágrannalöndum okkar er slík skýrslusöfnun talin sjálfsöðg og óhjákvæmileg undirstaða undir þeim aðgerðum, sem eru svo stórfelldar í eðli sínu, að þær hafa áhrif á atvinnuna í landinu í heild. Það er því allra hluta vegna mjög áfíðandi, að slíkar skýrslur séu til á einum stað og úr þeim sé unnið til þess að fylgjast með, í hvaða áttir vinnuaflið beinist á hverjum tíma og hvar ástæða sé til að láta það afskiptalaust eða hins vegar hafa afskipti af því. Það er ekki vafi á því, að þegar mest var um fjármuni í landinu, var óeðlilega mikið af fjárfestingu, fyrirtækjum, þar sem menn kepptu um vinnuaflið, öllum til tjóns. Þegar svo stendur á, á ríkið að nota aðstöðu sína til þess að draga úr of mikilli eftirspurn eftir vinnuafli, en hins vegar gera ráðstafanir til að auka atvinnuna, þegar hún verður of lítil. Þetta er staðreynd, sem allir viðurkenna í orði kveðnu. En undirstaða þess, að slíkur ráðstöfunum sé hægt við að koma, er, að jafnan séu til skýrslur um það lausa vinnuafli í landinu og um það, hvert það beinist á hverjum tíma. Þá þarf líka að gera ráðstafanir til þess, að menn geti fært sig til

á milli héraða og landshluta eftir árstíðum og árferði, því að oft er það svo, að á einum stað á landinu er of lítil atvinna og á öðrum skortur á fólki. Þetta er kannske stundarfyrirbrigði og erfitt fyrir einstaklinga að færa sig til eftir þessu. Þetta verður að gerast eftir tilvisun stofnunar, sem hefur glögggt yfirlit og eftirlit með þessu á hverjum stað og tíma. Þá er óhjákvæmilegt, að til viðbótar þessari almennu skrásetningu séu haldnar nákvæmar skýrslur um tölu atvinnuleysingja á hverjum stað og að til séu ákveðnar reglur um það, hvað talið sé atvinnuleysi, upplýsingar um, hve langvarandi atvinnuleysið hafi verið og hverjar hafi verið orsakir þess í hverju tilfalli.

Mig hryggir að þurfa að játa, að hið háa Alp. skuli hafa felt úr lögum skyldu ríkisins til þess að halda uppi fyrir sitt leyti vinnumiðlunarskrifstofum, sem áttu að skrá atvinnuleysingja og annað slíkt. Það er ómurlagt til þess að vita, að ekki skuli hafa verið meiri skilningur á þessu hjá hæstv. ríkisstj. og stuðningsflokki hennar en það, að einmitt þegar atvinnuleysi er að hefjast í landinu, skuli vinnumiðlunarskrifstofurnar vera lagðar niður.

Annað verkefni þessarar stofnunar yrði atvinnuleysisskráning og svo hið þriðja vinnumiðlun. Slík starfsemi er öllum hv. þm. svo kunnug, að ég tel óþarft að gera grein fyrir því, í hverju hún er fölginn. Auk þess, sem ég taldi, er skrifstofunni ætlað á hverjum stað að miðla þeirri vinnu, sem fellur til á staðnum, og tilætlunin er, að atvinnustofnunin og þær stofnanir, sem atvinnustofnunin felur að hafa nokkurt eftirlit á hverjum stað, hafi samband sín á milli um allt land og leiðbeini mönnum um að flytja sig milli staða, eftir því sem ástæða er til á hverjum tíma. Og sérstaklega vil ég benda á, að vinnumiðlun er í þessu frv. ekki eingöngu og ekki aðallega hugsuð á atvinnuleysistímum, til þess að úthluta atvinnubótavinnu, heldur jafnan til að leiðbeina atvinnurekendum og öðrum slíkum um ráðningu manna til margháttæðra starfa. Það er orðinn svo lítill persónulegur kunnugleiki hjá okkur sem einstaklingum á milli atvinnurekenda og verkamanna, að ekki er hægt að láta hendingu ráða í þessum efnum. Atvinnurekendur er þess ekki síður nauðsyn en verkamönnum, að til sé stofnun í hverjum landshluta, sem geti leitt saman og reynt að samræma óskir atvinnurekenda um starfsfólk og óskir verkamanna um störf. Það má því alls ekki líta á vinnumiðlun eingöngu sem þátt í því að útvega atvinnuleysingjum vinnu, þegar erfitt er um atvinnu, heldur miklu fremur sem sjálf-sagðan aðila til þess að koma á samningum milli atvinnurekenda og verkamanna og fullnægja beggja þörf og léttu báðum þessum aðilum starfsemi sína.

Þá er gert ráð fyrir því í frv. til viðbótar þessu, að stofnunin leiðbeini um stöðuval þeim, sem þess óska, og jafnvel verði gerðar sérstakar ráðstafanir í því sambandi. Það er ekki vafi á því, að það er eins hjá okkur og annars staðar, að á því er hin mesta nauðsyn, þar sem svo mikil fjölbreytni er í störfum, að mönnum sé leiðbeint um að komast, eins og sagt er, á réttu hillu í

lifinu. Hneigðir manna eru mismunandi og störf-in margháttuð, og litlar líkur eru til þess, án opinberrar aðstoðar, að menn hitti á eða eigi þess kost að taka fyrir þau störf, sem þeir eru hneigðastir fyrir og gera mest gagn við, ef þeir beina að þeim kröftum sínum. Slíkar stofnanir hafa verið settar upp í nágrannalöndunum og eru að visu á byrjunarstigi, en að sjálfsögðu er slíkri stofnun sem hér um ræðir ætlað að byrja þessa starfsemi um leið og hún tæki til starfa. Hér í Reykjavík eru ágæt skilyrði. Hér er iðnskóli, sem tekur við öllu fólki, sem iðnaðarnám stundar, auk barna- og unglingaskóla. Ég minnst þess, að á skátasýningunni var eins konar skoðanakönnun, þar sem krakkarnir áttu að gera grein fyrir, hvaða starf þeir vildu velja sér, og þó að ekki sé mikið upp úr því leggjandi, þá sýnir það, að hugur manna er opin fyrir þessu og vilji og viðleitni í þessa átt. Þá er einnig nauðsynlegt, þar sem í mörgum tilfellum er barna um að ræða menn, sem ekki eru fullkomlega heilir og hraustir til að geta tekið að sér hvaða störf sem er, að koma því svo fyrir, að menn eigi þess kost að æfa sig og þjálf sig og læra ýmislegt í sambandi við sérstök störf, sem þeim eru hentug, jafnvel þó að ekki sé um öryrkja að ræða í þeirri venjulegu merkingu þess orðs. Á sama hátt er alveg nauðsynlegt á þéttbýlustu stöðum landsins, þegar lítið er um atvinnu, að sérstakar ráðstafanir séu gerðar til þess, að unglingar á vissu aldursskeiði eigi þess kost að fá vinnu við sitt hæfi, þegar þeir stunda ekki nám, án þess að gerast keppinautar þeirra, sem leggja fyrir sig almenna verkamannavinnu. Það er enginn vafi á því, að jafnvel þó að lítið sé um atvinnu, þá er mikið hægt að gera í þessu efni, ef sérstök verkefni eru fyrir þessa unglinga.

Þá er sá liðurinn, sem kannske er einna þýðingarmestur fyrir vinnumiðlun og leiðbeiningar, og það er öryrkjavinnan. Eftir þeim skrá, sem liggja fyrir nú, þá mun láta nærri, að það séu um 2500 manns í landinu, sem talið er að hafi misst meira en 50% af starfsgetunni, auk alls þess fólks, sem dvelur á hælum, eins og berklæða geðveikrahælum, og sjúkrahúsum til langframa. Margt af þessu fólki, sérstaklega það, sem er nokkuð við aldur, getur á engan hátt komið sér fyrir á þeim almennu opinberu vinnu-mörkuðum, allra sízt þegar lítið er um atvinnu. Enginn efi er á því, að mörgu þessu fólki mætti hjálpa til sjálfsbjargar, ef hægt væri að hafa vinnustofnun, við skulum segja saumastofu, þar sem saumuð væru fót, hnýtt net, lóðir settar upp o. m. fl., sem þessu fólki gæti hentað, ef þannig væru hífylahættir, að það gæti mætt ákveðinn tíma á dag og unnið þessi störf við góð skilyrði. Þessu fólki, sem svona er ástatt um, væri bezt hjálpað með því, að svona vinnustofnun væri sett upp, svo að það gæti unnið þar að þeim störfum, sem því hentaði bezt. — Aftur er annar flokkur öryrkja, sem er fólk á unga aldri og hefur hlotið einhver meiðsl eða áfall, sem gerir það að verkum, að það eru ekki nema sérstök störf, sem því henta, en eru þó þannig, að það getur rækt þau jafnvel og hver annar. Til þess að vinnuafli þessa fólks gæti notið sín, þyrfti það að eiga þess kost að vera á nám-

skeiðum, sem því hentuðu, í þeim störfum, þar sem líkur eru til, að það gæfi full afköst að loknu námi. — Loks kæmi til mála með þá öryrkja, sem aldrei hafa von um að geta fengið fulla vinnugetu, en hafa þó nokkra orku til vinnu undir góðum skilyrðum, líkt eins og er með sjúklinga, sem bíða fulls afturbata á Reykjalundi. Það gæti komið til mála að minni hyggju, að þeir tækju þátt í sérstakri framleiðslustarfsemi í landinu, ef henni væri haldið til þeirra á einn veg eða annan.

Ég bendi á þessi atriði, til þess að mönnum sé ljóst, að margir möguleikar eru hér, án þess að stórkostlega miklu fé þurfi til að kosta. Hér er um svo mikil verðmæti að ræða, sem fara í sögunn, að sjálfsagt er, að þessi mál séu tekin til athugunar svo fljótt sem við verður komið.

Þetta eru þá samkvæmt frv. þau meginverkefni, sem atvinnustofnuninni eru ætluð. Til viðbótar skal ég geta þess, að ef það verður ofan á, sem ég tel óhjákvæmilegt, að atvinnuleysistryggingar verði leiddar í lög, þá eiga þær aðeins að vera sem síðasta úrræði, og til þess á að sjálfsögðu ekki að gripa, fyrr en búið er að gera allar aðrar ráðstafanir, sem unnt er, og þær hafa ekki reynzt fullnægjandi. Ég tel því sjálf-sagt, ef atvinnuleysistryggingar verða teknar upp undir því fyrirkomulagi, að ein stofnun annist þær fyrir landið allt, að þá sé þessari sömu stofnun, atvinnustofnun ríkisins, falið að hafa stjórn þeirra og framkvæmd með höndum.

Ég skal svo ekki hafa þessa framsögu lengri, en vil leyfa mér að mælast til þess og leggja til við hæstv. forseta, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til heilbr.- og félmn.

#### ATKVG.

Fr. vísar til 2. umr. með 13 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 13 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 52. Togaraútgerð ríkisins.

Á 11. fundi í Sp., 2. nóv., var útbýtt frá Ed.:

Fr. til l. um togaraútgerð ríkisins til atvinnu-jöfnunar [91. mál] (bmfrv., A. 157).

Á 24. fundi í Ed., 5. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 9 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Hannibal Valdimarsson): Herra forseti. Frv. til l. um togaraútgerð til atvinnu-jöfnunar var flutt á síðasta Alp., en þó eru nokkrar breyt. á efni þess, eins og það er nú, borið saman við frv. í fyrri. Þá stóð þannig á, að íslenska ríkið átti allmarga togara í smiðum í Bretlandi, og var þá lagt til, að ríkið gerði sjálft út fjóra af

togurunum, en seldi þá ekki. Nú hefur svo farið, að ríkið hefur selt öll þessi skip eða ráðstafað þeim, þegar smíði þeirra verður lokið. Nú er því ekki um það að ræða, að hægt sé að ráðstafa til þessa þeim togurum, sem þá var talað um, og er frv. því breytt efnislega að því leyti. Nú er gert ráð fyrir, að ríkið kaupi fjóra togara af nokkuð annarri stærð og gerð en áður var gert ráð fyrir.

Ástæðan til þess, að frv. var upphaflega flutt, var sú, að atvinnuleysi var farið að gera vart við sig í kaupstöðum og kaupúnum landsins og ekki líkur til þess, að úr því fengist bætt, nema með sérstökum ráðstöfunum. Þessar megin-ástæður, sem upphaflega voru til þess, að frv. var flutt, eru enn þá óbreyttar. Atvinnuleysi gerir enn þá vart við sig víðs vegar um land, vegna þess að aflabrestur er víða og ekki eru heldur fullnotuð þau atvinnutæki, sem eru til í kaupstöðum, til þess að vinna að fiskverkun og fiskiðnaði. Spurningin er, hvernig fara eigi að því að fullnýta það vinnuafli, sem nú er ónotað, og hvernig nýta eigi þær vélar, sem löngum eru ónotaðar. Sumir mundu segja, að það ætti að láta vélbátafлотann afla hráefna fyrir þessi fiskiðnaðartæki og þá fullnýttist þetta. En þessu er ekki þannig farið. Það er víða svo langsótt á fiskimiðin, að vélbátafлотinn fær ekki aflað fanga með línu og togarar, sem að visu eru ekki til nema í stærri útgerðarbæjum landsins, eru að stærð og gerð miðaðir við það fyrst og fremst að flytja aflann á erlendan markað sjálfir, án þess að þeir hafi viðkomu í útgerðarstöð togara og þar sé unnið úr honum. Það er ekki hægt að bæta úr þessu tvennu með vélbátafлотanum, og reynslan virðist benda til þess, að okkar stóru og dýru togarar bæti ekki úr þessu heldur. Stór-útgerðin er annaðhvort eign einstaklinga eða bæjarfélaga og rekstur þeirra þá miðaður við hag útgerðarinnar sjálfar eða þá við heima-stöðvar togara, þar sem eigendurnir telja sig hafa skyldu til þess að sjá fyrir atvinnuþörf fólksins. En það getur verið atvinnuleysi í þessu þorpinu í ár, en í öðru næsta ár. Þess vegna er það ekki hent fáum einstaklingum að ráða við þetta. Þá má segja, að það geti verið hlutverk viðkomandi sveitarfélags að ráða fram úr atvinnuleysinu með svokallaðri atvinnubótavinnu. En slík vinna verður dýr og hún skilar ekki þeim verðmætum, sem bein aukning framleiðslunnar gerir.

Það er hugmynd okkar flm. að nota betur vinnuaflið og bæta þannig úr atvinnuleysi og nota betur atvinnutæki og á hagfelldari hátt og þetta megi gera, t. d. með því, að ríkið eigi fjögur skip og láti þau leggja upp afla sinn einkum á þeim stöðum, þar sem atvinnuleysi er. Í gr. þessa frv. greinir frá því, hvers konar skip þetta ættu að vera. Þar segir:

„Ríkið kaupir og gerir sjálft út ekki færri en fjóra togara af þeirri stærð og gerð, sem að áliti reyndustu útgerðarmanna eru taldir heppilegastir til öflunar hráefnis á heimamíðum fyrir hraðfrystihús og önnur fiskiðjuver, sem eru illa hagnýtt vegna hráefnisskorts.“

Það má vel vera, að okkar stóru nýsköpunar-togarar, sem flestir eru um 700 tonn að stærð,

þyki of dýr tæki til þess að fara út á miðin og vera þar nokkra daga og fiska og fara síðan inn og leggja síðan aflann upp nýjan eins og þarf að vera, þegar á að vinna úr honum. Eg hef heyrt útgerðarmann halda því fram, að ef togarar ættu að bæta úr þessu, þá ættu skipin að vera 2—3 hundruð smál. að stærð. Slík skip eru ódýr í rekstri og þurfa ekki að hafa eins langa útivist hverju sinni og geta skotizt inn með tveggja, þriggja sólarhringa millibili og notað til þess þann tíma, þegar veður er slæmt, og bætt með því úr atvinnuleysi í landi og afkomu fyrirtækja, sem annars skortir hráefni til vinnslu. Ef þetta væri gert, þá sýnist mér svo, að aflafengur þessi bætti mikið úr atvinnuleysi í landi og yki mikið verðmæti framleiðslunnar og bætti afkomu vinnandi fólks í þorpunum og atvinnurekstur þeirra fyrirtækja, sem hráefnið fengju. Eg hef hugsað um þetta þannig, að togarnir ættu heimilisfestu á ákveðnum stað og stjórna sildarverksmiðja ríkisins annaðist rekstur þeirra og framkvæmdarstjórn og síðan semji hún við hlutaðeigendur, sem þurfa að fá bætt úr atvinnuleysi hjá sér, um að fá til sín togara, einn eða fleiri, til þess að leggja upp aflann til vinnslu. Væri um það að ræða, að togarar ríkisins skyldu bæta úr atvinnuleysi á Vestfjörðum, þá færu skipin á fiskimiðin úti fyrir Vestfjörðum. Mér sýnist, að víða væri hægt að bæta úr atvinnuleysi á þennan hátt með því að koma upp þessari togaraútgærd.

Það hefur verið upplýst nýlega af manni, sem þekkir náið til, að sildarverksmiðjur ríkisins á Siglufirði hafi ekki fengið meira hráefni til vinnslu s. l. ár en sem nemur tveggja sólarhringa vinnslu. Svona stór fyrirtæki hljóta að skila tapi, þegar þau standa ónotuð meginhluta ársins. Það er ætlun okkar flm., að þetta þræxna fyrirtæki standi ekki ónotað meginhluta ársins, og höfðum við það í huga, að togarar legðu þar upp afla sinn og með því væri aukinn vinnslutími verksmiðjanna. Á sumrin mætti vonast til þess, að atvinnuleysi yrði lítið, þar sem þessi skip, 200—300 smál. dieseltogarar, eru vel fallin til sildveiða í þjónustu verksmiðjanna sjálfra. Ef einhverjum dytti í huga, að skipin yrðu gerð út af einstaklingum, er auðsætt, að skipin mundu leggja afla sinn upp víðs vegar um landið. Það yrði að gera skipin út af ríkinu sjálfa, og þá eru þau ekki bundin til atvinnuöflunar fyrir einstaka staði. Það er því lagt til, að á þessum skipum verði ríkisrekstur, sem bein afleiðing af því hlutverki, sem þau eiga að gegna. Það hafa vafalaust ýmsir gert sér vonir um, að nýsköpunartogararnir yrðu stórvirk atvinnutæki, sem mundu eiga mikinn þátt í því að eyða atvinnuleysi. En reynslan er í þá átt, að svo er ekki. Þau eru fyrst og fremst byggð af þeirri stærð og gerð, að þau séu hentug til að flytja aflann á erlendan markað. Þau eru góð atvinnutæki fyrir þá, sem vinnu njóta á skipunum, en skapa litla atvinnu í landi. Það er e. t. v. ekki við öðru að búast en að rekstri þeirra sé hagað þannig vegna þess, að gert er ráð fyrir með stærð þeirra, að þeir sigli á fjarlæg mið og með aflann óunninn á erlendan markað. Það má búast við því, að svona verði það í framtíðinni.

Reynslan af veiðunum við Grænland bendir í þá átt, að það er farið fram hjá Íslandi til að leggja aflann upp önninn í Esbjerg. Þar er engin vinnsla á aflanum, nema hann er pakkaður inn í hessian-umbúðir og sendur með lestum til Ítalíu á sömu markaði og við seljum okkar saltfisk. Þetta er gert á meðan hér er atvinnuleysi og útgerðarmenn telja sér ekki annars úrkosta en að haga rekstrinum svona. Ef þetta er rétt, er ekki um annað að ræða en stíga annað spor til úrlausnar. Vélbátarnir ná ekki í aflann, og svo ættu togararnir e. t. v. að vera af annarri gerð. Núna er góður afli á Halamiðum, og togararnir fara ekki inn á bæi á Vestfjörðum til að láta vinna úr aflanum, heldur sigla þeir til Englands og Þýskalands með þann afla, sem þeir fá úti fyrir Vestfjörðum. Það virðist auðsætt, að ef aflinn væri unninn í landinu, græddi þjóðfélagið mikinn gjaldeyri á því. Einstaklingar og ríkið í senn mundu bæta afkomu þeirra fyrirtækja, sem fengju aflann til vinnslu, og sveitarfélög væru aðstoðuð með þessu til að sjá mönnum fyrir vinnu, sem annars mundu leita sveitarstýrks. Okkur er kunnugt um, að fjöldi sveitarfélaga telur sig ekki geta staðið undir sínum byrðum og heimtar aðstoð. Ég og meðflm. minn töldum rétt, að ríkið aðstoðaði sveitarfélögin með því að rétta atvinnulífina hjálparhönd. — Ég var rétt í þessu að opna bréf frá Súðavík. Þar er lýst atvinnuástandinu þar, og fylgir samþykkt, er gerð var í verkalýðs- og sjómannafélaginu þar. Hún er á þessa leið:

„Fjölmennur fundur, haldinn í Verkalýðs- og sjómannafélagi Álftfirðinga 26. okt. 1951, skorar á Alþingi og ríkisstjórn að gera nú þegar alvarlegar úrbætur gegn atvinnuleysi úti um land. Fyrst og fremst með því að láta lögin um hlutabreytingasjóð (linubáta) þorsveiðideildar taka til starfa nú þegar. Enn fremur að láta togarana leggja afla sinn á land til vinnslu þar, sem skilyrði eru til þess.“

Úr mörgum áttum berast nú óskir um, að togararnir verði látnir leggja aflann á land til útvegunar hráfnis, en þó einkum frá Siglufirði, þar sem horft er á atvinnulausar hendur og skort á fjölda heimila.

Þetta þarf ekki ýtarlegri túlkun, og læt ég því útrætt um málið, en vona, að það fái góðar undirtektir, því að þetta er mikilsvert mál. — Að lokum legg ég svo til, að málinu verði vísað til hv. sjútvn.

Gísli Jónsson: Herra forseti. Þar sem málið fer í n., sem ég á ekki sæti í, og ég er kunnugur þessum málum, óska ég eftir, að gerð sé nánari grein fyrir þessum málum en kom fram hjá hv. þm. og í grg. frv.

Í 1. gr. frv. er gert ráð fyrir, að „ríkið kaupir og geri sjálft út eigi færri en fjóra togara af þeirri stærð og gerð, sem að áliti reyndustu útgerðarmanna eru taldir heppilegastir . . .“ Nú er spurningin, hvað vakir fyrir hv. flm. Er ekki rétt að heimila að verja fé á næstu fjárl. eða taka lán til að kaupa skipin, eða þá að taka fram í l., með hverju þeir hugsi sér, að skipin séu greidd og hvaða upphæð sé notuð til þess? Það kemur fram í 5. gr. frv., að „togaraútgerð

ríkisins hefur sjálfstæðan fjárhag og reikningshald, og ber ríkissjóður ábyrgð á rekstri fyrirtækisins og sér því fyrir rekstrarfé.“ Það er nauðsynlegt að taka fram í frv., til að tryggja fyrirtækinu nægilegt rekstrarfé, hve upphæðin er há og hvar eigi að afla þessa fjár, hvort sem það er rekstrarfé eða lán. Það er meiri ástæða til að minna á þetta, þegar það er kunnugt, að ríkið átti fiskiðjuver, sem kostaði 10 millj. kr., en nú er búið að auglýsa það til sölu fyrir áföllnum skuldum. Sá maður, sem veitir þessu fyrirtæki forstöðu, hefði fremur þurft á sérþekkingu að halda til að afla rekstrarfjár en að sjóða niður hráefnið, svo að hægt væri að reka fyrirtækið. — Ég held, að það sé best að forðast þá erfiðleika í upphafi, sem vitað er að verða, þegar ekki er séð fyrir nægilegu fé til byggingar eða rekstrar.

Ég vil einnig fá upplýsingar um það, hvort hv. flm. hyggjast kaupa þessi skip frá útlöndum og auka með því skipastólinn, og hvort þau eigi þá að vera ný eða gömul. Það er eðlilegt, að hv. þm. fái upplýsingar um þetta. — Sé hugsað að kaupa skipin innanlands, kemur tvennt til greina, annaðhvort að kaupa eitthvað af hinum nýju togurum, sem mér heyrðist að hv. þm. teldi óheppilega stærð, eða þá einhverja af hinum 30–40 ára gömlu togurum, sem eru ekki til annars en taka á land. Það er lítið eða ekkert vit í því að eyða miklu fé í að breyta þessum skipum. Við slit síðasta þings veitti hv. Alp. ríkisstj. heimild til að ábyrgjast slík kaup, og hygg ég, að allir þeir erfiðleikar, sem ég benti á, hafi komið í ljós. Í eitt þessara skipa, sem var tekið til breytinga, er allt verðmæti fyrri eigenda horfið, og meira til. Viðgerðar- og breytingarkostnaður er kominn upp fyrir það verð, sem skipið var selt fyrir í því ástandi, sem þeir áttu að skila því. En nú er engin reynsla fengin á eyðslu þeirra við veiðar, en það er sýnilegt, að vonir standa ekki til góðs árangurs. Ég benti þá á, að þrátt fyrir það að það væri erfitt að reka slík skip, mundi reynast erfiðara að halda úti skipum af þessari stærð vegna þess, að þau gefa skipshöfninni ekki svipaðar tekjur og stærri skip. Ef á að reka þessi skip hér á Íslandi, fæst enginn maður á þau, sem þekkir þægindi og aflamöguleika stærri skipanna. Það getur komið til greina, að þessi skip afli á heimamíðum. Ég vil benda á, að þótt Jörundur sé ekki nema 450 smál., þá hefur hann stundað hér síldveiðar með ágætum árangri og togveiðar með líkum árangri og stærri skip í hlutfalli við stærðarmismun, en tekjur mannanna hafa verið hlutfallslega minni. Slík skip eru ekki fáanleg hér innanlands og vafasamt, hvort þau fást frá öðrum löndum. Ef kaupa á þessi skip hér innanlands, bætir það ekkert úr atvinnumöguleikum, nema keyptar verði fleytur, sem ekki eru reknar og liggja í höfn. Þá kemur það til athugunar, hvort ríkissjóður eigi að fara í slík ævintýri og tapa árlega fé á því, en kaupa ekki ný skip.

Í sambandi við það, sem hv. flm. sagði um nýju togarana, að þeir reyndust ekki þau atvinnutæki, sem vonast var eftir, held ég, að hjá honum gæti misskilnings. Það fer að sjálfsögðu eftir því, hvernig rekstrinum er hagað. Ég vil

benda hv. flm. á, að nú um langt skeið hefur togarinn Bjarni Ólafsson sótt sína veiði vestur á Halamið og lagt hana upp á Akranesi. Það, að önnur skip hafa fremur kosið að sigla með aflann, er sjálfsagt af því, að af því er talinn meiri hagnaður. Ég hygg, að afkoma þeirra skipa, sem keypt voru á gamla genginu, sé ekki betri en svo, að þau verði að halda öllu saman, selja aflann fyrir sem best verð og kosta sem minnstu til. Hér er ekki eingöngu um að ræða útgerðarmenn, heldur bæjarfélögin sjálf. Þar, sem bæjarfélögin eiga helming af skipunum, þá eru þau svo sterk, að þau gætu haft áhrif á þetta. Ég hygg, að reynslan hafi sýnt þeim mönnum, sem eitthvað hugsa um þetta, að veiðin getur ekki greitt allan kostnaðinn. Ég hygg, að sú hugmynd liggja á bak við hjá hv. flm. að koma þessari ábyrgð á ríkissjóð. Bæjarfélögin eru nú búin að fá nokkra reynslu af þessu og vilja nú koma þunganum á ríkissjóð, er þau telja sig ekki megnug að standa undir þessu. En nú er svo komið, að þeir staðir fara hungurgöngu til ríkissjóðs, sem höfðu útgerð á góðum árum, eins og t. d. Hafnarfjörður, er ætti að hafa í vasanum 500 þús. kr., er hefði þurft að greiða á ári, ef útgerðin hefði verið rekin af einstaklingum. Þetta ætti að vera til í Hafnarfirði og ætti að geta fullnægt atvinnuþörf í sambandi við útgerð, þó að eitthvað bjátaði á. Það er sýnilegt, að ef skipin væru minni, stæðu þau verr að vígi að afla á þessum miðum. Þegar komið er út á Hala á 200—250 m dýpi, eru stærri skip færari um að halda áfram veiði í illviðri, en þá verða minni skipin að veiða á grunnmiðum og fá þar verri fisk, en hin stærri skip geta veitt á Halamiðum og veiða þá karfa, sem er talinn seljanlegasta varan fyrir frystihúsin. Það þarf að athuga nánar, hvort rétt sé að smækka skipin. Ég held, að best sé að halda sér við þá stærð, sem gefur mestan hagnað, en hitt er aðeins skipulagsatriði, hvort skipin leggja upp afla sinn á Vestfjörðum eða sigla með hann, og kemur þá til greina samkomulag, er fólkið semur um kaup og kjör. — Hv. frsm. minntist á, að það væri sorglegur sannleikur, að skip, sem eru á saltfisksveiðum við Grænland, sigla til Danmerkur og leggja þar upp aflann, sem svo er seldur til Ítalíu. Ég á bág með að skilja, hvers vegna hér eru ekki gerðar róttækar ráðstafanir til að fá einhverju um þokað. Ég er nú ekki kunnugur í landafræðinni, en ég hélt nú, að Ísland væri í leiðinni frá Grænlandi til Danmerkur og styttra væri til Ísafjarðar en Esbjerg. Það tekur um átta daga að losa skipin í Danmörku, svo að hér hlýtur að vera einhver önnur og veigameiri ástæða. Er það minni kostnaður, sem gerir ódýrara að haga rekstrinum þannig, eða er það verð, sem þeir fá fyrir aflann í Danmörku, hærra en þeir geta fengið gegnum útflutningsaðila á Íslandi? Þetta er stórt atriði, og eðlilegt er, að þetta verði upplýst. Ég mælist til, að hv. sjútnv. athugi, hvar þessi mismunur liggur.

Mér er vel kunnugt um, að þessi skip kosti 10 þús. kr. á dag. Þau eru um 8 daga að sigla til Danmerkur, og eru þar komnar 80 þús. kr. A. m. k. fara 14 dagar í þessar ferðir, og kosta þær því 140 þús. kr. Í hverju liggur það, að hægt sé að eyða þessu í ferðirnar? Mér finnst vera ástæða Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

til að athuga þetta mál og nær að snúa frv. upp í að fyrirskipa ríkisstj. að athuga þetta nánar en að kaupa nýja togara. Þetta er bæði athyglisvert og alvarlegt, en það er ekki hægt að kenna stríðsgróðamönnum þetta, heldur bæjarútgerð Reykjavíkur, sem tók upp þessa siði. Það hlýtur að vera eitthvað alvarlegt, sem þvingar til þessarar breytni. Ég held, að það sé byggt á mis- skilningi, þegar hv. flm. segir, að hægt sé að leysa þennan vanda með því að samþ. frv. og kaupa þau skip, sem hér um ræðir. Væri farið að kaupa togara, sem vit væri í að flytja til landsins, mundi það taka langan tíma og miklu lengri tíma en þeir menn gætu beðið eftir úrlausn á yfirstandandi atvinnuleysi, sem í dag líða fyrir atvinnuleysi, því að mér er ljóst, að nú mundi ekki vera hægt að fá slík skip smíðuð á styttri tíma en 2—3 árum. Ættu Íslendingar að kaupa tilbúin skip í þessu augnamiði, þá veit ég ekki, hvað þau kosta, þegar búið er að gera þau upp þannig, að íslenskir sjómenn vilji vinna á þeim og að þau geti hentað íslenskum veiðisvæðum. Það gæti líka tekið langan tíma. Hitt dettur mér ekki í hug, að meiri hl. Alþ. fari að eyða stórum fjárfúlgum í að kaupa gömul skip, hvorki á lágu né háu verði, af íslenskum útgerðarmönnum til þess að fara með þau inn í það ævintýri, sem því miður sumir hafa glæpzt inn á, og fara að gera þau út á ríkiskostnað. Ég trúir því ekki fyrir en ég tek á, að svo margir skammsýnir menn finnst á hæstv. Alþ., að það kæmi til mála, því að hvað mikið sem við deilum um það atriði, hvort hyggilegt og æskilegt sé að kaupa fjögur eða fimm skip og gera þau út af ríkinu til atvinnuöflunar, þá verður ekki um það deilt, að það er ekki vit í því fyrir bæi eða ríki eða einstaklinga að kaupa neitt af þeim gömlu skipum, sem nú liggja í höfnum á Íslandi, til þess að gera við þau og gera þau út. Það væri dauðadæmt fyrirtæki. Það er því miklu fremur hér um framtíðarmál að ræða, og væri kannske rétt að taka það þeim tókum að fá upplýsingar um það, hvaða skip henta okkur best í framtíðinni til slíkra veiða, láta svo ríkissjóð halda áfram og láta smíða þau skip og láta ríkið annaðhvort svo selja þau til annarra eða þá eiga þau sjálft. Það er annað atriði. En þetta mundi taka langan tíma, og ég er ekki viss um, þegar menn settust á rökstóla til að ákveða um stærð þessara skipa, að stærð þeirra yrði önnur eða þau yrðu minni en nýsköpunartogararnir nú, miðað við skip til venjulegra fiskveiða. Ég er hins vegar alveg viss um, að það gætu verið mjög hentug slíðveiðiskip, þó að þau yrðu smærri. En það er ákaflega erfitt að koma því heim og saman að hafa sömu skipin, og þá hvort sem er að ræða um togara eða önnur skip, til þess að fiska á djúpmiðum að vetrinum og svo til þess að veiða síld á sumrin. Þó er það hægt, ef um er að ræða dieseltogara — og varla væri líka að tala um aðra togara til þessa — þó að áhættan sé of mikil til að láta þessi skip taka á sig, sem er í sambandi við slíðveiðarnar að jafnaði. — Það er ekki hægt að taka í þessu sambandi dæmið af Jörundi, því að um það skip stendur nokkuð sérstaklega á. Framkvæmdastjóri útgerðar hans er hinn þrýðilegasti dugnaðarmaður, og er hann stundum

skipstjóri á skipinu; hann fylgist með rekstri fyrirtækisins daglega og hefur gert rekstur þessa togara að lífsstarfi sínu. Þar er stjórnað af stakri árvekni, og það er ekki víst, að slíkur árangur fengist af öllum skipum. En hvað sem því líður, held ég, að óhjákvæmilegt sé, að frv. þurfi að taka þeirri breyt., að ákveðið sé í því, hve miklu fé ríkissjóður skuli hætta í þessu fyrirtæki, fyrst í kaupverði og síðan í rekstrarfé, og þá jafnframt, hvernig fjárins skuli aflað, hvort það á að gera með lánum eða hvort á að taka það beint úr ríkissjóði með ríkisgjöldum.

Þetta vildi ég láta koma strax fram við 1. umr., fyrst frv. fer ekki til athugunar til þeirrar n., sem ég á sæti í.

*Ffm. (Hannibal Valdimarsson):* Herra forseti. Hv. þm. Barð. hefur spurzt fyrir um það, hvort ekki væri réttara, að það stæði í frv., annaðhvort að fjárgreiðsla yrði jafnan tekin inn á fjárl. til þess að standa straum af greiðslu þessara fjögurra togara, sem um ræðir í frv., eða þá, að þar sé gert ráð fyrir lántöku af ríkisins hendi til þess að annast greiðslu á kaupverðinu. Ég tel þetta náttúrliga geta komið til athugunar. En ég hef nú litið þannig á, að þar sem fjárlög að jafnaði eru afgr. undir þinglokin, þá yrði nú á þinginu áður séð, hvaða afdrif þetta frv. fengi. Næði það samþykki, þá væri vitanlega rétt að gera ráð fyrir því á fjárl., að ríkið hefði eitt-hvert fé til umráða til að annast kaup á slíkum togurum. Ég býst við, að þetta bæri öllu fremur þannig að, ef frv. væri samþ., að þá hefði stjórn sildarverksmiðja ríkisins framkvæmdahlíð þessa máls til meðferðar og það yrði reynt að finna út í samráði við reyndustu útgerðarmenn, hvaða stærð skipa væri hentugust til þess að inn þetta hlutverk af hendi, og þegar stjórn sildarverksmiðja ríkisins væri komin að niðurstöðu um það, þá leitaði hún tilboða um slík skip eða grennslaðist eftir því erlendis, hvort hægt væri að fá slík skip, sem okkur hentuðu, og þá gæti fyrst legið fyrir, hver fjárförfin væri. E. t. v. gætu sildarverksmiðjur ríkisins að einhverju leyti séð um þetta og þyrftu síðan aðeins að fá einhverja aðstoð ríkisins, beina eða óbeina, til þess að geta komið þessu í kring. Ég tel því ekki alveg fullvist, að það sé rétt á þessu stigi málsins að tiltaka neinar ákveðnar upphæðir, sem ætlaðt væri til að teknar væru inn á fjárlög í þessu sambandi. Ég tel, að það þyrfti ekki frekar að vera málinu til tafar eða meins, þó að séð væri, hverju fram yndi í málinu að því er þetta snertir. Hins vegar, ef undirtektir undir málið væru það góðar á Alþ., að sýnt væri nú þegar, að málið væri líklegt til að sigla hraðbyri gegnum þingið, þætti mér ekki ólíklegt, að n., sem málið fær til meðferðar og mælti með frv., semdi þá till. um þetta atriði.

Viðvíkjandi öðrum spurningum hv. þm. Barð. skal ég segja þetta: Það hefur ekki vakað fyrir okkur flm. frv., að keyptir yrðu gömlu aflóga togarnir, sem við erum sammála hv. þm. Barð. um, að séu ekki til neins annars hæfir en að vera höggðir upp og ekki líklegir til að geta borið sig með því að breyta þeim í oliukynt skip, eins og stundum hefur verið talað um. Teljum

við, að það komi ekki til greina. Hins vegar skal ég alls ekki segja, að útilokað sé, að það gætu verið einhverjir af nýsköpunartogurum, sem gætu verið teknir í þetta hlutverk, ef það væri álit reyndra útgerðarmanna, að skip, sem ættu að inn þetta hlutverk af hendi, mættu alveg eins vera af þeirri stærð, sem þeir togarar hafa. En mér hefur heyrzt á ýmsum útgerðarmönnum, að ef ætti að miða rekstur togara við það að leggja afla skipanna á land eftir stuttar veiðiferðir hér heima, en þeim ekki ætlað að sigla með aflann til útlanda, svo sem Englands og Þýskalands, þá mættu skipin vera smærri, til þess að draga úr útgerðarkostnaðinum, og miða þau að öllu leyti við það, að þau væru tæki til þjónustu við fiskiðnaðinn innanlands. En yrði sú skoðun ofan á, að alveg eins væri hægt að framkvæma þetta hlutverk með skipum af stærð nýsköpunartogara, þá gæti alveg eins komið til mála, ef slík skip væru til sölu, að ríkið keypti þau skip til þessara nota eða aflaði slíkra skipa til viðbótar við flotann. En fyrir okkur vakti, að í þessu skyni yrðu fengin ekki færri en fjögur ný skip af þeirri stærð og gerð, sem að áliti reyndustu útgerðarmanna væru hafust til þess að inn þetta starf af hendi. Við bjuggumst þá við, að fyrir valinu yrðu smærri skip en nýsköpunartogarnir okkar eru.

Það kom fram í ræðu hv. þm. Barð., að einn nýsköpunartogarin hefði hagað veiðum sínum þann veg að leggja afla sinn á land hér á landi, þ. e. á Akranesi, til þess að skapa atvinnu í landi. Þetta er rétt. Og mér er tjáð, að sú tilraun, sem gerð var um þetta með Bjarna Ólafsson, hafi gefið þannig, að það hafi ekki verið tap á rekstrinum. Þetta gæti orðið til þess að sýna, að það væri framkvæmanlegt að haga rekstri nýsköpunartogara þannig, að þeir legðu upp afla sinn til vinnslu hér á landi í hraðfrystihús og aðrar fiskvinnslustöðvar. Hitt er vitað, að þessi útgerðartilraun með Bjarna Ólafsson hefur gert rekstur hraðfrystihúsanna á Akranesi að mjög vissum gróðafyrirtækjum og valdið því, að þar hefur verið hver einasti maður vinnandi. Mér er sagt, að húsmæður almennt stundi vinnu til skiptis í hraðfrystihúsum á Akranesi og komi börnunum fyrir til skiptis hver hjá annarri. Þannig hefur útgerðarfyrirkomulag þessa togara orðið til þess að mæta vinnuþörf karla og kvenna með vinnu í hraðfrystihúsum í þessum bæ. Og ég er alveg sammála hv. þm. Barð. um það, að ef þessi rekstrartilhögun er eins arðvænleg fyrir útgerðina og hin, að sigla með aflann óunninn á erlendan markað og verja til þess geysilöngum tíma, þá er það auðsær grófi fyrir þjóðfélagið að taka heldur upp þessa tilhögun, sem höfð hefur nú verið með rekstur Bjarna Ólafssonar á Akranesi. Það hefur verið spurzt fyrir um það nú þrem til fjórum sinnum á síðustu vikum, hvað standi á bak við það eða valdi þeirri útgerðartilhögun að sigla með saltfiskinn af Grænlandsmiðum og til Danmerkur, og ekkert svar hefur komið við því, hvorki frá hendi útgerðarfyrirtækja eða ríkisvaldinu né frá neinum öðrum. Þetta fæst ekki upplýst. Bæjarstjórn Ísafjarðar hefur nýlega gert kröfu til útgerðarfyrirtækisins Ísfirðings h/f um, að útkom-

an af veiðiför Sólborgar til Grænlands verði gerð upp sérstaklega, til þess að það komi í ljós, hvernig rekstrarútkoman er á því að fiska þar og fara með aflann til Danmerkur. En útgerðarstjórnin hefur ekki orðið við þessari kröfu enn. Bæjarstjórn Ísafjarðar hefur óskað þess eindregið við Ísafirðing h/f, að annar eða báðir togarnir verði látnir skipa upp hér á landi aflann, sem nú er mokað upp á Halamiðum. Með því að leggja hann upp á Ísafirði og nálægum stöðum er hægt að bæta úr atvinnuleysi þar og í Hnífsdal og Bolungavík og Súðavík og setja atvinnutækin þar í fullan rekstur. Hins vegar er ekki hægt að gera kröfur um þetta, ef það kæmi í ljós, að þetta leiddi til taprekstrar, en undir öllum öðrum kringumstæðum er það hægt. En þessir togarar eru ekki reknir í bæjarrekstri, heldur er hlutafélag, sem gerir það, og þeir eru reknir eftir venjulegu siðferði hlutafélaga.

Hv. þm. Barð. talaði um, að það væri e. t. v. rétt af n., þegar hún fengi þetta frv. til meðferðar, að breyta þessu frv. í það að vera frv. um að óska eftir rannsókn á því, hvað kæmi til þess, að veiðiskip, sem héðan færu á Grænlandsveiðar, sigldu með afla sinn beint til Danmerkur, en kæmu ekki með veiði sína hingað til lands, svo sem saltfisk. Ég held, að það komi ekkert þessu máli við. Sú rannsókn mundi ekki bæta úr því ástandi, sem þessu frv. er ætlað að bæta úr víða um land í framtíðinni.

Mótbáran, sem hv. þm. Barð. hreyfði gegn því að kaupa ný skip til þessara nota, sem í frv. greinir, var sú, að það væri ekki hægt að fá þau í skyndi, heldur yrði að bíða eftir þeim í 2—3 ár. Menn sáu það, þegar samningurinn var gerður um byggingu tíu skipa í Bretlandi, að þeir togarar yrðu ekki afhentir og yrðu ekki atvinnutæki hér hjá okkur fyrr en að 2—3 árum liðnum, en samt var um smíði þeirra samið og kaup á þeim, vegna þess að það var álit manna, að þörf væri fyrir þessi atvinnutæki hjá okkur að 2—3 árum liðnum. Og ég get ekki séð, að atvinnuleysinu verði orðið útrýmt að þeim tíma liðnum, þegar hægt yrði að fá þessa togara í rekstur. Fyrir okkur vakir að fá ný skip, sem miðuð séu við það og fyrir það byggð að leggja aflann á land í fiskvinnslustöðvar og að stunda sildveiðar að sumrinu, þegar ekki væru líkur til, að atvinnuleysi þjakaði neins staðar á landinu, og að tillit væri tekið til þess um útbúnað skipanna, að þau væru álitleg sildveiðiskip.

Hv. þm. Barð. var svo í leiðinni í ræðu sinni að skeyta skapi sínu á bæjarútgerð togara, og það held ég að hafi verið alveg út í hött. Ég veit ekki til þess, að neyðarópin hafi verið háværari til ríkisins frá þeim bæjarfélögum, þar sem togaraútgerð er rekin á vegum bæjarins, heldur en þar, sem slíkt á sér ekki stað. Hitt er fremur hægt að benda á og rökstyðja, að þau bæjarfélög, sem hafa haft togara í rekstri, eru miklu betur fær en hin um að ráða fram úr atvinnuleysisvand-ræðum. Ég hygg, að fáir kaupstaðir á landinu — og það er óhætt að segja, að enginn kaupstaður á landinu — geti látið inna aðra eins vinnu af hendi og bæjarfélagið í Hafnarfirði hefur látið gera, og hefur þetta numið á þriðju millj. kr. nú á yfirstandandi ári. Það hefur einnig verið upp-

lýst, að bæjarútgerð Hafnarfjarðar er ætlað að borga gjöld, alveg eins og hún væri útgerð í einkarekstri. Og þessari útgerð er ætlað að leggja stórfé í jarðræktarframkvæmdirnar í Krýsuvík eins og öðrum fyrirtækjum, er slíkan rekstur hafa með höndum í Hafnarfirði. Það væri óskandi, að fleiri félög hefðu komið á hjá sér bæjarútgerð, því að bæjarútgerð Hafnarfjarðar er undirrótin að því, að Hafnarfjörður er best stæða bæjarfélagið á landinu. Það er ekki heldur því til að dreifa, að hægt sé að koma því eingöngu á bæjarútgerðirnar, að þær hafi gert sig sekar um að láta skip sín sigla til Esbjerg með fisk. Það hafa einstaklingsútgerðir líka gert. Ég tek undir það með hv. þm. Barð., að það beri að rannsaka, hvers vegna þetta hefur verið gert.

Ég vona, að það sé ljóst af því, sem ég hef nú sagt, að fyrir okkur flm. vakir, að keypt verði ný skip, sem miðuð væru við það tvenns konar hlutverk, sem ég hef getið um, bæði um stærð og annað, og að leitað verði álits reyndra útgerðarmanna um þetta, hvort sem svo keypt verða til þessa einhver af okkar nýju skipum eða byggð ný skip og þá kannske smærri. Og reynslan af rekstri togarans Bjarna Ólafssonar á Akranesi gæti bent í þá átt, — af því, hve mikla blessun rekstur hans hefur veitt viðkomandi bæjarfélagi, — að slíku væri hægt að koma fram viðar. Það er hugsanlegt, að sá þegnskapur hafi verið ríkjandi hjá eigendum togarans, að þeir hafi unnið það til að láta hann leggja afla sinn á land til vinnslu til þess að skapa atvinnu í landi og vegna bættrar afkomu atvinnufyrirtækjanna í landi, þó að útgerðin sjálf hefði ekki af því jafngóðan hag og með því að selja aflann á brezkum eða þýzkum markaði eða í Esbjerg. Þetta hef ég ekki fengið upplýst. En ég hefði getað vænzt þess af hv. þm. Barð., að hann ræddi um það, og jafnvel miklu fremur en um rannsókn á orsökum þess, hvers vegna togarnir hafa selt í Esbjerg, hvort ekki væri þörf á því að útvega hráefni fyrir fiskiðnaðarfyrirtæki á hinum einstöku stöðum kringum landið og hvort hann telji það fráleita aðferð að afla þessa hráefnis með togurum. Þó að mokaflí sé nú á Halamiðum, hafa vélbátarnir á Vestfjörðum, sem ekki ná til að fiska á djúpmiðum, ekki fengið neinn afla í haust, og þannig hefur þetta verið haust eftir haust. Afleiðingin hefur orðið sú, að atvinnuleysi hefur þjakað fólkið á þessum stöðum. Það er hv. þm. Barð. jafnkunnugt um og mér. Og einstaka staðir hafa verið að reyna að ráða á þessu bót með því að setja í gang meira eða minna ófrjóa atvinnubótavinnu. — Ég teldi líka mjög æskilegt, að það væri rétt af jafnreyndum útgerðarmanni og hv. þm. Barð. er, hvort það væri alveg vonlaust verk að gera út ríkistogara á þennan hátt. Það teldi ég rök í þessu máli, ef hægt væri að benda á, að slíkt togaraútgerð væri auðsær hallarekstur, og þá hvers vegna hún væri það fremur en önnur togaraútgerð. Hins vegar dylst engum, að mikið væri við það unnið, ef hægt væri að haga þessu svona, eins og í frv. er stungið upp á, fyrir þá staði, sem fengju lagðan upp hjá sér afla þessara skipa, til að auka atvinnu einstakra manna og tryggja rekstur hraðfrystihúsa, sem nú standa

að verulegu leyti ónotuð ár eftir ár, á vissum árstímum a. m. k.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Ég er mjög feginn að hafa fengið upplýsingar um þetta mál í síðari ræðu hv. flm. Það er upplýst nú, að ekki sé ætlað til, að keyptir verði til þessara nota hinir gömlu íslenzku togarar. Ég hefði ekki haft neitt á móti því, að það hefði komið fram í frv., að á þennan hátt mætti ekki nota féð. En það er kannske aukaatriði. — Ég get hins vegar ekki séð, hvað unnið væri við það t. d. á Ísafirði, að ríkið færi að kaupa þessa tvo togara, sem þar eru, af þessum hlutafélögum, sem reka þá eftir sömu siðferðisreglum og hlutafélög gera almennt, og veit ég ekki, hvað hv. flm. átti við með því orðalagi. Ég sé ekki, að það bætti neitt úr þessum málum, þó að ríkið tæki nú að sér að fara að reka þessa togara, nema því aðeins að það væri skuldbundið til þess að láta þessa togara leggja eitthvað af afla þeirra upp á þessum stöðum, þar sem þeir eiga heima, hvort sem rekstur þeirra getur borið sig með því eða ekki. Og væri það þá ekki nær af hv. þm. — og nokkuð seint hugsað þó af honum — að leggja til, að hin opinbera aðstoð til skipakaupanna væri bundin því skilyrði, a. m. k. um annað skipið, að hún væri veitt gegn því, að skipið skyldi undir öllum kringumstæðum fiska fyrir frystihúsin á þessum stöðum og leggja upp afla sinn þar, á Ísafirði, í Bolungavík, Hnífsdal og Súðavík? Því að ég minnst þess, að þegar þessi hv. þm. var að fá okkur þm. til þess að samþ., að togarnir yrðu keyptir þarna, þá var því haldið fram, að þetta væri gert til þess að bjarga fiskiðnaðinum þar. Ef til vill hafa þeir, sem ráðið hafa útgerð þessara skipa, ekki treyst sér til að haga rekstri þeirra á þann veg. Og ef svo væri, þá er ég ekki samþykkur hv. þm. um, að ríkið eigi að taka það að sér fyrir fólkíð í landi, hvort sem tap væri að því eða gróði. Og ef hv. flm. vildi, hvort sem sú útgerð bæri sig eða ekki, skilyrðislaust, að Ísafjarðarkaupstaður skyldi kaupa þessa togara og reka þá þannig, að þeir legðu upp afla sinn á land þar, sem þeir eiga heima, þá finnst mér hv. þm. ætti að snúa frv. sínu upp í það, að heimilað yrði Ísafjarðarkaupstað að taka þessa tvo togara eignarnámi. (HV: Kannske hv. þm. Barð. vilji mæla með því?) Við skulum ræða um það, þegar málið er komið í það horf. Ég sé ekki heldur, hvaða lausn það er í atvinnumálum Reykvíkinga, þó að farið væri að kaupa togara, t. d. Kveldúlfstogarana eða Bjarna riddara í Hafnarfirði, sem er rekinn af hlutafélagi, og reka þá af ríkinu. Það er ekkert, sem getur bætt úr í þessum efnum annað en fjölgun togaranna, en þá er komið að því, að það verður að gerast nokkuð fyrir framtíðina; ég veit, að það er ekki hægt að gera á skemmri tíma en tveggja ára tímabili, og þá þarf líka að athuga að hafa þau atvinnutæki fyrir Íslendinga og rannsaka vel, hvaða veiðiskip henta fyrir okkar þjóð í framtíðinni. Í því efni skal ég segja hv. þm. mína skoðun. Ég hygg, að næstu togarar, sem verða byggðir fyrir Íslendinga, ef það verður gert að ráði ríkisstj., verði ekki þessi skip, sem hv. þm. talar um, heldur skip, þar sem allt er gert um

borð, flatt, fryst o. s. frv., þannig að þau geti margfaldað tekjur sínar, og ég er eins viss um, að ef eitt slíkt skip yrði byggt, tveggja þílfara, þá yrðu aldrei byggðir neinir annars lags togarar fyrir Íslendinga, og ég þykist hafa nokkuð mikið fyrir mér í því, því að þegar reyndir útgerðarmenn ætla að fara að leggja til, hvers konar skip þeir vildu láta byggja fyrir Íslendinga, þá vilja þeir fá völdugri, nýrri og betur útbúin skip en þau, sem nú eru.

Hitt er svo glapræði, að ætla sér á þessum tímum, og hvaða tímum sem er, að fara að kaupa tilbúin fiskiskip inn í landið frá öðrum þjóðum, og það er m. a. vegna þess, að rekstrar-kostnaður við slík skip er margfalt meiri en við þau skip, sem við höfum látið smíða. Þetta þekki ég af reynslu og get því fulltrý um þessa hluti. Ég skoðaði m. a. sjálfur í sumar nýtt, vandað brekkt skip, sem var til sölu, og ég skoðaði mörg af þeim nýju skipum, sem Englendingar höfðu byggt á þeim sama tíma sem við létum byggja okkar nýjustu togara, og ekkert af þeim eimskipum, sem ég skoðaði, hefði verið nokkurt vit í að kaupa til þessa lands. Hvert þeirra notar 2—3 sinnum meira af olíu en okkar skip vegna þess, hversu þau eru illa útbúin, og í þeim eru líka miklu lélegri vélar en við notum. Þetta skip var svo úr garði gert, að það var eitt hið þrýðilegasta mótorskip, sem ég hef séð byggt í Englandi fyrir brezkka útgerðarmenn. Það var þó svo, að það hefði orðið að kosta a. m. k. 2 millj. kr. til þess að komast nálægt þeim kröfum, sem gerðar eru hér á Íslandi, svo að ég tel ekkert vit í því að fara að kaupa notaða togara frá öðrum þjóðum til þess að fiska með hér við land. — Englendingar byggja nú mjög mikið af 125 feta bátum, sem þeir telja ágæta fyrir sig, en Íslendingar mundu ekki telja nein skip til þess að fiska á Halanum. Hið sama er að segja um Holland og Belgíu; þeir nota þessi skip í Norðursjónum, en þau geta ekki gengið hér á okkar veiðisvæði.

Ég held því, að það sé bezt að byrja á byrjuninni, úr því að við erum ásáttir um, að það eigi ekki að kaupa gömul skip. Þá er fyrst að vita, hvað skipin kosta, og síðan að taka það inn í frv. Mér er ekki kunnugt um verðlag skipa í dag, en skip, sem nú eru byggð fyrir 10 millj. kr., er ekki hægt að kaupa eða semja um í dag fyrir minna en 12—13 millj. Ég skal ekki um það segja, hvað tveggja þílfara togari mundi kosta, en við höfum séð Þór, og ég hygg, að hann mundi kosta 10 millj. kr. eða meira, og er hann þó engan veginn eins traustur og togari. Þá er hér um að ræða 40—50 millj., sem vert væri að minnst á í frv., ekki síður en þegar sett er heimild til að virkja vatnsföll; þá er tekið upp, hvað upphæðin skuli vera, enda mundi vera hægt að gera það, ef um það væri að ræða að smíða skip.

Hv. þm. segir, að það sé ekki hægt að krefjast þess, að þessi félagsskapur Ísfirðinga breyti um rekstur, meðan ekki er hægt að sanna, að annað fyrirkomulag borgi sig. Ég held, ef hægt er að sanna, að það sé almenningsheill að skylda bæjarsjóð Ísfirðinga til að eiga þarna hlut í, 50%, og þess utan er vitað, að Alp. gerði sérstakar ráðstafanir til þess, að hægt væri að láta þetta

skip ganga til þess að bæta úr atvinnuháttum Ísfirðinga, — þá held ég, að það sé engin goðgá að heimila Ísfirðingum að yfirtaka hinn hlutann, svo að þeir réðu yfir skipinu og gerðu það út eins og þeim hentar og bæru alla áhættuna og kostnaðinn. — Svo segir hv. þm., að ég sé gramur yfir því, ef einhvers staðar sé bæjarútgerð. Þetta eru hugarórar. Ég skýrði frá því, að þessir menn kæmu í hungurgöngu til Alþingis, og hv. þingmaður hlustaði eins og ég á framsöguræðu borgarstjórans í Reykjavík, og ég veit ekki betur en að Reykjavík væri einn af þeim stöðum, sem togara fengu, en það var engu minni barlómur í honum en bæjarstjóranum í Hafnarfirði, sem sat við hliðina á honum. Báðir þessir staðir eru með bæjarútgerð, og þrátt fyrir það, þó að annar sé búinn að fá marga nýja togara og nýlega búinn að fá þá, þá voru þó ekki svo miklar atvinnubætur hjá þeim, að þeir þyrftu ekki að ganga beina hungurgöngu til fjv. og biðja um fé beint úr ríkissjóði. — Hinn bærinn hefur haft hin mestu aflaár og góðæri, sem verið hafa í togaraútgerð síðan Ísland byggðist. Alp. hefur ekki átt sök á því, þó að því fé, sem þeir hefðu átt að greiða til ríkissjóðs, 500 þús. kr. á skip, hafi verið kastað í vitleysu í Krýsuvík, sem mjög mikið er deilt um, hvort ekki hefði verið rétt að setja í aukningu á flotanum. En ég hygg, að ekki komi mikið til baka til þegnanna í Hafnarfirði af þeim milljónum, sem búið er að setja í Krýsuvík, og kannske hefði verið skynsamlegra að nota það til þess að auka bæjarútgerð Hafnarfjarðar.

Ég held ég hafi ekki sagt annað en satt og rétt, að þessir menn hafi allir komið til Alp. og kvartað undan því, hversu búið væri að rýra alla þeirra tekjustofna, og þeir óskuðu eftir að fá allt að því helming af 77 millj. kr. tekjustofni ríkisins til þess að bæta hag sinn, og alveg eins þau bæjarfélög, sem stóruútgerð hafa.

Þá sagði hv. þm., að honum fyndist ég hræddur um, að þörf væri á að útvega hráefni, en hann vildi heldur ræða um togarana. Það er allt annað mál og líka, hvort hægara er að skipuleggja aðrar atvinnugreinar á þessum stöðum en að kaupa togara fyrir 40—50 millj. og hvort ekki er hægt að gera fleira en hér er gert ráð fyrir, ef á að bæta úr atvinnuleysinu, og þá sé eðlilegt að láta athuga, hvernig það verði gert sem fljótast og bezt. Það er m. a. íþyngt ákaflega mikið öllum þessum stöðum sökum þess, að þeir eru afskiptir með rafmagnið, og ég hygg, að sumir þeirra þyrftu ekki mjög fjárfreka aðstoð í sambandi við iðnað til þess að bjarga verulega á þeim tíma, sem að þeim kreppir, en höfuðskilyrðið í því sambandi er ódýrt rafmagn. Ég segi þetta ekki vegna þess, að ég sé á móti því, að Íslendingar eignist enn þá 4 togara; það er annað mál, og það má vel ræða um það, hvort ekki eigi að undirbyggja að kaupa enn fleiri skip fyrir ríkið, en alls ekki á þann hátt, sem hér um ræðir.

Svo spurði hv. þm., hvort ég áliti vonlaust verk að reka togara með ríkisútgerð. Náttúrulega er það ekki vonlaust, ef nægilegt fé er til þess að borga, hvernig sem gengur, en það er mín skoðun, að ríkisútgerð á togara verði ekki hag-

kvæmari en ef einstaklingur rekur hann. Ég sé t. d., að nú eru reknir hér tveir strandferðabátar, 300 tonn hvor, og er áætlað, að þeir kosti 800 þús. kr. hvor í tap. Það er einn strandferðabátur í Faxaflóa, Laxfoss. Ég veit, að hann væri fyrir löngu stöðvaður, ef ætti að ætla honum 800 þús. kr. í tap. Þó er ljóst, að hann er engan veginn á heppilegra svæði til tekna en hin skipin, og kann að vera eitthvert tap af því. — Og hvernig var með sérleyfisferðirnar milli Hafnarfjarðar og Reykjavíkur, sem fyrrv. ráðh. þessa ágæta flokks stjórnaði og stjórnaði þannig, að hann greip til þess að taka orlofsféð til að standa undir rekstrinum, þangað til sjálfstæðismenn björguðu því þannig að selja vagnana til einstaklinga. Nú skilst mér, að ríkissjóður sé farinn að fá tekjur af þessum rekstri í gegnum þessa einstaklinga. Þetta er skýrt dæmi um það, hvernig ríkisrekstur gengur. Ég segi ekkert um það, hvort það er vonlaust verk að reka togara með ríkisútgerð, en ég hef þá hjargföstu skoðun, að það sé betur séð um þau mál, ef þeir eru reknir af mönnum, sem eiga hagsmuna að gæta, heldur en af ríkinu. — Það má líka nefna útgerðina á Gretti. Ég veit ekki til, að það hafi komið fyrir annars staðar, að skipstjóri, stýrimaður og vélstjóri hafi haft stórar fjárfúlgur í yfirvinnu, en það sýnir sig á reikningunum, að allir þessir menn hafa haft stórar fjárfúlgur í yfirvinnu, og það þarf enginn að segja mér, að skipstjórar og stýrimenn á íslenskri útgerð þurfi ekki að vinna meira en 8 tíma. — Þá þekkjá allir, hvernig fæðiskostnaðurinn var, því að það var gerð um það fyrirspurn, og ég hygg, að þegar athuguð er útgerð á öðrum skipum, sem ríkið rekur, þá sannfærist menn um, að það sé ekki æskilegt form á rekstri útgerðar, að ríkið hafi það með höndum.

*Ffm. (Hannibal Valdimarsson):* Herra forseti. Hv. þm. Barð. lætur enn gamminn geysa í allar áttir. Hann er kominn út í útgerðina á Gretti, útgerðina á Laxfossi, Breiðunum o. s. frv. Þetta er dálítið út frá þessu máli. Hv. þm. Barð. hefur fengið upplýst, að skipstjórnin á Gretti er ekki aðeins skipstjóri, heldur líka gröfustjóri á skipinu, og þegar unnið er meginhluta sólarhringsins við að grafa, þá hefur hann aukavinnu, en ekki fyrir skipstjórnarstörf.

Viðvíkjandi því, að tap sé á Breiðunum, af því að það sé ríkisrekstur, þá vil ég segja það, að það er engin reynsla fyrir því, hvort ekki væri rekstrartap líka á strandferðabátum, sem fara sumar og vetur kringum landið á smærri hafnir, ef þeir væru í einkarekstri. Þarna hefur ríkið valið þá leið að taka ekki meira gjald fyrir þessa þjónustu, þegar séð er fyrir samgöngum við smærri staði, heldur en svo, að það standi ekki undir öllum kostnaði. Það hefur heldur kosið þá leið að láta þetta koma að einhverju leyti á ríkissjóð. (*GJ:* Er erfitt fyrir Skipaútgerðina að standast samkeppnina við einstaklinga?) Forstjóri Skipaútgerðarinnar hefur gert grein fyrir því, að einstaklingar sjái sér leik á borði, þar sem eru hagkvæmir flutningar milli hafna, og taki vöruflokka, sem er góður flutningur, og skaði þannig hag Skipaútgerðarinnar. Hitt er

vitanlega prinsípmaál hjá hv. þm. Barð., að ríkið annist það, sem ekki getur borgað sig, og einstaklingarnir fleyti rjómann þar, sem rjóma-vottur er.

Mér heyrðist á hv. þm. Barð., að hann væri því fylgjandi, ef kæmi fram till. um það, að togararnir á Ísafirði yrðu teknir af því hlutafélagi, er nú hefur fengið þá, og bænum heimilað að taka þátt í eignarnámi til þess að geta hafið rekstur þeirra með tilliti til vinnuþarfarinnar í landi og hagsmuna bæjarfélagsins. En með því er ekki leyst það mál, sem leysa á með þessu frv. Það var meiningin að geta gripið til þess, þegar atvinnuleysi er t. d. í Flatey, á Bíldudal og hvar sem væri á Austurlandi, Norðurlandi eða Vesturlandi, að þessir ríkisreknu togarar legðu afla sinn á land þar, sem atvinnuleysi er. Og þó að Ísfirðingar fengju að taka sinn togara eignarnámi, þá er þessi hlið málsins ekki leyst. En það væri mikilsvert fyrir Ísafjörð, ef bærinn fengi að taka togarana eignarnámi, en hv. þm. Barð. veit vel, að það er vonlaust verk á meðan núv. ríkisstj. situr. Ísafjarðarkaupstaður sótti um að fá einn af nýju togurum, og það var enginn umsökjandi nema bærinn. Bæjarstjórnin hafði síðan samþ. með meiri hl., að með þessum togarum, sem bærinn fengi, skyldi verða hafin bæjarútgæði, og ofan í þessa ákvörðun ákvað ríkisstj. að úthluta hlutafélaginu Ísfirðingi h/f togaranum í trássi við bæjarstjórnina, sem hafði sótt um togarann. Það var ríkisstjórnarákvörðun að hafa þetta svona, og bærinn var þannig sviptur þessum togarum, og þess er rétt að vænta, að sú sama ríkisstj. sem þetta ofbeldi framdi léti honum nú báða togarana í hendur með eignarnámsheimild. Og nú er komið á daginn, að rekstri togaranna er hagað þannig, að saltfiskurinn, sem aflað er á Grænlandsmiðum, er fluttur með 9 sólarhringa tilkostnaði til Esbjerg, og verkamennirnir á Ísafirði fá ekki að skipa þeim afla upp eða út og fá ekki neina atvinnu við togarann, af því að hann er í höndum þeirra einstaklinga, sem ríkisstj. afhenti hann, en ábyrgðin er öll lögð á herðar bæjarfélagsins. — Og voru ekki sett skilyrði, spyr hv. þm. Barð., um að þessum tækjum væri beitt til atvinnuaukningar á Ísafirði og í nærliggjandi sjávarþorpum? Jú, það var á það minnst, að til þess væri ætlazt af ríkisstj. En hefur nokkur orðið þess var, að ríkisstj. hafi fyrirskipað núna, þegar siglt er með aflann til Danmerkur, að leggja hann upp á Ísafirði og vinna hann þar? Þetta skilyrði er aðallega til þess að taka sig vel út á pappírnum, en ekki það, að ríkisstj. hafi hvatt þetta hlutafélag til þess að framfylgja því.

Það er ástæðulaust að vera að fræða hv. þm. Barð. um þetta, hann veit um öll loddarabrögð, sem höfð hafa verið í frammi í sambandi við úthlutun þessa skips. Ísafjörður hefur verið sviptur hagnaðinum, en einstaklingar hafa fengið til umráða 9—10 millj. án þess að leggja fram eina krónu í auknu hlutafé.

#### ATKVG.R.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til sjútvn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit frá sjútvn., á þskj. 412, var útbýtt 13. des., en frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

### 53. Skattfrelsi sparifjár.

Á 24. fundi í Ed., 5. nóv., var útbýtt:

Fr. til 1. um skattfrelsi sparifjár [93. mál] (þmfrv., A. 163).

Á 25. fundi í Ed., 6. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Flm. (Karl Kristjánsson): Herra forseti. Stundum gerast þau óhugnanlegu fyrirbrigði, að foreldrar hafa sum börn sín útundan. Nú á tímum dæmir almenningur þetta hart, svo sem rétt er. Stundum eru olnbogabörnin einmitt þau börn, — það er svo undarlegt, — sem reynast foreldrum sínum best og eru þeim þörfust í verki, og ekki léttir það dóminn, sem foreldrarinnir fá.

Nú hefur það gerzt hjá þjóðinni, sem kalla mætti móður okkar allra, að hún hefur haft vissa borgara fyrir olnbogabörn, og þessir borgarar hafa þó verið henni mjög hollir. Þessi olnbogabörn þjóðarinnar eru einmitt það fólk, sem hefur aurað saman fé og lagt það til ávöxtunar í banka eða sparisjóði, hefur eytt minnu en það hefur aflað og ráðstafað afganginum á þann hátt, að hagfelld hefur verið fyrir þjóðfélagið. Þessir borgarar hafa verið látnir, ef svo mætti segja, bera vatn í hripum. Ég hef haft tækifæri til þess að kynna þessu hlutskipti manna sérstaklega, af því að ég hef haft með höndum stjórn dálítils sparisjóðs um 20 ára skeið. Ég þekki t. d. mann, sem átti fyrir 12 árum 1000 kr. í sparisjóði. Hann hefur haldið áfram að spara og safna í sjóðinn og á nú inni 10000 kr. En þannig er með hann farið, að 1000 kr., sem hann átti fyrir 12 árum, voru þá álíka mikils virði fyrir hann eins og 10000 krónurnar eru nú. Fyrir 12 árum gat hann keypt fyrir 1000 krónurnar 3 kýr, og nú fær hann ekki meira fyrir 10000 kr. en 3 kýr. Sama verður reyndin, ef hann ætlar að nota þessar ávísanir, sem peningarnir eru, sér til framfæris; þá endast þessar 10000 kr. ekki betur nú en 1000 kr. gerðu áður. Þannig hefur þessi sparsami og iðjusami maður verið látinn bera vatn í hripum í þessi 12 ár. Verðgildi peninganna hefur raskazt, fyrst og fremst vegna verðbólgu og einnig vegna hreinnar ráðstöfunar ríkisvaldsins með gengislækkun. En það er ekki einungis, að þetta fé hafi rýrnað svo í höndum þessa sparsama manns, heldur hefur hann líka alveg sérstaklega verið skattlagður af þjóðfélaginu vegna þessa fjár harðar en ýmsir aðrir, sem eiga eiga. Þessi maður, sem á nú 10000 kr., verður að borga eignarskatt af þeim, og af vöxtunum verður hann að borga tekjuskatt. En annar maður

ur, sem ég þekki líka, keypti nýlega húseign fyrir 100000 kr. og gat af eigin efnum borgað 90000 kr., en fékk 10000 kr. lánaðar, sem getur verið sama upphæðin sem sparsami maðurinn átti. Hann þarf engan skatt að greiða af þessari 100000 kr. eign sinni, vegna þess að hún er ekki metin til skatts nema 10000 kr., og þar hylur skuldin hana og hann fær skuldavexti reiknaða til frádráttar tekjum sínum. Þessir menn, sem haga sér eins og maðurinn, sem keypti húseignina, haga sér skynsamlega. Þeir eru eftirlætisbörn þjóðfélagsins og þó engu þarfari þegnar — nema síður sé — en þessi iðjusami og sparsami maður, sem þannig var ástætt fyrir, að hann gat lánað fé sitt til húskaupanna eða sama sem.

Nú er það svo, að þetta ástand hefur leitt til þess, að sparnaðarhneigðin hefur þorrið hjá fólkinu og sparifjáröflunin stórkostlega minnkað. Margir sparisjóðir í landinu standa svo að segja í stað frá ári til árs að krónutölu þrátt fyrir það, þó að krónurnar séu í miklu minna verði en áður var, og dæmi eru til þess, að þeir hafi minnkað. Sama gildir í raun og veru um sparisjóðsdeildir bankanna. Þetta er ákaflega óheppilegt fyrir þjóðfélagið. Það er ekki heilbriggt ástand, þegar fólk á vissum aldursskeiðum leggur ekki fé til hliðar, þegar t. d. ungt, einhleyp fólk, sem engu þarf sérstaklega að kosta til sín, hefur ekki afgang til þess að geyma til mannþómsára sinna og athafnaára og felur ekki sparisjóðum þetta fé, til þess að það geti komið að notum fyrir þá, sem eru á athafnaaldrinum. En nú er svo komið, að jafnvel þó að þetta fólk eigi fé afgang og láti það ekki fjúka, þá geymir það féð frekar í bankahólfum eða jafnvel heima hjá sér heldur en að láta það vinna sem innlánsfé í útlánsstofnunum. Það er ekki heldur heilbriggt, þegar fólk, sem hefur lokið því af að koma upp börnum sínum og er fullkomlega vinnufært, hefur ekki fé aflögu og leggur það ekki til hliðar til elliáranna. En það er von undir því ástandi, sem nú er, að fólkið, sem hefur haft þessi skilyrði, gefist upp á því að bera vatn í hripum eins og maðurinn hefur gert, sem ég nefndi sem dæmi áðan um innstæðueigendur.

Þetta litla frv., sem ég hef leyft mér að flytja hér, er lagt fram til þess a. m. k. að sýna hinu sparsama fólki það, að viðleitni þess sé virt. Ég efast ekki um, að fólk, sem hefur það hugarfar, að það vill aura saman, það virðir slíka viðurkenningu. Ég viðurkenni það, að í þessu frv. er ekki ráðin bót á því, sem hefur verið örlagaríkast fyrir sparifjáreigendur, að spariféð rýrnar. En þess verður að vænta, að þjóðfélagið gæti þess betur en að undanfögnu, að ekki endurtaki sig ástandið, sem gert hefur peningana, gjaldmiðil þjóðarinnar, jafnótraustan sem hann hefur verið síðasta tímabil. Það er lífsnauðsyn.

Ég hef tekið upp í þessu frv. þrjár tegundir innstæðna, sem allar eru þannig, að þær eiga ekki að vera uppsegjanlegar með minna en 6 mánaða fyrirvara. Það eru innstæður á uppsagnarbókum eða innláns-skirteinum í bönkum, opinberum sparisjóðum eða löglegum innlánsdeildum félaga. Allt þetta fé hefur þá náttúru, að það á ekki aðeins að vera eign þess, sem

þetta leggur inn, heldur líka lánsfé handa þeim, sem við athafnir fást og vantar það hreyfiafl, sem peningarnir eru. Ég hefði talið rétt, að það fé væri fyrst og fremst látið njóta þess skattfrelsis, sem fram á er farið í frv.

Ég hef líka lagt til í þessu frv., að vextir af þessu fé verði skattfrjálssir, ef þeir leggjast við höfuðstólinn. Ég hef lagt til, að féð verði eigi að síður framtalsskilyrt, því að nauðsynlegt er fyrir skattayfirvöldin að geta prófað, hvort saman ber tekjuöflun og eignahreyfingum á skattaframtölum. Og til þess að það megi verða, þá verða þeir, sem fara með banka og sparisjóði, að vera skyldugir til þess að gefa upp, hvort þær innstæður eru fyrir hendi, sem þannig eru taldar fram, því að allt of mikil skriffínnska væri að ætlast til þess, að hver framteljandi kæmi með vottorð um innstæður sínar.

Ég veit, að sumum mun finnast, að ef ætti að gera þetta sparifé skattfrjálst, þá ætti það helzt að vera svo, að allt sparifé ætti að vera skattfrjálst, jafnvel verðbréf, svo sem ríkisskuldabréf. En um þetta er það að segja, að ef allt sparifé, sem lagt er inn í banka eða í innlánsdeildir, væri skattfrjálst, þó að það væri ekki með fyrirvaraskilyldu til uppsagnar, þá væri hætt við, að hægt væri að misnota aðstöðuna svo, að þeir menn, sem reka þannig atvinnu, að þeir hafa sérstaklega laust fé t. d. um áramót, sem yrði þá að miða við, gætu látið þetta fé koma inn, til þess að láta það vera skráð sem skattfrjálst fé og tekið það svo aftur út. Og það er ekki tilgangurinn að verðlauna slíkt fé. Í öðru lagi, ef ætti að taka skuldabréf eins og ríkisskuldabréfin hér undir, þá væri það torvelt í framkvæmd. Enn fremur er það svo með verðbréfin, að þau eru í raun og veru verzlunarvara, sem ætlast er til að geti gengið kaupum og sölum með markaðsverði, og því allt annars eðlis en sparifé í sjóðum.

Í fáum orðum sagt er frv. þetta flutt til þess, að sýndur verði litur á því, að þjóðfélagið hætti að hafa sparifjáreigendur fyrir olnbogabörn í skattaálagningu, eins og hefur verið að undanfögnu.

Ég sé ekki ástæðu til þess í þessari framsögu að gera frekari grein fyrir frv. Ég óska þess, að því verði að lokinni umr. vísað til 2. umr. og til hv. fjhn. Mér finnst efni þess þannig, að það heyri ótvírætt til verkahrings fjhn.

*Haraldur Guðmundsson:* Herra forseti. Ég kann ekki við að láta þetta frv. fara umræðulaust til n., ekki sérstaklega vegna þess, að frv. í sjálfu sér sé svo veigamikilið eða hafi mikla þýðingu, hvort það verður samþ. eða ekki, heldur af því, að hér er hreyft við máli, sem vissulega er ástæða til að vekja athygli á. Þetta frv. er skýlaus viðurkenning á því, að með þessari stöðugu verðfellingu peninganna, sumpart með vaxandi verðbólgu og sumpart með lækkanði skrásetningu gengis íslenskra peninga, þá hefur eignahlutföllunum innanlands verið raskað stórkostlega, án þess að nokkuð hafi verið gert til þess að jafna metin milli þeirra, sem grætt hafa og tapað, eins og þó að visu var látið heita í þinglögjöfinni frá 1950, að greiða ætti t. d. upp-

bót á sparifé eftir þeim reglum, sem þar voru settar. Þó var viðurkennt af öllum og vitað þegar í upphafi, að slíkt var hégómi einn, sem þá var sett í l. um þetta, því að bæturnar námu engu, sem nokkru nam. Á sama hátt var gert ráð fyrir því, að hinir, sem græddu á gengislækkuninni, skyldu greiða sérstakan stórnaskatt, sem rynnir til almenningsþarfa. Furðuhljótt hefur verið um framkvæmd á því efni til þessa. Það væri gott að fá upplýsingar um það. — Þetta frv. er því skýlaus viðurkenning á því, að með opinberum aðgerðum hafi grundvelli í þessum efnum stórkostlega verið raskað, þ. e. eignaskiptingunni milli manna innanlands, og að það beri að sýna einhverja viðleitni til þess að bæta úr þessu. En þær ráðstafanir, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., eru að minni hyggju hvorki bætur til þeirra, sem fyrir óréttlæti hafa orðið, né heldur líklegar til þess, að öðru óbreyttu, að auka sparifjáröflunina. Það skattfrelsi, sem hér er um að ræða, nær aðeins til eignarskatts, þ. e. a. s. sparifjár, sem fellur undir ákvæði frv., að það skuli ekki vera skattskyld til eignarskatts og að vextir af því fé skuli ekki vera skattskyldir til tekjuskatts, ef þeir eru lagðir við höfuðstólinn.

Það er augljóst mál, að fyrir allan þorra manna hefur þetta frv. sáralitla þýðingu. Það er alveg eins og ákvæðin í gengislækkunar l. um, að greiða skyldi uppbót á sparifé, sem reynt er að friða menn með, en hefur í raun og veru enga þýðingu.

Ég vil leyfa mér að benda hv. flm. á það í þessu sambandi, að það eru önnur atriði og atvik, sem hafa miklu meiri áhrif á sparifjárstöfunina en þetta atriði um skattskylduna. Fyrir tæpum 2 árum mun hafa kostað hér í Reykjavík eitthvað um 400—500 kr. hver rúmmetri í nýbyggðum húsum. Síðan gengið var lækkað, er mér sagt, að nú kosti 700 kr. hver rúmmetri, ef á að koma upp jafngöðum húsum, sem áður kostaði 400—450 kr. rúmmetrinn í. Það gerir enginn óvitlaus maður að geyma fé sitt og binda það í geymslu ákveðinn tíma, ef hann óttast, að það verði stórum verðminna, er hann þarf að gripa til þess síðar. Maður, sem í ársbyrjun 1950 hefur sparað saman 1000 kr. og hættir við að kaupa sér fót, en leggur féð í þess stað í banka og kaupir svo fötin nú, þegar þau kosta um 2000 kr., fær ekki nema hálf fót í staðinn fyrir heil fyrir upphæðina. Það er ekki til nokkurs hlutar að vera að blekkja sjálfan sig í þessu efni, að sú stefna er hér ríkjandi í fjárhagsmálum, sem hindrar menn í því að spara fé sitt og veldur því, að þeim finnst sjálfsagt að breyta því í varanleg verðmæti í stað þess að geyma það í bönkum og fá svo helmingi minna fyrir það. Þetta er sá ömurlegi sannleikur, sem verður að horfast í augu við. Það, sem ætlazt er til skv. frv. þessu, er hégómi, þegar litið er á hina stórfelldu verðlækkun á peningum, sem orðið hefur undanfarið, og það er furðuleg hræsni, þegar talað er um, að hörmulegt sé til þess að vita, að almenn-ingur skuli ekki leggja fé sitt í banka. Það er vissulega hörmulegt til þess að vita, en það er ekki von, að hann geri það, þegar hann er fældur frá því með þeirri stjórni, sem verið hefur á þess-

um málum undanfarið. Þeim, sem lánað hafa út peninga sína til framkvæmda, hefur verið refsað með því, að þeir hafa fengið til baka langtum minna virði en þeir lánuðu út. Sannleikurinn er sá, að það þýðir ekki að vera með neinar kákráðstafanir til að efla sparnaðinn, nema fólk hafi þá trú, að peningarnir séu jafngóðir þegar þeir eru teknir út og þegar þeir eru lagðir inn. Því meiri efi sem er um þetta, því ólíklegri er, að fólk spari, enda alveg augljóst, að flm. er ljóst, að svo er, og hann vikur að því síðar í grg. frv., en þar segir:

„Hitt er svo annað mál, að líka gæti rétt verið að tryggja sparifé — eða innláns- og útlánsfé yfirleitt — gegn verðgildisfalli. Sennilega mætti framkvæma þetta á þann hátt að taka upp vísitölureikning á því eins og launum, þótt ekki sé till. um slíka vísitölu gerð í þessu frv.“

Á þessu sést, að hv. flm. er ljóst, að það eru ekki skattarnir og óttinn við framtöl, sem veldur því, að menn spara ekki, heldur bara óttinn við, að menn láti meira út en þeir fá inn. Ég skal játa, að það mætti tryggja sparifjárinnstæðurnar með einhverjum ráðstöfunum í þá átt, er hv. þm. drepur á í grg., t. d. með vísitöluútreikningi. En með þeim breytingum, sem undanfarið hafa orðið á vísitölunni, þyrfti talsvert fé til, að slíkt gæti orðið nokkur trygging. Þeir, sem keypt hafa ríkisskuldabréf, gætu þá einnig krafist, að sér væri sýnd sama virðing. Og þá vaknar sú spurning, hvaðan ætti að fá fé til að halda sparifjáreigendum skaðlausum. Á það drepur hv. þm. ekki. Nú er vitað, að þeir, sem á nokkrum síðustu árum hafa verið svo lánsamir að eiga fasteignir og skulda sem mest, hafa grætt á ráðstöfunum stjórnarvaldanna að undanförmu. Þeim mönnum, sem voru svo heppnir að eiga hús fyrir gengisfellinguna, sem eru 400—450 m<sup>3</sup>, dettur ekki í hug að hafa sjálfsagða hliðsjón af því og meta, hvað kostar að byggja slík hús nú. Eignaaukning fasteignaeigenda hér eingöngu nemur mörgum millj. kr. Þetta er hrein gjöf til manna, sem stríkaðar eru út skuldir hjá jafnframt því, sem fasteignir þeirra eru stórhækkaðar í verði. Á sama tíma og þeim, sem skulda, hefur verið færð þessi gjöf, hefur verið gerð verðlækkun, sem ekki hefur verið bætt, á sparifjáreign landsmanna, og hún verður ekki bætt, nema peningarnir verði teknir frá þeim, sem grætt hafa á þessum ráðstöfunum. Nú má hv. flm. ekki ætla, að ég vilji hindra það, að málið fari til nefndar, þó að ég vilji benda á, að meginatriðin séu ekki tekin fram í þessari grg.

*Viðskmrh. (Björn Ólafsson):* Herra forseti. Þó að ég viðurkenni fúslega það, sem hv. síðasti ræðumaður sagði um það, sem stafaði af ýmsum ráðstöfunum upp á síðkastið, stendur þó þetta mál dýpri rótum en það, því að verðryrnun peninganna er ekkert einkennandi fyrir Ísland, heldur fyrirbrigði, sem komið hefur fram hjá öllum þjóðum undanfarinn mannsaldur. Peningarnir hafa verið að falla í verði allan tímann, svo að þetta er frekar alþjóðavandamál, þó að við séum að þessu leyti verr staddir en ýmsar aðrar þjóðir, m. a. af því, að við neyddumst til að fella gengið. Þó að vandinn sé misjafnlega mik-

ill hjá þjóðunum, blasir hann við svo að segja hjá hverri einustu þjóð í álfunni. Mikil og knýjandi nauðsyn er af þessum sökum til að finna leið til að hægt sé að halda uppi sparifjársöfnun í landinu. Ég hef ekki trú á, að sú leið, er hv. þm., er síðast talaði, benti á, mundi bæta úr því, og þó að sú leið yrði reynd, mundi hún reynast óframkvæmanleg. Mér finnst nú tækifæri fyrir fjhn. Ed., fyrst þetta frv. er komið fram, til að athuga þessi mál í heild. Ég tel, að þetta frv. nái ekki þeim tilgangi, sem þarf að nást, að menn fái hvöt til að leggja fé til hliðar til framkvæmda. Ég álit, að það sé gengið of stutt hér, þar sem aðeins er rætt um að veita mönnum skattfrelsi af þessari eign og eignarskatti létt af því, sem menn eiga í sparisjóðum. Þetta er ákaflega litils virði og gefur enga hvöt til að safna sparifé og sízt hjá hinum smærri sparifjáreigendum, sem ekki komast í eignarskatt. Hitt, að vextirnir af slíku fé séu skattfrjálsir, er að vísu nokkur hvöt, en þó held ég, að það sé ekki nóg til að vera hvöt til, að menn leggi fé sitt í sparisjóði. Ég skal ekki fara lengra út í þá sálma, en álit að eigi að ganga miklu lengra í þá átt en hér er gert. Ég ætla ekki að slá fram neinum tillögum í þeim efnum, en það er fyllilega athugandi að veita skattfrelsi af því fé, sem lagt er inn í sparisjóði og liggur þar bundið ákveðinn tíma. — Það er eitt, sem mér er ekki fyllilega ljóst í sambandi við 1. gr. þessa frv., en það er, hvort flm. ætlast til þess, að þetta fé hafi öðlast skattfrelsi eftir að hafa verið bundið í 6 mánuði á sparisjóði eða hvort það eigi að vera bundið alltaf meðan það nýtur þessa skattfrelsis. Hvað vextina snertir hlýtur öflun vaxta að vera skattfrjáls, ef féð stendur inni í 6 mánuði, en að öðru leyti virðist mér benda til þess, að féð verði að vera bundið, ef það á að njóta skattfrelsisins. (KK: Það er nóg, að það standi inni sex mánuði.) Ef það er svo, að þetta fé á að öðlast skattfrelsi í eitt skipti fyrir öll, ef það liggur inni í 6 mánuði, þarf það að koma ljósar fram. Skal ég ekki fara lengra út í það, en svo sýnist mér, að 2. og 3. gr. frv. mættu gjarnan falla niður, ef sú kvöð væri sett, að þeir, sem gerðu kröfu til skattfrelsisins, sendu vottorð um innstæður sínar til skattstjóra eða skattanefnda. Tel ég það betra en að setja svona ákvæði. Finnst mér það ekki of mikil kvöð, að menn sendi vottorð sitt til viðkomandi skattyfirvalda. Þar leggja þeir sjálfir fram skilríki fyrir því, að þeir eigi rétt þessara friðinda. — Skal ég svo ekki fara lengra út í þetta, en vil beina því til þeirrar hv. n., er athugar frv., að hún taki málið á viðari grundvelli en fram kemur í þessu frv.

*Flm. (Karl Kristjánsson):* Herra forseti. Ég hef ástæðu til að þakka hæstv. viðskmrh. fyrir, hvernig hann hefur tekið undir þetta mál. Ég sé enn fremur ástæðu til að lýsa því yfir strax, að ég hef lagt þetta frv. fram til að koma málinu inn á hv. Alþ. og öfgalaust. Einnig er ég fús til að ræða breyt. á frv. og ekki sízt til að gera það sterkara og áhrifameira fyrir þann tilgang, sem það á að þjóna.

Um það, sem hæstv. viðskmrh. sagði, að frv. bæri ekki með sér, hvort átt væri við það fé, sem Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

einu sinni væri lagt inn í 6 mánuði, þá vil ég geta þess, að fyrir mér vakir, að það fé fái skattfrelsisréttinn, sem eitt sinn hefur verið lagt inn, og hann standi þann tíma, sem vaxtagreiðslur eiga sér stað.

2. og 3. gr. frv. virðast mér nauðsynlegar. Það væri of mikil skrifinnaska, að hver innleggjandi aflí sér skirteinis um innstæðu sína um hver áramót til að láta það ganga til skattanefndar. Hins vegar finnst mér það eðlilegast, að skattanefndirnar aflí sér, þegar þær telja sér ástæðu til, upplýsinga um, hvort framtalið er byggt á sannindum, og séu þá forráðamenn viðkomandi stofnana skyldir að gefa upplýsingar. Það er nú dregið mjög í efa, að bankastjórar séu skyldugir að gefa upplýsingar um innstæður einstakra manna, og veit ég dæmi þess, að skattanefndir hafa ekki fengið svör við slíkum fyrirspurnum.

Þá er ég líka þakklátur hv. 4. þm. Reykv. (HG) fyrir hans undirtektir, og finn ég ekki betur en að hann sé mjög á þeirri sömu línu sem ég, en finnst aðeins of skammt gengið. Hann segir, að frv. sé aðeins léleg tilraun til að efla sparifjársöfnun. Ég held, að hann vanmeti sparifjáreigendur. Ég held, að þeir mundu virða slík réttindi sem frv. gerir ráð fyrir og þau mundu hafa nokkur áhrif til aukinnar sparifjársöfnunar. — En svo vil ég undirstrika það, sem ég var búinn að segja með öðrum orðum, að það er fleira og meira, sem vinnur gegn sparifjársöfnun en skattarnir. Hv. þm. sagði, að enginn óvitlaus maður legði nú fé á vöxtu af þeirri ástæðu, að hann ætti á hættu, að það rýrnaði vegna verðbólgu eða gengisfellingar. Margir vitlausir menn eru þá í landinu, og mér datt líka í hug, að forstjóri Tryggingastofnunarinnar, sem leggur mikla áherzlu á að safna fé í sjóði, væri þá ekki sjálfur langt frá þeim, sem fá þennan dóm.

Hv. 4. þm. Reykv. las upp úr niðurlagi grg. minnar. Það þótti mér vænt um. Þar hreyfi ég hugmynd, sem mér finnst að eigi að koma til framkvæmda á eftir. Mér finnst málið þannig, að ekki sé hægt að leggja það fram í tillöguformi nú, heldur aðeins vekja athygli á því. Það þarf að rannsaka, hvort hægt er að tryggja, að verðfall eigi sér ekki stað á innstæðum. Ef hv. 4. þm. Reykv. vill leggja vinnu í að rannsaka þessi efni, skal ekki á mér standa að gera það, sem ég get í því líka, að reyna að finna skynsamlegan grundvöll til þeirra aðgerða. Álitist framkvæmanlegt — eftir rækilega athugin — að taka upp þann hátt, er ég drap á í grg., svo að þeir, sem geyma þær ávísanir, sem gjaldmiðillinn er, geti gert það án þess, að þær rýrni í höndum þeirra, þá skal ekki á mér standa. — Hann sagði, að ekki væri gott að vita, hvaðan ætti að fá fé til að tryggja innstæðurnar. En þar sem ég nefndi bæði innstæður og útistæður, finnst mér augljóst, hvaðan á að fá fé til að bæta sparisjóðsinnstæðurnar. Spariféð á að tryggja á þann hátt, að þeir, sem fá það að láni, skili jafnmiklu verðgildi og þeir fengu, þar er hægt að leita tryggingarinnar. Og það er satt að segja undarlegt og fjarstætt, að sá maður, sem fær fé að láni, skuli ekki eiga að skila jafnmiklu verðmæti og hann hefur tekið á móti og græða þannig á verðfallinu. — Þeir, sem hafa hagað

sér skynsamlega samanborið við normaltíma, hafa hrepp hlut hins óvitra, en þeir, sem hafa hagað sér glannalega í fjármálum borið saman við normaltíma, bera frá borði hlut þess, sem hefur hagað sér skynsamlega. — Ég veit vel, að þetta frv. leysir ekki allan vandann í þessum málum, en það er lagt fram í trausti þess, að mjór geti verið mikils vísir, og ég er þakklátur öllum, er vilja leggja lið til, að upp af þessu frv. spretti sem mest réttlæti fyrir þá, sem verið hafa olnbogabörn þjóðfélagsins í umræddum efnun.

**Jóhann Jósefsson:** Herra forseti. Ég vil fyrir mitt leyti taka undir þau ummæli, er liggja til grundvallar þessu frv. hjá hv. flm. Það getur vel verið, að það þyki ekki nógu djúpt tekið í árinni, en frv. er að mínum dómi, ef samþ. verður, hugmynd að spori í rétta átt.

Það er alkunna, að nú sem stendur og nokkuð lengi undanfarið er búið að vera það ástand, að mjög erfitt er með útvegum lánsfjár, þó að trygging sé ekki til fyrirstöðu. Og maður verður að fara að trúa, að fyrirstaðan sé ekki eingöngu þrjózku bankanna að kenna, heldur líka getuleysi, og það getuleysi er fjárskortur. En til þess að bæta úr þeim skorti þyrftu lánsstofnarnir að hafa meira fé. Það er langæskilegast, að úr þessu sé bætt eftir megni á þann hátt að landsmenn leggi til sitt sparifé, svo að hægt sé að nota það sem lánsfé. Þó er leið til að bæta úr lánsfjárskortinum, og hefur hún verið farin, en hún er sú að taka erlend lán. Getur það ekki talist nein goðá, þegar um sérstök rekstrarlán er að ræða til fyrirtækja, sem geta tiltölulega fljótt skilað þeim peningum aftur í fjárhirzluarnar.

Ég held, að það, sem hv. flm. segir bæði í grg. frv. og einnig síðar í ræðu um málið, eigi við rök að styðjast. Álit ég einnig, að rétt sé að sannprófa allt, sem miðað getur að því að efla og auka sparifjársofnun í landinu. Það er nú svo fjarskalega margt í okkar þjóðfélagi, sem vinnur á móti því, að vilji skapist til að safna fé, en viljinn verður fyrst og fremst að vera fyrir hendi, ef einhverju á að sagna. Ég tel, að þetta frv. stefni mjög í rétta átt til þess að styrkja þennan vilja.

Ég á ekki sæti í þeirri n., sem málið fer sennilega til, en vil fyrir mitt leyti láta þessar fáu aths. fylgja því til n. Það væri mjög æskilegt, ef fært þætti að færa hugmyndina út á yfirgripsmeira svið. Skal ég ekki á þessu stigi málsins leggja neinn dóm á, hvort það geti tekizt, en vissulega væri þörf á því að gera öflugar ráðstafanir til þess að örva og hvetja landsmenn til að spara. Ég vil einnig drepa á, að sérhvert ár kemur út bók, sem hefur að geyma upplýsingar um skattálagningu, bæði tekju- og eignarskatt, t. d. Reykvíkinga. Er það næsta furðulegt að sjá þann mismun, sem virðist vera á eignum manna. Það er svo, að það er ómögulegt að trúa því um suma þessara manna, sem engan eignarskatt greiða, að þeir eigi ekkert til. Það er ekki hægt að fá sig til að trúa því, að hér sé um svo mikla óráðslumenn að ræða, sem hafi sóað svo sínum fjármunum, að eftir að þeir eru búnir að vera lengi í vel launuðum stöðum, eigi þeir enga fjár-

muni til að greiða af til ríkisins. Hvað spariféð sjálft snertir, þá er það, eins og hv. flm. hefur bent á, stór þáttur í framkvæmdum og styrkur sál, sem hann kallar orkuver fyrir þjóðfélagslegar athafnir landsmanna. Það orkuver er fengið með samþykkt þeirra ákvæða, sem hér um ræðir, og væri ekki lítill stuðningur að því.

**Bernharð Stefánsson:** Herra forseti. Ég býst ekki við, að ég tali hér mikið í þessu máli, þar sem það fer væntanlega til n., sem ég á sæti í. En það hafa fallið hér ýmis ummæli um þetta mál. Þó að ég ætli ekki að svara þeim lið fyrir lið nú, get ég ekki látið hjá líða að minnast nokkuð á þau.

Mér finnst, að einkum hjá hv. 4. þm. Reykv. (HG), og reyndar einnig hjá hæstv. viðskmrh., hafi komið fram sú skoðun, að þetta frv. sé næsta lítils virði. Ég fyrir mitt leyti vil nú þegar láta þá skoðun mína í ljós, að ég álit þetta frv. töluvert mikils virði. Skal ég reyna að rökstyðja að nokkru þessa skoðun mína, en þó aðeins stuttlega, og vísa til þess, sem hv. flm. þessa máls hefur hér sagt. — Í fyrsta lagi álit ég, að einmitt í þessum efnun hafi verið beitt svo hróplegu ranglæti undanfarnir ár, að það sé mikils virði að stíga þótt ekki sé nema eitt spor í réttlætisátt. Það er vissulega alveg hróplegt ranglæti, sem hefur komið fram í skattamálunum á þann hátt, að fasteignir hafa ekki fallið í verði eins og peningar og hafa ekki rýrnað að gildi, en þeir, sem hafa átt peninga í sparisjóðum og í bönkum, hafa orðið að telja þá fram upp á eyri. Eru þeir svo skattlagðir í samræmi við það, þó að þessar eignir þeirra séu slækkandi að verðgildi. — Eins og komið hefur fram hjá hv. flm., þá er það alveg áreiðanlegt og er ég sannfærður um það, að þessar aðgerðir, þótt ekki væru þær stórfelldar, mundu samt greiða mjög fyrir því, að menn vildu leggja fé sitt í banka og sparisjóði, spara og geyma peninga sína. Hefur verið svo undanfarið, að peningastofnanir hafa verið í hreinustu vandræðum með lánsfé. — Mér er það vel kunnugt af viðtölum við ýmsa menn, að fólk vill ekki eiga peninga. Það segir, að peningar séu verðlausir eða séu að verða verðlausir og þá sé um að gera að koma þeim í eitthvað.

Bæði hv. 4. þm. Reykv. og hæstv. viðskmrh. hafa gert of lítið úr þýðingu þessa frv., sem er mikilvægt, ef það nær fram að ganga. Ég skal nú segja dæmi um þetta, sem ég er svo nákunnugur, að enginn getur verið því kunnugri en ég sjálfur. Það er um mann, sem átti að borga eitthvað um 400 kr. í eignarskatt árið 1950, og svo var þar að auki tekið tillit til eigna hans í útsvari í þeim bæ, sem hann átti heima í, og voru það um 1000 kr., sem voru lagðar á eignirnar í útsvarinu. En þessi maður var að byggja hús, sem var það langt komið um síðustu áramót, að búið var að meta það til skatts. Eignin, sem hann átti 1949 og kom til skatts 1950, var peningar, en það, sem kom til skatts 1951, var hús. Þá fór það þannig, að maðurinn borgar engan eignarskatt og útsvarið hans er tiltölulega 1000 kr. lægra en áður. M. ö. o., þá breytir þessi maður eign sinni úr peningum í hús, og

það munar hann um 1400 kr. í útgjöldum. Að visu eru 1400 kr. ekki miklir peningar nú, en fyrir þá, sem ekki eru sérstaklega tekjuháir, eru það þó peningar, og það hefur sitt að segja. Undanfarið hefur það varla borgað sig að hafa peninga á vöxtum. Nú má segja, að frv. þetta sé þannig byggt upp, eins og það nú er, að það mundi ekki lækka útsvörin á þeim, sem leggja peninga fyrir í bönkum og sparisjóðum. Þar sem hv. flm. ætlast til þess samkvæmt frv., að peningar í lánsstofnunum verði taldir fram, þó að ekki eigi að greiða af þeim eignarskatt eða tekjuskatt af vöxtunum, þá mætti búast við því, að niðurfjöfnunarn. mundi taka tillit til þessara eigna og leggja útsvar á samkvæmt þeim. Mætti taka það til athugunar í n., hvort ekki ætti að stíga sporið lengra og ákveða, að ekki mætti taka tillit til eigna í bönkum og sparisjóðum við útsvarsálagningu. Ef það væri gert, er ég sannfærður um, að frv. þetta hefði mikla þýðingu. Það mundi hvetja menn, sem eitthvað geta sparað saman af tekjum sínum, til þess að leggja sína peninga í lánsstofnanir.

Að visu var margt athyglisvert, sem hv. 4. þm. Reykv. sagði um þá eignaröskun, sem orðið hefur í landinu vegna verðfalls peninganna. Það er mörg sorgarsagan til í þessu sambandi. Tökum t. d. aldraðan mann, sem átti árið 1939 nægilega peninga til þess að geta lifað góðu lífi á vöxtum þeirra. Þó að hann eigi nú sömu upphæð, þá er það aðeins lítilfjörlegur styrkur fyrir hann. Þannig hafa sparsömustu mennirnir, sem spöruðu saman peninga sína til elliáranna, misst sínar eigur. En eins og hæst. viðskmrh. vék að, þá er þetta ekkert einstakt fyrir Ísland og ekki heldur einstakt fyrir þá tíma, sem við lifum á. Að visu hefur verðfall peninga verið stórstígara nú eftir að síðasta stríð hófst, en verðfall peninga hefur átt sér stað um margar aldir. Ég held, að það verði ákaflega erfitt að gera ráðstafanir til þess að bæta úr því órættlæti, sem hefur átt sér stað. Ég sé ekki, hvernig hægt væri að bæta eigendum allt það tjón, sem þeir hafa orðið fyrir t. d. síðan árið 1939; ég veit ekki, hvar ætti að taka fé til þess. — Ekki lízt mér nú á það, sem bent er á í grg. frv., að setja vísitölu bæði á innlánsfé og útlánsfé. Það er hætt við, að það gengi æði illa að innheimta skuldir, ef verðfall yrði á peningum. Ég lít svo á, að þótt öllu réttlæti sé ekki náð, þá sé betra að ná nokkru réttlæti en engu. Einmitt þessar ráðstafanir gætu e. t. v. orðið til þess, að vextir legðust við höfuðstólinn. Gæti þá kannske gildi peninga í bönkum og sparisjóðum haldizt við, en með því fyrirkomulagi, sem nú er, þá fer því fjarri.

Ég skal ekki orðlengja þetta frekar, einkum vegna þess, að ég á fyrir höndum að fjalla frekar um þetta mál sem nm. Ég hef þá sannfæringu, að þetta frv. sé þýðingarmeira en margur hyggur nú í byrjun einmitt til þess að efla sparifjársöfnun í landinu, sem nú er allt of lítil.

*Haraldur Guðmundsson:* Herra forseti. Ég skal ekki lengja þessar umr. mikið, en einstök atriði eru þess virði, að á þau sé drepð.

Hv. síðasti ræðumaður, 1. þm. Eyf., vill halda

því fram, að þetta frv., sem hér um ræðir, sé vissulega mikils virði. Taldi hann þó hæpið, að það væri mikils virði, nema bætt væri inn í frv. þýðingarmiklu atriði, sem sé því, að þetta fé, sem hér um ræðir, væri ekki aðeins undanþegið tekjuskatti, heldur einnig útsvari. Það er vissulega þýðingarmikið, þar sem útsvör til bæjar- og sveitarfélaga eru um tvöfalt hærri en tekju- og eignarskatturinn í landinu. En jafnvel þó að svo verði gert, breytir það ekki þeirri skoðun minni, að frv. þetta hafi lítil áhrif til þess að örva menn til sparifjársöfnunar að öðru óbreyttu. Ég skal því til sönnunar, sem ég sagði, benda á sama dæmi og hv. 1. þm. Eyf. tók, hækkan síðan í ársbyrjun 1950. Ég geri ekki ráð fyrir, að þótt peningaeigandi hefði 400 kr. í eignarskatt og 1000 kr. í útsvar, svo að það væru samtals 1400 kr., sem hann ætti að sleppa við, eins og hv. 1. þm. Eyf. segir, að það mun- aði svo miklu, að þessi maður hefði heldur varðveitt peningana í banka en keypt húseignina, ef þetta hefði verið komið í lög. Ef maður þessi hefði keypt húseign í ársbyrjun fyrir um það bil 200 þús. kr., þykir mér ekki ósennilegt, að sú húseign yrði metin við árslok það ár á 300 þús. kr. Hagnaður vegna verðfalls peninganna væri því rétt um 100 þús. kr. Það er augljóst mál, að þótt maðurinn hefði verið laus við skatta, hefði hann ekki lagt þessa peninga í banka frekar en að kaupa húseignina. Breyting á verðgildi peninga hefur orðið svo mikil á þessum árum, að slíkir smámunir sem skattfrelsi samkv. frv. þessu hefðu ekkert að segja, jafnvel þótt gerð yrði breyting á því eftir ábendingu hv. 1. þm. Eyf. Frv. er því aðeins viðurkenning á því ranglæti, sem framið hefur verið gagnvart sparifjáreigendum á undanförunum árum.

Hv. 1. þm. Eyf. mælti rétt og skörulega, þegar hann sagði, að þjóðfélagið hefði framið hróplegt ranglæti gagnvart þeim sparsömu. Þetta er rétt, og þetta er ástæðan til þess, að menn hafa ekki viljað binda fé sitt í sparisjóðum. Þetta er einnig ástæðan til þess, að tilfinnanlegur skortur hefur verið á fjármagni til útlána í landinu. Það er bein afleiðing af því hróplega ranglæti, sem framið hefur verið undanfarið gagnvart sparifjáreigendum í landinu. Hv. 1. þm. Eyf. lýsti því einmitt svo, að margir vildu ekki eiga peninga og teldu, að það væri um að gera að breyta þeim í eitthvað. Ég tók ekki svo djúpt í árinni, en nefndi bara gagnlega hluti, sem menn vildu koma peningum sínum í. En það mun vera rétt hjá hv. þm., að menn vilji bara breyta peningunum í eitthvað, því að allt sé betra en peningar. Þegar svo er litið á málið, er ekki von, að vel fari.

Hv. þm. Vestm. (JJós) sagði, að ef menn litu í skattskrá Reykjavíkur, ættu þeir örðugt með að trúa, að ýmsir þeir, sem engan eignarskatt greiða, séu í raun og veru eignalausir. Mér fannst hv. þm. furða sig á þessu undarlega fyrirbrigði. Ef svo hefði verið, að hv. þm. Vestm. hafi ekki vitað, hvernig hagað er framtölum manna og hvernig fasteignir eru taldar fram til skatts, hefur hv. 1. þm. Eyf. upplýst hann í þessu efni, sem ég tel að hafi verið óþarft. Það er vitað mál, að með því að breyta lausafé sínu

í fasteign, sem síðan er talin fram í framtali á fasteignamatssverði, skera menn eigur sínar niður á framtali um a. m. k. 90%. Stórvirkir menn, sem breyta lausafé sínu í fasteign, komast þannig undan skatti. Sá hagnaður, sem af því fæst, er svo margfaldur á við það, sem þau skattfríðindi, sem hér um ræðir, gætu nokkru sinni numið, að hver maður, sem ætti þess kost að gera slíka breytingu á eignum sínum, léti það ekki hjá líða. Það er augljóst mál. Sannleikurinn er sá, að ein allra stærsta synd okkar í fjármálaeigum efnum er sú, að sá feikna gróði, sem hrúgast hefur upp í höndum þeirra manna, sem hafa breytt lausafé í fasteignir, er gersamlega óskattlagður, bókstaflega engir skattar af honum greiddir. Það hafa komið fram sárar kvartanir um það frá bæjar- og sveitarstjórnunum, að þær séu í vandræðum með að leggja á skatta, og er það ekki furða, þegar allur þessi gróði hefur einatt ekki verið gefinn upp.

Hæstv. viðskmrh. lét þau orð falla, að það, sem hér er um að ræða, væri ekki íslenskt fyrirbrigði, heldur alþjóðlegt vandamál. Já, það er rétt; verðgildi peninga um heim allan hefur farið lækkanði frá því í síðustu styrjöld og fram að þessu, þótt eitthvað hafi það verið misjafnt. En mér er ekki kunnugt um nokkra þjóð, sem á síðustu 18 mánuðum hefur orðið fyrir jafnmikilli röskun í þessum efnum og við Íslendingar.

Hv. flm. sagði, að ég hefði tekið of sterkt til orða að segja, að það legðu engir fé á sparisjóð nema vitlausir menn. Ég komst ekki þannig að orði, heldur átti ég þar aðeins við þá, sem binda fé sitt í sparisjóði, og er það vitanlega allt annað en geyma það þar stuttan tíma. — En svo sagði hv. þm. í viðbót, að ef þetta væri rétt, sem ég hefði fullyrt, þá væru ýmsir vitlausir, meðal annarra forstjóri Tryggingastofnunar ríkisins, sem legði allra mest kapp á að safna í tryggingasjóði. — Þetta er mesti misskilningur hjá hv. þm. Árið 1936 var samþ. hér tryggingalöggjöf, sem átti að starfa eftir þeirri meginreglu, að menn skyldu greiða ákveðið gjald í Lífeyrisjóð Íslands, er átti svo að geymast óeytt til elliaráranna, þannig að menn gætu þá lifað að verulegu leyti á þeim peningum ásamt vöxtum, sem þeir hefðu safnað á 50 árum. Þessi löggjöf var ekki nema 10 ára 1946, en þá þótti einsýnt, að þessi leið væri ekki fær, því að auðséd var, að þeir peningar, sem söfnuðust, féllu svo mikið í verði, að þeir yrðu ófullnægjandi til þess að inna það hlutverk af hendi, sem þeim var ætlað. Árið 1946 var því horfið frá þessu fyrirkomulagi og komið á því skipulagi, sem nú hefur verið tekið upp í tryggingalöggjöfina. Vísa ég í þessu til hv. þm. Barð., sem var ljóst, af hverju horfið var frá fyrri fyrirkomulagi, enda er auðséd af því, sem síðan hefur gerzt, að slík leið er ekki fær. — Ég get enn fremur glatt hv. flm., hv. þm. S-P., með því, að sú litla fjársöfnun, sem síðar varð hjá Tryggingastofnuninni, er löngu hætt, þannig að hv. þm. þarf ekki að hafa áhyggjur af því lengur. Þessa síðustu 18 mánuði mun láta nærri, að Tryggingastofnunin hafi greitt út nokkuð yfir 8 millj. kr. meira en tekjur hennar hafa numið, þannig að hv. þm. þarf ekki að hafa áhyggjur af þessu lengur. —

Ég álit, að sá vandi, sem nú ber að mæta, sé sá, hvernig girða eigi fyrir, að þessi halli hjá Tryggingastofnuninni haldi áfram, og vona ég, að hv. þm., sem hefur haft áhyggjur af fjársöfnun stofnunarinnar, snúi sér að því að ráða bót á þeim halla, sem hefur verið undanfarið. Ég skal viðurkenna, að það er ekki auðvelt að gera ráðstafanir til þess að kippa þessu í lag, — bæta fyrir þá efnahagsröskun, sem orðið hefur á síðustu árum í þjóðfélaginu. Ég er ekki svo gáfaður maður að geta ógilt það, sem gert hefur verið á undanförunum árum. Það, sem er mest áriðandi, er að girða fyrir, að slíkt endurtaki sig, og jafnframt, að þegar skattabyrðar eru lagðar á þjóðina, sé tekið tillit til þess, hverjir hafa hagnast á röskuninni.

Þegar almannatryggingal. voru sett 1946, var beinlínis um það rætt, að sanngjarnt væri að einmitt þeir, sem höfðu lagt fé til hliðar til elliaráranna, fengju að nokkru lífeyrisgreiðslu strax og 1. gengju í gildi, vegna þess að þetta fé, sem þeir ætluðu sér að geyma, var búið að verðfella að verulegu leyti. Það er ekki nema viss hluti manna, sem hefur fengið bæt看 gegnum þetta, en ég tel eðlilegt, að Tryggingastofnuninni sé ætlað að laga þetta, og væri það þá undir fjárhag hennar komið. Það er rétt, sem hæstv. forseti sagði, að það er fyrir opinberar áðgerðir, að það sparifé, sem menn hafa ætlað sér að geyma til elliaráranna, hefur verið að engu gert, og því skylda þess opinbera að bæta það, eftir því sem föng eru á.

Ég vænti þess, að hv. fjhn., sem nú fær þetta frv. til athugunar, leggi nú höfuðið í bleyti og sjái, hvort hún getur ekki lagt til, að einhverjar frekari ráðstafanir séu gerðar en í þessu frv. felast, þar eð ég tel þær algerlega ófullnægjandi.

Gísli Jónsson: Ég get mjög stytta mál mitt, því að ég á sæti í þeirri n., sem fær frv. þetta til meðferðar. En vegna þess að umr. um þetta mál hér í d. hafa verið mjög merkilegar, og það af hálfu þm., sem eiga ekki sæti í n., vil ég aðeins láta koma hér fram nokkrar aths. nú þegar við 1. umr.

Því hefur verið haldið fram hér í umr., að þetta væri mjög merkilegt mál og hér væri verið að leiðrétta mikla rangsleitni gagnvart sparifjáreigendum. Á bak við þessi ummæli hlýtur þá að vera viðurkenning fyrir því, að hér sé um að ræða allverulegt hagsmunamál fyrir sparifjáreigendum, sem annars vegar fái einhverja leiðréttingu á því, sem framið hefur verið gagnvart þeim undanfarin ár, og hins vegar mundi þetta, eftir því sem hv. þm. Vestm. (JJós) forust orð, hvetja þá mjög til áframhaldandi sparifjársöfnunar. Ef þetta er rétt, þá hljótum við að standa frammi fyrir þeirri staðreynd, að ríkissjóður tapi tekjum við samþykkt frv., því að ef hann tapar ekki tekjum við samþykkt þess, þá geta ekki heldur sparifjáreigendur fengið neinar bætur eða fundið neina hvöt hjá sér til að safna áfram enn meira sparifé. Sé þetta svo aftur athugað, vildi ég benda á, að hér er gert aðeins annað, þ. e. aðeins lagt til, að ríkissjóður bæti það, sem misgert hefur verið áður, en sparar samt þess áður ekkert í útgjöldum, eftir að

þetta frv. hefur verið samþ. Þetta sýnir, að það er náttúrlega miklu skynsamlegra að halla sér að því frv., sem ég hef borið hér fram, að afnema tekju- og eignarskattsl. hreint og beint, gefa þessum mönnum fullar uppbætur annars vegar og gefa um leið ríkissjóði ágætt tækifæri til að draga úr gjöldum sínum hins vegar. (HG: Allar leiðir liggja til Róm.) Já, það er eins og hv. 4. þm. Reykv. segir, allar leiðir liggja til Róm. Öll frv., sem komið hafa fram á Alp. í sambandi við skattamál, staðfesta það, sem ég hef haldið fram, að það á að afnema tekju- og eignarskattsl. og ekki káka við að gera þessa breyt. í dag og hina á morgun, sem gerir eftirstöðvar l. miklu ranglátari en þau eru í dag. — Þetta vildi ég ræða við hv. flm., þegar við komum í n., því að það er sýnilegt, að ef á að minnka tekjur ríkissjóðs með því að taka undir skatt allt sparifé, skatta hjón hvort í sínu lagi, hækka persónufrádráttinn og hætta að skatta þá, sem hafa ekki meira en 15–20 þús. kr. tekjur, hlýtur það að verða til þess að rýra mikið tekjur ríkissjóðs, án þess að minnka þann kostnað, sem er því samfara að leggja skatta á eftir þeim l., sem nú eru í gildi.

Hv. flm. og hv. 4. þm. Reykv. voru báðir sam-mála um, að það væri vel þess vert að athuga, hvort ætti ekki að greiða verðlagsvísitöluuppbót á sparifé. Ég verð nú að segja það, að ef fara á inn á þá braut að bæta þeim upp það verðfall, sem þeir hafa orðið fyrir á eignum sínum, með almennri vísitölu, væri það þá nokkur goðgá að taka inn í l. sams konar tryggingu fyrir þá, sem eiga fasteignir, þegar verðgildi peninga hækkar, þannig að þeir fá mjög mikið verðhrun á eignum sínum og missa kannske mest af því, sem þeir eiga í eignum? Ég skal koma með dæmi. Maður hefur í dag keypt sér íbúð eða byggt íbúð, 100 fermetra að stærð, sem kostar 141 þús. kr. Svo hækka peningar í gildi, segjum t. d. um 14 þús. kr. Það verður að standa undir vöxtum og afborgunum og vísitölu, — gamli mælikvarðinn fyrir stríð. Segjum, að verðgildi peninganna hækki það mikið og við getum stöðvað dýrtíðina og komið niður á það stig, að hún verði ekki lengur nema 100 stig í landinu. Þá erum við komnir í þær aðstæður, að sams konar húsnæði er hægt að byggja fyrir 100 þús. kr., þannig að sá maður er þá búinn að missa 41 þús. kr. af sínu verðmæti. Væri ekki einnig rétt að bæta mönnum eitthvað upp slíkt tjón? Það er ekki lítið á það sanngjörnum augum, hvaða þjóðfélagsvandamáli þessir menn hafa verið að þjóna, sem hafa byggt hús í landinu. Þeir hafa sannarlega ekki þjónað minna vandamáli en hinir, sem hafa lagt fé sitt í sparisjóð, og sæti sízt á hv. 4. þm. Reykv. að leggja til, að greitt sé álag á sparifé landsmanna, en hinn liðurinn ekki tekinn með, þegar vitað er, hvað hann og hans flokkur stóð jafnan á móti því, að einhverjar úrbætur væru gerðar á þeirri ranglátu löggjöf, sem sett var hér fyrir mörgum árum í sambandi við húsnæði hér í landinu fyrir tilstilli þess ágæta flokks, þar sem menn neyddust til þess að eiga og leigja eignir sínar til þess að fá engan veginn upp-borið vexti eða afborganir eða viðhald á eignunum, heldur urðu að láta þær grotna niður í

mörg ár. Þrátt fyrir alla þá rangsleitni, sem talið er að sparifjáreigendum hafi verið sýnd, tel ég, að enn meiri rangsleitni hafi verið sýnd þeim mönnum, sem húsaleigul. bitnuðu á.

Hv. 4. þm. Reykv. vildi halda því fram, að því er snertir sjálft verðfallið, að þetta væri gert fyrir opinberar aðgerðir og því bæri því opinbera skylda til að bæta það. En er nú hv. 4. þm. Reykv., ef hann athugar þetta, þeirrar skoðunar, að þetta sé gert fyrir opinberar aðgerðir eingöngu? Er það ekki gert vegna þess, að ekki er hægt að ráða við fjárhagsmálin í einu landi? Meiri hluti þegnanna hefur knúið fram gengisfall í þessu landi, vegna þess að kröfur þeirra hafa verið slíkar, að ekki var hægt að reka atvinnuvegina undir því ástandi, sem var í fjármálum þjóðarinnar. Ég held, að það hafi ekki verið opinberar aðgerðir, sem orsökðu það, að gengisfall hefur orðið í þessu landi eða öðrum löndum, síður en svo. Gengi peninganna út af fyrir sig, eins og það er skráð, er ekkert annað en viðurkenning á fjármálakerfi þjóðarinnar á hverjum tíma. Það er vitað, að gengið var fallið í þessu landi, þannig að menn keyptu hinn erlenda gjaldeyri fyrir margfalt hærra verð en hann var skráður, og viðurkenning á því ástandi var knúin fram m. a. af stéttarfélögunum í landinu. (HV: Menn kaupa enn gjaldeyri við hærri verði.) Það sýnir þá bara, að launþegarnir í landinu hafa enn með kröfum sínum knúið fram nýtt gengisfall, þannig að hér er ekki um að ræða eingöngu opinberar aðgerðir, ekki eingöngu. Það er látið undan þeim þunga, sem beinlínis stefnir hér að gengisfalli á hverjum tíma í landinu, og verðhækkun aftur á peningum verður vitanlega aldrei, fyrr en hægt er að snúa af þeirri braut, hvort sem það er gert með samkomulagi eða fyrir aðrar aðstæður annars staðar frá.

Þá minntist hv. 4. þm. Reykv. mikið á framtölin í landinu og hvernig það mætti ske, að menn gætu verið vellauðugir, en greiddu þó engan eignarskatt, og kom með nokkur dæmi. Ég vil gjarnan benda á, að fjöldamargir menn í þessu landi hafa sett svo og svo mikið af fé sínu í hrein hlutabréf, sem ekki er lagt neitt eignarútsvar á, því að þar verða hlutafélögin að greiða útsvörin. Maður á 300 þús. kr. hlutabréf; hann greiðir þá ekki útsvar af þeirri eign, heldur eignarskatt til ríkisins, en ekki útsvar, hlutafélagið er látið greiða útsvarið, og þess vegna fær ekki bæjarsjóður frá viðkomandi aðila eignarútsvar af þeim tekjum. Má í þessu sambandi benda á, að þótt þessar eignir séu kannske skráðar á 300 þús. kr., eru þær kannske einskis virði, því að í raun og veru er hlutabréf ekki annars virði en vextirnir, sem það gefur, margfaldaðir með 18–20 í hæsta lagi. Á þessu hefur aldrei fengizt leiðrétting í sambandi við skattal., og það er einmitt ein ástæðan fyrir því, að menn hafa reynt að koma eignum sínum undan þunga skattal. með því að breyta þeim í hlutafélög, oft og tíðum í hlutafélög með litlu hlutafé, en síðan eru það hlutafélögin sjálf, sem verða skatt-aðilar.

Ég mun nú í n. bera fram ýmsar breyt. í sambandi við þessa löggjöf, og mun óska eftir því

við form. n., að mál þetta verði ekki afgr. fyrr en séð verður, hvort ekki næst samkomulag um að afgr. frv. um afnám skattalaganna, því að öll rök liggja að því, að það sé meira en tímaþætt að stiga það spor. En sjái ég, að það nái ekki fram að ganga í n., mun ég að sjálfsögðu bera fram róttækar till. við þetta frv. Eg skal ekki lýsa þeim nú, ég fæ tækifæri til þess síðar að gera grein fyrir þeim, og skal því ekki lengja meira mál mitt hér í dag.

#### ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Á 42., 46., 47., 54. og 55. fundi í Ed., 13., 17. og 18. des., 4. og 7. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Ed., 10. jan., var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 163, n. 387).

*Frsm. (Karl Kristjánsson):* Herra forseti. Svo sem nál. fjhn. á þskj. 387 ber með sér, hefur orðið samkomulag um það innan fjhn. að mæla með samþykkt þessa frv. Þó hefur einn nm., hv. 11. landsk. þm. (ÞÞ), tilkynnt, að hann kunni að bera fram brtt. við þetta frv. hvað snertir sum atriði þess, en ekki veit ég, hvaða atriði hann hugðist bera fram brtt. við.

Það var einróma álit fjhn., að þetta mál væri þjóðarnauðsyn. Svo hefur verið undanfarið, að sparifjáröfnun hefur verið lital, miðað við það fjármagn, sem í umferð hefur verið. Í lok októbermánaðar s. l. voru sparifjárnstæður í bókunum þremur 470 millj., en útlánin á sama tíma voru 1300 millj. Þessar tölur tala sínu máli um það hættulega ástand, sem ríkir í þessum efnun, fyrir fjármál þjóðarinnar, og eins og ég tók fram í þeirri ræðu, sem ég flutti við 1. umr. málsins, þá er það af völdum ýmissa orsaka, og er ein ástæðan sú, að það fé, sem þannig hefur verið lagt fyrir, hefur verið skattlagt óþyrmiðlegar en aðrar eignir. Frv. mundi, ef að lögum yrði, eyða þessu óréttlæti, og ef ég þekki sparifjáreigendur rétt, mundi skattfrelsi þess ýta mikið undir aukna söfnun hjá þeim. Hitt er annað mál, að það öryggisleysi, sem ríkir um verðgildi gjaldmiðilsins, gerir sitt til þess að eyða áhuga manna fyrir sparifjáröfnun. Og þó að þetta frv. geri ekkert til þess að skapa öryggi á því sviði, þá er ekki ástæða til þess að vera á móti því af þeim sökum sem réttlætismáli. Þetta spor er sjálfstætt og mælir ekki á móti öryggi fyrir sparifjáreigendur hvað verðgildi peninganna snertir. — Ég sé ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um það atriði út af fyrir sig, en vil víkja nokkuð að frv. sjálfu.

1. gr. þess er um það, að allt sparifé landsmanna, sem geymt er á uppsagnarbókum eða innlánsaskirteinum skuli vera skattfrjálst og vextir af slíku fé skattfrjálsir sem tekjur. Þó er aðeins það fé skattfrjálst, sem óuppsegjanlegt er nema með 6 mánaða fyrirvara, og miðast það við það, að ekki sé hægt að leggja inn fé síðasta dag ársins og taka það út þann fyrsta á næsta ári og koma því þannig undan skatti, heldur er

þarna aðeins miðað við það fé, sem verður að standa a. m. k. inni í 6 mánuði, svo að það geti komið að gagni sem útlánsfé.

2. gr. er um það, að sparifjáreigendum er skylt að telja þetta fram við eignaframtal. Þetta er hugsað til þess að skapa ekki skilyrði til að koma fé undan skatti í skjóli þessara ákvæða og torvelda ekki skattanefndum að komast eftir því, hvort rétt hefur verið talið fram. Ýmsir leggja áherzlu á, að þetta sé óþarft, og margir hafa það á tilfinningunni, að þetta fé megi vera utan við smásjá skattfirvaldanna, og telja, að það geti haft sína þýðingu, ef þetta fé er undanþegið því, að frá því þurfi að skýra. Þetta atriði kom einmitt mjög til athugunar, og gert er ráð fyrir að ræða það á ný og bera ef til vill fram um það brtt. við 3. umr. — Skylt er forstjórum banka og sparisjóðsstofnana að gefa upplýsingar um þær innstæður, sem þar kunna að vera, svo að skattfyrirvöldin geti prófað, hvort rétt er talið fram. Það er oft, að menn vilja hafa innstæður sínar í þagnargildi, og verður það oft til þess, að menn hafa freistast til að telja ekki rétt fram. Ég vil geta þess, að það kemur til álita að bera fram brtt. um það atriði við 3. umr., en að öðru leyti mælir n. með því, að frv. verði samþ., nema ef hv. 11. landsk. þm. ætliar að bera fram við það brtt., sem ég veit ekki, hvort hann hefur í hyggju.

*Páll Zóphóníasson:* Herra forseti. Það eru aðeins tvö atriði, sem ég vil taka fram. Það er í fyrsta lagi, að hjá almenningi ruglast oft saman hugtakið um skatta og útsvör; það er margt af fólki, sem lítur á skattana sem útsvar og öfugt. Nú geri ég ráð fyrir, að þetta sé ekki hugsað á þeim grundvelli, að það eigi að hafa nokkur áhrif á útsvarsálagningu á menn, heldur eigi það einungis að létta af þeim byrðum hvað snertir tekju- og eignarskatt. En ég er á hinn bóginn ekki eins viss um, að þessi hugtök kunni ekki að ruglast hjá ýmsum, þegar út í þetta verður komið. Ég er ekki viss um, nema það þyrfti að taka það sérstaklega fram, að hér sé eingöngu um það að ræða að létta af sköttunum, svo að það gagnvart almenningi liti ekki svo út sem það eigi einnig við um útsvörin.

Hitt atriðið er það, sem ég vil þakka hv. flm. fyrir, að hann hefur tekið fram, að þetta fé er ekki undanþegið framtalsskyldu. Það er alveg nauðsynlegt, að það sé gert, ef skattanefndir eiga að geta fylgzt með því, hver eignahreyfingin er hjá hinum ýmsu einstaklingum, því þótt maður viti, að það kemur ekki til mála, sem sumir halda fram, að þeir lifi — og það flott — af 5–6 þús. kr., — þó að maður heyri slíkt, dettur manni auðvitað ekki í hug að trúa því. Eða þegar ýmsir minni háttar verzlunarmenn þykjast ekki hafa nema 14–15 þús. kr., þá vita menn líka, að oft er um að ræða margfaldar þær upphæðir. Það er alveg áreiðanlegt, að ef á að vera hægt að ákvarða tekjur manna og eignir, þá má með engu móti hætta að telja þessar eignir fram á skattframtölum, þó svo ekki sé lagður á þær skattur. Ég segi þetta af því, að mér fannst hann vera að gefa það í skyn, að til mála kæmi, að fluttar yrðu brtt. um þetta atriði, en ég segi

það eins og það er, að ef á að hætta að telja þetta fram, þá er þar með búið að taka af okkur það eina, sem við höfum við að styðjast til að reyna að hafa kontrol á þessu.

Þá er lagt til í þessu frv., að forstjórum peningastofnana sé skylt að gefa upp, hverjar og hverra innstæður séu hverju sinni. Þetta er alveg nauðsynlegt, svo að hægt sé að hringja í þá peningastofnun og vita, hvernig þeim málum er þar háttað, og vænti ég, að menn fari ekki að bera fram þar við brtt. En hitt bið ég menn aftur að athuga, hvort ekki er rétt að taka það fram, að hér er aðeins um skattfrelsi að ræða, en ekki undanþágu frá útsvarsskyldu. Ég veit um fjölda manns, sem ruglar sifellt þeim tveimur hugtökum saman, og það menn, sem maður mundi ekki trúla slíku um að fyrira bragði.

**Dorsteinn Þorsteinsson:** Herra forseti. Það var fyrir jól, sem þetta frv. var athugað hjá n., og ég er næstum búinn að gleyma, hvaða atriði það voru, sem ég var ekki ánægður með, en það voru þar nokkur atriði, sem ég vildi hafa öðruvísi, en ég er ekki tilbúinn að koma fram með brtt. um þau nú, en mun hins vegar leggja þær fram við 3. umr. málsins.

Ég hef alla tíð verið því meðmæltur að hækka sem mest í sparisjóðsskúffunum og hef verið því mjög fylgjandi, að sem flestir af þegnum landsins legðu fyrir sig sparnað, því að það hefur staðið mest undir okkar framkvæmdum hingað til, að til hefur verið fólk, sem hefur haft til að bera bæði hyggindi og vilja til að leggja fé sitt á vöxtu, sem síðan hefur verið lánað út í athafnalífið. Aftur á móti ber tillit að taka til þess, að margt af þessu fólki, sem þannig hefur ávaxtað fjármuni sína, hefur ekki lagt það inn á þá pósta, sem hér er um að ræða. Og enn fremur er margt af þessu fólki gamalt fólk, sem ekki er líklegt til að átta sig strax á, hvað um er að vera, og getur þess vegna orðið útundan með að njóta þeirra hlunninda, sem hér er um að ræða. Það er óvist, að það hafi allt framtakssemi til að setja fé þannig inn í sparisjóði, að það sé ekki uppsegjanlegt nema með 6 mánaða fyrirvara. Þetta finnst mér ekki sanngjarnt. Mér finnst rétt, að þessu fólki sé gert það kleift ekki síður en öðrum að njóta þeirra hlunninda, sem um er að ræða, þó að það sé kannske ekki nógu fljótt að átta sig á, hvað er að gerast. — Mér hafði dottið í hug að bera fram brtt. um þetta atriði. Ég hef þá till. að visu ekki tilbúna enn þá, en mér hafði dottið í hug, að hún gæti verið eitthvað á þá leið, að það sparifé, sem staðið hefur inni í 6 mánuði áður en fyrsta skattframtal fer fram eftir að lög þessi öðlast gildi, skuli vera skattfrjálst í það skipti. Þannig hafði mér dottið í hug, að þetta gæti orðið, og ég bykist vita, að n. muni ekki verða á móti því, að þetta fólk verði látið njóta sömu hlunninda og aðrir, sem fé eiga inni á vöxtum. — Þessa vildi ég geta nú við þessa umr., en þessar brtt. mínar eru ekki tilbúnar, en ég mun hafa þær til áður en 3. umr. fer fram.

**Frsm. (Karl Kristjánsson):** Herra forseti. Ég vil endurtaka það, sem ég sagði við upphaf

þessarar umr., að fjhn. hefur ákveðið að taka til endurskoðunar 2.—3. gr. frv., og mun hún taka til yfirvegunar og hafa til hliðsjónar þær ábendingar, sem fram hafa komið.

Hv. 1. þm. N-M. (PZ) vakti máls á því, hvort hér væri átt við álagningu útsvars. Ég skal lýsa því yfir, að það vakti ekki fyrir mér, og er aðalástæðan sú, að sveitarfélögin kvarta nú mikið undan tekjuskorti og hafa snúið sér til Alþ. í því efni, en þær málaleitanir hafa ekki fengið jákvæð svör, og ég teldi það of harkalegt að taka þennan tekjustofn af sveitarfélögum, vitandi þó það, að útsvarið er oft þyngri skattur en tekju- og eignarskatturinn, sem greiddur er til ríkisins. Í öðru lagi er tillit til þess að taka, að sveitarfélög hafa oft ívilnað sparifjáreigendum að þessu leyti, þar sem þeir eiga við óréttlæti að búa, miðað við aðrar eignir, sem til greina koma í því sambandi. — Í þriðja lagi er þess að gæta, að útsvör eru yfirleitt lögð á eftir eignum og ástæðum, og er því sveitarfélögum í sjálfsvald sett, hvaða hátt þau hafa á um útsvarsálagningu. En hitt skal athugað rækilega, hvort það er nógu skýrt fram tekið, að hér er ekki átt við útsvarsálagningu, og verður það athugað ásamt öðrum þeim ábendingum, sem fram hafa komið.

**Haraldur Guðmundsson:** Herra forseti. Við 1. umr. þessa máls gerði ég grein fyrir minni afstöðu til þess, en hún er í stuttu máli sú, að ég tel það vera svo lítilvægt, að lítil líkindi séu til, að það nái tilgangi sínum, þar sem skattur sá, sem lagður er á þessar innstæður, er svo hverfandi lítil í samanburði við þá áhættu, sem það er að binda fé sitt þannig, og hverfandi lítil miðað við útsvar, sem meiningin er að leggja eftir sem áður á þær. Ég sé þó enga ástæðu til að vera á móti þessu frv. En út af því, sem fram kom, að til mála kæmi að breyta svo 2.—3. gr. frv., að ekki væri skylt að telja eftir sem áður þessar innstæður fram, þá vil ég taka það fram, að ég tel það vera svo mikilvægt, að verði það tekið inn í frv., mun ég ekki geta annað en verið á móti því, ef slíkt verður sett inn í frv.

#### ATKVGR.

1. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

2.—5. gr. samþ. með 9 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 9 shlj. atkv.

Á 57. fundi í Ed., 11. jan., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

**Frsm. (Karl Kristjánsson):** Herra forseti. Eins og gert hafði verið ráð fyrir við 2. umr., sem fór fram í gær, tók fjhn. frv. þetta til nýrrar athugunar á fundi í morgun. Niðurstaðan af athugunum n. og umr. var í stuttu máli sú, að n. leggur til, að frv. verði samþ. óbreytt að öðru leyti en því, að hún leyfir sér að flytja brtt., sem felur í sér þá hugsun, sem háttvirtur 11. landskjörinn (ÞÞ) varpaði fram hér við umr. í

gær, sem sé, að það sparifé, sem stæði inni 6 mánuði, þegar l. ganga í gildi, öðlaðist líka skattfrelsi og þá líka séð fyrir því, að þeir, sem seinir væru til þess að koma fé sínu á innlánskírteini eða bindast samningum við innlánsstofnanir, fái slík réttindi, og það er sanngjarnt, því að mjög margir þeirra, sem eru umkomuminni, safna sparifé í raun og veru til þess að eiga það á vöxtum. — N. tók fyrir þau sjónarmið, sem komu fram við umr., og niðurstaða athugana hennar varð, eins og ég hef greint, þessi brtt. um bráðabirgðaákvæði, sem ég vil leyfa mér að afhenda hæstv. forseta. — Meira sé ég ekki ástæðu til að segja um málið við þessa umr. án nýs tilefnis.

#### ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 584) leyfð og samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 584 samþ. með 12 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 57. fundi í Nd., 14. jan., var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 585).

Á sama fundi var frv. tekið til l. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 21 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

#### ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 24 shlj. atkv. og til fjhn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

### 54. Fyrningarsjóður Íslands.

Á 25. fundi í Ed., 6. nóv., var útbýtt:

Frv. til l. um Fyrningarsjóð Íslands [94. mál] (þmfrv., A. 164).

Á 26. fundi í Ed., 7. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt liðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 9 shlj. atkv.

*Flm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Ég held, að því verði ekki mótmælt, að meginskilyrði fyrir sjálfstæði þjóðar, velmegun hennar og þróun er, að efnahagur hennar sé góður og standi traustum fótum, ekki einungis fjárhagur ríkis og sveitarfélaga, heldur einnig og engu síður fjárhagur einstaklinganna. Því sterkari sem þegnarnir eru fjárhagslega séð og borgararnir, því betri verður afkoma ríkissjóðs og bæjarsjóða og því minni byrðar leggjast á herðar þegnanna.

Um aldiraðir hefur íslenska þjóðin verið fátæk þjóð, og það er ekki fyrr en á fyrri helm-

ingi þessarar aldar, að fer að breyta til batnaðar. Fram að seinustu aldamótum bjó þjóðin við harðan kost, og ástandið var orðið svo slæmt, að hópar manna sáu engin úrræði til bjargar sér og sínum önnur en þau að flýja til annars lands úr fátæktinni og umkomuleysinu í von um betra líf. Aðrir menn, sem urðu hér eftir og þóttust sjá leiðir út úr ógöngunum og trúðu á möguleika og gæði lands síns, tóku upp harða baráttu, og með þeirri kynslóð hefst þróun með þeim árangri, að engin þjóð býr við jafnari og betri kjör en Íslendingar, a. m. k. á meðal Evrópuþjóða. Barátta þjóðarinnar nú verður því sú að leitast við að halda þeim lífskjörum, sem þjóðin hefur náð, og gera þau enn betri, ef unnt reynist.

Íslendingar hafa á undanförunum árum byggt upp varanleg verðmæti í sambandi við atvinnu-hætti sína, bæði til lands og sjávar. Íbúðarhús þeirrar kynslóðar, sem nú lifir, eru slík sem ekki þekktist fyrir aldarfjórðungi. Með hverjum sigri, sem náðst hefur, hafa ný óleyst verk-efni kallað að, nýjar framkvæmdir orðið aðkallandi. Eins og nú háttar, er allt of lítið fjármagn fyrir hendi til þess að mæta nýjum verkefnum og endurnýja framleiðslutækin eftir þörf, er þau ganga úr sér. Brýna þörf þér því til þess, að hér sé úr bætt, og með tilliti til þess hef ég borið hér fram þetta frv., um Fyrningarsjóð Íslands, sem prentað er á þskj. 164. Megintilgangur þessa frv. er að fyrirbyggja það, að kyrrstaða komist í atvinnulíf landsmanna, og tryggja uppbyggingu mannvirkja með því að lögþjóða, að fyrningargjöld af fasteignum og skipum verði greidd í sérstakan sjóð, en ekki notuð sem eyðslufé. Þjóðinni er nú mikil nauðsyn að tryggja endurnýjun í framtíðinni á húsum, orkuverum, verksmiðjum og skipastóli sínum. Á árunum 1918–20 var tekið stórt spor í uppbyggingu togaraflotans, en eftir 1920 kemst stöðvun í þá starfsemi. Tvö skip bæstast í hópinn árið 1925 og 2 skip 1930, en síðan eru engir nýir togarar keyptir til landsins fyrr en árið 1945, að ríkisstj. lætur smíða 30 nýja togara í Bretlandi. Þetta leiddi til þess, að á árunum 1930–45 urðu Íslendingar að keppa við aðrar þjóðir hvað fiskveiðar snertir á lakari og smærri skipum en keppinautar þeirra höfðu. Ástandið var orðið svo alvarlegt árið 1939, að stór raun var orðin að, og íslenskir fiskimenn voru, margir hverjir, orðnir lítt fáanlegir til þess að starfa við slíkan aðbúnað og leituðu færiss til þess að ráða sig á betri skip erlendis og hverfa af landi burt. Á þessum árum hvarflaði fyrst að mér að ellitryggja fiskiskip, svo að auðvelda mætti að endurnýja skipin jafnóðum og þau gengju úr sér. Það mál var athugað þá, og niðurstaðan varð sú, að miðað við 3% greiðslu af andvirði skips mundi hafa safnast nægilegt fé til endurnýjunar þess, er skipið væri útslitið. Það varð þó ekkert úr þessu á þeim árum. Af öðrum leiðum, sem farnar hafa verið í því augnamiði að endurnýja flotann, má nefna, að einn hluti tekna flotans hefur verið skattfrjáls og síðan lagður í sérstakan sjóð. Í þeim sjóði voru um 30 millj. á árunum 1940–45, og var nokkur hluti þess fjár tekinn til endurnýjunar flotans á árunum 1945–47, þegar hinir 32 nýsköpunartogarar voru keypt-

ir, en svo hefur hann verið notaður til þess að greiða tób og skuldir útgerðarfyrirtækja. Það var mikill skaði, að ekki skyldi vera búið svo um hnútana, að féð væri ekki notað til slíks, og sú kvöð sett á eigendur skipa, sem ætlað er til með þessu frv., ef að lögum verður. Með því móti verður það fé ekki tekið úr athafnalífinu, en haldið þar til þess að þjóna því einu, þar sem peningarnir koma frá, og verður lánað til fasteigna og skipa, ef eigendur nota ekki féð til þessara framkvæmda. En það gerir einnig annað, og það er, að með þessu væru sett lög, þar sem skyldusparnaður væri lögboðinn á þessu fé, ef frv. væri samb. Það hafa komið fram sterkar raddir um það í þinginu, m. a. í d., að nauðsyn væri að koma á skyldusparnaði. Þetta væri þá ein leiðin að ná því takmarki. Ég hef heyrt því borið við gegn þessari nýjung, að skipaeigendur mundu ekki vilja fallast á þetta fyrirkomulag. En það er ósennilegt, að sú mótstaða verði mikil. Ég vil aðeins benda á, að það hefur verið farið inn á þessa leið áður með setningu l. nr. 78 5. júní 1947, um fyrningarsjóð ríkisins, þar sem farið er fram á, að afskriftir af fasteignum ríkissjóðs séu settar í sérstakan sjóð, er skyldi notaður til að tryggja endurbyggingu eignanna.

Í 1. gr. frv. er ætlað til, að stofnaður sé Fyrningarsjóður Íslands. Hlutverk hans er að lána fé til þess að auka fasteignir og skipastól landsmanna samkvæmt fyrirætlum þessa frv., ef að lögum verður. Það er ljóst eftir umr. á Alþ. í sambandi við lánsfjárbörðina til húsbýgginga bæði í sveitum og kaupstöðum, að ákaflega mikil þörf er á, að einhver stofnun sé til, er sinni þessu hlutverki. Í sveitum er ætlað til að Búnaðarbankinn geri þetta, en hann vantar nú tugi milljóna til að geta veitt nauðsynleg lán. Enn fremur er ætlað til, að veðdeild Landsbankans veiti slík lán, en veðdeildin hefur aldrei getað svarað þessu hlutverki og eftirspurn eftir bréfum deildarinnar jafnan verið slík, að bréf hennar hafa verið seld fyrir niðursett verð. Ef þessi fyrningarsjóður er stofnaður, er hann styrktur til að inna þetta verkefni af hendi.

2. gr. ákveður tekjur sjóðsins, en þær eru í fyrsta lagi fyrningargjöld samkv. 4.—8. gr. frv., í öðru lagi vextir af útlánnum og innstæðum í bönkum og í þriðja lagi aðrar tekjur, er sjóðnum kunna að hlotnast.

Í 3. gr. segir, að sjóðurinn skuli starfa í 9 deildum. Fyrsta deild, eða A-deild, er landbúnaðardeild. Til hennar skal greiða öll fyrningargjöld úr sveitum af jörðum, húsum og mannvirkjum, sem á þeim standa, hverju nafni sem nefnast, eftir þeim reglum, sem ákveðnar eru í frv. Úr þessari deild má svo lána til ræktunar, bygginga og annarra mannvirkja í sveitum. Fyrningarsjóður deildarinnar má aldrei lána til neinnar annarrar starfsemi en aukningar og endurbyggingar hliðstæðrar starfsemi og hann er runninn frá. Þetta tryggir, að áframhaldandi þróun verði í byggingar- og ræktunarmálefnum sveitanna og fé verði ekki flutt úr atvinnuveginum. — Þá er ákvæði um, að Búnaðarbankinn stjórni deildinni og annist daglegan rekstur hennar og beri ábyrgð á fé hennar gagnvart eigendum.

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

Þá er B-deild, þ. e. sjávarútvegsdeild. Tekjur hennar eru fyrningargjöld af skipum. Úr þessari deild skal lána fé til smíði nýrra skipa. Svo mundi og heimilt að lána úr henni til kaupa á nýjum skipum, en ekki má lána úr henni til kaupa á gömlum skipum, þar sem hlutverk hennar er aðeins að lána til endurbyggingar flotans. Ætlað er til, að fé það, sem greitt er í sjóðinn frá fiskiflotanum, skuli lánað fiskiflotanum og fé það, er kemur frá flutningaflotanum, sé lán- að til hans aftur. Er nauðsynlegt að hafa þessa aðgreiningu til að halda jafnvægi milli fiskiflotans og flutningaflotans. — Útvegsbankinn stjórnar B-deildinni, annast daglegan rekstur hennar og reikningshald og ber ábyrgð á öllu fé hennar gagnvart eigendum. Þó er honum heimilt að fela Fiskveiðasjóði Íslands útlánastarfsemi á fé því, sem er greitt inn frá eigendum fiskiskipa.

C-deild er iðnaðar- og verzlunardeild. Til hennar skal greiða öll fyrningargjöld af verksmiðjum, orkuverum og öðrum mannvirkjum í samræmi við það, er segir í frv. Úr fyrningarsjóði deildarinnar skal lána, þegar fé er fyrir hendi, til byggingar nýrra verksmiðja, orkuvera eða annarra hliðstæðra fasteigna og þeirra, sem fyrningargjöld er greitt af til deildarinnar. — Það er ætlað til, að iðnlánasjóður og siðar iðnaðarbanki, ef hann verður stofnaður, stjórni þessari deild og sjái um daglegan rekstur hennar og reikningshald og beri ábyrgð á fé hennar gagnvart eigendum.

Næsta deild er íbúða- og verzlunarhúsadeild. Tekjur hennar eru fyrningargjöld af íbúðar- og verzlunarhúsum ásamt lóðum, sem þeim tilheyra. Úr þessari deild má lána til að byggja ný íbúðar- og verzlunarhús, og má ekki lána fé deildarinnar til annarrar starfrækslu. Landsbankinn stjórnar deildinni og ber ábyrgð á fé hennar gagnvart eigendum, en er þó heimilt að fela veðdeild bankans þessa lánastarfsemi.

Næsta deild er fasteignadeild bæjar- og sveitarfélaga. Til hennar á að greiða öll fyrningargjöld af fasteignum bæjar- og sveitarfélaga. Úr fyrningarsjóði deildarinnar skal lána fé, þegar það er fyrir hendi, til þess að koma upp nýjum fasteignum fyrir bæjar- og sveitarfélög og eigi til annarrar starfrækslu. Landsbankinn stjórnar þessari deild, annast daglegan rekstur hennar og reikningshald og ber ábyrgð á fé hennar gagnvart eigendum. Heimilt er honum þó að fela sparisjóðum í bæjar- og sveitarfélögum þessa útlánastarfsemi. Eðlilegt er, að þetta ákvæði sé sett í lög, vegna þess að í Reykjavík og ýmsum stærri bæjum er tilfinnanleg þörf fyrir slíkar nýbyggingar og endurbyggingar, og er þessu ákvæði ætlað að bæta úr því.

Þá er F-deild. Það er skipadeild bæjar- og sveitarfélaga. Til hennar greiðast öll fyrningargjöld af skipum í eigu bæjar- og sveitarfélaga. Úr fyrningarsjóði deildarinnar skal lána fé til smíði nýrra skipa eingöngu, og skulu bæjar- og sveitarfélög sitja fyrir slíkum lánnum, ef þau æskja þess. Fyrningargjöld af fiskiskipum má ekki lána til smíði flutningaskipa né gagnkvæmt. — Það er svo til ætlað, að Landsbanki Íslands stjórni þessari deild og annist rekstur

hennar allan og beri ábyrgð á öllu fé hennar gagnvart eigendum. Heimilt skal þó Landsbankanum að fela sparissjóðum í bæjar- og sveitarfélögum að annast þessa lánastarfsemi.

Næst er fasteignadeild félagsheilda. Til hennar skal greiða öll fyrningargjöld af fasteignum félaga, sem ekki eru skattskyld, eins og þau eru ákveðin í lögum þessum. Úr fyrningarsjóði deildarinnar skal lána fé, þegar fyrir hendi er, til að koma upp hliðstæðum fasteignum og fyrningargjöldin eru runnin frá, og má ekki lána fé deildarinnar til annarrar starfrækslu. — Landsbanki Íslands stjórnar fasteignadeild félagsheilda, annast daglegan rekstur hennar og ber ábyrgð á fé hennar gagnvart eigendum.

Næst er fasteignadeild ríkissjóðs. Til hennar renna öll fyrningargjöld af fasteignum ríkissjóðs. Fé deildarinnar má aðeins verja til þess að auka og koma upp nýjum fasteignum, er ríkissjóður sé eigandi að. Má ekki nota féð til fasteignakaupa eða viðhalds fasteignum ríkissjóðs. Skal gæta þess, eftir því sem við verður komið, að fénu sé varið til aukningar á hliðstæðum mannvirkjum og þeim, sem fyrningargjöldin eru runnin frá. Eins og ég gat um í upphafi, er svo til ætlað í l. nr. 78 5. júní 1947, um fyrningarsjóð ríkisins, að hann liggi í vörzlum fjmrn., en hér eftir er ætlað til, að hann liggi í vörzlu fasteignadeildar ríkissjóðs.

Þá er síðasta deildin. Það er skipadeild ríkissjóðs, en til hennar skal greiða fyrningargjöld af öllum skipum ríkissjóðs, eins og þau eru ákveðin í lögum þessum. Fé úr skipadeild má aðeins verja til endurnýjunar skipastól ríkisins, og skal þess jafnan gætt, að fénu sé varið til endurnýjunar á þeim flokkum skipa, sem hliðstæðir eru þeim skipum, sem gjaldið er greitt af. Landsbanki Íslands stjórnar skipadeild ríkissjóðs. Hann annast daglegan rekstur hennar og reikningshald og ber ábyrgð á öllu fé deildarinnar gagnvart ríkissjóði. Eg skal geta þess, að þrátt fyrir það að ríkissjóður greiðir í sérstakan sjóð fyrningargjald af fasteignum sínum, þá greiðir hann ekki fyrningargjöld af skipum, og er því hér um nýmæli að ræða.

Í 4. gr. er ákveðið, hvað eigendur fasteigna, sem flokkaðar eru undir A-, C- og D-liði 3. gr., skuli greiða árlega í fyrningarsjóði viðkomandi deilda, en það eru þær upphæðir, sem leyfðar eru sem fyrningarfrádráttur á rekstrar- og efnahagsreikningum og dregnar eru frá sköttum á skattaframtali, þó aldrei yfir 2% af því verði eignanna, sem fyrningarhundraðshlutinn er miðaður við. Eins og þetta er nú, er þessi frádráttur leyfður á rekstrarreikningi, en er haldið í fyrirtækinu sjálfu og er því í framkvæmdinni aðeins bókfærsluatriði, án þess að tryggt sé, að ekki sé hægt að eyða fénu, en með þessu er fyrirbyggt, að því verði eytt.

Í 5. gr. segir, að eigendur skipa, sem eru 6 smálestir (ekki þótti rétt að miða við smærri skip) og stærri, hverju nafni sem nefnast, og flokkuð eru undir B-lið 3. gr. þessara laga, skuli greiða árlega í fyrningarsjóð viðkomandi deildar þær upphæðir, sem leyfðar eru sem fyrningarfrádráttur á rekstrar- og efnahagsreikningum og dregnar eru frá sköttum á skattaframtali,

þó aldrei yfir 3% af því verði skipanna, sem fyrningarhundraðshlutinn er miðaður við. Skipafélög, er njóta skattfrelsis samkv. sérstökum lögum, skulu greiða þetta sama gjald, og kemur það til greina t. d. með Eimskipafélag Íslands. Nú er það svo, að fyrningargjöld eru víða hærrí en hér segir, eða 5—25%, af hinum nýju skipum. En að sjálfsögðu þótti ekki tiltækilegt að miða við svo háar afskriftir, heldur að miða við það, að hægt verði að endurnýja þann flota, sem til er í landinu, þannig að fyrningargjöldin ásamt vöxtum nemi andvirði skipanna, er þau hafa náð meðalaldri skipa hér á landi, sem mun vera um 25 ár.

6. gr. Bæjar- og sveitarfélög greiða árlega í fyrningarsjóð viðkomandi deildar þær upphæðir, sem reiknaðar voru af fasteignum þeirra samkv. 4. gr., ef þær væru í eigu einstaklinga. Og sama gildir tilsvarendi um skip, ef til eru í eigu bæjar- eða sveitarfélaga. — Á sama hátt og í 6. gr. segir skulu félagsheildir samkv. 7. gr. greiða fyrningargjöld af fasteignum og skipum, ef til eru, og í 8. gr. segir, að ríkissjóður greiði þessi gjöld með sama móti.

Í 9. gr. eru ákvæði um, að fé það, sem greitt sé í fyrningarsjóð samkv. lögum þessum, skuli skráð á nafn þess, er hefur greitt það, og er það hans eign. En þó má ekki greiða honum það úr sjóðnum, nema full trygging sé fyrir því, að fénu verði varið til endurnýjunar þeirra mannvirkja, sem lög þessi mæla fyrir um. Hins vegar má eigandi selja eða veðsetja innstæðu sína, og taka má hana lögtaki til tryggingar á vangreiddum skuldum. En hinn nýi eigandi tekur þá á sig sömu skuldbindingar og skyldur, að hann má ekki nota féð til annars en ákveðið er í þessum lögum. Þegar inngreiðsla er skráð á nafn aðila, skal þess jafnframt getið, af hvaða fasteign eða skipi gjaldið er greitt, svo að eigi verði um villzt, hvaða deild það tilheyri. — Þá er loks svo til ætlað, að vextir af innstæðum leggjist jafnan við höfuðstólinn og gildi sömu reglur um vextina og sjálfan höfuðstólinn.

Í 10. gr. eru síðan ákvæði um, að ef eigandi vill fá inneign sína greidda, skuli hann tilkynna stjórn sjóðsins það með 12 mánaða fyrirvara. Eg hef sett þetta ákvæði vegna þess, að skylt er að lána féð út, og er fyrirvarinn nauðsynlegur vegna þessara útlána, enda er það svo, að venjulega þarf alllangan undirbúningstíma frá því að ákveðið er að nota féð þangað til þarf að borga það út, hvort sem um er að ræða byggingu fasteigna eða skipa, og ætti því ákvæðið ekki að koma að sök. Að þeim tíma liðnum leggur hann fram skilríki um, að nota eigi féð á réttan hátt, og er það þá greitt út til eiganda. Hafi féð verið greitt út til eiganda og sannast síðar, að hann hafi notað það á annan hátt en að framan greinir, skal skylt að endurgreiða það sjóðnum með 10% álagi auk venjulegra vaxta til greiðsludags. Þessi 10% eru þá sekt fyrir að hafa misnotað féð.

Í 11. gr. segir, að ef ekki sé nægilegt fé í sjóðnum, þegar greiða skal eiganda innstæðu, vegna þess að það sé þá bundið í útlánum, þá skuli stofnun sú, er stjórnar viðkomandi deild, skyldug að lána sjóðnum upphæðina, þar til nægar inn-

greiðslur séu í sjóðnum til að endurgreiða hana. Má segja, að hér sé verið að leggja sérstakar skyldur á bankann, en ég álit, að ekki sé um að ræða svo þungar skyldur, að saki, þar sem fyrir fram er vitað, að hér er um töluvert mikið fé að ræða í sjóðnum og aðeins um bráðabirgðalán að ræða.

Í 12. gr. er ákvæði um, að ef ekki finnst löglegur eigandi að innstæðu í sjóðnum, skuli lýsa eftir honum í Lögbirtingablaðinu þrisvar sinnum og hafi hann ekki gefið sig fram innan 4 mánaða frá síðustu birtingu, falli féð til þeirrar deildar, er varðveitir það. Er gert ráð fyrir þessu í 2. gr., 3. tl.: „aðrar tekjur, er sjóðnum kunna að hlotnast.“

13. gr. er um skattfrelsi fyrningargjalda og sjóðsins sjálfs og starfsemi hans.

14. gr. ákveður yfirstjórn sjóðsins, og er hún skipuð 3 mönnum, kosnum af Alp. hlutbundinni kosningu til 4 ára og einn þeirra skipaður formaður af bankamálaráðherra. Stjórn sjóðsins skal hafa yfirumsjón með starfsemi sjóðsins og gæta þess, að fyrirmælum þessara laga sé framfylgt í hvívetna. Ráðh. ákveður þóknun til sjóðsstjórnar. Ég álit, að þetta ákvæði sé nauðsynlegt, þótt bankinn sjái um daglegan rekstur og reikningshald og beri ábyrgð á fé gagnvart eigendum.

15. gr. segir, að stjórn sjóðsins ákveði í samráði við stofnanir þær, er annast rekstur sjóðsins, vaxtaupphæðir, lántíma og tryggingu fyrir lánum.

Í 16. gr. er ætlað til, að gjalddagi fyrningargjalda sé sami og gjalddagi ríkisskatta. Skulu gjöldin innheimt af sömu aðilum og á sama hátt og ríkisskattar og skilað jafnóðum til sjóðsins. Kostnað við innheimtu skal greiða úr ríkissjóði. Ég tel, að ekki sé lögð of þung byrði á ríkissjóð með þessu ákvæði og ríkissjóður hljóti, ef þetta nær fram að ganga, svo mikinn hag, beinan og óbeinan, að eðlilegt sé, að hann annist kostnað við innheimtuna. — Í 17. gr. er ákvæðið, að ráðh. setji sjóðnum reglugerð um öll þau atriði, sem snerta starfrækslu hans samkv. þessum lögum.

Um 18. gr. vildi ég biðja hv. þm. d. að athuga, að hér hafa verið lög um þetta efni, sem hér er ætlað til að falli úr gildi, en það eru l. nr. 59 7. maí 1946, um sérstakar fyrningarafskriftir, svo og l. nr. 15 1949 og l. nr. 103 1950, um breytingar á þeim lögum. Þessar tilvitnanir í 18. gr. eru rangar og þarna á að standa: lög nr. 78 frá 5. júní 1947, um fyrningarsjóð ríkisins, því að það eru l., sem eiga að falla úr gildi við gildistöku þessara laga, ef frv. verður samþ. Þetta eru mistök, sem eru til athugunar fyrir þá n., sem fær þetta til meðferðar. En verði þetta frv. samþ., er nauðsynlegt að fella úr gildi lög nr. 78 frá 1947.

Ég hef þá gert grein fyrir þessu máli. Ég vildi leyfa mér að vænta þess, að að lokinni þessari umr. verði málinu vísað til 2. umr. og hv. fjhn., og vildi vænta þess, að hv. form. þeirrar n. hraðaði afgreiðslu þessa máls svo, að það mætti ná fram að ganga, ef mögulegt er, á þessu þingi, því að ég er þess alveg fullviss, að hér er um að ræða atriði, sem gæti verið sterkasti og traustasti hyrningarsteinninn undir framtíð landsins í

sambandi við mörg þau mál, sem nú er talið að þurfi aðstoðar við, og sérstaklega í sambandi við byggingu húsa, bæði í sveitum og kaupstöðum, og í sambandi við aukningu skipastólsins. En eins og við vitum, byggist bókstaflega afkoma þjóðarinnar á því, að þessi tvö meginatriði séu ekki vanrækt.

*Páll Zóphóníasson:* Herra forseti. Mönnum hér í hv. d. er kunnugt um, frá umr. um önnur mál áður, að ég hef verið með því í mörg ár, að tekinn væri upp skyldusparnaður. Og hér er í raun og veru um skyldusparnað að ræða í þessu frv., sem miðaður er þó við fasteignaeigendur eina (GJ: Og eigendur skipa.) — Það eru fasteignir að vissu leyti, — en aðra ekki. Hins vegar er ég dálítið hissa á að sjá þetta frv. koma fram frá sjálfstæðismanni, þar sem sjálfstæðismenn telja sig alltaf vera sérstaka málsvara fyrir athafnafrelsi manna viðkomandi eignum sínum, því að hér er náttúrulega mjög skert athafnafrelsi manna með ákvæðum þessa frv., ef samþ. verða, viðkomandi eignum þeirra. En ég er með því, að það sé gert á þennan máta, og tel, að það þurfi að gera það, og ég gleðst af því að heyra, að hv. flm. skuli vera þar á sömu skoðun.

En það, sem kom mér sérstaklega til að standa upp, er, að ég vil benda á, að á þessu frv. eru að mínum dómi nokkur veruleg smíðalýti, sem þarf að taka til athugunar. — Nú sem stendur situr, fyrir atbeina hæstv. ríkisstj. og eftir till. frá Alp., millipn., sem á að athuga bankamálin yfirleitt. Og þó að þetta frv. hér sé nú ekki kallað bankamál, hlýtur eitt af verkefnum þeirrar n., sem ég gat um, að vera það að finna leiðir til þess, að hægt sé að fullnægja, eftir því sem frekast er unnt, lánaþörf manna til ýmiss konar framkvæmda, þar á meðal þeirra, sem hér í frv. er talað um. Og þess vegna hlýtur sú n. líka að athuga, hvort hún getur lagt á þjóðina eða hluta hennar einhverja ákveðna skatta, eins og hér er gert ráð fyrir, til þess að geta fullnægt lánaþörf einstaklinganna. Ég er þess vegna í vafa um það, hvort Alp. það, er nú situr, á að gera annað við þetta frv. — og á það vil ég benda n. — en að beina því til millipn. í bankamálum, til þess að hún athugi, hvort hér er ekki ein af þeim leiðum, sem hægt sé að fara til þess að auka lánsfé peningastofnana.

Þá vil ég benda á, að eftir frv., eins og það liggur fyrir, eru nokkrar fasteignir, sem mér hefur virzt við fljótlegan yfirlestur frv. að væru alveg undanskildar öllum gjöldum, og það eru þau ca. 30% af jörðum, sem einstakir menn eiga, en eru í leiguabúð. Það má að vísu segja, að eftir A-lið 3. gr. verði þeir skyldir til að greiða gjaldið, en 4. gr. undanskilur þá aftur beint undan því, því að þeir fá engan fyrningarfrádrátt á sínum skattskýrslum til fyrningar á jörðum, sem þeir eiga. Ákvæði frv. eru bundin við það, að þeir fái fyrningarfrádrátt á skattskýrslum, og það, sem þar kemur fram, á að renna í fyrningarsjóðinn, en um einn þriðji hluti af jörðum þessa lands er í eigu einstakra manna, sem búa ekki á þeim og hafa því ekki neinn frádrátt á sínum skattskýrslum vegna þessara eigna og sleppa því algerlega undan greiðslu í fyrningar-

sjóðinn eftir frv., og það veit ég, að er ekki meining hv. flm. — Sömu leiðis held ég, að það sé ákaflega vafasamt, hvort ekki á að láta þetta fé verða eign og fylgífasteignanna, sem það er borgað af, þannig að það sé selt með fasteigninni og ekki sé mögulegt að taka það út úr sjóðnum, þegar minnst varir, og enn fremur að láta það aðeins verða tekið út í þeim tilgangi að bæta eignina eða efla á einhvern hátt, en ekki sé mögulegt að taka það út í öðru skyni. Það er það, sem gert er viðkomandi fyrningargjaldi, sem lagt er á jarðir, sem byggðar eru eftir erfðaábúðarlögunum. Þar eru fyrningargjöld lögð í sparissjóðsbækur viðkomandi jarða, og það fé má ekki út taka nema til þess að bæta viðkomandi jarðir og með sérstökum skilyrðum.

Fleira tel ég að þurfi að athuga nánar og breyta í frv., en vil ekki fara út í það sérstaklega. En mig langaði mikið til þess, ef hv. flm. sæi sér fært um að leggja í það vinnu, að fá dálitla hugmynd um, hve mikið mundi koma í þessar einstöku deildir fyrningarsjóðsins. Það er tilþöflulega fljótlegt að gera það. Ég gæti trúað, að það væri eins eða tveggja daga verk, ef maður nærði í rétta aðila í síma til þess að spyrja um þetta. En það þyrfti að vita, hvaða verðmæti liggja í eignum þeim, sem hér er gert ráð fyrir að greiða fyrningargjald af í sjóðinn, til þess að geta vitað, hvað væri eðlilegt og réttlátt um það, hversu hátt gjaldið þyrfti að vera í einstökum tilfellum. Ég vænti þess, að n., sem fær málið til athugunar, afli þessara upplýsinga, ef n. vill afgr. þetta frv. á þinginu nú, en ekki láta millþn. í bankamálum fá það til athugunar og vita, hvað hún getur úr því gert.

Þá vil ég loks benda á, að ég tel ákaflega vafasamt, hvort ástæða er til að hafa sérstaka yfirstjórn yfir þessu, þar sem þessum sjóðsdeildum, sem þarna mundu myndast eftir ákvæðum frv., er ætlað að vera ávaxtaðar í opinberum stofnunum og fé þeirra lánað þaðan út, og vitanlega eru stjórnir yfir öllum þessum opinberu stofnunum. Mér virðist, að sú yfirstjórn yfir þessu, sem gert er ráð fyrir í frv., yrði ekki nema nafnið og bara til þess að hirða sín laun og annað ekki, því að þessari yfirstjórn er ekki ætlað annað en að segja til um, hve langan tíma lánað er út fé úr sjóðnum, og það getur yfirstjórn viðkomandi stofnana, sem nú er, gert.

Loks vil ég benda á, að einhver verður að leggja á þennan skatt og ákveða, hve hár hann skuli vera af hverri einstakri fasteign. Það mundu að öllum líkindum vera skattan., sem það gerðu og tilkynntu það um leið innheimtumönnum. En hér er ekkert um þetta, og það er náttúrlega alveg vöntun, því að það verður einhver að ákveða þetta, þó að það sé vafalaust vandálítið að leggja hann á eftir frv. Það er samt sem áður ástæða til, að hægt sé að kæra þá álagningu og leiðrétta hana, ef hún af einhverjum ástæðum er rangt talin, t. d. af þeirri ástæðu, að maður sé enn talinn eigandi að fasteign, sem hann raunverulega er búinn að selja, eins og hefur komið fyrir hvað eftir annað í kærnum manna til ríkisskattan., að slík atvik hafa legið fyrir. Og þó að vandálítið sé að ákveða skatt-hæðina, þá geta tölur í þessum efnunum af ein-

hverjum ástæðum orðið rangar, t. d. af reikningsskekkju, og þess vegna þarf líka í l. að gera ráð fyrir því, að hægt sé að koma fram með kæru út af því, að skatturinn sé ekki rétt ákveðinn. Því þarf að taka til, að þetta sé gert af einhverjum vissum aðila, en hér er ekki gert ráð fyrir neinum slíkum ákveðnum aðila. — En ég er hugmyndinni um innheimtu þessara gjalda fullkomlega sammála og þessari sjóðsstofnun. Ég tel, að einstaklingsframtakið sé svo mislitt og misjafnt hjá þeim, sem eiga fasteignir og skip í landinu, að það opinbera þurfi að taka fram fyrir hendurnar á eigendum þeirra, eins og gert er hér ráð fyrir, og segi: Við viljum, að ykkur liðist ekki að niða þessar eignir niður, heldur skuluð þið halda þeim vel við, og þess vegna leggjum við þetta á ykkur, þó að það sé skerðing á ykkar athafnafrelsi. — Ég er glaður yfir því, að það eru þó til sjálfstæðismenn, sem líta þannig á, að það þurfi að gripa fram fyrir athafnafrelsi manna hér á þessu sviði, — og kannske líka til þess að ákveða, hvað menn meg selja vörur sínar háu verði, en af sumum þykja stundum miður réttlátar ráðstafanir að vera að skipta sér af því.

*Flm. (Gísli Jónsson):* Herra forseti. Ég er feginn hverjum, sem vill ljá þessu máli lið sitt til framgangs, og læt mig þá minna skipta, hvaða hvatir þar kunna að liggja á bak við. Mér er ljóst, að þetta er svo þýðingarmikið mál, að það ber fyrst og fremst að fagna því, ef það nær fram að ganga, hvort sem það er ást til sjálfstæðismanna eða aðrar tilhneigingar, sem knýja menn til fylgis við málið. En í sambandi við ræðu hv. 1. þm. N-M. vil ég benda á, að hann hefur misskilið sumt af því, sem fram kemur í þessu frv. Getur verið, að það sé af því, að það sé ekki sett nægilega skýrt fram. Hins vegar er ég fús til að taka leiðbeiningum um endurbætur á frv. Ég vænti, að hv. fjhn. taki það til athugunar, enda er mér fullljóst, að frv., sem lögð eru fram um svo stór mál eins og hér er um að ræða, þurfa að sjálfsögðu að taka ýmsum breyt., þó að ekki væri til annars en að sameina hugi manna um málið og þau sjónarmið, sem menn hafa í þessum málum yfirleitt. — Það er í fyrsta lagi misskilningur hjá hv. 1. þm. N-M., að hér sé um skattaálögur að ræða. Hér er ekki um að ræða neinn skatt, og þarf því ekki eftir ákvæðum frv. að leggja neinn skatt á. Hér er aðeins um það atriði að ræða, að þær upphæðir, sem skattaneindir viðurkenna sem frádráttarhæfar hjá þeim einstaklingum, sem reka atvinnu og eiga eignir, skuli greiða í fyrningarsjóðinn. Þær greiðast eftir frv. ekki í ríkissjóð, heldur í fyrningarsjóðinn og á nafn þess manns, sem féð á, og er þar hans eign. En þessar eignir eiga aðeins að vera bundnar í þessum sjóði til þess að inna af hendi sérstakt hlutverk í þjóðfélaginu. Og þetta er allt annað en skattur, sem lagður er á menn. Hér þarf því hvorki að leggja á né kæra út af skattálagningu. Það er fylgt föstum reglum um það viðkomandi fasteignum, hvort það meg draga frá sem fyrningu 1% af húsum eða 2%. Þetta liggur alveg fyrir. Og meðan haldið er því kerfi að telja fram til skatts og leggja á

tekju- og eignarskatt, — en þetta náttúrlega breyttist, ef þeirri tilhögun yrði breytt, — þá er það ljóst, að jafnskjótt og skattaneindir hafa viðurkennt einhverja ákveðna upphæð sem fyrningargjald fyrir fasteign eða skip einhvers aðila, þá á þessi viðkomandi aðili eftir frv. að greiða þetta gjald inn í þennan sjóð, og þó innan þeirra takmarka, að það verði ekki yfir 2% af fasteignum og 3% af skipum. Það segir sig því sjálfst, að ef skipseigandi á eign, þar sem er bókfært fyrsta kaupverð eignarinnar, sem vanalega er miðað við hans fyrsta kostnaðarverð — segjum, að það sé 5 millj. kr. — og leyfð eru 10%, sem er 500 þús. kr., til frádráttar af skattinum, þá má ekki þessi upphæð vera mælikvarði á það, hvað maðurinn á að greiða í fyrningarsjóðinn, heldur skulu það eftir frv. vera 3%, og væri það þá í þessu dæmi 150 þús. kr. Hér er því um hreinan útreikning að ræða, og þarf því ekki neitt að kæra út af slíku.

Viðkomandi því, sem hv. 1. þm. N-M. sagði um, að hér væri um skerðingu á eignarrétti að ræða, vil ég benda á, að það var líka um skerðingu á frelsi í sambandi við eignarrétt manna að ræða, þegar lögin um nýbyggingarsjóði voru sett. Þá var ákveðið, að einn þriðji hluti af eignum aðila, sem rækju útgerð, væri skattfrjáls gegn því skilyrði, að helmingur af því, sem gefið var eftir, yrði lagður í sérstakan sjóð, sem ekki mætti nota nema í sérstöku augnamiði, þ. e. til endurnýjunar á skipaflotanum. Ég held, að útgerðarmenn almennt hafi ekki sýnt þessu andúð. Ég hygg miklu fremur, að þeir hafi verið upphafsmenn að því, að þannig var farið með þennan hluta af ágóðanum, — og að það sé eitt-hvert ský, sem dregið hefur fyrir augu hv. 1. þm. N-M. af andúð til þessara manna, sem hefur valdið því, að honum sé ekki kunnugt um þessar staðreyndir. En þótt hægt væri að segja, að þetta væri að einhverju leyti skerðing á frelsi manna til að ráðstafa eignum, verður því ekki neitað, að þessir menn eru eigendur að fénu og þeir geta selt það, ef þeir fá kaupanda að því, og geta látið það ganga sem greiðslur upp í skyldur eða skatta, svo framarlega sem kaupandinn vill hlíta þeirri kvöð, sem á þetta fé er lögð eftir frv. Og það, sem í raun og veru er kjarni málsins, er það, að þetta er gert til þess að tryggja bæði, að eigendur fjárlins sem slíkir og aðrir menn, sem starfa á sama grundvelli eða í sömu atvinnugrein, geti haldið áfram sinni starfrækslu og til að gera störf þeirra léttari í þjóðfélaginu, svo að ég sé ekki annað en að það frelsi, sem hér er skert, eins og hv. 1. þm. N-M. talaði um, sé skert á þann veg, að það komi allmikið, sem vegi þar á móti.

Hv. 1. þm. N-M. sagði, að það væru nokkrir smiðagallar á frv. Að sjálfsögðu tek ég öllum leiðbeiningum um endurbætur á þessu frv. og leiðréttingum þakksamlega, hvort sem þær koma frá honum eða n., og tel, að frv. verði mjög að athugast í n. undir stjórn okkar ágæta forseta, hv. 1. þm. Eyf., sem mun vissulega gera það, sem hann getur, til þess að sniða smiðagallana af frv., ef hann er fylgjandi kjarna frv. Og svo fæst tækifæri til að laga frv., þegar það kemur til 2.

og 3. umr. — Ég get hins vegar ekki séð, hvaða erindi þetta frv. á til millipn. í bankamálum. Það er ekki meginatriði frv. að bæta úr lánsfjárbörfinni. Meginatriði frv. er að tryggja það, að haldið verði áfram að byggja fasteignir í landinu og haldið áfram að nota það fé, sem kemur frá fasteignum, til þess að vinna að þessu hlutverki og að það fé, sem kemur frá skipastólum, verði þannig notað til þess að byggja fyrir skip, en því verði ekki eytt í annað — og svo á sama tíma til þess að stuðla að því, að aðrir en eigendurnir sjálfir geti notað féð, ef eigendurnir hafa ekki tækifæri til eða geta ekki notað það. Eins og nú er, getur maður, sem græðir hundruð þús. eða milljónir kr. á útgerð, tekið fé út úr þeim rekstri og notað það til alls annars, og hafa menn að sjálfsögðu gert það. Hann getur fyrir það byggt íbúðarhús, verzlunarhús, keypt jarðir, byggt sumarbústaði eða eytt fénu í ferðalög og allt mögulegt. En það er hugsað eftir frv., að þessi hluti af tekjunum, sem þar um ræðir, verði ekki notaðar til neins annars en að halda áfram að byggja upp hliðstæð fyrirtæki. Ég sé því ekki, að þörf sé á, að frv. fari til millipn. í bankamálum. Hins vegar getur sú þingn., sem fær málið til athugunar, sent frv. til umsagnar til ýmissa aðila, og þá er ekki skaði skeður, þó að millipn. í bankamálum fái það til umsagnar eins og aðrir aðilar.

Þá benti hv. 1. þm. N-M. á, að það mundi vera upp undir 30% af vissum fasteignum í landinu, sem kæmu ekki undir ákvæði þessa frv., vegna þess að eigendur þeirra hefðu ekki frádrátt frá skatti vegna þeirra og slyppu þar með. Ég er þakklátur fyrir þessa ábendingu. Það er ekki til þess ætlað, að þessar fasteignir sleppi þarna undan. Og ef gr. er þannig orðuð í frv., að þarna sé á nokkur vafi, þarf að gera þá breyt., að ekki verði þarna á neinn vafi, því að það er ætlað til þess, að af öllum fasteignum í landinu séu greidd fyrningargjöld. Þetta þarf að takast til athugunar í n. — Ég er hins vegar ekki sammála þessum hv. 1. þm. um, að þetta fé ætti að vera fylgífé, hvorki jarða, húsa né skipa. Þetta er ekki annað en eign þeirra manna, sem koma þarna við. Og það er alveg nægilegt að binda féð við þá starfsemi, sem ég hef lýst hér, þótt aðrir en eigendur geti haft not fjárlins við endurbyggingu fasteigna eða skipa, en að féð sé tvímælalaust í elgu þeirra aðila, sem greitt hafa féð inn. Það væri að skerða eignarréttinn, ef ætti að leggja þetta á sem sérstakan skatt, sem ætti svo að vera fylgífé einhverra fasteigna, og þá væri alveg undir hælinn lagt, hve mikið sá, sem það greiddi, gæti selt þetta fylgífé fyrir. Ég sé ekki ástæðu til að taka slíkt ákvæði í lög. Ég tel hitt meginatriðið, að svo sé búið um, að ekki sé hægt að taka féð og nota til neins annars en þess, sem tilætlunin er með þessu frv., að þjóna því hlutverki, sem talað er um hér í frv. — Ég er líka þakklátur fyrir þá ábendingu hv. 1. þm. N-M., að reyna þyrfti að fá upplýst, hve mikið fé kæmi inn í slíkan sjóð sem hér er gert ráð fyrir. Mér hefur sjálfum dottið í hug að fá þetta upplýst, en vegna anna í sambandi við afgreiðslu fjárl. hefur það ekki getað orðið. Hins vegar var svo liðið á þingtímann, að fá varð sérstakt leyfi

hv. þd. til þess að taka málið fyrir, og ég hef af tímaleysi ekki getað aflað mér þessara upplýsinga. En það má nota þann tíma, sem hv. fjhn. hefur til athugunar málsins, til þess að afla þessara upplýsinga frá viðkomandi aðilum, og það er ákaflega fróðlegt og nauðsynlegt.

Hvað snertir orð hv. 1. þm. N-M. um yfirstjórn þessara mála, þá er ég honum ekki sammála um það atriði. Það er ætlað til þess í frv., að þetta fé sé geymt í ýmsum stofnunum, Landsbankanum, Útvegsbankanum eða fiskveiðisjóði og iðnaðarbanka eða iðnlánasjóði og jafnvel í svo og svo mörgum sparisjóðum á landinu. Og þó að hinar ýmsu stofnanir af þessum, sem ég nefndi, eigi að hafa framkvæmdir í sambandi við hinar ýmsu sjóðsdeildir og beri ábyrgð á fé þeirra, þá sé ég ekki annað en að það sé ein yfirstjórn yfir þessu í hverri stofnun til þess að sannfæra sig um, að þeir menn, sem fé eiga í fyrningarsjóði, fari með féð samkv. fyrirmælum laganna. Ég sé ekki annað en að það sé sjálf-sagt, að þessir menn fari með fé sitt eftir fyrrgreindum lögum.

Ég hef þá svarað þeim aths., sem á mestum misskilningi eru byggðar, og ég held, að það sitji allt of fast í huga hv. þm. N-M., að allt séu skattar, en þetta eru engir skattar.

**Páll Zóphóníasson:** Herra forseti. Ég vil leyfa mér að benda hv. flm. á A-lið 3. gr., en þar stendur:

„Til hennar (þ. e. landbúnaðardeildar) skal greiða öll fyrningargjöld af jörðum og húsum og mannvirkjum, sem á þeim standa, hverju nafni sem nefnast, eins og þau eru ákveðin í lögum þessum.“

Og enn fremur vil ég leyfa mér að benda honum á 4. gr.:

„Eigendur fasteigna, sem flokkaðar eru undir A-, C- og D-liði 3. gr., skulu árlega greiða í fyrningarsjóði viðkomandi deilda þær upphæðir, sem leyfðar eru sem fyrningarfrádráttur á rekstrar- og efnahagsreikningum og dregnar eru frá sköttum á skattaframtali...“

Þetta er efni þeirra, þarna kemur það. Það er ekki leyfður neinn frádráttur, ekki einn eyrir, á jarðeignir, sem eru í leiguabúð. Þetta þarf að laga. Það orkar því ekki tvímælis, að á þessu frv. eru miklir smíðagallar, og vildi ég leggja það til, að það yrði sent til mþn. í bankamálum og hún athugaði það í sambandi við lánsfjárbörfina.

Þá má og athuga, hvað mikið má leggja á, hvað mikið eigendur þessara fasteigna þola. Það má nú segja, að það sé stöðvun vegna atvinnu-ástandsins í heild, og það gengur ekki of vel að ná inn þeim sköttum, sem þegar eru á lagðir. Hvort þetta er skattur, skiptir ekki meginmáli. Þetta er gjald, og það er aðalatriðið, en ekki hitt, hvað það er kallað.

Þá er ekkert um það, hvernig þetta fé skuli innheimt. Menn verða að fá tilkynningu um það, hve mikið þeir eigi að borga, og ef þeir eru krafðir um of mikið gjald, þá þarf að vera einhver aðili, sem hægt er að kæra til og fá hjá leiðréttingu mála sinna.

Með þessu frv., ef að lögum verður, er verið að taka frjálsræðið af mönnum; það er verið

að skylda þá til að leggja fé í sjóð, hvort sem þeir hafa til þess fjárhagsgetu eða ekki. Með þessu er verið að taka fram fyrir hendur manna, það er verið að skerða sjálfsákvörðunarrétt þeirra, og ég verð að segja, að ég er hissa á, að einn af valdamönnum Sjálfstf. skuli verða til þess að bera það fram. En ef það er að verða stefna hjá þeim flokki að hefta eitthvað hið óbundna einstaklingsframtak, þá verð ég að segja, að það gleður mig. Ég er með stefnu frv. og tel eðlilegt, að það verði athugað vel og vandlega og síðan sent mþn. í bankamálum, sem athugi, á hvern hátt verði bezt greitt úr lánsfjárbörfinni. — Ég tel líka, að eðlilegt sé, að fé herrar stofnunar sé sett á sérstakan reikning og að það fylgi stofnuninni.

Þá vil ég telja, að vanti í frv., hvernig á að fara að, þegar þannig stendur á, að viðkomandi stofnun hefur ekkert fé til að greiða með. Á þá að láta gjaldið falla niður, eða á að ganga að eigandanum? Á að láta þá ýmsu, sem eiga að borga, en geta ekki borgað, sæta lógtaki, eða á að láta gjaldið falla niður?

**Haraldur Guðmundsson:** Herra forseti. Ég geri ráð fyrir, að þetta mál fari til hv. fjhn., og vil ég segja nokkur orð um þetta frv., áður en það fari þangað.

Ég vil þá fyrst taka það fram, að ég álit, að þetta frv. sé athyglisvert og eigi fullan rétt á sér. Atburðir sýna, að fyrningarfé ber að nota samkvæmt tilgangi löggjafarinnar til að tryggja, að fyrningarafskriftin renni til að endurbýggja þau verkefni og fasteignir, sem gjaldið er greitt af. Það væri mikil bót, ef þetta tækist, en hins er ekki að dyljast, að á þessu eru miklir erfiðleikar. Það er þá í fyrsta lagi, að því fer fjarri, að slík sjóðmyndun nægi til að byggja upp atvinnutækin. Í bezta tilfelli mundi hún nægja til þess að halda þeim við, ef verðgildi peninganna helzt óbreytt, en varla er hægt að hugsa, að það geti orðið. Ég veit, að hv. flm. er þetta ljóst, en í grg. sést, að hann telur, að þessi sjóður verði völdugri en hann getur orðið. Hann getur ekki meira en haldið við þeim fyrirtækjum, sem féð er tekið af. Þetta er annað atriðið, sem ég vildi benda á vegna þess, sem fram kemur í grg., ekki til að draga úr gildi frv., heldur af því, að þetta þarf að athuga betur, áður en þetta mál verður afgreitt.

Hitt atriðið, sem ég tel, að athuga þurfi, er, að það fé, sem staðið hefur hjá fyrirtækjum og er af þeim tekið, verði lagt í sjóð, þar sem þau síðar geti fengið lán til rekstrar síns og það svo stórar upphæðir, að gagn verði að.

Að lokum vil ég svo taka það fram, sem skiptir mestu máli, til þess að þetta frv. nái tilgangi sínum, en það er, að peningarnir haldi verðgildi sínu. — Ég vil svo taka það fram aftur, að ég álit, að þetta frv. sé mjög athyglisvert, og vænti þess, að það verði tekið til gaumgæfilegrar athugunar.

**Flm. (Gísli Jónsson):** Herra forseti. Út af því, sem hv. 4. þm. Reykv. (HG) sagði, þá held ég, að það komi fram, að aldrei hafi verið búizt við, að þessi sjóður geti annað og meira en endur-

byggt þær fasteignir, sem hann verður heimtur af, og það því aðeins, að verðgildi peninganna verði ekki fellt. Einnig er gert ráð fyrir því, að hann geti orðið til þess, að ekki komi til stöðvunar atvinnulífsins. Það má nú segja, að stöðvun hafi verið í fjórðung aldar; við eigum ekki fleiri togara í dag en var fyrir um það bil tuttugu árum, aðeins er það, að þeir, sem við nú eigum, eru stærri og nýtzkulegri.

Um það atriði, að þetta fé sé tekið út úr rekstrinum, er það að segja, að ljóst er, að fyrirtæki er alla vega trygging í því að hafa þennan sjóð að veði. Eins er það, að þegar þessi sjóður verður tekinn til starfa, þá þurfa bankarnir ekki eins að sinna útlánum til uppbyggingar, en afleiðing lánsfjákræppunnar hefur meðal annars verið sú, að menn hafa orðið að greiða hærri vexti til banka en þeir hafa fengið af því fé, sem staðið hefur inni.

Hvað viðvíkur þeim fyrirtækjum, sem ekki geti borgað þessi gjöld, er það að segja, að ég tel eðlilegt, að þetta gjald verði reiknað sem útgjöld til skatts. En ef hins vegar er um það að ræða, að engar tekjur séu, þá er maðurinn kominn í þær aðstæður, að hann getur ekki rekið sitt fyrirtæki. Hins vegar verður þessi sjóður eign hjá fyrirtækinu og getur þess vegna komið til með að standa undir láni. — Þá má minna á það, að nú er forgangskrafa að launum sjómanna hjá útgerðarmönnum; þá er ekki verið að spyrja um tekjur.

Þá kem ég að því atriði hjá hv. 1. þm. N-M., þar sem hann var að tala um, hvernig ætti að innheimta þessi gjöld. Það er misskilningur hjá honum, að um það atriði sé ekkert í frv.; hann getur ekki hafa kynnt sér það. Um það segir í 16. gr. þess, að með þau skuli eins fara og önnur gjöld til ríkisins, en sá er munurinn, að núverandi gjöld eru greidd til þess að renna til ríkisins, en þarna er um það að ræða, að maðurinn greiðir þetta raunverulega aðeins í aðra skúffu sjálfs sín.

*Lárus Jóhannesson:* Herra forseti. Ég ris hér ekki upp til að mótmæla þessu frv., því að ég veit, að tilgangur þess og meginhugsun er góð og athyglisverð. Það stefnir að því að hafa fé handbært handa atvinnufyrirtækjum. — Mér dettur í hug í þessu sambandi það, sem einn góður og gegn húsasmiður sagði við mig einu sinni. Hann sagði réttilega, að við vissum ekki, hvernig framtíðin vildi byggja, og með því að byggja svo dýrt og vandað sem við gerum, þá værum við að taka fram fyrir hendur afkomendanna. Hann áleit, að við ættum að byggja hús, sem kæmu til með að standa í 50—75 ár og ódýrt væri að byggja. Það er anzi mikið til í þessu, og við sjáum vel, hvernig trékoðarnir hér í Aðalstrætinu hafa staðið í veginum fyrir því nú í ein 30 ár, að þar væri hægt að byggja eftir kröfu tímans. Í sambandi við þetta viðtal sagði ég, að mér fyndist, að til þyrftu að vera fyrningarsjóðir, — að mynda þyrfti sjóð með því að borga árlega gjald, sem rynni í sjóð til þess að endurbyggja hús að ákveðnum tíma liðnum. En skilyrði fyrir þessu er, að verðmæti peninganna haldist óbreytt, svo að það sama fáiist fyrir

þennan sjóð, þegar til hans þarf að grípa, og hægt er að fá fyrir peningana, þegar þeir eru lagðir í sjóðinn, og er ég á sama máli og hv. 1. þm. N-M., að þessi sjóður verði að fylgja viðkomandi fasteign. En það allra nauðsynlegasta er, að verðgildi peninganna haldist.

Ég get sem dæmi um það sagt, að þegar ég var 20 ára, gat ég valið um það að byggja hús og kaupa mér líftryggingu, og hefði þá getað byggt hús eins og t. d. eru hér á Melunum fyrir sama framlag og líftryggingin kostaði. — Ég kaus líftrygginguna. En nú, þegar ég fæ þessa tryggingu útborgaða, er ekki einu sinni hægt að byggja fyrir hana eitt herbergi, hvað þá meira. Það er því höfuðatriðið að tryggja verðgildi peninganna og á hinn bóginn, að þessi sjóður fylgi viðkomandi fasteign, og ef hægt er að tryggja það með þessu frv., má segja, að nokkuð sé áunnið.

Þá er það annað atriði. Það var minnt á það, að ef fyrirtæki væri rekið með tapi, gæti því orðið ókleift að leggja fram fé í fyrningarsjóð. Fyrningarafskriftir eru að vísu dregnar frá skattskyldum tekjum. Við vitum það nú, að lengi hefur það verið svo, að afskrift hefur leyst undan skatti, en hefur svo aftur bætzt við sem halli, og þá á það fyrirtæki ekki eyri til að leggja í þennan sjóð.

Ég álit því, að þótt þessa máls sé full þörf, beri að athuga það gaumgæfilega, svo að það komi að sem mestum notum.

#### ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Á 62., 63., 64., 65. og 67. fundi í Ed., 18., 19. og 21. jan., var frv. tekið til 2. umr. (A. 164, n. 396 og 471).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

### 55. Söluskattur.

Á 14. fundi í Sp., 14. nóv., var útbýtt frá Ed.:  
*Frv. til l. um hluta sveitarfélaga af söluskatti* [111. mál] (þmfrv., A. 211).

Á 31. fundi í Ed., 20. nóv., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 32. fundi í Ed., 22. nóv., var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Ffm. (Karl Kristjánsson):* Herra forseti. Ég tel rétt að fylgja þessu frv. úr hlaði með nokkrum orðum. — Eins og grg. ber með sér, er frv. flutt fyrir ákveðnar óskir frá Sambandi íslenskra

sveitarfélaga og komið til Sambandsins frá bæjarstjórafundi, sem haldinn var hér í Reykjavík í fyrra mánuði. Aðalefni frv. má kalla, að sé krafa um, að hið háa Alþingi líti til sveitarfélaganna og ætli þeim helming af söluskattinum á næsta ári. Krafa þessi eða ósk er fram komin vegna þess, að sveitarfélögin eiga við erfiðleika að stríða, sem vaxa með ári hverju, bæði vegna þess, að dýrtíðin vex í landinu, og líka vegna þess, að alltaf fjölgar þeim greinum, sem sveitarfélögin þurfa að annast. Tekjustofnar sveitarfélaganna eru svo einhæfir, að þegar eitthvað þyngist róðurinn, verða miklir örðugleikar á því að láta þessa tekjustofna duga. Aðaltekjustofninn er útsvörin. Er talið, að til jafnaðar þurfi sveitarfélögin í landinu að afla sér um 90% af tekjum sínum með útsvarsálagningu. Þannig fá sveitarfélögin aðeins 10% tekna sinna með öðrum hætti. Nú má segja, að álagningu útsvaranna sé þannig fyrir komið, að sveitarfélögin hafi ekki mjög bundnar hendur í þessum efnum. En útsvörin eru beinn skattur. Beinir skattar eru óvinsælir í þessu landi. Hefur ríkið orðið að falla að miklu leyti frá því að afla sér tekna með beinum sköttum. Útsvörin eru því óvinsæl í sveitarfélögunum og heimtaft oft illa. Segja má, að löggjafinn hafi tekið furðu illið tillit til sveitarfélaganna, þegar skattalögin voru samþ. Útsvörin eru innheimt á sama vettvangi og ríkisskattarnir og tekin af sömu gjaldstofnum. Þannig eiga bæði sláttumaður sveitarfélaganna og sláttumaður ríkisins að heyja sama blettinn. Sá, sem á að innheimta beina skatta fyrir ríkið, er venjulega ekki eins stórtækur og sveitarfélögin þurfa að vera með útsvarsálagningu. Venjulega eru útsvörin a. m. k. helmingi hærri en skattgreiðslan til ríkisins. En svo er annar sláttumaður frá ríkinu undir huliðshjálmí óbeinu skattanna svo stórtækur, að sveitarfélögin hafa oft af litlu að taka, þegar til kemur, og það því fremur sem skattinnheimta ríkisins er miklu sterkari og situr jafnan í fyrirrúmi, þegar kreppir að. Sveitarfélögin verða jafnan að gæta þess, þegar þau innheimta útsvör sín, að ganga ekki svo nærri mönnum, að þeir verði ósjálfbjarga. Ríkisskattheimtumaðurinn beitir hins vegar lögtaki, og þá verða sveitarfélögin meira að segja stundum að hlaupa undir bagga með því að láta sitt útsvar vera óinnheimt og greiða gjöldin til ríkisins, til þess að ekki fari svo illa fyrir gjaldanda, að meira þurfi að leggja fram honum til hjálpar. Aðstaðan er allt önnur fyrir ríkið en sveitarfélögin um innheimtu gjalda. Oft er gengið af ríkisins hálfu inn á reit sveitarfélaganna. Þegar tekjur gjaldanda fara yfir 200 þús. kr., þá tekur ríkið 90% af því, sem er yfir 200 þús. kr., og bolar sveitarfélögunum allveg frá þeim annars væna tekjustofni. — Þetta nefni ég sem dæmi um þá óhæfu aðstöðu, sem sveitarfélögin hafa til þess að innheimta nauðsynlegar tekjur og afla nauðsynlegra tekna handa sér eins og nú er komið. Þess vegna er mjög eðlileg krafa þeirra um, að hið háa Alþingi geri skil á milli ríkis og sveitarfélaga í tekjuöflun.

Fr. fer fram á, að helmingur söluskattsins renni til sveitarfélaganna, en þó því aðeins, að

hann nemi 50% af álögðum útsvörum næsta árs á undan. Það á sem sé ekki að létta útsvarsálagningunni meira en til hálfis af sveitarfélögunum. Ég held, að mér sé óhætt að segja, að allir flm. telji söluskattinn leiðinlega tekjuöflunarleið og æskilegt, að ríkið þurfi ekki að fara þá leið. En þeir líta jafnframt svo á, að ef söluskattur er tekinn á annað borð, þá sé hann alls ekki óviðfelldnari í þágu sveitarfélaganna en ríkisins. Verða þá fleiri til þess að njóta hans beinlínis og fleiri, sem hafa ráðstöfun hans í hendi en þegar hann rennur allur til ríkisins. Þó að fjarstæða sé að hugsa sér, að söluskatturinn geti nokkurn tíma orðið vinsæll, þá hygg ég, að hann yrði sízt óvinsælli, ef hann rynni að hálfu leyti í þágu sveitarfélaganna. Það má eiginlega segja, að þau séu undirstöðurnar í þjóðfélaginu, og ef þær undirstöður hallast, þá hallast þjóðfélagið líka. Þess vegna er ákaflega mikils vert að gæta hags sveitarfélaganna. Það er áreiðanlega tími til þess kominn, að löggjafinn taki það tillit til sveitarfélaganna að ætla þeim einhverja aðra tekjustofna en nær eingöngu útsvör. Það er ákaflega þýðingarmikið, að sveitarfélögin geti sinnt þeirri frumskyldu að hjálpa fátæku fólki, þegar harðæri eru og að kreppir. Það er einnig mjög þýðingarmikið, að þau gegni skyldum, sem þeim eru lagðar á herðar með ríkinu, svo sem í tryggingarmálum, skólamálum, hafnarmálum o. s. frv. En nú hefur sú orðið reyndin, að skuldir hafa safnast hjá sveitarfélögunum, svo að óvænlega litur út með aðstöðu þeirra. Sumar þessar skuldir eru við ríkið eða á ábyrgð þess. Ef ríkið tekur að sér að innheimta framvegis fyrir sveitarfélögin, ásamt sínum tekjum, fé, sem gengur í Jöfnunarsjóð, eins og lagt er til í frv., þá getur það fé orðið sem trygging frá sveitarfélögunum og greitt fyrir skuldaskilum af þeirra hálfu. Á þennan hátt mætti koma í veg fyrir, að til vandræða kæmi með skuldaskilin við ríkið og framlög sveitarfélaganna móti ríkinu.

Annars er frv. svo auðskilið, að ég sé ekki ástæðu til að fara um það fleiri orðum. Vænti ég þess, að því verði vinsamlega tekið og jafnvel að þeir menn hér á Alp., sem kunna að líta svo á, að ríkinu veiti ekki neitt af öllum söluskattinum, taki málinu vinsamlega og telji eðlilegt, að sveitarfélögin hafa knúði á til þess a. m. k. að endurskoða skattalöggjöfina með tilliti til sín. Það er m. a. tilgangur frv. að reka á eftir því, að afstaðan milli ríkis og sveitarfélaga verði tekin til endurskoðunar. — Ég óska þess svo, að frv. verði vísað til hv. fjhn. að lokinni þessari umræðu.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til fjhn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

**56. Orkuver og orkuveitur (frv. LJóh o. fl.).**

Á 18. fundi í Sp., 28. nóv., var útbýtt frá Ed.:  
Frv. til l. um ný orkuver og nýjar orkuveitur rafmagnsveitna ríkisins [130. mál] (þmfrv., A. 276).

Á 36. fundi í Ed., 29. nóv., var frv. tekið til l. umr.

Frv. of seint fram komið og of skammt líðið frá útbýtingu þess. — Afbrigði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

*Film. (Lárus Jóhannesson):* Herra forseti. Frv. þetta er borið fram af okkur þm. úr Austfirðingafjórðungi, sem eigum sæti í þessari hv. d., en auk þess standa að því aðrir þm., sem kosnir hafa verið í Austfirðingafjórðungi, og landsk. þm., sem hafa boðið sig þar fram, og stöndum við allir sem einn maður um málið.

Tilgangur frv. er að bæta að nokkru leyti úr þeirri miklu rafmagnsþörf, sem er á Austurlandi, en Austurland hefur orðið allmikið aftur úr í þeim efnum síðustu árin, aðallega vegna þess, að það hafa farið fram rannsóknir á því, hvar hentugast væri að setja á stofn stórvirkjanir, þannig að það kæmi sem flestum Austfirðingum að notum. Það var fyrst álitíð líklegt, að ódýrast og hagkvæmast væri að virkja Gilsársvötnin. Síðan var snúið sér að Lagarfossi, en þar næst að Fjarðará í Seyðisfirði, og niðurstaðan hefur orðið sú, að vænlegast hefur þótt að virkja hana. En í þennan undirbúning málsins hafa farið mörg ár og það mjög dýrmæt ár, því að bæði vélarnar og annað erlent efni og vinnulaun einnig hafa hækkað á þessum tíma, sem því gerir rafveituna miklu dýrari en ef byrjað hefði verið fyrir á henni. En um þetta verð ég að segja það, að ekki er til neins að sakast um orðinn hlut, og rafmagnið verður fólkið að fá, ef það á að halda áfram að byggja þennan landshluta. Eins og tekið er fram í grg., er kostnaðurinn við að virkja hvert hestafl allmikill, meiri en á öðrum stöðum, sem taka mætti til samanburðar. En þess ber þá að gæta, að til samanburðar er ekki annað að taka en rafmagnsvirkjanir, þar sem hefur verið virkjað á miklu ódýrari tímum, miðað við tímana nú, eða þá stórvirkjanir, sem eðlilega gefa miklu hagstæðari útkomu. Það má kannske að einhverju leyti draga í efa, hvort þessir landshlutar geta staðið undir virkjunum með því verði, sem einmitt nú er á því að virkja. En þegar ríkið hefur aðstoðað og látið þær virkjanir sitja fyrir, þar sem ódýrast er að virkja og virkjanirnar eru stærstar, þá væri ekki óeðlilegt, að séð væri um, að aðrir gætu notið rafmagnsins, t. d. með því að setja meðalverð á rafmagnið eða eins og vera mun sums staðar annars staðar, að lagður sé einhver smáskattur á þær virkjanir, sem ódýrast geta framleitt rafmagn og til flestra íbúa landsins.

Ég hef hér í höndunum áætlun yfir virkjun Fjarðarár, sem er dagsett 15. þ. m. Hún átti að vera tilbúin miklu fyrir. Er það orsökinn fyrir því, að málið hefur ekki verið borið fram fyrir, að dráttur hefur orðið á áætluninni. Samkvæmt

Alpt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

henni er talið hagstætt, eins og nú standa sakir, að virkja 1830 hestafla stöð. Verður kostnaðurinn við það samt sem áður 10 millj. og 700 þús. kr., en þar við bætast svo háspennulínur ásamt spennistöðvum til Neskaupstaðar og Eskifjarðar, og er áætlað, að önnur muni kosta um 3 millj., en hin um 1 millj. og 800 þús. Hefur kostnaðurinn við þetta vaxið gífurlega. Man ég, að í fyrri var talið, að kostnaðurinn við háspennulínuna væri 30–40 þús. kr. á km, en nú mun hann vera orðinn um 100 þús. á hvern km. — Enn fremur hef ég hér áætlun raforkumálastjórnarinnar um virkjun Hvammsár í Vopnafirði frá í sumar, og er gert ráð fyrir, að kostnaðurinn við hana verði 1360 þús. auk 1283 þús. og vélakostnaður 997 þús. kr., en skv. breytingum raforkumálastjórnarinnar frá 15. nóv. s. l. er áætlað, að til viðbótar við þetta megi bæta 15% vegna hækkana, sem orðið hafa síðan áætlunin var gerð. — Að sjálfsögðu verða þessi skjöl afhent hv. iðnn., sem þetta mál fer til.

Sé ég svo ekki á þessu stigi ástæðu til að fara frekar út í einstök atriði, en óska þess fyrir hönd okkar flm., að málinu verði vísað til 2. umr. og hv. iðnn., og vona, að hv. þm. veiti því góða fyrirgreiðslu.

*Bernharð Stefánsson:* Herra forseti. Ég skil mætavel, að Austfirðingar vilji koma þessu máli áfram og fá rafmagn, því að það vilja allir, og það sé fjarri mér að leggja nokkurn stein í götu þess máls, og kvaddi ég mér ekki hljóðs til þess. En það er svo með þessi rafmagnsmál almennt, að mér sýnist það talsvert alvarlegt, að vegna þess, sem Alþ. hefur gert með setningu raforkul. og ýmissa annarra laga, er það komið inn í fólk, að það geti fengið rafmagn á næsta ári eða hitt árið. Ég hygg, að það sé varla nokkurt heimili, sem hugsar sér, að það þurfi að bíða eftir rafmagni í 10 ár. Í viðtali, sem ég átti nýlega við raforkumálastjóra, skýrði hann mér frá því, að ef miðað væri við þá fjárveitingu, sem núna er á fjárlagafrv., og sama verðlag á þeim hlutum, sem til þessa þarf, mundi taka 60 ár að koma upp bæði aflstöðvum og veitum, sem ráðgerðar væru um landið. Ég er ákaflega hræddur um, að menn verði orðnir langeygðir eftir 60 ár, og má jafnvel búast við, að ekki þurfi rafmagn úr því. Kannske kjarnorkan verði þá komin og hægt að nota hana í stað rafmagns? — Hv. flm. komst svo að orði, að rafmagn yrði fólkið að fá, ef það ætti að halda áfram að byggja landið. Ég get tekið undir þessi orð. Annaðhvort verður fólkið að fá rafmagn eða það verður að fá að vita, að það fái ekki rafmagn af hálfu þess opinbera. Það er víða svo á þessu landi, sérstaklega í dölum og þar sem fjallabyggð er, að það eru bæjarlækir og önnur smá vatnsföll, sem hægt er að nota til virkjunar fyrir einstök heimili. Það er ekki vafi á því, að sumir bændur mundu hafa einhver ráð til að byggja rafstöðvar fyrir sig, en þeir gera það síður vegna þessara vona, sem kveiktar hafa verið hjá fólki um, að það fái rafmagn frá þessum stóru virkjunum, sem þegar er búið að byggja, og öðrum, sem ráðgerðar eru á sama hátt og gert er í þessu frv. Ég vildi beina því til hæstv. stj., að það verði reynt að gera um þetta

áætlun, hvað hægt er að gera í framtíðinni, og fólk látið vita, hvers það má vænta. Ég held, að það versta í þessu séu vonirnar, sem sífellt eru að bregðast og hljóta að bregðast. Jafnvel bein loforð Alp., fárra ára gömul, litur út fyrir að eigi ekki að halda í þessu efni.

Ég hef svo ekki meira um þetta að segja, en álít, að við svo búið megi ekki standa. Ef ekki er hægt að hraða framkvæmdum miklu meira en litur út fyrir að hægt verði að gera á næstunni, verður að segja fólki sannleikann um, hvernig þessi mál standa. Og þó að framkvæmdum verði hraðað, sem ég býst við að verði gert, við skulum segja helmingi meira en leit út fyrir eftir fjárlagafrv. eins og það var lagt fyrir Alp., er ég hræddur um, að 30 ár að bíða eftir rafmagn þyki langur tími. Það er kannske þýðingarlaust í sambandi við þetta mál að vera að tala um þetta, en ég get ekki annað en notað hvert tækifæri til að minna á þau vandræði, sem Alp. sjálft hefur komið sér í í þessum málum.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Mér þykir ekki óeðlilegt, þó að þetta vandamál sé rætt hér, og umræður um það er ekki hægt að skoða sem andstöðu gegn einstökum frv. í sambandi við nýjar virkjanir. Það er rétt, sem hv. 1. þm. Eyf. benti á, að því meira sem tekið er upp í tillögurnar um þetta, því lengri tíma tekur að koma því í framkvæmd og því lengri tími liður áður en allar þessar vonir eru uppfylltar.

Mér þykir rétt að benda á, að lögin sjálf, eins og þau nú eru, gera ráð fyrir, að landið verði lýst á þrennan mismunandi hátt. Í fyrsta flokki eru virkjanir, sem ríkið reisir sjálft eða í samvinnu við aðra, eins og virkjanirnar við Laxá og Sog. Í öðrum flokki eru héraðsrafveitur ríkisins, sem ríkið kostar og rekur og fær aðstoð frá raforkusjóði til að standa undir rekstri þeirra og byggingarkostnaði að nokkru leyti. Hallinn, sem kann að verða af rekstrinum fyrstu árin, er greiddur úr raforkumálasjóði, og eins ef einhver hagnaður kann að verða af rekstrinum, gengur hann til sjóðsins. Í þriðja flokknum eru svo héraðsrafmagnsveitur, þar sem ríkissjóður ábyrgist allt að 85% af kostnaðarverðinu. Geri ég ráð fyrir, að það ákvæði hafi verið sett til að hraða þessum málum og hafi átt að skapa þann möguleika, að héruðin sjálf legðu fram 15% og jafnframt stæðu undir rekstrarkostnaðinum. Það hefur sýnt sig, að þessi síðasta aðferð hefur ekki hjálpað til að auka raforkuframkvæmdir í landinu, nema síður sé, og kemur það af því, að þessar veitur geta ekki frekar en héraðsrafveitur ríkisins staðið sjálfar undir rekstrarkostnaðinum fyrstu árin, en hafa þungar búsifjar af rekstrarhalla. Þetta rekstrartap hefur svo verið lagt á ríkissjóð og hann orðið að greiða áfallnar skuldir, vegna þess að hann hefur staðið í ábyrgð fyrir kostnaðinum og enginn aðstoðað ríkissjóð til að standa undir erfiðleikum fyrstu áranna. Þess vegna hafa héruðin fallið frá því að koma upp hjá sér rafveitum eftir þessum ákvæðum 1. og gert sínar kröfur til ríkissjóðs. Þetta er meginástæðan til, að kröfur hafa verið gerðar til ríkissjóðs um byggingu rafveitna, og svo hitt, að héruðin hafa ekki getað fengið nein lán

til að standa undir kostnaðinum, þó að boðin væri ríkisábyrgð. Meðan þetta ástand varir, stöðva ekki héruðin kröfur sínar til ríkissjóðs samkvæmt þeim 1., sem gilda. Ég hygg, að það væri skynsamlegasta leiðin að taka upp athugun á því, hvort ekki væri hægt að styrkja héruðin, svo að þau sjálf gætu komið á hjá sér rafveitum á sinn kostnað, er stæðu ekki verr að vígi en héraðsrafveitur ríkisins, og létta þannig á ríkissjóði. En um það er ekki hugsað. Það er frekar hugsað um að taka við kröfum frá héruðunum og þá fyrst þeim, sem best eru stödd fjárhagslega. Það er hróplegt ranglæti, ef nokkurri till., sem kemur frá fámennu héraði, er vísað á bug, og ég tel miskilning hjá hv. 1. þm. Eyf., að heimild, sem var veitt til byggingar á aflstöð eða línu á ákveðnu ári, eigi nokkuð meiri rétt á sér lagalega eða siðferðislega en aðrar heimildir, er síðar hafa komið. Hitt er svo annað mál, að raforkuráð og raforkumálastjórnin hafa ákaflega sterkar tilhneigingar til að láta þau héruð, sem mannflest eru, ganga fyrir um að fá rafmagn, og raforkumálastjórnin telur sjálfsagt að láta rafmagn inn á hvern bæ, sem línan liggur fram hjá, og láta það ganga fyrir að setja rafmagn í fámennustu héruð landsins, þó að þar séu þorp, sem hafa fleiri íbúa en allar hinar dreifðu byggðir suðurlandsins. Ef svo reynist, að sama misræminu á að heita í þessum málum og gert hefur verið í hálfa öld við þessi héruð varðandi veg- og brúamál, er sýnilegt, að þetta verður einn sterkasti þátturinn í því að eyða dreifbýlinu. Það er ekki um að ræða aðeins, hvort þetta fólk eigi að fá rafmagn eins og fólk í kaupstöðunum, heldur er um það að ræða, hvort eigi að þurrka þessa landshluta út og flytja fólk úr dreifbýlinu og í þéttbýlið. Og þá er ekki aðeins um að ræða þetta eina mál, það á þá líka að hætta að leggja þangað vegi og byggja þar brýr og hafnarmannvirki, ef á að halda því áfram að leggja aðeins rafmagn í fjölmennu héruðin. Það er þá réttast að hætta alveg við fjárveitingar til þessara héraða, sem með þessu eru dæmd til að deyja. Ég held, að það væri mjög athugunarvert, hvort hæstv. ríkisstj. ætti ekki að láta rannsaka gaumgæfilega, hvort ekki væri hægt að hjálpa einstaklingum hér til að koma upp rafveitum. Það er rétt, sem hv. 1. þm. Eyf. benti á, að það eru margir menn í landinu, sem mundu hafa möguleika á að koma upp rafveitum sjálfir. En hver er afstaða raforkumálastjórnarinnar til þess máls? Það er heimild í raforkulögunum til að veita þessum mönnum 66% lán með 2% vöxtum, en þetta hefur verið skorið niður um helming og það þótt þessir menn uppfylltu þau skilyrði, sem sett eru í lögnum. Þetta sýnir, að það lóð er lagt á vogar skálina að torvelda fyrir þessum mönnum. Mér er kunnugt um, að m. a. á Vestfjörðum eru þessi mál rekin þannig. Sama er að segja, ef bændur byggja hjá sér rafveitur, einn eða fleiri saman, þá er þessi heimild ekki notuð nema að hálfu leyti. Ég er viss um, að fjöldamörg býli í landinu mundu geta lýst hjá sér með miklu minni stofnkostnaði á kw. og rekið það á mun hagkvæmari hátt og að hægara sé að koma því fyrir í framkvæmdinni en virkja allt

í einu. Eg tel, að það væri athugunarvert, að þetta væri tekið til athugunar.

Eg mun svo að sjálfsögðu fylgja því, að þetta mál nái fram að ganga, og get lofað hv. flm. því, að það verði ekki stöðvað í iðnn. Eg tel það ranga stefnu að virkja einungis í þeim héruðum, sem eru fólksflest, en skilja alveg eftir svæði eins og Vestfirði og Austfirði. Það verður að verða stefnubreyting í þeim málum sem fyrst.

*Landbrh. (Hermann Jónasson):* Herra forseti. Það er eins með þetta mál og önnur, sem snerta raforkumálin, að það ber þess vott, að kröfurnar um, að hraðað verði framkvæmdum í að byggja ný orkuver og orkuveitur, koma víða að og eru ríkar hjá þjóðinni. Það, sem ég vildi segja í þessu máli, er það, að auðvitað skiptir engu meginmáli í þessu sambandi, hvort þessar veitur eru samþ. nú eða síðar, heldur hitt, hvort peningar fást til framkvæmdanna. Það kom fram í umr., og það þarf að koma ljósar fram hér á Alp., að fjárveitingin til þessara framkvæmda er svo lág, að vonlaust er, að þeim geti miðað áfram með þeim hraða, sem þjóðin gerir sér vonir um. Það má geta þess hér, að ef gert er ráð fyrir, að raforkumálasjóður fái þá 1½ millj., sem ríkissjóður skuldar honum, og ef gert er ráð fyrir, að fjárveiting verði 1.35 millj., og sé enn fremur tekið 1½ millj. kr. lán á árunum 1952 og 1953, — ef allt þetta fjármagn fæst, verði hægt að ljúka þeim framkvæmdum, sem nú eru í smíðum, og engu nýju. Eg sé ekki ástæðu til og býst ekki við, að þm. kæri sig um, að ég lesi upp skrá yfir þær framkvæmdir, sem nú er verið að vinna að. En þannig stendur þetta, og til þess að þm. geti gert sér grein fyrir, hvað þessar framkvæmdir kosta, má geta þess, að Aðaldalsveitan í Þingeyjarsýslu kostar 900 þús. kr. Veitan, sem er frá Glaumbæ í Skagafirði að skólunum að Löngumýri og Varmahlíð, kostar 675 þús. kr. (GJ: Hvað eru það margir bæir?) Eg man nú ekki, hvað þeir eru margir, og hef ekki skrá yfir bæjatöluna, en líklega eru það 7 eða 8 bæir, sem eru á svæðinu milli Glaumbæjar og þessara tveggja skóla. En þessi stutti kafli kostar 675 þús. kr. Er það ekki lítið af fjármunum, sem þarf, og mun að jafnaði kosta um 50 þús. kr. á hvern bæ. Af þeirri upphæð, sem til virkjunarinnar er varið, koma venjulega um það bil 10 þús. kr. frá eiganda jarðarinnar eða ábúanda, 13 þús. kr. taka veiturnar að láni, og þær 27 þús. kr., sem eftir eru, er ætlað til að ríkið borgi. Þessar tölur, sem ég hef nefnt, nálgast mjög að vera meðaltalstölur. Þegar maður lítur á kostnaðinn við virkjunina í Aðaldal, sem er 900 þús. kr., og við Glaumbæ, sem er 675 þús. kr., er fyrirsjáanlegt, hve mikill kostnaður mun verða og hve mikið þetta kostar á hvern bæ.

En það, sem ég vil sérstaklega taka fram, er í sambandi við ræðu hv. þm. Barð. Það er alveg rétt hjá honum, að sú stefna hefur verið tekin í þessum málum að leggja fyrst og fremst rafmagn í þéttbýlið. Þessi stefna var mörkuð áður en ég tók við þessum málum, og ég hef ekki reynt að breyta henni. Það var þá búið að leggja þessar veitur og ákveða lagningu þeirra að

mjög miklu leyti. T. d. var búið að setja niður staura og annað þess háttar. Þetta er vitanlega gert vegna þess, að með því móti borgar orkuverið sig bezt og það með tvennum hætti. Það er mest afsetning fyrir orkuverið, og veiturnar kosta minnsta peninga með því móti, og hægt er að afsetja víða margfalt meira rafmagn með minni kostnaði við veitu en þar, sem strjálbýlt er.

Eins og hv. þm. Barð. sýndi fram á, þá er sú stefna, sem hér hefur verið mörkuð, vissulega bæði hættuleg og þýðingarlaus. Þá munu þeir, sem ekki fá rafmagn, telja sig afskipta af þeim þægindum, sem þjóðfélagið hefur að bjóða. Líklegt má og telja, að ýmsir flytji burt frá þessum rafmagnslausu stöðum og fari þangað, sem þessi þægindi eru fyrir hendi. En til þess að ráða bót á þessu er ekki nema eitt ráð, að því er mér virðist. Það er það ráð, sem Norðmenn og Svíar hafa gripið til. Þeir leggja skatt á alla raforku á þeim stöðum, þar sem hún er komin, og byggja síðan upp veitur þar, sem aðstæður eru verri. Eg hef látið rannsaka, með hvaða hætti þessi skattur er lagður á þar. Norðmenn leggja hann beinlínis á til þess að byggja upp nýjar veitur, en Svíar leggja hann á sem hvern annan skatt. Skatturinn rennur svo beint í ríkissjóð hjá þeim, án þess að áskilið sé, að fyrir þessa peninga skuli byggja nýjar veitur, en þeir eru látnir standa undir kostnaði af veitunum. Eg segi þetta án þess, að ég sé að tala sérstaklega fyrir þessum till. Þær koma fram á þingi, hvenær sem það verður.

Þá vildi ég aðeins benda hv. þm. Barð. á það, að ég geri ráð fyrir, að áður en langt um líði veitist honum tækifæri til þess að taka afstöðu til þessara einu úrlausnar, sem virðist vera möguleg, til þess að ekki verði á þessu óeðlilegur dráttur. Eg ætla að taka hér dæmi: Menn hafa lagt ákaflega hart að sér til þess að koma rafmagni til þessara skóla í Skagafirði og bæjanna á milli þeirra. Nú ljómar rafljós fyrir dyrum úti og inni á þessum bæjum. En 4 eða 5 km frá eru mörg býli sem ekki hafa þessi þægindi. Ríkið hefur lagt fram 27 þús. kr. úr ríkissjóði til þess að veita nokkrum bæjum þessi þægindi. Rétt við hliðina á þessum bæjum eru svo bæir, sem ekki hafa þessi þægindi, og þeirra vegna hefur ríkið ekki borgað neinar 27 þús. kr. Það er líka ódýrara að hafa rafveitur en að hafa kol og olíu til ljósa, eldunar og upphitunar. Það er því ekki óeðlilegt, að þeir menn, sem hafa fengið rafmagn, sem ríkið hefur kostað miklu til að veita þeim, borgi eitthvað til þess að allir geti fengið þessi sömu þægindi. Það er ekki nema réttlætismál. Og án þess að fara lengra inn á þetta atriði vil ég benda á, m. a. að gefnu tilefni frá hv. þm. Barð., sem mér er vissulega kærkomið, þar sem ég er á sömu skoðun og hann, að ég álit hins vegar, að á fyrsta stigi málsins, meðan verið er að koma rafmagninu á þéttbýlustu staðina, er alveg útilokað, að hægt sé að fylgja þeirri stefnu, sem ég vildi. Eg álit, að það sé eðlileg stefna að veita rafmagn á þá staði, þar sem neyzlan er mest; finnst mér það réttlátt. En þeir, sem eiga að bíða mörg ár eða áratugi eftir rafmagni, eru

Orkuver og orkuveitur (frv. LjÓh o. fl.). — Almannatryggingar (frv. BrB o. fl.).

beittir ranglæti og settir hjá í þjóðfélaginu sam-  
anborið við hina, sem hafa fengið rafmagn með  
ærum kostnaði fyrir ríkissjóð.

**Gísli Jónsson:** Herra forseti. Í tilefni af þess-  
ari ræðu hæstv. landbrh. vildi ég mega spyrja  
hann, hvort hann sæi sér ekki fært að láta  
hækka greiðslu til þeirra manna, sem koma sér  
sjálfir upp rafstöðvum, úr 33% upp í 66%, eins  
og ákveðið er í lögum. Hæstv. ráðh. hefur upp-  
lýst, að það kosti ríkissjóð að meðaltali 27 þús.  
kr. á hvern bæ að koma upp veitu. Mér er  
ljóst, að það væru fjöldamargir bæir í landinu,  
sem gætu tryggt sér rafmagn með eigin virkjun  
fyrir um það bil 50 þús. kr. eða jafnvel minna,  
ef tveir eða fleiri bæir gætu verið saman um  
virkjunina. Rekstrarkostnaðurinn fyrir þessa  
bæi yrði ekki nema brot af þeim rekstrarkostna-  
ði, sem hér um ræðir. Ef þetta væri hægt, er  
ekki nema um 30 þús. kr. að ræða, sem greiddust  
úr ríkissjóði, ekki sem styrkur, heldur sem lán.  
Þetta virðist mér styðja þá till. mína, að tekið  
verði til gaumgæfilegrar athugunar, hvort ekki  
sé hægt að gera meira en gert hefur verið til  
þess að hjálpa bændum við að koma upp eigin  
rafstöðvum, þar sem vel hentar. Ég veit, að á  
Vestur- og Austurlandi mundi þetta hafa í för  
með sér miklu minni stofnkostnað og miklu  
minni rekstrarkostnað fyrir stórvirkjanir. Þess  
vegna virðist mér, að öll rök hnígi að því, að  
það eigi að hugsa meira um þessar virkjanir, til  
þess að hér sé hafður meiri jöfnuður á milli en  
gert hefur verið. Vænti ég þess, að hæstv. land-  
brh. athugi, hvort hann sjái sér ekki fært að  
fyrirskipa eða leggja til við raforkumálastjórn-  
ina, að eftirlæis verði greiðslur til þessara  
manna, sem inntar eru af hendi sem lán, hækka-  
ðar úr 33% og helst í 66%. Þegar stundir liða  
fram, má svo kannske þoka þessum málum  
lengra áfram en vonir standa nú til.

**Landbrh. (Hermann Jónsson):** Herra forseti.  
Ég get nú ekki gefið svör við spurningum hv.  
þm. Barð. nú sem stendur, en ég skal taka þetta  
atriði til yfirvegunar.

Það er rétt, sem hv. þm. Barð. tók fram, að  
þó að fagmenn á þessu sviði haldi því flestir  
fram, að stórar rafstöðvar séu hin eðlilega lausn  
málsins, þar sem þær eru sennilega öruggari  
þar, sem vel stendur á um virkjun og vel stend-  
ur á um að nýta rafmagn, þá er því ekki að  
leyrna, að við athugun þessara mála kemur í  
ljós, að litlu stöðvarnar eru engu síður hag-  
kvæmar fyrir fáeina bæi. Rekur maður sig á það  
hvað eftir annað, að svo er. Þess vegna er það,  
að ég er fús til að taka þetta mál til yfirveg-  
unar, án þess að eyða tíma í að ræða það  
frekar.

**Páll Zóphóníasson:** Herra forseti. Mér þykir  
vænt um að heyra þetta hjá hæstv. landbrh.  
Mér hefur oft blætt þetta í augum og síðast nú  
fyrir fáum dögum, þegar ég var að taka lán  
fyrir mann nokkurn, sem byggði rafstöð fyrir  
96 þús. kr., hvort sem það var fyrir hann einan  
eða fleiri. Gat ég fengið skrúfað út 30 þús. kr.  
lán handa þessum manni. Hann fékk ekki styrk,

en fyrir náð og miskunn 30 þús. kr. lán, en var  
lofað 26 þús. kr. Það er litið svo á, að stjórn  
þessara mála þurfi að gera sér vel grein fyrir  
því, hvort t. d. þessi maður, sem ég nefndi, væri  
á svæði, þar sem ætla mætti, að stór veita kæmi  
innan 20—30 ára. Ef svo væri, átti hann ekkert  
að fá. En nú er það ákaflega víða á landinu, að  
staðhættir eru þeir, að það er ekki von um  
stórar virkjanir. Þannig er þetta víða á Vestur-  
og Austurlandi. Er alveg sjálfsagt að veita mönn-  
um á þessum stöðum greiðari aðgang að lánum  
en þeir hafa nú og kannske veita þeim líka  
styrki. En jafnframt ber þess að gæta að spilla  
ekki fyrir því, að veitur komi þar, sem þær eiga  
að koma, með því að láta menn skerast úr leik  
vegna þess, að þeir hafi fengið lán til eigin  
veitubyggingar. Þeir, sem engar aðstæður hafa  
til þess að fá rafmagn frá stórvirkjunum, eiga  
frá mínu sjónarmiði að fá há lán frá hinu opin-  
bera, en ekki hinir, sem eiga von á að fá raf-  
magn þannig eftir nokkur ár. Ég held, að menn  
eigi að reyna að átta sig á þeim aðstæðum, sem  
um ræðir, og koma vel á móti öðrum, en bein-  
línis neita hinum um lán, því að með því að  
veita þeim mönnum lán, sem búa þar sem stór-  
virkjanir eiga að koma, þá er sama sem verið  
að kasta þessu fé á glæ. Væri þannig staðið í  
vegi fyrir því, að aðrir, sem meiri rétt hafa til  
að fá slík lán, fengju þau.

ATKVGR.

Fr. vís. til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og  
til iðnn. með 12 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-  
skrá tekið fram.

## 57. Almannatryggingar (frv. BrB o. fl.).

Á 22. fundi í Sp., 5. des., var útbýtt frá Ed.:

Fr. til l. um framkvæmd heilsugæzlukafla l.  
um almannatryggingar, nr. 50 1946, og um af-  
nám iðgjalda hinna tryggðu samkvæmt þeim  
lögum [144. mál] (þmfrv., A. 336).

Á 40. fundi í Ed., 10. des., var frv. tekið til l.  
umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með  
10 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

**Flm. (Brynjólfr Bjarnason):** Herra forseti.  
Eins og sjá má á frv. þessu og grg., er það tví-  
þætt. Í fyrsta lagi er það um, að heilsugæzlu-  
kafla l. komi til framkvæmda, og í öðru lagi, að  
persónuigjöld hinna tryggðu falli niður, en  
hins vegar verði framlag ríkissjóðs aukið sem  
svarar þessum tekjum. Hvað hið fyrsta áhrærir,  
þarf ekki að tala um það langt mál. Það var  
í fyrstu áætlað, að heilsugæzlukaflinn kæmi til  
framkvæmda árið 1948, en nú er 1951, og með  
þessu frv. er lagt til, að hann komi til fram-

## Almannatryggingar (frv. BrB o. fl.). — Vistheimili fyrir drykkjusjúka menn.

kvæmda 1. jan. 1953. Það virðist því sannarlega vera kominn ærin umhugsunarfrestur um þetta, og þörfin fyrir þessa framkvæmd er mikil, og ef Alþ. vill á annað borð hverfa að því ráði að fella niður persónuölgjöldin, væri æskilegt að gera það einmitt um leið, vegna þess að það væri fráleitt að nota sama kerfi og nú er, og væri eðlilegast, að nýtt kerfi væri tekið upp um leið og heilsugæzlukaflinn kæmi til framkvæmdar. — Það hniga að því mörg rök, að þessi ölgjöld verði afnumin, þar sem þau lenda á þeim efnaminnstu með mestum þunga. Á síðasta ári voru þau upp undir 1000 kr. á hjónum og þyngri á þeim, sem áttu börn yfir 16 ára, sem voru við nám og foreldrarir urðu að greiða ölgjöld fyrir. Nú verða þessar upphæðir miklu hærri á næsta ári, og stjfrv., sem á að koma til 2. umr. í dag, hækkar þetta enn þá.

Nú liggja fyrir Alþ. mörg frv. um lækkuð tekjuskatt og eitt um afnám hans með öllu. Þetta ber vitni um það, hve óbærilega háir skattarnir eru orðnir, og ef þess er þörf að afnema tekjuskattinn, hversu miklu meiri þörf er þá ekki á að afnema ölgjöldin, sem eru miklu tilfinnanlegri fyrir almenning? Þessi ölgjöld eru nefgjöld, og það eru ranglátustu skattar, sem til eru, og verri en tollar, því að í sumum tilfellum er hægt fyrir fátækt fólk að láta vera að kaupa hátollaðar vörur, en ekki er hægt að komast hjá að greiða nefskattana, enda eru ölgjöldin lögtakskrá. Það er mikill misskilningur, að rétt sé, að tryggingarnar eigi að vera bornar uppi af nefskatti frekar en önnur almenn þjónusta. Hvaða ástæða skyldi vera til að greiða frekar til trygginganna á þennan hátt en t. d. til skóla? Spurningin er hér um, hvort sé réttlátara, nefskattur eða stighækkandi skattur. Við flm. erum ekki í vafa um svarið. Þegar tryggingarnar eru orðnar skyldutryggingar, er óeðlilegt, að tryggingaskattheimtan sé aðgreind frá annarri skattheimtu. Það felur í sér þá hættu, að þeir, sem mesta þörf hafa fyrir tryggingu, missi rétt sinn. Eftir síðustu hækkun hjá Sjúkrasamlagi Reykjavíkur á ölgjöldum varð það áberandi, hve illa gekk að innheimta þau. Almannatryggingarnar verða aldrei almennar, fyrr en horfið hefur verið að því ráði, sem farið er fram á í þessu frv.

Ég hef ekki í höndum gögn til að sýna fram á, hve miklu trygginga- og sjúkrasamlagsgjöld nema í heild á þessu ári, en það má gera ráð fyrir, að sú upphæð sé ekki minni en 35 millj. Árið 1950 voru persónuölgjöld til trygginganna nálægt 17 millj. Ölgjöld Sjúkrasamlags Reykjavíkur voru á sama ári 7.8 millj. Þar sem frv. þetta, þótt samþ. yrði, kemur ekki til framkvæmda fyrr en síðar, þarf ekki að sjá fyrir auknum tekjum á fjárl. næsta árs vegna þess, og hvort síðar þyrfti að gera það, fer eftir því, hvort söluskatturinn yrði framlengdur. En eitt af því fyrsta, sem kæmi til greina til að standast kostnað af þessu, er að finna ráð til að finna það fé, sem stolið er undan skatti, og mundi þá koma í ljós drjúg tekjulind.

Ég vil að lokum benda á það, af ef þessum nefskatti yrði létt af almenningi, mundi það auka gjaldþol skattþegnanna og á þann hátt

létta undir með bæjarfélögum. — Ég legg svo til, að frv. verði vísað til heilbr.- og félmn. og verði afgr. samtímis frv. því, er hér liggur fyrir frá hæstv. ríkisstj., og samræmt því frv., ef menn geta fallist á þau sjónarmið, sem fram koma í þessu frv.

## ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

## 58. Vistheimili fyrir drykkjusjúka menn.

Á 38. fundi í Ed., 6. des., var útbýtt:

Fr. til l. um vistheimili fyrir drykkjusjúka menn [147. mál] (þmfrv., A. 352).

Á 39. fundi í Ed., 7. des., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir): Heilbr.- og félmn. flytur þetta frv., sem er á þskj. 352. N. hefur á þessum vetri venju fremur haft með ýmis mál að gera, sem snerta einmitt þessi efni. N. er það ljóst, að nauðsynlegt er, að eitthvað raunhæft verði aðhafzt í þessum málum. Nú er það svo, að til er fé, sem er ætlað til þess að koma þessum mönnum til hjálpar, og fyrir þá sök er þetta frv. borið fram, að þetta hæli verði sem fyrst stofnað.

Í l. gr. er gert ráð fyrir því, að skipaður verði sérstakur lækni, sem hafi yfirumsjón þessara mála frá byrjun og framkvæmi þau verkefni, sem þarna mundu jafnframt skapast. Það vakir fyrir n. og væntanlega er skilningur fyrir því á Alþingi að nota þetta fé til þess að hjálpa þeim mönnum, sem illa hafa farið sökum áfengra drykkja. Og þetta frv. nær því aðeins tilgangi sínum, að það nái fram að ganga á þessu þingi.

Ég tel, að það sé óþarfi að vísa þessu máli aftur til nefndar, og vona, að því verði nú að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr., og ég beini þeirri ósk til hæstv. forseta, að hann taki það sem fyrst aftur á dagskrá. (Forseti: Ég mun taka þetta mál fyrir þegar á næsta fundi deildarinnar.)

## ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Ed., 10. des., var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

## ATKVGR.

1. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.  
 2.—3. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.  
 Fyrirsögn samþ. án atkvgr.  
 Frv. vísað til 3. umr. með 13 shlj. atkv.

Á 41. fundi í Ed., 11. des., var frv. tekið til 3. umr.

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.  
 Enginn tók til máls.

## ATKVGR.

Frv. samþ. með 13 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 41. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 42. fundi í Nd., 13. des., var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

## ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

## 59. Húsrými fyrir geðsjúkt fólk.

Á 47. fundi í Ed., 18. des., var útbýtt:

*Frv. til 1. um skyldu geðveikrahælisins á Kleppi til að taka við öðu fólki* [152. mál] (þmfrv., A. 466).

Á sama fundi og 54. og 55. fundi í Ed., 4. og 7. jan., var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 56. fundi í Ed., 10. jan., var frv. enn tekið til 1. umr.

*Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir):* Herra forseti. Frv. þetta er flutt af heilbr.- og félmn. Ed. Svo sem hv. dm. er kunnugt, var á síðasta þingi flutt hér frv. til 1. um öryrkjahæli, og var það frv. til athugunar í heilbr.- og félmn. Nefndin sendi frv. til umsagnar geðveikrælækninum á Kleppi og landlækni, sem og út um land, og eftir þá athugun var frv. borið fram í sama formi aftur á þessu þingi. Nú virðist endirinn hafa orðið sá, að sakir ýmissa hluta sé það frv. ekki heppilegt til samþykktar í því formi, sem það er nú í. Meðal annars taldi n., að ríkið hefði ekki fullnægt skyldu sinni við sveitarfélögin og aðra aðila viðkomandi vandræðamönnum og sjúklingum ýmiss konar, og þótti henni rétt að taka einhver ákvæði um slíka skyldu inn í frv. Það má segja, að það hafi verið

nær því það átakanlegasta, sem kom fram í grg. frv. frá í fyrri, lýsingin á þeim erfiðleikum, er skapast hjá sveitarfélögum, er menn verða skyndilega óðir, þ. e. brjálást mjög hastarlega, og nauðsynlegt er að finna slíkum mönnum samastað. Ég ætla ekki að fara að endurtaka lýsinguna á þeim örðugleikum sveitarfélaganna, sem skapast í sambandi við þetta atriði. N. var ljóst, að hún gæti ekki skilið svo við þetta frv. um öryrkjahæli, að hún gerði ekki tilraun til að fá einhverja lausn á þessum sérstöku vandræðum sveitarfélaganna. Af þeim sökum hefur n. borið þetta frv. fram nú, sem er um skyldu ríkisspítalans á Kleppi til að taka við fólki, sem brjálást skyndilega og nánar er skilgreint í frv. Nú kom það fram í umsögn þeirri, er barst frá yfirlækninum á Kleppi, Helga Tómassyni, um frv. um öryrkjahæli á síðasta þingi, að hann telur einmitt heppilegra, að Kleppi yrði gert fært að taka á móti slíkum sjúklingum sem hér er um að ræða en farið yrði að stofna sérstakt hæli fyrir þá, og féll skoðun hans að þessu leyti saman við skoðun nm. Hann vildi þó telja, að til þess að Kleppur ætti að geta tekið við þessum sjúklingum, mundi þurfa að gera allmikla viðbótarbyggingu við hann. Þetta kann vel að vera rétt, þótt segja meg, að það sé mikið vafamál, og ég vil segja, að mitt sjónarmið í þessu efni er það, og það kom líka almennt fram í n., að mér virðist, að þegar maður brjálást skyndilega og verður svo óður, að hann er hættulegur umhverfi sínu og hafa þarf stöðugar gætur á honum, þá verði sú stofnun, sem ætluð er til að taka á móti geðveiku fólki, þ. e. geðveikraspítalinn á Kleppi, alltaf að vera viðbúin að taka á móti sjúklingum sem þessum, alveg eins og t. d. slysavarðstofur eru viðbúin að taka á móti mönnum, sem slasast hættulega. Nú virðist þetta sjónarmið ekki hafa ráðið fram að þessu, en mér virðist, að þetta ætti að vera frumskylda þessa spítala, þótt það þyrfti þá að kosta það, að aðrir sjúklingar, sem minna eru hættulegir, yrðu að vera án hælvisvistar um tíma. Þetta kann að vera matsatriði, og er líklegt, að yfirlæknirinn á Kleppi hafi á því aðra skoðun, en það virðist auðsætt, að hvenær sem maður veikist þannig, að hann verður hættulegur umhverfi sínu, eða slasast mjög illa, þá verði að vera til stofnun, sem getur tekið á móti honum í því ástandi og hjálpað honum til að komast yfir erfiðasta þáttinn, og þetta sjónarmið er yfirleitt viðurkennt af spítölum landsins, en aðeins ekki á þessu sviði. Meðal annars vegna þessa álit ég skilyrðislaust, að þetta frv. um skyldu Kleppsspítala til að taka við þessum sjúklingum eigi nú þegar á þessu þingi að ná fram að ganga, jafnvel þótt ekki sé rétt jafnframt um fjárhagshlið þessa máls. Það hlýtur svo að koma á eftir, og kemur það fram í grg. fyrir frv., að það er skilyrði fyrir því, að frv. nái tilætluðum árangri, að ríkissjóður beri kostnaðinn af framkvæmd l.

Ég tel svo ekki, að ég þurfi að ræða þetta frv. frekar. Frv. er ljóst og á sér þann aðdraganda, sem öllum hv. þm. er kunnur. Málið er borið fram af nefnd, og tel ég ekki ástæðu til að vísa því til hennar aftur, en óska þess, að því verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr.

**Haraldur Guðmundsson:** Ég er alveg sammála hv. frsm. heilbr.- og félmn. um það, að það er mikil þörf á að búa svo um hnútana, að hægt sé að koma mönnum, sem skyndilega verða óðir, þegar í stað á öruggan stað. Ég hef því ásamt öðrum í heilbr.- og félmn. viljað taka þátt í að flytja þetta frv., sem hér liggur fyrir, en ég lét þess jafnframt getið við aðra nm., að ég teldi ákvæði frv. tæplega fullnægjandi í þessu efni, að jafnframt þyrfti að leggja fyrir ríkisstj. að gera ráðstafanir til þess, að húsnæði á Kleppi yrði aukið, svo að unnt yrði að taka við þeim sjúklingum, sem Kleppur yrði skyldaður til að taka við samkv. frv., og mun ég leyfa mér síðar að bera fram brtt. um þetta. Nú er það svo, að hvorki ég né aðrir nm. geta gert sér glögga grein fyrir því, um hve marga nýja sjúklinga gæti verið að ræða, sem heimtað yrði að Kleppur tæki við, ef þetta frv. yrði að lögum. Starfsmenn atvmrn. hafa þó talið, að það muni ekki vera nema fá tilfelli á ári. Ég hygg, að þessar upplýsingar séu ekki fullnægjandi, því að þarna munu ekki taldir aðrir en þeir, sem beinlínis hefur komið til kasta sveitarfélaganna að sjá um, en vitað er, að margir sjúklingar hafa dvalið á heimilum sínum og heimilisfólkið hefur reynt að kljúfa þau vandræði, sem af þeim hafa skapast. Það er alveg rétt, að sjúkrahús landsins og þó einkum landsspítalinn hafa reynt að hliðra svo til, að þau gætu tekið við sjúklingum, sem hafa átt líf sitt undir því, að þeir kæmust strax á spítala. En ég veit ekki, hvort hægt er að færa þessa reglu yfir á Kleppsspítalann án þess að raska starfsemi hans. Að minnsta kosti er ómögulegt að neita því, að það er harðneskjulegt að leggja það fyrir forstöðumann hælisisins, að hann víki burt segjum 2–3 sjúklingum, ef jafnmargir þurfa nauðsynlega að fá þar vist, samkvæmt ákvæðum þessa frv. Ég hygg það mundi verða mjög erfið aðstaða, sem yfirlæknirinn yrði settur í, ef til slíks kæmi. Ég álit því varla gerlegt að samþ. þetta frv., án þess þá um leið að leggja drög að því, að húsnæði hælisisins yrði aukið svo, að jafnan yrði hægt að verða við þeim kröfum, sem skapast af ákvæðum frv., án þess að víkja burt sjúklingum af hælínu. Ég er að öðru leyti samþykkur þessu frv., en mun leyfa mér að bera fram brtt. við það síðar. Ég get hugsað mér, að ég mundi orða brtt. svo: Á eftir 2. gr. kemur ný gr., svo hljóðandi: Ríkisstj. skal gera ráðstafanir til að auka við húsnæði hælisisins með viðbótarbyggingu eða á annan hátt, svo að jafnan verði hægt að taka við þeim sjúklingum, sem eiga kröfu á hælissvíst samkv. ákvæðum þessara laga. — Það er ekki útilokað, að hægt yrði að koma upp húsnæði til bráðabirgða. Ég gæti hugsað mér, að það þyrfti ekki nema 10–12 nýja klefa til að mæta ákvæðum þessa frv.

**Páll Zóphóníasson:** Herra forseti. Ég skal ekki lengja umr. um þetta mál, en tilefni þess, að ég kvaddi mér hér hljóðs, var það, að síðasti ræðumaður upplýsti, að n. væri ekki kunnugt um, hve margir sjúklingar það væru árlega, sem Kleppur þyrfti að taka við samkvæmt ákvæðum þessa frv. En í sambandi við þetta er skiljanlegt,

að upplýsingar atvmrn. séu takmarkaðar, þar sem þær skýrslur, sem það fær um þetta mál, eru ekki fullkomnar. En það hlýtur að liggja fyrir hjá yfirlækninum á Kleppi, Helga Tómassyni, hve hælið hefur þurft að taka við mörgum slíkum óðum mönnum undanfarin ár, og setti n. að taka það til athugunar, svo að hægt sé að gera sér hugmynd um, hve mikið pláss þarf undir þessa sjúklinga í framtíðinni. Það hlýtur að vera hægt að fá upplýsingar um þetta hjá yfirlækninum á Kleppi, hve hælið hefur þurft að taka við mörgum sjúklingum með slíka geðveiki sem hér er um að ræða, t. d. undanfarin 5–6 ár, þótt þessar upplýsingar liggi ekki fyrir í atvmrn. — Þessu vildi ég beina til nefndarinnar.

**Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir):** Herra forseti. Út af þeim ummælum, sem hér hafa orðið í sambandi við fjölda þeirra sjúklinga, sem væntanlega kæmu til með að eiga kröfu á hælissvíst samkvæmt ákvæðum þessa frv., þá eru hér ofur litlar upplýsingar í bréfi, sem Helgi Tómasson sendi n. á síðasta þingi, þar sem hann segist hafa reynt að reikna út eftir upplýsingum, sem hann hafi aflað sér, um hve marga slíka sjúklinga gæti verið að ræða. Hann telur útkomuna vera, að það muni þurfa um 37 öryggisklefa undir þessa sjúklinga, en hann telur jafnframt, að þessir klefar mundu fljótlega stíflast, þar eð þarna sé um varanlega sjúklinga að ræða á hælínu, og býst þess vegna við, að innan fárra ára muni þurfa að bæta við þessa klefa. Frá mínu sjónarmiði — en ég er að sjálfsögðu leikmaður í þessum efnum — virðast mér þetta nokkuð undarlegar upplýsingar, og eru þær sennilega gefnar í fljótræði, þótt þær kunni að vera réttar. En ég vil geta þess einnig, að það er ekki eingöngu húsnæðisskortur, sem þarna er um að ræða, heldur þarf og að fá fólk til þess að gæta sjúklinganna. En ég vil þrátt fyrir þessar upplýsingar leggja áherzlu á það að leggja þessa skyldu á Kleppsspítalann, að hafa alltaf pláss til að taka við þannig hættulegum sjúklingum, alveg eins og slysavörðstofur og spítalar telja sér skylt að hafa alltaf pláss fyrir hættulega slasaða eða veika menn, hvernig svo sem þessu verður komið fyrir, en það á að vera hægt og hlýtur að vera hægt, án þess að til þess komi, að stöðugt þurfi að bæta við nýjum klefum, vegna þess að hinir eldri stíflist. Þess vegna er ég ekkert hikandi að taka þátt í að bera fram þetta frv., án þess að koma jafnframt með til-lögur um það, á hvern hátt skuli leysa þessa hlið málsins, er snýr að húsnæðinu. Mér finnst það hljóti að vera frumskylda þessa spítala sem annarra að taka við hættulega veiku fólki. Ég játa, að ég er leikmaður í þessum efnum, en mér finnst, að það horfi ekki öðruvísi við fyrir Kleppsspítalann en aðra spítala, að hann verði að vera reiðubúinn til að taka við sjúklingum, þegar stórhættuleg veikindi ber að höndum.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv.

Á 57. fundi í Ed., 11. jan., var frv. tekið til 2. umr.

Of skammt var liðið frá 1. umr. — Afbrigði leyfð og samþ. með 12 shlj. atkv.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Ég verð að líta þannig á, að með þessu frv. sé byrjað á öfugum enda, að áður en þetta frv. er samþ., verði að sjá fyrir því, að geðveikrahælið á Kleppi hafi aðstöðu til þess að taka á móti þeim sjúklingum, sem hér um ræðir. Ef þetta frv. er samþ. eins og það liggur fyrir, þá er það ekkert annað en pappirsgagn, ávísun á innstæðu, sem ekki er til, ávísun á húsrými á Kleppi, sem þar er ekki fyrir hendi, og ég tel, að það sé sízt viðeigandi í svona vandasömu máli sem hér um ræðir og viðkvæmu oft og tíðum og ekki sæmandi fyrir Alp. að samþ. slíka löggjöf. Mér er mjög vel kunnugt frá því að ég starfaði að sveitarstjórnarmálum og í rauninni einnig að dómsmálastjórninni, að það er oft og tíðum miklum vandkvæðum bundið að koma slíkum sjúklingum fyrir, og það er vissulega þörf á því, að hafizt væri handa um frekari umbætur í þeim efnum en enn hefur verið ráðizt í, en það tjáir ekki að hafa þann hátt á, sem hér er ráðgert, enda hygg ég, að frv. þetta hafi hvorki verið borið undir landlækni né geðveikralækninn á Kleppi. Nú er ýmislegt um þessa menn að segja. Ég jata það, að ég er ekki alltaf að öllu leyti ánægður með landlækni, en veit, að ýmsir hafa á honum mikið álit. Ég þekki aftur á móti töluvert til starfs geðveikralæknisins á Kleppi og tel hann með mestu afburðamönnum í íslenskri læknastétt. En Alp. hefur farið þannig að að afgreiða slíkt mál sem þetta án þess að leita til þeirra starfsmanna, sem hér eiga hlut að máli, landlæknis og geðveikralæknisins á Kleppi, og heyra þeirra álit. Ef þingið telur ekki að marka það, sem þeir segja, þá verður það að hefjast handa um að fá sér þá ráðunauta í þessum efnum, sem það trúir. En það er ekki frambærilegt af Alp. að ætla að ganga fram hjá heilbrigðisyrvöldum landsins um að setja slíka löggjöf og leggja þeim slíka skyldu á herðar án þess að leita þeirra álits fyrir fram, auk þess sem segja verður eins og er, að ákaflega sýnist kastað höndunum til samningar þessa frv. Það sýnist vera svo, að sveitarstjórn geti sent hvern sem henni lízt á Klepp, ef hún mannar sig upp til að gera það, taka um það ákvörðun og senda um það símskeyti. Það þarf ekki einu sinni læknisvottorð að liggja fyrir, og þar sem vitað er, að dvalarkostnaður á Kleppi mundi lenda mun léttar á sveitarfélagi en ef séð er fyrir mönnum heima af sveitarsjóði, þá gæti með þessu skapazt óeðlileg freisting fyrir sveitarstjórnir til þess að misbeita því valdi, sem þeim í þessu er fengið. Það er ekki nóg að vitna til þess, að í fyrri málsgr. 1. gr. segir: „og er að dómi héraðslæknis hættulegt umhverfi sínu eða ætla má að fari sér að voða.“ Þar með er ekki sagt, að rétti staðurinn fyrir fólkið að læknisáliti sé, að það eigi að fara á Klepp; það er allt annað atriði, sem þar er um að ræða. En hvað sem einstökum atriðum frv. líður, þá er það höfuðatriði, að hér er byrjað á öfugum enda. Það þýðir ekki að leggja neinu stjórnvaldi á hendur að vinna verk, sem það er ekki fært um

að vinna, og á meðan ekki er til húsrými á Kleppi til þess að taka við þessum sjúklingum, þýðir ekki að leggja þá skyldu á hælið að taka við sjúklingum. Þess vegna verður Alp. fyrst að byrja með því að skapa möguleika til þess að taka við sjúklingum, og þá er hægt að leggja einhverja samsvarandi skyldu eins og hér er ráðgert á hælið til þess að taka að sér það, sem hér um ræðir.

Ég tel því, að af öllum ástæðum eigi þetta frv. að hljóta vandlegri meðferð en það hefur hlotið, og vil eindregið leggja til, að það verði sent landlækni til umsagnar og yfirlækninum á Kleppi, áður en 2. umr. er lokið.

*Forseti (BSt):* Ég tók þetta frv. til 2. umr. sökum þess, hvað langt er liðið á þingtímann; ég býst við, að þingi verði slitið mjög bráðlega. Á hinn bóginn hefur ekki komið nein tilkynning frá n. um, að hún hafi tekið málið að nýju til athugunar eftir 1. umr. En ég vil gjarnan heyra frá n., hvort hún óskar eftir að málinu sé frestað.

*Haraldur Guðmundsson:* Herra forseti. Ég er ekki frsm. n. og get því ekki svarað fyrir hana, en ætla að segja frá því, að þetta frv. samdi, að ég ætla, skrifstofustjórnin í félmrn. og ég tel sennilegt, að hann hafi haft samráð um það, án þess að ég viti það, við einhvern af þeim, sem málið varðar, og ég geri ráð fyrir því, að hann hafi borið sig saman við þá, sem þessi mál hafa með höndum. Annars gerði hv. frsm. við 1. umr. grein fyrir því, hver eru tildrög málsins, sem sé, að fyrir n. lá frv. um stofnun öryrkjahælis, sem þeir aðilar, sem það snertir, töldu ekki heppilegt að gengi gegnum þingið eins og gengið er frá því, og þess vegna var snúið sér að því að flytja sérstakt frv. um drykkjumannahæli og þetta frv., sem hér liggur fyrir.

Eins og hv. dm. muna, þá tók ég það fram við 1. umr., að ég teldi, að það þyrfti að gera breyt. á þessu máli. Ég er hæstv. ráðh. sammála um það, að ekki sé nægilegt að vísa á pláss á Kleppi, sem ekki er til, og ég boðaði þá brtt., sem ég — með leyfi hæstv. forseta — skal lesa upp; hún er á þessa leið:

„Á eftir 2. gr. komi ný grein, svo hljóðandi: Ríkisstjórnin skal, ef þörf krefur, gera ráðstafanir til þess að auka við húsnæði geðveikrahælisins á Kleppi, með viðbyggingum eða á annan hátt, svo að jafnan sé hægt að veita viðtöku án tafar sjúklingum þeim, sem um ræðir í 1. grein.“

Ég gerði einnig grein fyrir því þá, að till. væri svona orðuð með það fyrir augum, að ef ekki þætti fært að byggja við Klepp, þá næði heimildin til þess, að húsnæði væri á þeim stað, þar sem samband væri við Klepp, til þess að leysa þörfina í þessum efnum. Ég er sammála hæstv. ráðh. um það, að nauðsyn sé að setja inn slík ákvæði sem þessi, ef frv. er samþ.

Ég hirði ekki að endurtaka það, sem ég sagði við 1. umr. Hvað snertir flausturslegan undirbúning frv., þá má lengi um það deila, og eru skiptar skoðanir um það. Ég fer að halda, að

hæstv. ráðh. hafi lesið frv. flauturslega, þegar hann segir, að það þurfi ekki læknisvottorð til þess, að sveitarstjórn geti sent menn á Klepp. Það er tekið fram í 1. gr., að hælínu sé ekki skylt að veita móttöku öðru fólki en því, sem skyndilega brjálást og er að dómi héraðslæknis hættulegt umhverfi sínu eða ætla má að fari sér að voða. Um þetta fólk, sem brjálást skyndilega og er hættulegt sér og öðrum, þarf að liggja fyrir vottorð frá héraðslækni. Hæstv. ráðh. segir, að þar með sé ekki sagt, að það fólk eigi heima á Kleppi. Hvar á brjálað fólk frekar heima en þar? Ég fæ ekki betur séð en það sé sá staður, sem eðlilegt er að leitað sé til, og það sé einmitt þar, sem svona fólk á að vera. Ég vil því mælast til, að brtt. sú, er ég hef afhent hæstv. forseta, sé samþ. og frv. sjálft að henni samþykkt.

*Forseti (BSt):* Mér hefur borizt svo hljóðandi brtt. frá hv. 4. þm. Reykv. (HG):

„Á eftir 2. gr. komi ný grein, svo hljóðandi:

Ríkisstjórnin skal, ef þörf krefur, gera ráðstafanir til þess að auka við húsnæði geðveikrahælisins á Kleppi, með viðbyggingum eða á annan hátt, svo að jafnan sé hægt að veita viðtöku án tafar sjúklingum þeim, sem um ræðir í 1. grein.“

Brtt. er of seint fram komin og skrifleg, og þarf því tvöföld afbrigði, sem ég leita hér með.

ATKVGR.

Afbrigði um brtt. (sjá þskj. 591) leyfð og samþ. með 15 shlj. atkv.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Ég vil í fyrsta lagi þakka forseta fyrir að hafa tekið málið á dagskrá. Og ég vil segja nokkur orð vegna ummæla hæstv. dómsmrh. Hann gat þess, að frv. hefði ekki verið sent til umsagnar yfirlækninum á Kleppi eða landlækni. En málið hefur verið rætt við landlækni, m. a. í sambandi við 112. mál, og kom þá fram, að það væru hvorki meira né minna en 123 geðveikisjúklingar, sem væru án þeirrar sérstöku umönnunar og aðhlynningar, sem þeim er nauðsynleg og ekki er hægt að veita annars staðar en á Kleppi. En deilan hefur staðið um það, að á Kleppi væru sjúklingar, sem ekki þyrftu nauðsynlega með þeirrar sérstöku hjúkrunar, sem þar er veitt, en svo væri ekki hægt að koma þar inn öðrum sjúklingum, sem hvergi annars staðar er hægt að veita þá aðhlynningu og sérstöku meðferð, er þeir þarfnast. Yfirlæknirinn á Kleppi hefur lýst því yfir, að hann vilji helst taka þangað taugaveiklunar-sjúklinga, vegna þess, að þá sé von til að geta læknað, en ekki fólk, sem að hans dómi er ólæknandi. En svo var það með einn sjúkling, sem yfirlæknirinn taldi ólæknandi, að hann læknaðist á skömmum tíma annars staðar. En nú er það svo, að Kleppur er einu sinni byggður fyrir geðveikt fólk, og það er eini staðurinn, sem til er fyrir það. Annaðhvort er fyrir stj. að gera að láta þá sjúklinga, sem geðveikir eru, sitja fyrir um vist á Kleppi eða nota það fé, sem hægt er að ráðstafa, til þess að láta útbúa rúm til þess að taka á móti þessu fólki. Ég

Alþt. 1951. C. (71. löggjafarþing).

veit, að stj. hefur nóg að gera með þessa einu milljón, en ég efast um, að nokkurt mál sé þó jafnaðkallandi og þetta. Venjuleg sjúkrahús eru þó til víðast hvar á landinu, en þetta er eina hælið sinnar tegundar. Annars er ástandið með þessi sjúkrahús víða svo, að það lítur út fyrir að verði að loka þeim vegna þess, að rekstur þeirra er svo dýr, að þau bera sig ekki. En þetta ástand með Kleppshælið er þannig, að bókstaflega er ekki hægt að una við lengur.

Ég skal ekki leggja dóm á þá læknana, yfirlækninn á Kleppi og landlækni, sem báðir eru eflaust afbragðsmenn, hvor á sínu sviði. En það er auðséð, að þeir hafa ekki nægilega opin augu fyrir þessu máli. Annars hefðu þeir barizt ótullegar fyrir því að fá eitthvað gert í því. — Hv. 4. þm. Reykv. (HG) tók réttilega fram, að það er misskilningur hjá hæstv. dómsmrh., að ekki þurfi úrskurð læknis um það fólk, er komið skuli á hælið eftir þessum 1. Þetta er greinilega tekið fram í 1. gr.

Ég vil mælast til, að hæstv. ráðh. taki til baka tilmæli sín um að fresta málinu og að frv. verði samþ. óbreytt.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Ég er hissa á ummælum hv. þm. Barð., formanns fjvn., varðandi kröfur sjúkrahúsa úti á landi um fjárstyrk frá ríkinu. Hv. þm. Barð. ætti að vera það kunnugt, að það er ekki af illvilja, að ekki er hægt að fara hraðar að í þessum málum. Á fyrstu árum þessarar kynslóðar var í raun og veru ekkert til af þessum sjúkrahúsum, og það gengur kraftaverki næst, hvað þó hefur verið gert, enda er það svo, sem betur fer, að menn hafa talið, að aðhlynnning sjúkra eigi að ganga fyrir mörgu öðru. — Eins kemur það úr hörðustu átt, að á Alp. skuli landlæknir og yfirlæknirinn á Kleppi vera ásakaðir fyrir, hve lítið hafi verið byggt á Kleppi. Það er kunnugt, að þessir menn hafa verið með stöðuga ásókn á fjárveitingavaldið vegna þessa máls. Mér er þetta vel kunnugt frá því ég var borgarstjóri, vegna þess að þá var mjög sótt á bæinn um framlög til þessa, og menn, sem hafa sótt sitt mál af mjög einhliða kappi eins og yfirlæknirinn á Kleppi, eiga sízt svona þakkir skilið. Svo á Alp. að fara að segja um, hvaða tegundir sjúklinga eigi að fá vist á hverju einstöku sjúkrahúsi. Ég mótmæli því, að Alp. taki slíkt vald í sínar hendur af færustu og fremstu sérfræðingum, sem rétt og eðlilegt er að taki slíkar ákvarðanir. Ef hitt kemur í ljós, að yfirlæknirinn hafi misséð sig í starfi sínu, er hægt að krefjast mannaskipta. Það eru heldur engin undur, þó að einhver sjúklingur hafi læknazt, sem talinn var ólæknandi. Í fyrsta lagi á ég eftir að fá gögn um, að þetta hafi verið svo, og svo er það í öðru lagi þannig, að öllum getur og hlýtur að skjátlást einhvern tíma. T. d. sýnir það, að hv. þm. Barð. getur skjátlázt, að hann sagði, að yfirlæknirinn á Kleppi vildi frekar taka þangað taugasjúklinga en óða menn. Þetta er skakkt. Yfirlæknirinn vill hins vegar, að sjúkrahúsið sé lækningastofnun, en ekki að það sé geymslustofnun fyrir menn, sem eru ólæknandi að hans dómi. Mér finnst þetta skynsam-

legt, en það er ekki það sama og hv. þm. Barð. sagði.

Ég held, að við verðum að gera okkur grein fyrir því, að þetta frv. sé samið af nokkurri fljótfærni, jafnvel þótt það sé rétt, sem hv. 4. þm. Reykv. sagði, að mjög mikill skortur sé á sjúkrarúmum. Það er gagnslaust að samþ. þetta frv., nema sjúkrarúm séu til. Það er því mis-skilningur hjá hv. þm. Barð., að þetta frv. þyrfti að daga uppi, þótt réttilega væri frá þessu gengið. Hv. þm. Barð. sagði, að það væri undir því komið, hvernig menn vildu verja því fé, sem hægt væri að verja til þessa, hvort þessi rúm væru til. En það er tími til þess enn, ef þingheimur vill útvega meira fé til þessa. Það er ekkert gagn að því að segja, að eitthvert sjúkrahús eigi að taka við mönnum, sem það getur ekki tekið á móti. Það er að gefa út falska ávísun til allra aðila, sem hlut eiga að máli. Og ég vil eindregið fara þess á leit, að málið verði tekið af dagskrá, svo að hægt verði að láta það sæta rétttri og eðlilegri meðferð, og ef n. vill ekki fallast á það, eru auðvitað til nóg önnur ráð til að koma í veg fyrir þessa flausturslegu afgreiðslu. En í trausti þess, að svo verði gert, mun ég fella hér niður mál mitt, en annars þyrfti ég að halda miklu lengri ræðu.

*Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir):* Herra forseti. Þegar ég mælti fyrir þessu máli í gær, sagði ég, að málið þyrfti ekki frekari athugunar við í n., og þess vegna tók forseti það á dagskrá. Ég lýsti því í gær, hvers vegna þetta frv. væri komið inn í þingið. Mér er kunnugt, að þetta frv., sem einkum er undirbúið af skrifstofustjóra félrn., er samið í samráði við stjórn sambands sveitarfélaganna. Mér hefur einnig borizt umsögn yfirlæknisins á Kleppi varðandi þetta mál (*Dómsmrh.*: Um þetta mál?), þ. e. a. s. umsögn um öryrkjahælið, sem varðar þetta mál. Það var í einu atriði, sem hann sérstaklega kom inn á svið þessa máls, það var varðandi meðferð á öðum mönnum. Hann sagði, að þeir ættu hvergi heima nema á Kleppi. Og til að fullnægja fyrstu þörf til, að Kleppur gæti sinnt þessu hlutverki, sagði hann að vantaði ca. 35 rúm, sem mundi kosta rúmlega 2 millj. að koma upp. Þetta var sagt fyrir ári síðan. Hann virtist gera ráð fyrir því, að þessir sjúklingar færu aldrei þaðan aftur, heldur myndaðist eins konar stífla, þannig að þeim fjölgaði alltaf, og þyrfti þá bráðlega nýja aukningu á húsrými og svo koll af kolli.

Það, sem veldur því, að mér finnst eðlilegt að flytja þetta frv., er annað sjónarmið en yfirlæknisins, en það er, að mér finnst, að þegar fólk veikist á þann hátt, er í 1. máls. 1. gr. segir, þá ættu það að vera óskráð lög, að Kleppur tæki við því. Nú skilst mér, að svo hafi ekki verið lítið á af þeim, sem með þessi mál fara. En til samanburðar við þetta er það að segja um landsspítalann, að hann virðist telja sér þetta skylt á sínu sviði, og er þó um þá sjúklinga það að segja, að þeir eru þó ekki hættulegir fyrir aðra en sjálfa sig, ef svo mætti að orði komast. Af þessum sökum hefur mér virzt, að jafnvel þó að ekki sé gert ráð fyrir því, hvernig þetta

skuli framkvæmt, þá sé ástandið svo erfitt og skyldan svo rík, að ómögulegt sé annað en fullnægja henni. — Ég viðurkenni, að yfirlæknirinn á Kleppi var ekki spurður ráða, og einnig það, að ég er leikmaður á þessu sviði.

Út af tilmælum hæstv. dómsmrh., að n. athugi málið betur og sendi það landlækni til athugunar, þá finnst mér eðlilegt, að n. verði við þeim tilmælum, ef málið fær afgreiðslu nú, og að þetta yrði þá gert milli 2. og 3. umr. og að þá yrði líka rétt við yfirlækninn á Kleppi. Ég held annars, að n. viti um skoðun landlæknis á þessu máli, þó að ég sé ekki að telja það eftir, að talað verði við hann. Ef hæstv. dómsmrh. vill sætta sig við, að n. geri þetta milli 2. og 3. umr., þá er ég fús til að lofa því.

Varðandi till. hv. 4. þm. Reykv. (HG), þá er ég henni efnislega samþykk, þó að ég verði að viðurkenna, að um leið og hún er samþ., þá er gengið frá þeim skilningi, er ég hef haft, því atriði, að þegar um neyðarástand sé að ræða, þá gildi engar reglur. Samkv. till. á ekki að leggja skylduna á sjúkrahúsið, nema þegar laus rúm eru fyrir hendi. Þar er um nýjan skilning að ræða, en ef hæstv. dómsmrh. fellir sig við þessa lausn, er ég fús til að samþ. till. til samkomulags, en vildi þá beina því til hv. 4. þm. Reykv., að hann taki till. aftur til 3. umr.

*Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):* Herra forseti. Till. hv. 4. þm. Reykv. hefur haft það í för með sér, að rétt er að fresta 2. umr., en geyma till. ekki til 3. umr., því að það er munur á skoðunum og nauðsynlegt, að menn geti áttað sig á till. áður en 2. umr. lýkur og komið þá fram með nýjar till., ef málið fær ekki viðhlitandi lausn við 2. umr. Ég legg því áherzlu á, að 2. umr. verði nú frestað, enda ljóst, að málið hefur ekki verið nægilega athugað, og segi ég það ekki til að lasta n., sem fengið hefur málið frá einum af skrifstofustjórum stjórnarráðsins og því álitnið, að það væri nægilega rannsakað. Hv. frsm. játaði, og hv. 4. þm. Reykv. sagðist hafa búizt við, að málið hefði verið rétt af skrifstofustjóranum við báða þá aðila, sem ég nefndi. En þetta hefur ekki verið gert, eins og ég sagði, og er því eðlilegt að ætla lengri tíma til þess að íhuga málið.

Það er svo annað mál, hvort hægt er fyrir embættismann að taka að sér skyldur, sem hann ekki getur staðið undir. Hv. 8. þm. Reykv. segir, að það sé aðalatriðið að fá það viðurkennt, að skyldan sé fyrir hendi. En hvernig er það hægt? Er það ekki óráðshjal að skylda stofnunina til þess að taka við sjúklingum, þó að ekki sé pláss fyrir þá? Það verður fyrst að skaffa nægilegt pláss.

Það sýnir bezt, hvað málið er lítið athugað, þegar hv. 8. þm. Reykv. ber það saman við landsspítalann. Það horfir öðruvísi við um þá menn, sem teknir eru inn til uppskurðar eða vegna slysa nokkrar vikur, en öðra menn, sem teknir eru til geymslu og geta verið óðir árum saman.

Ég hef aðrar hugmyndir en hv. n. um þessi mál og held, að n. hafi ekki kynnt sér þau til hlítar. Það, sem frv. efnislega snýst um, er,

hvort hælínu skuli skylt, eins og í frv. stendur, að annast sjúklinginn að öllu leyti þar til hann hefur náð þeim bata að dómi yfirlæknis hælísins, að hann þarfnist ekki slíkrar umönnunar lengur. Þarna er því um það að ræða, hvort hælið með sínu takmarkaða plássi á að vera geymslustaður fyrir óða menn eða þá, sem mögulegt er talið að lækna. Ég jata það, að erfitt er að geyma óða menn í heimahúsum og fullkomin ástæða til að létta undir með þeim aðilum, en það verður að gera með því móti að koma upp nægilegum sjúkrarúmum á Kleppi, en ekki með því að breyta hælínu úr lækningastofnun í geymslustað fyrir óða menn.

Ég legg því áherzlu á, að 2. umr. verði frestað og málið ekki tekið fyrir fyrr en þeir, sem mesta sérþekkingu hafa, hafa látið álit sitt í ljós. Þetta er hægt, án þess að málið dagi uppi. Það er víðurkennt, að þörf er ráðstafana í þessum efnunum, en það er ekki bætt úr neinu með þessu frv.

*Gísli Jónsson:* Herra forseti. Hv. form. og frsm. n. hefur lýst yfir því, að hún sæi ekkert að athuga við það, að n. tæki málið aftur til athugunar milli 2. og 3. umr. Ef hv. form. fellst á þetta, þá er best að athuga, hvort hægt er að ná samkomulagi. Ef hæstv. dómsmrh. ætlar að vinna hér hermdarstörf með því að lengja umr., þá er betra, að samkomulag verði milli hæstv. ráðh., nefndarinnar, deildarinnar og þingsins, því að þetta er mikið vandamál og meira en hæstv. ráðh. skilur, með allri virðingu fyrir hæstv. ráðh. Þá hefði einnig verið æskilegt, að heilbr.- og félmrh. hefði verið hér, og ég hefði talið, að málið væri honum ekki með öllu óskilt, en hann sést ekki hér í d. í sambandi við þetta mál.

Ég vildi óska þess, að málið yrði tekið aftur, áður en gengið verður til atkvæða, m. a. vegna till. hv. 4. þm. Reykv., og ég geri það þá í því trausti, að samkomulag náist og að málið verði rétt svo snemma við þessa aðila, að það hafi ekki tafir í för með sér, svo að málið dagi uppi. Það á ekki að senda málið þessum aðilum til umsagnar, eftir þeim verður stundum að biða vikum saman, heldur kalla þá á fund n. og ræða við þá þar. Ég vil því eindregið óska þess, að málið verði tekið til baka og að n. kalli þessa menn þegar á sinn fund, svo aðúið verði að ræða við þá fyrir mánudag og að hægt sé að taka málið þá til umr. Þetta ætti að vera auðvelt, því að sjálfsgagt hefur yfirlæknirinn á Kleppi fengið að víta um málið.

Varðandi afstöðu mína til þessa máls vil ég leiðrétta það, sem hæstv. dómsmrh. sagði og er á misskilningi byggt, og það er engin ástæða til þess að hártoga ummæli mín og snúa út úr þeim. Hér er um svo mikið alvörumál að ræða, að slíkt er ekki sæmilegt.

Hæstv. ráðh. sagði, að það stæði sízt á mér að tala um velvild í sambandi við sjúkrahús, og ég vil í tilefni af þessum ummælum hans skýra þetta mál nokkru nánar. Það hefur verið rétt í fjvn., hvernig bæta ætti úr fjárskorti sjúkrahúsanna á Ísafirði og Patreksfirði, svo að þau þyrftu ekki að gefast upp. Sjúkrahúsið á Pat-

reksfirði, sem byggt var á árunum 1940–43, er rekið með 100 þús. kr. halla. Þannig er einnig ástætt um sjúkrahúsið á Ísafirði, en þar er hallinn áætlaður nærri 300 þús. kr. Þannig er um fleiri sjúkrahús, eins og í Vestmannaeyjum og á Seyðisfirði, að þau eru líka rekin með halla. Síðan hefur verið upplýst, að Landakotsspítalinn er rekinn með verulegum halla, en á sama tíma er upplýst, að ríkið greiðir milljónir í halla af húsum, sem ríkið rekur sjálf.

Það hefur verið rétt við landlækni um þessi mál, og hann taldi, að þessi sjúkrahús væru ekki of góð til að standa undir þessum halla sjálf. Ég segi ekki, að þetta sé fjandskapur við þessi sjúkrahús, en það er ekki heldur samúð. Vegna ummæla landlæknis treysti n. sér ekki til að bera fram till. um, að aðstoð yrði veitt. Ef landlæknir hefði mælt með till. í þá átt, hefði hins vegar ríkisstj. eflaust talið sjálfsgagt að veita aðstoð. Landlæknir spurði, hvað það væri, þó að Patreksfjörður greiddi 100 þús. kr. í þessu skyni; það væri eins og 10 þús. kr. fyrir stríð. Nú er upplýst, að ekki hefði þurft nema eitthvað undir einni milljón króna til að koma þessum rekstri í betra horf, og ég verð að segja, að þegar afgreidd eru fjárlög, sem nema um 300 millj. kr., er ekki sæmandi að sjá í eina millj. kr., til þess að þessi sjúkrahús séu rekin með sóma. Ég hef ekki borið þetta fram, þar sem ég var viss um, að það mundi mæta andstöðu landlæknis og þess vegna verða fellt. Það er líka kunnara en frá þurfi að segja, hvernig gengið hefur með hjúkrunarkvennaskólann, en ljóst er, að hann er grundvöllur allrar heilsumgæzlu í landinu. Meðan aðrir skólar eru reistir um land allt, þá daufheyrað heilbrigðisfyrirvöldin við að ljá því máli lið.

Svo sagði hæstv. ráðh. líka, að það kæmi úr hörðustu átt, að ég gerði árás á heilbrigðisfyrirvöldin. Ég vil benda hæstv. ráðh. á, að þetta er rangt hjá honum. Hvaða mál hafa orðið útundan síðan 1940? Heilbrigðismálin og sjúkrahúsmálin. Ef rekið hefði verið eftir þessum málum eins og öðrum málum, t. d. heimavistinni á Akureyri, þá væri ástandið betra en það er í dag. Þar er nú kominn heimavist, þar sem álíka er að búa og á Hótel Borg, en hefði ekki verið nauðsynlegra að koma upp elliheimilum og sjúkrahúsum í staðinn? Ég er ekkert að ásaka hæstv. ríkisstj. fyrir þetta, heldur heilbrigðisfyrirvöldin, því að þau eiga fyrst og fremst sök á þessu.

Til menntaskóla á Laugarvatni hafa farið um 9 millj. kr. og til Skógaskóla um 7 millj. kr., en ekkert hús er til, sem getur tekið við þessum vesalingum, sem hér er um að ræða. Á þessu eiga heilbrigðisfyrirvöldin sök, eins og ég sagði áðan. Hvað á að gera við þessa vesalinga, ef þetta frv. verður fellt? Ég vil spyrja hæstv. ráðh.: Er meira vit í því að láta þá veslast upp tjóðraða við bás úti á landi en skylda þessa stofnun til að taka við þeim, sem hefur til þess öll skilyrði önnur en bása? Því að allt er fyrir hendi á Kleppi, lækningastofa, matstofur, þvottahús o. s. frv. Það þarf því bara að bæta við klefum. Það er því smán, ef Alþ. ætlar að fella þetta frv. og ef þessir vesalingar eiga enn árum

saman að vera í gæzlu hjá fólki, sem ekki hefur nein skilyrði til þess að gæta þeirra. Það er ekki nóg að benda á, að Kleppur hafi ekki rúm. Meðan ekki er í annað hús að venda, er glæpur að taka ekki á móti þeim og fella þetta frv.

Það er upplýst, að sextíu geðsjúkir menn eru í landinu, sem ekki eru á Kleppi. Það er síður en svo, að þeir séu allir óðir. Það eru kannske 4–5 af þeim, sem eru óðir í bili við og við, en batnar á milli eins og mannum, sem upplýst er að Kleppur neitaði að taka við og varð að vakta fyrir tugi þús. kr. Ég tel það ekkert stórvirki, þó að byggðir yrðu klefar á Kleppi, þar sem skjóta mætti inn 4–5 óðum mönnum. Það hefur ekki í för með sér, að bæta þurfi við læknum eða reisa ný þvottahús eða matstofur. Það er því ódýrasta lausn málsins. Það er engin lausn að segja: Þið getið séð fyrir ykkar fólki sjálfir. — Til hvers var Kleppur fyrst byggður? Til gæzlu óðra manna. Síðar, þegar hælið var stækkað og nýr lækni kom, þá varð eðlilegt að taka við öðru fólki, sem lækniinn taldi sig geta læknað. Og það hefur farið þannig, að hann hefur eðlilega haft meiri áhuga fyrir því að taka við slíku fólki en að taka við öðru fólki; ef það er ekki hægt, ber ríkisstj. að koma á stofn stofnun, sem tæki við því fólki. — Málið hefur verið gerrætt við landlækni, og hefur hann bent á, að vonir standi til, að nú verði hægt að tæma Kristneshæli. Þyrfti þá að byggja svefnskála á Vífilstöðum og gera einhverjar smábreytingar, einnig þyrfti að flytja til á Reykjalandi. Hann talaði þá um, að úr þessum vandræðum mætti leysa að einhverju leyti með því að koma geðveiku fólki fyrir á Kristnesi.

Ég vildi mega benda hæstv. ráðh. á, að nú er upplýst, að til eru 1500 þús. kr. í sjóði, sem átti að verja til byggingar drykkjumannahælis, því að þessir spekingar, landlæknir og yfirlæknirinn á Kleppi, hafa ekki getað komið sér saman um, á hvaða hátt eða hvar heppilegast væri að reisa það. Nú er svo komið, að uppi á Úlfarsá stendur hús með mublum, og 1500 þús. kr. eru í sjóði, en ekki hægt að byggja fyrir þær, vegna þess að samkomulag næst ekki milli þessara tveggja lækna. Þetta er ekki sagt til þess að niðra þessum tveimur vísindamönnum persónulega. Helgi Tómasson er vafalaust sálfræðingur og vel að sér í sinni grein.

Þá vil ég benda á annað, og það er, að ekki hefur verið haldið áfram byggingu fávitahælis, því að stjórnin hefur ekki haft tíma til þess að láta gera teikningarnar. (FRV: Teikningarnar eru til.) Þessi hv. þm. hefur sjálfur ásað heilbrigðismálastjórnina fyrir að hafa ekkert gert í þessum málum. — Ef þessu hæli væri komið upp, þá stæðu vonir til, að hægt væri að losa ýmsa aðila úti um land við þessa vesalinga. Það hefur einnig verið upplýst, að þeir vesalingar, sem sendir hafa verið á Litla-Hraun, hafa margir horfið þaðan aftur. Svo á þetta að vera goðgá, að tala um þessa vesalinga hér. Hæstv. ráðh. sagði, að lækarnir ákveði það, hvort hinir sjúku þurfi að fara á sjúkrahús. Ég ætla ekki að ræða um það, en mér finnst engin ástæða til annars en þeir, sem brjáláðir eru, séu settir á það sjúkrahús, sem þeir eiga að dveljast

á. Hvernig er það með berklasjúklinga? Fá þeir að fara heim af sjúkrahúsum? Hér er ferðazt um landið og menn gegnumlýstir, og þeir, sem þess þurfa, eru settir á sjúkrahús, en það má ómögulega setja fólk, sem hefur brjálazt, á það sjúkrahús, sem það á heima á. Það má ómögulega setja neina löggjöf í sambandi við þetta fólk. Mér finnst þetta nú ekki vera í samræmi hvort við annað.

Hæstv. ráðh. sagði, að mál þetta hafi ekki verið rætt nóg í n. Ég get sagt hæstv. ráðh. það, að málið hefur verið þrautrætt í n. og við landlækni og skrifstofustjóra félmrn. Ef þessi l. ganga í gegn, á hæstv. ríkisstj. að ganga í það að hefja strax framkvæmdir, enda er það ekki stórvirki.

Ég ætla svo ekki að ræða þetta mál meira að þessu sinni. Ég legg áherzlu á, að samkomulag náist við hæstv. ríkisstj., svo að mál þetta geti komið í gegn.

*Forseti (BSt):* Út af þeim miklu umr., sem hér hafa orðið um þetta mál, þá vil ég benda n. á, að eigi málið að fá afgreiðslu, þá verður hún að fara fram nú eða á mánudag. Ég skal lofa því að halda annan fund og taka þá málið fyrir, en það er vitanlega bundið því skilyrði, að samkomulag náist. Það yrði þá tekið til 3. umr. á mánudag; það ætti ekki að verða málinu til trafala, þó að það biði til mánudags.

*Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir):* Herra forseti. Út af ummælum, sem fram hafa komið, og einnig tilmælum hæstv. dómsmrh. og hæstv. forseta, þá vil ég segja það, að ég er fyrir hönd n. fús til að fallast á, að umr. verði frestað.

Umr. frestað.

Á 58. fundi í Ed., 14. jan., var frv. tekið til frh. 2. umr.

*Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir):* Herra forseti. Ég vildi mælast til þess fyrir hönd n., að þetta mál verði tekið út af dagskrá, þar sem n. hefur ekki unnizt tími til að athuga það eins og hún vildi, og þar sem n. getur ekki heldur lokið athugun á því í dag, að því er ég hygg, vil ég leyfa mér að biðja hæstv. forseta að taka það ekki heldur á dagskrá á morgun.

*Forseti (BSt):* Að sjálfsögðu verð ég við ósk n., en það er vafasamt, að málið nái fram að ganga á þessu þingi, fyrst svo er, að ekki er heldur hægt að taka það á dagskrá á morgun.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 60. fundi í Ed., 17. jan., var fram haldið 2. umr. um frv. (A. 466, 591, 631).

*Frsm. (Rannveig Þorsteinsdóttir):* Heilbr.- og félmrn. hefur í þessu hléi á milli umr. tekið þetta mál til nýrrar athugunar, eins og sést á brtt., sem hún ber fram. Var sú athugun í því fólgin að eiga viðræður við yfirlækninn á Kleppi og landlækni og að lokum við yfirlækninn á Kleppi og skrifstofustjórnann í félmrn. báða saman, og er það, sem hér liggur fyrir, raunverulega árang-

ur þeirra viðræðna. Gegnum þessar viðræður við lækna fengum við ýmsar upplýsingar, sem okkur þóttu mjög fróðlegar og náttúrulega væri skemmtilegt fyrir hv. d. að fá frá okkur aftur, en ég mun þó láta niður falla að mestu, enda býst ég við, að eitthvað af því sé nú gleymt.

Yfirlæknirinn á Kleppi sagði, að sú skylda, sem meiningin er með frv. að leggja á geðveikrahælið á Kleppi, sé svo sjálfsögð, að hann vildi meina, að það væri allt að því móðgun að álita, að taka þyrfti slíkt fram í fyrirsögn frv., og taldi hann sig ekki geta risið undir því, að slíkt kæmi fram í l. Taldi hann þetta vera óumdeilanlega skyldu geðveikrahælisins og bætti við, að reynt hefði verið á allan hátt að fullnægja þeirri skyldu. Að visu kom það fram í þessum viðræðum, að um einstöku tilfelli hefði verið að ræða, sem ef til vill hefði mátt líta á sem undantekningar frá þessu, en yfirlæknirinn hélt því fram, að þar hefði verið gersamlega um ómöguleika að ræða, og tókum við í n. það trúanlegt og viðurkenndum viðleitni hans. En aðalatriðið í þeim upplýsingum var það, að jafnskjótt og viðbótarhúsnæði það, sem komið var upp á Kleppi, var tekið í notkun, fór fram viðgerð á eldri hluta spítalans, þannig að um tíma kom þessi viðbót ekki fram sem aukning, vegna þess að tilfærsla átti sér stað úr gamla hluta spítalans í nýja hlutan. Það var fyrst síðast í nóvember, sem málið stóð þannig, að allt húsnæði Klepps var komið í notkun, og komst yfirlæknirinn þannig að orði, þegar hann átti tal við okkur síðasta laugardag, að um langan tíma hefðu verið laus rúm á Kleppi, auk þess sem hann mundi í framtíðinni reyna að hafa — eins og hann kallaði það, að mig minnir — tilfærslu, sem þýðir að hafa vissan rúmafjölda handbæran, þegar eitthvað sérstakt ber að höndum. Það hefur sem sagt alveg nýskeð losnað þarna pláss, sem áður var ekki til, þannig að það má þegar af þeirri ástæðu gera ráð fyrir, að fyrst um sinn verði hægt án erfiðleika að fullnægja þessari skyldu, sem yfirlæknirinn telur allra fyrstu skyldu hælisins, en það er að hafa tiltækileg laus rúm fyrir menn, sem brjálást skyndilega. Af þessum sökum leggur n. til þá breyt., sem gerð er á þskj. 631, og ég vil undirstrika, að þótt þetta virðist nú vera gerbylting á frv., eins og það var upphaflega, hefur n. í engu hvíkað frá því, sem var hinn upphaflegi tilgangur með því að flytja málið, þ. e., að fyrst og fremst verði reynt að sjá fyrir rúmum því fólki, sem brjálást skyndilega og verður hættulegt sér og umhverfi sínu. Og það gladdi okkur að heyra einmitt þetta sjónarmið koma fram hjá yfirlækninum á Kleppi, að það er þetta fólk, sem alltaf á fyrst og fremst að sitja fyrir um spítalavist og geta fengið rúm með stuttum fyrirvara. — Það er fullt samkomulag um þessa till., og hún er samín á fundi, þar sem voru við bæði yfirlæknirinn á Kleppi og skrifstofustjórinn í félmrn. Ég vil svo vænta þess, að hv. d. geti fallist á að samþ. þessa brtt.

**Dómsmrh. (Bjarni Benediktsson):** Herra forseti. Ég vil einungis þakka hv. n. fyrir góða afgreiðslu, sem málið hefur fengið hjá henni, sem ég vona að allir geti sætt sig við.

**Haraldur Guðmundsson:** Ég þarf engu við það að bæta, sem hv. frsm. hefur tekið fram um samkomulag um þessa till. í n. og að ég ætla einnig að mestu leyti við þá aðila, sem n. hefur borið sig saman við. — Brtt., sem ég flutti fyrir við umr., á þskj. 591, tek ég aftur.

**Páll Zóphóníasson:** Herra forseti. Það er tvennt, sem mig langar til að benda á í þessu sambandi út af þeim viðskiptum, sem ég hef verið milligöngumaður að viðvíkjandi Kleppi. Ég hef nokkrum sinnum leitað eftir að koma þangað að mönnum fyrir hönd sveitarfélaga hingað og þangað um landið. Það hefur gengið misjafnlega vegna þess, að það hefur tvennt komið fram. Annars vegar sú skoðun, sem hæstv. dómsmrh. nefndi, að læknisvottorð yrði að liggja fyrir um sjúklinginn, og hefur það oft ráðið því, að mér hefur ekki tekizt að koma sjúklingum þar inn, og hef ég þá stundum getað komið þeim fyrir á spítölum og gamalmennahælum, t. d. í Stykkishólmi, — en spítalinn þar nýtur svona styrks eins og Kleppur, — á Seyðisfirði, sem hefur stundum og stundum ekki notið styrks eins og það væri geðveikrahæli; í Skjaldarvík, sem aldrei hefur komið undir l. Svona hefur þetta gengið þrátt fyrir það, þó að á Kleppi hafi verið menn, sem að dómi Helga eru allgeðveikir, en gera engum manni mein, en ganga með ýmiss konar imyndanir. Nú vildi ég biðja menn að athuga það vel, hvort ekki er hægt að útvega þessu fólki pláss í framtíðinni með því að semja við fleiri staði um að taka við því, því að Helgi Tómasson kvartar yfir því, að sér gangi verr að losna við fólk, sem er batnað, heldur en nokkurn mann geti dreymt um. Ég þekki t. d. 3 manneskjur á Kleppi, sem eru það heilbrigðar, að þær fara í bæinn hvenær sem þær vilja, og enginn verður var við, að það fólk sé veikt. Það er einhver minnimáttarkennd í þessu fólki, og það treystir sér ekki til að fara út í lífið á ný og vill helst vera kyrrt á Kleppi, og Helgi segir: Hvað á ég að gera við þetta fólk, það vill vera? — Með því að hjálpa til að losna við þetta fólk af Kleppi, þá er enginn vafi á, að það skapast mikið rúm þar. — Þetta vildi ég benda á til athugunar fyrir þá, sem koma til með að hafa með þetta mál að gera.

#### ATKVGR.

Brtt. 591 tekin aftur.

— 631,1 (ný 1. gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

— 631,2 (ný 2. gr.) samþ. með 12 shlj. atkv.

3. gr. samþ. með 12 shlj. atkv.

Brtt. 631,3 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Frsv. vísað til 3. umr. með 12 shlj. atkv., með fyrirsögninni:

Frsv. til l. um húsrými fyrir geðsjúkt fólk.

Á 62. fundi í Ed., 18. jan., var frv. tekið til 3. umr. (A. 660).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbirgði leyfð og samþ. með 10 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

## ATKVGR.

Frv. samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Enginn tók til máls.

## ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til heilbr.- og félmn. með 18 shlj. atkv.

Á 61. fundi í Nd., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Ed., eftir 3. umr. þar.

Á 62. fundi í Nd., s. d., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá 3. umr. í Ed. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.